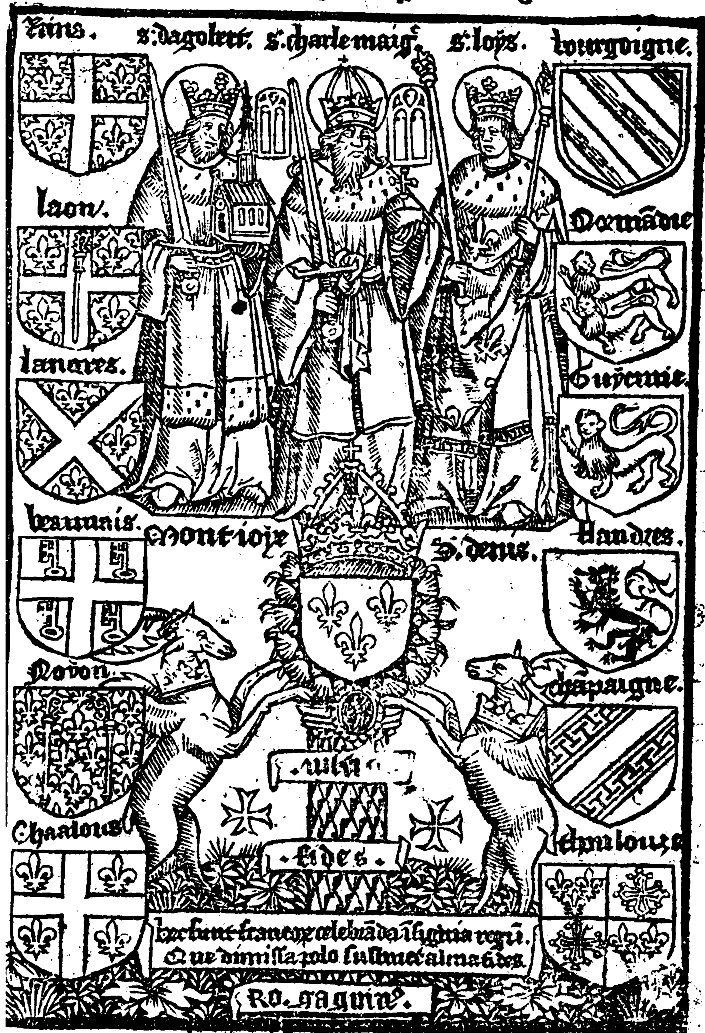

BIBLIOTHECA RESIDENTIAE INSUL. S.J.
IHS

Cōpēdiū Roberti Gaguini sup Francorū gestis.

PAVREINS

Robertus Gaguinus ad diuam virginem.

Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidam dedit ęthere numen.
Prę muliere omni prole & virtute beata:
Per gnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens passis humana pericula/ tuto
In portu fragilem remis appellere cymbam.
Littore q̃ primum sistemus membra fideli:
Sacris muneribus soluemus vota canentes.

Robertus Gaguinus librum suum alloquitur.

Vade liber verus francorum stemmatis index
  Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
  Gratior' & serie temporis aduenies.
In te si mordax garribit murmura liuor
  Neglige quod futit blattero vaniloquus.

Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq; mundus
  Promere quos reges francia celsa tulit.
Tempora/ gesta/ locos/ fortem/ pręludia/ famam:
  Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum referabo ex ordine soles.
  Et supra: si te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe sycamber.
  Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/ nec sanna surrige nasum:
  Sed bonus ac ęquus lector amice lege.

¶ Ordine litterario gestorũ in hoc cõpẽdio memoratu dignissimorũ Index alphabeticus.

❡Tabula regũ francorũ quorũ gesta in hoc compendio describuntur.

❡In primo libro contenta.

❡In secũdo libro contenta.

Finis tabulę Deo grās.

¶ In galloꝝ annales a reuerẽdo patre Roberto gaguino statim edendos benedicti montenati preludium.

NOn potuisse quẽq; superioꝛib⁹ secul' galloꝝ īclite gẽtis fortia fctā digne sat' recẽsere sp̄ ip̄e putaui: q̄nquidẽ res q̄sdā sacra religiose natiōis gesta retexere: ⁊ q̄ viꝝ singulari arte v̄tute ⁊ religiōe p̄stātissimū desideraret. Verū de industria ad hoc vsq; euū ip̄a hec n̄ra gallia difficilē hāc p̄uīciā supis volētib⁹ in Roberti humeros reiiciēdā sapiēter curauit: quē ingēti spū/tuba vehemēt' insonātē. pp̄l'm sepe victorē (frācū dico) p̄stāti corpe ⁊ armis militē cantatū ire expectam⁹. Decuit eīm Roberto facūdissimo viro reꝝ frācie archanaꝝ cōcio ordinis q̄ȝ sacratissimi maximo ātistiti: hoc igēs op⁹: ⁊ q̄d sacrū dixeri reseruatū iri. Profecto sacrati frācoꝝ reges celesti oleo delibuti: hūc mlt's secul' postulabāt: quē deoꝝ dono n̄ra hac tēpestate tādē nacti sūt. Ergo auspiciis tuis vir oīm p̄stātissime gallia suo marte feroꝝ ornataq; toꝛq̄ decoꝛo igētib⁹ ⁊ natiōib⁹ efferet. Aiosū q̄ȝ ei⁹ pect⁹ ⁊ vox terribil' vbiq; audiet: nec sinet lōgi⁹ clarissima sua gesta i nubib⁹ obscuro latere. ip̄m martial' pp̄li p̄claꝝ facin⁹: iā iam idignabūdū nube discussa erūpet: ⁊ q̄ diuti⁹ deoꝝ iussu i obscuro delituerit tāto vehemētioꝛe sono ⁊ fulmīeo igne exteras natiōes attonitas reddet hoīmq; adacto fulgure p̄stringet oclos. Fabulat' p̄clar⁹ romane historie scriptoꝛ martē cū rhea v̄gine vestali ꝯuenisse. Hoc q̄ȝ adiiciēdū foret romāe gēti pp̄t mulierē libidinosā ⁊ turpia obstiata mēte rogātē nume affuisse. Veꝝ sec⁹ hic martial' fauoꝛ frācis sp̄ affuisse creditur. Quippe q̄ aioso pectoꝛe mēteq; gl'osa de⁹ d'lectat⁹: totū feroc' audacisq; frāci aīȝ ihabitat: pect⁹ q̄ȝ gl'osuȝ ad bella edocet. Familiaritatē idcirco romanā quā stupꝛo icestu ⁊ muliere ꝯtamiata effecerat ip̄e mars iā p̄ridē dānauit. Quo factū ē vt null⁹ olī exercit⁹ cū suis ipatoꝛ cū alieo rege ꝯflictare sine gallica strēnuitate audret. Sȝ iā virū eximio q̄dā gn̄e ⁊ singula dignitate p̄stantē video. Qui (vt cū marone loq̄r) Aere ciere viros martēq; accēdere cātu: p̄sto ē. Hic est eneatoꝛ ille tubicen cui⁹ desiderio tāto p̄e gallia flagrabat: quēq; foꝛtissim⁹ q̄sq; miles gall⁹ obtestādo imp̄cat': n̄ sinat lōgi⁹ suā gloꝛiā atra nube latere. Eya q̄ belli gallici fragoꝛē: frācoꝝ fulmē et ignes q̄sq̄s es audito: pari q̄ȝ spū a viro antistite p̄clara galloꝝ facinoꝛa te auditurū speres quātus anim⁹ gallis sp̄ inest. Expectate diu tādē venisti Roberte q̄ viroꝝ pugnas e suggesto altissimo ⁊ q̄d neminē antea ascēdere licuit nobis i pulpito sedētib⁹ p̄nūciatur⁹ es. Ipse sane felix q̄ nec vocis sono neq; materie felicitate liuio iferioꝛ in pp̄l'o effereris. Sed iā operep̄ciū esse existimo: sonoꝛā Roberti tubā q̄ acies splendētes ad pugnā instructurus est: audire.

Roberti Gaguini or

dinis scte̅ trinitatis generalis Ministri in nouam compen dii de francorum gestis editionem prefatio.

Uanquam mi nimiũ est qđ vel agendo/ vel scri bendo/ mea humilitas pōt: inue nit nihilominus in me liuor qđ mordere tentauerit: dum iter frã corũ res multipharie prẹclareq; gestas ipse versatus/ sumpsi com pendio comprẹhendere quodcũq; de his eximium lectitassem. atq; sic egit æmulator: quasi tam latẹ patentia re gum & gentis facinora (que ꝑpetua oratione illustranda erãt) breui curriculo/ & per angustissimũ tramitem/ per transisse me arbitrarer/ eo præsertim stilo & dicendi gene re cui & elegantia/ & latina deesset venustas: quas in scribe̅ dis historiis virtutes gallus scilicet auctor vix vllo te̅pore cõpræhendat. Sed his maleloquentiũ susurris & si impe titũ me intelligerem; laboris tame̅ neq; operis pœnituit. Quin illud nõ temere me spere̅ assecutũ: vt frãcorũ histo riam in apertum prodiderim. quæ sub vno aspectu tota a nemine scriptorum hactenus fuisset oculis exhibita lege̅ tiũ. Quo fit: vt si iis qui quorũdam acta: vel principantiũ vitas vno vel altero tempore singuli singulas tradiderunt laus tribuitur nõ inferiorem demeruisse me gratiam/ sine arrogantia contendero: qui ab initio franci principatus ad hanc vsq; ætatem dissipatarum rerum ãnales in vnum ꝓpe manipulũ cohibui. Qui nec pressus (vt susurro ait) nec angustus est ita: vt introspicientibus/ quibus medio cris est notitia litterarum/ lumen desit. Sed ignaris & inge nio lippiantibus sua ignorantia: non succincta narratio

scriptoris officit. Est enim his idem quod stomacho defectis: quos solidus & virilis cibus torquet/ & tenui iure vix aluntur. Illi vero quibus mens torpet & ignoratione caligat/ ad quodq; minus vsitatum vocabulũ cõmentariorũ faces desiderant. Cæterum latinæ locutionis splendorem (q̃tum italis auctoribus verbosus aliquis dat) tametsi mihi non arrogo: sinat vl gallus habere se conterraneum & ciuem: qui abstersa paululum barbarie res suæ gentis nulla principis munificẽtia prouocatus/ tolerabili oratione perscripsit. Ab hac enim nostra (qualiscunq; est) lucubratione audaculus quipiã exurget laxare quæ angusta sũt/ & quę rudiora censebit abstergere. q̃q̃ (abeunte e terris carolo octauo) ad priorẽ nostri compendii editionem permulta adieci. quorũ cognitio sicut rerũ narrationẽ suis locis ampliauit: ita benignuз poterit oblectare lectorẽ. Porro illud facile dilueri: quod exterus calũniator falso affert: me in francorũ/ q̃ in hostiũ aut alienigenarũ partẽ ꝓpensiorẽ esse. Quo errore me protenus absoluet/ qui sincera fronte hec lustrabit. Sic enim secundũ hystoriæ leges veritati studui/ vt auctorib⁹: quorũ traditiones sum secutus/ fides magis q̃ nobis haberetur. Et mẽdacio dari impium est: q (paucis ad nostrũ institutũ non cõducentib⁹ de industria præteritis) capita rerum fideli transcursu atq; ordine excerpta in vnum corpus sicut compendii natura fert contraxi. Qui enim coronas floribʼ contexit non omnis generis flosculos cogit: sed eos tãtum qui colorũ varietate speciem & decorem ostentant. Aequus ergo lector non vniuersam hystorię francorum magnitudinẽ conscripsisse me existimet: sed per immẽsa rerum gestarum spacia cõducibiliora selegisse: quę cõpendio & veritati quadrent.

Prefationis finis.

¶ Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redēptio ne captiuorū gñalis Ministri de origine & gestis frācorū Cōpendiū ab eo nouissime āpliatū & diligēter emēdatū.

Franci vt ple- (Frācorū origo.) ræq; aliæ nationes) a troianis ꝓ diisse gloriant̄. Quib⁹ ob raptā a paride helenā in exiliuȝ actis / ps ad meotydē lacum quē tanais in fluit ꝓxime alanos / frācione duce consedit. vbi ex noīe ducis appellatione suscepta: sycābriā sibi nō mediocrē vrbē pāno (Sycābria) niis finitimā extruxerūt. Quā lōgo post tēpore cū euersā gothi reliquissēt: alterā in ꝓximo colle a se cōditā vsq; ad valentiniani iunioris qui cum gratiano fratre in occidente ipauit ætatē incoluerūt. vñ & ipsi quoq; a valētiniano / ob hāc quā subiicim⁹ rationē exacti sunt. Desciscētibus ab imperio Alanis / cū ꝓpter paludis altitudinē aduersus (Alani.) inuadētē romanū facile se tuerent alani: accitis ad auxiliū frācis / valētinian⁹ annui quē romanis pēdebāt census in decē annos remissionē ꝓponit: si rebellātes alanos in eius ditionē adegissēt. Qua spe erecti frāci (cū paludis eēnt frequēti traiectu assueti) negociū receperūt: ductisq; i alanos copiis lacū superāt: & feroci strage alanos reddūt ipatori audiētes. Qua victoria frācos / id est feroces / a valētiniano (Frācorū appellatō) appellatos nōnulli tradūt: aliis ꝯtēdentib⁹ a remissiōe tributi / & libertate accepta frācos / hoc ē liberos dictos esse. Ipe magis his accedo q̨ a frāciōe nomē sortitos autumāt. Nam posterior hæc appellatio gentis ātiquitati non conuenit. quam ante constantini primi imperiū bellacissimā fuisse nō dubiū est. Et Aurelianū imperatorē q̨ cōstātinū præcessit / frācos i triūpho duxisse flaui⁹ vopiscus memorie reliqt. Qui valētinian⁹ supior saxones i frācorū finib⁹ auctore paulo dyacono debellauit. Quæ oīa ātiqoris sūt

origis argumẽta: q̃ vt a iuniore valẽtinião frãcos primũ di
ctos eẽ putem⁹ Nemo tñ mihi cert⁹ auctor lect⁹ ẽ q tps ei⁹
nominis constanter tradat. Nec ipse gregorius turonẽs
gentis initiũ satis nouit: cũ sulpitiũ alexandrum testem ci
tet/ a quo francorũ regum vera origo ignorata videatur.
Et ciceronis ad atticum extat epistola vbi franconum no
men inducitur. Quod ad francos pertinere non pauci cõ
tendunt. Quãobrẽ non temere credi potest/ gentis appel
lationem longo ante valentinianum tempore extitisse.

Leuati tributo franci cũ vrbem suam: tũ vires animũq̃
firmauerunt. ita vt exacto decennio/ dũ ab illis censũ re
petit imperator/ exactori pẽsionẽ detrectarent. Hinc bel
lo exorto/ quũ pauci plurimis ægre resistũt/ valida valẽ
tinianus manu francos expugnat. Neq̃ hoc dispendio li
bertatem gẽs animosa neglexit. Sed coacta raptim ciuiũ
Marcomirus multitudie: traiecto hystro/ ducibus marcomiro/ Symo
Symõ et Senebaudus ne/ atq̃ genebaudo/ multis per germaniã habitis victori
is/ ad rhenũ fluuium se cõtulerunt. vbi etiãnum francfor
Francfordia. dia nõ contẽnendũ oppidũ visitur: francorũ opus atq̃
Sycãbri. ad tps sedes. Verum cũ hæc de sycambris & francorũ ex
ortu constãter narrant: suborit̃ mihi/ ex cæsaris sententia
non sine ratione dubitatio. q gesta in galliis a se bella litte
ris mandãs/ sycãbros ait ad vlteriorẽ rheni orã/ proxime
Vbij. vbios/ id est colonienses/ ea tẽpestate incolere: eosq̃ aliqñ
ausos gallias enauigato rheno incurrisse: suppetiasq̃ ad
uersus cęsarẽ gallis misisse: In illos propterea mouisse: vt
terrore nominis romani quietos germanos redderet. sed
mox ad primũ nunciũ sycambros in siluas penitus abiis
se. At q̃ ita incẽsis eorum agris ad vbios se iterum retulisse
Deinde cum ariouistũ fugientẽ quęri diligẽter iubet/ atq̃
eburonũ res depopulari cuiuis liberũ esse præconis voce
permittit: prædę occasione suscepta: sycambros flumine
transmisso incredibili celeritate duobus equitũ millibus
coactis ingentẽ ex eburonibus prædam sustulisse. Tradit

ſtem ſtrabo ſycambros rheni accolas fuiſſe. eoſqȝ initia bel Sycãbri.
li factitaſſe quod a plærisqȝ germaniæ populis aduerſus
druſum/ duce molone ſycambro geſtum eſt/ de quib⁹ tri-
umphum duxiſſe druſum/ & inde germanici cognomen
accepiſſe in romanis hiſtoriis lectũ eſt. Igitur conſtat ſy-
cãbros iampridẽ añ valentiniani tpa in germania proxi-
me rhenũ conſediſſe. & non ab eo primũ ſedibus eſſe eie-
ctos. niſi forte quis putat: hos ab illis diuerſos eſſe quos ſy
cambriã vrbem ad meotydem ſtruxiſſe ſupra memoraui.
Quod & annonius tradit in ea hyſtoria/ quaȝ ſuo abbati
dicauit. ſcribens torgorum vna cũ francione troia abeun- Thorgorus.
tem thraciã petiiſſe. & ab eo thorgorũ genteȝ nomen eſſe
ſortitã. ſubqȝ philippo atqȝ alexandro poſteros illorum
militaſſe. Vtcũqȝ res ſe habet: neminẽ tñ noſtratiũ ſcripto
rum hæc animaduertiſſe miror. Sed propoſitã nobis bre
uitatẽ perſequamur: de rerum ſerie vtiliſſima quęqȝ excer-
pentes. Graſſantibus in germania francis & caſtellis ali
quot in ſuam poteſtatẽ receptis: theoſodius qui imperio Theoſodius.
præerat eius rei certior factus nãnæ & quintino militum
præfectis mandat francos adoriantur/ data illis forti militũ
manu. Qui cõmiſſo acerrime prælio fuſi: eracliũ & ioui-
nianũ ex theodoſii ducibus ſibi acceſſunt. Quorũ aduen
tu redingrantes pugnam cum ad francos victoria inclina
ret: eraclius & iouinianus fuga ſalutẽ quæſiuerũt. Tantã i
eo prælio ſtragem romanos accepiſſe traditur: vt poſtea
franci formidini finitimis eſſe cœperint: omis tributi exa
ctione liberati. q̃q̃ bocatius quidã locorũ vbi ſycambri cõ
ſederant adminiſtrator ad romanos ſe recipiẽs/ renouato
bello francos partim fuderit/ cum reliqs pacem firmans
Eſt treueris ciſrhenana potẽs ciuitas: cui præerat Luci⁹ Treueris
patritius romanus. cuius vxoreȝ quia lucius galliæ belgi-
cæ præſes proſtituerat: conſilium capit transferendæ ad
francos ciuitatis: remqȝ fœlici euentu exequitur. Potiti vrbe
franci: cum anguſtati ſedibus proferre terminos percupe

Franci in gallias irrupentes. rent: ps se alio cōferre statuit. triūq; & viginti milliū manu ybro duce educentes: relicta germania i penitiorē galliā irruperūt. ad sequanā vsq; fluuiū oia pcurrētes. vbi agrorū

Secqna. & fluētis amoenitate oblectati statione habuere. Pudet me hoc loco ignorantiae hystorici (vt ita dicā) chronicarii / q

Error cuiusdam. impressā iādudū hystoriā carolo octauo dicauit. Scribit

Lutecia parisiorū. eñ ille rerū & tporū nō satis gnar⁹. Frācos cū ad sequanae ripā cōstitisset: luteciā parisios, exaedificasse añ xp̄i natalē tercētū nonagita quiq; annos. eáq; habitasse āno a derelicta sycābria ducētesimo septuagesimo supra mille. In qua re bis erratū eē pspicuū est tporū supputatiōeȝ nō ignorāti. Itaq; si pulsi a valentiniano sycābria frāci luteciā cōdiderūt: q fieri potuit: vt rebellātē luteciā cesar in deditionē accepit? quē minime dubiū ē quadrigētos & decē fere ānos Valētinianū praecessisse? Aut quō verū ē: añ xp̄i aduētū tercentū nonagita quinq; annos luteciā cōdi a frācis potuisse: q nondū sycābria exclusi galliā nondū somniauerāt? quiq; post amissas sedes diu p germaniam vagi / post multa tādē saecula ad rheni ripas se contulere? Sȝ viderit Chronicari⁹ q̄ a vero distātia turpiter ediderit. Michi qdē vera francorū origo minime cōperta est. Sessionis ad sequa

Marcomirus. nā tpe nemo in francis regiū nomen assumpserat. Prim⁹ oim marcomirus dn̄ationē in frācos accepit. quem a priamo troiano rege lōga generis serie prognatū sūma veneratiōe franci obseruabāt. Hic praeterq̄ muro valloq; mu-

Pharamundus. Primus francorum rex. nire vrbes nihil illustre gessit. Sed erat illi fili⁹ pharamūd⁹ corpis & animi prestātia insignis. Hūc ex p̄ris consilio primū sibi regē cōstituūt. regēdi permissa sibi ptāte anno salutis. cccc xx. Qua modestissime administrata vndecimo post acceptū regnū anno morte absumpt⁹ est: relicto clodione filio regni herede. Hic pharamund⁹ auctor ferī ex-

Lex saliq. titisse legis q̄ saliqua a frācis appellaī. Nā cū ad rhenū vsq; puenisset: ferisq; morib⁹ viueret: q̄ttuor ex sycābris spectatos pceres selegit q pplo legē ferret: vsugastū: losogastū:

solo gastũ: & viso gastũ. q cõi gẽtis & ꝓcerũ auctoritate fre
ti legẽ cõscripsere / quã pharamũd⁹ ꝓmulgauit: ad nr̃am
vsqȝ ætatẽ noiatissimã. a loco vbi cõdita ẽ dictã quidã asse
uerãt. Nec desũt qui a sale deriuatã esse tradũt. Nã sicut ci
bi cõdimẽtũ custosqȝ sal ẽ: ita saliqua lex frãcorũ morib⁹
cõdimẽtũ extitit vitæ melioris. cũ añ editã legẽ incõposi
te viuerẽt / nihil satis tẽperãter opantes. Hic clodio a ꝓ
misso capillo capillat⁹ dict⁹: augẽdi regni desiderio cum

Clodio capillatus.

adhuc in germania angustꝭ finib⁹ arctaret: thuryngos sibi
finitos suæ ditioni adiecit / occupato dishargo oppido.
vbi regni sede cõstituta / cũ iã p gallias romana vis laberet

Thuryngi. Dishargum.

soliqȝ belgæ iperiũ seqrent: in galliã belgicã exploratores
mittit. Nã illa tẽpestate Lugdunũ burgũdi: aqtaniã gothi
subiugarãt. Est eñ gallia triplex. Belgica. Celtica. Aqta
nica. q ois rheno amne: alpib⁹: pirene: oceanoqȝ britanni
co septa ẽ. Pria a fluminib⁹ sequana atqȝ matrona icipiẽs:
ad rhenũ septẽtrionẽ vsus & parti oriẽtẽ termiat. Ab occi
dẽte claudit occeano. In qua hæ sũt priariæ ciuitates. Ag

Lugdunum. Aqtania. Gallie diuisio. Belgice ciuitates.

grippia colonia. Traiectũ. Mogũtia. Treuerꝭ. Cõfluẽtia.
Argentina q & straburgus. Basilea. Cõstantia. q vitudura
quõdã nũcupata cõstãtino cõstãtini pr̃e cõstãtie nomen
habet. Heluetiorũ pagi quos hæc ætas suitẽses vocat: nõ

Heluetij Suitẽses

nõ ꝓcul a mõte iura / vbi diui claudii monasteriũ apprie
venerabile ẽ. quorũ opa frãci reges i bello etiãnũ vtunt. Iu
liaci ducat⁹ & ducat⁹ Cliuiẽsis. In quo isignia oppida sũt.
Embrica. Rees. Vuesalia. Calcar. Et ducat⁹ geldriæ cuius
primariũ oppidũ ẽ. Nouimagiũ. cætera sunt Arnẽ. Rurę
mũda & Vualaf. Diuiditqȝ ab hollãdia æstuario marꝭ Leo
diũ. Hastalũ. Hoyũ. Dinãtũ. Bouina. Bruxellæ. Niuella.
Antuerpia. vbi ẽporiũ ẽ belgꝭ nõ ignobile. Berga. Machli
nia. Louanium lr̃arum gymnasiũ. Boscusducis. Mõs i ha
nonia. Valencinę. Auẽna a ludouico vndecimo desolata.
Quẽneyũ comitꝭ. Gãdauũ. Aldenardũ. Brugę: quas geso
riacũ nauale ptholome⁹ appellat. Selusa. Curtracũ. Tene

Bruge.

remũda.ypre.Tornacũ.Insula.Orchiæ.Duacũ.Sãct⁹ au-domar⁹.Graueligua.Ostenda:Nou⁹port⁹.Morinũ.q̃ & terrauana.Aeria.Perna.Hysdinũ.Bethunia.Sctũs paul⁹. Dorlenũ.Calissa.Ici⁹port⁹/nũc dirut⁹.Bolonia.Mõste-riolũ.Attrebatũ.Bapalme.Cameracũ.Sanct⁹ quintinus Perona.Corbia.Ambianis.Abbauilla.Angus.Sanct⁹ Ri cardus.Croteyũ.Clarusmons.Crelũ.Bellouacum.Silua nectũ.Cõpendium.Mondideriũ.Roya.Pontizara.Ro-thomagus.Sanctus dyonisius francorũ regũ sepulchrũ Nouiomus.Suessio.Meldis.Castrum thericũ.Remorũ

Remi.

ciuitas:vbi initiãtur franci reges.Aspernaycũ.Cathalau-nũ.Sãdigerium.Lingo.Barrum.Ligniacum.Marchia. Caluusmons.Mettis.Namurcũ.Luxemburgus.Nanciũ Caroli burgũdionis morte insigne.Mons rolãdus.Sam miellũ.Nouus mercatus.Virdunũ.Tullum.Mõbeliar-dus non tam sui claritate q̃ speculorũ quę illic fiunt diffa matione nobilitatus.Bisuntiũ.Dola scholasticorũ con-uẽtus.Salinę vbi fons emicat.vnde candidissimus sal cõ ficitur/grãdi ꝓuentu si ad vnũ tm̃ principẽ emolumentũ ꝑtineret.Losana.Gebana.Chamberiacũ præter validissi mas arces & castella/aliaq; minutiora oppida. Celebres

Belgici fluuii.

fluuii & ipsi nauigationib⁹ accõmodati: sunt. Sequana Sõma.ysara.Lysa.Scaldis.Enna.Mosa.Mosella.Dubis. Arar:q & sogona:quẽ germanię bocatius falso attribuit. Rhenus autẽ belgis germanisq; cõis est.a quo complures insulæ hollandia atq; zelandia dũ occeano appropiquat circũ fermẽ alluunt.In eo tractu insignes vici & sacrę ædes maris stagnatiõe ruptis littorib⁹ periisse narrant. Et qui periti sunt ei⁹ regionis dicunt adhuc extare in pelagi fun do vestigia sacrarũ ædium & quorũdam locorũ insigniũ Nõ eñ illic ęquor altũ est:nec turbidũ.In reliqua cõtinẽ-te sunt vici frequẽtes & mercatoribus affatim habitati.q terra mariq; mercaturã late exercent. Insignia autẽ oppi-da in hollandia sunt.Leydis.Harlẽ.Austerdãm⁹.Dordra

tum. In zelandia vero Middelburgus & zierichzee & Briellis peninsula. Vtriusq; & præcipue hollãdiæ incolæ pisce plurimo abũdãt: & telas ordiunt tenues & cãdidissimas: quæ ad exteros exportatæ magni ęstimant. Est itez regio anserum & marinarũ volucrũ frequẽtissima. Quorũ maximã copiã ad finitimos: & ꝓcul habitãtes populos pecuniæ grã incole transmittunt. Celtica a sequana oriẽ ad ligerim vsq; protensa. a materna vero amne ad rhodanũ excurrit: cõprẽhenditq; narbonensis ꝓuinciæ partẽ. terminat partim mari ligustico / & alpib⁹ quæ sabaudiæ mõtes vulgo appellãtur. Illustrat vrbib⁹ infra designatis Lutecia pariseorum. quæ xpiani orbis celeberrima academia est: & francoꝝ regum primaria sedes. Senone. Nemoraco. Moreto. Trecis. Altissiodoro. Heduo: q̃ & augustodunũ. Diuione. Belna. Germona. Argili. Matiscone. Cabilone. Ansa. Lugduno. Ebreduno. Sãcto symphoriano Vienna allobrogũ id est delphinatiũ metropoli. Grassa: Grationopoli. Valentia. Mõtelimarto. Diena. Viuario. Aurasico. Sãcto spũ. Auinione. Villanoua. Carpẽtraco. Tarascone. Arelate. Massilia. Aqs sextiis. Aptea. Regena. Vapincea seu vapino. Sistarica. Foroiullio. Tollona. Nicea quã ad italiã ꝑtinere qdã asseuerant. Est eñ gallię q̃ genuã spectat: limes. Caualico. Vasione. Tricastino. Biterri. Lunello: Mõtepessulano. & aliis q̃ ad narbonẽ spectant/ exceptis castellis qbus hæc pars maxime freqũes est. Pesigniano. Ad ligerim vero Nyuerno. Molino. Clugniaco. Sctõ gendulpho. Mõte argi. Castillione. Aureliano q̃ & genabũ olim dicta est. Ieuilla vel iereuilla. Stãpis. Carnuto. Bonaualle. Ebroica. Sagio. Lexouio. Argẽtono. Falesia. Arefloro sequanæ ostio. Cadomo. Baioca. Põtorsone. Abrinca. Cõstantia. & britonũ vrbib⁹ q̃ infra ligerim ad oceanũ vergunt/ & veteri noĩe armoricę nũcupant. Cenomania. Alẽconio. Mauritania. Medonta quã mãtam appellamus. Vernone. Melãno. Alluit his fluminib⁹

Celtice ciuitates

Alpes.

Lutecia parisiorũ

Allobroges.

Aurelianum.

Fluuij celtice. Sequana quo a belgis celte separant. Lygeri. Viēna. yona Oba. Rhodano. Sorda. Durātia: absq; minoribus fluētis q̄ vel ex alpib⁹ in rhodanum excurrunt: vel ex auernorū montib⁹ in mare ad narbonē deferunt. Aqtania. Flumina aqtanie. Aquitanię tractus principiū est lygeris & ad pyrenē ꝑtendit quo discernitur ab hyspanis. Irrigat nominatissimis fluminib⁹. Lygeri. Lalerio. Caro. Chalento. Dordona. Garūna. quibus admiscent cōplures fluuioli lembis & scaphis nauigabiles. Aqtanie vrbes. Celebriū locorū hec noīa sunt. Bituris. Magdunū Dunū regis. Clarus mōs. Vson. natura & arte munitissima arx. Moneta in edito iugo castellū. Beyōda. Podium qđ et aniciū: vbi tēplum est diuæ marię gallis religiosissimū. Sāct⁹ flor⁹. Lemouica. Tutela. Caturcū. Rocamadorus. Ruthenū. Vabra. Albia. Mymatū. Mōtalbanū. Castrū Cordueę. Carcassona. Galliacū. Tholosa: nobile pōtificii Ciuilisq; iuris gymnasiū. Appamara. Riuena. Sanct⁹ paul⁹. Lōbaria. Mōlion⁹ Mirapiscę. Fux⁹. Vaurena. Cōuenæ Mirāda. Lestoriū. Cōdonū. Auscus. Bagnera. Coserana. Tarba. Olera. Vasata. Lascurra. Mōmarsan⁹. Morlanū. Hortesium. Baiona. Lebretū. Rigena. Adura. Agata. Vtica. Electa Limosum. Sctūs pōti⁹. Castellū darri. Elna. Lodeua. Turon⁹. Chyno. Vindocinū. Blesa. Castrū lerū. Lomela. Pictauis. Parrenayū. Maleaca. Rupella. Ludum. Tuarsus. Luxiona Xātona. Engolisma. Conacū. Petragoricū. Petrabussiera. Bergeratū. Sarlata. Agena. Condona Lessigniacū. Burgus. Bloya. Villa regalis. Liburna. Burdegala. Sāct⁹ iohānes angeliac⁹. Taliburgus. Laguiersa. Nanetū. Redona. & q̄ vltra ligerim britones attingūt. Fōgera. Sāct⁹ paulus. Lābala. Sāct⁹ macloui⁹. Dola. Dinantū. Sāctus briocus. Pręterea castella. q̄ tā ad tutamen q̄ ad ornamentū regio affatim habet. Et hęc ꝑfecto gallię loca oīa frumēto/ vite/ cōsitis arborib⁹/ fontib⁹/ fluminibus/ pratis/ pascuis/ lacubus/ saltib⁹/ siluis/ pecore/ feris: ꝓ cuiusq; loci cōditiōe culta sunt. Nā ex paludib⁹ & fere aridis

viburnis atq; fruticib⁹ nōnihil incolis cōmodi ꝓuenit. Adeo industria atq; laboris patiens gens est: suis principibus ad seruitutē vsq; fere obediens. cōuictu facilis. amicicię custos. Alioqn suaꝝ iniuriarū præsens vltrix: & ad arma ꝓpensior. Sacrorū reuerens & xpianę fidei p̄ter alias natiōes deuotissima: cui⁹ tutā de sollicitudinē quasi ex ꝓfesso frāci pricipes nullo nō tp̄e susceperūt. Extāt ei⁹ rei in oī quē adierūt loco nō vana trophea: sed extructę ab illis sacrę ædes & illic ad rē diuinā instituti sacerdotes: lōge ꝓfecto gloriosius rei bene gestæ monumētum: q̄ erectę sy/derū ten⁹ piramides & obelisci. q̄q̄ a petrarcha ī ep̄lis scriptū sit/ cū belgas pagrasset: & arduennā tātæ magnitudinis siluā lugdunū petēs pertrāsisset: nihil toto illo tractu se vidisse: præter supstitiosa quædā aggrippinēsiū fœminarū: & turpē de carolo magno fabellā accepisse: quā prętermisisse dignū erat: ne tāti ipatoris claritati fuliginē induceret. Sed nec apud parisios qcq̄ eē quod laudaret. nisi q ipius auctorē fuisse Iuliū cesarē accepisset. qd̓ plane falsum est. Erat eñ ante cæsaris in galliā aduentū supra quingētos ānos lutecia extructa. Quāobrem piche ę similē petrarchā recte dixerim. q (vt polybi⁹ auctore strabone ait) cum a scipionē rogaret̄ quid celebre & memoria dignum inter aquitanos cōspexisset: nihil referre potuit. q̄q̄ narbonem illustrē olim vrbem: corbiloneq; nobilissimū illo tēpore aquitaniæ emporiū nō ignoraret. Tam placet quibusdā de rebus exteris sine rubore mētiri: ne suæ gētis aut natalis terræ tytulis derogasse videāt̄. Et hæc est qd̄ē gallię a priscis auctorib⁹ tradita partitio. Quā octauius augustus quaternā fecit: lugdunēsem ꝓuinciā ab aliis disparitus. Iuniores vero lugdunū a ꝓmissis comis comatā appellauerunt. Narbonēsem aūt (sicut & illā transalpinā) togatā. quia togis romano more (cuius erat ꝓuincia) ꝓuinciales ei⁹ regiōis vtebant̄. Braceatā tn̄ eādē sicut cæterā galliā dictā fuisse nō ignoro. a braccis qd̓ vestimēti genus est

Gallorū industria et cetere laudes.

Petrarche tiqua estimatio

Lugdunum.

Gallia comata.

Togata.

Braccata

gallis. Ceterũ nos geographiam / id est terræ descriptio-
nē nō sequimur: sed tēpori obsequimur: locos vsitato &
trito nomie appellātes. Nā si quis priscā illorũ institutio-
nē / iis quibus ætas nostra vtitur conferet: nihil relinquet
non confusum. Itaq; post romani imperii īclinationē sin-
Ab impe- gulæ ꝓpe gētes īperii nomen exose: nouis aduenientib⁹
rio dfecti- principatib⁹ alia atq; alia locis noīa posuerunt. Porro
ones. vt dīs gallia distinctior haberi possit: sciat lector galliam
Xviij. gal omnē octodecim ꝓuinciis cōtineri: qbus totidē præsunt
liarũ pro- archipræsules: sedibus & terminis discreti. Treuerensis. Re
uinciæ. mensis. Senonen̄. Rothomagus. Lugdunen̄. Bisuntinus.
Archipræ Viennensis. Tarātasianus. Ebredunen̄. Aquensis. Arelatē
sules gal sis. Narbonensis. Bituricensis. Turonensis. Burdegalēsis:
liæ. Auxitanus. Maguntinũ aũt & coloniensem ideo postre
mos facio: q subiectæ illis ciuitates vltra rhenũ sunt. præ
ter cōstantiā & argentinā quæ maguntino parent. Colo
niensi traiectũ inferius tantũ atq; leodiũ. Tholosanus em̄
post hos longo tp̄e supra nostrā memoriā: Auinionen̄.
dudũ nostra ætate archipræsulat⁹ eminentiā p sixtũ quar
tũ pontificē romanũ accepit. Ille narbonæ: hic arelati sub
debat. Per oēm em̄ galliā hi archiflamines secũdũ hodier
nā supputationē centũ & sex ciuitatib⁹ pricipant. In hac
tam populosa feraciq; regiōe suas sedes & regnũ fœlici pe
detentim successu franci dilatauere. ita vt nunc in maiori
galliarũ parte seruēt eorũ reges principatũ. Igit in belgas
Frācorũ prima fit a francis irruptio. Clodionis nuncii (regiōis
in belgas statu pspecto) renunciant terrā modicis præsidiis teneri.
irruptio. Vnde nihil moratus rex / in belgas traiicit. atq; agris latæ
Camera- excursis: cameracũ vrbē a se obsessam capit. Inde p siluam
cum. cui carbonaria nomen erat / tornacũ petit. quæ romano
Tornacũ præsidio tenebat. Sed egressos vrbe milites prælio fudit &
potit ciuitate. Paucis autē post diebus / nullis relictis libe
ris vigesimo post susceptum anno Claudio vita excessit.
Merouë⁹ Qui antē illi sanguine ꝓpior erat Meroue⁹ regno præfe

ctus est. a quo vsq; ad pipinū Caroli magni patrē series generis regū sine discidio pseuerat. Fuit Meroue⁹ regno cōmodissimus. q̄q̄ ab hunis/ tūgros/ mettensesq; & reliquā galliā incursantib⁹ multa ppessus sit. Nā in campis cathalaunicis cū Ætio patricio romano aduersus attilā hūnorū regē egregie depugnauit/ vbi centū & octoginta milia occubuisse tradūtur. in quib⁹ theodoricus vissigothorū rex Ætiū secutus atq; merouęū interiit. Hui⁹ merouęi fili⁹ childericus cū regnū accepisset: libidine & adulteriis apd' suos viluit. Nā stupratis multorū vxorib⁹: pceres cōicato cōsilio destituere eū regno statuunt. Qua re ad Childericū perlata: guynomaldū ex regni primorib⁹ amicum orat: praesenti fortunę opituleī. Guynomaldus abire regem monet. Abeūti spem pponit recōciliationis. Cuius vt certior in tēpore foret: aureū nummū partit. datq; childerico partem: sibi alteram seruat. admonens si conciliare illū proceribus possit: id signum illi fore recipiēdi regni: dum nūmi partem reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad bissinū thuringiae regē sibi amicum cōcessit. Eo exacto: primores regni gillonē romanuʒ q̄ suessiōib⁹ praeerat accersunt: ducemq; sibi pręficiūt. Cui guynomaldus childerici nō immemor/ se q̄ maximo astu pōt beniuolū exhibet: ita vt suo auspicatu gillo gereret oia. Firmata beniuolentia: consci⁹ animi guynomaldus quā aduersus gallos pp̄ter ereptā romanis ditionem gillo gerebat: suadet benignitatē simulet. amicitias cōparet. quo petitū annos tributi mitior exactio esset. Docet francos cōtumaces esse/ & superioreʒ difficile ferre. pp̄terea bū cōsultum si francorum potētiores tollat/ quorum supplicio cęteri terrereni. Credit gillo consultori eiq; in primis hoc negociū mādat. Guynomaldus non ignarus eorū qui Childerici eiectionē procurassent/ primariū quendā laesae maiestatis insimulat quē Gillo ad se missum necat/ & complures praeterea alios persequit. Qua crudelitate excitati pro

Childericus.

Gillo romanus.

ceres/ guynomadum conueniũt/ gillonis immanitatẽ ac cusantes. Quibus guynomadus: miror (inquit) vestraꝫ o proceres inconstãtiam/ qui electũ a vobis regem ꝓtenus execramini. An Childericũ desideratis: qui a vobis ob voluptariã vitam destitutus apud thuryngos exulat? Tolerabilius mulierosum q̃ sanguinariũ regeꝫ tulissetis. Ille ꝑ adolescẽtiã illecebris illectus paulopost resipuisset: hic romanus vobis natura infestus eatenus cruore vestro lętabitur: donec recuperatã armis libertatẽ amittatis. At grauior nimis est morbus cui medela nõ succurrit. Benign⁹ est quẽ abiecistis/ reuocat⁹ facile iniuriarũ nõ recordabit̃. His verbis persuasi frãci auctore guynomado childericũ clam reuocãt. Qui parte nũmi cui⁹ supra fecim⁹ mẽtionẽ accepta: ad frãcos secur⁹ reuertit. Cui occurrẽs guynomadus eũ hortatur ad barrũ castellum quod cãpanię imminet demoretur. Vbi auctis copiis aduersus gillonẽ belluꝫ parat. Verũ admonitus cõspirationis gillo/ aduenientẽ childericũ prelio adoritur. Quo superatus postq̃ annos octo regnasset suessionẽ se recipiẽs: quod superat vitę mœstus illic absumpsit. Cuius fili⁹ Siagri⁹ successor habit⁹ ẽ.

Gillo fugatur.

Odoager saxo.

Ecepto regno/ Childeric⁹ magno aĩo iuuenis: odoagrũ saxonem sibi aduersanteꝫ aureliã vsq; infestat. Vrbẽq; obsidiõe cinctã superat: capto qui in ea erat paulo pręfecto romano. Deinde lygerim flumen transgressus/ Andegauos in fidẽ recepit. Hui⁹ childerici ꝓsperitate cognita: basina turyngię regis vxor ad regẽ francũ: oblita viri: se confert illecta ꝓfecto iuuenis cõsuetudine. Quę a Childerico rogata q̃obrem deserto viro alium sequereẽ: quia inquit cõmunione tua visa sum: modestiãq; & virtuteꝫ tuã sum experta. Quod si meliorem te quẽpiam vsq̃ terrarũ esse michi ꝑsuasum haberem: illũ terra mariq; indefessa ꝑsequerer. Hac libertate sermonis delectatus Childericus basinã vxoreꝫ nondũ xp̃o initiatus accepit: bissini hospitalitatis bñficẽtiã minime

Andegaui.

Basina thuryngie ducis vxor ad childericũ venit.

recordatus. Primo itaq; nuptiarũ ꝓcubitu basina Childericum admonet: noctẽ sine re voluptaria prętereat: foresq; palatii obseruet: & quæ viderit ad se ꝑferat. Credulus mulieri vir tertio fores ędium asseruãs / ad basinã q̃ visa viderit defert / visos a se in atrio palatii primũ quidẽ rhynocerontas q̃ vnicornes appellanť. leones itẽ & leopardos. Secũdo vrsos lupos q; furentes non secus ac si in semet sæuire festinarent. Postremo exiguos canes alternis se morsibus impetentes. Quæ oĩa veluti futuri præscia vates referenti marito explanat: ꝓdituram sc; ex eorum cõcubitu variis moribus sobolẽ. primã q̃ generosa natura foret: rhynocerontas imitaturã / vrsis lupisq; haud dissimilẽ. alterã / q̃ rapinis aĩm intendat. tertiã: q̃ infesto se dente cõmordẽs: canũ rabiẽ assumat. His basinę pręsagiis gauisus rex / ĩ maximã spe; rapiť venturę ex præsentib⁹ nuptiis nobilioris familię. Deinde aliquot prælĳs victos alemannos in ꝑtãte; accepit. multi; tandẽ gestis ꝑ annos quattuor & viginti clarus: moriẽs filio Clodoueo regnũ reliq̃t. Per eos dies sanguinis riuus tholosę quã gothi occuparãt die toto fluxisse visus est. Insigne fuit hoc s[cu]l[u]m optimis sacerdotibus Nã apud tholozates Exuperius: apud viẽnam Simplici⁹ s[an]ctitate enituit. Amãd⁹ burdegallã illustrauit. Albigenses docuit damian⁹. Venerandũ auerni. Rusticũ caturci. Pegasinũ petragorii coluerũt. Nec silentio ꝑtereũd⁹ ẽ sydoni⁹. Qui sacerdos auernorũ ex senatore fact⁹ cũ graui fame burgũdi laborarẽt q̃ttuor egenoꝝ milia suis opib⁹ pauit

Visus q̃s childeric⁹ vidit.

Prodigiũ

Sacerdotes optimi.

Lodoueus ipe vt erat egregia forma / ita magnanimitate pręclarisq; moribus gratiam sibi facile comparabat. Siagrium in primis que; Suessionis principẽ pater Gillo reliquerat: loco exturbat / ciuitate recepta. Inde incursionib⁹ ad remos vsq; prędas ex templis christianis faciẽs / vas aquarium cui vrceolo nomen franci dicunt: ad remigii remoru; antistitis ius pertinens exportat. Quã vrceolum vt recuperet pontifex

oratum regem mittit. Suessionē regressus Clodoueus iubet prędam omnē/ eius in milites partiēdæ causa: in vnū locum conferri. Quę postq̄ congesta sunt petiit a proceribus pręter eam quę sibi iure belli ptinebat portionem vrceolum dimitti. Quod cū primores non abnuerent/ quidam ex iis qui aderant indignatus q plus reliquis ex prędа rex desumpturus videret: in vrceolū ensem adigēs non q tu inquit rex supra cęteros nisi quod tuū est ex hac omni præda recipies. At nichilominus rex iniuriaз ad tēpus ferēs vrceolū remigii legato restituit. Nec multo post Clodoueus cū exercitū recēseret/ viso eo qui vrceoli temerator fuerat: occasione sumpta (q ille videlicet non satis cōmode armatus esset) appręhēsum militē & solo pstratuз gladio cōfodiens: ad hunc inquit modū vrceolum percusseras.

Gōdobaldº burgūdie rex. Crotildis

Erat per id tēpus Gondobaldo burgūdorū regis neptis ex fratre crotildis. Cuius speciē prudentiāq; cū per legatos occulte explorasset Clodoueus ad Gondobaldū ex suis aureliū mittit qui sibi vxorē conciliet: ratus vna cū puella burgūdia quoq; potiri posse. Gōdobaldo q̄q̄ hę nuptiæ nō satis ad stomachū essent: q illas ī suā perniciē fore intelligeret (Nā interceptis dolo Crotildis parentibº regnū vsurpauerat) ex consilio suorū aulicorū matrimonium nō detrectat. Sūt qui Crotildē raptam a Clodoueo fuisse dicūt. dum gōdobaldus superatis alpibus in nouarienses & vicinas illis gētes copias duxisset multis cladibº eos afficiēs. In qua sentētia est iacobus bergomēsis. Cōuētu apud suessionē habito: rex Crotildē regio apparatu suscepit. Amauitq; tāetsi xp̄i documenta mulier sequeret. Quāobrē illa sedulo admonebat viruз deos nō colere sed eū cui seipsa addixisset dominū xp̄m. Sed ille veteris obseruantia insuetus: se maiorū traditiones relicturū negat. Interim Crotildis filiū enixa est/ cui vocabulū Clodomiro fuit. Qui christiano more baptismo ablutus/ intra paucos dies morit. Huiº iteritū rex ī religionē vxoris trāsferēs

Clodomirus.

infantē ab iratis diis absumptū/ q illū xpo suo regina dedicasset. Grauida iterū Crotilde effecta/ editū itē infantē sacris xpianis initiat. Moxq; vt eū morbo laborantē rex accepit: vxori religionē improperat: deorū suorū maiestati scz inimicā. Regina aduersus regis querelas patientiā spemq; adhibens/ egrotāti filio salutē dei benignitate impetrauit. Pertinaci aūt in errore clodoueo bellum ī alemānos instauratū. Cōstitutis in ɔspectu vtrinq; exercitib⁹/ manus cōserunt. Pugnatū cū diu esset: frācis cedentib⁹ timet sibi Clodoueus: cęlumq; suspectens. Deus inqt quē Crotildis religiose veneratū/ audi. Si vicero/ fide te ppetua colā Vix preces finierat rex: ecce alacres francos prælium redintegrare ɔspicatū. Quibus aīm ipe quoq; adiiciēs/ rege alemāno perempto victoria potit⁹ est/ & alemannis lex posita. Victor Clodoueus xpo credit.

Victorē etiā credulū xpo regē vedastus q tullii aderat & q postea atrebati pōtificatū administrauit secut⁹ ē. cui rex credulitatis & fidei suę rōnē enarrauit Crotildis credēti clodoueo gratulata remigiū pōtificem nihil morata ɔuenit atq; ad clodoueū introducit. quē ad se admissum rex diligenter audit de fide & xpi religione disserentē. Dies abluēdo regi indicitū: parato ingenti ornatu lauacro/ cum sacro sctm̄ oleū quo liniri ritu xpiano q abluunt solent: siue ministrorum incuria siue hoc agente deo allatū nō esset: ecce de supis delapsa columba phialā quā ampullā vocāt odoratissimi liquoris oppletā ad man⁹ Remigii detulit. Creditū est spūs dei ministerio id perpetratum esse. Eo liquore hic Clodoueus primum: posteri deinceps francorū reges hacten⁹ regnum administraturi sacrant. Ministerio ablutionis expleto: clodoueus ad circunstantē nobilitatē populumq; breui orōne habita suadet aspernari falsam deorum religionem & eius fidem ɔfiteri q xps appellabatur & dei filius esset/ quo auctore hostē alemānū inqt supauimus. Regis oratione perculsis francorum animis/ xpm ɔfessi abluti sunt. Clodoueus vt ɔfessam fidē insigni ali- Vedast⁹ s Remigi⁹. Ampulla sacra.

quo ope illustraret: templū in colle lecuticio q̄ nūc genouefæ appellatur Parisii a fundamētis extructū diuis ap̄lis Petro & Paulo dicat. Nō p̄teribo huic loco adiicere quod nullo certo auctore sʒ perseuerante ad hanc meā etatem fama vulgatū accepi. Fuisse regibus francis buffones tris nobilitatis quidē insigne: sed Clodoueo christianis sacris initiato demissum cœlo esse id quod nūc reges gestant/ lilia aurea quibus subest cœli sereni color/ quē asurū franci dicunt. Ad hanc rē mihi astipulatur diui Bartholomei monasteriū quod gaudiū ballis appellat̄. vbi fons huius miraculi testis ab incolis ostendit. Traditū quoqʒ est pannuʒ sericeū rubrum instar signi militaris quadratum miro fulgore splendentē diuinitus esse exceptū. quo in expeditionibus contra fidei christianę hostes pro signo franci reges vterentur huicqʒ vexillo nomē auristammā hactenus permansisse. diuqʒ a dionysianis cœnobitis asseruatā esse. Sed abutentib⁹ signo aduersus christicolas regibus illud euanuisse. Alterū tñ nō dissimili forma instauratū esse quod ab ep̄is & loci abbate consecratū inter sacra asseruatur. Sūt qui hoc cæleste bñficiū Carolo magno collatū fuisse contendūt. Sed ad Clodoueū reuertamur. Gestuʒ esse iuenio a Clodoueo bellū aduersus sigebertum quēpiam. quā reʒ ab hystoricis non explanatam prætermitto. Occisum tñ eū a francis & fortunis oībus spoliatum constat. Paternam deinde necē auimo frequente teruoluēs Crotildis/ vltionis percupida mulier Clodoueū adit. queriturqʒ paternum sibi regnū fraude Gondobaldi burgundiōis ereptū necato eius patre/ matre vero in profluentū abiecta. Id inhumanū facinus cām maximam regi esse debere: belli aduersus Gondobaldū gerer. di quo & indignam parentum eius necem vlcisceretur. & burgundorum regnum reciperet. Iam quia in burgundorum nomen deuenimus originem eorum breuiter aperiemus. Augusto imperante cuʒ vandalorum gens in extremis germanie locis vbi cōsede

Tēpluʒ a Clodoneo parisii factum

Lilia celo demissa.

Auri flāma.

Burgundoruʒ ori go.

rant tumultuarentur tyberius & drusus octauii iussu in eos expeditionē duxerunt. quos victos partim vltra rheni rippas in galliis per vicos quos galli burgos vocant distributos habitare fecerūt. Inde a burgis burgūdiones primo appellatos fuisse cōperio. Qui sequēti tempore sequanos allobroges, ꝓuinciaq̧ partim narbonēsem/ & lugdunum occupauere. Arelate siquidē atq̧ aureliæ regni sui sedem aliquādo posuerūt. Nā otho quartus germanus imperator se arelarēsem regē appellauit & possedit. Adductus rex cōiugis querimoniis in burgūdos mouet. agros incendit. & fugatū gondobaldū obsidet: obsessum capit. Sed diues auro gondobaldus/ opera aredis arelatæ vrbis præpotētis municipis/ magnis muneribꝰ Clodoueo oblatis/ se liberat: annuū tributū regi pollicitus. Relicto quinq̧ miliū armatorum in burgundia præsidio: cui gondesillum gondobaldi fratrē præfecerat: Clodoueus in franciā reuertit. Egresso burgūdia rege/ Gondobaldus gondesillum viennę obsidet: fratrem in ea depræhensum non sine multorum strage trucidauit. ꝓdidit vrbem gondobaldo plebeius quidā qui aquæ ductibus præfuerat/ indignatꝰ scilicet q̄ imminētē cōmeatus pœnuria fuisset cum mulegenis ciuitate dimissus. Eam ob rem gōdobaldū docet/ per eū ductum viēnam capi posse. Reserato igitur meatu immisso milite vrbs capitur: franci vero milites quos gōdesillo clodoueus tradiderat/ ad alaricum tholosam relegati sunt. Per idem tempus irrumpentibus in galliam gothis: bona franciæ parte occupata: arriana impietate plurimi tenebantur. Assumpta in eos expeditione/ Clodoueus priusq̄ moueret: Paternum virum ex suis prudentem ad alaricum gothorum principem in aquitaniam oratorem de rebus quæ ex vsu vtriusq̧ regum essent mittit. Conuenit diem locumq̧ regum colloquio dicere. Constituto tempore quo inermis quisq̧ accederet/ Clodoueus iter in aquitaniā parat. Interim Paterno nego-

Gōdobaldus capit.

Vienna.

Gothorū irruptio. Arriana perfidia. Alarici.

dũ dat/exploret quib⁹ gothi indumentī vtantur. Qui ad alaricũ reuersus offendit hoiem & suos; quemq; ferreã virgam nõ minime crassitudinis manu gestare: q̃ vel ad percutiendũ vel iaculandũ idonea videret. Quẽ dolum pruden-
Dolus. ter aiaduertens patern⁹: apprehẽsa regis manu ꝓmissi eũ admonuit. Ille dolum quatenus potuit dissimulãs/ pfidiam abscõdit. Tandẽ paterno in suspitione psistẽte/ placere sibi alacrius ait ꝯtrouersiã q̃ inter reges agitabat ad Theodoricũ Italię regẽ referri/ & ab eo definiri. Cũ ad Theo-
Theodorici iudicium. doricũ ventũ est/ ille cã cognita litigatores in aquitaniã remittens/ iubet paterno vt ĩ summã turrẽ quã ipe designabat ascenderet/ hastãq; erectam teneret: gothi vo tamdiu nũmos ad hastã cõiicerent: donec ad ei⁹ mucronẽ coacervatis nummis hasta tota tegeret. Quod iudicium nõ acceptauare gothi. Sed indignabundi: paternum ludibrio habuerũt. Nã cubiculi ei⁹ effractis quibusdã tignis/ & desup ꝑiectis tapetib⁹ cũ periculũ occultassent: paternus dũ noctu curandi corpis grã exurgit: p effractũ tabulatũ deorsũ preceps delapsus brachiũ effregit: reliquo corpe grauiter ꝯcusso. Hac iniuria affectus paternus gothorũ pfidos mores Clodoueo renũciat. Quãobrẽ irritatus rex/ orõne ad suos de violato oratore habita: exercitũ ingredi ad hostes imperat: prius tñ q̃ in aciem prodiret ad diui Martini sepulchrum donaria mittit: tanq̃ de futura victoria oraculum expectaret. veniẽtes q missi erant dũ ad fores tẽpli accedunt audiunt psallentes sacerdotes dauidis hymnũ
Omen. Protexisti me dñe virtute ad bellũ. Quod ominis loco suscipiẽtes/ oblatis muneribus: ad regẽ pniciter se ꝓferunt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hostẽ festinat. Dũ ꝓcedit agmẽ Vienna amnis obstitit/ q crebris imbrib⁹ intumuerat: ita vt vado transiri non posset. Impeditũ dolẽs exercitum Clodoueus/ deus inqt optime in tribulationibus adiutor: attende q; in hostes tuos proficiscor. Faue religioni tuæ quã tueor: & ne differ de heretico gotho sume

reuisione: & q nos præpedit da fluuiū vadabilē. Hoc pre cantem Clodoueū nō est aspernatus deus. Ad primā em̄ sequentis diei lucē ceruus e silua (nemine inclamante) i cōspectum se ꝓrupit/ q magnis inde militū vocibus excit⁹: fluuium enatans: quasi itineris explorator vaduꝫ mōstrauit. Hunc secuti milites in vlteriorē fluenti ripam qua ceruus traiecerat euadunt. Vltra progressus exercitus/ ad diui Hylarii pictauen. ędē consistit. Vbi intempesta nocte quiescente Clodoueo ignis in tentoriū decidere visus ē. quod ꝓdigiū pleriq; bonam in partē interpretabanī. Cū nō ꝓcul abesset hostis milites in aciem rex eduxit moxq; atrox vtrinq; prælium cōmittiī iuxta fluuiū clanū. in campo voglodinensi q ab vrbe pictauorum decimo miliario abest. Rex inter preliantes alaricum cōspicatus eum inuadit: & solus soli cōgrediens solo deiectū gothuꝫ necat. Hec finis alarico fuit/ cuꝫ annos duodecim tyrannidē assumpsisset. Ceru⁹ index itineris. Ostentū. Alaricus gothus a Clodoueo occiditur.

Hanc victoriam Clodoueus mox insigniorem reddit. theodoro filio cum exercitu in narbonensem ꝓuinciam misso. quo duce ea ps quam nūc occitanā linguā vocant: ipos præterea aruernos patri audientes fecit. Burdegalæ tūc clodoueus hyemabat vnde ineūte proximo vere tholosates petit: vbi alarici thesauri asseruabanī. Quib⁹ expilatis: reliquas vrbes quas gothi præsidio tenebant adoriī. Hisq; (hoste vndiq; deturbato) francorū præsidiū ponit Rebus ad hunc modum quietis: turonū se ꝯtulit. vbi anastasii bizantini impatoris legatos audiuit/ impatorio nomine amicitiam ei offerentes romanūq; cōsulatum. Quo honore affectus rex inscenso equo in patentē campū q inter diui Martini ædeꝫ turonumq; p tps erat proficiscitur. vbi ppło varia munera profudit: cunctis acclamantibus. Bene sit regi ꝯsuliq; romano. Equi deinde memor quo in bellis libenter vtebaī: quemq; duo Martino voti reus dicauerat: equum ingenti pecunia redimi cum frustra iussisset: nec moueri loquo equus scopuli instar potuissꝫ: au Anastasi⁹ imperator.

reos centum quos illa ætas solidos appellabat priori prę-
cio adiici iubet. atq; ita equo recepto: bonus inqt in nego-
ciis adiutor Martin9 est: sed mercede carus. Pacatis pau-
lulum rebus: regnacarus cameracus princeps insequentis
causa belli fuit. Erat eñ petulans & multa libidine famos9
Quibus viciis (vt principibus fere ptingit) pharo quidaʒ
assentator morem blandissime gerebat/ ita vt nichil nõ il-
li crederet regnacarus. Hanc rem proceribus ægre ferenti-
bus ad Clodoueũ mittunt/ suam pollicẽtes opam si effœ-
minatũ hoiem principatu amoueret. Addũtq; cũ pugna
iniretur se simulata fuga dñm pugnę tpe deserturos. Clo-
doueus vt proceres conuenta seruarent: ęrea fabricatus
arma eaq; inaurata ita vt credi aurea possent pditorib9 do-
no dat. Adulteria munera mox cũ exercitu sequiť Clodo-
ueus: instructa vtrinq; acie consertaq; fortiter manu: pdi-
tores simulant fugam duce deserto: quẽ captuʒ occidi rex
mandat vna cum eius fratre qui duci auxiliũ non tulisset.
Necauit item & propinquos oẽs: ne successionis iure ad-
ducti principatũ regnacari vendicarẽt. Proditoribus aũt
(cũ se falsis donis a rege circũuentos quererẽtur) respõdit
Quibus premiis esse dignos eos putarẽt q suũ duceʒ pro-
didissent? Satis illis supq; esse: q vita donati essent. atq; ita
illos domũ dimisit. Clodoueus rebus gestis plurimis cla-
rus post acceptam xpi fidem cũ annos. xxx. regnũ admi-
nistrasset: quattuor superstitibus liberis vita decessit. Regis
mortem præcesserat ingens apud viennam vrbem terræ
motus quo concussę palatinę ædes vna cũ priuatorũ do-
miciliis/ templisq; corruerunt. Hæc Mamerto qui ponti-
fex vrbis erat causa fuit instituendę supplicationis quæ an-
te dominicę ascensiõis diem festum quotãnis per quasq;
ecclesias letanie nomine celebratur. Conditus est sepul-
chro Clodoueus quod etiã nũc Parisii visitur in ęde Petri
a se ædificata. Additumq; tumulo insequens carmẽ auto-
re remigio: anno christiano quingentesimo decimo qrto

Regnacarus cameraci dñs.

Clodouei dolus.

Prodigia

Mamertus viẽnẽsis eps.

Letanie.

Diues opũ: virtute potẽs: clarusq; triũpho:
Condidit hanc sedẽ rex clodoueus. & idẽ
Particius magno sublimis fulsit honore.
Plenus amore dei contẽpsit credere nullo
Lumina q variis horrent portẽta figuris.
Mox purgatus aquis & christi fonte renatus
Fragrantẽ gessit infuso chrismate crinem.
Exemplumq; dedit sequit̃ quod plurima turba
Gentilis populi: spretoq; errore suorũ
Doctorẽ cultura deũ verũq; parentẽ
His fœlix meritis supauit gesta priorum.
Semp concilio castris bellisq; tremẽdus
Hortatu dux ipse bonus ac pectore fortis.
Cõstructas acies firmauit in agmine primus.

Eo regnante precib⁹ bti Remigii frater suessionũ põtifex: vedastus atrebatiũ & Auit⁹ nouiomẽsiũ ecclĩis praerant: arrianis magnopere contrarii.

SVccedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde susceperat: regnũ quadrifariã ꝯcordibus animis (quod de imperio agitantibus raro euenit) partiti sunt. Theodoric⁹ mediomatricosq; & mettenses: Clodomir⁹ genabũ q̃ aurelianus: Clotarius suessionẽ: Childebert⁹ parisios obtinuit. Hi omẽs cũ sese mutua amicitia colerẽt: regio noie seorsum assumpto: dani mettensem agrũ inuadũt prædas faciẽtes: in quos theobertũ filiũ cũ iustis copiis Theodoricus mittit. Fusis danis: ad patrẽ cũ bono captiuorũ numero triũphans Theodebert⁹ se recepit. Interea clotildis filios ad se parisiũ conuenire mandat. Atq; (vt erat appetẽs vindictę fœmina) iniuriã ill' apit paternę necis. Ad se q̃dẽ burgũdi regni portionẽ ptinere: s; gõdobaldi potẽtia atq; crudelitate vtroq; parente orbatã se & hereditate priuatũ esse. Quãobrẽ precari: vltionẽ parricidæ Gõdobaldi pariter assumãt. Moti maternis p̃cib⁹ filii: ꝯtract; copiis burgũdis bellũ idicũt. Clotildis ad filios suos.

Bellū in burgūdos Quos p idem tēpus (Gondobaldo p̄reuita functo) sigismūdus moderabat̄. Qui delectu militū habito: aduersus francos se obiicit. Dimicatū est acerrimis virib⁹. Sed inclinātead Clodomirū fortuna sigismūdus in fuga capit̄. victusq; aureliā missus est. quē nō multo post clodomirus pariter cū liberis interemptū in altissimū puteū deiici iubet. Sed inde tandē exēptos ad diui Mauricii monasteriū quod nō longe ab octodoro sabaudię vico sūmō sigismūdi frater extruxerat efferri: ibiq; sepeliri pmisit. Huic clodomiri fortunæ aduersa successit. Nāq; cognito q̄ Gōdeuallus burgundionū impium vēdicaret: bellū reditegrat Sed dū longe a suis clodomirus hostē psequit̄ a multis circūuent⁹ (q̄ q̄ furentib⁹ oculis & minaci vultu terrori esset) īimicis cōiectis vndiq; telis appetit⁹: pugnacissim⁹ rex temeritatis suæ pœnas luit. Amisso rege franci nihil pauentes dn̄i sui mortē vlcisci pseuerant. Verso in fugā burgungūdione multis ītereptis: vicos agrosq; depopulant̄ atq; icendūt. Erant clodomiro liberi mares tres: Theodoaldus/ Gonther⁹/ & Clodoaldus. Quos a p̄ris morte educādos apud se clotildis recepit. Clodomiri morte nūciata Clotarius atq; childebert⁹ fraternę necis vltores coacto exercitu in burgundiā pgūt. Fugato gōdomaro/ eiusq; vxore in captiuitatē abducta: vniuersa burgundia potiuntur.

Hoc bellū mox hyspaniēse secutū est. Cui amalric⁹ causam dedit. Hic in extrema gallia q̄ ad pyrheneū spectat incolis: hyspaniā cū gothis tenebat. Mortuo vero clodoueo

Amalric⁹ itactā antea regiōis partē amalric⁹ occupauit. Vnde aīos tollens: ad reges francos de ea re nūciū mittit. petitq; eorū amicitia frui liceat: atq; ex eorū familia ducere vxorē. Nō īdigna petitio regib⁹ visa est. Sororē virginē illi dāt. Quā regio fastu susceptam Amalricus liberaliter primū: mox contēptissime habuit. Quippe qui arriano veneno imbutus rectę fidei mulierē despuebat. adeuntēq; ex more christiano ecclesias cōtumeliis psequebatur. Lutoq; per viam

a pueris mandabat contaminari. Hoc diu passa mulier regibus per litteras significat quæ a viro infideli toleraret: laturaq; esse: nisi amalrici petulantiam temeritatéq; compescerent. Crebro mulieris questu parciti reges cogunt exercitũ. At childebertus sublimi vir animo: nõ expectato clotario: militem in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabat: magnam quoad potest manũ amalricus terra mariq; cogit: tueri se festinans. Aduenientibus francis hostiliter occurrit. & q̃q̃ militũ numero inferior esset: in fortitudine tñ spem omnẽ firmauerat: qua prima eximiaq; virtute victoria sępenumero visa est comparari. Pugnatũ est ęquis virib⁹ diu acriterq;. Sed gothis cedentib⁹/ victoria penes childebertũ fuit. Fugientẽ amalricũ dũ aĩaduertit miles q̃dam frãc⁹: excitato calcarib⁹ equo: tyrãnũ lancea cõfodit. Qua re cognita/ rex franc⁹ mediã petẽs hyspaniam gothos ĩcredibili diligẽtia p̃sequit̃: donec tolletũ ad amnis tagi ripas munitissimã vrbẽ accessisset. quã obsessam: & a ciuib⁹ nõ segniter defensam capit: captam oĩb⁹ exactissime coaceruatis bonis spoliat. Atq; ita sorore recepta: & mox morbo dũ reuertit absũpta ad p̃ris sepulchrũ parisii collocat defunctã. Quos xp̃o calices & vasa sacra tolleto exportauerat religiosis regni sui loci distribuit. Tolletũ capitur. Tagus.

His vt memorauim⁹ a childeberto gestis nunciat̃ theodoricũ fratrẽ montẽ clarum aruernię primariam ciuitatẽ: quam ab eo childebert⁹ abstulisset recepisse p̃sidio interfecto. dũ ciuitas a theodorico obsidet̃ miles q̃ in obsidione erat accepto q̃ in diui Iuliani tẽplo plęriq; ciues fortunas suas ꝓtulissent: in tẽplum refractis foribus irrumpit: & cuncta diripiẽs exportat. Sed ꝓtenus vindex sacrilegii deus predatores corripit insania: horrenda voce clamantes. Cur o beate martyr tã dire nos crucias? Hoc exemplo doctus qui militiam seq̃tur/ tẽperet a rapinis ne sacris locis iniurius sit. Appręhendit interdum pœna sacrilegos/ & suas deus iniurias graui Sacrilegij pena.

ter vlcifcitur. Quod figinald⁹ aruernorũ p̄fectus nõ ignorauit. Itaq; licentia dominãdi elatus: postq̃ multa ab incolis surripuit: villã bulgratensem quã Tetradius ecclię diui iuliani donauerat occupauit. moxq; mente captus nõ prius sui cõpos factus est q̃ villã reliquisset: cõpensatione exhibita rerũ quas temere abstulerat. Sed re itra paucos dies cõposita concordib⁹ animis reges in Hermofredũ Thoringie principẽ bellũ mouent. p̄pterea q̄ suasu amalbergę vxoris duos quos habebat fratres Bercariũ & Baldricũ necauerat: delatos q̄ regnũ affectassent. Thoringus re cognita: collecta magno numero manu: dolo itercipere frãcos instituit. Fossam altã qua frãcus iterfacturus erat longitudine magna p̄duxit cespitib⁹ desuper coniectis: vt specie virentis herbę miles illusus fraudẽ non p̄ciperet. Detecto p̄ exploratores dolo: reges irritatiores facti hostẽ ferocius p̄sequunt̃ donec effusa fuga thoringi ad flumẽ quod eorũ lingua onestrut vocant se recipiũt. Vbi ad fluminis ripã reuocato ex fuga milite belluz instaurant. Sed cedere coacti in p̄fluentũ se p̄miscue cõmittunt. Factaq; est eorũ tanta strages: vt occisorũ cadaueribus pontis loco frãcus vteret̃. Hermofredus tñ cũ paucis in vrbẽ quandã q̃ regio theodorico postea fuit se recepit. Ad quẽ dimisso nuncio theodoricus salutẽ pollicet̃/ si ad castellũ tulbiacũ qđ non p̄cul erat se conferre nõ pigritaret̃. Nũcianti fidẽ adhibẽs hermofredus ad theodoricũ se confert. Dũ vna ad pinnas castelli iambulant & fabulant̃: theodoricus hermofreduz cubito ipellens eũ e muro p̄cipitat quo lapsu interiit. Dei de liberis eius necatis: omnẽ regionẽ in potestatẽ rex accepit: ibiq; ad tẽpus moratus: lothariũ fratrẽ licet auxiliaris illi in hoc bello fuisset: clam suspectũ habuit: siue q̄ bene gesti belli partẽ ad se verteret: siue quia (vt est human⁹ animus) causas q̃reret vsurpandi fraterni regni q̄ finitim⁹ eẽt & ideo iuidiæ theodorico esset. Dissimulato odio Theodoricus precatur per nũcios fratrẽ ad se in thoringiam ve

Bellũ aduers⁹ hermofredũ.

Dolus regis theodorici.

niat: habere quod ex vtriusq; cõmodo sit. Ad quem nihil a fratre doli metuens Clotarius accedit. Occultos post tapetem in cęnaculo milites Theodoricus in armis locauerat. Quod cũ paulo altius penderet velũ: Clotarius cęnaculũ ingressus: armatorũ pedes cõspicatus: fraude deprȩhensa restitit. admonitisq; quos secum habebat clientibus clam armari eos iubet. Theodoricus animaduersum a fratre dolum intelligens: ioco suspitionẽ purgauit: habito deinde cũ fratre colloquio argenteo vase quod peluim vocant lotharium donat. atq; ita discessum est. Verũ sollicitatus ira theodoricus peluim a fratre per filium repetit belli occasionem meditans si vas non redderet. Impetrat a patrueli Theodebertus adolescens: & vas ad patrẽ refert. Sz tandẽ i aptũ se theodorici ira prodidit. Crebris incursionibus in alterutrum factis pax inter eos paucis post diebus conuenit. quȩ tamen susurronũ delationibus violata est: obsidib⁹ qui apud theodoricum erant interfectis. Nichil enim apud dominandi cupidos probitatis aut fidei est. Libidine enim habendi reges ferũtur nec amicis nec generi indulgent suo. Interim dum se fratres odiis agitãt Clotildis mater ex clodomiro nepotes diligenter nõ secus ac ex se natos apud Parisios procurabat. Hac suspitione ductus Childebertus: quasi illos regina ad regnandũ educaret: accersito fratre Clotario quid de matre nepotibusq; pẽsitet aperit. Placuit visendi eos causa: atq; cognoscendi si illorũ ȩtas diuisa inter illos hȩreditate ad principandum idonea eẽt: ad se per archadiũ quendã mitti. Lęta nuncio clotildis dimissos nepotes patruelibus pmendat. Quib⁹ in cõspectũ adductis maiorẽ natu clotarius mox terrȩ allidit: ense p ilia adolescentis pstrati traiecto. Hic pterritus alter ad childebertũ se pripuit: orãs vt se ptegeret. Qui siue miam simulãs: siue reuera pueri misereret: clotariũ placare pgit. In quẽ indigṇabũdus rex: tu inqt hui⁹ auctor facinoris es: & nũc pœnitet pslii: aut ergo illũ piice abs te:

A patruelib⁹ nepotes occidũtur.

aut mortē meis manibus obito. Ad hæc verba dimissum puerū clotari⁹ obtrūcat. Interī dū in nepotū nece intētos reges clodoald⁹ videt: auxilio ꝓcerū dilapsus. clericatū ꝓfessus ē & sacerdos effect⁹ vitā religiosissimā vixit. Scribūt qdā vna cū pueris nutrices quoq; eē necatas. Hui⁹ sceleri imanitatē aliud nō min⁹ ihumanū ꝓcessisse tradūt ad priorē nūciū archadiū de pueris ad reges deducēdis vridanū quēdā aulicū ꝓtin⁹ clotildē regio iussu adiuisse: eiq; gladiū & forpicē obtulisse: ad anceps oblatū clotildē mussitasse: mox ex vridano q̄siuisse qd hoc oblatū ꝓtēderet: illūq; respōdisse gladiū necē: forpicē sacerdotiū in nepotib⁹ ominari: expectare se vtrū regina eligeret. Demū hesitātē reginā negasse nepotes sacerdotes fore: sed de filiis regib⁹ securā q̄ inocētib⁹ nullā vim īferēdā formidaret. Sed regnū ambiētib⁹ odiosa miseratio ē. Tā crudelē nepotū necē & si modestissime ferret clotildis: eā quoq; isequēs belli mot⁹ misera sollicitudine ꝓfecit. Theodorico quē mettēsibus iperasse scripsi vita sublato: theodebert⁹ paternum regnū suscepit. Qui aduersus clotariū i societatē belli quod iā diu childebert⁹ parisiorū rex aio agitabat accit⁹ vocanti childeberto auxilio fuit. Iūctis ergo pari fide exercitibus in clotariū ꝓficisci cōstituūt. Ea re clotildis cognita: relictis parisiis turonū abiit: diui martini ædem lachrymās ingredit. Orat religiosa mulier beatissimū confessorem p̄ces eius exaudiat: neq; sinat fratres reges: filios suos inter se cōflictari: qui tametsi cōpluribus essent inquinati flagitiis: occurrat tn̄ furētibus ne isania efferati fraternitatis quoq; obliuiscant. Clotildis oratione & bn̄ dedeo meriti pōtificis interuētu credi potest in beniuolentiā fratres rediisse. Nā cum acies nō ꝓcul cōstitissent: ortis imbrib⁹: tonāte supra modū cœlo: atq; validissimo insufflāte vento: tāta tēpestate chideberti theodebertiq; copiæ attritæ sunt: vt nichil illis sibi armorū p̄ter clipeū reliquū habuerint. Procūbentes humi milites laceris vestib⁹ & sagis diē

illũ vltimũ sibi certo eẽ credebãt: equis insup p multa miliaria diffugiẽtib⁹ rari recepti sunt: quin ipsis regib⁹ cælestis ignis q crebro fulgure ptinẽter micabat: timorẽ ĩcussit ne cũ tentoriis incẽdio vna flagrarent: cũ hui⁹ tẽpestatis nulla ꝓcella neq; vllius pluuiæ gutta clotarii militẽ attigit. Hoc terribili admodũ ꝓdigio haud dubie intellexerũt reges recte ĩ illos dei irã exerceri ꝙ innocentẽ fratrẽ bello ꝑdere cogitassent. Missis ergo ad clotariũ legatis: pacẽ vltro pollicent̃: qua vtrinq; data discessum ẽ. Hęc in agro aurelianensi apud combrũ vicũ gesta fuisse cõperio. Post hęc childebert⁹ velut ad bellũ nat⁹ esset: breui requie militibus cõcessa comitãte fratre clotario ĩ terracones mouet. Cuius belli cãm ab auctorib⁹ traditã non inuenio. Credo eũ predæ & regnandi solũ cupiditate affectũ huic bello incubuisse. Prima hui⁹ expeditiõis castra ad cęsaraugustã vrbẽ childebertus sistit. Quã circũuallatã oppugnare iubet. Ciuibus fortissime sese primũ tuẽtib⁹: cũ altera insup oppugnatione primi expectarẽt ad dei opẽ conuersi supplicationẽ decernũt. circũeunt p pomeriũ ciuitatẽ resonãte diuinis hymnis clero. Quẽ ꝯcentũ vbi aĩaduertit childebertus cognoscit p rusticolã quendã supplicationem ritu xpiano a populo fieri: vt miserto ciuitatis deo in hostiũ ptãtem nõ veniãt. Ea re cognita & ꝙ xpiani essent: childebertus rustico ĩperat loci põtificẽ adeat: moneatq; ad se in castra venire. Edoctus a rustico põtifex ad regẽ nichil veritus accedit. Quẽ affatus childebert⁹: quia inquit: o ꝓsul cõpertũ nobis ẽ vos xpi sacris initiatos esse: eiq; religiose famulari: decretũ nobis ẽ pcere ciuitati: obsidionẽq; soluere: si modo de diui martyris vincẽtii supstitibus apud vos monumẽtis aliquid nobis ĩpartiemini. Regis volũtate ad clerũ relata: sepulchrũ martyris põtifex adit: indeq; susceptã stolã & tunicã regi dono ꝑtulit. Quæ religiosissime suscepta rex ꝑsancte asseruauit. Obsidione igit̃ liberata ciuitate cũ de ꝓuicia cũ põtifice nichil ĩteruenisset digrediẽs

Mirum.

Bellũ ĩ terracones a childeberto gestũ.

Cesaraugusta obsessa est,

Reliquie diui vincẽtij.

exercitus agrum cæsaraugustanum vastauit: atqꝫ ita Parisium aduentens ędē diuo Vincencio dicat monachis ibidem institutis quibus eas quas de martyre induuias habebat attribuit. Huic monasterio diui Germani de pratis appellatio in hodiernum diem manet.

Monasterii bti vincentij extructum.

REbus in hyspania vt premissum est gestis: theodorici mors regi nūciata est. huic filius theodebert⁹ quia regno successisset. iiquo animo childebertus tulit. Cōmunicato igitur cum fratre Clotario consilio a theodeberto regnum surripere meditantur. Quorum cœptis rex prudens occurrens priusq̄ in apertum prodiret dolus: insurgenteſ in eum debita erga auunculos reges obseruātia retardauit. Eam ob rem alios sibi vultus effingens childebertus satius esse censet beniuolentia vti q̄ nepotem regem eundēqꝫ potentē lacessere quē facile superare nō posset. vocatum igitur ad se theodebertum blande excepit: preciosisqꝫ muneribus donatum a se dimittit. Adeo rara est iter principes amicitia. aut enim liuore perculsi: aut īperii maiestate feroces: aut (quod plærūqꝫ accidit) aliorum potentiam suspectam habentes: occultis inter se dolis agere solent. Interea senio morboqꝫ cōfecta clotildis mater moritur. preclarę religionis fœmina et diuo martino Turoneñ. pręsuli pręcipue deuota. Quā turono vrbe regia pompa elatā filii reges ad clodouei tumulum apponūt. Eleuatūqꝫ nunc veneratur corpus eius in capulo ac pheretro ibidē adhuc conspicuo. Eodem ferme tempore theodebertum vltima fata assumpserunt: relicto filio theodebaldo regni paterni hęrede. Clotario autem iniqua iterum fortuna aduersata est. Nam maribus liberis septem & fœminis duab⁹ cum beatus hominū opinione haberetur crānus patri contumax extitit. A quo in aquitaniā missus premere populum vectigalibus cœpit. Ea re cognita clotarius crānum domum reuocat. Qui cōtempto patris imperio ad childebertū quē non bono sa-

Clotildis moritur.

Crāni rebellio.

tis in patrez animo esse arbitrabatur se contulit. Addit ad exulceratum childeberti animum nouas indignationes. iureq; iurando se persancte astringit oppugnaturum perpetuo patrem. Securus igitur accepte fidei a cranno childebertus bello persequi clotarium constituit. Eo quidem tempore dum clotarius expeditionem in saxones haberet. Quos cum semel prospere superasset/ secundo in eos mouens q promissum tributuz non soluissent/ q̄uis prelium deprecarentur/ & imperata se facturos pollicerentur: pugna non abstinuit in qua multis francis occūbentibus clotarius cum paucis ad suessiones regressus est aduersus crānum gontrano atq; ariberto in aquitaniam clotarii iussu mouentibus. Childebertus campaniam infesto exercitu incurrit. Inde vastatis agris cum preda multa reuertentem post nonum & quadragesimū regnandi annū mors occupat. anno salutis quingētesimo quinquagesimo nono. Mortuo apud ędem vincentii martyris proxime parisios sepulchrum fuit Childeberti morte quia liberis careret omnia ad clotarium peruenerunt. Quo accessu francorum regnum magnum incrementum accepit. Sed aucto regno: auaricia clotariuz inuasit. Excogitauit enim tertiā ecclesiasticorum prouentuum partem accipere. Cuius cōcupiscentię assentientibus ipsis: vnus tantum turonoruz antistes iniuriosus restitit: dicēs. Si quę deo dicata sunt auferes: & de pauperum horreis tua perges explere: regnum a te auferet deus. Qua increpatione territ⁹ Clotarius incepto abstinuit. Eadem tēpestate inter francos erat atq; hyspanos de celebrando paschate contentio. Illi enim. xviii. Cal. Maii. hi. xii. Cal. aprilis festū diem obseruabant. Sed hec pertinax varietas finem diuinit⁹ accepit. Nam sabbato sancto dum cathecumini ad regenerationis lauacrum accedunt: salutaris apud hyspanos aqua perarruit: cum eadez apud francos redūdaret. Gregorius turoñ. chilperici ętate hoc euenisse tradit.

Cōtrouersia de paschate.

¶ Eiusdem compendii liber secundus.

Lotarius regno assumpto cráni alias cramiris (vtrūq; enim scriptū inuenio) temeritatem vlcisci pseuerat: ratus plus audere in eū cæteros: si repugnātem filiū non flecteret. habito igit̄ delectu militū: in rebellem pgreditur. Quē venientē audiens crānus ad conobaldū sibi finitimū aquitaniæ regem pergit: quo adiutore patrem plio exciperet. Sed conobaldus cū in sacellū diui Martini clotariū fugiens se recepisset: neq; inde vllis pollicitationib⁹ educi posset: imisso igni pariter cū sacello cremat̄: quod nō multo post tpe rex iussit instaurari. Mox crānus nichil moratus ad britonuʒ comitē senabutū se cōtulit: vbi receptis ex fuga militibus quū terra mariq; iustū exercituʒ coegisset pio patri filius nocens & armatus occurrit. Ordinatis ad preliū alterutris copiis de pace p legatos tentatū est. Negante pditiones pacis clotario: armis decertare cōuenit. Sed nō ignarus pater q̄ dubius sit belli exitus: dei ante oīa opem implorās. Iuste de⁹ inquit aspice: & quod dauidi regi de filio absalone iudicium fecisti michi ipartito. Atq; ita in preliū vtraq; acies cōcurrit. Diu stetit dubia victoriæ spes: demū ad clotarium inclinauit. Fugati, pfligatiq; sunt hostes. Inter quos bona britonū pars cęsa est: crāno cum vxore & liberis itercepto. Quē in scāno per lictorem alligatū cremari cum vxore & liberis duobus rex iubet: huiuscemodi supplicio crannus pœnas soluit pceptę aduersus patrem rebellionis. Crāno merita pœna affecto pr̄ accepti a deo beneficii memor in franciam reuertens ad diui martini sepulchrū se ptulit ibi de beneficiis deo gratias exhibens largissimisq; muneribus templo ditato petit preteritę ætatis sibi offensas remitti. Nec mora suessionem repetit. Moxq; (vt est gallicæ nobilitatis vana cōsuetudo) ad feras venatu deprehendēdas se cōuertit. vbi dū cursu clamoreq; supra q̄ rege dignū

Sacelli diui martini exustio

Crāni supplicū.

est curiosus oblectat̃ morbũ cõtrahit: quo languore cum annos vnũ & quinquaginta impasset absumpt⁹ est: assistẽ tibus quattuor supstitibus sibi liberis ariberto: gontrano childerico atq; sigiberto. Fuit em̃ clotarius libidini obnoxius. & ex tribus vxorib⁹ iugũde. aregũde. atq; ꝓsona mares septẽ & fœminas duas suscepit. Aregũdẽ q̃ primę vxoris soror erat ex hac cã sibi assumpsit. Rogatus ab vxore vt aregundẽ viro illustri collocaret: ad eã profectus est: sibiq; copulauit. Atq; paulopost ad iugũdem reuertens: fecit inquit mea coniũx de sorore tua quod me hortabaris. Illaʒ em̃ mihi accepi q̃ preter cæteros regni mei ꝓceres sum illustrior. Quod factũ modesta mulier æquo aĩo ferre simulauit. Patris funus filii suessionẽ vsq; ornatissimo comitatu ꝓsecuti digno patre tumulo regẽ sepelierunt. Sed priusq̃ a clotario discedo: illud nõ pretermittenduʒ reor quod cũ maxime cognitu dignũ est mirari lʒ a nullo franco scriptore lr̃is fuisse commẽdatũ. Fuit iter familiarissimos clotarii aulicos galterus yuetotus calet⁹ agri rothomagensis apprime nobilis & q̃ regii cubiculi primarius cultor esset Huic pro sua integritate de clotario cuʒ melius meliusq; ĩ dies promereret̃. reliq̃ aulici inuidẽt deprauantes quodlibet ab eo gestũ. nec desistũt donec irritatũ illi clotariũ pessimis susurris efficiũt. Quãobrẽ iurat rex se hoiem necaturũ: ꝑcepta clotarii indignatione: galterus pugnator illustris cedere regi irato constituit. Igitur derelicta francia: in militiã aduersus religionis catholicę ĩimicos ꝑgit. vbi decem annos multis prospere gestis rebus: ratus clotariuʒ simul cũ tpe mitiorẽ effectũ: romã ĩ primis ad agapitũ põtificẽ se cõtulit. A quo ad clotariũ lr̃is impretatis ad eũ suessione agentẽ se protenus cõfert: veneris die quę parasceue dicit̃: cogitãs religiosam xp̃ianis diẽ ad pietatẽ sibi pro futurã. Verũ lr̃is pontificis exceptis: cũ galterũ clotarius agnouit: vetere ira tanq̃ recenti liuore percit⁹ rapto a proximo sibi eq̃te gladio hoiem statim interimit. Tã indignã

Clotarii obitus.

Regni yuetoti principium.

Clotarii imane facinus.

insignis atq; innocẽtis hominis necẽ religioso loco & die ad xpi passionẽ recolendã celebri põtifex inęquanimiter ferens: cõfestim clotariũ repræhendit: monetq; iniquissimi facinoris rationẽ habere: se alioquin excõicationis sententiã subiturũ. Agapiti monita reuerit⁹ rex: capto cũ prudẽtib⁹ ꝯsilio galteri hęredes & qui yuetotũ deinceps possiderẽt ab omni francorũ regũ ditione atq; fide liberauit liberosq; prorsus fore suo syngrapho & regiis scriptis cõfirmat. Ex quo factũ est: vt eius pagi & terrę possessor regem se yuetoti hacten⁹ sine ꝯtrouersia noĩauerit. Id autẽ anno christianę gratię quingẽtesimo trigesimo sexto gestũ esse indubia fide inuenio. Nã dominãtibus longo post tẽpore in normãnia anglis: ortaq; inter iohãnem hollandũ anglũ & yuetoti dominũ quęstione quasi ꝓuentuũ eius terræ pars fisco regis anglorũ quotãnis obnoxia esset: calleti ꝓpretor anno salutis. M.cccc.xxviii. de ratione litis iudiciario ordine se instruẽs: id sicut annotatũ a me est cõperisse iudicauit. Hui⁹ clotarii vxor fuit radegũdis quæ p viri assensum religionẽ ꝓfessa cęlitib⁹ meruit ascribi. Patre enĩ berẽgario rege nata cũ a francis capta esset in clotarii sortẽ veniẽs ab eo ĩ vxorẽ ducta est. Sed casta mulier deo magis q̃ viro complacuit. Eius regis decreto diui Medardi monasteriuꝫ suessione inchoatũ est: sed a sigiberto filio tandẽ absolutũ. Est in anglorꝫ gestis: egilbertũ regem cũ ab iimicis ꝓpter ei⁹ desidiã risui haberet/ filiã regis francorũ cui⁹ nomen silentio pręterit vxorem assumpsisse: & cũ ea letardũ virũ admodum sanctũ in angliã nauigasse. Quo connubio egilbertus gensq; anglorũ didicit modestiã / & cognitionẽ quandã accepit vni⁹ dei & fidei xpianę. ita vt ad anglos ꝓficiscente augustino gens tota facilius xpm confessa sit: pelagii reiectis erroribꝰ. Porro quia nec filię nec regis nomen ab autorib⁹ tradit: ego tẽporũ annotationem secutus/ hunc fuisse chilpericũ coniicio/ aut primũ clotariũ. Nã p̄ clotarii secũdi tpa diu⁹ gregori⁹ põtifex roman⁹

Rex yuetoti.

Radegũdis.

Letard⁹.

augustinū ex mōasterio qđ romę istituerat i angliā pdicatiōis cā misit. Id aūt scriptū a me ideo est: vt itelligāt angli exordiū rectę credulitatis in xp̄m a frāca muliere accepisse. Anglorū fides.

C Lotario sepulto. fratrib⁹ de partiendo inter se regno ꝯsulentib⁹: cū q̄sq; sibi ptem accipe merito speraret: chilpericus cui plus igenii atq; astutiæ inerat p̄ter ætatis legē parisiū occupare contendit. Chilpericus. Paternisq; thesauris potit⁹ mox francorū nobilitatē q̄uelocissime pōt ad se vocat. Quos partim in se p̄cliues beniuolentia amiciores reddit. Alios quib⁹ aduersam in ptem pendere animū cōmodi expectatiōe cognouit: magnis admodū donis muneribusq; cōciliat. Sed vt est i gallico prouerbio: sollicitus sui est: nec dormitat i imic⁹. Cognita chilperici pfidia: amicorū opa quos parisii habebāt fratres: inscio chilperico in vrbē clam admittunt. Inde fratre deturbato ne bello res agerēt chilperico renunciāt: si p lege patria diuidi inter se regnū volet liberū sibi ad eos patere regressum. Hac cōditione proposita chilpericus parisium reuertit. Ariberto q̄ prior natu esset parisiorū regnū gontrāno aureliorū. mettēsium sigiberto obuenit. Chilpericus suessionē adeptus est. Suscepto secundum seriem cognationis parisiorum gubernaculo Therebertus q̄ aribertus dictus est nulla re insignior fuit q̄ marcanosę & merofidis stupro: quas nigebrida eius vxor seruitio habebat Quarum consuetudine rex ita depiit: vt nigebrida dimissa eas in vxorum loco habuerit. Nec deseruit: licet a pontifice germano admonitus esset. verū paucis interiectis diebus vtraq; vna cum filio quem altera ediderat repentino obitu perierunt. Sed nec diu superstes aribertus fuit. Gontrannus q̄q̄ benignior natura fuerit: petulantia tamen atq; libidine non dissimilis erat. Nam præter prostituas a se virgines: alienas quoq; nuptias spretis legitimis vxoribus inquinauit. Ab huiusmodi fœdis amoribus abhorrens sigibertus mettensium rex ad athanabildum hispa Gotrād⁹ rex aurelianorum.

Chilpericus suessionum rex

nũ regẽ misso legato gogone: brunechildẽ regis filiã vxorem accepit. Chilperic⁹ vero fratris exẽplo adduct⁹ alterã athanahildi filiã galsondã cõiugẽ expetit. Cui cũ fredegũdis qnędã forma insigni puella inseruiret insolẽs tñ mulier in chilperici se insinuauit amorẽ regẽq; ita blanditiis deprauauit: vt odio habitã galsõdã nõ vxorię dignitatꝭ: nõ fœderis nuptiarũ memor laqueo ꝑ noctis silentiũ strãgularet. Supinducta andouera nihilomagis cõtinẽs fuit. qppe q fredegondę voluptatis illecebrarũ amator ꝯsuetudie illectus tenebat. Non possũ q̄uis breuitatẽ initio sim ꝓfessus huius pellicis maliciã tacit⁹ præterire. In suessiõib⁹ loco & plebe humili nata est in vico balẽcurto specie quidẽ egregia atq; ingenio supra fœminę modũ excellenti. Igitur cũ sueuorũ infesta sigiberto gens bellũ aduersus eũ suscepisset: chilpericus fratri auxiliũ tulit. Egredienti domo cura fuit andouerã cõiugẽ grauidam fideli sibi cuipiã cõmẽdare. Huic negocio idonea visa est fredegonda: atq; ita ꝓfectus est. pariendi cũ tp̃s aduenisset fœminã regina parit: q̃ priusq̄ baptismo ablueret: ꝯsilio ex fredegonda capto: quænã idonea satis mulier ad hoc sacramentũ testis (hoc est cõmater) adhiberet. Nulla inqt fredegõda nobilior te est quã huic mysterio ap̃ponas: vt quã carne puellã extulisti: eã præterea ad spiritalem vitã regeneres. Sciebat eñ ex xp̃iano instituto nephas esse virũ mulieris ꝯcubitu potiri q̃ baptizãdo filio cõmater extitisset: eo pacto chilpericũ a reginę cõtubernio disclusum iri callidissima pellex sperabat. Abluit ex sñia fredegõdæ filia: atq; ei cui mater andouera erat: cõmater spiritali regeneratiõe efficit: childehindã ei nomẽ impones Regi domũ bello exacto reuertẽdi gratulabũda pellex occurrit. Narrat q̃ de nata sibi filia ꝯtigerant. Sed dolere se ait: ꝙ regina testis & cõmater ablutionis filię esse voluerit. Hec loquẽti fredegõdæ rex sãcte iurat si ita cõpertũ haberet: se eã vxoris dignitate donaturũ. Ingredienti palatiũ chilperico andouera filiã cõplexa sa

Fredegõ de fraus.

lutem impartiri: deq; nata sibi filia gratificari festinat. At rex exulceratus aīo: abi inquit in malá partez imprudens mulier q̄ tua me īsipiētia a tuis nuptiis exclusisti. Nec multo post tpe rex pontificē q sacrū peregisset ire in exiliuz iubet. Andouerā vero vna cū filia itra ecclesię septa vitá apd' cenomanos agere cōpellit: designatis q̄tum ad annuū alimentū satis esset prouētib⁹. Pellicem mox fredegondá in suis ambitiosus malis chilpericus vxorē accepit. Adeo nihil videntē hoīem reddit cęca libido: & petulās viuendi licentia. Nec vnō crimīe irretit eū quē deprauauit. Eniuero chilpericus legitimi cōtemptor thori: alieni quoq; appetentissimus fuit. Sigibertū fratrē suū psecut⁹ est (& vt perfidiorē dicas) grassante in eū fortuna. Ná irruētib⁹ in regnū eius infestis signis Cacano duce hunis: occupatissimoq; i eo bello sigiberto chilpericus fraternę charitatis desertor in remos ad sigibertū ptinentes incurrit quos præsidio p fratris absentiá destitutos in ptátem recepit. Verū fugatis hunis sigibert⁹ victor reuertēs copias ī suessionēsiū agruz dimittit: quē dedēte se pupulo facile cepit. Theodebertū chilperici filiū in vrbe depræhēsum abducit. Sed nō multis post diebus intercessione pr̄is liberatus est: chilperici fide interposita: q in sigibertū nullo vnq̄ tpe belluz moueret. Sed fidifragus rex nichil morat⁹ bellū redintegrat. Cuius illico pœnituit. Ná inferior factus cōpulsus est ꝓditiones pacis quas sigibert⁹ voluisset accipere. Sed nec sic quies facta. Clodoueus ex chilperici liberis burdegalam sigiberti ditiōis vrbē capit. Sed a singulfo quæm ꝓuinciæ sigibertus p̄fecerat mox exturbat⁹ Clodoueus insequēte præfecto parisiū ex fuga se recepit. Qua iniuria ꝓuocatus chilpericus theodeberto (quē diximus a sigiberto liberatuz) mandat: neustriá (q postea normánia appellata ē) adoriatur. Eá quia sigiberto parebat (receptis in ea plærisq; insignibus locis) incursionibus vastant. Eodem quoq; furore turonos pictauos lemouicas: & caturcos: nō clero: nō

Chilpericus in sigibertū frēz bellū mouet.

Bellū in sigibertuz. supat clodoueus.

Neustriā theodeb' icursat.

Theodebert⁹ occidit chilpericus cāpaniā vastat.

monachis: nō sacris ꝟginibus pcēs pdit. Eius petulātiaȝ cū gondoaldus pictauus q sigiberti ptīū erat nō parua iactura affecisset: & demū mouēte in euȝ sigiberto fugat⁹ intereptusq́ꝫ fuisset: chilpericus iniquo aīo filii morte ferēs: cāpaniā furibūdo exercitu excurrit: remosq́ꝫ iterū spoliat. In quē reductis copiis sigibertus hoīs temeritatē corripere constituit. Verū intercedētibus vltro citroq́ꝫ legatis pax icta est. Rebus inter chilpericū sigibertūq́ꝫ mature ꝑpositis in gontranni fratris burgūdionibus imperātis exitiū coniurāt. Belli cā a scriptoribus nō traditur. Inuidisse illi fratres crediderim: ꝙ ad aurelianū gontranni regnū: burgundionū quoq́ꝫ principat⁹ accessisset. Vtcunq́ꝫ res se habet: leuis existimari pōt q facilem habuit exitū. Cōstitutis itaq́ꝫ ad pugnā apud viriacū: archiacūq́ꝫ copiis: breui momēto p legatos conuētū est: trecas cāpaniæ ciuitatē ꝓficisci reges: atq́ꝫ illic pacis ꝯditiones dicturos. Quā in diui lupi tēplo reges interposito iureiurādo postea firmauerūt.

Tumult⁹ in castris sigiberti.

Abeūtibus inde regibus milites austrasii q sigiberto parebant querunī ꝙ nichil ad se neq́ꝫ gratie neq́ꝫ honoris sȝ neq́ꝫ præclarū deferret. eos omib⁹ præliis primos adesse: vltimos esse quibus aliqd mercedis a rege cōtingeret. Placere quidē cū gontranno pacē: sed chilpericū exosum habere ꝙ præter regiā dignitatē spurce viueret: hac militum tumultuatiōe tradūt sigibertū copias in fratrē nihil belli ab eo timentē immo etiā exercitu nudatuȝ cōuertisse. Hac re p nunciū accepta chilpericus suis rebus desperās q̄ festinātissimis itineribus pōt: tornacum vna cū fredegunda & liberis se recepit. Huic repentino chilperici malo incōmodū aliud fortuna īuexit. Procedēti cū copiis sigiberto magnus procerū atq́ꝫ equitū numer⁹ qui a chilperico defecerant: ad vitoriacum occurrit quos iuramento obstrictos ī exercitū admittit: præter anselmū qui integra in suum regem fide negat se sigiberto auditurū: atq́ꝫ ita dimissus anselmus ad chilpericū migrat. Cognita fratris fuga sigi-

Bellū in chilpericum.

Chilpericus tornacū petit.

Anselm⁹ ī dñm fidelis.

bertus fugientē insequi pgit. Ciuitatē milite circundat. Eo metu fractū aīo regem quū intellexit fredegōda audax facinus cogitat. Vocatos ad se clam duos quos ad negociuʒ promptissimos iudicabat: magnis pollicitationibꝰ allicit in castra sigiberti se conferant: regēq; interimant. Si salui se receperint fore vt prçclaris fortunis abundent. Sin illustri facto oppetant mortē: collaturā se templis atq; sacerdotibus donaria quibus saluti aīarum suarū bñ consulat deus Recepto a fredegūda negocio securi sui satellites in familiam regis sigiberti se insinuāt. Sigibertū mox (pueniēti eorum cœptis tpe) cōfodiunt. Ad reges neceʒ tumultu p castra exorto: siccarii interficiunt. Cū clamor & strepitus in vrbem delatus esset: nec cām sciret chilpericus: fredegōda festinans regem securo aīo esse orat: dicens tumultuari & lamentari in castris milites: ppterea q sigibertꝰ morte essʒ absumptus. Vix hæc nunciāti vxori chilpericꝰ credit. Sed multorū nūcio firmatus in castra contēdit. Cui obuii primores exercitus regē consalutāt iurantq; in vba chilpherici. Quos liberaliter regieq; primo habitos hortat̃ beniuolentiam in se fidemq; seruent. Nonnullos tñ de se bene meritos minore q̄ sperauerāt ęstimatione & gratia tractauit. Fraternuʒ deinde funus more regio curauit. Extructo suessione in diui medardi æde sepulchro vbi iuxta clotarii tumulum appositus est postq̄ annos tredecim regnasset Fratris exequiis debita religione absolutis: chilpericꝰ brunechildē sigiberti vxorem q filium childebertū parisii habebat rothomagū exulare cogit recepta ingenti pecunia quæ penes eam erat. Causa exilii fuit: q childebertum filium ne in chilperici potestatē veniret gōdebaldi ducis ministerio fune p fenestrā demissum ad mettēses deferri mandauerat. Mox ad bituriges: & eas vrbes quę ad ligerim fluuiū sitę sunt ne quid turbę molirentur meroueuʒ filiū mittit: qui eas recipiat: Sed neglecto patris iperio merouens cenomanuʒ vbi dolo fredegondę mater eius andouera

Fredegōda sigiberti necē pcurat.

Chilpericus a militibꝰ sigibti salutat̃

Merouęꝰ patni mādati sprętor.

exulabat: diuertit. Deinde brunechildis viduę recordatus rothomagũ contendit: ibiq; mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorẽ. Qua re indignatus chilpericus: veritus ne astu brunechildis ĩ patrẽ filius armaret: rothomagũ citus proficiscit. Cognito ei⁹ aduentu noui cõiuges in templũ diui martini: quod pone vrbis muros ligneis tabulis ꝯstructũ erat: se ꝯmittunt. Ex quo cũ illos educi iuitos ꝑ legem non liceret: solita ꝑfidia rex vsus sancte illis iurat si ad se veniant nunq̃ illos a thoro separare. Egressi templo postq̃ vno alteroq; die apparatissimis ꝯuiuiis accepti a rege fuissent: filiũ renitentẽ a brunechilde parisiuȝ abducit. Quem paulopost ecclesię sacris addixit. Sed suasu gontrãdi reiecto clericatu: ad secularem vitam reuersus est. Latuit ĩdẽ metu patris in beati Martini turonẽ. templo. Inde cũ

Sortes. eruere eũ chilpericus quęreret: sortib⁹ merouęus egit quibus illa ætas ad insequentẽ modũ ipune vtebat. Dies tris apertis corã se sacris codicibus: ꝑnoctans merouęus diuinũ oraculũ expectat: reuoluto codice: in librũ regũ oculos ĩtendens: ita legit. Quia reliquistis dñm deũ vestrũ tradidit vos in manus inimicorũ vestrorũ. Secũdo dauid psalmos scrutanti mox illud occurrit. Deiecisti eos dũ alleuarent. Tertio ex xp̄i euangelio offendit. Scitis quia post biduũ pascha fiet. His tanq̃ ad se diuinitus ꝑtinentibus oraculis: confirmat⁹ merouęus: tẽplo egreditur comite gontrãdo. Inde sex ex oĩ numero seruis (gregorius scribit quingentis) secũ desumptis: ꝑ altissiodorũ atq; diuionẽ in cãpaniã migrat: vbi ab incolis depræhẽsus in desperationẽ venit: patrẽ maxime formidans. In eo mentis agone cõstitutus seruũ orat gayldũ: vt eũ perimat. a quo mox ꝑcuss⁹ interiit. Interim dũ hæc agunt: nunciat Chilperico cãpanos suessionẽ occupasse. quã mox paruo negocio recepit: interfectis ciuitatis primorib⁹ qui cũ cãpanis senserãt Eodẽ fere tpe ad turonos petragoriosq; atq; aginẽses Clodoueũ filiũ cũ exercitu legat: cui Desideriũ nobili ortũ lo

Merouę⁹ a seruo occiditur.

co consiliariũ attribuit. Per id tẽpus mõmoleus a gon trando regioni præpositus: accepto francorũ aduẽtu: cõtractis copiis in eos mouet. Cõmisso prælio mõmoleus nõ sine suorũ cęde victoria potitus est. Nã ex suis quos in aciem mõmoleus eduxerat milia quinq; desiderata sunt. cũ ex clodouei exercitu viginti quattuor milia cecidissent Mommoleus. Magna strages

Tam graui chilpericus incõmodo affectus bello tamẽ nõ abstinuit. nũc hinc nũc illinc arma circũferens. Abstulerat chilperic⁹ Varroco britonũ regi vrbes quasdã. Quas ne repeteret verit⁹ aduersus eũ (si forte incautũ intercipere posset) pictauis atq; andegauensib⁹ mandat copias cogãt & varrocũ insidiis fallere tentent. Cui⁹ rei gnarus fact⁹ varrocus exercitũ parat. itẽpesta nocte hostẽ iuadit. funditq; multis occisis. Sed tertio post die chilpericus cũ britone pacisciť. misso ad eũ obside filio restitutisq; quos occupauerat locis. quib⁹ etiã addidit & vãnas maritimã vrbẽ cõditiõe annuę pensionis apposita. Tot bellorũ turbinibus ĩpeditũ regem fredegonda nihilominus sollicitat: mulier ad discordiã nata. Erat Prætexat⁹ rothomagorũ archiflamen: hunc detulit regina cõsiliatorẽ nuptiarũ brunechildis cũ merouco extitisse. eiq; aduersus chilpericũ consensisse. Brunechildis quoq; cũ p̃ciosiora bona apd' se habuisset. ea mulieri (nesciente rege) restituisse Muneribus præterea apud pp̃lm egisse vt chilpericũ occiderent. qb⁹ irritat⁹ iam in prętexatũ regi⁹ anim⁹: odio indies magis torquebať. At quia p̃suli man⁹ inferre nõ temere audebat: cõtrahit in Petri apostoli templũ episcoporũ consiliũ in eo præsentẽ Pręrexatũ insimulat eorũ quæ supra a fredegõda suggesta fuisse rettulim⁹. Quæ nullo teste cũ a rege tantũ dicerenť: sanctior pontificũ sentẽtia (quã seq̃bať gregorius turoneñ.) ꝑpitiari p̃texato videbať. Plerıq; in diuersam partẽ adducti chilperico scilicet assentabanť. Inter repugnantes igitur sentẽtias quãdoquidẽ chilperico nõ pateret via pręrexatũ dãnãdi: pauci qui partes eius tuebanť

Bellũ aduersus britones.

Fredegõda Pretexatum accusat.

epis negocium chilpericus dat: pretaxatũ conueniant. regis benignitatẽ patefaciant. qui in humiles etiã crimie cõuictos indulgentissim⁹ sit. Si culpã cõfessus ad misericordiã cõfugerit: asserant se prætexato liberalissime oĩa remissurũ. Suasus ab epis prętexat⁹ ĩ cõsiliũ venit. aduolutusq̃ ad pedes chilperici: maiestatẽ se regis quidẽ offendisse cõfitetur: sed pientissimũ regem esse q̃ lapsis misereri nõ neget. Ad hæc prætexati verba sella regia exurgens rex: mox in genua demissus: quasi humilitate simul & regia mãsuetudine contionẽ flexurus eẽt. Vos inq̃t reuerẽdissimi p̃sules confitentẽ reũ audiuistis. Rubore moti pontifices q̃ regem humi demissum intuerent̃: eũ erigunt. Quo vno tñ rex assentiri sibi patres interp̃tatus: ad palatiuʒ redit. inde missis ad consiliũ q̃busdam pontificii iuris canonib⁹ q̃b⁹ iudicatos maioribus criminib⁹ sacerdotes dignitate exui mãdabatur: Bertrandus in primis burdegalensiũ antistes ad prætexatũ ꝯuersus: dudũ inquit ẽpe frater cõmercium tuũ non erubuimus Nunc absq̃ regis beniuolentia communionẽ tuam admittere non possumus: atq̃ ita prætexatus consilio extrusus est. Quẽ app̃hensuʒ rex ergastulo seruari mandat. Inde cũ liberat⁹ ferme noctu euaderet: cõtumelia vulneribusq̃ affectus tandẽ in insulã constãtianę diocesis relegatur. Ad hunc modũ chilperico seuiente: cũ nec suis parceret nec alieno abstineret. Gontranus aureliæ rex Childebertũ nepotẽ q̃ mettensiũ regno p̃erat accersit. Eo apud pontem petreũ coram posito: orbus inq̃t amantissime nepos sum liberis nec sobolis michi spes per hanc ætatem vlla relicta est. Te liberorũ loco habere constitui: ita vt filius adoptiõe me⁹ sis. Regni bonorũq̃ hæres esto: nec me secus ac patrẽ colito. Gontrano hæc dicenti quia puer erat childebertus cũ ample satis respõdere non posset vnus ex proceribus aulicis grãs copiosissime egit. Dein de muneribus vltro citroq̃ datis atq̃ acceptis de chilperico habita sunt verba. qui ambitione & armis terras ad gõ

Pretexatus pontifex in exilium.

tranū ptinētes occuparet. Eā ob rē ad chilpericū mittūt q ablata recuperent: alioqn bellū denuncient. Quo nuncio indignatus rex supra quā solitus erat ira incāduit. Ad hāc quoq; regis pturbationē alia a britonib⁹ orta nunciantur Hi infesto agmine in agros redonicorū ingressi ad cornu tū vsq; vicū oia populabant. Quos vt ab incursionib⁹ reuocaret domū bibolenū bello assuetū hoiem chilpericus cū multis copiis i britones mittit. Quorū terrę duce regio nauetū vsq; vastatę sunt: atq; ita repetentes domū britones qui in redones grassabant: non multo post francis britania exeuntib⁹: hostis brito iterū ꝯuertitur. Interea inquies chilpericus Pictauos qui theodeberto parebant in potestatē accepit: fugato theodoberti pfecto. Et quo magis regis huius efferatissimos mores stupeas. Cum dacus qdā falso ne an vero crimine delatus a soustrio duce in carcere chilperici iussu teneret: quia scilicet admisso ad se i carcerem sacerdote: peccatorū pœnitentiā (incōsulto rege) fecisset necari ꝓtenus iubet. Nec finis erat malorū chilperici Legem fert: singulos qui vineas vel possiderēt vel colerēt pendere quotānis in vsum regis vini vrceolū. i. amphorā Cui tributo legendo marcus qdam apud aquitanos qstor positus dum pensiooem supbe contumeliose q; exigit a lemouib⁹ occiditur. Inter hæc continuis imbrib⁹ aruernia mense septembri inūdauit ita vt melior eius pars quā alemaniam vocant stagnaret: & lacus esse putaret. Quam ob rem sementē facere agricola nō potuit. Amnes quoq; liger & melacris supatis ripis cōfusi: in agros se diffuderūt pecora cū segetibus rapientes. Rhodanus pterea pter morem excrescens: se arari permiscuit. Quo diluuio plurimę ædes / & muri burdegalę vrbis partim corruere. Defluentibus tandē aqs: cū solū apparuit: gratissimus flos decor arbores vestiuit: nullo inde fructu suscepto. Visum itē est p turoniā frequens & stupendum fulgur: cū fragore arborū. Apud burdegalem terræ motu perterriti ciues in alias

Bellū i britones.

Crudelis chilperic⁹

Chilperici qstor a lemouicib⁹ necat.

Inundationes & seuitie celi.

ciuitates se receperũt. Nec pyrhenus mons hũc tremorẽ ignorauit: ruẽtibus inde grãdibus saxis ad hominũ pecorũq; perniciẽ. Ignis etiã cælesti in burdegalẽ demissus cõplures vrbis domos vna cũ areis consumpsit. Simile incẽdium aurelia ꝑpessa est. In agro carnutiũ ex effracto pane sanguis ꝓfluxit. Et densissima grãdo grauẽ biturigib⁹ calamitatẽ importauit. Quæ mala secutũ est alui ꝓfluuiũ & æstuãs febris quibus morbis comes erat vomitus & renũ dolor/ cum capitis & ceruicis grauedine. Interim chilpericus feruenti febre maceratus est. Conualuit tamẽ mox sanato patre vnũ ex liberis recẽtius natũ morbus occupat: qui lauacro sacro postq̃ ablutus est: dolore leuat̃. Sed nec infantis salus fredegondæ diu iucũda extitit. Maior natu qui erat ei fili⁹ ea profluuii pestilẽtia intabuit. qua omnis ferme chilperici cognatio velut aliquo desuper imisso cõtagio cõsumpta est. Tot igitur malis crebrisq; doloribus admonita sui fredegõda regẽ adiit. Memorat dei bñficia quibus cũ amplissime donati essent: igratissimi tamẽ plurimis sceleribus se cõmaculauerunt. Nunc eorũ quæ flagitiose ꝑpetrassent vindicẽ adesse deũ: qui liberis inquit nostris vno tẽpore ęgrotãtib⁹. cognationis quoq; nostræ bona parte fato vltimo sublata: nos vlciscĩt. Dũ prospera nobis fortuna blãdiret̃: ferebamur elati ad omnẽ iniuriã. rapuimus aliena. subditis legũ iniquitate grauatis nichil pepcim⁹. nec a genere nostro tẽperãtes: alios opprobriis: alios carcere atq; alios exilio: nõnullos parte bonorũ mulctauimus: plurimos vindice ira morte sustulim⁹. iã igitur sua nos deus iracũdia vt resipiscam⁹ pulsat: cuius patiẽtiã lõgitudine peccãdi habuimus irritã. Execremur oro chilperice priorẽ illam vitæ cõsuetudinẽ: & tẽtemus vera pœnitudine placare/ quẽ tã multis flagitiis offendim⁹. Chilpericus hac fredegõdæ ꝓploratiõe ꝑmotus. simul q̃ tris sibi filios breui t̃pis interuallo mors eripuisset benignior deinceps fuit. atq; quã de vinearũ cultorib⁹ legem tulerat

Morborũ illuuies.

Chilperici domus ifortuniũ.

Uexatio dat intellectum.

abrogauit. dei tẽpla magnis donariis cumulauit. inopes frequẽti liberalitate cõsolatus. Filiũ clodoueũ altera vxore susceptũ quẽ impellẽte fredegõda vinctũ in castello brẽnę habebat cum occidi imperasset custodia eduxit. Adeo maxime potẽs est reuocare ad bonã mentẽ insaniẽtiũ animos virtutũ stimulus aduersitas. Erat gõtrano regi vxor austrigildis maligna mulier & sęua. Quæ eadẽ peste laborans: cũ sentiret nulla sibi medicorũ ope posse subueniri: ad virũ conuersa: ecce inquit mi vir in mortẽ eripior propter potiones quas medici cõfecerũt. Te per cõiugii fidez obtestor: cũ e vita excessero: cura ne pereã inulta. Iube medicos duos quoruz dolo morior capite dãnari: vt par dolor sit eorũ beneuolis: qualẽ meis ꝓiector amicis affuturũ Hac vxoris querela motus rex: funere statim expleto inocẽtes medicos necat. Per id tẽpus longobardi partẽ italiæ occupãtes mauricio imperatori nõ parebãt. Eos quia id nec modeste ferre nec exturbare hostẽ cõmode mauricius posset. tentat chilpericũ pecunia. si forte aduersus illos cõparato exercitu italia expellat. Chilpericus mille auri põdo ab iperatore missa accepit. statimq́ in lõgobardos mouet. At illi cũ in aciẽ ꝓdire munitis locis defensi nõ auderent: chilpericus grãdi pecunia ab illis donatꝰ: pace data in franciã reuertit. Ea re cognita mauricius ꝑ legatos chilpericũ monet aut pecuniaz restituat: aut veluti cõuenerat hostẽ lõgobardũ italia deturbet. Chilpericus q parui (vt fere oẽs) iperatorẽ haberet: nullo illũ respõso dignatꝰ est. Quẽ nichilominꝰ res quã mox narrabimꝰ: mitiorez fecit. Nigegonda chilperici soror hermegildo gotho nupta (q hyspaniæ cũ patre hẽgildo imperabat) virũ arriana ipietate deceptũ tum sua tũ leardi sanctissimi viri opa ad rectã fidei regulã reuocauit. Qua re ꝑ gonsaldã ad regẽ hẽgildũ delata virũ suũ hermegildũ pater dominicę resurrectiõis festo die i ergastulo securi trucidauit. Progressusq́ ad maliciã multis ꝑsecutionibus affecit xp̃ianos. Cuiꝰ vt sæuitiã

Austrigildis.

Mauriciꝰ impator. Lõgobardi i italia.

Chilperici auaricia.

Nigegõda gotho rũ ꝯtumelijs afficit

fugeret Nigegūda: hyspania excedere & ad frācos ꝓficisci tētauit. In itinere a militibus bisantinis quos aduersus gothos Mauriciꝰ imperator ī armis habebat cū filio depræhendiſt. Illa dum ad mauriciū duciſt: merore confecta mulier interiit: filius constātinopolim ad mauriciuꝫ ductus est. Chilpericus & filii & sororis acceptis īiuriis: grādi exercitu coacto in hēgildū persecutionis autorē mouet. Fiunt vtrinqꝫ & prælia & cædes. Sed gothorū lōge plures. Quibus abunde satiatus & ingēti præda onustus chilpericus domū se contulit. Reuersum mauriciꝰ ꝑ legatos hortatur lōgobardos sicuti data fide conuenerat italia expellat. Negociū chilpericus eo libentius suscepit: quo sororē filiūqꝫ faciliꝰ ad se remitti sperabat. Naꝫ de sororis morte nondū cognouerat. Ea expeditio irrita fuit. Orta enī ab alemanis qui chilperico auxiliares venerāt in frācos seditione regeꝫ arma ꝓmouere nō ꝑmisit. Nec multo post chilpericꝰ cuius militia in homines multis fraudibꝰ ꝓspicua esset: in deum quoqꝫ impietatē meditatꝰ est. de diuina siquidē trinitate ita credi voluit: vt non tres in illa discretas ꝑsonas: sed vnā ꝯfiterent quā patris interdū noīe: iterdū filii: nonnūqꝫ spiritus sancti sacræ litterę designarēt. De qua etiā ꝑnitiosissima heresi ad pontificē atqꝫ in primis gregoriū turonē sem litteras dedit. Vtqꝫ idoneos suo errori testes adhiberet. hylariū augustinūqꝫ primę inter xpianos auctoritatis doctores in hac ꝑte esse ꝯfirmat. At gregoriꝰ homo in primis sanctitate spectatꝰ: regē admonet: caueat dei indignationē tanta impietate ꝓuocare: impiū maxime esse quod diceret: nec religioni catholicæ conuenire. quinetiam eos quos in testimoniū citabat tā religioso dogmati repugnare. eosqꝫ longe secus scripsisse & docuisse. Aegerrime tulit chilpericus gregorii respōsum: atqꝫ ira feruēs: a pontifice igiſt inquit cōsiliū de hac re capiemꝰ. Mox ad regē veniēti saluio albigeñ. quodā ex aulicis epō heresim patefacit. ꝓducta etiā charta impietatē ꝑtinēte: eāqꝫ ad aures pōtificis

Bellū in hyspania

Chilperici īpietas in deum.

secreto recitauit. Sed tãetsi salui⁹ animũ in re presenti cõtinuit: vultus tamẽ indicio itellexit rex sacerdotẽ ei nõ astipulari. Et cũ reliquos oẽs idẽ facturos: repugnaturos quoq; sibi dubitaret: i sentẽtia nõ pstitit. Tradũt auctores chilpericũ: cuz grece latineq; eruditus mediocriter esset ad litteras nostras tres insup grecas αθω intulisse. q & in diplomatib⁹ atq; chirographis ei⁹ de donatis ecclesiæ puẽtib⁹ ex scriptis plurimo post tpe pmãserũt. Interea lẽdascus turonis a rege prepositi⁹ comes: q populũ duri⁹ infestaret: gregorioq; antistiti ciuitatis irreuerẽs atq; ifestus esset: magistratu remouet. Nã per id tẽpus regẽdis puinciis comites pficiebãtur non secus ac magistratus quos balliuos senescallosq; nũc rex instituit. Hiq; pro regis libidine dimouebant. Qua insignis ignominia lendascus gregoriũ proditionis isimulat: q scz turonũ vrbẽ gontrano pdere cogitaret: ausus q; esset reginã stupri cũ bertrando burdegale põtifice psuetudine cõtaminare. Cuius lasciuiæ assertorẽ lendascus effecerat quẽdã riculphũ gregorio aliquãdo familiarẽ qui sacerdoti obtrectans cũ quaten⁹ poterat maledictis psequebat. Ea re grauiter permotus rex pciliũ episcoporũ ad brẽnacũ oppidũ contrahit. In eo gregori⁹ cũ nullius in regẽ offense cõsciũ se diceret: simul psancte more maiorũ tertio iurasset: nichil eorũ quæ ad regem de eo delata essent cõmisisse. Ea assertione purgatuz esse gregorium conciliũ iudicat. Tunc coraz introduci lendascũ rex mandat. Sed cognito patrũ iudicio sibi timens lendascus perfugerat. In contumacẽ lata excõmunicationis sentẽtia est. Qui diu pfugus amicorũ ope chilperico reconciliat⁹: cum reginã pacare speraret ad eam in sacello orãtem accessit: petitq; humi pnus remitti sibi quæ peccasset prostratum sacello excedẽs regina despexit. Sed nec sic desperans lẽdascus auariciæ recordat⁹ muliebris: muneribus reginã mãsuescere posse sibi psuadet. Ipse ad nũmularios veniẽs dũ pciosiora quæq; venalia pquirit: a regine satellitib⁹ cũ

Lendasc⁹ comes.

Quid comes.

Accusat grego. turonẽ.

depræhēsus esset: vno illorū grauiter vulnerato elapsus: dū ad sublitiū pontē qui sequanā iungit: altero pede inter duo male commissa tigna ꝓlapso crus fregit. quē vrbe exportatū q̄q̄ rex curari mādaret: reginæ tamē iussu gulam eius satellites infregerūt. Riculfo vita itercessore gregorio donatur. Sed tormēta nō euasit donec dolos oēs detexit.

Ledastus necatꝰ.

Nō facile obliuiscitur sui scelerū insueta malicia. Fredegonda quæ filiis oībus orbata pœnitētiā ꝓfiteri videbatꝛ: Clodoueū quem diximꝰ custodia a patre emissuȝ ꝑsequi rursus ꝑseuerat: ea maxime causa ꝙ illū chilperico successurū hæredē formidabat. Et ne hoc sibi dolere mōstraret: fingit causas quāobrē patri merito foret odiosus. Erat clodoueo cū scorto quodā voluptatis cōtuberniū. Eiꝗ scorto mater erat vetus. Vtraꝗ ad reginā delata est: illa ꝙ multorū causa malorū esset. Hæc ꝙ maga: & per maleficia demoniacę artis fredegondæ liberos sustulisset. Depræhensam igitur pellicē fredegōda palo transfigi ante clodouei ædes mādat. Matrē longo cruciatu per tormēta examinatam crimē confiteri coegit & cōfessam cremari. Nec cessat cædis appetēs mulier: donec clodoueū exterminet. Orat igitur regem pœnā de filio sumere: cuius assensu tris filios amisisset. quiꝗ regnū patre superstite affectaret. Chilpericus nichil mulieri negare assuetus: venatū proficiscēs clodoueū vna venire iubet. Dum ad siluā ventū est: ligatum filiū ad fredegondā mittit pater. Illa coraȝ positum rogat qui sint ꝓceres qui partes eius aduersus chilpericū tueanꝛ. Clodoueꝰ vt fœminæ timorē suspitionēꝗ incuteret plærosꝗ ex fredegondæ seruitio nominat. Mox custodiēdū militibus clodoueū tradit. imperās vt in costas eius traiecto gladio necēt: relicto in vulnere mucrone quasi mortē sibi ipse cōsciuisset. Eius necem perfacile chilpericus tulit. Sepulchri tamē honore dignatꝰ est: & ad matris tumuluȝ humari. Hinc ad exhibēdos populo vetustissimo romanorū more ludos se cōuertit. istituto suessione circo itra

Fredegō de ptinax in malicia animus.

Clodoueus fredegonde iussu occiditꝛ

quē equites in girū cursitarent. Causa interea belli chilperico incidit. theodoro massilieñ antistite de sede eiecto fortunisq; eius oībus autore dynāno direptis q terræ ꝓuinciæ sub rege gōtrano imperitabat. Hūc theodorū ad childebertū fugientē gontranus depræhendit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis massiliæ attinebat. gontranū legatis missis petit debitā sibi partē restituat. Negat se gontranus regis iussa facturū. Quinimo oībus aditis ꝓsidiū imponi iubet. ne aduenieñti childeberto pateant viæ. Erat regi gondesillus summo genere natus ꝓfamiliaris. Hunc ducem copiis præfectū massiliā childebertꝰ mittit qui ciuitatē recipiat restituto theodoro. Accedenti gondesillo massiliā ingredi dynānus ꝓhibuit. Qui non multo post verbis suasus gōdesilli ad beati stephani templū quod extra vrbē nō ꝓcul a muro est venit. quem vnicū ad se admissū gōdesillꝰ de theodoro expulso. deq; rebꝰ male ab eo peractis arguit. Et nihilominus mandat vocari ad se primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatum negociū. Dynānus hac re territꝰ supplex orat id ne faciat. paratū se esse patefacere illis vrbem. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq; pariturū. Dimissus dynānus ꝓmissa implet. Massilia igitur recepta & theodoro restituto ad childebertū reductis copiis gondesillus reuertitur. At dynānus abeūte gōdesillo ad Gontranū mittit q Massiliā recuperet. Cui tñ cœpto theodorus obstitit. Ex hac causa quæcūq; superioribꝰ annis inter childebertū gōtranūq; pacta cōuentaq; erant irrita habita. Erat childebertus chilperici ex fratre nepos. q Gontrano cum infensus esset gillonē remorū antistitē quibusdā sibi ꝓceribus attributis ad chilpericū mittit. occasione hinc sumpta vt supioris anni fœdus iter reges cōstitutū fide scriptisq; firmaret. sed primaria legationis mittendæ causa fuit vt de gōtrano quereret/ cum quo nec fidem nec amiciciā cōseruare potuissꝫ. quā obrē inqt gillo childebertꝰ tuꝰ o chil

Cā belli chilperici.

perice nepos te petit liceat iūctis copiis vřis in gōtranū arma sumere. vt q̄ tibi atq; illi pfidus priceps abstulit recipiamus. Letus aūt orone chilperic⁹ cōueta oīa grata habuit Bellū insup quod iādudū agitabat ab vtroq; rege geri placere respōdit. Nec mora exercit⁹ paranř. q partitī agminibus incedētes bituriges inuadūt partē copiarū desiderius vir strēnuus ducebat. Huic ad mediolanū castellū cui nomē nūc ē magdunū bituriges cū quindecim milib⁹ armatorū occurrūt. Pugnatū est ęquo marte & ex vtraq; acie septē hoim milia cecidisse referunř. Dū vtrinq; pugnař: reliqui duces berulfus andegauorū pręfect⁹: & bladasc⁹ obsidione vrbē cīgūt. Gōtrāno subsidiū suis ferre festināti nūciatū est partē hostiū e castris prędatū abiisse: eosq; non pcul abesse. Quo cognito gōtranus militē in armis paratū esse iubet. Inuētos mox prædones non magno labore fudit. Postq̄ oēs regū copiæ quasi ad pugnā istructe mutuo se conspectu intueri possent spectatissimi hoies vt quisq; suo regi assistebat: metientes aio quid in cōmodi si pręlio decertaretur contingeret: vltro citroq; cōmigrāt: si forte irritatos regum animos reducere ad beniuolētiā possent. Nec inanis fuit labor. Ita constituta est res vt ablata restituerentur. Discedentibus copiis chilpericus suis imperat cōtinere a præda & rapinis manus. Cuius rei preuaricatorē qui rothomagorū comes erat incādescēs chilpericus gladio trāsfixit. Hoc exēplo reliqui absterriti ptinētiores ibāt

Bellū i biturigibus aduersus gontranū

Per hos dies cometa visus est fusca nube circūdatus radio vno fulgens. Suessione cęlū ardere pspectū est. Parisii sanguis a nube i multorū vestimēta stillauit. Siluanecti iterior cuiusdā agricolę dom⁹ sanguinolēta inuēta ē. Post huiusmodi pdigia inguinaria pestis multos absumpsit. Dū hec geruns theodorū quē fredegōda peperat ifantē mors rapuit. Ei⁹ iteritū mater quorūdā suasu i momoleū cuius supra feci mētionē atq; in quasdā mulieres magas trāsfert. Mulierib⁹ deprǽhēsis cognoscit eas quidē cōplures iter-

Prodigia varia.

Uindex chilperic⁹

emisse. quorū cruor ad momolei salutē ꝓfuisset. Deinde theodorū quorū quoq; i similē vsu fuisse necatū cōfitent. Sūptū est de illis suppliciū. Alię viuæ crematæ: alię circū-acte. Momoleū cū chilpericus morte affecturus esset a fredegōda rogatus dimisit. Sed cū esset variis tormētis toto corpe macerat⁹ paulo post iteriit. Hūc fredegōdę maternū dolorē Clotari⁹ qui ex ea nō multo post nat⁹ est īfans oblitterauit. Cui⁹ exortū tāta leticia chilperic⁹ excepit: vt recludi ergastula & custodias laxari emissis inde victis mādauerit. Sed (vt sūt res hūanę) lęticiā mœror itercepit formidāte chilperico gōtrani aduersū se atq; childeberti cōfœderationē. Eā ob rem thesaurū suū omnē & pręciosissima quæq; exportari cameracū iubet. Quā vrbem scilicet munitissimā incolere & in ea se tueri statuerat. Tantus illi metus a fratre nepoteq; fuit: vt in agris tentoria non secus ac in bello haberet in eisq; pernoctaret: militibus ad excubias vigilantibus. Adeo meticulosa est malorū testis conscientia. Ad omnia pauet dum nemini cōfidit. Interea tamen ad vicum callem qui a materna flumine non procul abest positus venationibus se oblectabat. Ad quas cū die quodā se parasset: in cubiculū Fredegonde ingressus cum eam quietis causa decubantem vidit: tenui admodū quē gerebat baculo Fredegōdam a tergo ludens pcussit. Quo ictu in partē alterā vt ludētē cognosceret se regina nō pvertit: sed suspicata landericū eē qui palatio præerat. landerice inquit vt quid me ferire audes? Huius landerici vxorē Chilpericus stuprabat: quare Fredegondæ responso perculsus suspectam de adulterio fredegondam habuit: atq; ita leuandi mœroris cā venatū pergit. Fredegonda rege a se abeunte sensit verbo offensum esse Chilpericum quare verita id quod vero simile erat ne regis animo suspitio stupri altius insideret: mulier multis homicidiis insignis ausa est memorabile facinus tentare. landericum clam ad se vocat: quæ sibi contigerāt meminit. Monet non cubi-

Clotari⁹ secūd⁹ nascitur.

Fredegōde in regē sceius.

biculum sed sepulchrum cogitet. Haud dubiũ sibi esse: regẽ pro confesso habere: landericũ cum ea consuetudinẽ fecisse illiciti amoris. Turbatus aio lãdericus præsentẽ adesse sibi mortẽ arbitrat̃. seq; veluti iã captũ rapi ad supplicium putat. Quẽ supra q̃ virilẽ aim decet cũ videret fredegõda intabescere: vna inqt landerice res est quę nos a periculo eximat. Solet a venatiõib9 chilperic9 nocte plurima domũ reuerti. Age igit̃ impigre & facinorosos quosuis homines & sanguinarios pecunia muneribusq; sollicita q̃ p noctis caliginẽ chilpericũ ex equo descendẽtem citis vulneribus necẽt. Hoc pacto & mortẽ supauim9 & regno potiemur. Reginę cõsiliũ secutus lãdericus sicarios in insidiis locat. Hi vt conuenerãt regẽ inter tenebras adoriuntur atq; interimũt: atq; noctis bñficio defensi ppetrato homicidio exclamãt chilpericũ interfectũ esse: & quasi homicidii expertes ipi essent childebertũ auctorẽ paricidii vociferant. Aulici ascẽsis equis huc atq; illuc deprahẽsuri fugientes homicidas frustra discurrunt. Madulphus siluanectẽsis pręsul eo tpe aliqd negocii in curia habebat. Is rege cęso sepeliendi officiũ exhibuit. atq; naui impositũ secundo flumie ad diui germani de pratis quàm rex extruxerat ędẽ extulit. vbi etiã nũc eius sepulchrũ visit̃. Tã misero vitę exitu chilpericus regnũ reliquit hõ impudẽs arrogãsq; q̃ cũ amicũ neminẽ obseruaret: nemo illi amicus fuit. Exscripserat nescio quot libros i cõdito versu. aliosq; nõ paucos. quos impiã scz rem cõtinentes viri sapiẽtia pbari deletos prorsus exterminauerunt. Sed iuuat me chilpericũ a tergo relinquere. pauperũ qdẽ abiectorẽ. sacrarũq; ędificiorũ osorẽ. irrisorẽ insup eccł̃iastici ordinis q̃ pluris semp existimauerit recenter ad fidẽ cõuersos: q̃ eos quos diuturna religio cõmendabat: illis ecclesias attribuẽs: his praro ministrãs: vni tantum germano parisiorum antistiti obseruantissimus fuit. Cuius sepulchrum hoc a se edito epigrãmate dignatus est.

Ecclesie speculũ: patrię vigor: ara reorum.
Et pater & medicus pastor amorq; gregis.
Germanus virtute/ fide/ corde/ ore beatus:
Carne tenet tumulũ: mẽtis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerũt fata sepulchri:
Viuit enim. nã mors quã tulit ipa timet.
Creuit adhuc potius iustus post funera. Nam qui
Fictę vas fuerat gẽma superba micat
Huius opem ac meritum mutis data verba loquunt.
Redditus & cęcis prędicat ore dies.
Hunc vir apostolicus rapiẽs de carne tropheum.
Iure triumphali concidet arce throni.

Cilpherici igit ingeniũ & mores execrari debebit qs quis ad gerendã rempublicã optimus accedet.

Vnc fredegõdę reliqas persequamur. Interẽpto chilperico fredegõda suis fortunis timens: se cũ omnibus opib9 ad btẽ marię parisiensis ędẽ tan q̃ ad asyllũ transfert. Quã liberaliter accepit loci antistes. Thesaurũ q penes chilpericũ erat dum apud callam ageret quidã aulici auferentes ad childebertũ pertulerunt. At fredegõda rebus suis filioq; tuti9 ꝯsultũ iri cupiẽs gõtranũ aurelię regẽ p nũcios orat: sibi clotarioq; tutor assit. Nac tardat gontran9: venienti vrbe egressa fredegonda obuia ꝓgredit. Suscepta nepotis tutela p regni insigniores vrbes circũferri clotariũ infantẽ iubet. Qui clotarium circũferebãt ꝓceres vrbes gõtrani noĩe ĩ fidẽ recipiũt. At gontran9 popularis incõstantię non ignarus cũ in ęde diuę marię esset: ingensq; populi turba astaret: facto silentio Viri inqt parisienses q huc conuenistis vos oro: seruate stabilius in me fidẽ q̃ in fratrẽ habuistis: vt & meũ nepotẽ in pace educare & vos iusticia moderari possiz. ne (quod nolit deus) aut ille sine tutore: aut vos sine administratore periclitemini. Gõtrani oratione lętus ppl's: principis humanitatẽ fidemq; collaudat: deũ pręcatus: vt illum saluũ fau

Gõtran9 Clotarij tutor.

stumq; seruet. Fuere p id tps motus quidã belli repetente gontrano loca q̃ childebertus occupabat. Sed ganescus pictauorũ comes qui childeberti partes tuebat̃ lemouicẽses ipsosq; pictauos in fide ptinuit: turonos præterea tentauit. sed repugnãte vrbis antistite ciuitas in fide gontrani pstitit. At nõ multo post childebert⁹ quẽ post chilperici necem parisiũ aduenientẽ ciues non admiserant: gillonẽ3 remẽsem quibusdã adiunctis ei illustribus viris: ad gontranũ ire iubet. Admissis legatis/ gillo assentatione vsus principio gr̃as deo egit: q gontrano tã clemẽti & potẽtissimo regi pacẽ sincerã tribuisset. Nec vltra tulit gõtranus verba pontificis: sed dicere volentẽ intercipiẽs: non inquit pessime presul blanditiis istis libens (te maxime orãte) auditũ exhibeo. Oim em̃ q sunt cũ sis perfidissim⁹: tu prętextu line hujus vestis religionẽ prę te ferens: fraude, pditioneq; oẽs fallis. Te em̃ psultore vrbes q̃ ad me ptinẽt cõplures incendio absumptę sunt. Sic loquẽti regi gillo nihil respondit. Sed alter legatorũ q̃ a childeberto mãdata erãt paucis ad insequentẽ modũ elocut⁹. Gloriosus inquit rex nr̃ childebert⁹ nobis pręcepit repetere abs te paterni regni pte3: quã tu illi gontrane ademisti. Respondit gõtran⁹. iãpridẽ ad hęc respondisse. se nihil a childeberto preter pventorũ formã vsurpasse. Eapropter q̃ legitime possideret se retenturũ. Nisi tm̃ ea q̃ vl' gr̃a forte vel liberalitate donare decreuisset. Ergo cũ intelligeret legat⁹ frustra aduersus regẽ ptẽdere: quandoquidẽ inqt legatio nr̃a non pcedit. Reliquũ est quod ad extremu3 pro tua iustitia impetrem⁹. Est apd' te fredegonda chilperici relicta q̃ sigibertum principis nr̃i parentẽ & supra paucos dies chilpericũ interemit: mulier digna affici multis suppliciis. Propterea petit childebert⁹ hãc ad se dimitti. Cui ob scelerũ immanitatẽ pœnas vt par est irroget. Legato gontranus respondit: iniquũ sibi videri ad pœnas rapi mulierem regio nuptu insignem: & quã non putaret culpam contraxisse eorum q̃ illi obiicerẽtur.

Gillo remẽsis ad gõtranum legatus.

Atq; ita irrita legatione abeuntibus legatis / primarius ille locutor: gõtrane inqt magne rex postq̃ pacẽ abnuis: scito iam securim qua tuus frater interemptus est capiti quoq; tuo imminere. Ad hęc verba commotus rex extrudi palatio legatos iubet: eosq; luto cœnoq; per viam euntes cõtaminari. Hinc graues inter reges inimicitię ꝯflatę sũt. Gõtranus post hęc fredegondã in neustriã emittit: vbi nõ ꝓcul Rothomago incoleret. Ad quã ex francorum nobilitate nõnulli ꝓfecti tanq̃ fortunę eius misererẽt & operã illi suam pollicitenẽ. At cognito q̃ prętexatus quem in custodia Chilpericus habuerat a Gontrano liber factus esset: indoluit vehemẽter fredegõda: q̃ ex fastigio regiæ dignitatis delapsa / tã parui haberet. Accedebat ad dolorẽ brunechildis pręsens fœlicitas. quã se potẽtiorẽ & magis honoratã iri cõspiceret. Quo liuore cruciata mulier: audacẽ quendã & cędibus assuetum hoiem holdericũ seorsũ vocat: magnis pollicitationib⁹ satellitẽ onerat: si brunechildem reginã necet. Conuentione cędis facta / holderic⁹ cum multis iã diebus ꝯsuetudinẽ familiaritatis apud reginam brunechildem assentaciunculis blanditiisq; comparasset: blandior tñ indies visus in suspitionem venit. Deprehensusq; & tormẽtis affectus: crimen cõfiteẽ. Fustigat⁹ deinde & ludibrio habitus ad Fredegondã dimissus ẽ. Quẽ paulo post sanguinaria mulier pedibus manibusq; truncatũ dimisit: vel q̃ desidię eum argueret: quia videlicet necandę brunechildis occasionẽ vecors preterisset: vel q̃ significare volebat se nichil de homicidio satelliti mandasse. Cura dehinc gõtrano fuit chilperici necis autores perseq. inter quos delat⁹ est cherulphus: q primarius chilperico cubicularius fuerat: ad martini sepulchrum effugit: vbi tandem Gontrani iussu a quodã claudio multis vulneribus interfectus est: publicatis eius bonis quorũ ditissim⁹ erat.

Eadẽ tẽpestate gõdoaldus q se Clotarii filiũ diu ꝑdicauerat: quãobrẽ ꝯciliato sibi procerũ fauore cũ bonam in

Fredegũda iterum necem cogitat.

Cherulphus occidiẽ.

Gondoaldus filium regẽ se appellat.

aquitania populi atq; vrbiū partem in ditionē suā recepis set: Petragorios: Tholosates: Burdegallosq; non difficile cōciliauit. Auctus imperii amplitudine Gondoaldus: lit teras ad francos ꝓceres dat: quas ligneę tabellæ mādatas & cęra desuper oblitas: duob⁹ cadurcis sacerdotibus ꝓfe rendas cōmittit. Quibus in itinere a Gontrani aulicis dep hensis ex litteris & sacerdotū ꝓfessione cognitū est qd gō doaldus aīo concepisset. Nec morā interponit gondoal dus ad gontranū legatos mittere: quibus oliuæ ramos in manu gestare iubet: quo signo quasi pacis nūcii tuti ad re gem ꝑuenirent. Cū ad regem ventū esset: rogati nomen & gentē. A gondoaldo inquiunt venimus ad te: qui cū Clo tarii pr̄is tui fili⁹ sit: debitā sibi paternę possessiōis portio nē petit. Quod si neges/ armis hęreditatē repetere decerta bit. ex aquitania numerosū exercitū iam habere. accessu rū insuper suis viribus a childeberto magnū delectū mili tū. Gōtranus legatos opprobrio habitos: in equorū dor sa distendi atq; fustigari: præter ius legationis imperat. Le gati eteni nomen violare apud etiā barbaros nephas.

PEr superiores dies constitutū inter Gontranū atq; childebertū erat de conuentu habendo. ad quem Gōtrani edicto childebertus magno suo rum procerū comitatu venit. Ibi ante oīa gō doaldi nunciis introductis Gontranus dicere imperat q̄ superiorib⁹ paucis diebus apud eū habuissent. Postq̄ cū cta ordine enarrassent: addunt gondoaldū rebus omibus spoliasse Rigondā chilperici filiā dum eā ad hyspaniā nu ptiarū causa pater destinaret. Eius rei gnaros esse Childe berti ꝓceres. Dum hęc nuncii perorassent: suspicio mox incidit regibus: eam causam esse quare aliquot ex nobilita te childeberti cōcilio abessent. Nec ꝓpterea destitit gōtra nus rem animo cōceptam patefacere. Accepta lancea ex tremū eius ad childebertū intendens: hoc inquit indiciū tibi asto chare nepos: regni te mei hæredem fore. Et nunc

quidem totius gentis atq; vrbiũ tibi potestatẽ imperiũq; cõmitto. Tu enim & alter meus nepos clotarius tantũ superestis quibus hęc optimo iure cõueniant. Hæc cũ in cõspectu multitudinis dixisset: appręhẽsum dextera Childebertũ seorsum non lõge a contione deduxit. Primo illum monet: tacitus quæ dicturus sit seruet. deinde docet quos ad gerenda regni negocia admittat: quibusve consultoribus vtatur: quos item reiiciat: quibus etiam sui custodiaz atq; salutem credat. Caueat a brunechilde matre: a gillonẽ præterea remensi: qui esset perfidus maxime. His ita inter se ꝓlocutis: ad rem cõmunem tractandam considũt. Quibus oĩbus quæ ad reipublicę cõmodum attinere videbãtur & quorũ gratia concio habebatur absolutis: consiliũ dimittunt. Ad conuiuiũ deinde itur. Inter comessandum Gõtranus circũstãtes ita ꝓceres affatur. Viri frãci & apprime nobiles quos mihi semper & primores & caros habui Hic est meus ille nepos quem hæredem institui. Colite illum oro: & fide integra parete vestro regi. De magnitudine eteni eius futura/ spem capio maximã: cum iam impio auctus sit & virtute cõmendatus. Hæc dicens simul restituit Childeberto ciuitates quas chilpericus abstulisset.

REbus ex regum vsu cõstitutis: Childebertus ad suos profectus est. Dum hæc agerentur principũ vnanimitate cognita: hi q Gondoaldo fauebant desiderius mõmolus landascus atq; sagittarius ab eo defecerunt. Est trans dordoniã flumẽ loco edito vrbs quæ cõuenę appellatur: ad quam gõdoaldus se recepit. primo quidem ciuibus beniuolus: mox simulato hostiũ aduentu bonũ fore ait si in arcem fortunas suas ciues contrahant. Deinde cum prope adesse hostem diceceret: omnes in armis esse mandat: & in hostem portis patefactis erumpere. Procedente ergo agmine cum ĩ planiciem venissent: exturbato vrbe antistite portas obstruit. Ipse cum præsidio suorũ ciuitate potitus fortunam quæ

Defectio a gõtrano cõuene ciuitatis.

cūq₃ futura esset illic expectare cōstituit. Hic Gondoaldus Clotarii filiū & Gontrani fratrē se esse iactabat. Militaueratq₃ in italia apud nasertem cōtra gothos. Post cui⁹ interitū constātinopolim se cōferens / cū per Gontranū bosonem accepisset Chilpericū esse necatum gallias repetens a massiliensi præsule primo receptus est. inde Auinionem / mox aruernos atq₃ burdegalā & tandē Cōuenas se recepit comitantib⁹ illū Sagittario epo mōmolo landasco & valdone quorū cōsiliis maxime agebatur. At Gontranus loci munitione cognita / cū inde Gōdoaldus erui facile non posset: litteras Brunechildis nomie ad eū perferri iubet. q̄bus hortabat̄ eū opes oēs suas burdegalam ꝑferat: ibiq₃ hiberna habeat. Paruit fraudulētis monitis Gondoaldus resq₃ oēs & ingentē auri summā burdegalā pręmittit. Cognito Gondoaldi discessu milites Gontrani qui iter eius explorabant: gerondā flumen enatant: dep̄hendūtq₃ iumēta q̄ sarcinas Gondoaldi veherēt. Quib⁹ spoliatis ad locū vbi Gōdoaldus se receperat contēdunt. Lendegesillus copiis p̄fectus carros ad vrbis obsidionē ad hunc modū excogitauerat. Intecti enī vndiq₃ cratib⁹ atq₃ tabulatis carri munimēto erant his q̄ intra carros delitescebāt. quoru₃ negociū erat cuniculis patefacere viā in vrbem. Cōparata inde frequēti ex vicinis siluis materia: fasciū ingentē numerū in vallem cōiiciunt. Oppidani contra nō vecordes pręacutis sudib⁹ & lapidū molib⁹ igni quoq₃ ac pice desuper iactis cū materiā tum milites incendebant. Hac oppugnatiōe incassum suscepta: lendegesillus alia via obsessos intercipere statuit. Mōmolū igitur ad colloquiū clam vocat: quē primo increpitū ꝙ a Gontrano defecisset: secutusq₃ eēt Gondoaldū si operā nauet: vt suo aliquo facto ciuitas dedatur: se sperare Gontranū qui benignissimus esset facile illi dimissurū quicq̄d in eū cōmisiss₃. Mōmolus de ea re se ꝯsideraturū respondit. Igitur mōmolus sagittariū landascūq₃ & valdonē sibi arcta amicicia deuictos ꝯuenit

docet quid illis periculi si ciuitas expugnet impēdeat. Vti le fore illi saluti suę ↄsulant. Mōmolo cū oīs acqeuissent conuenit in aliquod īsigne ciuitatis templū ignē summit tere: ad quod īcendium restringendū omnibus ꝯcurrenti bus facile factu lendegesillū in vrbem admittere. Ad hoc negociū accersito Carulfo ditissimo homīe apud quē & ipsi diuersabant: consilii ꝓpotē facit. Postq̄ de incendēdo tēplo tradendaq; hosti ciuitate ꝓpositū iter eos ē Ad Lēde gesillū mōmolꝰ occultissime venit: mōstrat qua via ciui tas ī ꝑtātē gōtrani dedi possit: si mō id qđ de recōciliādo sibi rege lēdegesillꝰ pollicebat re ipsa efficeret. Lēdegesillus spe recupādę vrbis lętꝰ: iusiurandū mōmolo dat nihil de ꝓuētis detrectaturū. q si aīm regis se ad id deducturū nō posse ītelligeret: daturū illꝰ tn̄ firmū aliqđ tēplū in quo tu to dū rex placari posset ↄsisteret. Re ita ꝯdita. Mōmolꝰ cō silio īcēdēdi tēpli omisso gōdoaldū adit: memorat q̄ īte gra ī eū fide sꝑ visus sit q̄q; itē deinceps eē velit. Verū eā eē rerū ꝯditionē vt multū ↄfidere non debeat. Propterea ten tasse se lendegesilli animū quē in se & ad ꝯcordiā ꝓcliuem īueniat: lendegesillū hoc vnū non ꝓbare q tu de gontra no male existimans conspectū eius aufugis: nec de cogna tionis attinentia (cuius forte dubius est) vllam rationem cum fratre ponis. Hoc tātū si facias regēq; conuenias om nia lendegesillus ait ex vsu tuo fauste processura. Sentio igitur his tot curis atq; perturbationibꝰ te explices: & nos vna tecum ad Gontranū proficiscamur. Ad hunc mo dum suadente Mommolo: sensit dolum Gondoaldus: nec tamen cauit. Non enim facile esse videbat eorum ma liciæ occurrere quorum & fidei & tutelæ se tanto tem pore credidisset. Hortatur tantum: se non derelinquant. euntem quo eum ducerent. Dum hæc tractantur Lan dascus igne in proximam ecclesiam iniecto cum multi ad restringendum incendium concurrunt sensim ex turba la ꝑsus aufugit. Stabāt pro portis hostes Bolo & Boso bitu

Perfidia mōmoli ī dn̄m suū

rigum comites qui gõdoaldũ a mõmolo exciperẽt. Foribus patefactis gondoaldũ in lẽdegesilli potestatẽ mõmolus tradit: regressusq́ȝ inde in vrbẽ mõmolus portas claudit. Erat īter ciuitatẽ & hostiũ castra tumulus terrenus mediocriter editus. At huius summũ cum gõdoaldus successisset: bolo eũ præcipitẽȝ deiecit. qui in caput pedesq́ȝ rotę instar circũactus illiso in caput eius a bosone saxo trucidatus est. Mõmolus auteȝ quem in vrbẽ reuertisse diximus gondobaldi opibus direptis: in reliquã multitudinẽ grassatus est. Miles vero vrbẽ ingressus nemini hominuȝ pepercit mœnib⁹ solo ęquatis. Igitur mõmolus incẽsa reliqua vrbe in lendegesilli castra se cõtulit. Lẽdegesillus iam de regis in ꝓditores sentẽtia certior factus: mõmolum ad se venientę excedere tẽtorio tantisper iubet: donec tumultuantes ī eũ milites sedet. Egrediẽti pręsens mors licet ante oculos (irruẽtibus ī se militibus) versaretur fortiter quidẽ restitit: nõnullis ex hostibus vulneratis. sed signo a lẽdegesillo clam suis dato: circũuentus vndiq́ȝ mõmolus: ꝓditionis pœnas pẽdit. Sagittario epo fuga salutẽ quęrẽti caput vnico gladii ictu a milite quodã amputatꝰ. His rebus cognitis gontranus mõmoli opes ad se deferri īperat. Erant nũmi aurei mille põdo (besantiũ frãci vocãt) argẽti ducẽta quinquaginta. id omne ęquabiliter gõtranus childebertusq́ȝ sibi dispartiti sunt. Acceptã inde partẽ gõtran⁹ rex ī pauperes distribui mãdat. Inter mõmoli spolia ad gontranũ deductus homo est terno pede cęteris hoĩbus maior. Inciderũt ꝑ id tẽpus nũc in italia ide in hyspania occasiones nõnullę belli: quod quia parũ momẽti vel ꝓpter nimios imbres: vel ꝙ reb⁹ mox cõpositis reditũ est domũ volẽs pręterea: vnũ fuit aduersus gothos duce bosso: cui attributis a gõtrano magnis copiis: ducis ĩcuria male pugnatũ est: fusis cęsisq́ȝ ad magnũ numerũ frãcis. Cõmissuȝ præterea aduersus britones nõ incruẽtuȝ pręliũ. vbi pepolin⁹ dux catharri dolo occisus. Inter hęc gontrano cęlũ aduersitat

Insueta hoĩs pceritas.

Signũ añ Gontrani regis mortem.

nō nichil cōminaret: anno priore mortis ei⁹ luna supra q̄ in eclipsi solet obscurior visa. Ipse xo post annū trigesimū adepti regni morit. & cabilone burgūdie ciuitatē elat⁹ in monasterio diui marci quod extructū magnis ꝓuētibus cumulauerat sepultus est. Cuius si spectētur mores: dign⁹ ꝓfecto qui principātib⁹ ānumeret bonis. In pauperes benignissim⁹: erga sacerdotes & dei mīstros obseruātissim⁹.

Adepto gōtrani regno childebertus aīo reputās fredegōde ī patrē & patruelē crudelitatē pœna afficere mulierē meditat. Quāobrē Godoaldū ad se vocat: huicq; exercit⁹ curā imponit: mandans incursionib⁹ perdere suessionensiū regnū quod fredegonda tanq̄ ad filium Clotariū pertinēs moderabatur. Cognito hostiū aduentu fredegōda regni proceres in armis ad se proficisci q̄ velocissime iubet. Quibus in cōsiliū admissis fredegonda filiū adhuc lactentē amplexa: viri inquit regni huius francie primores nō parui vobis estimari debet rex & dominus vester q̄q̄ etate paruulus est: vt in conspectu pene vestro regnū vastari perdiq; patiamini. Et reminisci quidē vos decet fidei vestre quam Rothomagi cum essem prestitistis: non deserturos vllo tempore filium hunc meum regem vestrum: sed eum obseruaturos vt paterni regni heredem. Per eam ipsam fidē vos oro ꝓceres: tueamini possessiones vestras: quas hostis tam crudeliter infestat. Facile etenim factu est: q̄q̄ pauciores sum⁹ aduersarios vincere. Neq; animo fracta neq; ꝯsilii inops rebus deero: si modo adiutores fueritis: neq; bene rem gerentibus laus & premiū negabitur. Cedētes vero ignominia notabuntur eterna. Assentientibus qui aderant: landericum fredegonda preficit. Cui & belli gerendi omnē potestatem ꝑmittit: iubetq; id faciant quod a landerico fuerit eis imperatum. Ipsa vero animo erecta mulier: ab vberibus pendētem clotarium gestās agmen anteibat. Ad siluam que haud procul a via erat (Cum iā sol occidisset) lā

Bellū aduersus fredegondā

dericus exercitū secedere iubet: ipse cæsum ex arbore frōdosum ramū: in eoq3 suspensam nolā (vt fieri animātibus que nemora pascūtur solet) equi iubę alligat. Cęteri vt idē faciāt iussis. His ita ad lāderici votū cōpositis noctu e silua mouēs: ad castra hostiū sub lucē peruenit. Quos ex hesterno labore dormitantes adorit: atq3 cōpluribus interfectis cęteri in fugā conuertūtur. Direptis mox hostiū castris in campaniā quæ Remis adiacet ingressi: vicos icolasq3 igni perdūt. Hanc insignē victoriā suo astu fredegonda apud truecū adepta est. Succeßit alia in britones ducēdi causa que a priorib⁹ nō tradita scriptorib⁹ neq3 a me scribi potest. In eo prelio grandem stragem factā esse traditum est.

Fredegō de astu victoria frāci potiti sunt.

Mox insurgenti belli gerendi occasione: childebert⁹ in lōgobardos expeditionē parat: qui isubres mediolanūq3 vexabāt. Deligūtur ad id bellū duo & vigiti ductores qui negociū gerant. Quorum omniū principes cōstituūtur andoald⁹: oloq3 & codiue⁹. Superatis alpibus cū in agrū hostiū ventum est: olo ad castellū proximū accedēs sagitta traiectus interiit. Mediolanū inde progressi vrbē obsident. Ad quos mauricius bisantin⁹ imperator missis legatis pollicetur suppetias francis ante septimū diem se destinaturum: eius aduentus signū fore si oppidū in colle positum ardere intuerētur. in irritū cecidit imperatoris promissio: q̄obrem soluta obsidione franci castellis quibusdā in potestatē receptis: prędisq3 actis: cum ęstiuo ęstu & alui profluuio toto exercitu laboraretur ad suos reuerterunt.

Childebert⁹ in lōgobardos

His paucis post assecutū burgūdionū regnū gestis: childebert⁹ qui iunior appellat⁹ est: vna cū vxore nō sine veneni suspitione moritur. Fuere childeberto iuniori liberi duo. Theodebertus maior natu mettēse iperiū cui austrasię appellatio fuit adept⁹ est. Quod cāpanię supioris partē cōtinēs ad alemanos vsq3 ptendebat: sic quidē vocitata q̄ austracus rex: vel vt aliis placet auster eam incoluisset. Theoderico burgūdia

Childebert⁹ vna cū vxore interijt.

obuenit. Hi sunt reges duo ad quos & ad brunechildē eorū auiā gregoriū romanū pōtificē dum augustinū ad anglos fidei christianæ doctrina ībuēdos mittit scripsisse legim⁹: legatū apostolicū cōmendātē. Eodē tpe auares id ē huni sedib⁹ suis egressi: editis aduersus frācos aliquot prælijs: ingētib⁹ tandē munerib⁹ donati quietā frāciā reliquerūt. At fredegōda regū hostis collecto grādi exercitu: clotarium filiū in bellū ꝯtra illos excitat. Qua re cognita non segniores facti theodebert⁹ & theodericus q̄q̄ tutela brunechildis agerētur: magnis copiis occurrūt. pugna atrox lōgaqꝫ cōmittitur. Fusis deniqꝫ fugatisqꝫ hostib⁹: clotari⁹ victor a matre magnis plausibus exceptus ē. Quæ tn̄ non multo post cū iam ꝑsenuisset: obiit mortē & chilperici regis viri sui sepulchro illata ē: fœmina necis multorū autor & cui nemo sine sui ꝑnicie hostꝫ fuit. Nā iræ ita ꝑtinax fuit vt supplicio satiari nō potuerit eorū quos odio ꝑsequeretur. Prætexatū q̄uis carcere atqꝫ verberibus moxqꝫ relegatione violasset: reuocatū tn̄ a gōtrano & suo pontificatui restitutū apud rotomagū dum rē diuinā facit ꝑcuti iubꝫ. quo vulnere paulo post interiit. Fuit & aliorū innocētuꝫ sæua ꝑsecutrix. Nā cū timeret filium clotariū credi non ex chilperico sed ex lāderico adulterino ꝯcubitu eē ꝯceptuꝫ: metui studuit. quod tyrānis ꝓpriū ē. Per id tēpus lacus dunēsis tāto feruore ebulliuit: vt cocti ī eo pisces ad ripas in esū venirēt accolarū. At vero reges iniuriarū quas a clotario acceperāt non obliti: ad arma brunechildis hortatu cōsurgūt. ī quos clotari⁹ mouēs: positꝫ apud fluuiū aruēnā castris: īfœlici prælio dimicauit. Nā ꝓfligato exercitu: tāta occūbentiū strage fluentū oppletū est: vt fluere velut obiecta mole desierit. Est enim in annalib⁹ frācis tria in eo conflictu millia hominum occubuisse. Clotarius autem citus per meldunuꝫ ad parisios se recepit. Quem insecuti reges pacis ꝯditiones quas ipsi voluissent clotariū recipe coegerūt. Formula pacis hec fuit: vt quæ īter seq̄nā ligeriqꝫ

Gregori⁹ romanus pontifex. Huni. Fredegōda morit. Lacus dunensis.

atq; ysaram loca ad occeanū vsq; continētur ea theodeber tus possideret. Duodecim vero regiones quæ sequanę ysaręq; fluētis alluūtur clotarius haberet. Rebus ad hāc formulā confectis: cū Theodeberti iussu bertoaldus magnę apud regē autoritatis bonā militum manuꝫ tuendę neustrię causa accepisset. (Parebat enim his diebus theodeberto neustria) Clotarius merouceū filiū landericūq; palatio præfectum in bertoaldū cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nūciata cum imparē se militū numero itelligeret aurelianū se contulit. Quē landericus insecutus: hois fugam cuꝫ hostiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro nō inquit landerice quia militū multitudine me superas virtute quoq; superiorē te esse putes. Sed si compertū habere vis quæ vtriq; nostrū animi fortitudo sit: ad singulare certamen te ꝓuoco. Quod cū non admitteret landericus: Si ergo (inquit bertoaldus) tuus forte clotarius manus cum theodeberto cōferet: vis ne in ipso cōflictu quid vter vtrī prestet experiamur? Excepta est a landerico conditio. Nec multo post duo reges ad iunā amnē qui stāpas alluit castra ponunt. At dū clotharianus miles amnē traiicit theodebert⁹ ne totis copiis clotarius pugnare posset: signo dato prælium init: in quo multi vtrinq; ceciderūt. sed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter præliandū bertoaldus q̄ landericū ad singulare certamē ꝓuocauerat cū lādericū sępius frustra inclamasset non ignarus q̄d in eum doli machinaret brunechildis: in ꝯfertissimos hostes irrūpens vitam maluit fortiter pugnādo amittere q̄ a magistratu (id q̄d brunechildis maximę petebat: vt eius loco prothadium quēdaꝫ promoueret) turpiter dimoueri. In eo prelio meroueus in hostiū potestatē venit. Idē clotarius cum lāderico sese fuga eripuit. Nec desistit theodebert⁹ persequi hostes donec parisium vsq; ī festo agmine ęstu & cede madens peruenisset: Nulla tū alia re egregie gesta: domum reuersus est. Erat inter aulicos theodorici prothadi⁹ quidaꝫ

Iuna fluuii⁹ prope stampas.

Meroue⁹ capitur.

italus qui cũ brunechilde stupri ꝯsuetudinẽ (vt credebaĩ) habebat. Quã ob cãm brunechildis illũ apud theodericũ & dignitate & auctoritate plurimũ posse omni studio ad nitebaĩ. Et poterat quidẽ. Nã italus cũ esset igenio astuq; prædit⁹: regi gratus habebaĩ: sed ꝓceri⁹ oibus ꝓpter sin gulare; pecuniæ auaritiã exosus. Hoc ergo ꝓthadio freta brunechildis & quæ nõdũ bono aio in theodebertũ met tẽsiũ regẽ: qui eã ab se relegauerat esset: theoderico suadet illũ thesauros patris ad se sustulisse: quoru; partim hęres ipse esse debeat: simulq; theodebertũ ait ex alieno cõcubi tu fuisse susceptũ atq; ex hortolano ꝓgnatũ. Quãobrem mitteret ad theodebertũ legatos qui suã & patris pecuniã supellectileq; repetãt. Talib⁹ freqũter aiatus cõsiliis the odericus: cũ frustra theodebertũ admonuisset contracto plurimo exercitu: aduersus theodebertũ ꝓfect⁹ ad carisiũ castrametat⁹ est. A quo quia nõ ꝓcul abesset: theodebert⁹ aciẽ instruit: postera die dimicatur⁹. At primores exercit⁹ aio volutãtes q̃ turpe erat fratres iter se digladiari: nec mi nus ignari rerũ bellicarũ qb⁹ & iperia atteri & nõnũq̃ per fundari solẽt: regem adeũt. orãt ne fraternã pietatẽ temere violet: neve cõmittat quo sua dignitas: fortunæq; suæ de teriores sint. At ꝓthadi⁹ i cõtrariã sniam regẽ idinaturus: Minime inqt decet ex leui cã de pace repẽte agere. Sed tẽtare oportere hostis aim: si forte petit; acqescat. Quo ꝟbo irri tati ꝓceres: i cædẽ ꝓthadii ꝯspirãt: ꝓten⁹ tumult⁹ exoriĩ. Quẽ adhuc nõ i apertũ ꝓdeũtẽ cũ theodoricus ad tẽtorii vestibulũ stãs ꝯiectura aliq̃ pcepisset: regẽ a ꝓthadio oẽm iniuriã ꝓhibẽtẽ qdã ex ꝯspiratorib⁹ (ne vltra ꝓgrederet) distinuerũt. Qui i snia nichilomin⁹ ꝑseuerãs: vocato ad se vselino iperat idicere militib⁹ ne ꝓthadio noceãt. Vselin⁹ vero ꝯsci⁹ q̃to cũctis eẽt odio ꝓthadius: vbi ad ꝯiuratos venit rex iquit mãdat ꝓthadiũ occidi. Cõcurrũt igiĩ ala cres milites: & hominẽ alea cũ petro quodã medico ludẽ tẽ iterimũt. Qua re ꝑpetrata: oẽs ad regis tẽtoriũ ꝯuolãt.

Prothadi us italus brunechil dis fami liaris.

Bellum a theodori co in theo debertu; mettẽsiu; regem.

Prothadi us ꝓhibẽ te theode berto a mi litib⁹ occi ditur.

orant ne iniquo aīo ferāt pessimi hominis necē: quē scirēt omnes amicitię & pacis inimicū. Ad hæc theodericus recenti homicidio turbatus: cū aduersus q̄ plurimos furēdi via nō esset: aīos ponit: & paci se accōmodat. Qua priusq̄ armis decertarēt ex procerū consilio cōcessa: discessum ē. Inde theodericus qui nullis ad id tēpus legitimis nuptiis vsus esset: sed duos ex ꝯcubina filios excepisset animū ad matrimonii fœdus cōuertit. Erat hyspano regi deterico filia nubilis. Hāc sibi a patre ꝯiugē dari p legatos postulat: fide pręstita illā ꝑpetuo & vxorē & reginā fore. Detericus mēbergę pater (id eni erat filię nomē) genero lętus: filiam theoderico despōsat. Acceptā theoderic⁹ vnice diligit. Sed huius tā arctę charitatis īuidia brunechildis: ita regis peruertit animū: vt despreto vxoris thoro: eā cū iis quæ paterno dono exportauerat munerib⁹ ad patrē remiserit. Qua a theoderico ignominia affectus detericus: Clotari⁹ per nūcios sollicitat recordari quid in eū priore bello theodericus cōmiserit: si ad vltionē exurgat: se qui insignem a theoderico iniuriā accepisset illi auxilio fore. Excepit periocūde legatos clotarius eosq; ad theodebertū mittit tētaturos si forte ad belli societatē iungeret sese. Qui idē quoq; se facturū legatis respōdit. Inde ad lōbardos ꝓfecti legati agonē regē adeūt. Memorāt reges tris ī theodericū ꝯiurasse: si ad eos quart⁹ accedere velit adesse tēpus: cū ipsi oēs ob superiores eis illatas molestias theodericū vlcisci facile possint. Agō sese regib⁹ cōiūcturū spōdet. His respōsis exhylarati legati ad detericū reuertūtur. Cōiuratione regū ad theodericū perlata rē grauissime tulit. At theodebert⁹ sperans ad bellū conuēturos cōiuratos reges primus copias eduxit. Venietibus in mutuū conspectū regib⁹: nichil armis tētatū est. Sed vltro citroq; eūtibus legatis: dies apud salesiam castellū de concordia cōponēda dictus est. Quo theodericus cū decem hominū milibus se cōtulit. Theodebertus longe maiore ꝓcerum numero ꝓfectus est: ani

Nubit theoderico filia regis hyspanie quam postea dimisit.

Bellū iter fratres.

mo omnia disperdēdi si frater a cōuentis resiliret. Territus numero fraternæ gētis theodericus: nichil repugnat pacē recipere quācūq; theodebertus voluisset. Conuentū inter reges extitit: vt comitat⁹ duos turoniæ atq; cāpaniæ quasi ad se hæreditario iure ptinentes perpetuo theodebertus reciperet. Rebus ad huiusmodi formā ꝯfirmatis: vale sibi dixerūt reges. Verū non ita pacata animo theodericus mussitabūdus sæpe cogitabat qua ratione fratrē bello vexaret: a quo & bello fuisset impetitus & bona parte regni mulctatus. Cōsilio cū prudētioribus aulicis accepto: sibi conducere ratus si Clotarium amicū faceret ne theodeberto iūgeretur: ad eū legatos ire iubet: quibus mādat regi dicere quib⁹ se calamitatib⁹ theodebertus pressisset: adepta sibi grādi terræ possessione. Ideo cōstituisse repetere ab eo quæ iniquissime rapuisset: si clotarius fidē det se nō suppetiaturum fratri. Audiuit per summā beniuolentiam legatos clotarius. Et quæ regis sui nomine petebant concessit. Erat enim colūbanus eo tēpore sanctitatis noie præclar⁹: hic clotariuz admonuerat: ne fratrū bello se insereret: fore post aliquot dies: vt illorū hæres eēt. Cognito clotarii responso: theodericus ad lingonas copias cogit: inde verdunū que ciuitas ꝑ id tēpus primū ædificabaī præteriēs tullium petit: quo & ipse theodebert⁹ ex austrasia educto milite castra posuerat in eo loco acerrime pugnatū est: cadentibus ex vtroq; exercitu ꝑmultis. Sed inclināte in theodericū fortuna theodebert⁹ p mettēses fugiēs tandē coloniā se recepit. Ibiq; reparatꝫ virib⁹: nō multo post theodericū infesto agmine non tamē meliore fortuna/ aggrediī. Naꝫ tametsi nō ignauiter pugnaret: tamē postq̄ videt suos superari: deserto prælio: fugę se mādat: insequētib⁹ eum austrasiis: quorū magna pars fugiens occiditur. Traditū est tam cōfertos milites in sese eo prælio cōcurrisse: vt qui in eqs sedētes vulnerib⁹ cōfecti erāt delabi ab eqs turba digladiātiū ipediēte ñ possēt. Theoderic⁹ cognita fris fuga: cū

Pax componitur.

Theodebertus fugit.

illū hostiliter insequeret: oia qua iter agebat perdēs: regionis incolę illū conueniētes orant ne ob vnius hois culpa; innocētē populū exterminet: eos quidē cū omni ꝓuincia quā armis cōparasset suos esse: nec imperata vnq̄ negaturos. Quib⁹ rex respondit se quidē illis veniā daturu; si fris caput ad illū pferāt. Igit̃ ꝯuenerāt responso accepto coloniā sine mora ꝓficiscunt̃: theodebertū his verbis alloquūtur. Frater tuus theodericus bello abstinebit si parte; thesaurorū quos ex patris successione possides illi distributā esse voles. Propterea tibi nobisq; cōsule: & tuū fratrē patere consortē esse paternę supellectilis. Credidit loquētibus theodebert⁹ statimq; in reconditoriū vbi thesaurus asseruabat̃ vna secū turbā admittit. Interim vo dū secū reputat quid fratri impartiat: vnus ex populo districto in theodebertū gladio caput illius amputauit: nec cūctat̃ p ciuitati; muros ad theodericū caput ꝓiicere. Morte fratris cognita: theodericus coloniā ingreditur. Regnūq; austrasię qd' theodeberti fuerat suscepit. Mox reb⁹ ex sua snia cōpositi; duos theodeberti filios cum sorore formosissima puella mettim repetēs duxit. Cui occurrēs brunechildis conspectis nepotib⁹ furēs mulier innocētes protenus interemit.

Theodeberti amputatū ab vno ð turba caput ad theodericum fratrē defertur.

Theodericus aūt parta victoria ducatū sicuti ꝯuenerat clotario restituit. deinde cū specie illectus neptis quā colonia abduxerat eā sibi despōsare & vxorē accipe oino ꝯtenderet brunechildis impediuit: dicēs nefariū eē ducere vxorē q̄ ꝓximo sibi generis gradu attineret. Cui theodericus respōdēs. O inqt perfida & odiosa multis fœmina nunqd mihi psuaseras: theodebertū adulterino ꝯcubitu ꝓgnatū meū fratrē nō esse quare me & fratrē & proximū meū persequi atq; perimere cōpulisti? Hec loquēs theoderic⁹ brunechildē occidere tētauit. sed ope aulicorū protecta cœnaculo se ꝓripuit. Nec differt crudelis mulier vltionē. potionē letiferā ꝯficit: que; theoderico p ministros quos ad id idoneos instructosq; reddiderat bibēdā dū balneo egrede

Brunechildis crudelitas.

Alið brunechildis ꝑricidiū.

rē offert. Veneno epoto rex balnei calore æstuās: repente interiit. Sūt tñ q scribāt profluuio alui interiisse postq̄ annos decem & octo regnauerat: anno dominicæ salutꝫ sexcentesimo decimo octauo.

Eiusdē compendii liber tertius.

Egibus vt premissum est interēptis vnꝰ ex clodouei cognitiōe tm̄ clotarius superat: ad quē regnū ptineret septimo & quiquagesimo anno postq̄ clodoueꝰ esset vita defunctus. Sed brunechildis plurimorū cęde audax: sigibertū theoderici nothū austrasię regno preficere cōtēdebat. Cuius cœptis repugnāt austrasii pceres: quia crudelis fœmine mores execrarētur. Igit ad clotariū duos ex numero eorū lōge nobilissimos arnoldū pipinūq; mittūt oratū venire ad eos festiet ad castellū cui capthomarū nomē erat. Audita legatiōe clotariꝰ ea q̄ pceres velle intelligit īpigre cōplet. Castello quod proxime diximus agēti clotario: brunechildis cū non lōge abessꝫ (nā vuarmacię que vāgionū caput ē ad vlteriorē rheni ripàm agebat) mādat finibus regni austrasię abeat: quod sigiberto filio theodebertꝰ pater reliquisset. Ad hęc clotarius brunechildi nunciare iubet. Moris esse fœminā leges viris non ponere: neqꝫ de distribuēdis regnis: inuitꝫ proceribus agere. Quos si in contionē vocatos velit: non repugnare se: quin ipsis diffiniētibus: vel sigiberto vel sibi austrasia cedat. Accepto clotarii rñso: brunechildi germanos ad belli societatē accersit. Nec segnius ex oī austrasia q̄ maximas copias pōt cogit. Erat inter legatos a brunechilde in germaniā missos garneriꝰ: quē secus ac iussus esset rē gesturū suspicata: ad albonē garnerii in legatione collegā lr̄as de occidēdo garnerio dat. Lr̄as cum legisset albō laceras a se abiicit. Quarū fragmēta vnus ex garnerii amicis cogēs: excerptā inde diligēter sententiam garnerio patefecit Re dissimulata: garneriꝰ clam suadet germanis: brunechil

Clotariꝰ regnat.

Brunechildis audacia.

dis partes ne sequantur. deinde ad brunechildē reuersus i burgundiā: vna cū brunechilde iter facit. Vbi seorsū quosq; proceres cōueniēs: eos in sententiā suā eo facilius vertit q; brunechildis tyrannidē horrori haberent. His igit̃ sic se hētib⁹ garnerius clotario nūciat: si se ad eū tuto cōferre possit: velle ad ipm proficisci. Non difficile fore vt metten siū burgūdionūq; regno adiutore sese potiat̃. Garnerii cognita volūtate clotarius cū certior factus esset: qs ad rē cōficiendā modus garnerio satis pspectus haberet: cōtracto raptim exercitu: in cāpaniā cathalaunēsem mouet quo sigibertū iā castra posuisse ɔstabat. Defecerant p id tps a sigiberto ad clotariū nōnulli ex australia apprime nobiles Arturus. Rucco. Sigoldus. & Euulan⁹. Instructis ad pugnā copiis priusq̄ man⁹ cōserāt: cōmilitonib⁹ signū dat garnerius de quo inter illos ɔuenerat. Ipe sensim acie excedēs: ceteros sui concili cōscios comites educit. Quos lēto agmie ad flumē vsq; sagonā (quē veteres ararim noiabant) persequēte clotario: cū sigibert⁹ infestis copiis ad eū locū venisset: ipe cū duob⁹ fratrib⁹ corbo & meroueo in ptātem clotarii venit. Sigibert⁹ aūt eq pernicitate salu⁹: nullo postea tpe cōparuit. Victori mox clotario brunechildis captiua offert̃ vna cū eudelina theoderici sorore quas in castris hostiū garnerius deprehēderat. Nec tardat rex corbū necare: seruato meroueo quē ex lauachro xpiani baptismatis filiolū habebat cuius & ipe diligentē curā deinceps habuit.

Sigibert⁹ vincit.

Brūechildis vltimū supplicium.

Exultās tanta rerū fœlicitate clotarius: accitis ad cōtionē diuersę gentis q cū eo militauerāt pceribu⁹ de brunechilde castigāda consiliū rapit. Recēsitisq; mulieri flagitiis: & q esset decē regū: aliorūq; multorū cędib⁹ rea: rogat quo supplicio digne plecti posset. Acclamātib⁹ cunctis crudelem fœminā vilissima aliqua morte affici debere: priusq̄ i conspectū contionis rex eā introducere mandaret: quarto fustigatā: tandē deduci ad se iubet. i quā postq̄ diu aspere q; inuectus esset: insidentem equo mulierem per totum

exercitum circumferri imperat. Inde a capillis & lacertis: ferocientis equi caudę alligatam: reliquo corpore humi ꝓstrato lictor distrahit. De cui⁹ nece vaticiniũ sibyllinũ esse nonnulli asseuerant. id quia minime cõpertũ habeo asseuerare nõ ausim. vatũ siquidẽ enigmatib⁹ atq; obscuritatibus interpretationẽ adhibere diuinatum est. Ne tñ sua laude brunechildẽ fraudem⁹: cõplura sacerdotũ collegia & monachorũ apud burgũdos austrasiosq; extruxit/ inter quę apud lugdunum pro muris adhuc visitur diui vincentii cœnobium. Apud heduos quoq; alterum. vbi assẽtiente clotario sepulta est. & alia diuersis locis templa diuo martino cui deuotissima erat dicauit. Ita vt si impẽsam cũ brunechildis fortunis conferas: mireris sane tot vno sęculo templa: assignatis cuiq; prouentibus: mulierem exedificasse potuisse. Eius ętate Etherius Lugduni: apud heduos flagrius: viennę desiderius: antisiodo: iannarius: austerius aurelię: lupus & columbanus apud senonas mira sanctitate claruerunt.

Brũechildis laus.

Eductis ad vnius regis imperiũ quattuor regnis clotarius palatio pręfectũ garneriũ (cuius opa vsus maxime fuisset) constituit. burgundiã harponi commendat. Austrasiis rado pręposit⁹ est Et ne liberalitatis quicq̃ clotarius prætermitteret: garnerium imprimis sui pallatii pręfectum: complurimos deinde burgundię ditionis ꝓceres: antistitesq;: & qui aliquid pensi haberẽt ciues ad se vocat. Vocatos amplissimis quẽq; muneribus ad conciliandum eorum sibi beniuolentiam impartit. Nam preter summam humanitatẽ atq; modestiam quibus illum natura instituerat: religionez quoq; venerabaĩ & quod rarũ est pietatẽ colẽti: bello optim⁹ atq; strẽnu⁹ erat. Lõgobardis qui annuũ frãcis a gõtrãno ad ipm vsq; clotariũ pẽsum duodeci auri pondo quotannis soluebant tributum abrogauit. acceptisq; prius sex &

Clotari⁹ ꝓuincias distribuit

Lõgobardi tributo liberati.

xxx. milibus nũmũ augustã suȝãq; in alpibus ciuitates liberas illis dimisit. Dũ hæc agerent natus est clotario ex bergedruda vxore dagobert⁹: quẽ lrīs erudiendũ Arnulpho mettensiũ p̄suli cõmisit. Bergedruda vero nõ multis post annis moritur in cuius loco Sichildẽ clotarius accepit q̄ haibertũ enixa est. Dagobertus aũt postq̄ sibi ętate licuit feras ĩdagare & venari vt gallis mos est pgit. Excitato ceruo cũ longo iam cursus lassus quietis locũ quærit vicũ quẽ catulianũ vocant ꝓfugit. In eo vico sacellũ erat vbi condita humo & lapide ĩstrata corpora beatorũ dyonisii rustici & eleutherii a suscepto ꝓ fide xp̄i martyrio per ãnos trigĩta supra quĩgentos religiose colebant. Eo (cũ patens sacellũ esset) se ceruus ꝓripit: soloq; decumbens quieti se mãdat. insequẽtibus crebris latratibus ceruũ canibus cũ ad sacellũ venissent: ceruo cõspecto frequẽtiore latratu ꝑstrepẽtes: nulla eis sed nec ĩpis venatorib⁹ in sacellũ irrũpendi facultas fuit: suã ędẽ tuẽtibus viris sanctitate spectatissimis. Ea re p vicina loca ꝑlata locũ veneratiorẽ fecit: & Dagoberto admirationẽ sit & pietatẽ cumulauit. Mortua p id tẽpus Bergedruda clotarius sichildem accepit vnde ꝓcessit vt ꝓxime scripsi haibertus. At dagobertus cuȝ præceptorẽ qui eũ sęcularibus ornatũ redderet institutis a patre accepisset quẽ aquitanię ducatu pater donauerat: intellexit nõ rudis adolescens quantũ sadragesillus (id enĩ nomen erat pedagogo) ꝓpter acceptã a patre dignitatem supbiret: ita vt eũ neq; satis reuereret neq; obseruaret: vocatũ ad conuiuiũ sadragesillũ: cũ e regione dagoberti velut par illi assedissȝ: poculũq; tãq̄ ex ęqualis manu desumpsisset: iubet eũ virgis cędi & barbã quam ꝓmissam habebat amputari. Qua accepta iniuria: ad clotariũ sadragesillus fere lachrimãs procurrit. Eam rem pater furente aĩo excepit. Dagobertũq; protinus ad se venire iubet. Exasperatũ patrẽ quia adolescens ptimesceret non aliũ fugę locũ q̄ sacellum quo a canibus tutus fuerat ceruus secũ reputãs

Dagobertus nascitur & haibert⁹ Miraculũ de ceruo.

Dagobertus pedagogũ suũ virgis cedere iubet

eo se contulerit: non minus p̄sidii sibi a sanctis conferri arbitratus q̄ beluę ꝓtulissent. Cognito filii ꝑfugio: Clotarius dagobertũ inde extrudi: & ad se deduci ferociter imperat. Id vt facerent abeũtibus seruis: cũ prope ad sacellũ minus miliari constitissent: tã fixi stupentesq; hęserunt: vt vltra ꝓcedere minime possent: q̄q̄ ꝓgredi maxime conarentur Igitur reuersi quid illis obtigisset patri renunciant. Credidit clotarius fabulamentũ esse quod narrarent serui: veriti ne dagobertũ offenderent. Secũdis qui p̄ceptũ exeq̄rentur missis par accidit. Nec sic ab ira tẽpari potuit ferox pater: nisi & ipse miraculũ experiretur. In sacello dũ sopori se mandasset dagobertus: vidit ꝑ quietem tris reuerendissimos viros sese affari. Adolescens inquiunt hi martyres sumus quos multo supra tp̄e ꝓ fidei veritate mactatos hoc loco catula sepeliuit. Qui locus q̄nquidẽ non satis cultus decoratusq; est: minore nos dignatione popl's colit. Quare si ad te recepis digniore apparatu tumulos nobis extruere: cũ tibi securitatẽ tũ placatũ patrem restituemus. Et ne somnio te illusum existimes: si terrã vbi delitescimus effodies: optimis caracteribus suo quẽq; noie cõperies esse signatũ. Huiusmodi visione cõfidentior factus adolescẽs: se q̄ diui martyres petiissent impleturũ religiose ꝓmittit. Ad filiũ pater cũ indignabũdus cõtenderet: eodẽ quo serui stupore & miraculo ꝑculsus: filio parcit. Eũq; nõ multo post regni cõsortio donatũ austrasię prędecit: pręter ea q̄ citra arduennã siluã ad remos spectant. Surrexit ꝑ eosdẽ annos ex mœcha arabię loco xp̄ianę puritatis spurcus hostis mahumetus Heraclio imp̄ante anno xp̄ianæ pietatis sexcentesimo. xx. A quo tẽpore ad hunc vsq; diem christi religio turbata plurimũ est atq; labefacta. Eadem tempestate phara virgo agarici meldensis comitis filia ecclesiã q̄ pharonis monasteriũ appellatur extruxit quã multis ꝓuentibus auxit. Huius virginis frater pharo cũ meldẽsem comitatũ patre defuncto possedisset/ ex comite cleric⁹ fa-

Reuelatõ sctõꝝ dyonisiĩ sociorũq; eius/ dagoberto facta.

Arduẽna silua.

Mahumetus.

Pharo.

ctus pontifex tandē ciuitatis effectus est. Austrasiorum suscepto gubernaculo dagobertus ꝯsobrine chicildis apud chippiacū parisiorū vicū nubit. vixq; a nuptiis dies tertius agebat: cū patrē ꝯueniens Dagobert⁹ petit ea sibi oia dimitti: q̄ austrasiorū regni essent: nec inde sibi pater qcq̄ vsurparet. De qua re vbi inter patrē filiūq; diu disceptatur placuit tandē ad arbitros de controuersia referre. Hi fuere selecti prudentes duodecim in quib⁹ fuit arnulphus metensiū pręsul magna vir sanctitatis opinione clarus. Ex eorum sententia clotari⁹ filio dat q̄cunq; ad austrasię potentatū veteri iure ptinebant: hoc adiecto ne arduennā pter grederet: vbi limitē dagoberto dudū posuisset. Repetenti austrasiā dagoberto saxones q vltra rhenū incolunt (quia potentiā vicini sibi regis suspectā haberēt) bellū duce berthauldo īferunt. In quos & ipse dagobert⁹ traiecto rheno nō īpigre copias ducit. Dū vtraq; acies magnis aīmis atq; virib⁹ pugnat: dagobert⁹ casside ictu gladii diuulsa graue vuln⁹ capite excepit: ita vt a vertice pars ossis vna cū multo crine conscissa deciderit. Quo vulnere humo delapsus in hostiū potestatē facile venisset: nisi mox opē tulisset ex regis seruis vn⁹ attila. Quē ꝓtinus ad patrē clotariū mittit Is tū non ꝓcul arduenna agebat. Cognito filii periculo festinat pater magnis itineribus suppetias filio ferre. vbi ad flumen cui vuisera nomen est ꝯuenerūt: reciproca militū salutatiōe clamor sublat⁹ ad hostiū castra defertur. Quod miratus berthauldus rogat quid id letitię qđ in castris frācorū audiret. Respōdenti cuidā clotariū cū ingenti exercitu aduenisse. Mentiris iquit. Nā & clotariū iāpridem mortem obiisse accepisti. Cū non ꝓcul a se castra distraherent: loquentis berthauldi vocē clotarius exaudiuit: q & sui aduentus fidem hosti faceret galea nudauit caput canicie iā candidū. Quo signo agnitū regem Berthauldus barbara voce inclamans. O peruetus inquit & canū iumentū huc ne ades? Eo verbo indignatus rex non expectato exercitu

Cōtentio de regno inter prēz & filium.

Attila fidel seru⁹.

flumen tranat: nec berthauldũ mox fugientẽ psequi desti tit: donec obtruncatũ hosti caput ad suos ipse defert. Nec finẽ belli gerẽdi facit. In saxones vsq͡ȝ penetrat. Vbi memo rabilẽ edidit stragẽ: nemini masculini generis parcẽs q̃ gla dii sui longitudinẽ excederet: inde vastatis agris & vicis in censis: victor clotarius in franciã demigrauit. Reuerso cura fuit godini nobilis burgundi temeritatẽ vlcisci: q̃ de spretis maiorũ institutis: pris relictã vxorẽ ꝯiugem sibi de sumpsisset. Sȝ iteruenięte dagoberto dimissa nouerca go dinus clotario ꝯciliat⁹ ẽ. Sed ꝯtẽpta a godino mulier: regẽ adit. & ꝯceptę in regẽ necis hoiem insimulat. Ille iussu re gis apud sanctum Medardum: deinde apud sanctuȝ Vin centiũ de pratis tactis sacrosanctis altarib⁹ accusationem iureiurando cũ diluisset: demũ vt idẽ apud diuũ martinũ turonensem faceret: dũ carnuti diuersatus cœnat: missis sa tellitib⁹ impio clotarii (vt pleriq͡ȝ putant) necaẗ. Regibus ei qñquidẽ licẽtia vt volũt viuẽdi pmissa est: vite quoq͡ȝ & necis ptãte ad se traducta nũc hos nũc illos ꝓ suo arbitrio occidere: fas esse videẗ. Bellis iã plurimis fœliciter gestis clotarius posteritati sue consulens: consiliũ ꝓcerũ ex bur gundia trecas ꝯtrahit. Rogat eos quẽ sibi maxime pricipẽ post se optent. Rñdent aliũ pter se neminẽ cupere. eũ esse q̃ & pace fouere: & bello eos tueri possit. Procerũ rñso lęt⁹ rex eos monet fidẽ in eum seruent: seq͡ȝ & regni iura tueanẗ atq͡ȝ eos ita domũ dimittit. Mox platorũ quoq͡ȝ ꝯuentũ apd᷑ cypiacũ habuit. Vbi duȝ de his q̃ ad regni ꝯmodita tes eẽnt: ꝯsuliẗ: haimar⁹ inter nobiles primari⁹: q̃ ariberto dat⁹ fuerat a regę istitutor: iussu agniani saxonis occis⁹ nũ ciaẗ. Quãobrẽ seditio fere iter aulicos studio diuersaꝝ ptiũ orta ẽ. Sȝ regꝫ modestia ab armis tẽpatũ. Atq͡ȝ iter ea clota ri⁹ ãno regni sui. xliiii. salutꝫ xͦo xpianę sexcẽtesimo. xxxi. moriẗ: rex nõ mediocriter Irat⁹: patiẽs admodũ: erga deũ timorat⁹: ad iopes liberaẗ: clero ppłoq͡ȝ accept⁹ Cui apd᷑ sã ctũ germanũ de pratꝫ sepulto: q̃a alt clotari⁹ pcesserat scd̃i

Victoria de saxonibus.

Accusat godinus a relicta vxore.

haimar⁹ occiditur.

appellatio fuit. Huius dotarii ętate fiacrius venit scot⁹ in briá: q dū solitariū sibi locū querit: a sctō pharone meldē siū pontifice suscept⁹: & loco vbi nūc ob sanctitatis merita religiose colit̄ donat⁹ est. In cuius sacellū fœmina nō ingredit̄: q̄ em̄ aliqn̄ ingredi temere tentauit in rabiē versa est De hoc sancto heremita quidā hoc disticon cōposuit.

Sctūs fiacri⁹ scot⁹.

Fœmina quę lesit blasphemo murmure sanctum.
Fecit q̄ scti non intrat fœmina templū.

DAgobertus in austrasia agēs: de morte pr̄is nuncio accepto: ne qs a nouaꝝ rerū studiosis tumultus oriretur: & in burgūdiā & i franciā exercitū dispertitur mox in franciā ꝓfecturus. sed cū apud remos agit: veniūt ad eū ex francia atq̄ burgundia legati: q nouo regi debitū honorē fidemq̄ prestaret. Erat dagoberto ex patre frater aribert⁹: cui cū regni pars iure optio deberet: auūculi sui brunulphi studio nixuq̄ pr̄is regnuꝫ habere cōtendebat. Sed ꝯuenit inter fratres vt i aquitania tholosam & alias vrbes q̄ infra pyreneos montes & ligeriꝫ continent̄: aribertus reciperet: neq̄ post hac i reliq̄s regnis quicq̄ vendicaret: aut ad ius suuꝫ spectare vllo pacto arbitraret̄. Aribert⁹ parte hęreditatꝫ sibi attributa: regni sui primariā sedē tholosę instituit. Quarto deinde anno belli occasione captata: vascones in deditionē accepit. Pacatis vndiq̄ rebus: dagobertus voti non immemor quo diuis martyribus dyonisio eiusq̄ collegis obnoxiū se fecerat catulicū vicū petit: & sacrosancta corpora inde exhumari iubet. Inscripti erant tituli cuiq̄ mausoleo quib⁹ alter ab altero sine controuersia erat designatus. Ea in cōditorio qd̄ fabrefieri rex mandauerat reponi ad tp̄s imperat. Tandeꝫ magno sumptu cum templum exędificasset (quod & solido argenteo tectum erat) eo transferri corp̄a instituit: condito ad eum vsum aureo feretro additisq̄ ad decorē multis variisq̄ gēmis. Annuis insuper prouētibus ad sacerdotum & ministrorum templi alimoniam designatis. Et ne

Dagobert⁹ portionē regni ariberto fr̄i distribuit.

Eccl'a scti dyonisii edificat̄: & argēto tegitur.

minus ornamēti interi⁹ locus haberet: tapetes quoq; vnionibus & gēmis variis intextos: quibus interior paries tegeretur attribuit. Adeo gratissim⁹ diuis martyrib⁹ patronis suis dagobert⁹ fuit. Inopū ꝑterea curā non omittēs recōditoriū ꝓxime arā maiorē tēpli argenteū apponit. vbi que diuis donaria martyrib⁹ offerrent̄ reposita sacerdotes egenis īpertirēt. Hęc dū religiosus princeps diligēter curat: nō min⁹ īpigre cętera q̄ regię sollicitudini impędebāt exequebat̄. Nā & austrasiā atq; burgūdiam vbi gertrudis regina agebat reuisit: ius cuiq; postulāti dicens: ita vt cibo interdū parceret: ne quid a se ꝓtermissum esse videret. Pergēti ex lingonib⁹ cabilonē: apud daterrā cū balneas peteret: brunulphi memoria illi incidit quē supra dixim⁹ Ariberto dū regni partē peteret: fauisse. Quamobrem accitis quos ad id idoneos nouerat Amalgaruz Arnobertūq; & vuillebaldū his īperat brunulphū tollant necentq;. Qui mox impata ꝑficiunt. Cū heduos antissiodorosq; inuisisset ꝑ senonū vrbem parisiū se cōtulit. Iam. n. dagobert⁹ gertrudē q̄ sterilis esset reliq̄rat. Altera supinducta virgine cui nāthildi nomen fuit: vsus est potissimū arnulphi mettensis atq; pipini cōsilio. Arnulpho fato absumpto Cumbertū coloniēsem pontificē in demortui locū suffecit his cōsultoribus ad ꝑsentes regis mores cōgruentib⁹. iusticię illius atq; ęq̄tatis tāta fama etiā apud exteros ꝑcrebuit: vt ex ea gēte q̄ thuricis sclauonibusq; finitima est nōnulli dagoberti examen ad suas cōtrouersias deposcerent. Asseuerātibus insuper sclauonibus si ad eos aliq̄n cōmearet se illi vt suo regi parituros. Regi cū deessent ꝓpter vxorum sterilitatē liberi: cōcubitu virginis raguetrūdę filiū marē suscepit Cui aribert⁹ dagoberti frater q ꝑ id tēpus aurelię erat nomen dedit: appellatusq; est sigibertus. Hic inter sacrosancti lauacri quas sacerdos amandus enūciat orōnes dū nemo de more xp̄iano amen r̄nderet: infans ipse q tm̄ dies quadraginta natus eēt: cūctis tacētib⁹ amen expedito

Brunulphꝰ iussu dagoberti occiditur.

Uxoris dimissio.

Dagoberti fama.

Sigibert⁹ nascitur.

Miraculū

sermone personuit. Quod diuinitus factū esse quis nō credat. Iam de hominū instabili conditione queri possemus si lex hystorię pmitteret. Dagobertus quē initio principatus preclarissimę virtutes cōmendabant trāsuerso animo eē cœpit. Quippe qui ministrādi iuris specie frācię regni vrbes ,puinciasq; cū visitaret: quosq; vi adhibita spoliabat. Et tanq̄ diui dyonisii obsequiis oia deberent ęneas ingenti pondere valuas: Lauachrū insup vbi baptismatis mysteriū sacerdotes explebāt vna cū diui hylarii corpore: nulla cōpensatione sacrilegii facta ad diuū dyonisiū mari ex pictauis trāstulit. Nec tamē tota preda potitus est. Altera enim portarū dum naui per oceanū exportāda cōmittitur in fluctus delapsa ppetuo latuit. Verū quia male agētibus occasio aliqua peccādi in prōptu suffragat: causam sacrilegii eē dicūt: pictauorū rebellionē: quos vt cōpesceret dagobert⁹ oia ad se belli iure ptinere rat⁹: postq̄ agros peruasisset vrbē quoq; depopulat⁹ esset: mœnibus oibus dirutis solū arare & in eo salē disseminare ad inducēdā sterilitatē iubet. Sacrilegio comes libido nō defuit. Amād⁹ aūtē Tungreñ. eps cuius sedes traiecti erat: per id tēpus vita vir spectatissimus & doctrina cum peccanti dagoberto verbū salut⁊ predicat regno extrudit. Sed tandē resipiscēte dagoberto: amandus gratus regi factus est. Comitabātur dagobertū quocūq; gereret pellicū caterue: pter eas quas compluribus locis cōptas & reginarū instar ornatas alebat. Obnitebat tñ regis turpib⁹ factis pipin⁹ de landis qui palatio prerat. fueratq; a clotario brabantino ducatu donatus. Nec vsq;quaq; sinebat regē p tot vicia libere defluere. Cuius etiā optimis conciliis adiutor accedebat egnau⁹ hō nobilis & nō mediocriter prudēs. Quorū perseuerāti cohortatione tandē dagobertus sanior effect⁹ est. Interea aribertus tholozates dagoberti frater relicto filio chilperico: vita defungit. Quē filius nō multo post secut⁹ ē. Quāobrē tholozatiū regnū dagobert⁹ recepit. Sed omni se-

Dagobertus pictauos spoliat.

Libidinosus dagobertus.

Aribert⁹ tholose rex morit̄ & ei⁹ filius chilperic⁹ Tributū saxonib⁹ remittit.

re foelicitati pedissequa ē aduersitas. Sclauones in thoringiā irrūpere nunciant̄. Selectis copiis cū ad rhenuʒ dagobertus venit saxones ad eū mittūt oratū vt tributo qḋ pri filioq; hacten⁹ pependissent leuarent̄ (id em̄ tm̄ quingentorum boū erat). Si id ab rege impetrarēt suis se impēsis atq; armis sclauones debellaturos spōdent. Cōditiōe admissa pēsum saxonib⁹ remissū ē. Sed alio vsus aio Dagobertus sadragesillo q pedagogus ei⁹ fuerat mortē pcurauit. Quā cū vlcisci liberi ei⁹ minarent̄ ex pcer sniā paterna possessione priuant̄ rebus oībus ad fiscū traductis. Interī dum hęc gerunt̄ dagobert⁹ sigiberto filio austrasiā dimittit: dyademate illi ipōsito attributoq; cūberto colonię pōtifice & comite palatino adalgiso quorū moderatiōe regnū administraret. Eodē tpē nat⁹ ē dagoberto clodoue⁹ quē plerīq; ludouicū appellāt ex nāthilde vxore. Quo adulto: dissidiī cāʒ fratrib⁹ auferre dagobert⁹ studuit distributa cuiq; portōe hęreditat̄. sigiberto.n. oīs austrasia/ ludotrico burgūdia neustriaq; cessit. De hic ad diuos martyres puersus iter mltas quas illis donatiōes largitionesq; attribuit: emporiū ānuū mēse iunio ī cāpo nō pcul a basilica scōr̄ īstituit. trāslata ad mīstros ecclīę oī ditiōe. Id lenditū vulgus appellat: corrupto vt ipse iudico vocablo. Nā edictū dici crediderim. Propterea q ad eas nundinas mercatores suas vndiq; merces edicto regio tanq̄ ad cōmunem regni mercatū conferre deberēt. Vascones aribetto mortuo a dagoberto deficiunt. Qui primū francorū congressum ęgre ferentes: multis cęsis: fugatisq; alii in montes alii ī siluas sese abdiderūt. Sed cū ex fuga se recepissent: missis ad doinū nunciis quo duce bellū gerebat̄: impata facturo se esse pollicent̄. Ita saluus exercitus in franciā reuertit: pter aribertū & paucos quos negligenter agētes īter angustias roncheuallis vascones interemerunt. Vasconibus ī potestatē redactis: dagobertus iīiuriarū non oblit⁹ quas in frācos supiore anno britones cōmisissent. legatis apḋ nidica

Ludouic⁹ seu clodoue⁹ nascit̄ dagoberto.

Nundine sancti dyonisiū quas lenditū vocant.

Vascones rebellant.

Nidicahil britonũ rex fidem pstat dagobto.

hilem britonũ principem agens: bellũ (nisi offensam purget) cõminatur. Quo metu pculsus nidicahil ad dagobertum venit. Quẽ cypiaci agentẽ magnis muneribus placauit: se cũ omni gente sua & regno dagoberto dedens: non alio animo: q̃ illa omnia sub dagoberti francorũq; ppetua ditione tenere cõfessus. Cum i verba regis iurasset: nidicahil a rege dimissus est.

Eccl'a scti dyonisii a xpo dedicatur.

Per id tẽpus episcopis apud diuũ dyonisiũ dedicãdę ecclesię gratia a dagoberto cõuocatis: dũ. vi. Calen. martii mysteriũ absoluere statuissent: pridie ipsarum Calendarũ homo lepra admodum deformis ab ęditulis ipetrat in ęde pnoctare. Vbi dum vigil in oratione perseuerat: videt pspicue xpm comitãtibus eũ petro pauloq; vna cũ diuis martyribus dyonisio rustico & eleutherio per fenestram in basilicã aduentare. Qui candida veste amictus dedicationis sacrũ munus absoluit. Indeq; ad lepra contaminatũ pgressus xp̃s. Tu inquit homo: dicito põtificibus cũ crastina luce ad hãc ędem se cõferẽt: eam a me cõsecratã esse. Cuius rei fidẽ fecit infirmi hoĩs cura. Nã contacta hoĩs facie leprã omnem xp̃s auferens eã pximo lapidi glutinauit. que ad hunc vsq; diẽ per summã admirationẽ visitur. Quo miraculo attoniti pręsules dedicatione abstinuerũt. hęc causa est quãobrem frequẽs admodum populus ad ecclesiã ipsam. vi. Calẽ. martii pueniat: firmissime credens id a xp̃o deo fuisse perpetratũ. Tã multis rebus a dagoberto preclare gestis: rerũ presentiũ sollicitus: nec minus puidus futurarũ ex regno francorũ pontifices pceresq; bigargiũ ad consiliũ vocat. Vbi throno insidẽs aureo: duobus sibi assidẽtibus regibus filiis. inter multa q̃ de breui & misera hominum vita locutus est: filios ad mutuam charitatem cohortatus: testamẽtũ condidit.

Dagoberti testamẽtum.

Quo in primis que xp̃i sacerdotibus donasset rata esse mãdat: confectis inde quattuor vno tenore syngraphis: vnũ lugduni alterũ mettis: tertium parisiis: quartũ apud se in archiuis perpetuo reponi imperat. Sacerdotes vero id est põtifices

qui regis beneficiis donati essent astrictos facit dñr dei ipsi⁹ morte nũcium acceperint: tribus cõtinuis a morte annis rẽ diuinã quisq; in suis locis ter per singulas hebdomadas faciant. Eius testamẽti curatores sigibertũ ludouicũq; vel vt alii volũt Clodoueũ filios instituit. Hęc rex cũ dixisset: oẽs qui aderãt testamentũ subscriptione & sigillis firmãt. Tum dimissa cõtione: domũ quiq; discesserunt. Eodẽ ferme tẽpore vascones duce hermãno ipleturi que a doino conueta erant cũ proxime cypiacũ aduẽtassent: cõmissę in regẽ rebellionis conscientia admoniti: ad diui dyonisii cœnobiũ velut ad asillũ salutis ꝯfugerũt. Quę illis cã fuit a dagoberto misericordiã consequẽdi. Itaq; in fidẽ recepti abierũt. Paucis deinde exactis diebus rex alui ꝓfluuio afflict⁹: apud spinogillum in agro parieñ cũ decubuisset: ad diui dyonisii ędẽ se trãsferri iubet. Illic quia morbo nõ leuaretur spe salutis destitut⁹: againũ cuius fides ꝓbitasq; spectata sibi esset accersit. Vxorem nãthildẽ illi filiũq; clodoueum cõmẽdat: vt eius ꝓuidẽtia regnũ administraret. Proceres quoq; palatinos q aderãt adiurat: reginę filioq; obsecũdẽt. Morbo tãdẽ extenuat⁹ rex ãno regni sui. xiiii. dñi autẽ xpi. dc. xlv. Calẽ. fe. vitã morte cõmutauit. Elatũ q; cadauer ei⁹ ẽ vniuersis cõlachrymãtib⁹: & in tẽplo martyrũ regio apparatu sepultũ. De cui⁹ vltio exitu ansoaldũ pictauẽtiũ antistite (q paulo ante dagoberti mortẽ ad siciliã legat⁹ fuerat) hec retulisse litteris tradit. Iohãnes erat insulan⁹ anachorita vitę sctitate famatissimus. Ad hũc ex itinere diuertẽs ansoald⁹: salutarib⁹ vitę spũalis cõfabulationib⁹ vltro citroq; habitis: cognito q frãcus eẽt: iohannes hoiẽ rogat quisnã esset dagobert⁹ rex: & quib⁹ aliqñ morib⁹ vixisset. Cui ansoaldo vitã regis p ordinẽ enarrãte: referã iquit anachorita sanctitati tuę quęnã michi p quietã de ipso dagoberto visa accepi: procũbenti michi quietis causa quidã multa canicie reuerẽdus me excitauit atq; admonuit orare ꝓ aię dagoberti salute qui eadẽ ferme hora

Legatiua sconsi mes tu regis ad ecclĩã scti dyonisii ꝯfugiũt

Visum in morte dagoberti.

vita erat defunct⁹. dũ expergiscor iussa senis ipleturus: ecce in medio mari turbã demonũ cõspicio: qui aĩam regis cymba deuehẽtes ad pœnas rapiebãt. Sed dagobertus aduersus sequiẽtes ĩ se demones frequẽter triũ beatorũ hoim opẽ ĩclamabat: martini dico mauricii & dyonisii martyrũ. Ad cuius p̃ces mox ꝓcella cũ fulgure atq̃ crebris ĩbribus exorta viri quos a dagoberto ĩploratos dixi cãdidis ornati vestimẽtis ad me se ꝯferẽtes: se eos eẽ ꝓfitẽtur q̃ opitulaturi dagoberto aduenirẽt. Nec mora supplicis aĩam regis tormẽtis eximẽtes secũ in cœlũ rettulerũt: sine ĩtermissiõe hoc dauidicũ repetẽtes. Beatus quẽ elegisti & assumpsisti in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuę: sanctuꝫ est tẽplũ tuũ mirabile in ęquitate. Hęc diligẽter ex iohãne cognita ansoaldus ĩ franciã reuersus multis cũ fideliter enarrasset: audoenus rothomagẽsis antistes & dagoberti cãcellarius q̃ ꝓpter sanctitatẽ & vitę merita in numerũ sc̃õruꝫ postea relatus est: litterĩ ascripsit. Similiter & ipse dagobertus sanctorũ cathalogo addictus est.

Clodoueus a gaino tutore francoruꝫ atq̃ burgũdionũ regna suscipiẽs: tertia paternę supellectilis parte nãthildi matri attributa reliqua cuꝫ fratre sigiberto ex ęquo diuidit. Inde duce mr̃e aureliã ꝓfectus est. Vbi ad se ex burgũdia veniẽtes ꝓceres in sua verba iurare fecit: ꝯstituto illis principe palatino flaucato q̃ & burgũdus erat. Cui vxorẽ ei despõsat ranobertã nãthildis neptẽ quæ scilicet virum in officio & fide erga regem contineret. Sed inuidẽs flaucato vuilebaldus magnę apud burgũdos p̃tãtis: hoĩs despiciebat imperiuꝫ. Quod postq̃ regi innotuit vuilebaldum ad se augustudunũ vocat. Quo cum aduenire collecta iuuenũ manu non detrectaret: pręmittit agelulfum valentinũ pontificẽ: & vuisconem comitem explorare quę eẽt de illo apud aulicos sententia. At ingressis heduũ nunciis: flaucatus portas claudit: & copias in vuilebalduꝫ ocissime mouet. Inito prelio

Nota contẽtionẽ inter duos burgũdos

Regia nãthildis moritur.

vuilebaldus occiditur: & flaucatus graui vulnere sauciat⁹ est. Cuius filius aubedo patris periculo excitus multã hostiũ cędem fecit. Nãthilde nõ multo post mortẽ obeũte (quę eodẽ quo dagobertus sepulchro cõdita est) Clodoueus moderari rẽpublicã solus cœpit. Cui⁹ quarto regni anno tanta annonę caritas fuit: vt fame atq; inedia populus absq; modo deperiret. Cui malo rex occurrẽs: tectum quod argenteum erat a templo martyrũ auferri & per loci abbatem agulphũ indigentib⁹ & peregrinis sine vlla p̄cii diminutiõe distribuere iubet. Mox a landerico parisiorũ antistite impetrat: liberos ab eius potestate dimitti ministros qui monasterio deputati erant: vt omni libertate donati sine molestia deo inseruirẽt. Huiusmodi religiosis operibus cũ maxime operã daret clodoue⁹: neq; vllis agitaretur bellis: aperto diui dyonisii feretro brachii partẽ inde abstulit. Quod tãetsi reuerẽter haberet, p̄tenus tñ mente consternatus humi cõcidit: secutęq; sunt p̄ dyonisianũ tẽplũ tenebrę: & rerũ omniũ obscuritas: vt qui illic aderãt pauitãtes citissime inde aufugerẽt. Rex & si insano nõ dissimilis esset: brachii partẽ ablatã auro circũdatã & gẽmis multis decoratã beato corpori restituit. simulq; donaria monasterio attribuit: quib⁹ meliorẽ sibi mentẽ recipe posset. Qui & si paulo meliusculus extiterit: prę se tñ tulit insanię vestigiũ. Quo annos duos afflict⁹ tãdẽ interiit expleto regni sui ãno decio sexto: xp̄i sexcẽtesimo sexagesimo secũdo. Appositusq; ẽ ad p̄ris monumẽtũ Cui nulla sane virt⁹ assignari põt Nã inter gulã libidinesq; & summã auariciã (quib⁹ clodoue⁹ culpabat) nemo recte ęstimauerit virtutẽ diuersarũ. Reliqt ex batilde saxonũ gñe illustri liberos tres: clotariũ: childericum: atq; theodericum. Hęc est batildis que calense monasterium a clotilde regina diuo georgio dicatum: quia angustum erat dirutum ampliauit. vbi cũ virginib⁹ sacris monialis facta religiose cõuersata ẽ. Cui⁹ item opus est corbiense cœnobium. Per hęc tempora leo-

Caritas annone i francia.

Nota regis casũ.

Leonardus. nardus eremita cenomānus cōstituit. Passus multa vt dissidentes francos in pace ꝯtineret. Clotario paterna possessio obtigit: qui autore matre dū adolesceret regno prefuit: ꝯstituto primario palatii ebroyno. Hic ille est ebroynus qui diuo leodegario sctō hęduorum antistiti oculos euulsit. Et lambertū leodiorum presulē sua ecclīa extrusit.

Gertrudis. His tēporib⁹ tradūt extitisse virgo illustris gertrudis: filia pipini de landis primi brabātię ducis. Cuius soror Begga fuit ducissa religiosissima. Et apud latiniacum a fortino monasteriū institutū. & a felone viro sancto cœnobiū sancti mauri quod de fossis nomē habet. Diuus quoq; eligi⁹ nouiomi Audoenus rotomagi/ Richarius in pōtiuiaco/ Germerus apud flayū in agro beluacēsi clari virtute habiti sunt. Clotario post quartū imperii annū defuncto: franci Theodericū minorē natu in regem assumpserūt: misso in austrasiā ad vulphanū childerico qui eū aīo leuē institueret.

Theoderic⁹ ignauus rex. Per theodorici incuriā atq; secordiā res francorum deterior facta est. quippe cū respublica cubiculariis regiis & prefecto palatii libere crederet: regi vero p inertiā mos inoleuit: palatio nisi ad Calendas maii non ingredi moderationē omnē aliis pmittere. ostēdere se populo vno duntaxat die. A quo salutat⁹ & muneribus donat⁹: cū & ipe reciproca pplo dona exhibuisset domū abire: ibiq; toto āno incolere.

Ebroyn⁹. In hoc tā inerti ocio ebroyn⁹ occasionē nactus: opprimere & vexare cōplures cœpit: rem oēm in theodericū transferēs. Vnde indignati pceres theodericū monasterio includūt: & ebroynū malorū oim principe cōprehensum ad luxouiū cœnobiū mittūt. Inde childericū ex

Theodericus rex torpens mōachus efficitur. Bolid⁹ a childerico iiuriis afficitur. austrasia cū vulphano reuocatū regē appellāt. Cuius facti statim eos pœnituit. Nā childericus malis moribus iuuenis: cū plurimos pessundaret: quendā bolidum supremę nobilitatis hoiem innocentē deligatū palo crudelissime verberibus affici iubet. Quo dimisso: reliqui pceres cū eo coniurāt. Cuius coniurationis primarii fuerunt nigeber-

tus & amabertus. Hi igit childericũ in silua venãtẽ circũsistunt atq; occidũt. vna cũ vlcide regina pregnante. Vulphano aũt (rege interfecto) cura fuit austrasiam repetendi At franci autore leodegario heduo lendesillũ palatio præficientes: theodericũ accisũt. In quẽ ebroynus ꝯtempto cœnobio egressus: collecta perditorum hoim manu bellũ mouet. Fugatq; baccauillã vsq; vbi direptis theoderici thesauris: cũ creciacũ rex se recepisset: reb⁹ cõpositis ebroyno palatii magistratum restituit. Qui ebroyn⁹ venientẽ ad se post fidẽ interpositã lendesillũ occidit. Cõplures pterea presules relegauit: theoderico illic oia pmittente. Cognito quid apud francos p ebroynũ cõmitteret: martin⁹ & pepinus grossus (quẽ de haustallo vocãt) brabãtię dux & Beggefilius: exercitũ cogũt. Apud bicophalũ prẹlium atrox cõmissum est: ita vt multis vtrinq; cadẽtibus. Theoderico tandẽ hostis cessit: pepino in austrasiã: martino vero Laudunũ fugiente. Sed martinũ ad se p inducias secundo accersitũ ebroynus necat. At cũ finẽ ebroyn⁹ ꝑsequẽdi ꝙplurimos nõ faceret: insidiis hermefredi tandem interfectus est. Mortuo ebroyno franci garaconẽ palatio prẹfecerũt quẽ non multo post gillemarus eius filius a magistratu deiecit. Hic post bella aduersus pepinum gesta cũ repẽtina morte interiisset: garacõ pater dignitatẽ prẹfecturẹ recepit. Sed eo nõ multo post defuncto anceps inter frãcos questio fuit quẽ in demortui locũ ordinaret: in becharinũ tandẽ ꝯuenerũt parui pensi hoiem nec tanto magistratu dignũ. Francorũ dissidio cognito pepin⁹ arma capere instituit: castraq; apud textriciũ locat. Ibi theoderic⁹ fuso exercitu fuga salutẽ petit: berchariꝰ aũt insidiis suorũ occisus est. Pace tandẽ cũ theoderico cõposita pepinus magistratũ palatii suscepit. Qui ꝓpterea ꝙ in austrasiã ꝓfecturus erat nordobertum in magistratu sibi substituit.

Childericus a coniurat; dux venat occidit cũ vlcide vxore.

Ebroyn⁹ bellũ mouet.

Pepinus pusillus.

A filio pf magstratu deijcitur.

Theodericus fugatur.

Pepinus palatio pfectus.

Per id ferme tps theodericus cum annos decem & nouem regnasset morte interceptus periit. relictis ex clotilde

Mors theoderici regis.

vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodo
ueus anno regni sui tertio mortuus est: childeberto ei suc
cedente. De cuius rebus gestis nō secus acsi nihil pręclarū
edidisset quicq̄ scriptū non extat. Sepultus est apud diuū
stephanū in oppido caudiaco. Filio quē reliqrat Dagober
to q secūdus appellat⁹ est regni gubernaculū permissū est
sub tutela plentrudę pepini vxoris & theudoaldi pręfe
cti palatii. Erat pepino carolus martellus fili⁹ quē gros
Seditio i francis. sum appellatū accepi: & cui harstallū nō lōge a leodiis cū
agro adiacenti pertinebat quē plentruda nouerca psecuta
compręhensum in custodia colonię habuit. Orta deinde
inter proceres ,ppter theudoaldi violentiā seditiōe: cū diu
digladiatū esset: dagoberti fortuna deterior facta ē. Vnde
pulso magistratu theudoaldo frāci rāgafredū pricipē pa
latii noīauerūt. Qui mox excitato ad rem fortiter gerēdaꝫ
Dagoberto per carbonariā siluā ad mosaꝫ flumen vsqꝫ co
pias ,pmouit vastatis vndiqꝫ atqꝫ icēsis agris. Quo tpe mar
tellus custodia elapsus est: & dagobertū mors occupauit.
Fodē ,ppe tpe Ambertus abricēsis pōtifex in colle altis
simo sancti michaelis cœnobiū exędificauit cū ageret an
Daniel sacerdos rex efficit & chilpericus appellatur. nus salutis septingētesimus nonus. Erat sacerdos q daniel
appellabatur q cū bonę ęstimatiōis esset hunc assumptuꝫ
palatio pręponūt: pmisso iprimis vt cęsaries illi barbaqꝫ
adolesceret quā p sacerdotii legē tōdere sępius oportebat
Capillo adulto regē ,pceres consultant: appellātqꝫ pro da
niele chilpericum. Martellus libertate adepta: pipini pris
magistratum hoc est palatii pręfecturā recupare omni stu
dio ptendit: clotariūqꝫ in dagoberti locū ꝯstituit. Qui cū
militū delectuꝫ iam haberet: chilpericus accito rāgafredo
& frisonum duce q amicitiā cū chilperico inierat ad mosā
fluentum castra promouit. Post atrocissimum conflictuꝫ
martellus in fugam severtit. Sed receptis ex fuga copiis p̄
lium cum sępe redintegrasset pugnatūqꝫ varia vtrinqꝫ for
tuna diu fuisset tandem apud ablauum chilpericus supe

ratur. Verum cum ex fuga se recepisset: bellum iterũ mouet. Cui auxilio fuit vasconum princeps eudo. Sed benigniore fortuna vsus martell⁹: hostem fudit in agro cameracensi in loco qui vinosus appellatur. At eudo assumpto fuge comite chilperico: sublatisq; regis thesauris aureliã inde in vasconiam profectus est. Fugientem vero martell⁹ assequi non potuit. Sed rangafredum andegauiam petentem vna cum ciuitate in potestatem recepit. Clementia tamen vsus martellus hostem libertate & ciuitate donauit. Anno mox in sequenti missis ad eudonem legatis: receptoq; chilperico: vasconi pepercit. Interea clotarius obiit mortem. Restitutusq; in regnum chilpericus non diu supuixit. Cui successorem fecere franci ex martelli ꝯsilio theodoricum dagoberti filiũ: quem calle apud moniales virgines educatum autores tradunt. Ad hunc modum martellus recepta palatii prefectura: grandẽ exercitũ contrahit. Inde rheno traiecto per deuictos sueuos ad baugarẽses vsq; qui vltra danubium incolunt ducit. quibus fusis superatisq; postq̃ maximam germanie partem in ditionem recepit: præda spoliisq; impeditus in franciam victor regreditur. Vbi cum de eudonis vasconis defectione nuncium accepisset: protinus in eum expeditionem parat. Sed martelli aduentum eudo nõ sustinens in penitiores regionis locos se abdidit: quem anxie quesitum neq; inuentũ martellus reducto in franciam exercitu dimisit. Eodẽ tempore deficientibus a fide sueuis: martellus leufredum alemanie ducem fudit: eamq; regionem cum ipsis sueuis subiugauit. His tot victoriis clarus domum se recepit. Tali profecto principe opus eo tẽpe erat: cum insurgẽtibus vndiq; bellis francia quateret. Edulo nãq; perfidus vasco vindicte appetẽs ad hyspanos ꝓfectus: abidiramũ regẽ religioni xpiane infestissimũ hostẽ magna victorie spe allicit: frãcos petat. ille non magno labore ꝑsuasus adeo grãdẽ exercitũ cogit: vt nõ vincere modo galliam: sed in ea perpetu

Abidiramus rex goth⁹ hyspanus in galliã venit.

as sedes habere statuisset. Nã cũ innumerabili militũ manu vxores vna & cũ vniuersis fortunis liberos eduxit. Positis apud burdegalã castris ciuitatẽ expugnat: tẽplis direptis ĩcensisq;. Paribus deĩde calamitatibus pictauos psecutus: cõcremata diui Hylarii ęde: turonũ adorit. Sed hosti occurrens martellus magnã stragem edidit. ferunt.n. ĩ cõflio trecenta octogintaquinq; millia hostiũ occubuisse: cũ tamen ex martelli exercitu mille tñ quigenti cecidissent. Eius victorię causa cognomentũ martello fuisse quidã autores tradunt. Nam carolo nomen illi erat ex pellice nato quẽ pipinus in deliciis habuerat. Quẽadmodũ eñ ferruꝫ martello obtudit ita hostiũ ferocia martelli egregia virtute cõtrita est. Re bene gesta: coniectis in vnũ locũ spoliis: martellus militi pdam distribuit. Ipe vero p tot bella cẽsu pecuniaq; extenuatus: cũ cõpertũ haberet ꝓceres egregiaꝫ operã reipublicę nauauisse: fortunisq; suis destitutos esse: decimas quę cleri erant nõ dissentiẽtibus ẽpis: ꝓceribus dũ bellũ aduersus xpianę religiõis hostes gererẽt percipiendas attribuit: persancte iurans si vitã diu viueret se omia & multo maiora sacerdotib⁹ repensurũ. Eius sacrilegii pœnas luere apud ĩferos martellũ euterius arelateñ. pontifex se p quietẽ vidisse diuulgauit. Post hęc eudo: quo auctore abidiramus in franciã demigrasset: in gratiã martelli restitutus: magnã cladẽ ex his q superant hostib⁹ fecit. Ego illud sęculũ fato aliquo ĩfœlix putauerim: ĩ quo vix quietis momentũ franco militi ꝯcessũ est. Deinceps abidiramo supato: noui a burgundia motus nunciantur. Quo se ꝯferẽs martell⁹. burgũdiones nõ difficillime ꝯpescuit. psidiis oibus locis ĩpositis. Mox aũt eudonis morte cognita: in vasconiã magnis itinerib⁹ ꝓficiscitur. Quam oẽm ꝓuinciã cũ recepisset: in franciã conuersus est. A vasconibus aduersus frisones dimicandũ fuit. Id bellũ classe cõparata ꝯfectũ est. Sunt.n. frisones ad septẽtrionem maritimi rhenũ qua parte oceanũ influit attigentes. Cũ rad-

Decimas martellus ꝓceribus frãcis assignat.

Mot⁹ belli ĩ burgũdia.

Bellũ ĩ frisones.

Frisones

bodo gentis ei⁹ duce ad flumē burdonā pugnā ꝯgressus martellus hostē falsa deorū religione deceptū fudit: & occidit anno salutis septingentesimo trigesimoquito. Per id tp̄s Vuandali sedib⁹ suis relictis: cū finitimos sibi poplos vexassent: in franciā crudeli agmie ad senones vsq; irruperunt. Sed ipetu in eos facto vrbis antistes obbo obsidione liberata ciuitate hostē in fugā vertit. Hui⁹ gentis vuandalorū origo sicut & gothorū atq; hunorū a scitis esse tradit̄. Qui patria a gothis pulsi: indeq; ad danubiū fugiētes cū illic sedes longo satis tp̄e habuissent: gimerith gothoru; rex eos a danubio exturbat. Coacti igit̄ romanorū legib⁹ audire: a ꝯstantino ipetrant locū ad incolendu; sibi dari. Pannoniāq; annos sexaginta obtinuerunt. Donec stilico aduersus archadiū honoriūq; imperiū affectantes: Vuandalos ad belli societatē acciuit. Qua occasione excitati barbari: per gallias primū diu grassantes: & inde a gothis depulsi in hyspaniā transgressi yspalim ciuitatem obtinuere Cuius oēm late regionē vuandalusiā a noīe gentis appellauerunt. sed cū honorio doleret gothos italiā vastare: hyspaniā illis ꝑmittit. Vnde nō multo post Vuandalos deiectos affricā petere cōpulerunt. Vbi ad belisarii tp̄a incolētes iustiniani edicto p belisariū: regnū & gentē admiserūt Sed rem cœptā repetamus. Orta deinde in burgundia seditiōe lugdunū ire martellus festinat: cui⁹ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde p̄tergressus: arelatę aliisq; munitiorib⁹ locis ipositis p̄sidiis: domu; rediit. Nec quies fesso principi Rheni acolas francorū cōtinuos hostes armis iterū ꝑdomuit. Nec defuit tot icōmodis auinio: ꝓuicię munitissima ad rhodanū ciuitas. Eam gothi ex hyspania/ duce maranco irruentes occupauerant. Quā mox martell⁹ obsidione cinctā p childebertū fratrē oppugnat. Quare cognita/ regii gothi suppetias marāco ferūt: opē p̄terea cōferente amero rege: nō ignobili gotho. Aduersum quos mari delatos martellus cū exercitū duxisset

Vuādali i senones.

Vuādalorū origo.

Auinio ciuitas.

reguloss fudit: reliqs fugā capiētibus. Rursus repetētibus bellū gothis cū narbonēsē agrū icursionib⁹ arelatensēq; vastarēt accito luprando lōgobardorū rege grassantē hostē martell⁹ exturbauit. Redeuntē idē martellū morb⁹ iuasit. Qua re admonitus filiis hereditatē distribuit. Carlomano austrasiā: sueuiā alemaniāq; & thorigiā: pipino frāciā reliquēs: griffone derelicto: q oim īfimus natu erat. Quæ cā fuit īsurgētis postea belli. Inter hęc Childeric⁹ velut belua nihil cogitans: tps ocio & voluptatib⁹ exigebat. At pipin⁹ brabancie pīceps futuris ꝓuidēs in burgundiā q̄ sibi a martello relicta esset irrūpens: eā cū festinatiōe occupat. Interim igrauescēte morbo martell⁹ morte extinguit annis administratiōis ei⁹. xxv. exactis. Cui⁹ sepulchrū ex alabastro apud diuū dyonisiū ꝓxime maiorē tēpli arā ad hoc vsq; tps visit. Griffoni quē minimū natu diximus erat mater sunahildis odonis baioarię ducis neptis: mulier cordata. Quę iniquo aīo ferens griffonē a pr̄e testamēto ꝑteritū: filiū excitat hereditatis portionē ex fratrib⁹ repetere. Nec mora laudunū plen⁹ spei iuuenis occupat: bellūq; fratrib⁹ seorsum īdicit. Quē lauduni obsessum fratres vltro ad se venientē capiūt. Carloman⁹ ne iterim dū melioribus regni rebus animū itendit: rebus nouis griffo studeret in nouo castello qđ nō procul ab arduēna silua erat in custodia asseruari iubet. Inde aduersus aqtanos expeditionē Carlomanus pipinusq; ꝓmouētes (duce hunauldo superato) ꝓuiciam subiugarūt. Cū aūt Pictauię castra haberent: regnū qđ antea cōi ꝯsortio possederent iter se partiti sunt. Sed redeūti carlomano cognita alemānorū defectione: ducto in eos exercitu: agros incēdit: atq; ita dirupti ad solū cōpluribus locis: cū francos repeteret: odilonē boiarię ducē arma agitare & bellū aduersus reges parare nūciat. Cui⁹ temeritatē facile reges ꝯpsserunt. Nec mora in saxones bellū insurgit. Quos carlomanus se solo (ductis aduersus rebellē copiis) ꝑdomuit. Hic carlomanus cui secūdoq;

Fusi gothi.

Carlomanus religionē ꝓfitet.

negociorũ turba odiosa maxime esset pipino regni admi nistratiõe attributa romã ꝓficiscit. Atq3 a zacharia tunc ro mano põtifice religiõis habitũ ꝓfessionẽq3 recipiens: deo militauit i cœnobio qd' suis ipẽsis i mõte soracte extruxe rat. Eo cũ se cõplures ex nobilitate frãcorũ ei⁹ visitãdi grã crebro cõuenirẽt: ad mõtẽ cassinũ demigrauit. At lõge alio aĩo griffo ꝑmoleste ferebat pipino subiici. Libertatẽ igit̃ nact⁹ ad saxones se recipit. ibi collecto (vt ipse arbitra bat̃) iusto exercitu: aduenĩeti pipino occurrere ad onacrã amnẽ: loco quẽ orhemũ ĩcolę vocant nõ formidat. Pipi nus aũt ad fluuiũ mussahã in vico strahungo castra fecit. Nullo tñ ꝓlio cõmisso: ĩ colloquiũ ventũ est: atq3 ita re ĩfe cta discessum. Griffo qdẽ cognitã saxonũ ꝑfidiã hñs in ba ioariã ꝯtẽdit. Vbi allectis ĩ suã beniuolẽtiã ꝑmultis ꝓceri b⁹ frãcis: ducẽ taxillonẽ hospitẽ ducatu exturbat. Ea re co gnita pipin⁹ cũ magnis copiis ĩ griffonẽ ꝓgress⁹: deꝑhẽso griffone taxillonẽ restituit. Griffonẽ aũt sex vt̃ vt a nõnull' scribit̃ duodeci comitatib⁹ apud frãcos donauit. Quibus nõ ꝯtẽtus eo ipso ãno quo hęc gesta sunt ad gayfirũ aqta nię ducẽ defecit. Pipinus regũ frãcię inertia ꝑspecta: cũ do mĩ delitescerẽt nec reipublicę ꝓcurationẽ vllã susciperent zachariã romanũ antistitẽ ꝑ archiepm bituricẽ. rurchar dum & furadũ ipsius pipini domesticũ sacerdotẽ cõsulit: vter ad rẽpublicã gerendã potissimu3 idoneus ex regibus esset: is ne q ocio domi tp̃s cõtereret nihil agens: nihilq3 oĩ no curãs: an q industria virtuteq3 publica negocia mode raret̃ intẽtus atq3 sollicit⁹. Ad pipini consulta respõdit za charias: eũ regni gubernaculo dignũ esse q prudentia spe ctatus rẽpublicã diligẽter curioseq3 cõponeret. Quo rñso adducti ꝓceres: pipinũ sibi deligũt regẽ & ex zacharię sen tentia atq3 auctoritate illũ cõfirmãt: quẽ bonifacius (q ca thalogo sanctorũ ascribit̃) suessione more regio vnxit. At childericus homo vecors detonso capillo monasterio de putatur. anno domini septingentesimo quinquagesimo.

Mõs sora cte ĩ tuscia

Griffo ho spitẽ suũ3 taxillonẽ3 possessiõe exturbat.

Pipin⁹ za chariã põ tificem ro manũ con sulit.

Eodē anno quo regni diadema pipinus suscepit: saxones bellū mouēt. Quos ad vuisurā flumē prælio iteruʒ victos rex in suā ptātē accepit. Franciā inde repetēti: griffonē quē ad gayfirū aquitanię ducē defecisse cōmemorauimꝰ interemptū fuisse nunciatˀ. Curauit pręterea religiosus princeps auctore remigio rothomagorū antistite: emendatiora facere q̄ antea rudia & inculta in ecclesiasticis officiis cātabantˀ. Per id tp̄s stephanus secūdus pōtifex romanus vrbe ęgressus carisiacū ad pipinū se ꝯtulit. Pipinūq; in regeʒ francorum sacrauit. Cā ꝓfectionis fuit. Aistulphus lōgobardorū rex grauiore tributo romanos p̄mebat: indicto cuiq; romano capitali cēsu atq; annuo. Pontifici ꝓpterea suppetias ferre pipinus pollicetˀ. Interim dū ad expeditionē se pipinus parat pōtifex apud sanctū dyonisiū diuersatus est. Stephanus aūt vt regi gratificaretˀ pipino b̄ndixit: & posteritati eiꝰ atq; q̄ temeritate aliqua aduersus francos bella mouerēt cōione xp̄iana interdixit. Aistulphus autē spem capiēs pipinū in francia retinēdi Carolomanū quē in cassinensi cœnobio monachū factum esse scripsimꝰ ad pipinū ire iubet. Cuius aduētu pipinus nichil a sn̄ia motus carolomanū in viennēsi monasterio ꝯtinuit vbi egritudine ꝯtracta defunctus est. Primo insequēti vere pipinꝰ in longobardos exercitū ducit. Cui ad alpiū angustias occurrens aistulphus: transitu frācos ꝓhibere contēdit. Sed irruētiū in se frācorū impetū nō sustinēs papiā se recepit. Ibi milite frāco circūuallatus: obsides quadragīta pipino dat. Iuratq; romano pōtifici quecūq; abstulisset restituere Atq; ita attributis stephano militū firmissimis copiis pōtificē in sedē pipinꝰ restituit. Cognito pipini in franciā abscessu: Astulphꝰ neq; obsidū neq; iurisiurādi curā habēs nullis se ꝓmissis absoluit. Eā ob rē pipinꝰ supatis iterū alpibꝰ: aistulphū papię obsidet. Obsidione p̄ssus aistulphꝰ rauēnā pipino cū aliis quas pōtifici abstulerat aliquot vrbibus q̄ in exarcatu erāt restituit. Receptas pipinꝰ stepha-

Griffo necatur.

Stephanꝰ secūdꝰ papa pipino & eiꝰ posteritati b̄ndixit.

Aistulphꝰ a pipino vincitˀ.

no assignat. Ipse vero alstulphus nõ multo post equo for te delapsus ceruicẽ fregit. Eodẽ tẽpore pipino apud cõ pendiũ agente venere ad eũ ex cõstãtinopoli legati cõstã tini imparatoris leonis filii qui sacras ad sanctorũ reuerẽtiã imagines fieri phibebat. Eiq3 imperatorio noĩe miri operis organa dono dedere. Eius legatiõis nulla cã litteris mãda ta est. Credo pipini fama impatorẽ adductũ fuisse. Ideoq3 nouo pricipi gratulari voluisse amicitiãq3 ei⁹ expetiuisse. Venit pterea magna procerũ suorũ nobilitate comitatus dux baioarię tassillo q in verba regis iurãs illi se & gentem fortunasq3 oẽs suas ppetuo summisit. Saxones vero qbus odio semp fuerat francorũ nomẽ: pficiscẽtẽ in saxoniam Pipinũ aditu iterdudere conati sunt. Sed irruptione facta pipin⁹ hostẽ retro abire cõpellit. Victos deniq3 annua tre centorũ validissimorũ equorũ pẽsione pipin⁹ mulctauit. quos ad se quotãnis in franciã parlamẽti tpe deducerent. Sic.n. publicũ ad iusticiã ministrandã cõuentũ franci vo cant. Cui⁹ istituendi autor ab hystoricis nõ tradit. Id eni3 cuiusq3 ãni definito tpe loco quẽ rex designasset habebat. Verũ qñquidem hęc generalis ex toto regno coitio im pensis & laborib⁹ cõueniẽtes afficiebat: obseruatũ postea est vt ex maiorib⁹ ciuitatibus & puincis periti iudiciorũ & cõsuetudinis hoĩes ad id mun⁹ delecti ius cuiq3 p puo cationẽ litiganti dicerent. Que institutio cũ vaga interdũ incertaq3 cõmutatis sedib⁹ eẽt: decreta est parlamẽto apd parisios curia & sedes in qua iudices designati se iugiter si sterent ppetui puocationũ definitores. Qui octogita sũt ãnua ex regis fisco stipendia capientes. Et hi qdem p quat tuor curias distributi seorsum cõsidunt: suosq3 psidentes habẽt. In prima quã frãci camerã vocãt psidẽtes quatuor & psiliarii triginta causas & lites audiũt. dilationes & q̃ ad iuris cognitionẽ attinent cõstituũt. Leuiora q̃dam & tem poranea finientes. In reliquis singulis duab⁹ cameris decẽ & octo inqsitionib⁹ psunt: q enqstarũ.i. iquisitionũ consi

Legati impator[is] ad pipinũ

Tassillo bauarie dux.

Saxonib⁹ tributũ iponitur.

Institutõ plamenti.

liarii dicũtur qb⁹ p̃sidentes quattuor p̃ficiũtur. Horũ oĩs ex clero: parsq; ex laycis ↄstituit. Snias dictát. Quá statutis diebus alter prẹsidẽtium in prima curia palá enũciat. Idq; arrestũ.i. fixũ & firmatũ vocát: a quo videlicꝫ nemo ꝓuocare possit. Qui vero re⁹ sniam in se excipit sexagita librarũ turoneñ. mulcta afficit. Si qs tñ in iudicio error admissus reo eẽ videbit: errorẽ ꝓponẽdi & ĩ iudiciũ eiusdẽ curiẹ deducẽdi ptátem hꝫ: nec pri⁹ audit: q̃ duplicatá mulctá deposuerit. Quarta curia ẽ eorũ quos reqstarũ.i. supplicationũ palatii magr̃os vocát. Apud quos cá eorũ tm̃ agit q regis obseqis deputati: vel priuilegio donati sunt. Et ab his qdẽ iudicib⁹ q sex sunt ꝓuocare ad parlamẽtũ lꝫ. At cũ in decidendis iudiciis nodus aliqs & anceps in cá difficultas surgit: oĩm curiarũ & camerarũ ↄsiliariis cõueniẽtibus snia fertur. Eius parlamẽti tanta fuit semp apud frácos autoritas: vt q̃ rex ip̃e de re publica deq; iure & ꝓuẽtib⁹ regni statuerit ea sine hui⁹ senatus decreto nõ ꝓcedát. Sũt pręterea ip̃ius parlamẽti cõiudices dũ adesse volũt franci pares: de quib⁹ postea scribendũ nobis est. Atq; vt huius sacrosãctę ↄtiõis regẽ autorẽ esse certũ sit: regia singulis quibusq; annis rescripta edunt: quib⁹ ad diui martini diẽ festũ.i. secũdo idus nouẽbris parlamentũ incoádi iudicib⁹ a rege autoritas dat. Ad hoc pręterea parlamẽtũ spectant octo alii supplicationũ magri: q regii hospitii peculiari noĩe appellant: q regi frequẽtius assistũt cancellariá sectátes. Et hi post primæ curię prẹsidẽtes oĩm primi sedẽt. His ergo cũ frácię parib⁹ cõprẹhẽsis: centũ oĩno sunt: quib⁹ appellationũ cognitio regaliarũ quoq; & pariũ causę cõmittũtur incõmutabili snia terminádę. Iá ad pipinum redeamus.

Pipin⁹ ꝓ cleri libertate gayfiro aqtanorum duci bellũ indicit.

Vix hac in saxones expeditione liberato pipino: gayfirus aquitan⁹ defert: sacerdotũ ꝓuẽtus sibi vsurpare. Quáobrẽ missis ad eũ legatis: rex iubet ab hac temeritate tẽperet: ablataq; sacerdotib⁹ restituat. Sed cũ impata facere negaret pipin⁹ apud childoacũ castra habuit. Cognito regis

aduentu gayfirus beniuolentiā simulās: missis ad pipinū algario atq; ytharo obsidib9 resarciturū se omnia ꝓmittit. Exceptis obsidib9 rex in franciā reuertitur. At gayfirus incōmodorū que a pipino ptulisset memor/ cabillonē burgundię vrbem copias mittit: quę & vrbē & late circūpositum agrū populētur. Agebat tū in publico cōuētu apud duriam pipinus. Perfidia gayfiri cognita: vlcisci iurisiurādi contēptorē pergit. Castellis cōpluribus solo ten9 dirutis: borboniū canthellam atq; claromontem recepit. Inde cum lemouicas peruenisset oībus igne ferroq; cōsumptis exercitū in franciaȝ hybernatū mittit. Eius belli aduersus gayfiruȝ finē cum pipinus maxime optaret: crebras expeditiones in aquitaniā duxit: quā infestissimis icursionib9 vexat. Et q̄uis hostiliter per omnē regionem frequēter miles frācus grassaretur gayfirus tamē nec in acieȝ ꝓdire: nec aperto prelio decertare ausus ē. Excursa aquitania: deficiētibusq; ad pipinū plurimis vrbibus: gayfirus a suis necaт. Erāt in supellectili gayfiri manuum integumēta: que nūc chirotecę appellantur: quę ꝙ vnionibus aliisq; preciosioribus gēmis intexta erant ad ornamentū festis diebus gayfiro erant. Hęc recepta pipin9 in templo diui dyonisii appendi iubet. Quę cruci aureę que supra arā maioreȝ extat appensa diu visa sunt. Bello aquitanico exacto & gayfiro apud petragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi contracta infirmitate cui intercus nomē est mox turonū: deinde parisium se cōtulit: vbi paucos post dies vita decessit elatusq; est funebri pompa: & ꝯmuni omnium luctu in monumentū quod in diui dyonisii ęde illi extructuȝ erat sepultus. Anno christianę gratię septingentesimo sexagesimo octauo. Dum hic pipinus regno francorum pręest dux aubertus ex Ida burgūdorum ducis sorore robertuȝ filium excepit qui ob vitę turpitudinem & flagitia dyabolus cognominatus est. sed tandē resipiscens moribus fuit optimis & gratiam obtinuit sanctitatis.

Gayfirus a suis necatur.

Robert9 dyabolus

Eiusdem compendii Liber quartus.

Ipino pusillo duo fuere ex Bertha liberi superstites carolus & carloman⁹. Qui ambo ex sentētia ꝓcerū reges appellati: partito inter se eqbili portione paterno regno. Carloman⁹ suessione: Vuarmácie carol⁹ dyadema suscepit. Sȝ carlomano breuior vita fuit. Hinc auctior factus carolus: toti sine itercissione regno dñari cœpit. Moxq; hermenaldo sibi familiari autissiodorū dono dedit: eūq; comitē appellauit. Nec mora interposita: cū accepisset hunulduȝ aquitanie vrbes quas pipin⁹ subegerat ad defectionē sollicitare: cōparato exercitu aduersus rebellē ꝓgreditur. Quē in fugā versuȝ: & ad lupū vasconum ducē se recipiētem mira celeritate carolus ꝑsequitur. Sed priusq̄ in lupū moueret: ad eū legatos mittit: qui dedi sibi hostē petant. alioquin belli omnē molem in sese excepturū. Lupo cōsiliuȝ fuit non hunuldū modo sed se quoq; cū omni vasconia caroli potestati cōmittēdi. Recepta vtraq; ꝓuincia carol⁹ cū in franciā venisset adriani primi romani pōtificis legatos audiuit. His mādatum erat petere a carolo auxiliū aduersus desideriū lōbardie regeȝ quo oppressore multa oppida vi: multa spōtanea deditione a romana ecclesia defecerāt. Legatis carolus respōdet se id curaturū: subuēturūq; beato pontifici. Igit missis ad desideriuȝ nunciis: petit ab iniuriis desistat. Restituatq; summo sacerdoti q̄ abstulisset. Atq; vt impata recusanti desiderio carol⁹ paratissim⁹ occurreret: collecto celeriter exercitu interim dū legati mādata peragūt oia que ad bellū conueniebāt comparat. Redeūtibus legatis: cognoscit carol⁹ desideriū omnia hostiliter agere: paratū esse discrimē experiri. Nō cūctat⁹ igitur copias ad alpes ꝓgredi iubet. Occupauerat desideri⁹ angustias montiū fortissimis pręsidiis. Sed cognito regis aduētu: in plana mox hostis se recepit. Superatis iugis postq̄ taurinū carol⁹ ꝑuenit: certior

Carol⁹ in desideriū mouet.

factus desideriū versellas cū grandi exercitu ꝓfectuꝫ esse: cōuerso i illū agmine: carolus vercellas petit. Vbi dimicādi potestate facta: fusos suos cū videret desideri⁹: papiā fuga se ꝓripuit. Locum vbi pugnatū est, ꝓpter interfectorū stragē mortariā incolę appellauerūt: vbi sacella duo: vnū beato petro: alterū diuo eusebio dicata sunt: in illo amili⁹ in hoc amicus sepult⁹ est. Qui tāta formę silitudine ęquales fuisse tradunt: vt alter ab altero haud facile discerni posset. Et hi quidē in caroli exercitu militātes apud mortariā occubuerūt. Fugientē desideriū celeriter ꝓsecutus carolus: cū vrbē prima oppugnatione capere nō potuisset: eā circūsistit: ne qua pateret desiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit desideriū plurima tentaturū priusq̄ se dederet: carolus relictis quibusdā ad cōtinuandū obsidionē fortissimis & belli nō ignaris ꝓcerib⁹ romā visendi adriani causa ꝓfectus est. Inde papiā ꝯuersus ciuitatē desideriūq̄ vna cū vxore & liberis in potestatē accepit & leodiū vt bibliothecari⁹ autor est relegauit. Hic est desideri⁹ regū lōgobardorū vltim⁹. Quorū longobardorū in italiā irruptionis hęc causa fuit. Cū enim ex scādinania insula quę i occeano germanico ē nouas sedes querētes duob⁹ & quadraginta annis i pānonia se collocassent: narses eunuchus quē iustinus bizantin⁹ īpator aduersus gothos italię ꝓfecerat offensus sophię iustini vxoris verbo lōgobardos in italiam accersiuit. Sophia enī credula mulier dū narsetis ęmulos criminatoresq̄ auscultat: illū ad se vocare cōtendit scribēs ei ad lanā & pensa eunuchū reuerti oportere. Quo obprobrio irritat⁹ narses: At ego īquit telā ordiar nō facile ęmulis extricabilē. Itaq̄ legatos ad alboinū qui vndecim⁹ longobardorum rex eodē tempore erat mittit. Legati quo facilius hominē narseti conciliarent suauissimos terrę italię fruct⁹ deferētes: narses īquiūt ad societatē belli italici te vocat / vbi nō rapis pānonicis sed huiusmodi fructib⁹ abunde fruaris. Auditis oratorib⁹: nō pigritatur rex vocanti se

Mortaria in lombardia.

Amili⁹ et Amicus.

Rex desiderius papie obsessus.

Lōgobardorū origo.

parere. Sed contracta longobardorum potenti manu in italiam ad narsetem per sinum adriaticum ire festinat spe

Prodigia

futurę societatis allectus. Pręcessere alboini aduentũ prodigia. Pestis totam italiam occupauit. Igneę & cruentę acies per cœlum apparuerunt. Et nix frequens preter solitum terram operuit. Ingressus italiam alboinus gisulphũ quem nepotem habebat foroiulianis prefecit. Hoc initiũ fuit longobardis italiam inuadendi vbi plus ducentis annis ad hunc quem carolus superauit desiderium grassati sunt. Cęterũ gisulpho male accidit. Cacan⁹ eni ex norica que terra venetiis finitima est in italiã irrũpens/ gisulphũ cũ copiis sibi occurrentẽ occidit. Quã rem gestã huic compẽdio ideo ĩsertã esse volui ꝑpter detestabile facin⁹ quod

Romilda

inde secutũ est. Gisulpho ꝓstrato: romilda ei⁹ vxor foroiuliũ diligẽter a se cõmunitũ defensare ꝓponit. Sed inconstãs & libidinosa mulier dũ muris obequitãtẽ hoĩem specie & virib⁹ validũ cõspicit: colloquiũ eius postulat. Igitꝰ ex muro cacanũ vocãs oppidum dedere offert si se ducat vxorẽ. Qua oblatione lętus hostis p nunciũ iurat se fœminę paritũrũ. hac tantũ fide cacan⁹ oppidũ recipit. Sed perfidus barbar⁹ cõtinuo emissa ex foroiulio turba oppiduꝫ cremat: fœminas ĩfra pubertatẽ in cãpũ ad hoc cõstitutuꝫ abductas trucidare iubet. Moxq᷑ iurisiurãdi quod romildę prestiterat memor eã vna nocte tantũ in coniugeꝫ accipit. Quã postridie validissimis duodecim militibus ꝓstituẽdã vsq᷑ ad lassitudinẽ exhibet. deinde palo eã affigi mãdat/ tali dignã dicẽs ignominia fœminã q̃ ob libidinẽ patriam hosti ꝑdidisset. Fuit ergo desiderio quẽ diximus finis. A quo recuperatas quas romano presuli abstulerat vrbes ecclesię carol⁹ restituit. Addidit his spoletũ atq᷑ bñuẽtum. Quibus beneficiis vt pontifex gratię aliquid rependeret caroluꝫ multis ornauit priuilegiis. Quorũ illud maximũ fuit donare ecclesias ydoneis sacerdotibus posse: id a sacerdotib⁹ inuestitura vulgo appellatur: qua sine eccle-

ẜam vel vt nunc loquimur beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim a rege qui beneficiũ adepturus esset anu-lum vel simile quippiã: argumẽtũ scilicet regię in eũ grati tudinis. Intererat eñ regu3 nosse: qui maiores maxime ec-clesias administrẽt: quarũ ipsi tutores sũt. Adiectũ priuile-gio est Romanũ quoq3 põtificẽ sine caroli iussu eligi non debere: idq3 in synodo assidẽtibus romę centũ quinquagi tatrib⁹ episcopis atq3 abbatib⁹ firmatũ est. Rebus in italia ex caroli sẽtẽtia pręclare cõfectis: ĩ franciã reuerti rex ma-turat. Nam rebellãtibus iterum saxonibus bellu3 incidere iãdiu animo cõceperat: ꝓpterea ꝙ sępenumero victi nec acceptas leges nec conuẽta seruarẽt. Sed cum falsis deoru3 religionibus inseruirent: francos christi cultores maxime oderant quibus erant finitimi. Aduersus illos ducto exer-citu: variis preliis vt oportune carolus poterat certatũ est. Duobus tantu3 locis: apud onacrum semel: iterum apud hesam fluuiũ totis copiis pugna fuit. Posteriore attriti sa-xones: in deditionẽ venere. His mãdatũ est christi religio-nem institutaq3 ꝓfiteri. Ex omni saxonũ turba multis ob sidibus acceptis milia decẽ carolus in franciã translata va-riis assignari locis iubet. Ex his prognatos brabãtinos fla-mingosq3 satis constat: quoru3 etiam nunc ferociam & se-ditiosos mores pręse ferunt. Non desunt tamẽ neq3 futiles neq3 pœnitendi autores qui in belgorum hystoriis Brabã tiam et etiã flandriam longe ante hęc tempora: immo an-te incarnatione3 dominicã populo frequentes memorẽt. Saxonibus tãdem post eius belli initium trigesimo anno superatis: cum ex hyspania belli motus fieri nunciarentur ab iis qui aduersę religionis erãt: Carolus fidei christianę caritate adductus exercitum in hyspaniam ducit. Prius ta-men ꝙ̃ expeditione3 produceret: rem tãto principe dignã ordinat. Ex omni precipua francoru3 nobilitate duode-cim selegit: quos secum in militia ꝓduceret: eos pares ap-pellans: quia scilicet ęquali inter se dignitate regi constan-

Priuilegium inuestiture ecclia rũ institutũ di romanũ pontificem.

Bellu3 in hyspania.

Pariũ frãcie origo.

tes ppetuo essent: neq; cuiusq̃ nisi parlamenti tñ senat⁹ iudicio obnoxii tenerent̃ q ɔseruãdis itẽ coronãdisq; frãcorũ regib⁹ adessent. Hi etiã nunc insequẽtib⁹ nomibus desi gnãtur. Remẽsis archieps Laudunẽsis atq; lingonẽsis põtifices dũces. Bellouacus: Nouionẽsis: atq; Cathalaunensis epi comites sũt appellati. Ex sęculi principib⁹: Burgundus: Normãnus: & aquitanus ducat⁹ dignitatẽ: Flãdrẽsis aũt: Tholosan⁹: & Cãpan⁹ comitat⁹ prerogatiuã obtinuere. Geruasius tilesberius q ad othonẽ quartũ imperatorem germanũ de ociis impialibus scripsit autorẽ: hãc pariũ institutionẽ ab arturo rege anglo ꝓcessisse. A quo franciam subactã fuisse dicit circiter annos dñicę gratię quingentos quadragita. Quod & ipi angli tradũt. nihil tñ i frãcoꝝ hystoriis iuenio qd' huic rei ɔcordet. quare illud fabulę ascripserim. Carolus aũt inde profect⁹ pãpilonã in saltu pyreneo vrbe₃: deinde ibnalarchi opa q eo loci impitabat cęsaraugustã carolus capit. Inde postq̃ magnã agri hyspaniensis partẽ ferro igneq; vastasset in franciã maturans pãpilonę muros solo ęquauit. At cũ ad angustias pyrenei iugi q̃ ad vasconiã spectãt peruẽtũ est: vascones ex insidiis in postremã francorũ aciẽ tela coiiciũt. Atq; ita arctissimis faucibus inclusus miles cũ nec retrocedere nec in iugũ euadere posset magna clade affectus est. Interemptis anselino atq; egesibardo egregiis belli ducib⁹. Rolãdu₃ quoq; caroli ex sorore nepotẽ fortissimũ virũ illic periisse autores tradũt. Cuius illustria plurima gesta posteritas celebrauit. Occucubuit quoq; oliuerius paris nobilitatis strẽnuus comes. Sed huius ꝑfidię pœnas interfectis paulopost eorũ regul' incensisq; late agris vascones exsoluerunt. Hęc a ganelone q marsillo infideli regi extremã francorũ aciẽ pecunia corruptus ꝓdidit: clades illata ẽ. Sed ꝓditorẽ pœna nõ deseruit. Carol⁹ eñ ganelonẽ appręhẽsum aquisgranũ ducit: ibiq; eqs ferocissimis quattuor: pedibus manibusq; distractũ mẽbratĩ dissipari iubet. A saxonib⁹ in britones ca

Geruasi⁹.

Proditio in castris frãcorum a ganelõe

Britones

roli arma conuersa sunt q a francis defecerant. Venere tandẽ in caroli potestatẽ. Per idem tp̃s beneuentũ duce araiso Caroli imperata abiurant: atq; grauissimos mot⁹ belli excitassent: nisi caroli diligẽtia puenisset. Ad moto eñ ad capuã incredibili celeritate exercitu: vix castris locatis de pace cõuenit. perterrito hoste q tantã in rege celeritatẽ admiraret. Re confecta franciã carolus repetit. Ibi nũciũ accepit Tassilonẽ baioarię ducẽ quẽ ad pipinũ venisse supra memorauim⁹: vxoriis q̃relis agitatũ arma parare: finitimosq; pp̃los sibi ad societatẽ belli accisere: vt frãcis incõmodaret. Erat tassiloñi vxor desiderii filia: cui dolebat maxime patris fortuna: quẽ franci & regno & vita priuauerãt: vxore liberisq; abductis. Ea re cognita: carolus nulla mora interposita: in tassillonẽ pgredit. Cũ non pcul baioaria puenisset: legatis mãdat tassillonẽ adeãt: atq; admoneãt: pluris habeat francorũ mansuetudinẽ: q̃ arma experiri. Quibus mãdatis pterrit⁹ tassillo nihil cunctat⁹ carolo se dedit Datq; theonẽ filiũ cũ aliis cõplurib⁹ summa ei⁹ gentis nobilitate obsidẽ. Interea cũ hęc agerent: Abdoriti vetustissima amicitia francis iũcti: quia a finitimis pp̃lis bello impeterent auxiliũ petitũ ad carolũ mittũt. Ab oceano sin⁹ est q oriẽtẽ versus cẽtũ (vt fama est) milib⁹ passuũ excurrit Hunc ad vtranq; ripã abdoriti velatabi atq; normãni incolebãt. Abdoritorũ legatis carolus opẽ pollicet. Nec cũctat copias illo pmouere. hostẽ ex sociorũ finibus pellere. pulsos adigere iuramẽto: ne vltra abdoritis. sz nec aliis populis bellũ se incõsulto inferant. Superãt huni: q a scithis atq; inde a meotide palude olim mouẽtes in pannoniam demigrarãt. Hi & opib⁹ & pp̃li multitudie sociisq; potentes: atq; aduersus saxones de regionũ limitib⁹ contẽdẽtes frãcos parui hr̃e cœperũt. Igit aduersus validissimã gentẽ delectissimũ & numero & viribus exercitũ carol⁹ cõparauit. Octauo tandẽ anno multis variisq; pręliis bellũ cõfectũ est. Victoria de hunis habita: frãci qcqd apud hostẽ

Bauari.

Abdoriti.

Huni victi & mirũ in modũ attenuati suis fortunis.

diuitiarum inuentum fuit in franciam exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorum est vt de summis opibus & beata quadaȝ fœlicitate delapsi nullum fere prioris fortunę splendorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderint. Adelgisum desiderii regis filium qui bisantium ad imperatorem profugerat eodeȝ tempore coacto exercitu in italiam venisse recuperandi paterni regni causa. Cuius inanes conatus missis prefectis carolus facile fregit adelgiso supplicio affecto. Bohemicum deinde atq; lemouicum bellum per carolum filium iuniorem confectum esse: quo egregio facto filius indicium paternę virtutis a qua non degeneraret dedit. Neq; diu post de normannis abdoriti quęstionem carolo afferunt A quibus affecti maximis iniuriis duce Gothofrido essent. Indignatus igit carolus q̄ victi semel normāni bellū redintegrassent: classe instructa illo militē mittit: ipe terrestri itinere ꝓficiscit. Iā eñ tā elato aīo gothofridus supbiebat: vt aquisgrani vbi caroli regia erat se castra positurū iactitaret. Sed nō lōgus labor carolo fuit. Gothofrid⁹ enim a suo quodā satellite necat. Mortuo duce normāni imperata facturos se esse ꝓmittunt. Ad hęc tā crebro ingruētia carolo bella addere quosdā autores nō ignoro expeditionē quā religionis cā: atq; bisantini impatoris suasu hierosolymā carolus duxerit. Cui⁹ rei fidē nō facile admiseri: ob id maxime q̄ hic ꝯstantin⁹ graui lepra eo tpe laborabat Illa vero q̄ de hyspania ferūtur dissimilia vero sunt. Nā cū vel in italia: vel in hyspania: in germania itē aduersus saxones plurimis locis: in vasconia rursus atq; aquitania ꝯtinēter bella nulla quiete data gesta sint nulluȝ fuisse tp̄s videt quo tam lōginquū assumere bellū potuit. Nec illud afferri potest. Post acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hierosolymam mouisse: tum propter constantinopolitanum imperatorem qui emulum im-

Abdoriti ꝯ normānos.

perii suspectum haberet. Nec constat carolum italię aut germanie fines a suscepto imperio pręterisse. Is quoq; qui vitam & gesta diui seruatii memorię prodidit: negat carolum vllam in sarracenos expeditionem duxisse. Itaq; qui de hierosolymitana expeditione scribunt nullum tempus: aut locum tam longi itineris signant. nisi quandam sine nomine & regionis appellatione siluam feris tantum cognitam. qua iter faciens carolus: cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quasi voce humana admonitus: in viam militarem reuersus est. Sed quis putet tantum imperatorem absq; viarum consciis ductoribus se atq; copias omnes noctu / siluarum opacitati per dumos & vepres credidisse. Hec delyramenta sunt magis vetularum: q̄ hominum cite & diligenter rerum narrationem texentium. Et qui ita memorant: tacent constantini qui tunc bizantinus imperator erat elephantię morbum quo grauissime laborabat cum quo cōuersatum fuisse carolum (quemadmodum nonnulli tradunt) haud vero simile est. Ego vero cum tolleti essem: carolumq; magnum magnis laudibus efferrem: q̄ hyspanię bonam partem ad ipsum vsq; tolletum subiugasset: perlatus est ad me liber qui pręconia hyspanie inscribitur: vbi hęc quę de carolo memorabam eius libri autoris maximo studio & nixu refelluntur. Quamobrem inter tot repugnantes sententias: quam maxime sequi oporteat non diffinio. Platina autor est carolum ad granatam vsq; penetrasse: Et adelphonsi gabitię regis ope vlixbonam recepisse. Tantum illis assentior qui hierosolymitanam expeditionē non admittunt. Quam tamen multi authores antiqui attestantur asserentes q̄ infidelib⁹ a terra sancta expulsis & xp̄ianis locis suis restitutis ꝓspere in frācīā redierit. Quib⁹ aūt caussis ad imperiū carol⁹ sit ꝓue ct⁹ nūc enarrabo. Orta apud romanos seditiōe: qdā ma

gna auctoritate pceres in leonē pontificē cōiuratiōne facta: vrbe eū expellunt. Qua iniuria p legatos ad carolū relata. vltū se ire pontificis iniuriā rex respōdit: ratus ad dignitatē suā ptinere romanā sedē tueri. Leonē autē magno honore apud parbrunē saxonię oppidū carolus excepit. Datoq; illi pl'imo īsigniū viroum cōmitatu romā remisit. Igitur breui dū saxonię res cōponit mora īteriecta ī italiā cōtendit. Eius aduentu cōposita res est: cōiuratis supplicio affectis atq; ita carolus pontificē restituit. Restitutori gratificaturus leo tertius: sacerdotū habito cōsilio carolū

Quere imperij digni tate carolus donatus est.

viii. Calē. ianuarias cū frācorū regnū tris & xxx. ānos administrasset: augustū appellat / gratū nomē romanis: nec minus italis oībus acceptū. Supra. n. trecentos & xxx. annos cū impii nomen (gothis oīa fere occupantib⁹) īsuetū pene esset: ad Carolū delatū esse nemo nō lętabat: q & virtute & rebus gestis iperio ydoneus oīm iudicio erat. Imperii aūt appellatio tametsi diu militare officiū in bello fuisset: cōsuetudine tñ inductū est: vt ii qui reipublicę gubernacula soli inibant: iperatoriū nomen ad dignitatē trāsfulerit. regio noīe reiecto: qđ post exactos reges odio romanis habebaī. Pręterea cōstātinopolitanorū imperatorum socordia effecerat vt illis nō ferentib⁹ cōtra tyrānos opē romanis pontifex leonē impio priuarit.

Imperiū.

Imperatoria dignitate decoratus carolus in franciā recurrens: oīb⁹ qua iter habebat locis magna oīm letīcia excipit. Gesta sunt a carolo pleraq; alia bella: q̄ p pfectos vel filios prospere administrauit. Sicut illud qđ aduersus britones p andulfum gessit. dū vuarmacię contra saxones ageret. Hi. n. britones a britānis orti cū aliqñ a saxonib⁹ britāniā occupareī in venetorū atq; corosolitorū terras vbi nunc incolunt cōmigrauerant francis exinde tributū quotannis exsoluentes. Qđ cū p id tpus detrectarent: andulphus caroli iussu subiugauit acceptis obsidib⁹ quos vuarmaciā ad regē adduxit. Quę vero a turpino remensi plurima pduntur: ea per

Britones.

multũ audacię gręcanicę habere mihi vident. Pigmentis enim similia p poesim excogitata esse crediderim. Cuiusmodi illud est: pãpilonę muros tubarũ pcentu corruisse: hastas militũ iam diu aridas terrę noctu affixas nõ longe a tolleto: altera die viruisse. Carolũ tã valido lacerto esse: vt equi complures soleas ferreas simul soluere posset. Insidentem equo armatum militem vno gladii ictu medium diuidere: mucrone in tergum equi adacto. Nec illud facile recepe rim qd de fernago gygante dyonisianus chronographus pter hystoricę fidei reuerẽtiã pdit. Ait enim robore tãto fuisse: qtũ quadragita electissimi hoies vnq̃ habuerũt. Eiusq brachium cubitis quattuor: crura totidẽ extare. facie cubitali. naso dimidio minꝰ totiꝰ corporis statura cubitis duodecim. idq hois mõstrũ a golia quẽ fũdę iactu dauid pro strauit genꝰ duxisse. & a babilonio amirante auxiliarẽ hyspanis cũ duobꝰ & viginti pugnatorũ millibus eẽ missũ. Aduersũ quẽ cũ ogerus egregiꝰ miles carolo iubẽte pcessisset: illũ a fernago dextra apphẽsũ tã raptim in castra deportatũ: q̃ ouiculã sustulisset. Alterũ deide succedẽtẽ brachio sublatũ rapuisse. Post hec fortitudinis exẽpla: viginti in gygantẽ emissos: binos vicissim raptos esse. hec idigna creditu cũ sint: similia gygãtũ fabulis nõ temere videntur quos montẽ mõti aduersus iouẽ supposuisse poętę finxerunt. Qui hoc admiserit eũ quoq credere nõ ipedio antei cuiusdã cadauer apud tingenã a sertorio effossũ septuagita cubitorũ longitudine vt quidam romani scriptores ferunt fuisse repertũ. Fuit nihilominꝰ carolo cum specie corporis valitudo & robur igenitũ insuper excellẽs: grauitas atq icessus dignitati regię non discors. Liberalibꝰ discipli nis animũ excoluit pceptore primũ petro pisano deinde alcuino anglo viro apprime diuinis humanisq artibꝰ eru dito quẽ glosę in bibliam quã ordinariam vocant autorẽ antonius florentinus pdit. Q̃uis enim alcuinꝰ a regibus anglis ad carolũ missus esset orator: soli tamen gallici be Alcuinus

Institutio schole parisiensis. nignitate delectatus apud carolum mansit. Quo autore parisiensis schola (quam vniuersitatē vocant) hac occasione cepit. Delati naue ex scotia claudius & iohannes: rabanus quoq; & alcuinus ex venerabilis bede discipulis. In galliam cum venissent: nec quicq̄ preter bonas disciplinas patria exportassent: se sapientiā profiteri: eamq; venalē habere cōclamāt. Qua re ad carolū perlata illos ad se vocat: vocati libere profitētur sapientiā illis esse quā adipisci cupientes gratis edocerent si vita locusq; tantū eis preberet. Intellexit iperator ingenuā hoim mentē eosq; cū aliquot dies apud se tenuisset Claudium cui nomen erat clemens parisii conuersari: & generosos adolescētes bonis disciplinis instituere iubet. Iohannem vero papiam misit. Hoc principium habuit parisiensis schola celebre mox philosophis atq; theologis gymnasium. vnde prodiere insigni doctrina & eruditione viri: qui non secus atq; illuminatissime faces mirum christiane religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum studiorum parens (non quidē annis: sed liberalibus religiosisq; disciplinis) antiqua a plerisq; nominetur. Bononiensis etenim schola que theodosio imperante initium cepit: est etate superior: collegiorū vero & doctorum hominum numero longe inferior. Eloquentie preterea studiosissimus carolus fuit cui addidit etiā litterarum grecarum nō paruam cognitionem. Neq; vernacula modo lingua sed peregrinis isuper eloqui studuit. Tabellis ceratis carolus vtebatur vt que vel excogitaret per se agens: aut inter occurrentes curas se agenda presentaret: ea scriptis mādaret. Erāt his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam brisitico anglorum regi suspectus habebatur. Quare regis insidias timens ad francos se contulit. vbi liberaliter per tempus acceptus: Cum brisitico in mortem obiisse accepit in angliam reuersus anglis imperauit. Id autem dei prouidentia factum scriptor quidam anglus malmesberie monachus asseuerat his verbis. Qd

Ebritus.

dei consilio factum inquit intelligo: vt vir ille ad tantum regnum electus regnandi disciplinã a francis acciperet. Est enim gens illa & exercitatione virium & comitate morũ cunctorum occidentalium facile princeps. Hec ille. Venientes ad se legatos veste aurea indutus & gladio preciosis gẽmis decoro cinctus sedens audiebat. Frequẽtissimis venationibus gallorũ more delectabatur: exercebaturq;. Balneas crebro petebat admissis dicacissimis qbusq; quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii bizantini imperatoris filia natus est. quam mira pietate coluit. Sed & omnẽ familiam incredibili charitate diligebat. Mãsuetissimus ad omnia in iure dicendo equitatẽ in gerenda republica moderantiã obseruauit. Religionis in primis reuerẽtissimus cultor sacerdotes & clerum omnem venerabatur. Quod in primis testantur synodi quiq; per galliã eiꝰ ꝑcepto habite: maguntie vna. Remis altera: tertia turonis. Cabilone quarta. Quinta arelate. In quibꝰ clero leges: & debiti ritus ordinati fuere. Cũ xpo de rebꝰ diuinis & vario canẽdi gñe sacerdotes disceptare audiret: ꝓpterea q ãbrosianũ illo tempore atq; gregorianũ morem ꝓmiscue clerꝰ obseruabat: obtinuit vt gregoriano reliquꝰ orbꝫ: ãbrosiano mediolanẽsis eccl'ia vteret. Plima tẽpla extruxit & ditauit & q̃ diruta cognouisset ea mãdauit per locoꝝ sacerdotes restitui atq; ĩstaurari. Aedes & palatia complura magno sũptu iactis fũdamẽtis cõdidit: que testimonio sunt regiis quibus ornatꝰ erat virtutibus. Et cũ in oẽs tũ in paupes liberalissimꝰ habebat. fuitq; ĩ florẽtinos piissimus. Itaq; eoꝝ vrbẽ diu desertã ĩstaurauit reductis in eã ciuibꝰ. Genuã ꝑterea a lõgobardis pressã in suã ꝓtectionẽ accepit duce ĩposito q eã multa humanitate moderatꝰ est. Venetos quoq; propriis legibus viuere ꝑmisit nec minus fuit ĩ alias italie ciuitates bñficus. Fuerũt carolo multe vxores q̃ illũ ꝓle fœlicẽ reddiderũt. Pri̇̃a que desiderii filia erat dimissa. Hildegardã nobilissimã ex sueuorũ gẽte virginẽ

Nota de officijs ecclesiasticis.

accepit. Ex ea nati sunt carolus: pipinus: ludouicus: & totidē filię. Pipino italiā: carolo citeriorē galliā: pater adhuc viuēs attribuerat. Pipinus venetias iuasit parteq; insularū quib⁹ venetiarū ciuitas cōstat vsq; ad riuū altū occupauit quē cū ex coniūctis doliis ponte facto oppugnare cœpisset: aduersa tēpestate & venetorū eruptione pōs dissipat⁹ est. Causa in venetos belli fuit: quia cōtra concordię prius cum nicephoro habitas leges gręco impatori fauebāt. Ita enim fere semper cōpertū est: vt nulla italię pars fidē gallico nomini cōstanter seruet: quod cū sepę tū hac ętate maxime expertū est: Cū carolus octauus francorū rex neapolitanū regnū recuperasset veneti & ludouic⁹ mediolaneñ. magnis ad hoc copiis instructi Carolū franciā repetentē intercipere conati sunt. Quod nō sine suorū strage tētauerunt. Pipino autē caroloq; prius patre mortē obeūtib⁹ ludouicū quem vnicū habebat augustū coadiutorē assumpsit. Circa liberos educādos eam curā adhibuit vt mares bonis disciplinis: fœminas lanificio erudiendas sūmopere studuerit. Cum autem quies illi a bellis cōcessa est: triennio priusq̄ moreretur. testamētum condidit duabus partibus toti⁹ preciosę suę supellectilis ciuitatū maiorū pręsulibus relictis ad resarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiā liberis nepotibusq; & familię pro vniuscuiusq; ratione attribuit. Ipse deinde cū laxandi animi cā venatū pergit: Carolus q̄ p oēm vitā īter tot bella reiq; publicę sollicitudines prospera semper valitudine vsus esset: febre corripitur: qua quinto Calendas februarias absumptus est: anno xpianę salutis octingentesimo quītodecimo. vixit annos septuagintaduos. regnauit quadragintaseptē. & quattuordecim imperauit. Eius excessum pręcessere quędā prodigia. Pila quę in templi fastigio apud aquisgranum erat fulmine deiecta est. Pons itē quē apud maguntiam supra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquisgrani porticus qua ab ędibus palatinis ad tēplū via erat corruit. Erant

Itali i frācos.

Caroli octaui mētio.

Prodigia

In thesauris preciosioribus regis mensę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnā q̄ simulachrū vrbis cōstātinopoleos continebat templo diui apl̄i petri romę. Alteteram in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauēnati ecclesię dicauit. Tertia q̄ totius orbis imaginē pręferebat cū aurea ad filios peruenit. Sepultus est magnifico monumento aquisgrani. cui additus ex firmo lapide arcus cum hmōi inscriptione. Caroli magni christianissimi impatoris romanorum corpus sub hoc sepulchro conditum est.

Quattuor tabule preciose.

Epitaphium Caroli magni.

Hunc excessum habuit carolus q ob gestorū magnitudinē magnus appellatꝰ est. Ipe nanq̧ tametsi a pr̄e pipino regnū grāde accepisset multis tamen per italiā atq̧ germaniam galliam preterea angliam atq̧ hyspaniā prouinciis ampliatū reliquit. Caroli magnitudini astipulatur maxime legatio ad eum a persarum rege missa. Cuius opes in oriente per id tempus florentissime erant qui ingentibus donis caroli amicitiam petiit. In donis fuit horologium ex auricalco miro artificio fabricatū. Vndę excidentibus horatim in subiectam campanulam duodecies singulis globulis ęreis tempus signabatur. Erāt quoq̧ pari numero equites qui ad quanq̧ horam singuli ex fenestra prodibant: quam in horologium regressi ipsi claudebant. Fuit preterea ample ad modum magnitudinis tentoriū bissinum cū aromatibus & balsamo atq̧ elephanto. Idem fecere constantinopolitani iperatores: quos in amicitia cōiunctissimos carolus excepit: q̄q̄ nō satis ęquo animo ferrent imperatoria illum dignitate fuisse a leone donatum. Sed illud oīm maximū est: ꝙ nihil antiquius duxit q̄ xp̄i fidem dilatare: & terminos proferre xp̄ianorum. Cuius exēplum imitati oēs fere q secuti sunt francorū reges magnis atq̧ excellētibꝰ factis cū religioni & fidei christiane dignitatē cōseruarent atq̧ ampliarēt: nihil mirū īuidis atq̧ detractoribus videri debet: si xp̄ianissimi appellati sunt. Itaq̧ constat nullius gentis tanto labore romanis pontifi

Horologium carolo missum.

Nō mirādū ꝙ francoꝝ reges appellant christianissimi.

eib⁹ & aliis pterea p orbē dei mistris passim fuisse subuētū.

GLoriosissimo imperatori successor ludouic⁹ extitit: qui pii cognomē ob morū māsuetudinem est cōsecutus. Hic puer adhuc aquitanię principatu3 quia ibi natus esset: iussu patris obtinuit: preclaros labores aduersus hyspanię tyrannos excepit: ciuitatibus multis in aragonia maxime viuēte patre in sua3 potestatē recept3. in quib⁹ barchiona fuit diues plurimū. quā continuis septē hebdomadis obsessam expugnauit. Nuncio de patris excessu accepto: ipse post trigesimū diē quo aquitania digressus est aquisgranū venit. Vbi a pceribus frācis qui illo visendi noui regis atq3 impatoris gratia cōuenerant cōsalutatus impator: ad patris monumentum deo preces ritu christiano supplex habuit. Carol⁹ eni ob vitę merita in numerū sanctorū relatus esse a plerisq3 creditur. Cui etiā loci incolę diem festu3 agunt. Idq3 ab ecclesia romana pmitti hostiēsis iurisconsultus tradit. Quo exēplo ludouicus vndecim⁹ carolū a parisiensib⁹ coli nostra ętate imperauit: missis vicatim nuntiis qui diem festū celebrari populo indicerent pœna capitis repugnātibus indicta. Aquisgrani agens ludouicus recensito patris testamento: legata queq3 distribuit: quin si quos ex familia minoris a patre habitos vel preteritos animaduertit: eos aucto legato cōpensat. Eodē loco legatos ad patrem missos audiuit & ante oēs michaelis constantinopolitani imperatoris oratores amicitiā eius petentes delatosq3 a se diui dyonisii libros qui de cęlesti hierarchia inscribūtur eos ludouico dono dederunt anno salutis octingentesimo xxiii. Venere quoq3 a grymoaldo principe beneuentano nuncii qui in verba imperatoris iurati imperata facturos promittunt. Indicta est grimoaldo annua pensio sex milium aureorum. Eodem tempore dalmacię rex qui godefridi filium regno spoliauerat ad imperatore3 se contulit: seq3 & dalmaciam omnem ludouici potestati permisit.

Carolus sanct⁹ habetur.

Libri dyonisij.

Godefrid⁹ dalmacie rex.

Quem non multo post in saxoniã legat. Nã & saxonibus & frisiis terras a patre ablatas ludouic⁹ restituit: ratus illos ad parendum clementia & libertate q̃ armorum & belli seueritate propẽsiores fore. Sed hãc regis facilitatẽ plerigꝫ reprehẽderũt: cũ hmõi gens pugnax atqꝫ inhumana duris semp legib⁹ ptineri debuisset. Deficientib⁹ per id tps ab imperio sclauonib⁹ & mox itẽ vasconib⁹: motus oĩs facile compressus est. Non tulit quoqꝫ satis equo aĩo ludouicus qꝫ paschalis prim⁹ se (leone mortuo) electũ sine suo assensu põtificẽ appellauit. Missis tñ a paschale ad eum nũtiis primũ deinde ipo paschale ad imperatorẽ veniente: Ludouicus per bernardũ lombardię regẽ & pręterea p arelatensem antistitem: mox per semet obuiã pontifici factus: prodeũtẽ reuerẽter excepit. Exceptũ donis honorauit: romãqꝫ dimisit. Breui post mora interiecta ludouicus aqsgrani cõuentũ habuit sacerdotũ atqꝫ procerum. In eo codice de ordine & ritu ecclĩastico cõdi iubet queꝫ p ciuitates & suę ditionis loca insigniora circũlatũ ab vniuerso clero exscribi et seruari mandauit. Eius codicis autor fuit amalarius dyaconus florẽs illa ętate sacris institutis & studio litterarum Pontifices vero atqꝫ inferioris dignitatis sacerdotes quos pręclaris vestibus per fastũ vti & gẽmis compluribus digitos ornare cognouit: eam pompã deponere humilibusqꝫ indumentis vestiri: & gemma vna tantũ ad dignitatis indicium contentos esse imperat. De liberis aũt quos tres habebat hęc fuit ludouici institutio: lothariũ imperii consortium secum habere voluit. Pipinum aquitanię pręfecit Ludouicum in baioariam legat. Ipse militũ pręfectis negocium dat abdoritas petere quos ab eo defecisse acceperat. Qui primo fere aduentu se pręfectis summisere. Interea dum venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italię rege qui mediolani sepultus fuerat nepotem lõbardię regẽ: cõsilio egedonis (quo amico carol⁹ aliqñ vs⁹ fuerat & regneri qui palatii pręfecturã sub carolo magno

Paschal papa icõsulto ludouico eligitur.

Cõsilium aqsgrani.

Amalari⁹

Cõtra fastum cleri

Bellum a bernardo lũbardo i carolum.

gesserat) bello se parare & ad apertā defectionē copias cogere. Iam quoq₃ angustias alpiū occupasse & firmo tenere presidio. Eam ob rē ludouicus celerrime exercitū ex frācis alemānisq₃ confectū educit. Cum autē cabillonē castra admouisset: bernard⁹ de imperatoris expeditione certior factus: cū eos quorū auxiliis nitebatur perterritos videt: ipse ad Carolum quem benignū atq₃ sibi indulgentē fore sperabat venit: atq₃ ad pedes imperatoris procūbens culpāq₃ confessus: auctores quosq₃ nomine designat. Bernardi exemplo reliqui ꝯsultores idem faciūt. Inter quos erāt episcopi tres. Asselin⁹ mediolanēsis: vuolphōsus: cremonensis: & theodulphus aurelianēsis. Hos omnes in custodia vinctos aquisgrani haberi ludouicus iubet. Quo & ipse hybernaturus erat. Primo vere dn̄icę resurrectionis die exacto: bernardū cum suis participibus sibi presentari iussit. Qui tāetsi romanis legibus capite dānari debebāt: pi⁹ tamē rex satis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris pœnę tanq̄ scelere careret impatiēs bernardus capite cęsus est. ginalū itē qui regius cubiculari⁹ extitisset par pœna secuta est. Antistites autē dignitate amotos monasterio addixit: reliquos relegauit. Dū hęc agūtur britones duce normāno a francorū fide deciscūt. Ea re cognita progressus aduersus illos venetis: i: vānę conciliū indixit. Inde in britones mouet: nec destitit donec normānus a carolo quodā suo aulico interfectus nūciatur. Rege amisso britones in potestatē ludouici deuenere. Vascones inde rebellarunt. Sed pipinus ludouici filius instabilis populi ferociam ita cōpescuit: vt nō temere quispiā postea aduers⁹ impatorē arma sumpserit. Lindeuintū preterea pānoniorum tyrānū qui aquilegiā bello p̄mebat copiis ad bornā prefectū equitū missis fugat. Per id ferme tēpus piratę ex dacia occeano delati cū neq₃ in flandriā neq₃ in neustriam (portub⁹ firmo presidio occupatis) appellare possent: in aquitaniā exercitu vacuā irrūpunt: quā repentinis incur-

Pena reorum.

Lindeuintus.

Normāni piratę.

stonib⁹ vastatā relinquētes ad suos se rettulerūt diruto sancti philiberti cœnobio quod ludouicus ī herio īsula agri pictauen̄. cōstruxerat. Mox vero abeūtib⁹ danis beati philiberti corp⁹ exhumatū i burgūdiā trāsfertur. Lindeuintū varia diu fortuna seruauit. Nā ꝓcedētibus aduersus eum frācis munitissimo atq; edito castello se ꝯtinebat. Interdū ab aquilegiēsi comite vādra fugat⁹ ad dalmatas se recipiēs occasionē in pānoniā remeādi explorabat. Sed versipellis homo tandē clā intercept⁹ occidit. Inter hęc ludouicus cū lothariū in lōbardiā dimisisset: lothari⁹ reb⁹ inter longobardos cōpositi a paschale pōtifice romano accersitur. Quē dominicę resurrectionis festo in vrbe excepto paschalis insignib⁹ imperii donat augustūq; appellat. Inde vero papiā aduenies aliquot illic dies ꝓpter ipendētia negocia morat⁹ est. Quib⁹ parti nō absolutis ad patrē ea quę gessisset: rettulit. Qui lōbardię reb⁹ bene ꝯsultū esse volens: moringū ex aulicis nobilē & alardum palatii comitē ad lōgobardos legat qui cętera pro virib⁹ curēt. Dū hęc in francia geruntur romę tumult⁹ exorit: interfectis in ędib⁹ pōtificis theoderico eccl̄ię romanę scriba & leone donairo: quibus priusq̄ morte afficerent oculi eruti fuerāt ob id maxie ꝙ lothario fidi haberētur: cui⁹ imanitatis culpā in paschalē pleriq; trāsferebāt. Ea re ad ludouicū per nūcios delata: adelugo diui vedasti atrebatis abbati: & huffrido comiti negociū dat criminis autores inquirēdi. Sed nondū curia abierāt: ecce pōtificis paschalis oratores ludouicum cōuenirūt qui paschalē omni suspitione liberēt. Veruꝫ hac purgatione nō ꝯtētus imperator: nūcios quos paulo supra nominauim⁹ mādata absoluere ꝑcipit. Illi romā ꝓfecti perquisita diligēter veritate pōtificis iureiurādo cōperiūt nullam huius mortis labem ad paschalē pertinere. Interea ludouicus regni curā nō omittēs: vrbes & populū visere: & quid passim gereret cognoscere pergit: vt oppssis leuamē iniquis pœnam inferret. Quibus pro tempore quantū ad

Lothari⁹ august⁹ a paschale appellat.

Romani tumultuātur.

Paschalis pape apd ludouicū purgatio.

se pertinere arbitrabatur peractis: cōpendiū quo p̄cerum cōuentū indixerat reuertit. Ibi redeūtibus roma legatis accepit paschalē innocentē esse. Eā ob rē pōtificis oratorib⁹ liberū discessum p̄mittit. Inde aquisgranū progressus imperator bulgaros amicitiā eius petētes audit. Britonū preterea legatos i quib⁹ yuo vinemadi⁹ erat hō inter suos apprime nobilis & potēs liberaliter habuit. Hi se regionēq cū vxoribus & liberis ludouico p̄misere. Donati magnis munerib⁹ britones abscesserunt. Mox autē yuone duce finitimos bello impetunt & eos potissimū qui imperatori erant audiētes. Sed paucis interiectis dieb⁹ domi a suis interfectus p̄fidię suę pœnā yuo luit. Per ideʒ tēpus pax quā petebāt normānis concessa est. Cum bulgaris item res cōposita.

Bulgari

Britones perfidi.

Agēti post hęc i germania ludouico: herio princeps normānus cum vxore & multitudine bona suę gētis ad ludouicū religionis plenus accessit & sacrosancto christianę fidei lauacro ablut⁹ ē. Cui formidāti ne a suis q christianus esset patria pelleretur Ludouicus locū illi apud frisones munitū attribuit i quem periculo imminēte se tuto reciperet.

Heryo princeps normān⁹ baptizatur.

Tradunt nōnulli auctores quēdam georgiuʒ sacerdotē grecū eodem tempore a bauduyno pānonię prefecto deductū fuisse ad ludouicū: qui cōcinādorum organorum cū admirādus opifex esset: gratissimus ideo imperatori fuit. Nam quia id musici genus īstrumēti franci nōdum cognouerāt georgiū adulpho questori palatino ludouicus assignat qui & stipendio & iis que ad artem cōuenirent sacerdotem iuuet. Hinc organorū vsus in franciam primitus emanauit.

Organa missa ludouico.

Inuenio preterea multa de asonte quodam saraceno scripta esse qui ex affrica in hyspaniam traiiciēs brachinonā vsq: atq cesaraugustā copias admouit imperatoreʒ quoq per prefectos primo aduersus illū bellum gessisse. Sed ducum incuria atq inertia rem infœliciter successisse. Quibus officiis amotis pipinū aquitanię regē & hugoneʒ principē palatinū: maufredū preterea in

hostē misisse. Ceterū his pigerrime & lēto agmine incedē-
tibus priusq̄ pyreneū superassent: omnia perdēdi spaciū
hosti reliquisse ita vt ad hāc calamitatē ptinuisse plerique di
cerēt ꝓdigiū quod paruo supra tpe visum esset. Acies eni
concurrentiū in se militū cruore madētes in cęlo apparuis
se nunciabatur. Nec mora interposita p nūcios ludouicus
cognoscit nouas copias a zōti aduenisse. Quare lothario
cōmittit ex austrasia milite deligere: & infesto exercitu pe-
tere hostē. Mouit igitur lotharius & dū lugduni constitis
set: pipinus eius frater magnis itinerib9 ad eū venit. Fratri-
b9 vero de ratione instātis belli ꝯsiliū capiētib9 nūti9 quē
exploratū qd apud hostez ageret lothari9 miserat: ab hys-
pania reuertit. Refert mauros quidē in hyspaniā penetras-
se: sed tandē inde se recepisse: nec bellū vltra moturos esse.
Ea re cognita pipin9 aquitaniā: franciaz repetit lothari9. p
hos dies cū anglis mos esset reges suos necādi: ipsique edel-
rodū trucidassent: angliā regib9 destitutā dani occupaue-
runt anno xpianę gratię octingētesimo. xxvii. Dū hec
agunt̄ cā icidit ludouico vuarmaciā: hasburgūque ꝓficiscē-
di. Nūciabat̄ enim normānos baioariosque ꝯparatis armis
in germaniā puēturos. Ea res & si caruit fide: maius t̄n cri-
me ab iis quos officio admotos memorauim9 ī se moliri
cōperit. Quāobrē beraidū ad se ex hyspania accersitū cu-
biculari honore & palatii prefectura donat credita illi sui
corpis custodia. Sed ea res q̄q̄ ꝯiuratis ꝯcepti ī regē facino-
ris paululū morę obiecerit: clā t̄n quos pn̄t sollicitāt & blā
ditiis demerent̄. Neque verent̄ pipinū ī patrē aīare: memorā
tes berardū aulicis oīb9 dn̄ari: eoque supbię euasisse: vt asp̄-
naret̄ vniuersos. Sed nec ludouicū hois magnitudini etiā
si cupiat obsistere posse: q̄ potioīb9 atque magicis sortibus
regis mētē ob reginę iudith cōcubitū sibi berardus deuin
xisset. Nisi tāto dedecori prudēs fili9 occurrat: ꝯtamiatio-
nē ī dies sordidiorē fore: & vires demū ī pnicię īpatorię cel
situdīs adepturā. Hęc ita obloquntib9 ꝯiurati pipin9 fidē ad

Prodigiū

Vuarmacia vā giōnū nō procul a rheno in germania ciuitas.

Cōiuratō in regē.

hibet: & armatorū non parua multitudine collecta aureli
am petit. Odonē vrbia pre prefectū officio exturbat: sub
Verberia. stituto in eius locū māfredo. Ab aurelia verberiā ad ripas
isarę vicū ptendit. Eorū aduentu citissime (quia cōpendia
agebat) cognito: ludouicus iudith reginam laudunū pfi
cisci: & in teplo virginis marię morari iubet. Berardū item
abire a se: & salutē pcurare admonet. Petētē laudunū regi
nā piurati psequunt missis ad eā reuocandā garino lāber
toq; cōiuratiōis sociis: cū imperio: reginā aduersus eos qc
q molientē a teplo depellēdi deprehēsam ad se pducendi.
Missi impata exequunt reginā ad se pductā coniurati reli
gionē pfiteri compellūt. Et preterea iureiurādo astrigūt
impatori suadere vt se impatoria dignitate abdicz: & i mo
nasterii solitudine puerset. Atq; ita ad regē sub cōiuratorū
custodia regina accedēs postq loquēdi copia facta est virū
orat: vt p eius assensuz sibi liceat velū moniale recipe. Ipm
xo ludouicū nō pudeat: trāseūtis seculi momētaneām di
gnitatē deserere: & ecclesiasticis reb⁹ obseq: qua vna rōne im
pendētē sibi mortē euadat. Vxori vir respōdet de re quam
precaret se psiliū capturū. Nec plurib⁹ verbis vsus rex regi
nā a se dimittit. Quā respōso impatoris cognito cōiurati
in diuę radegundę cœnobium quod pictauię est relegāt.
Per idē tps ex lōgobardia lotharius ad prem reuertitur
Cui tametsi q a pditorib⁹ gesta erāt non ingrata essent: pri
tū ne quicq aduersat⁹ est. At cōiurati cū intelligerent absq;
pcerū cōuentu regē deicere non posse: magnis virib⁹ eni
Conuēt⁹ apud ma gontiam. tunt psiliū in frācia haberi. Repugnabat tū ludouic⁹ q sci
ret frācos ab inimicis aduersum se psuasos esse. Maguntię
ppterea cōuentū indixit mādatq; neminē in cōciliū cum
armis admitti. Conuenere ex alemānia qplurimi ludoui
co fauētes. Hildonē vero abbatē: q eo cū armatis accesserat
pclaui egredi iubet. valasco quoq; corbiensi abbati armis
instructo mandat cœnobium repetere atq; in eo pro legi
bus monachatus conuersari. Quo consternati facto cōiu

rati lotharium adeũt & multis precib⁹ orãt:ne bene rei gerendę occasionẽ omittat. Opus esse acie pugnare:aut concilio rege inuito abire. Sed cognito qd ab inimicis ageretur ludouicus ad se venire lothariũ iubet. Modeste admonet filiũ pater:caueat credere cõiuratorũ mẽdaciis. decere filium pr̃i obsequi. Cõuenerat ingẽs ppl̃i turba in atrio palatii q̃ filiis cũ pr̃e cõgressum iniquo aĩo ferens tumultuabatur ita vt iam ad puguã furẽs ꝓcederet nisi e fenestris palatii ludouicus vna cũ lothario sese cõmõstrantes populi seditionẽ sedassent. Quiete a tumultuantib⁹ data:coniurati oẽs ergastulis dedũtur. Quib⁹ tñ pius impator nichil erogari vltra passus ẽ q̃ laicos locis sp̃ualibus:clericos vo monasteriis perpetuo adigi impauit. Theodulphũ autẽ q diui bñdicti figeriensis abbas primũ deinde aurelianẽsis eps fuit:inter cõiuratos delatũ andegauiã relegauit. Vbi cum ludouic⁹ die supplicatiõis q̃ dñica palmarũ solẽnitate habet esset:audissetq; theodulphũ carmina recitantẽ q̃ ob festum diẽ ipe ediderat viri religiõe mot⁹ epũ liberauit. Hęc paulo latius a me narrata sunt vt facile intelligat lector:honoris sedes pestilentię cathedras a dauide rege pulchre appellari:quas nemo fere ↄscẽdit cui a laboribus quies a periculis securitas cõcedat. Illis maxime quib⁹ inuisa ẽ alteri⁹ potestas:qm̃ plus dignitatis atq; diuitiarũ accipiũt putãtes alieno fulgore suã obscurari. Pr̃is eñ lõgior vita filio ꝑuitus videt:odit pr̃is cõpositos mores. quasi illi obstet:q p oẽm licẽtiã lasciuire & bacchari constituit. Reb⁹ ita vt dictũ est cõstitutis ludouicus aq̃sgranũ regressus vxorem ex monasterio vbi in aq̃tania exulabat reuocari iubet quã nullo honore habuit:donec ab stupri ignomia se purgasset:purgatã ↄiugali thoro dignat⁹ est. Dimissis a se postea filiis:lothari⁹ in italiã ꝓficiscitur:pipinus aquitaniã:ludouicus baioariã petit. Interea missis ad ludouicum theoderici in germania agentẽ nunciis mauri pacẽ impetrãt. Pipinus vero non multo post in suspitionẽ rebellionis ve

honoris sedes pestilẽtię cathedra ẽ.

nit q̄ patrē vocat⁹ non venisset. Comprehēsus ppterea tā
uerim in custodia missus est. Sed siue iniqtate siue neglig̃
tia custodū noctu aufugit. Nec quiescere delatores & osō
res pacis potuerūt. Fratribus suadēt vnū in locū cōuenire
vbi de regni statu & conditiōe simul agāt. Insusurrāt pr̄e
in filios malo aīo esse. Opus illis esse tutela aduersus mali
gnātium insidias. Nec tardāt crudeli fratres copias cōpel
lere: Et vt cœptis patronū adhiberēt: gregoriū quartū pō
tificē romanū in frāciā asciscūt: quo mediatore p simulatā
pietatē apud prēm (si necesse esset) vterent̃. Cōsilio filiorū
perfecto: ludouicus cū expeditissimo exercitu parat⁹ ad
est. prius tñ q̄ prelio quicq̄ tentaret: bernardū epm ad fili
Gregori⁹ quart⁹ papa ad ludouicū venit. os mittit. per eū diffidētes filios hortat̃ ad sepiū patrē cō
uertantur: eū esse q paterno illos affectu diligat: cupiat q̄
secū vnā viuere atq̄ imperio pótiri. Cum his mādatis pfe
ctus bernardus irritā habuit legationē: obstinatis aduers⁹
patrē filiis. Affirmātib⁹ etiā plerisq̄ romanū pontificē eō
aduenisse vt filiorū consilio si non congrueret pater: ludo
uicū excōicatione feriret. Idq̄ vero esse simile videbat̃. Sed
obstitere pōtifici frāci antistites. Igit̃ cū de cōcordia nō cō
Ager mēdaciorū. ueniret: vterq̄ exercitus in cāpo cui postea mēdaciorum
agro appellatio fuit: dispositas acies instruxit: ita vt nichil
preter signū congrediendi pugnę deesset: cū ad imperatorē
venire romanū pōtificē nuntiat̃. Quē non admodū beni
uolo & reuerenti animo ludouicus admisit. In regiū tñ ta
bernaculū pductus pōtifex iureiurādo firmat se ea tñ rati
one venisse: vt conciliationis auctor sit: qñ quidē intellige
ret patrē filiorū cām audire nō velle: suę dignitatis atq̄ of
ficii esse belli cās quo ad se fieri posset tollere: & non sinere
armis digladiari quos tā arcto generationis vinculo natu
ra cōiunxisset. Ad hec pōtificis verba ludouicus rńdit
Nulla se re filios exasperasse: neq̄ i eos tulisse arma. Addu
ctos illos esse perditorū quorundā hoīm mendaciis: vt in
se patrem concurrerent. Quod enim ita sit: non tamen ita

se ira aut odio teneri: quin pœnitētes filios paterna pietate recipiat. Placere quidē sibi si discordātes ad charitatē reducere pontifex elaboret. His inter pontificē ludouicūq; condictis: gregorius ad filiorū castra reuertit. Vbi multa immutata cōperit. Nā duz pontifex apud ludouicū agit: magna plebeiorū militū q cū ludouico militauerāt ad filios deficiūt. Et pōtifex ad impatorē vt puenerat nō rediit filiis ei⁹ regressū ipedictib⁹. Ludouic⁹ bona pte suoꝝ destitut⁹ imetuēs quoq; i furētis multitudīs ptātem tradi: ad filios mittit. Orat ne prem i perditoꝝ man⁹ venire sinat. Illi renūciare pri iubēt. si castris egrediat se illi obuiam pfecturos. Progredit igit pr cui filii occurrētes ex eqs desiliūt: excipiūtq; digna reuerētia parētē. ille contra osculo filios dignat⁹: i castra filioꝝ venit. Mox ablatā illi iudith vxorem tortonā relegāt. Imperiū inter se partiūt. Quę dū fieri gregorius videt illachrymat⁹ romā se recepit. Hoc gregorio autore pars illa q ē a mole adriai ad vaticanū vsq; muro claudi atq; muniri cœpit Ludouici hui⁹ ipēsa. At leo quart⁹ q gregorio post sergiū. ii. suffect⁹ ē ope absoluto eā a suo nomie leōinā appellauit Ludouic⁹ i baioariā abiit. i aqtaniā pipin⁹ reuertit. Lotari⁹ prez i monasterio diui medardi arctissima custodia: & carolum iuniorem filium asseruari mandat. Huius rei dignitatem si quis diligenter putet: malit mea sententia cęlebs priuatusq; viuere: q filiorum fœcundissima sobole esse parentem: a quibus per summam ingratitudinem e supremo honoris culmine se deiectum aliqñ querat. Ludouicus tanta calamitate accepta de sua flebili cōditione eplam edidit: qua posteros adimoneret etiā summis quibusq; principibus a domesticis atq; ab ipis liberis impēdere pericula. Qđ em conseruādis regibus firmi⁹ presidiū q pietas q māsuetudo q clemētia & liberalitas esse pōt: In has th virtutū tā firmas munitiones irrupit filiorū aduersus pium & beneficum patrem iniquitas: & sęua ambitio dominandi.

Ludouici pii de acceptis a liberis suis iniuriis dū suessione apud sanctū medardū in custodia eēt querela & comploratio.

Fractis robusti olim brachii viribus: ego Ludouicus cesar imperator augustus dei dispēsante grā orbi romano iperans: cū late in pplos iuris habenas imoderati⁹ relaxauissem: idulgētia nrā qdā dissoluti ipugnādo pietatē: in ifideliū prupere crudelitatē. Qđ malū eo vsqȝ incanduit: vt ipsos quoqȝ pdulces natos meos in me seuire ppulerint. Ad locū sic forte venit: q ex euentu rupte fidei pacis & sacramētorū: mētitus cāp⁹ extūc appellat. Hic me oīs pene meorū militū man⁹ deserens: eo vt rettuli pduellio filios meos (horrendū facin⁹) iuoluit & pfices sceleris eē delegit: isonti mihi multa morti obnoxia iputantes. A nunqȝ lesis multipliciter lesus & delusus: nefandorū actuū meorū non immemor: eqssimo dei iudicio hec me digne ppeti cōminiscens: casus equanimiter ferebā. Suessionis ciuitate deinde iimica cohorte vallatus ad sanctorū dnorum meorū medardi & sebastiani cenobiū pductus sum. Et quia sciebāt me illū locuȝ diligere plurimū: cōciliabant inibi me fortuitu post desperationē sponte arma positurū. Quo cū me publica custodia arctauissent: quaten⁹ qđ callide tractauerant ope cōsummarēt: quosdā submisere: q vxorē meā in monasteriū virginum sanctimonialē factā: vel qđ veri⁹ audissent mortuā michi nūciarent. filiū quoqȝ meū paruulū & inocētē carolū bone indolis puerulū: quē nouerāt pre oibus mihi amatissimū attonsum: & monachorū affirmarent cetui adnixuȝ. Qđ ego audiens & me cōtinere nō valēs: qppe q regni decore spoliat⁹: cōiuge priuat⁹: filioqȝ essem orbat⁹: diebus nō paucis eiulans: nullo ɔsolatore fruitus: lāguoris violētissimi paulatim me persentiebā ex tristicie magnitudine estib⁹ aduri. Et qa pter deū ɔsolatorē neminē habere poterā (qm quidē aditus & colloquiū negabat oibus) ad eccle

ſtam tantū & ad fratres rara via: & ipſa cū ſūma ꝑſpectiōe cuſtodū patebat: īſedit aīo illucire. Quo cū deueniſſe3 oī3 veſtigiis ꝓuolut⁹: morbi quo afficiebar plagā medicis ſapiētib⁹ retuli. Quib⁹ vt aliquāti leuaminis apud ꝓpitios dn̄os obtinerēt ſupplicaui vt & ꝓ rege cōiugisquā exemptā vita arbitrabar miſſas celebrarent & attenti⁹ orarēt venerabilē religioſitatē eoꝝ obnixe efflagitaui. Qui afflictionib⁹ & miſeriis meis prudēter cōpaſſi: ꝑ merita & interuentū ſanctorū q̄bus deſeruiebant: veluti futurorū pręſcii ꝓximā pollicitati ſunt ab oīpotente mihi affuturā medelā. ſi tn̄ fidei ſacramentis animū accōmodarē. Sic ab eis bene cōfortat⁹ poſt orationē ab illis deduct⁹ noctis ergaſtuli antriſita demū ſum reſtitut⁹. Sequēte noctis vmbra: cogitatu ſedulo lucicomū deſiderabam cernere ſydus: īgreſſuſq3 ſancte trinitatis vicinū carceris oratoriū poſt matutinalē expletionē ſolus inibi pnoctat⁹: cū ꝑ feneſtrā ītuitū extra dirigerē quendā cuſtodū vltra vires īmerito tn̄ mihi īfenſum: ſub imbrice comin⁹ video iacentē & ne vel ꝑmodico maceriei foramine elaberer ipſo ſtatu ſeruare cupientem. Quē ſomno & mero ſopitū deꝑhendens: inter alta cordis ſuſpiria ridiculū mihi omen meli⁹ aſpectās oborit. Enimuerō cū ita diffuſū ſolotenus & ei⁹ eēm frequēti ceruicalis quo ſupſuerat expoſitus repulſu viderēq3 eū penes fundamina baſilicę īpexū ſcalā concite q̄ ad accendēdos faros angulo fuerat repoſita ſubiens funiculū ocio torpentē ſup a laqueribus ſolui. Comminuſq3 haſtas q̄bus vexilla tp̄e letaniaru3 aptant̄ cōſpiciens: vni earū funiculū cū laqueo ſubnexui: perq3 eandē feneſtrā ieci. Hac ꝯphenſum arte mucronē ſuſtuli: inq3 altas & ſqualentes feci iactare latrinas: vocatoq3 eius noīe. aio ad eū. O cuſtos ꝑuigil: tuorū ſpes fidiſſima: vigilaſne? At hęc ille. Vigilo & bene vigilo. Cui iterū ego Et q̄d ſtruis? Et ille. Quid de his inquit tibi? Rurſus ego. Si forte repētina neceſſitas cogeret: forſitan gladi⁹ manu abeſſet. Illo ad caput brachia ꝯuertente: & cū huc illucq3 q̄ri

cari: si me dixi sic custodisses: hodie me nequaq̃ hic habuisses. Quicqd inqt illud est qd̕ de mucrone actũ ẽ: satis sup q̃ te vt iussus sum seruaui: & seruare curabo. Et ego. Vade ergo & munere fidelitatis hui⁹ & vigiliarũ tuarum: illo i loco cõpetenti armamẽtario quẽ turpiter amisisti recollige mucronẽ. Eadẽ ipsa die: qdam fratrũ explorantes toti⁹ causę meę veritatis tenorẽ: p harduinũ q quotidiano ministerio ante me missas psallere cõsueuerat scripto misere. Cũq; de more ei oblatiões deo mactãdas: maxime ꝓ coniugis meę absolutione quã humanis exemptã rebus credebam offerrẽ: ille meã cauti⁹ stringẽs manũ: sec⁹ altare esto dixit Post ꝯsummatã hostiã: oẽs cũ foras egressi fuissent: subsisti solus: & sacello ꝓiectã colligens rotulã viuere vxorem & nil in filiũ meũ sinistri operatũ cognoui: & cõplures iã pœnitere q̃ taliter fidẽ ruperint: & a me discessérint: ferocibusq; animis certatim restitutionẽ regni moliri. Qd̕ deo fauente: rebusq; in meli⁹ p obtentũ sanctorũ suorũ transfundente ad perfectũ deduxere.

Alia eiusdem Ludouici comploratio.

Verum q̃q̃ angustius regni recuperato fastigio pristinę dignitatis pfruerer gl̃ia meorũ actũ nõ immemor votorũ ac pcationũ qb⁹ excellentissimũ martyrẽ sebastianũ rogauerã: & me i eũ sectantem accepturũ credebã isurgẽte rursus pduellione cũ passim regni qetudo ꝓpugnaret. & pacis tranqllitas ꝯfunderet. ꝓ his sanctũ supplicatur⁹ ad pdictũ accessi locũ. Et q̃a sepenumero in hmõi priuatis seu publicis eius ꝑpotens auxiliũ fuerã exptus: sup his quoq; solitũ qũo ipartiri dignaretur pcabar enixius. Proxima rurẽte nocte illud qd̕ ante dies rogauerã nocturno visu accipio euidẽtissimis iditiis ab eo cęlitus vt reor mihi ꝓdonatis. Sed vt ingruentiũ cladiũ ruina nulla pateret rõne oblatas mihi duplicare moras. Hinc digressus: discrimini me ꝓ cõmissis a deo ppls tentabã ipendere: & certamini si res exegisset: viriliter exhi

bere. Hinc me proficiscentē prepositus hui⁹ almi collegii the-ter⁹ noīe, psecut⁹ nr̄i comes efficiebat itineri. Cūq3 penes me equitaret & procul a sancto loco diuelleremur caput retorquēs: & i eūdē prohdolor vltimū aspectū puertēs: itimi cordis mœrore turbat⁹: supexcrescētes profunde mœsticie fluct⁹ ihibere vltra nō valui. Tristis & mærēs: amaras fundere lachrimas letaliter cōclusus cœpi. qd agendū mihi poti⁹ foret valde suspēsus. Votū scō deuouerā: cui⁹ operā diē pfixū videbā. Vite ab eo finē pceperā: cui⁹ me transgredi metas nō licere sciebā. Deniq3 pmissum mihi ad regēdū xp̄ianū a deo ipiū: haud ignorabā. Cui⁹ vsq3 adeo cū oēm labefactari orbē psiderarē: & vicinā desolationē quā psciērā formidarē: reū me sup hoc iueniri, pq3 hoc eternis suppliciis dānari ab illo metuebā: q vniuersorū autor extaret & dn̄s: iudexq3 vētur⁹ vnicuiq3 sm opa esset redditur⁹. Ille taliter me tristari pspiciēs: diuti⁹ qdē cōsultū tenuit. Erat em̄ vir i oīb⁹ fidelissim⁹. Et cū iā vberrimū meorū fletuū3 imbrē ferre neqret. Ipe quoq3 ex hoc pmot⁹ in lachrymas ruit. Quid inqt optime cesar tibi & tuis grauiter destitutis hec pdesse poterūt? Per te psolabant vniuersi: hilaritas tua si mœstis patebat: dolorē oēm euacuabat. Noli dn̄e & gloriss. imperator: noli hoc seruis tuis letalis tristicie vultus inre cui sūma sp iocūditas: vult⁹ serenissimi obnubilationē talē ostentare. Hoc tuorū militū corda brachiaq3 dissoluent. hostiū vires robora pcipient. Singłare id dūtaxat tuis esse debet secretū: qd ita tui pectoris turbare potuit letissimū sempq3 qetissimū statū. His fortasse si fideliter tibi cōpassi fuerint: dabit vt psolationis remedia valeant reperire. Et si secus fieri neqbit: leuius deinceps cū huius rei plures cœperint effici pticipes feres. Tum ego q fideli noueram psuasiōe edita: psolatoris mei verba suscipiēs: eis cām reddidi: ei qd lateret corde detexi ptin⁹ ore. Sanctū illū locū me amauisse pximū dixi: quē vltra me nō videre scti martyris agnouerā reuelatōe. Votū isup vouisse, cui⁹ effectu3

prohibuisset fluctuatio collati imperii. Et nisi formidini ab hostibus imputaretur: aut eius quod supra modū pertimescendū erat: ab omnipotente ruina exigeretur: arma purpurā & stēmata q̄libētissime ibidē deponere voluisse. Inde ab eo cū salubri⁹ consiliū expeto dari: tale pcepi. Bonū inquit votū tuū gloriosissime cęsar. sed sicut docet beatus gregori⁹: deo nichil bona volūtate dilecti⁹. Magnum quidē est quod optas renūciari sęculo & oībus q̄ possides: siquidē p hoc christi imitator esse potes. Verū multorum salus a quib⁹ perficit̄ multiplicia ī singulis prę̄mia pollicetur. Illud tibi: istud oībus cōsulit. Magnū illud: sed maximū est istud. Hoc si non potest opari volūtas: in isto poterit remunerari. Deniq; in deo fuit id magis mirabile: q̄ dignat⁹ est mori pro seruis. Caritatis augmentū: maius idē ipse cōmendauit esse: si quis pro fratre non dubitasset animā ponere. Fecit quod docuit: pro nobis animaꝫ posuit. Pertulit dominus mortē vt seruus reciperet dignitatē: nō necessitati succumbens: sed plasmati suo ineffabiliter subueniēs. Quod sequamur exemplū in sese ostendit: & danti operam: palmam victorię promisit: & permanens prę̄miū reposuit. Quia ergo gregē suum regimini vestro commisit pro eo si necesse sit: vsq; ad mortem decertandum est vobis & hoc erit insigne atq; laudabile. His luculēter a predicto viro instructus: & fortiter in agēdū animat⁹: me iterū iterūq; sc̄titati illius & fratrū attētius cōmēdans: tametsi nō vt an̄ tristis: nō tñ adeo discedere hinc p̄ualui lęt⁹: qppe q̄ quos dilexerā vnice: supremū me sciebā transmittere vale.

Hęc q̄uidē descripsit ludouic⁹ pius.

Conuētio apud cōpendium

T ne publico auctoramēto coniurati aduersus prēm filii destituerent̄: coacto apud cōpendius ex toto regno ep̄orum, pcerūq; cōcilio: lotharius eductum de custodia prēm compendiū perduxit: vbi cū plerīq; Ludouici aduersitati cōdolerent: cōiurati formidātęs ne tanta miseratio in eorū pernicīē verte

rei: decere dicut vt queadmodu3 apud pplm se Ludouic⁹ purgauerat: ita ipe satis ecclesię faceret quā leserat. Ipi autē hęc dicētes plane mētiebant. Sed ex pontificiis legib⁹ testi monių sumētes; asserebāt satisfactionē digne fieri nō posse nisi balteū militare: atq3 arma a se sine vlla spe repetendę dignitatis reiiceret. In cōiuratoꝝ sniam pmulti venere: inter quos sibi timētes pōtifices q cōiurationis conscii erant plerių fuerūt. Itaq3 ii: ludouicū snia fertur. Ille imperatoria dignitate se abdicat: & cucullā monachalem sibi sumit Nec nihilo secius custodiendus in monasterio remittitur. His ita vt premissum est in conuentu compēdiensi ꝯfectis Lothari⁹ aquisgranū cōtendit. Sed curę deo est hoi3 virt⁹. Ludouico ex francia abducto: fiunt p toti⁹ regni ꝓuicias hoim cōuentus: & plurimo passim murmure filiis detrahitur: cūctis miserabilē regis fortunā cōplorātib⁹. Erat eo tpe Guilhelmus francie cōnestabilis: q magistratus ad res bellicas secūdus post regem est: & eggardus comes genere clarus. Hi summo studio impatorē restituere adnitebant: quib⁹ frequētes ex germana/ atq3 burgūda nobilitate viri quorū par anim⁹ erat: adiūgebant: Bernardus pterea & Guerin⁹ ex veteri ludouici familia potētes: cōtiones in burgundia habebāt: & quosdā ꝓmissis: alios ęquis rationib⁹ sibi demerebant. Et iam vulgabat ludouicū ipera toris filiū ad patrē in alemaniā cōcessisse. Quib⁹ rebus ab aduersariis cognit⁹: ad pipinū i aqtania agētē q̄ celerrime brionē ex suis mittunt: qui de his q̄ de restituendo ludouico agerentur pipinū certū reddat. Cum aquisgrani hybernasset lothari⁹: Parisiū ire cōstituit. Cui p albamensem vicū iter agenti occurrunt nō ꝯtēnenda manu terrę illi⁹ primores. Petunt dn̄m sibi iperatorē liberū reddi. Alioquin se vim facturos. Sed p ludouici beniuolos re cognita: ipe rator q̄ occultissime pōt ꝓcerib⁹ mandat id ne conentur. Nam si cœpta non ꝓcedant in suam perniciem omnia reditura. Desistunt ergo ꝓceres. Lotharius vero iam ad san

Cōnestabilis.

cti dyonisii monasterium puenerat: cum ex burgūdia aubericus comes. & berardus magnis cōtractis copiis ppperantes rembaldū & gautelinū ad lothariuȝ legant: quibus mandatū est imperatorē ex seruitute repetere. Si id faciat: nihil sibi de fortunis neqȝ de dignitate detractū iri. Sin minus cōstituisse se vi atqȝ armis innocentē ludouicū educere. Legatis Lothari⁹ respondit: nō sua culpa sed pontificū et seniorum iudicio ludouicū condēnatum esse. Neminē esse qui de patris ignominia plus se succenseat. vel de eius honore congaudeat. Quę postq̄ locutus fuisset discedentibus legatis iubet ad se paulo post reuertantur. scrutaturus qua ratione id quod petebāt absolui posset. Hec q̄uis ita diceret: proten⁹ tamē abeūtibus legatis patrē in dyonisiano cœnobio liberū dimittit. Quo salutādi regis gratia cōplures episcopi proceresqȝ se cōtulere: cohortatiqȝ sunt vt balteo militari resumpto in pristinā se dignitatē restituat. Quod facere distulit donec episcoporū cōsilio atqȝ auctoritate purgaretur: veluti fuerat quorūdam sentētia condēnatus. Reconciliatione percepta: accingitur balteo & imperiali dyademate coronatur. Nec multo post carsiacū petit. Illuc venere pipin⁹ & ludouicus cum multo amicorū numero: quibuscum familiariter confabulatus: rex tandē eos dimisit: atqȝ aquisgranū profect⁹ est. Vbi iudith vxorem ab exilio ex italia redeūtē excepit. Patrē interim aspernatus lotharius in burgūdiā abierat: cabiloneqȝ vrbē diripuerat templis omnibus spoliatis atqȝ exustis occasione a guarino comite sumpta: q locū muniuerat. Nec cūctatus ad cœnomānos vbi lambertū & maufredū belli duces ex neustria recipe sperabat: contēdit. Quē vna cū ludouico filio insecutus impator: positis vtrisqȝ ad tizum fluuium castris cū pipinū insup cū copiis ad patreȝ venisse lotharius cognouisset: victoriā desperās supplex ad impatorē venit. Quē cū oī sua nobilitate in verba impatoris iuratuȝ pater in italiā dimittit: alpiū claustris pręsidio occupatis. Ne qs

Lothari⁹ cabiloneȝ incēdit.

ex italia inuito milite i francia demigraret. Curauit deinde summope impator oppressas p superiores ptentiones ecclesias instaurare: debitoq ritu atq cerimoniis venerari. Neq omittit grassatores & viaru obsessores pœna afficere. Inter condenatos fuere ebo coiuratoru cōscius: & agobertus lugdunēsis primas q tertio ab impatore vocat⁹ imperata nō fecerat. Dū hęc geruntur iudith puida mulier ex regis ętate admonita primores aulicos adit: cōsulit de caroli filii futura conditione si vita forte defungeret impator Tris filios regi supesse grādeuos mēorat: hūc vnū carolū adolescētē esse cui nihil terrę pr hactenus ptulisset. Nisi supstite impatore alter ex filiis caroli ei⁹ curā recepit se vna cū filio pessū iri. Orare igit illos: matri filioq boni psulāt Proceres iustis reginę pcib⁹ adducti rndent: vnū ex regiis liberis lothariū q ad hanc tutelā idone⁹ eē videat. Ludouicus de hac re a regina pceribusq admonitus cū interim a lothario/ nūcii ad eū venissent/ re quā petebāt cōfecta/ impator nūciis iperat/ lothariū horteni ad eū venire sui cōmodi causa. Sed patri parere morbo occupatus lotharius nō potuit. Recepta sanitate cū venire differret/ nūciat imperatori lothariū ecclesię libertates & puentuū iura violare/ sibiq rapere q ad romanā sedē ptinerent. Eā ob rem supra q̄ credi pōt indignatus iperator ad lothariū pgere nūcios nulla mora interposita cōpellit. Per eos filio mandat meminerit iuramenti quo se (cū regnū italię adipisceret) obstrixit. tueri scilicet atq pseruare ecclesię romanę ditionem. Idcirco dedecere illū oppressorem eius eē cuius tutelam in se recepisset. Restituat igitur quæ vel ipse vel sui abstulerint. Patris mandata quæ de restituendis ecclesiis erāt se impleturum lotharius pmittit. Interim rebellantes normannos id est danos imperator bello domuerat. Quæ causa fuit q̄obrem italiā atq vrbē vt constituerat adire nō potuit. Per id tempus cum aquisgrani ageret/ vocatis ad se aulicorū primoribus Carolo iuniori filio portionē

Judith regia prudens.

Sollicit⁹ ludouic⁹ de rebus ecclesię.

Normāni rebelles.

imperii dat. moxq̧ in cōcilio apud carisiū agens presente filio ludouico: carolū militari cingulo & regiis vestib⁹ ornat: data illi neustria. Quib⁹ insignib⁹ donis tāetsi Iudith regina exultaret: nichil tamē firmū rata nisi filii cura lothario cōmissa a patre esset: ipsa cū aulicis regē orat: id vnum potissimū curet. Nec multū se orare passus imperator: lothario mandat. Si caroli fratris sui ꝓcurationē tutelāq̧ nō recuset: ad se ꝓpere veniat. Neq̧ formidet ꝓpter ea que ipse male cōmisisset: pacato se aīo in eū esse ita vt dimidiatum illi imperiū dare statuerit: baioaria tantū excepta. Hoc nūcio letus lotharius ad patrē vuarmaciam que vangionū ciuitas est ꝓficiscitur. Cōstitutis in conspectu patris fratribus lothario dico & carolo adolescēte (iā eni pipin⁹ mortem obierat: & ludouic⁹ baioariā possidebat) imperiū ad hunc modū dispartitur. Totū austrasię regnū a mosa flumine ad hūgaros vsq̧ pertingens lothario attribuit. Reliquū quod ad occidentē spectat carolo assignat. Hęc partitio assensu ꝓcerū & populi multi assistentis facta & comprobata est. Deinde lothariū monet imperator: caroli curam recipiat: adolescētiq̧ assit vt pater: & ad carolū cōuersus: tu inquit carole lothariū vt patrē colito & diligito vt fratrē. Re cōfecta liberū lothario in italiā reditum permittit. At ludouicus baioarorū rex imperii distributionē molesto animo ferēs incursare cœpit finitimas sibi germanię regiones. Sed in eū mouere vbi patrē intellexit: pron⁹ ad imperatorē dodonā se cōtulit. A quo impetrata venia ad bauaros reuertit. Defuncto pipino: aquitani audiētes carolū iuniorē ludouici filiū ex patris decreto cōstitutum francię regē/ quidā pipinū quem pipinus reliquerat ex se ꝓgnatum/ regē sibi habere student: pleriq̧ cōtra sentientes cēsebant imperatoris expectare sententiā. Qua controuersia p ebroynū pyctauorū antistitē imperatori relata: primoribus aquitanię mādat ad se cabilonē ꝓficiscātur: vbi cōuentū habere statuerat. Cōuenientib⁹ eodem loco

Carol⁹ q̄ postea caluus.

Ludouic⁹ Lothario et carolo caluo hereditatem distribuit.

Aquitani de cōstituēdo rege dissentiūt

aquitanis magnaque procerum multitudine: de statu ecclesię primo: deinde de his que ad rempublicam pertinebant: postremo de aquitanię conditione actum est: ita dissoluta contione: ludouicus claromontem aruernię ciuitatem petit. Vbi dum de aquitanię rebus consultat: ecce ex alemania nuncius defert ludouicum ex baioaria mouisse: adiunctisque sibi saxonibus & thoringis germanos inuasisse. Quo nuncio ludouicus adeo turbatus est vt inde grauem preter senium quo ipse confectus erat valitudinem contraxerit. Nichilominus forti aio imperator copiis eductis aduersus ludouicum contendit. Traiecto rheno postquam ludouicus patrem cum ingenti exercitu adesse cognouit: per sclauones in baioariam se recepit. Imperator vero quem premebat ęgritudo maguntiam veniens tentoria sibi explicari in insula ciuitati proxima iubet. Tanta fuit morbi vis: vt membris prope omnibus defectus: per dies quadraginta nullum neque cibum neque potum preter spirituale corporis & sanguinis dominici viaticum ad alimentum acceperit. Aderat ęgrotanti patri lotharius: qui ex italia vocatus paucis ante diebus venerat. Eo coram posito supellectilem suam omnem afferri sibi rex imperat: ea quidem ratione vt recensitis opibus quid filiis relinquere: quid vero ceteris siue ecclesiis seu inopibus & palatinis dispartiri posset intelligeret. Lotharium corona aurea & ense quo in prelis vtebatur donat: precipitque vt iudith reginam venereretur: caroli amicitiam seruet: ne derelicta sibi regni francorum hereditate quicquam detractet. Ludouico autem baioaro tametsi mediocriter succenseret offensam tamen pius pater remisit. Fuerunt imperatoris extrema omnia religionis atque fidei plena. Tandem sub ipsum prope animę exitum: ad fenestram conuersus abite inquit abite. Hanc vocem plerique eorum qui aderant interpretati sunt dictam esse demonio quod cuique morienti apparere christiana fides tradit. Mox in alteram se partem versans: ridenti similis vitam efflauit duodecimo kalendas iunii. anno christianę pietatis octingentesimo quadragesimo. Cadauer in monumentum hildegardę matris quod mettis erat lugubri pompa illatum est postquam annos. lxxiiii. vixisset. Eius mortem cometa precesserat. Et sol passus est eclypsim generalem.

Ludouicus pius egrotat.

¶ Eiusdem cōpendii Liber quintus incipit.

DEinceps quę sit imperii & regnorū partici pib⁹ fides sequēs narratio mōstrabit. Sublato e vita ludouico pio lothari⁹ & ludouicus baioarus in carolū insurgūt quē nobiliori paternę possessionis parte īstitutū heredē eē dolebāt. Augebat idignationē ꝙ carolus posteriore patris vxore nat⁹ par illis in capiēda hereditate fact⁹ eēt. Itaq; exercitū q̄ maximū quisq; potest comparat. Ea re cognita carolus cōsilio a frācis ꝓcerib⁹ capto. cum eos ad id bellum paratissimos fore cognouisset: numeroso exercitu collecto aduersus hostes (qui iā apud fōtanetū altissiodorēsis agri vicum castra habebāt) nō fracto animo ꝓgreditur. In cōspectu hostium cum venisset quia pridie esset dominicę ascēsionis carolus ratus hostē festo die quieturū: negligētius suos agere permisit. Sed instructi ad pugnā fratres: acies ꝓducunt. Carolus inopinato licet congressu paululum cōmotus: suos tamē viriliter hortatur. Nec territus miles irruētē in se hostem ferociter excepit: fit pugna atrox atq; diuturna. In ea longe plures ex vtroq; exercitu ceciderūt: q̄ apud frācos vno prelio occubuisse vsq̄ lectum sit. Nā tanta ad hoc bellū ex orbe christiano diuersarū partium studio copia ꝯfluxerat: q̄tā magna pars europę vix cogere in vnā aciem potuisset. Cędes proculdubio ea fuit: vt a victo nō longe dissimilis victor esse putaretur. Carolus tamē fugientibus fratrib⁹ superior euasit. Qui ne se colligendi spaciū hosti esset: ipse victorē exercitum aduersus lothariū qui aquisgranū se receperat paucis castris educit. Accepto caroli aduentu lotharius recepta vxore lugdunū cum suis se liberis cōfert. Quē mox ludouicus consequitur. Inde viēnam commigrant. Est in flumine rhodano non procul a ciuitate insula. In ea consilium de rebus ad se pertinētibus capiunt. Eunt vltro citroq; ad reges legati de cōcordia precepta ferētes. Eius cōcor

Bellū int frēs: ludouici pij heredes.

Carol⁹ caluus victor.

die formula hec fuit. Lothario austrasia omnis: atq; puincia cum portione terre quam ab eo postea lotharingiā appellatam esse quidam putāt: cū imperii dyademate in partem venit ludouico germania in qua baioarii sūt: Carolo regnum francie ab oceano britānico ad mosam vsq; relinquitur. His ad hunc modum conuētis: lotharius siue penitudine peccatorum: siue tedio presentis vite permotus distributa filiis: quos tres habebat hereditate: religionem apud pruniā in eyflia profitetur. Ludouicus grandior natu italiam adeptus est: lotharius austrasiam accepit. Carolo cessit prouincia cum parte terre burgundie. Quo post octauum inde annum defuncto: lotharius burgundiam: ludouicus prouinciam obtinuit. Hic lotharius est qui cōtra ecclesiasticas leges duas pariter vxores galdradam & tebergā altera dimissa ptinaciter habere nitebatur. Cuius errori duo pōtifices teugald⁹ treuereñ. & gūtari⁹ colonieñ. patrocinabantur quos ppterea graues poenas luisse & dignitate priuatos certū ē. Lothario aūt eā ob rē ad pōtificē romanū pfecto dira sors accidit. Nā īde cū domū repetit apud placentiā lōbardie vrbem egrotans amētiam incurrit mutusq; effect⁹ est nec diu postea vixit. Sepelitur a suis et in templo diui antonini quod ciuitati proximum erat humatur. Nunc vero aucta ciuitate templum muro vrbis cōtinetur & religiosis priuilegiis multaq; veneratione celebre est. Inter hec siluanecti agens carolus qui caluus postea dict⁹ est nūcio de lotharii nepotis sui morte audito metti cit⁹ ptēdit: vbi in diui stephani tēplo more regū vnctus rex austrasie appellat. Que res ludouico īdignissima visa ē: q se videl; posthīto: lotharii oēm successionē carolus accepisset. Ea ppter p legatos romani pōtificis: austrasie regni īcolis īhib; carolo obedire: aut de lotharii regno qcq̄ sibi detrahere: alioqn īterdictū illi īri cōione xpiana. Que poena sicuti grauis ita ignominiosa xpiano ē: hāc pōtificēs excōicatōe; appellāt: q is cui irrogat e cōiōe & ptu

Lotharīgia.

Lothari⁹ mōachus efficitur.

Lothari⁹

Carol⁹ regnum austrasie vsurpat.

Excōicatio.

bernio hoim eiectus sit. Id postq̄ minus procedere Ludouicus intelligit vi atq̧ armis agere tētat. Interim carol⁹ cū nouiomi esset: richētem quā prius pellicem habuerat: vxorē secundū ritū ecclesię accepit. Per id tp̄s rorit⁹ normannorū princeps in amicitiā regis venit. Cū antea seguinus burdegale/ & xātonū comes a normānis fuissent occisi/ & magna aquitanię pars vastata. Quo fere tp̄e apud lemouicas Canonici diui martialis relicto seculari habitu se ad monasticā vitā ꝯuerterūt. Ceterꝝ diui martini cœnobitę q multis opib⁹ apud turonos elati viuebant reiecto monachali indumēto sese in ritū cleri secularis deformarunt. Cui⁹ temeritatis mox penas luerūt missa in eos cęlitus pestilentia qua ꝑ noctē extincti sunt oēs preter vnū vedastū q in numerꝝ sanctorū relatus est & noi eius sacellū dicatū. Ex nouiomo aquisgranū carolo repetēti ludouic⁹ ꝑ nuntios mādat nisi regno q̄d lotharii fuerat egrediat̄: illū se inde ꝓpe diē eiecturū. In re ancipiti legati vtrinq̧ ꝯueniunt: iurāt pro suo quiq̧ principe ea firma ꝑmāsura de quibus ad pacē inter eos cōueniret. Sed paulo post cū de vuādalis ludouicus victoriā habuisset: duce eorū capto: legatorūꝫ pacta atq̧ iusiurandū neglexit. Id eñ plerisq̧ principibus vsu venit: dū suis reb⁹ timēt: iureiurando multa polliceri: mox vero tergiuersari si arridētiore fortuna iuuent̄. Tādē crebris legatiōib⁹ pactū extitit: vtrūq̧ regē ad arbitros cōtentionē referre: & quod illi definirēt stabile māsurū. Postq̄ de contiōnis loco cōpositū est: dū apud flametuꝫ ludouic⁹ diuersat̄ cęnaculi tabulatū carie & vetustate detritū i regē atq̧ aulicos quosdā decidit. quo lapsu ludouic⁹ vulneratus ē. Solidato vulnere aquisgranū se ꝯtulit. Inde coeuntibus ad. xv. kalēdas augusti regib⁹ de partiendo austrasię regno cōuenit. Discretaq̧ est certis limitibus portio q̄ singulos ꝯtigebat. Hūc excitū habuit orta de regno īter frēs ꝯtentio. Sed nō vno se impetu fortuna ꝯtinet. Ecce aduersus instauratā caritatē belli motus ab italia nunciat̄. Re

Roritus normānorū ꝑnceps

Cenobite sc̄ti martini.

Victoria de vuādalis.

Cōcordia de regno austrasie.

Altera de regno cōtentio.

petēte austrasiam ludouico: cui lotharius pater italiā tradiderat. & iā eē a sergio secūdo pōtifice impator appellatus. Missi de re ipsa a pōtifice adriano atq ab impatore nūtii ad ludouicū germaniȩ regē: ad carolū caluū ludouici iussu remittunt. Quibus auditis: & si mādatorū seueritate carolus moueret: q se inaudito partē austrasiȩ relinqre iuberet: ad pōtificis tñ legatos suos nūcios adiūgit: q pōtificē pueniāt. Inuenio ludouicū germaniȩ regē venientē i gallias engeberga: id restituisse impatori qd' de lotharii regno recepat. Carolū vo ab engeberga vocatum nō obediuisse. Sz sūmope curasse: vt carlo quē ex priore vxore hermecota susceptū ecclȩ sacris addixerat puniret. Hic ei carlo hominū pditor suasu pessimis facinorib⁹ se ingnabat: oia quoquouersū iret: pdat⁹. Quē in vinculis emēdatiōis spe diu habitū: atq inde relaxatū cū nō resipisceret dyaconii gradu amotū oculis priuauit atq i mōasterio corbiesi custodiēdū mādauit. Qui postea duorū pseudo monachorū nixu (hortāte ludouico germaniȩ rege) educt⁹: ad ipm ludouicū pfugit. Hȩc cōtigerūt agēte carolo in expeditione quā aduersus normānos q andegauiā vrbem circūsederāt habebat. Nec tñ rē a se susceptā omisit. Normānos q iā ciuitate potiti essent circūuallat: adiutore salomone britonū duce q suppetias carolo ferebat. Pressi durā obsidione normāni eas cōditiōes pacis quas carol⁹ dixit (datis obsidib⁹) acceperunt. Relicta libera ciuitate: petunt normāni liceat illis isulā q proxīe erat ad paucos dies icolere: ibiq cōmeatu iuuari. Interi q inter illos xpiani erāt posse ad regē reuerti: q vo paganismo relicto fidē xpi pfiteri vellēt: eos quoq nō respuēdos. Cȩteri quib⁹ induratū cor esset: suas sedes nulla mora repeterēt. Reb⁹ ad hāc formā cōpositis cū i siluā arduēnā venatū abiisset de ludouici impatoris sui ex fratre nepotis morte nunciū accepit. Quare richētē vxorē siluanectū mittit ludouicū filium in eā austrasiȩ partē q a lotharii decessu sibi obuenerat, pficisci mandat. Ipe supa

Carlo dyacon⁹ fact⁹ apostata carcere custoditur.

Normani apō andegauiā obsessi.

Caluus i italiã ptēdit. tis festinatiōe multa alpib⁹ in lōbardiā cōtēdit. Inter eun- dum carolus ludouici germanici fili⁹ iussus a pr̄e trāsitu ꝓhibere regē: cū se frustra niti intelligeret ad carolū ꝓficiscit̄. Ea re cognita indignat⁹ pater alteꝝ filiū cū copiis mittit. Sed & numero & v̄tute militū inferior: caroli potētiā3 nō sustinēs: pace data ad p̄rem exercitū reduxit. Quē rece ptū ludouic⁹ p caroli absentiā in frācos ducit: dirisq3 incur sionib⁹ frāciā vexat. Audito in italiā caroli aduētu: Iohēs octauus roman⁹ pontifex missis ad eū nunciis romā ꝓpe revocat venientē augustū appellat: afficitq3 impiali digni

Carol⁹ caluus impator. tate. Digrediēs inde carolus rosymō richētis vxoris fatre3 italię pręponit: cōsiliariis viris atq3 copiis quas voluit illi attributis. Cui neptē quoq3 suā ludouici regis germāni filiā despōdet. In franciā reuerso carolo ludouic⁹ germanię rex vita decessit: relicto filio ludouico. Cui⁹ decessus cā fu

Ludouicus impator mouit. it carolo infœlicis belli. Na3 p̄re mortuo ludouic⁹ magna saxonū thoringorūq3 delecta manu: nūcios ad carolum patruelē mittit ei⁹ amicitiā oratū. Qua nō ĩpetrata ad rhe

Bellum3 caroli caluũ in alemānia. nū castra ponit. Nec cūctatus carolus ad alterā rheni ripā ducto exercitu aīm ludouici explorat: si legati vtrinq3 missis rē agere velit: placuit vtriq3 conditio. Sed dolo malo ille ctus impator dū viā pacis simulat: agmē occulto & angusto itinere seorsū a castris ludouici noctu festinare iubet: ratus occultis insidiis intercipe posse improuisū hostē. Fue runt ea nocte cōtinui imbres: qb⁹ & nocturno labore gra

Dolo caluus agit. uatus miles p̄lio min⁹ idoneus fuit. Fraude detecta: ludouicus instructa acie diuersus ab itinere quo hosti veniebat ꝓsistit. Irruentē in se francū tāta vi excipit: vt ad aciē in qua carolus erat cedere frācos cōpulerit. Atq3 ita fugę se cōmittentib⁹ frācis: impator quoq3 comes fuit. Qui vero regias sarcinas ferebant angustia viaꝝ & sepibus intercepti occisi

Carolus caluus fugit. sunt: & inter eos cōplures illustres viri ceciderūt. Reliqui i manus agrestiū hoim incidētes ad nudū spoliati: ita vt ex thoris herbarū atq3 arētis fœni manipulis tegumenta sibi

ꝯsueret. Eius īfortunii tp̄e normāni sequanę hostiū clas-
se irrumpe tentabāt. Aduersū quos misso cum exercitu co
mardo: carolus mādat cū normannis: qualēcunq; posset
pacē hr̄e: nihilominꝰ terrā oēm diligenter tuat̄: pręsidiis p
munitissima quęq; loca imposit. Incidit p̄ter has turbas
alia carolo nō parua sollicitudo. Grassabant̄ in cāpania sa
raceni: quorū aduentu territus iohēs pōtifex romanꝰ: ca-
rolū admonet ecclie opē ferat: paret carolus & cōtractꝭ co
piis: vbi lōbardię fines attigit: adelgarus a pōtifice veniēs
refert iohēm papiā aduenire impatori obuiā. Papię dum
pōtifex impatorq; de rebꝰ gerēdis ꝯsultant: certiores facti
de carli ludouici filii cū ingētibus copiis aduētu papia ab
scesserunt moxq; impator romā ꝓfectus est. Rē hoc loco
ridiculā narrabimꝰ. Carolus dū a carlo fugit: leui rumore
carlus perterritꝰ (q̄ impator pontificē comitatꝰ aduersus
se mouere dicebat̄) eadē qua venerat via in germaniā impa
torē fugiēs ꝯtendit. Rebꝰ quarū gr̄a carolus romā petie-
rat absolutis: febre afficit̄. Erat iudeus medicꝰ sedechias no
mie impatori ꝓpter eiꝰ peritiā ꝑfamiliaris: q vel religionis
xp̄iane odio (cui maxime infensi iudei sūt) motus. vel cor
ruptus forte pecunia potionem carolo propinandam mi
sceret. Qua epota carolus omnibus membris ita defectus ē:
vt aulicorum ministerio in cubiculū delatus duodecimo
post die mantuę interiit. Cuius dum corpus exenteratuꝫ
& multis aromatibus cōditū sui in franciā efferre cupiunt
cadaueris putredinē ferre nō valentes: versellis inhumaue
rūt i diui eusebii martyris ęde anno octingētesimo septua
gesimo octauo. Vñ post annū septimū exēptū i diui dyo-
nisii templū delatū est. Eiꝰ exhumandi cām attulit archē-
gerus quidā apud diuū dyonisiuꝫ cœnobita: & alphōsus
ecclie diui Quintini viromādēsis ęditimus: q sibi dū ir. fuis
ecclesiis pernoctāt carolum per quietē visū esse affirmaue-
runt. eosq; admonuisse vt de tollendo eius corpe & in tem
plo martyrū inhumando regē filiū facerēt sollicituꝫ. Hac

Normanni.

Saraceni i cāpania
Johānes octauꝰ ad carolū caluū papiā venit.

Ridiculū.

Carolus caluus veneno a iudeo necatus.

Archēgerus.

reuelatione filius rex excitus patris corpus ex versellis ad sanctũ dyonisiũ transferendũ curauit. Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a plerisq; scriptoribus memorię mandatũ est. Carolũ duce angelo pauloante q̃ moreret᷑ ad inferos deductũ: supplicia vidisse miserarũ animaꝝ. Ardere valles: & altissimos puteos pice & sulphure imixto plumbo efferuescere: ibiq; plerosq; ex suis p̄decessorib⁹ reges inspexisse: ep̄os quoq; q vl᷑ ad bella gerenda cõsultores vl᷑ ad opprimendũ iniquis vectigalib⁹ populũ auctores extitissent. Eius rei visum lr̄is ip̄e mandauit/ posteros admonẽs iustę moderationis ne aut male iperarent: ne ve vsurparẽt dñandi ptãtem. Eius certe caroli calui extant p̄clara & religiosa monimenta. Nã diui cornelii cœnobiũ apud compendiũ extruxit vbi xp̄i sudariũ quod ex cõstantinopoli ad se aduectũ erat reposuit. Compendiũ eni maxime amabat: ita vt a suo noie carolopolim appellare cogitauerit. Sancti dyonisii templũ magnis auxit p̄uentibus & p̄ciosissimis donariis adornauit q̃ ad hoc vsq; t̄ps diligenter asseruata visunt᷑. Nec ignoro quosdã scribere nundinas q̃ in campo dyonisiano ãte calẽdas iunias fiunt ab hoc rege eẽ institutas: de qua re quid sentiã in dagoberti gestis annotaui. Circa hęc t̄pa Carolus primũ batauorũ seu hollandię comitẽ Theodericũ creasse legit᷑. Eius regis ętate flandria q̃ paucis tunc vicis atq; ędificiis ornata erat: & feris magis q̃ hoibus incolebat᷑: eiq; p̄ficiebat᷑ a rege custos qui francorũ lingua forestari⁹ dicebat᷑: comitatus dignitatẽ hac occasione accepit. Erat Balduinus andaqueri fili⁹ qui patre defuncto cũ in magistratu fuisset a Carolo institutus iudith regis filiã dum ex anglia reuertit᷑ sibi rapere temerarius iuuenis ausus est. Nupserat. n. adolafo anglorũ regi. Qui cũ absq; liberis decessisset: Iudith viro destituta in franciã ad patrẽ rediens dep̄hensa est cui⁹ rei gratia caroli iussu conuentes ep̄i balduinũ excõicatione p̄cellũt. At cũ nihilominus facti nõ pœniteret: consilio procerũ persuasus carolus per

Visum q̃d carol⁹ caluus vidit

Flandrie comitatus initiũ.

mittit filiā balduino ī matrimonio copłari. Et de custode flandrię comitem balduinū instituit. Plerūqȝ siquidem id euenit vt quę peccata atqȝ iniurias facile vlcisci nō possumus eas alicuius dignitatis ratiōe assumpta ad gloriā perducamus. Ad hunc carolū caluū ortis in anglia bellis Iohannes scotus venit homo grece eruditus. Vnde a caluo rogatus diui Dyonisii ariopagitę de cęlesti hierarchia libros ad verbū latinos fecit. Reuersus ī angliā & ab elfredo rege liberaliter acceptus ad melmesberię monasteriū se cōferens dū docendi officiū gerit a discipulis correptus graphiis occisus est.

Balduin⁹ pmus comes flandrie.

Iohānes scotus.

NVncio de caroli decessu accepto ludouicus balbus eius filius apud enderuillā agens regni proceres ad se pprope vocat: quorū beniuolentiā & fidem regia munificētia demereri studuit. Richentē vero reginā ex italia redeuntē cū apud moymeruȝ campanię castellū cū multa nobilitate restitisse accepisset aio ꝯuentū qđ parlamentū franci vocant habendi: missis vtrinqȝ legatis compendiū regina se contulit. Ibi ludouico patris testamentū exhibet proferens regia ornamenta gladiū/dyadema/sceptrū aureū/qb⁹ carolū institutū hęredē pater moriens declarauerat. His igitur regiis insignibus exceptis: suscipiendę vnctionis gratia remorū vrbem petit: quem Haymardus eius loci archiflamen coronauit. Anno salutis octingentesimo septuagesimo octauo. Exactis inde paucis mēsibus sequanā traiecit: vbi godefridi filii hedonē comitē castello quodā mulctauerāt: & haymo bernardi comitis filius pdas agebat & loca quedā sibi subegerat: Turonū vsqȝ rege profecto: godefridus amicorū cōsilio filios ad ludouicū ducit: & eas quas occupauerat terras restituit: ita vt illas sibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiā compensat. Nam rebellantes britones ad ludouici obedientiā sua opa reuocauit

Erant per id tempus in italia comites duo Lambertus

Mot⁹ belli in italia

& helbardus qui de ecclesię romanę ditione pleraq; sibi lo ca rapuerāt: in quos excōicatione ꝓmulgata iohānes pō tifex lugdunū venit. Quo regem accedere ꝑ nuncios orat. Sed valitudine nōdum leuatus rex quā turoni inciderat: morem pontifici gerere vsq; ad kalendas septēbris distulit Per epōs tñ obsequi pontifici curat. Interea curatus mor bo trecas ꝓfectus illo venire iohannē obtinuit. fit in eo lo co magnus ex belgis episcopoꝝ cōuentus. Narrātur a pō tifice quæ in memoratos raptores per eum gesta essent: pe tit a pōtificibus qui aderant verbo & subscriptis eorū no minibus omnia cōprobari. Comprobātur. In eo ꝯuentu cognito ꝙ frotarius ex burdegala pictauiā & inde ad bitu riges incōsulto pontifice transisset iohannes ꝓferri iubet sanctiones sardinensis & affricani ꝯcilii: quib⁹ episcopi ad alias ecclīas sua relicta transire ꝓhibētur. Recitatis vtriusq; synodi capitib⁹: pōtifex diffinit sacerdotes q suis sedibus abiissent ad eas reuerterētur. Ipse mox Ludouicū imperii dyademate coronat augustūq; appellat. Reginā richentē ꝗuis obnixe a ludouico rogatus coronare recusauit. Con uētione treceñ. dissoluta: pontifex in vrbem regressus est.

Marginalia: Johānes papa i frā ciā venit. — Ludouic⁹ balb⁹ im peratoꝛ.

Impator autē cōponendę discordię: q̄ illi cū ludoui co nepote erat cupidus: ita ꝑ legatos egit vt cōuentu furō nę indicto pax ad sequentē modū dicta sit. De austrasię re gno sicuti defuncto lothario inter carolū caluū & ludoui cū bauarū cōuenerat ita ꝑmaneret. Italię vero imperiū qn̄ quidē tunc cōmode distribui nō poterat quisq; vt partē obtinebat ita illā habeat donec de partitiōe in alio ꝓxime habendo cōsilio agi stabilius posset. Interim si ab sarrace nis alter regū impeteret alter suppetias ferret: huic formu lę si quis detractū iret cū a neutro regū recipi aut defendi posse. Pace ad hāc formā ꝯposita ludouicus germaniæ rex ad suos remeauit. Impator compēdiū accessit. Nec da ta quiete bernardus marchio bellū renouat icti dudū fœ deris oblitus. In hunc mouēs iperator cum trecis venisset

Marginalia: Cōcoꝛdia iter reges

morbo decubuit. Hinc omni spe salutis destitutus carolū filiū qui simplex dictus est bernardo aruernorū comiti cōmittit. Augescēte morbo compendiū se deferri iubet. ꝓterea nusq; imperii isignibus ad filiū missis: coronari illū imperat: atq; ita paucis iteriectis diebus morte absumitur idib⁹ aprilis: ibiq; in diuę Marię æde sepelitur. Anno domini octingentesimo octogesimo.

Ludouic⁹ balb⁹ moritur.

Vdouici interitū secuta est varia rerū francorū mutatio: tumultuātibus hinc atq; illinc diuersarū partiū studiosis. Nā qui tutelā noui regis in se receperāt Bernardus Hugo Abbas Theodericus & Rosymus audito patris decessu: regni ꝓceres meldē vocāt: vbi de his quę ex vsu reipublicę erāt: cōsiliū caperēt. Erat Gosselinus ex prima nobilitate hō potēs qui tps aduenisse ratus quo aduersus theodericū & rosymū alterius factionis sectatores suas iiurias vlcisci potuisset: ad conrardū parisiorū comitē veniens hoiēm n̄ ōdum bono in nostrū regem aīo existentē in suas partes ducit affirmans fore vt a germanorū rege de quo ipse bene meritus esset plurimos honores adipisceret. His blāditiis assentiens conrardus ipseq; gosselinus suarū partiū conscios meldē legant: vt cōsilio adessent. Cōuentu coacto pleriq; sententiā rogati dicunt vnū eē ludouicū germanię regem q regni negocia recte moderari possit: hūc accersere oportere: a quo salus rebus cōibus ꝓferat: & q suis destitutos possessionib⁹ restituat. Cū hęc locuti fuissent q nouello regi aduersabāt adolescētis tutores spe retributōis adducti germanię regē in franciā ꝓperare p nūcios orāt. Qui nūcio accepto metensim veniēs a ꝓcerib⁹ iterū admonit⁹: verdūnū quo & ipsi ꝓceres cōuenerāt ipigre se cōtulit. At hugo & theodericus reliqui ꝑterea suę factionis nobiles cognito quid inimici machinarent: Galterū aurelię antistitē ad germaniæ regem ire cum his mādatis iubent. Si rex eam regni partē quā ex lotharii hereditate carol⁹ calu⁹ obtinuerat sibi assu

Varie iter frācos contētio de rege instituendo.

mendá diceret: licere adire eá atq; possidere: modo franciá liberá dimittat. Ea oblatione rex optime sibi factuz esse arbitrat⁹: gosselino cõrardoq; paulatī cõtẽptui habitis frãciá relinquens ad suos reuersus est: Amoto hoste hugo & theodericus ferrariá adolescẽtes ludouicũ & carlonũ perducũt. Atq; ĩ diui petri templo reges appellatos coronãt. Eodẽ ferme tpe boso regine frater p quosdá sibi vel ꝓmissis allectos vel metu pterritos epos in regẽ aquitanię assumitur. Et normáni pręterea ad flumẽ ligeri infestis incursionibus grassantes p̄das agere ad reges fratres deferũtur. Qui magna militũ cõtracta manu in hostẽ ꝓdeũtes: normános magna strage afficiũt nouẽ milib⁹ occisis cõpluribus itẽ in viẽna flumĩe absorptis. Ea victoria potiti fratres alio mox tristi nũcio turbant. Ludouic⁹ enĩ germanię rex grãdẽ exercitũ ad duciũ vsq; pmõuerat seq; gosselin⁹ & ɔrard⁹ parisiorũ comes ad eũ cum bona ɔiuratorũ parte cõtulerát. Quib⁹ ductorib⁹ ad ribemõtẽ quoq; accessit. Hi nescio quid grãde germano regi ꝓmiserant. Quod cũ absoluere nõ possent: rex despatis reb⁹ cũ regib⁹ frãcis pacisciť: & paulo post in germaniá cõuersus: normánorũ gẽtẽque his dieb⁹ vt ĩ italia ita in germania cũcta vastabát offendit. Quos fusos nõ magno negocio fugat. Verũ apud saxones eadẽ ferocissima gẽs maximo regẽ dãno affecerũt.

Nor man ni iterũ incursiones faciũt: sed vincunť.

Victoria de normãnis habita: frẽs ambianũ ɔuenerũt regnũ paternũ inter se partituri. Ludouic⁹ francoꝝ regnũ cũ oĩ neustria accepit. Carloni burgũdia atq; aqtania ɔcessa est. Ab ambianis gõdeuillá per rhemos & cathalaunos cõmeant: vbi de cõuentu habẽdo cũ rege germanie cõuenerat. Cõsilio tñ (quia ęgrotaret) rex german⁹ nõ affuit: sz per nũcios apud frẽs reges egit. Qui accepto nũcio q̃ rosy mus prouincię rex viennã occupasset: vbi vxore relicta in proximos mõtes se recepisset. exercitu ex germania parti coacto: partim ex suis collecto viennã circumcludunt. Dũ viennã obsidet ludouicus p nũcios certior de normãnoꝝ

in fráciá icursió facta⁹ carlono ad cótinuádú viená: nę obsidioné relicto aduersus normános se puertit. Gés eni illa p̄ter cæteras barbara & immanis ac xp̄ianá gr̄am exosa iam ambianis expilatis diui petri monasteriú quod corbię celeberrimú habebat diruerát. Igit̄ cómisso acerrime prelio ludouic⁹ normános in fugá vertit multis occisis. Mirú pro secto scripturus sú. Reuertéte a pstrato hoste victore exercitu tá effusa (nullo inseqnte) fuga fráci dissipati sunt: vt victis similes facile arbitrareris. Credideri elatú victoria fráců hac trepidatióe diuinit⁹ pcitú esse: q victoriá suis virib⁹ nó dei benignitate partá gloriaretur. At reuocato ex fuga milite: ludouicus iterú in normános bellú instauráres pgressus cú (dissipato per fugá milite) raro sui corporis custodes circú se haberet cópendiú venit. Insurgentibus iterú normánis & per ligeris ripas prędas agétibus: theoderico viro militari copias attribuit: q normános p̄lio adoriretur. Ipse nó multo post turonú pfectus: britonú nó paruá manú ad id bellú mittit. Dú turoni morat̄ morbo correptus vita defungit̄ & in diui dyonisii cœnobiú effertur. Hic tradit̄ spurcitiis atq; ineptiis deditus extitisse: qui & balbi cognomé accepit. De ludouici morte certus fact⁹ carolus: qui viennâ obsidebat: parte copiarú ad vienná relicta: ad pceres qui eú vocabát cócessit. Cui iter agéti nuncius affert vienná receptá a suis esse. Sed normános ex germania mouisse & in campaniá vsq; irrupisse multis vrbibus téplisq; direptis atq; incésis. In quos sayllus mettensiú p̄sul copias ducens suis fugientibus ceciderat. Quó autē per id tps aduersus hanc pesté bellatú sit: apud hystoricos nihil iuenio. Cóstat tñ eodé tépore alterá ferocissime gentis manú duce astingo ligeri traiecto ad materne fluminis ripas cósedisse: caroluq; austrasię regem expeditionem in eos duxisse. sed animo ppe tabuisse cú in cóspectú hostiú castra locasset. Tandéq; cú normánis fœdus paceq; iniisse simon godefridus eius gentis princeps xp̄i fidem pfiteri

Viena obsidetur.

Fráco⁴ dissipatio

Ludouic⁹ ludouici fili⁹ moritur.

Carlom⁹ et⁹ frater rex.

Godefridus normanus pfidus.

curaret. Conditione nō reiecta godefridus simul cum baptismate spiritalis regenerationis frisiā omnē a rege dono accepit. Donat⁹ insup magnis munerib⁹ icolere vbi castra habebat permissus ē: in perniciē frācię regni: quā ipe perfidus godefrid⁹ cū sigisberto paulo post inuexit. Nam quadraginta milib⁹ armatorū instruct⁹ parisium circūuallat. Sed viriliter agentib⁹ oppidanis gossellino quoq; loci antistite & eudone comite qui regnū postea administrauit adnitēte cū obsidio hosti nō pcederet: eā soluēs laudunū vrbē in edito colle positā inuadit. Inde agrū nouiomēses atq; suessionēsem populati: remos normāni adoriuntur. Quibus incōmodis indignat⁹ carolus impator aduersus barbaros ex vuarmacia vbi parlamētū habebat iterū isurgit: & egregio nixu preliat: sternit: occidit: fugatq;. Nec ptermittēdū reor carlonū & fratrē eius ludouicū ludouici balbi nothos ex pellice fuisse q nichilonin⁹ moderatione regni suscepta: nō segniter normānis obstiterūt nouē milib⁹ vt supradixim⁹ vno plio interfectis. Hic autē carlon⁹ & si decessisse nō ignorē de ei⁹ tn̄ morte nullus ab hystoricis mod⁹ aut tps scriptū iuenit. Reliqt tn̄ heredē filiū ludouicū: q ob iertiā nihil faciēs appellat⁹ ē. Nulla eīn re isignior hīt⁹ ē: q̄ q̄ virginē monialē cui⁹ amore deperibat ex cælēsi cœnobio abductā vxorē accepit. Hui⁹ iertissimi regis ętate normāni induciis q̄s cū carolo ad ānos.xii.firmauerāt ptēpt⁹: iteꝝ frāciā vexāt. Quę cā fuit plerisq; sacdotib⁹ & viri religiosis oratoria sua reliquēdi & se alio traducēdi. Qua psecutiōe grauati frāci carolū impatorē ludouici germanici filiū p legatos orāt regni curā assumat. Erat aūt ill' dieb⁹ hugo abbas appellatus: q valida manu collecta normannos adeo exterminauit: vt ex eoꝝ multitudīe vix vn⁹ supextaret q accepte cedis nunciū ad suos ferret. Ea strage affecti barbari ad tps bello abstinuerūt. At quia de hugōe abbate mētio incidit/ illud nō est omittendum hūc hugonē atq; robertū parisiorū comitē q & marchio dicebatur:

Normannorum clades.

Ludouicus nichil faciens.

Hugo abbas.

primos fuisse q relicta monachis & sctimonialib⁹ pdia, puentusq; occupauerit ea sibi suisq; militibus attribuētes se q; abbates appellātes atq; impartiētes monachis, put volebāt adhibito moderamie vict⁹ & vestimētorū. Quę violētia ad roberti regis tpa pdurauit. Per idē tps iners ille & nichil faciēs ludouicus relicto carolo filio (cui simplici cognomē inditū ē) decessit. Scriptū inuenio hūc carolū simplicē ex ludouico balbo prognatū esse. postq; ludouicū & carlonū balbi filios spurios sub tutela eudonis educatū fuisse: & postea regnasse. Qui cū p etatē regēdo regno neq̄q̄ idoneus esset: cognito q; normāni nouos belli mot⁹ pararent ad eudonē roberti andegaueñ. filiū hoiem bonū & reb⁹ gerēdis aptū mittunt: cui & caroli simplicis tutelam & regni administrationē cū regia appellatione cōmittunt Hic a galtero senonū archipsule cōsecratus carolū simplicē pbe educauit francisq; modestissime pfuit. Moriēs aūt pceres iureiurādo adactos admonet regnū sine cōtrouersia carolo simplici administrandū pmittant: eū esse regni legitimū hęredem. Carolo simplice regno adepto normāni q annos quadraginta multis locis franciā incursauerant ampliore multitudine cōtracta: in neustriā irrūpunt & p sequanā rothomagū vsq; aduerso flumine deferuntur Quibuscū franco rothomagorū antistes ciuiū & vrbis salutē desperās colloquēdi occasionē nactus ita egit: vt neq; icolis neq; ciuitati q̄cq̄ nocituri vrbē normāni reciperent. Quid. n. puidus pastor faceret regi subsidio destitut⁹. Potiti vrbe normāni vbi tutissimū sibi refugiū eēt. Rollonē ex suis hoiem strenuū: q cū nullā domū redeūdi spem pp̄ter a se pmissū flagitiū hrēt: ducē pficiūt. Hic ipandi apd̄ suos ptāte accepta: aīm iprimis itendit vrbē parisiorū perdere: & inde xpi eliminare pietatē. Ad hāc rē cōducere tria sibi latissima flumina: sequanā / ligerim / & garonnā maxime arbitrabatur. Igitur ingēti fabricata classe copias tripharia diuidit. Qui ligerim nauigarūt Nauetē vrbē expu

Ludouicus nichil faciēs moritur.

Eudo andegauensis rex frācorū & caroli simplicis tutor.

Frāco rothomagēsis archiepiscop⁹.

Rollo.

gnãt: & pontificẽ guymardũ inter sacrificandũ ad christi aram iugulãt. Inde profecti andegauiũ incendũt: mox turonũ adoriunt: atq ita per aquitaniá prędas agẽtes: rollone duce in parisios per sequaná delati in burgũdos p arari id est sagoná nauigãtes in aruerniá tandem incursant. Nec mora interposita senones depopulati monasteriũ floriacẽ. occisis cœnobitis diripiũt atq igne cõsumũt. Sed aduentus rollonis nõ ignari sacerdotes: supra biduũ diui benedicti corpus aureliá apud sanctũ anianum deposuerãt. Erat ei⁹ monasterii ex cœnobitarũ cõmuni assensu defensor patronusq elect⁹ sigillosus comes. Hunc insequẽti nocte qua monasteriũ conflagrauerat diuus benedictus per quietẽ obiurgasse fertur: quare monasterio contra normános opẽ nõ tulisset. Quo viso expergefactus comes parua que illi pro tẽpore erat iermiũ manu coacta in normános preda onustos irruens assessore sibi vt sancte asseuerauit postea sigillosus diuo bñdicto: predá captiuosq recepit. Inde ad monasteriũ cõmigrás cœnobitarũ cadauera que hacten⁹ humi strata cõperit humari iubet. Cũ tam crudeliter debaccharẽtur per fráciam normáni: Carolus simplex fráconẽ rothomagorũ pręsulem iá rolloni notũ ad rollonẽ mittit qui triũ mensiũ inducias firmet. Exactis induciis per stápas mouẽs rollo carnotũ petit atq oppugnat. herẽte in vrbis obsidione normáno: richard⁹ burgũdorum dux atq ebalus pictauorũ comes copiis ad carnotum ꝓmotis rollonẽ inuadũt. Qua re animat⁹ carnotẽ. antistes irruptione a ciuib⁹ facta ipse tunicá interiorẽ virginis marię quá camisiá franci vocát: estq apud eos magna religione obseruata deportás normános a tergo isilit. Fit per aduẽtũ põtificis hostiũ magna strages. Rollo vero fugiens postq̃ suos ex fuga recepit: indignabũdus iubet eos per omnẽ regionẽ populationes facere: & ea oĩa in quecũq irruissent pdere. Itaq fera gens nihil sibi obuiũ integrũ reliquerũt. Abducũtur in seruitutẽ & stuprũ virgines: ma

Miraculũ

Carnotũ obsidet.

Clades a normánis in frácos.

tres cum liberis gladiis occũbunt. Nulli tẽplo ignem non immiserũt flagrãt per agros atq; vrbes omnia. Clamorib⁹ mortibusq; ęther replebatur. Tã diris afflictionib⁹ vexatis francis: regẽ conueniũt. Inertiã hominis atq; pusillanimitatẽ accusant: perdi eius negligẽtia ꝓuinciam qui neq; hosti per se: neq; p ductores belli occurrat. His questib⁹ excitatus rex franconẽ rothomagẽsem iterũ ad rollonẽ ꝓficisci iperat: qui eũ ad xpianaꝫ cõionem hortet. Quã si fide integra recipiat: eẽ carolo filiã gillam quã illi cũ omni neustria nuptui det. His mãdatis per frãconẽ cognitis: Rollo a ferocia tẽperat seq; (cõsilio cũ suis habito) cũ carolo colloquiũ (designato quo volet die) habiturum spõdet. Ad hęc triũ mensiũ inducię firmãtur. Apud flumẽ eptę quod est neustrię ad orientẽ limes fit ꝯuentio vnã fluminis ripã carolus: alterã rollo insedit. Intercedẽtibus legatis res acta est. Rollo gillã caroli filiã vxorẽ recipit & in dotẽ neustriã: que ab epta fluẽto ad britones terminaꝛ claudiťq; gallico occeano adiecta quoq; ẽ britonũ ꝓuincia que diu sub normãnorum ditione militauit. Reb⁹ vt maxime carolus cupiebat ordinatis: rollo rothomagũ ꝓfect⁹ initiaꝛ sacris & lauacro xpiano. Appellatusq; est robertus a roberto pictauorũ comiteq recepte a rollone fidei testis assistebat. Neustriaꝫ adeptus rollo: eã normãniã appellauit: ꝙ eã hoies a septẽtrione ꝓfecti occupassent. North em̃ danorũ lingua septẽtrione: man vero hominẽ signat. Inde vocabulo cõposito normãni: id est septẽtrionales & normãnia ad hũc vsq; diẽ vocitaꝛ. Eius tã barbarę & ferocis gentis dũ originẽ quero eã ex gothorũ feritate ortã accepi. Quos nõnulli magog iaphet filiũ parẽtẽ habuisse audacissime tradũt. gothorũ ꝓsapiã ad noe vsq; referẽtes. Quib⁹ ego neq̃quã assentior. Quippe ꝙ a nobis tam remota antiquitas nulla presertĩ scriptoris autoritate nitẽs fabulę similis videri possit. Daci autẽ gothorũ soboles lõgo tpe hũc morẽ seruauerũt: vt ex multis liberis vnũ tm̃ apud se hęredẽ pater hr̃et:

Caroli et rollõis cõuentio.

Rollo baptisatur. Quare et vñ normãnia dicta. Origo normãnorum.

ceteris post legitimã etatẽ domo emissis. Qua lege vsus lothroc⁹ cũ aliquot a se filios dimitteret: biergostã hastingo cuidã nobili daco cõmẽdat: adiũcta plimorũ iuuenũ manu. Qui trãsgllo mari nauigãtes i picardos: ĩde ĩ viromandos penetrauerũt. vbi diui qntini mõasteriũ icẽdẽtes: mox nouiomũ capiũt: omniõe epo cũ clero ĩterẽpto. Nec geti gemeticũ p seqnã, puecti: monasteriũ nõgẽtorũ mõachorũ diruerunt. qđ annos. xxx. postea sine hitatore mansit. Que rabies ĩ multas, puĩcias, pfusa ad rollonẽ vsq3 de quo, pxie dictũ ẽ grassari nõ destitit. Ab his qdẽ dacis normãnorũ seuitia appellatioq3, pcessit. Pacatis normannis: regni, pceres a carolo desciscũt. S3 pliis aliquot postq̃ digladiatũ est recõciliati sunt aduersus robertũ eudonis fratrẽ: cuius supra a me mẽtio facta est. Hic robertus aqtanie dux q3 de fratris regno portionẽ non accepisset aliquot sibi viciniores vrbes capit constitutis in eis põtificibus a quibus tandẽ regis appellatione3 obtinuit. Quo titulo clarior factus copias in carolũ suessione agentẽ ducit. Cõmisso ibi prelio robert⁹ occidit. Redeũti victori carolo hebertus viromandorũ comes gratulãdi specie occurrit. Regem orat peronã ad se diuertat atq3 in arce diuerset. Perfido homini (cuius sororẽ robert⁹ vxorẽ habuerat) rex p simplicitate3 credulus peronã petit. Moxq3 arcẽ ingressu in vincula ab heberto coniicit. Que res grauissimorũ per frãciam incõmodorum cãm inuexit. Itũ est tamẽ aduersus fortune iniquitatẽ atq3 vt in morbis solet vt capiti ĩ primis adhibeat medela: frãci q̃si regẽ nõ haberẽt de rege pficiẽdo cõsultãt.

Erat ex liberis richardi burgũdorũ ducis supstes radulphus caroli nepos. Hũc (tãetsi carolus ex elgina regis anglorũ filia, plẽ suscepisset) in regẽ assumi carol⁹ pmittit: q suessiõe regio dyademate recepto regnum admĩstrare cepit. Ludouic⁹ autẽ caroli simplicis fili⁹: pris atq3 amicorũ ope destitut⁹: enauigato mari ad anglos cu3 elgina mr̃e se cõtulit vbi elstãnus eius auũculus regnabat. Radulphi te-

Proceres a carolo simplice deficiũt.

Robert⁹ eudonis fili⁹ occiditur.

Hebert⁹ viromandorum comes regẽ perone incarcerat.

Cõsiliũ de cõstituẽdo rege.

Ludouicus cũ matre elgina in anglia3 fugit.

pore apud carrolas pugnatũ est cõtra sarracenos q burgũ diã inuaserãt: vbi ex frãcis cõplures interierũt Radulph⁹ postq̃ annos duodecim regnando explesset morit. xviii. kalẽ. iunii. Et apud senones in ęde sanctę colũbę inhumat.

Blõd⁹ & platina italici scriptores tradũt post ludouicũ balbũ Berẽgariũ ex lõgobardis ortũ foro iuliuz tenuisse/ imperatoreq; a romanis creatũ esse cũ eandẽ dignitatẽ arnulphus a frãcis accepisset post ãnos cẽtũ q̃ carol⁹ magn⁹ cœpat ĩpare. Arnulpho pediculari morbo defuncto platina addit ludouicũ ĩ arnulphi locũ suffectũ. In quẽ berẽgarius apud veronã ducẽs eũ capit & oculis priuat. Ad hũc modũ ablatũ a lõgobardis imperiũ Berẽgarius a regibus longobardis ortus vindicauit. Tã fluxe sunt res humanę vt earũ gubernationẽ nũc hic nũc ille recipiat vel perdat.

RAdulpho defuncto & carolo simplice apud peronã vbi ab heberto ĩ custodia habebatur/ mortuo: frãcorũ ꝓceres & ante oẽs hugo magn⁹ atq; guillerm⁹ senonũ primas ad elginã ludouicũ q; ĩ angliã legatos mittũt: q dicerẽt tẽpus aduenisse cũ ipsi tuto in frãciaz reuerti possent. eis se subsidio affore & obsequiũ vna cũ aliis cõpluribꝰ regni primoribꝰ prestituros. Ea re in angliã plata elgina cũ filio ludouico ĩ frãciã venire festinat. Cui obuii ꝓceres Ludouicũ lauduni regẽ consultant: adiutore maxime guillermo rollonis filio: q ducatũ normãnię gerebat. Secũdo ãno regni ei⁹ ꝓdigiũ visuz est hoĩm ĩ ęthere flagrãtiũ: & diris cãtionib⁹ nocte tota aliquid futuri ĩcõmodi vaticinãtiũ: quod postea ꝯtigit. Nã tertio ab ipo ꝓdigio ãno ꝓceres frãci a ludouico deficiũt: qua ĩsup tẽpestate tãta fuit p frãciã ãnonę caritas vt frumẽti mẽsura cui sestari⁹ nomẽ ẽ q̃ttuor & vigĩti libris veniret. (Ludouicus ex anglia reuocatur. Prodigiũ. Fames.)

Secedẽtibus a rege francis ludouicus henricum germanię regem per legatos petit. liceat conuentũ alicubi indicere: vbi mutuũ hr̃e colloquiũ possint. Cupere se beniuolẽtiam eius atq; amicitiam promereri. Henricus auditis nũ- (Ludouicꝰ guillermum normãnie ducẽ adit.)

ciis respōdet regis petita cōmode facere nō posse: nisi guillermi normānoꝝ ducis sniam de hac re cognosceret. Ea re cognita ludouic⁹ guillermū adit. memorat q̄ sit regni status. qd in se moliant̄ pceres. illū vnū esse cui⁹ ꝯsiliis res bn̄ geri possit. Accepit guillerm⁹ regē vt dn̄m: opē q̄ suā pollicitus tregū equitē auratū ad hēricū ex ludouici assēsu mittit. Ad mosā fluuiū conuenturos reges placuit. ibi guillermi opa amicitiā reges firmant. Quod postq̄ resciuere pceres frāci ludouici potentiā veriti in regis grām se vt melius pn̄t insinuāt. Mox lauduni ꝯuenientib⁹ ex edicto regi pcerib⁹: hebert⁹ quoq̄ viromādensis affuit. Aduersum quē paterne iniurie recordat⁹ ludouicus: hmōi cōmentū parat: delecto ad fabulā hoie ydoneo. Huic mandat veste ad anglici icole formā ducere: seq̄ velut ex anglia ad se missū petere in ꝯsiliū admitti. habere lr̄as quas regi reddat. Lr̄as aūt quales rex ipse scripserat hoī dat. Sedēti i cōtiōe regi venit cursor vt instructus erat: lr̄as pfert. Eas dum scriba regi demisse recitat: rex subrisit. Proceres rati aliqd ridiculi regē accepisse: rogāt cur risisset. Nunc inqt maxime noui anglos desipe. Nāq̄ hermān⁹ anglie rex me⁹ ppinquus fuisse apud eos scribit agricolā hoiē: q herū ad ꝯuiuiū cū iuitasset necare ausus sit. Ei⁹ tā isignis facinoris autorē quo supplicio afficiat sniam vr̄am inqrit. Igit vt regi gratū faciam⁹ dicite pceres qno mortis genere sceleratissim⁹ agricola puniendus esse videat̄. Theobaldus blesensis hō ip̄rimis prudens rogatus sniam dicere: hic inqt homicida tametsi vario cruciatu dignus est: tn̄ quatenus ad supplicii modū attinet nulla mihi detestabilior mors visa est: q̄ a furca hoiē pendere cui iugulū laqueo lictor perfringat. In hāc sniam cunctis q aderāt venientibus: cū ipe itē hebertus viromādēsis sequeret̄: pdeūt ex occulto satellites q hebertū (vt a rege predocti fuerāt) cōprehēdūt. Nec cunctant̄ in collē nō procul a lauduno pducere: vbi in furca hebertū suspēdūt prius tn̄ q̄ iugulū lictor arctaret: rex in eū cōuersus Tu in·

Nota regis in hebertū comitē commentum.

Hebert⁹ viromandie comes suspēdit.

quit heberte ille pfidus agricola es q dñm meũ & prem carolũ: tuũ pfecto regẽ peronę in vinculis necasti. Nũc ergo pro tuis meritis meritũ suppliciuȝ accipito. Collis vbi extrema passus est hebert⁹ mõs heberti appellat⁹ ē. Interi dũ hęc geruntr: cũȝ guillermus normãnoȝ dux herloyno picardo nobili faueret aduersus arnulphũ flãdrẽsiũ principeȝ a quo herloynus fuerat monasteriolo castro vi & armis spoliatus: idq; ei restitutũ esse cũ ęgre ferret arnulph⁹ simulata beniuolęntia colloq̃ndi tp̃s locũq; a guillermo apud pinqniacũ ĩpetrat. Qui pria ꝑuẽtiõe assentatiõibus & blanditiis apud guillermũ perfidus proditor agit. Nec multo negocio benignũ ducẽ p speciẽ charitatis fallit. Itaq; re in insula quadã summę fluminis nõ ꝓcul a pinqniaco (vt videbatr) cõposita ascẽsa nauicula discedẽtem ab arnulpho guillermũ satellites flandrię reuocant: quasi aliqd ab arnulpho omissum esset qđ ad beniuolentiã ptineret. Appulsuȝ ripę ducẽ cũ alteꝝ ex naui pedẽ protulissȝ. alȝo cui turco cognomẽ fuit trucidat: Serui aũt ducis q ad alteram ripã reuersuꝝ mox dñm prestolabantr: flumine impediti opẽ dño ferre minime potuerũt. Occisi cadauer (fugiente cũ suis satellitibus arnulpho) rothomagum religiose delatũ tumulo magnificẽtissimo. xviii. kalẽ. ianuarii honorauerũt. Ab hoc guillermo gemeticũ cœnobium qđ a dacis dirutũ supra annotaui: instauratũ ẽ: vbi vitã quoq; monasticã profiteri statuerat. nã inter archana ei⁹ inuẽtę sũt religiosę vestes q̃ argumẽto fuerunt ꝑceptę a se vitę regularis. Huius guillermi mors occasio fuit ludouico audẽdi pessimi facinoris: quãobrẽ ipe quoq; multas sibi turbatiões excitauit. Nã de guillermi interitu nũcio accepto rothomagũ irefestinat: simulãs amici principis necẽ vellevlcisci aĩo reuera aliud agitãs. Superat eñ guillermo fili⁹ richardus ĩfãs cui⁹ tutelã pariter & terrę normãnię administrationẽ rodulphus bernardusq; gerebãt. A qb⁹ vt dignũ erat receptus ludouicus terrę specie atq; serenitate illectus: spem ca

Guillermus normannoꝝ dux p proditionem occiditur.

Ingratus ludouic⁹. Richard⁹ dux guillermi fili⁹

pit eius potiẽdę. Petit richardũ infantẽ ad se deferri: tanq̃ apud se educãdũ. Qua re ad ciues plata: ꝯiectat pp̃ls regẽ non aliã ob rẽ infantẽ abducere velle: nisi vt normãniã sibi vsurparet. Tumultuaĩ igĩt pp̃ls & in regẽ seditionẽ agitat Cui piculo bernadus danus occurrẽs: ludouico ꝯsiliũ dat infantẽ ĩ vlnis amplexũ tumultuanti pp̃lo ostentat. Paret ꝯsultori ludouic⁹. Simulq; iureiurãdo plebi asseuerat: nihil se de normãnia p̄ter ius supiorĩ dñii vẽdicare. terrã oẽꝫ richardi esse. cupe infantẽ bonis disciplinis erudiri: bonisq; moribus si pmittãt educari. Sedata plebe: rex infantẽ in frãciã traducit acceptę a normãnis iiurię memor. Cognito q̃ richardi curã recepisset ludouic⁹: veritus arnulphus flãdrẽsis ne ĩ se vnũ, pp̃ter guillermi necẽ curreretĩ: quadraginta auri marcas regi dono mittit. nec cunctaĩ ad regẽ aduẽtare. seq; quoquo mõ posset de ducis interẽptiõe reddere purgatũ: atq; ĩ regis ptãtem traducere necis auctores Et hęc quidẽ palã elocut⁹ arnulphus: ad regis aures aliud īsusurrat: recordari scꝫ decere regẽ ignominiarũ quas olim & in se atq; ĩ p̄rem normãni & dixissent & fecissent. Talia suadẽti rex credidit purgatũq; arnulphũ dimisit. Inde cœpit rex aduersus ĩsantẽ richardũ freq̃nter stomachari atq; indignari: ita vt redeũti a venatione richardo rex tanq̃ aliquo ei⁹ delicto indignat⁹ eũ spuriuꝫ vocaret cõminat⁹ nisi mores emẽdaret se illi poplites male mlctatuꝝ & cũctĩ honoribus priuatuꝝ. Ad hęc richardũ diligẽter asseruari trucissime impat. Erat richardo ludi mag̃r & p̄ceptor Osmũd⁹: q regis aduersus richardũ indignatiõẽ secũ reputãs: yuoni cuidã spectato sibi rẽ cõicat. Ambo richardũ ꝯueniẽtes hortanĩ egrotare grauiter se simulet. Quã tegnã caut⁹ puer haud pueriliter ipleuit. Aegrotãtẽ cũ serui negligentius obseruarẽt: aliis atq; aliis seorsũ ĩ reb⁹ suis occupatĩ: Osmũdus plaustriũ herbarũ fasce richardũ inuolutũ dũ ꝯuiuio rex indulget vrbe lauduno exportat. Inde equo cuectũ cõciaci p̄fecto cõmittit. Moxq; ad bernardũ siluanecti co-

Tumult⁹ rothomagẽsis pp̃li ꝯtra ludouicũ.

Arnulphus flãdrie comes nequissimus.

Richard⁹ opa sui p̄ceptoris lauduno clã educit

mitē prçueniens rei gestę ordinē narrat. Bernardus richardo timens hugonē magnū parisiorū comitē in auxilium vocat. Qui stati copias quas potuit ex tpe coactas ducens richardū ex pcia cosilvanectū trāsfert. Cōperto q sublat⁹ sibi richardus esset: ludouicus hugoni magno parisioruʒ comiti mandat richardū restituat. At comes tanq̄ negocii ignarus ī bernardū culpā reiicit. Atq ita illusus rex arnulphū fladrēsem accersit. Qui aduenies psilium regi dat: manis hugonē pollicitationib⁹ alliciendū esse: q ambitiosus & magni potentat⁹ appetens esset. Secundū arnulphi psiliū ludouicus ad crucē cōpēdii hugonē ad se venire iubet. Hugoni coram pstituto: postq̄ multa rex memorasset: vrbes illi in normānia daturū se pollicet. Quib⁹ pmissis deuictus hugo acceptis a rege copiis baiocas neustrię vrbeʒ aggredit. Rex caletos inuadit. Quorū exercituū irruptione attonit⁹ bernardus dan⁹: ex cōsilio bernardi silvanectēsis ad ludouicū nūcios legat: atq his impat nunciare regi frustra in sibi beniuolā gentem arma mouere. Rothomagum & reliquā normāniā eius esse: modo eorū obsequiis vti velit quorū ope aduersus hostes olim forte adiuuetur. His mandatis hilarior factus rex nihil dubitans suos ihibet vltra bello agere: atq ita rothomaguʒ ingredit. Apud quē recūbentē sic locutū esse bernardū danuʒ tradūt. hoc inquit die serenissime rex plurimo nos honore affecisti. Fuimus hacten⁹ duci obnoxii: nūc regię parem⁹ maiestati. Habeat sibi richardū bernad⁹: sat⁹ nobis bn̄ a fortuna factū arbitramur si tuę celsitudini normāna gens subiaceat. Illud vnū mirat gēs tua: hugonē tibi sine ābiguitate hostē viginti hoim milib⁹ armasse te. quē sepenumero iperatis tuis renitētē fuisse n̄ ignoras. Cōsule igit normānis tuis & eos regia liberalitate asserua. Mot⁹ hac orone ludouic⁹ hugonē armis abstiere iubet. Reb⁹ apd normānos fœliciter vt arbitrabat gestis: laudunū rex pfectus est. Per cui⁹ absētiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu

Cōsiliū arnulphi comitis flādrie.

Bernardus dan⁹ prudens.

Rex dano rũ aygro: tus. istructus normanniã repeteret: aygrotũ dacię regẽ qui adhuc cereburgi agebat admonet: militẽ ex cõstantiensi agro collectũ ad se mittat: ipse aduerso sequanę flumie classe adnauiget: oĩa qua iter facturus erat vastans. eo pacto futurũ esse vt ludouic⁹ in colloquiũ cũ eo ꝓdiret. Aygroto vt a bernardo admonit⁹ fuerat faciẽte bernardus de aduentu aygroti ludouicũ certũ facit. Rex ergo exercitu ꝓ tẽporis angustia cõgregato. rothomagũ veniens: aygroto ad vadũ cui nomen erat herliciano cõicat. In eo loco dũ multa de guillermi nece reges ĩuicẽ fabulanť: dan⁹ quidã herloynũ comitẽ cui⁹ grã guillermus occubuerat cõspicatus: lãcea cõfodit atqȝ interimit. Cui⁹ rei indignitate cõmoti frãci armis decertant cõmittiturqȝ vtrĩqȝ atrox pugna. ita vt fusis cõplurib⁹ frãcis: rex fuga sibi salutẽ parauerit: pnicio sissimo equo vect⁹. Fugientẽ tñ miles qdã dan⁹ dephẽdit Ludouicus capit. Apud quẽ cũ dies aliquot delituisset: iubẽte tandẽ bernardo dãno rothomagũ captiu⁹ deduciť. Rege ĩ custodia ha Engeberga ludouici vxor. bito: engeberga de viro curã gerens ad othonẽ germanię regẽ cui⁹ erat filia festinãs opẽ aduersus normãnos efflagitat. Petenti filię pater respõdit. Hęc ludouico incõmoda ꝓtingere q̃ guillermo duci & ꝓbatissimo viro neqȝ fidẽ neqȝ iusiurandũ seruasset. Atqȝ ita spe destituta engeberga ad hugonẽ magnũ se ꝯuertit. Illũ p oẽm debitã regi fideȝ atqȝ obseruantiã orans: liberare suũ regeȝ studeat. Reginę ꝓcib⁹ adduct⁹ hugo: a bernardo siluanecti comite ĩpetrat ad normãnos se ꝯferat si forte de rebus cõibus ꝯuentũ hr̃e Consilium de ludouico liberando. vsq̃ velint. Concilio apud sctm̃ cletũ coacto de liberando rege postq̃ hinc atqȝ hinc locuti sũt: vos inqt hugo o normãni regẽ nostrũ restituẽtes accipite vobis obsidẽ filiũ lothariũ: donec altero ĩdicto ꝯuentu de cõcordia paceqȝ ad plenũ transigam⁹. Itaqȝ lothariũ cũ duob⁹ epĩs Hildrico beluacẽsi & guidone siluanectẽsi accipiẽtes normãni regẽ custodia liberãt. Qui paulopost tp̃e validissima manu instructi richardũ a bernardo receptũ sibi abducũt. Ludoui

eius laudunũ ꝓficiscit. Inde vbi secũdi ꝯuent⁹ tp̄s aduenit ꝯuenientib⁹ ad eptã flumen frãcis normannisq; pacis fœdus ictũ est. hugo aũt magn⁹ ille comes sibi ꝓspiciens: & q̃to richard⁹ p dies melior auctiorq; esset: auctore bernardo siluanecteñ filiã ẽmam richardo despõsat. Quo fœdere suspicatus ludouicus facile fore vt a duob⁹ maximis pricipib⁹ deprimi posset: accersitũ arnulphũ flãdrię comitẽ ad othonẽ tertiũ rhenanũ: hoc est germanię regẽ mittit: q eũ in belli societatẽ alliciat: accepturũ p̄mii loco lotharingiã omnem si eius opera normãnia potiri possit. Hac pro posita mercede: otho belli aduersus normãnos se socium ludouico adiũgit: cõtractisq; in vnũ copiis: rothomagum infesto agmine reges pet unt vbi vastatis p circuitum vrbis vicinis agris vicisq; incensis: ciuitatẽ oppugnare ꝯstituũt. Igit p̄misso q̃ occultissime otho põt nepote q secũ milita bat: terrendorũ ciuiũ causa: cũ ad portam qua pons supra sequanã est cõcessisset: aptis repente portis ciues eruptionẽ faciunt. cõmittit ad ip̄m pontẽ pugna: vbi ꝯpluribus fusis othonis nepos occubuit. Venere pręterea reges. Sed perspecta vrbis munitione: otho vbi nepotẽ cęsum ẽẽ cognouit: omnia in arnulphum retorquens: cogitat si quo modo arnulphum ad manus hostium deducere posset. Qua re animaduersa arnulphus recepti sarcinis se e castris in flandriam ꝓripuit. Nec morantur idem facere reges: atq; cœptis desistẽtes exercitum reducũt: quos insecuti normãni plurimos in fuga interemerunt. Ludouicus autem eodem anno quo hęc gesta sunt decessit. Atq; in diui Remigii templo regio sepulchro impositus est ãno christianę salutis nongentesimo quinquagesimoquito. Hic nullo fere quo regnauit temporis momento ꝓspera fortuna vsus est. Per id tempus gemeticũ cœnobium quod a danis dirutum annos. xxx. desertum fuerat a balduino & gunduino monachis instaurari cœpit. hi enim ex aspera vico cameraceñ. agri prodierunt.

Otho imperator & ludouicus rex rothomagũ inuadunt.

Arnulphus fugit.

955.

Cōtentio aduersus richardũ normãnie ducem.

Eliqt ex engeberga othonis sorore liberos duos lothariũ atq; caroluũ. Carolus aũt lotharigię & brabãtię dux ĩbecilli & demisso aĩo vitã priuatá egit bruxellá brabantię ĩsigne oppidũ icolens. lothariũ in regẽ ꝓceres assumpserũt. Huic fuit aduersus richardũ normánorũ ducẽ: autore theobaldo carnotensiũ: diuturna cõtentio. Qui theobald⁹ p engebergam primo tẽtauit richardo ĩsidias ponere. Deide nõ ꝓcedentib⁹ cœptis lothariũ in ducẽ exasperat: idẽtidem crebro repetens richardũ ea potẽtia valere: vt rege nõ lõge inferior esse videat. tm̃ lothariũ apud francos posse: q̃ illi a richardo pmissum foret. q̃rendam idcirco ęquissimá occasionẽ esse qua hoĩs magnitudinẽ lotharius pessundet. Audiuit rex ęquo aĩo loquẽtẽ. quippe cui doleret tam magno potentatu hoiem esse scʒ sibi obnoxiũ q ꝓ suo arbitrio impata vel faciat vel recuset. Igitur richardo mãdat: meminerit neustriã francorũ ditiõis esse. cuius gratia in verba regis iurare & ei fidẽ dare debeat. Veniat ergo suo satis officio veteri more facturus. Ad regis mãdata se venturũ richardus respõdet. Quo ñso lotari⁹ ratus pfectũ iri posse q̃ in richardũ aĩo agitabat: balduinũ flandrensem: goffredũq; andegauũ: & theobaldũ comitẽ accersit. His tribus & magno militũ numero comitatus ad helná flumen quo richard⁹ accedere statuisset venit. At richardus cũ in aduersa fluminis ripa in cõspectu lotharii cõsedisset: fraudis humanę recordatus: exploratores clam a se dimittit q lotharii eiusq; gẽtis cõditionẽ & statũ sibi referant. Redeũtes q missi erãt dicunt oĩa apud francos ad bellũ instructa esse. putare se illũ armorũ apparatũ in ducẽ cõspirare. Ea re cõperta dux assistere sibi quosq; ex suis fortissimos iubet. quorũ ope nixus flumen traiicere frácos ꝓhibet. at potẽtię regis conscius: rothomagũ ꝓtenus cõtendit. Atq; ita suo instituto frustrat⁹ rex summa ĩdignatiõe percitus est. Nec ꝓpterea moratus alterũ ex francis burgũdisq; exercitũ cogit. Adq;

ebroicā normānię ciuitatē ꝓgreditur quā (ꝑdente gilber to fabro ferrario) recepit. Receptā theobaldo carnotēsi cō mittit ꝑsidio iposito. Inde in castellū qd' hermeuillū icole vocāt mouēs theobald⁹ cū illic diuti⁹ hęret: dux sequana trāsmisso: cū nō cōtēnenda manu hostes repēte adoritur. Cesi sunt in ea pugna ex theobaldi militib⁹ sexcenti sexagi ta. Theobaldo se carnotū recipiendi vix spaciū fuit. Re bus ꝓspere gestis richard⁹ metuēs ne magnis a lothario in cōmodis afficeret: ad erardū danorū regē legatos ire iubet q regē orent suppetias normānis ferre: q ex sua gente pro gnati essent. Gratus fuit erardo legatorū aduētus: seq; cū copiis ꝓpe diē affuturū respōdit. Nec richardū fefellit. In structa eñ classe ad ostia sequanę adnauigans militē in cō tinentē egressum in carnutes aduersus Theobaldū ducit: ducit: cūcta obuia nō aliter q̄ irruēs supnę grando quatit ꝓteritq;: nec minus ea q̄ lotharii erant quocūq; irrupit va stat atq; populaī transferens ad normānos vili ꝑcio quas auferebat ꝑdas. Inter has calamitates pontifices franci laudunū ad lothariū ꝓficiscitur occursuri tot icōmodis quibus afficiebātur. Ex lotharii sentētia carnoteñ. antistes ducem cōueniens: ex richardo petit: q̄obrem ipse q chri sticola esset tam diris calamitatibus per gentē christū nesci entem francos persequeretur. Qui cognito hęc mala a Ri chardo procurari q Lotharii iniquitatem atq; in se mali uolentiam maxime suspectā haberet: simulq; Theobal di qui ebroicam lotharii dono occupabat incursiones ra pinasq; vlcisci conaretur: antistes firmatis cum normānis induciis ad Lotharium reuertitur. Legatione ad re gem perlata: priusquā cum Richardo Lotarius quicq̄ pa cti iniret: iniuriarum satisfactionem Richardo exhibens ebroicam duci recōciliatus dimittit. Succedente die cum ad conuētum normānorum eundū erat: Richardus in ca stris danorum apud gōdelfossam apparare diuersoria ad excipiendum lothariū iubet. Ibi habito conuentu lothari

Ebroicā rex cepit.

Theobaldus carnotensis cōmes vicit.

Erardus danorū rex.

Recōciliātur lotharius et richardus.

us apud richardū se excusatū faciēs: commissorū a se obliuici ducem petit: speraret in reliquū tēpus regem sibi amicum fore: & ad res suas adiutorē. Regis seu vera seu simulata mansuetudine pspecta: Richardus offensam remittit: atq; ad hunc modū pace vtrinq; firmata discessum est. Ab hoc richardo fiscanii cœnobiū diuinę trinitati dicatū est. itemq; in suburbano rothomagi audœni templum: & in monte tumba sancti michaelis monasteriū multis cœnobitis cumulatum. Absumpsit autem illum mors anno salutis nongētesimo nonagesimosexto. & apud fiscanum sepult⁹ est. At inquiete animo lotharius regnū austrasię quod ludouici patris eius fuerat repetere ab othone cōstituit. Ad eāq; rem cōgregato exercitu aquisgranū maiore q̄ credi potest celeritate ingreditur. Prandenti vna cū vxore othoni: cū de francorū inopinata irruptione nūcius affertur: miruȝ in modum attonitus raptis que potuit fuga elapsus est. Prȩda ex regis palatio ditissimoq; oppido atq; ex omni ꝓuincia correpta contētus lotharius: retro in frāciā cessit. Quē non lōgo īterposito tēpore magnis copiis insecutus otho: castra e conspectu lutecię parisiorū ponit. Sed eruptione a ciuib⁹ facta: & othonis nepote cū aliis cō plurib⁹ fusis occisisq;: ciuitatis suburbia otho incēdit. Nec morat̄ lotharius hostē ad ysarā vsq; cū hugone magno & hērico duce burgūdię p suessionēsium agrū perseq vbi tā multis occisorū cadauerib⁹ alueus opplet⁹ est: vt a consueto fluxu ysara impedit⁹ in agros sese effunderet. Nihilo tñ segnius fugientē othonē francus pfectus est. At pacatis demum regib⁹: austrasiā cui⁹ cā bellū gerebat̄ othoni lotharius reclamātib⁹ regni francoꝝ multis ꝓcerib⁹ dedit. repugnāte etiam hugone abbate: q occasiōe ī de suscepta regnū affectauit atq; vsurpauit. Nec diu deinceps lothari⁹ supfuit. Nā apud remos morit̄ & ī diui remigii cœnobio tumulo illatus est anno nōgentesimo octogesimosexto. At quia de austrasię regno plurib⁹ locis fecim⁹ mētionē: isti-

Lothari⁹ othonē inuadit.

tuto nr̃o congruit q̃ fuerint olī ei⁹ regni limites patēti⁹ api re: testimoniū ex brabātię annalib⁹ capientes. Duas austrasię primarias sedes aliq̃n fuisse p̄ tēporū iterualla cōperio. mettim & aq̄sgranū. Hāc sigisberto filio rex dagobert⁹ ite grā viuēs attribuit: ab extrema sc; burgūdia ad alpes oriētē versus & ad mare frisonū inter rheni & schaldis flueta p̄tingentē. Cōprehēdebat traiectū. Agrippinā; coloniam. Treueri. Magōciā. Brabātiā. Gheldriā. Cliuiā. cū hollandia atq; zelādia: hanoniā itē atq; hasbauiā. Leodiū. Lēburgū. Alsaciā. Comitis palatini q̄ citra rhenū sūt loca. Siluā; arduēnā. Barrū/ quod i ducalē postinde p̄uectū est dignitatē. Cū ea portione q̄ lotharingia hodie appellatur: q̄ ad mosellā flumē ichoat: multis oppidulis & vicis frequens. Hāc gallię belgicę late extensam regionē prisci orientale; franciā: alterā cui carolus caluus imperabat/ quia ad occiduū solem p̄currit occidentalem dixerūt. Et austrasia quidē hiscę finibus cōsepta in partē lotharii magni imꝑatoris vt supra a nobis relatū est postea veniens: lotharingię nomen adepta: ad othonē vsq; quē tertiū dixim⁹ p̄māsit. Lothari⁹ p̄pterea rex de quo lōge supi⁹ dictū ē othonis sorori⁹ tornacū/ & alia q̄dā p̄ galliā belgicā oppida in p̄petuā; hęreditatē accepit. Recepta igit̄ austrasia: ottho lotharingiā ducat⁹ appellatiōe sublimauit. Cui⁹ magna pars brabātia extabat. Dictaq; est lotharingia iferior. At quia othoni lothari⁹ suspect⁹ erat: vt caroli fratris lotharii amiciciā demereri posset: eū terrę tractū q̄ lotharingia nūc vocatur illi dono dat rat⁹ Carolū beneficii recordatiōe fratrem in fide & beniuolētia ne nouos belli mot⁹ excitaret retēturū. Verū Carolo aurelię in carcere defuncto (de quo infra dicetur) Otho fili⁹ eius successit in ducatu: paulo post sine liberis decessur⁹. Cui in ducatu succedere rata germana eius noīe Gerberga/ ab hērico ipatore p̄hibita est. Et receptis ac reseruatis eidē Gerbergę & lāberto eiusdē marito hānoniēsi comitatu: louanio: Bruxellis: Niuella & plerisq; aliis

Austrasię regni limites.

locis: ducatus Lotharingię comitibus ardẽnensibus attributus est. Hũc tamẽ lotharingiá Godefrid⁹ Barbat⁹ a prędicta Gerberga ꝓpagat⁹ post centũ annos ꝓ magna parte recuperauit: a quo Brabátię duces hacten⁹ ortũ habere legũtur. Succedẽtes inde imꝑatores inferiorẽ lotharingiá partim coloniẽsi: partim leodiẽsi ecclesię donauerũt. Nõnulla vero ad leodios pontifices emptione peruenere. Ad hunc modum mutilata austrasia cum nomen tum regni dignitatem amisit. Adeo nichil est quod integrum perseueret. Principum enim donatione in alterius possessionem multa traducuntur. Desidentium quoq; regum perdũtur ignauia: vel tyrãnide (sicut sequens factum ostendit) vsurpantur.

Lothario successit filius adolescens ludouicus. Quę autem gesta ab eo sunt silentio ab hystoricis pretereũtur: vel quia propter breuitatem regnãdi nulla: vel quia indigna memoratu ipsi iudicauere. Apud compendiũ sepultus nominis tantum appellationem sui posteris reliquit.

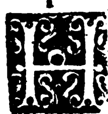
Carolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cui⁹ ducatum gerebat tanq̃ legitimus hęres recipere tẽtauit: sed lauduni cum vxore agẽtem hugo qui capetus appellatus est opeatq; ꝓditiõe ansellini vrbis antistit⁊ recepta vrbe carolũ intercipit: atq; aureliá in custodiá mittit: anno salut⁊ nõgentesimo nonagesimo. Quo fere tpe angli grauissimum danis tributũ quotãnis soluere data fide ꝓmiserunt: is cẽsis fuit decẽ milliũ librarꝫ auri ãglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicũ atq; carolũ (q pmatura morte defũcti sũt) spem adipiscẽdi regni frustra accepit. Nã hugo ille capet⁹ animi magnitudie & rebus potẽs: cũ eius conatus nemo reprimeret: vi atq; armis regni se dyademate insigniri obtinuit: iactans ad eã rẽ se a sctis vualerico & richerio p quietẽ fuisse admonitũ / propterea q eorũ corpa dũ

de sepulchro ob metũ normánorũ trãsferebant plurimo cultu honorasset: & ad propria loca reduci curasset. Addebat ad miraculũ legitimã generis successionẽ. Ab odone eñi andegauo/ quẽ frãca nobilitas ꝑpter caroli simplicis pusillã ętatẽ regno suffecerat/ originẽ ducere gloriabatur/ eũq; patruũ appellabat. Eius odonis frater robertus hugonẽ magnũ parisiorũ comitẽ cum genuisset: fuissetq; vt paulo supra scripsi a carolo simplice ob regnũ affectatum occisus: ipe hugo magnꝰ hunc regni vsurpatorẽ capetum ex aygunde primi othonis impatoris sorore tulit. Qui iõ capetus appellatus est quia capucia p ludum in aula regia adolescẽtibꝰ nobilibꝰ aliis auferebat. Vnꝰ tñ flandrensis comes arnulphus hugonis temeritati aduersari tentauit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu Arnulphũ mulctauit. Quẽ postea ĩtercessore richardo normannorũ duce ab hugone recepit. Arnulphũ ꝑterea lotharii fratrẽ nothũ remorũ põtificẽ: synodo eporum habita ab vrbe deiectũ in vinculis cõiecit & remis gelbertũ philosophũ posuit antistitẽ. Romani tñ pontificis iohãnis edicto arnulphus p signinũ senonũ pręsulẽ (reuocato gelberto) restitutꝰ est. Hũc gelbertũ magię scientẽ scriptores fuisse tradũt: eãq; artẽ ỹspalis didicisse q̃uis gallus esset: & floriaci monachus effectus. Othoni propterea gratus cum esset: rauennatem ecclesiam administrasse & tandem iohãne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanũ fuisse adeptum. Nec fuit Hugoni vita diuturnior: sed ad reges francos apud diui dionisii ędem est appositus anno christianę natiuitatis nongentesimo nonagesimo octauo. relicto successore Roberto quem ex filia eduardi anglię regis susceperat.

Capetus unde.

Gelbertꝰ philosophus.

998

Hunc secutꝰ est filiꝰ robertus bonis moribus spectatissimꝰ rex: nec minꝰ optimis disciplinis eruditus. Cuiꝰ hactenus extant in ecclesiasticis sacris ꝑclara scripta: quæ responsoria clerus appellat.

Historia roberti regis.

Quorũ hec præcipua habetur. O iuda & hierusalẽ: quod pridie natalis dominici cãtari a clero cõsueuit. illud pterea de sanctorũ martyrum triũpho. O constãtia martyrũ: itẽ et illud Cornelius centurio: quod a diui apostoli petri arã scriptũ cũ rome esset pridie festiuitatis apostoli obtulit. Nec omittẽdã reor illam quã sequentiã gallica ecclesia vocat Sãcti spirit⁹ assit nobis gratia. que maximi alicuius theologi opus estimari possit. Principio regni eius Eudo carnotensiũ comes Castellũ meldunẽse quod bouchardi comitis erat galteri opera qui castello prefectus esset occupauit. Quod a roberto premonit⁹: cũ restituere ablata Eudo recusasset: accito richardo normanorũ principe: arcẽ vndiq; circũuallat: atq; expugnat: ꝓditorẽ galterum in arce deprehẽsum vna cũ vxore robert⁹ patibulo illaqueari iubet: & bouchardo arcẽ restitui. Tenebat eodẽ tẽpore burgundiã henricus. Qui vita deficiens: cum se liberis carere intelligit: terram robertã legat. Quãobrem ad landericũ niuernẽsem comitẽ spectantes burgũdi: roberto se obtemperaturos negãt. Igitur accersito richardo normãno quẽ secundũ vocant ꝓmotis copiis robertus antissiodorũ vrbem burgũdo audientẽ obsidet. Cuius obsidionis pertesi ciues dedita tandẽ ciuitate landericũ quoq; regi dedũt. Recepta ciuitate aualonẽ preterea munitissimã arcem robertus vi capit. Atq; hac expeditione satis sue estimationi factum ratus in franciã se cõuertit: vbi apud senones bernardus quidã agens graui tyrãnide dei sacerdotes & tẽpla vexabat. Qua ꝑsecutione percit⁹ leothericus senonẽsiũ presul cõmunicato cũ ramaldo parisiorũ pontifice consilio: ciuitatẽ tyrãno liberat. Liberatã roberto permisit. At cum renardus inde aufugisset: fromõdus eius frater occupata arce: regi resistit. Sed obsessam robertus post aliquot dies recepit: capto fromõdo quẽ aureliam ad patrẽ renardum misit: vbi paulopost defunctus est. Nec diu sup͂stes robertus fuit. Nã q̃rto & vigesimo regni sui anno q fuit xpiane

Eudo carnotẽsis comes.

Ducatus burgũdie ex legato hẽrici ducis roberto regi dimittitur. Lãderic⁹ niuernensis comes de burgũdia contẽdit.

Robert⁹ rex morit. Ecclesie a robto extructe.

gratię trigesimus supra mille ad cõmune regũ sepulchrũ delat⁹ & dyonisiana ędesepult⁹ ẽ: relictis suę memorię preclaris monumẽtis. Montis em̃ fortis arcẽ validissimis turrib⁹ & muris extruxit. Diui reguli apud siluanectũ ędem. Aurelię diui aniani tẽplũ. Stãpis diuę virginis marię basilicã. Augustuduni ędes sacras duas. Apud possiacũ diuę virginis ecclesiam. Hic cũ vxores duas diuerso tempore habuisset: ex cõstãtia guillermi arelateñ. filia hẽricũ suscepit. Ex altera que nouiomẽsis erat: duos symonẽ & amalricũ extulit. A quib⁹ focus: & duo eius liberi balduin⁹ & amalricus hierosolimorũ reges ꝓdierũt. De richardo secũdo insigni admodũ principe qm̃ mentio supra incidit: illud tradendũ litteris sum arbitrat⁹. fuit illi ĩ delitiis puella plebeia quã annos sex perdite amauit. tulitq; ex ea mares tris et fœminas totidẽ. Nec ab ea alienari potuit / q̃q̃ a suis maxime rogaretur illustri genere ducere vxorẽ. Sed puellam coniugẽ accepit. Ex eius liberis duo richard⁹ & robert⁹ tẽporis successione ducatũ normãnię administrauerũt. Tertius cui guillermo nomẽ erat ĩ fiscani cœnobio monach⁹ vixit. Alissa maxia natu reginaldo britonũ comiti copulata ẽ Alienora flandrię comiti: tertia nauarrę regi tradita. Richard⁹

Eligioso regi roberto successit henricus. Cui mater cõstãtia ita aduersari studuit: vt multis regni ꝓcerib⁹ ad eã deficiẽtib⁹ robertũ burgũdionem henrico prȩferre ꝓtenderet. Filios em̃ tres ex cõstãtia robert⁹ susceperat. hugonẽ ducẽ qui prę patre mortuus est. Robertũ burgũdionum ducẽ & hũc henricũ: de quo nunc scribim⁹: francorũ regẽ. filia autẽ balduino de insula flandrorũ comiti thoro licet immatura spõsa committitur. Aliza erat illi nomen. vnde nati sunt liberi mares duo ludouicus & robertus & fœmina que guillermo notho anglorum regi nupsit. Iam arces aliquot vrbesq; constantia occuparat: cum henricus matris potentiã furoremq; veritus: ad robertũ normãnorum ducẽ accessit: auxiliũ:

Contẽtio de regno int frẽs.

Norman noth dux robert⁹ hẽrico regi auxiliũ tulit.

opē𝗊; aduersus maternā vim petitur⁹. Qui hērici fortunā miseratus: magnis illū muneribꝰ cumulatū: validoq; insup milite instructū: ad patruelē suū malgeriū qui corbolii comes erat mittēs: comiti mādat hērici partes sequat & quoad p eū cōmode fieri possit tueat. Abeūte a duce henrico: ipse dux finitima normāniȩ castra q̄ regis erant capit: imposito illis firmissimo p̄sidio: ne ab illis quicq̄ belli in henricū insurgeret. His igitur auxiliis: suis quoq; copiis auctus henricus nō longo tēporis ꝓgressu & maternum in se rigorē deflexit: & q̄ illa abstulisset partim vi parti libera deditione facta recepit. Et p id tēpus parisii ciuitas cōflagrauit. Quo anno dn̄icȩ salutis millesimo trigesimoquarto: Cāpaniȩ comitē eudonē & balduinū flādrensem quibusdā arcibꝰ oppidisq; mulctauit. Quȩ cōmoda hēricus in deū referēs accepta: diui martini tēplū quod cāporū appellat: a se parisii cōstructū sacerdotibꝰ quos seculares vulgus vocat assignauit. At nō fuit illi eadē erga hoīes gratitudo. A normāna nobilitate post roberti mortē in suū ducē guillermū ꝯspiratione orta: hēricus potiēdi tilliariȩ arcis cupidꝰ a guillermo impetratā sed a gilberto crispino q seruādȩ arci ꝑerat defensā vi expugnat atq; incēdit. Deinceps ad septētrionē versus secundū mare ꝓficiscēs argētonā diruit. Inde ad tilliariā reuersꝰ arcē instaurat īposito prȩsidio. Cū suscepta aduersus guillermū cōspiratio ꝓcederet: guillermꝰ ad henricū nūcios mittit orās vt paterni in se meriti recordatꝰ: se roberti ducis a quo olim opē accepisset filiū cōtra inimicorū violentiā iuuet. Quo nūcio motꝰ rex correpto ꝓ tēpore exercitu: ad halsedunū vna cū guillermo copias in ꝯspiratores ducēs: eos multo militū numero superiores fudit. Neq; hoc modo meliore rex aīo in guillermū perseuerat: plerisq; hērico suadētibꝰ neustriā repetere quȩ ditionis francorū fuisset. Atq; his verbis motus henricus: bipertito exercitu normāniā ingressus ē: vno caletos duce eudone fratre: altero gaufredo martello ebroicenses

1034. Prioratꝰ diui martini de cāpis.

inuadit. Ea re cognita guillermus diuersis copiis: regis conatus tardare festinat. Ipe aduersus regẽ ꝓficiscit. frãci qui in caletos grassabant: & ad mortuũ mare vsq; peruaserãt a normãnis fusi: occisiq; sũt. Quã victoriã postq̃ guillerm⁹ accepit: in collẽ qui regiis castris ꝓxim⁹ erat caduceatores ascẽdere iubet atq; ibi q̃ maxima posset voce nũciare: fugatos fusosq; frãcos esse. Re cõperta hẽricus iniuriã acceptaʒ vindicaturus: gaufredũ andegauẽsem in auxiliuʒ accersit. Atq; ita vno agmine ꝓgressi cũ sinũ quẽdaʒ pelagi cui vadadiuę nomẽ est vno traiectu trãsire oẽs nõ potuissent: alterã que ĩpediẽte ęstu restiterat Guillerm⁹ adorit atq; interimit: spectãte henrico qui suis interlabẽte ęstuario auxilio esse nõ valebat. Quo infortunio admonit⁹ rex: secũ reputat q̃ iniquę Guillermũ lacessisset. Igit per nuncios ducis amicitiam expetit: & initam illibatę seruauit: restituta arce tillaria quã a guillermo iiuste rapuerat. hic est guillermus roberti filius nothus qui angliam haroldo rege occiso occupauit eãq; meliorib⁹ legibus informauit atq; continuit: quibus hodieq; vtuntur angli. Quieuit deinde a bello hẽricus & Philippum quẽ ex anna russionum regis georgii filia extulerat: se viuo regnare ĩperauit. Fuere pręterea henrico liberi duo Robert⁹ burgũdię dux atq; hugo qui magnus appellat⁹ est. Henrici tẽpore berẽgarius turonensis dyacon⁹ errorẽ de eucharistię sacramẽto excitauit: vbi non verũ christi corpus: sed exẽplar quoddã corporis inesse dicebat. A quo postea resipiscẽs sentẽtiã mutauit vixitq; apprime liberalis in pauperes & fœminę congressus impatiẽs. ita vt a plerisq; ꝓpter multã eius sanctitatẽ mortuus sit honorat⁹. Nã hildebert⁹ cœnomanẽsium antistes multis illũ carminib⁹ extulit: i quorũ extremo ad hũc modũ scripsit. Post obitũ viuã secũ. secũ requiescã. Nec fiat melior sors mea sorte sua Atq; eodẽ quo id factũ ẽ ãno hẽric⁹ defũct⁹ cũ atauo atq; auo regib⁹ sepelit ãno saluti millesimo sexagesimo. Moriẽs philippũ filiũ balduino flãdrie 1060

Berengarius

comiti cōmēdauit vt illi tutor adesset. fuit itaq3 balduin⁹ philippo fidelissim⁹ eiq3 adulto regnū sine cōtrouersia administrandū reliqt. Huius regis ętate burgūdi cū annos centū & triginta frācis regib⁹ paruissent ad cōrardū impatorē defecerūt. Vñ factū est vt q̄ vna erat burgūdia in duas partita sit. & alteram q̄ campaniā attingit franci: alteram q̄ bisantinos spectat alemanni impatores tenuerint.

Burgundie diuisio.

Eiusdem compendii Liber sextus.

Philippus q̄ hoc inter reges francos nomē prim⁹ accepit, p̄spera fortuna vsus: duxit vxorē berthā florētii hollādię comitis & frigię regis filiā q̄ ludouicū atq3 ɔstātiam pepit. Erat p id tps biturigū comes harpinus vir strēnuus & bellipotēs. Qui ī expeditionē q̄ illo tpe ad hierosolymā primū duce petro heremita: deinde godefrido bullionen̄. parabat̄, p̄fecturus: cū rei pecuniarię indigeret: biturigū principatū regi venalē, ppponit. Quē sexaginta milib⁹ nūmū ab henrico emptū francoꝝ ditioni ascripsit. Adiūxit pręterea vastiniū ex hmōi cā. Orto inter gaufridū barbatū andegauū & fulconē richinū vastinēses frēs: ob male distributā paternā hereditatē: richinus hērico, pmittit se vastiniū illi ppetuo relictuꝝ: si se aduersus fratrē bello decertantē non impediat. Igit annuēte philippo: richin⁹ fratrē dep̄hensum: in custodia donec moreret̄ habuit: atq3 ista vastiniū Hērico permisit. Ex quo factū est vt crescente supiore fortuna: philippo pariter habendi cupido augeret̄. Ea propter vilcassinū qd̄ ad frācos respicit: & frācū appella̅t occupat: & aduers⁹ hugonē domni martini comitē: mōtēmelianū munitissimā arcē muro circuncingit. Inter hęc cū ludouic⁹ adolesceret: & iā spem faceret futurę magnitudinis: pater ad regni consortiū illū admisit. Qui nō p socordiā atq3 ignauiā mollis & effœminatus neq3 ferarū venationib⁹ occupat⁹: ętatem egit: sed nunc iaculandi: nunc sagittandi: vel armoꝝ se cō

Biturigensis iure ēptionis ad francos pertinent.

Vastiniū item.

Ludouicus ad regni ɔsortium a pāre admittit.

ſuetudine exercebat. At philippus filii cura a negociis respirans: in aliud ſe incõmodũ intricauit. Nam in berthã odio ꝯcepto eã apud monaſteriolum in arce aſſeruari iubet: abducta a foco andegauo Bertranda vxore: quã ĩ pellicem annos cõplures habuit ſuſceptis ex ea liberꝭ philippo & floreo atq; filia vna. Eius adulterii cã cũ a ſtupro nõ reſipiſceret philippus roman⁹ pontifex vrban⁹ ſecundus regi hoim cõmunione interdixit. Habuitq; apud clarũmõtẽ aruernię ciuitatẽ ſynodũ anno ſalutis milleſimo nonageſimoquinto vbi de morib⁹ cleri multa inſtituit. quoꝝ illud añ oia eſt: ne a quouis principe bñficiorũ inueſtiturã clericus recipiat. Pręterea de cogẽdo aduerſus turcos exercitu longã orõnem habuit. Quãobrẽ plurimi adducti ſe cruce ſignarũt. atq; ĩ primis aymar⁹ aniciẽſis id eſt ꝑdienſis antiſtes clarus habitus. atq; alii de quib⁹ poſterius ſcribemus. Cõgregãdi concilii occaſionẽ petrus eremita dedit. Ex ſolymis eñ reuerſus vrbano narrat vidiſſe ſe ſymonez hieroſolyme patriarchã ĩ ſeruitute a calipha rege miſerabiliter teneri & ludibrio haberi ſarracenis. Quę lachrymando cũ petrus referret: hinc põtifex motus de expeditiõe in ſyriã ducẽda aim adiecit. Igĩ excõicatiõis ignominia percitus rex: recepta bertha. bertrandã dimiſit. Inter pr̃is libidines ludonic⁹ regni adminiſtrationẽ curioſiſſime gerẽs: aduerſus guillermũ nouũ anglię regez q normanniam roberto fratri abſtulerat: pręliis aliquot fœliciter geſtis: grãdi ſemper aĩo ſe geſſit: ita vt deſperata victoria anglus retro ad ſuos ſe ꝯuerterit. Vbi dũ venationi ĩdulget ſagitta ĩcerto auctore traiectus ĩteriit. Fuit equidẽ ludouico nõ ſegnis cura rebelles edomãdi. Bochardũ eñ mõtiſmorẽtiani dñm ob leſam diui dyoniſii libertatẽ in arce obſeſſum ad ſeuenire & dãna ecclię illata cõpenſare coegit. Droetũ mõtiacuz pręterea eius criminis participẽ incendio caſtelli quo ſe receperat affecit. Eius quoq; virtute & diligentia mathei bellimõtis temeritas pœnas luit Qui ablatã caſtelli luſarceñ.

Philipp⁹ berthã dimittit: et bertrãdã in delitiis habuit.

1095

Ludouic⁹ eccl'ie et pacis turbatores punit.

parte hugoni claromōtensi cuius filiā duxerat vxorē restituere ptēneret. Nam castellū vi atq; armis receptū ludouicus hugoni restituit. Fugientē aūt matheū ad chambeliacum vsq; psecutus: eū in arce obsedit sed crebris imbribus fatigatus & continuo tonitru perterritus miles: relicta obsidione & parte castroꝝ incensa: se fugę cōmisit: a qua non ludouici reuerētia: nō clamor nō preces fugientē cōtinere potuerūt. Ea re tantā indignationē cōcepit ludouicus: vt parisios repetēs sępenumero diceret: pulchrius esse crudeli morte si honesta esset occūbere: q̄ cū dedecore vitā ꝑducere. Igiť nouo exercitu contracto bellum redintegrare cōtendit. Sed matheus bellomōtēsis gnarus stultum esse maiorū iussis nō parere: amicoꝝ interuentu: & ipsius sup philippi auctoritate benigniorē habuit ludouicū satisfactione incōmodoꝝ exhibita. Elbonē pręterea rossiacum q Laudunensi & remēsi clero frequentez vim inferebat ad pniam compulit. Pari quoq; virtute leonetum de magduno aureliānēsem eccl'iam turbantē compressit. Per hos ītē dies guido de rupeforti primę nobilitatꝭ hō ęgre ferēs filiā quā ludouico nuptui dederat diuortio fuisse dimissā ꝓpterea q̄ cognatiōis gradu ludouico ptingeret: belli occasiōes quęritabat. Nec defuit maliuolo hoi ad flagitium

Gorneyū in matrna flumine.

socius. Erat ī materna flumīe castellū gorneyū: aquis murisq; munitissimū. Cui hugo pōponus pręerat: guidōis sectator. Hic q̄ secus publicā viā castellū situm esset: abductos a mercatorib⁹ equos in arcē sustulerat. Ea re indignatus ludouicus cū prędā pōponus nō redderet: ad castellū copias pro tpe celeriter ptractas mouet. vbi dum aliquot dies distineť: guido de rupeforti de obsessis sollicit⁹ a theobaldo cāpanię comite p richardū suę factiōis psortē auxiliuz petit: atq; impetrat. Ipe interim aliquot regni loca incursionibus populatur. At ludouicus cognito theobaldi

Theobaldus cāpanie comes ptra ludouicum.

aduentu: ex finitima gorneyo gēte milite raptiz collecto: in comitem instructo agmine pergit. Quem profligata

magna exercitus parte in fugā vertit. Inde reuersus victor ludouicus castellum recepit. Accessit ad hęc alia ab hōbaldo turbatio q sanctę serennę castellum quod in bituri-gibus ad lemouicenses spectat incolens biturigum agros crebris incursionibus vastabat. Igitur in prędatorem pro-fectus ludouicus in conspectu hostiū castra locat. Perflue bat eum locum riuulus quē hombaldus ad vtranq; ripaʒ occupabat. & quo vadum erat: ne franco pateret trāsitus li ber: prȩacutos palos defixerat. Qua re postq̄ se remorari ludouicus videt: ipse citato equo in hombaldū fertur: quē & alterum qui iuxta erat in profluentum prosternit. Qui-bus in alterā ripā elapsis: ludouicus qua vadum esse intel-lexit traiiciens: in hostes prope iam attonitos irruit. Queʒ insequētes franci hostem ad castellum vsq; profligauerūt. Hoc euentu perterritus hombaldus se & sua ludouici po testati permisit. Recepto castello ludouicus hombaldū in turre stāpēsi custodiri iubet. His dieb⁹ Robert⁹ de bruxel-lo in agro pictauēn. fontiseuraldi monasterium a petro pi ctauorum episcopo adiutus instituit opus mirificum & celebre. Hęc atq; alia strennue gerente ludouico: philip-pum melduni ęgrotantem vita destituit. Cuius funus reli-giosę curans ludouicus: ad diuum benedictum ligeren-sem extulit vbi se delegerat sepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centesimo sexto supra mille. Philippo ad huc viuente cum per syriam atq; palestinā christiani a ma-humeti cultoribus diris incursionibus premerentur in-gens ex prouinciis orbis christiani militum & populi ex-ercitus insurrexit in syriamq; profecta est. Cuius bone par tis ductor fuit gaufridus bullone & lotharingię dux co-mitantibus eum fratribus suis eustatio & balduino. quibus se comites addiderunt anselmus richemontus Balduinus mancium comes: robertus flandrensis. Ste-phanus valesius Hugo magnus philippi regis frater vi-romandorum comes. Robertus normānorum dux. Ray

Hōbald⁹ biturigibus. Officium egregiū militis.

Expeditiō hierosolymitana a Gaufrido bullone duce.

mondus tholosates & alii cõplures. Duxit nõ min⁹ segni ter copias petrus eremita. qbus pdicando hortãdoq3 animũ dabat/ iter prȩliãtes fortiter militãs. Gaufridus autem cui ad tam longã diuturnãq3 militiã nõ suppetebãt opes/ bullionẽ castrũ quod in leodiis est oberto gentis epo vendit: acceptis mille & trecentis argenti marchis. Mettenses

Mettẽsium libertas.

pterea qui ad lotharingiȩ principatũ ptinebãt recepta ab eis grãdi (sicuti ego accepi) pecunia: sui iuris eẽ pmisit. qd non secus ac recuperatã libertatẽ hactenus seruant & constanti virtute tuentur.

Cõtentio d loco vbi rex sacrari debeat.

Patris funere digna pietate expleto: Ludouicus & si populari beniuolẽtia iuuaretur: non pauci tamẽ ex regni primoribus suspecti cũ illi essent: cõsilio yuonis carnotensiũ epi confestim aureliȩ conuentũ habuit. Ibiq3 cõuenientibus ex senonensi prouincia & viciniori bus vrbibus episcopis: regiis insignibus ornatus rex appellatus est. Quo ritu vix exacto: ecce a remis missi ab archiprȩsule nuncii venere: in mãdatis habentes: dicere remensem ecclesiã vnam iter francos esse: vbi reges sacra vnctione liniri optima consuetudine oporteret. Sed cũ sacrũ iam misteriũ absolutũ intellexerunt: obmutescẽtes irrita legatiõe reuersi sunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo siquidẽ ruffus: & Guido creciac⁹ ei⁹ fili⁹

Eudo comes corbeij a gingone fratre dñi venationi indulgẽt capitur.

pdis assueti: & qb⁹ doleret q castello gomeii spoliati a rege essent: aduersus quẽ eudo corbeii comes suppetias fratri mittere recusasset: isidias eudoni parant: eũq3 relaxandi animi causa venatũ pdeuntẽ inuadunt. Atq3 in vinculis i arce firmitatis balduini coniiciũt. Qua re animaduersa eudonis amici ludouico iniuriã sui domini renũciant. Adiicientes cum castellanis. hoc est cum oppidanis pepegisse: se eos dum aduenirent in castellũ admissuros esse. Rex igitur paucis: ne ab hoste dignosceretur: adcitis: ad firmitatẽ cõtendens Anselinũ cũ quadraginta equitibus prȩmittit Qui per pontẽ ad hoc paratũ itroducti: strepitu & susurro

suo castellanos rei ignaros excitarũt. Quo factũ est: vt no-
ctu & viarũ angustia ꝑpediti q̄ ꝑmissi erãt retro abire com-
pulsi sunt anselino capto: quẽ vna cũ eudone corboliano
i ergastulũ castellani demisere. Fuit ea re supra q̃ credi pōt
idignat⁹ ludouicus. Idcirco festinãter ꝓperat castellũ obsi-
dere aggerib⁹ quiq; p circuitũ erectis. Per eã obsidionẽ cō-
perto q̄ guido creciacus variato frequẽter habitu ad obses-
sos clam itroire tẽtaret: ludouicus arcẽ oppugnat. Qua re
territi castellani: ludouici ptãti se ꝑmisere. Quorũ aliis for
tunis oībus mulctati: alii carcere lōgo afflicti mortẽ obie-
rũt. Receptis ad hunc modũ iis quos hostis vinctos tene
bat: ludouicus reliq̄s metũ incussit. Sed aliud difficili⁹ Bellũ ab anglia.
mox bellũ ab ãglo rege exortũ ẽ. Eodẽ tp̄e hẽric⁹ quartus
anglis ĩpabat. cui⁹ nomen grãde quidẽ fuit. de quo her-
linus vates anglus vaticinat⁹ esse phibet q̄ inter anglos di
uinatiōis nō mediocre nomẽ obtinuit. Hic hẽricus ordi
natis apud anglos reb⁹: cũ in normanniã anno dñi cẽtesi-
modecimo supra millesimũ venisset: arcẽ gisortii quæ ad
ẽptã amnẽ inter frãcos normãnosq; limes est: a pagano ar-
cis dño vi extorq̄t. Quod factũ post q̃ resciuit ludouicus:
legatis ad hẽricũ missis petit: arcẽ aut restituat: aut diruat.
Sed ad hoc ventũ est: vt cōuentu apud plãcas habito: re-
ges de hac re colloquiũ inirẽt. Cũ ad designatũ consilio lo-
cũ reges accessissent: ludouicus aliquot ex suis ad henricũ
legat. Cui⁹ legatiōis primari⁹ ad hunc modũ locut⁹ fuis- Oratores franci ad henricum anglum.
se phibet. Cũ normãnię principatũ henrice ex franco rege
recepisti: iureiurãdo inter vos sancitũ est vter vestrũ gisor
tiũ arcẽ aut brayũ occuparet: is ĩfra quartũ occupatę arcis
diem eam dirueret. Quod pactũ q̄ñquidem ꝑuaricatus es
ꝑcepit rex vt cōdi ioni obediẽs arcẽ gisortii quã occupatã
tenes oĩno ꝓsternas: & q̃ dãna intulisti cōpenses. Si q̄spiã
ex tuis adest q̄ pactũ neget: parat⁹ est rex aut idoneis testi-
bus id ꝓbare aut bello rẽ suã agitare. Hęc cũ henrico nũci
assent legati: nullo expectato respōso: ad regẽ se receperũt

Quos ꝓtenꝰ secuti qdã ex normãnis: regẽ ĩpudẽter ꝯuenit unt: ꝯditionẽ (cuiꝰ mẽtionẽ fecerãt legati) ꝑnegantes. Propterea litigiosã rẽ iudicio decernãdã eẽ. Mittunt igit iterũ ad henricũ nuncii q certamen singulare: aut bellũ ĩdicent. Quibꝰ rñdit anglus: se id qdẽ (accedente ꝑ tpe occasione) curaturũ: ĩsani hoĩs esse: se reqꝫ oẽm suã ĩconstanti fortunę velut aleã luderet cõmittere. Ad hęc henrici verba tumultuãtes franci: leuibꝰ quibusdã ꝓliis in normãnos ꝯcurrũt. Sed cũ nox supueniens pugnã diremisset: discedẽte gisortiũ anglo: franci caluũ montẽ petunt. Qui sub diei sequentis lucẽ correptis armis gisortiũ expugnare cũ statuissent: ĩde sunt (normãnis ex oppido erũpentibus) repulsi. Hoc vt diximꝰ ĩchoatũ bellũ secũdo tãdẽ anno finẽ cepit. guillermo hẽrici filio ludouici iussa capessẽte. Cui ob ĩgenuaꝫ eius ĩdolem: arcem cuiꝰ causa digladiatũ erat: liberã ludouicus dimisit. Per id tẽpus ĩhumanũ facinus a socero in generũ patratũ silentio ꝑterire nõ possum. Est eñ tum sceleris atrocitate: tum supplicii grauitate cognitu dignum. Est ꝓxime sequanã edita rupes: in cuiꝰ altissimo iugo guydo quidã nobilitate ĩsignis arcẽ munitissimaꝫ extruxerat ĩdito a suo noĩe arci vocabulo. Rupes eñ guidonis etiam nũc appellat: in ea cũ aliquot sęculis ĩpe primũ: deide filii eiꝰ duo successu tpis habitassent: vicinos ppłos ꝑdis affligẽtes: guido tãdẽ alter hęreditario iure arcẽ suscepit. Qui maiorũ suorũ vitã exosus: ad humanitatẽ se cõuertit: ducta vxore guillermi cuiusdã potẽtis normãni filia. Hic guillermus normãna ꝑfidia vsus: genero ĩsidias ponit. si quo modo arcẽ illi eripere posset. Satellitibꝰ igit (quos loricis sub sagis ĩstruxerat) secũ assumptis: in sacellũ quo rem diuinã auditurus erat gener cõtendit. Ibi simulata pietate ꝑfidus socer dũ venientẽ cũ vxore generũ intuet occupata sacelli ianua guidonẽ summouet. Quẽ dũ satellites gladiis cõfodiunt: misera vxor in virũ humi ꝓcumbentẽ se ꝓsternit: prõpta oĩno vulnera q̃ marito ĩferrent satellites in

Crudele factum

Rupes guidonis

se excipe: aut pietate atq̧ mia ferociā ꝓpescere tyrānoꝝ. Sʒ frustra gladiis districtis lachrimę obiiciunt: iterimit aucto-re socero gener. Et qui ī arce īuenti sunt ad vnū oēs necā-tur. Pia aūt vxor & viri & suo cruore madens: se ad virū re-putādo vt potuit illapsa: dū mortuū maritū gemēs oscu-latur: ipsa pariter occubuit. Postq̄ tam atrox flagitium in vulg⁹ delatū est: finitimi loco ꝓceres sceleris īmanitate ex-citi / veriti quoq̧ ne anglus opem guillermo ferret / cōtra-cta ex agris qualicūq̧ manu arcē circūsistunt: missis ad Lu-douicū festināter nūciis / quid de homicidis agendum sta-tuat inquirentes. Rex crudele factū detestatus: mādat eos grauissimo atq̧ ignominioso supplicio affici. Cū ad arcē aliquot dies ꝓceres cōsedissent / rebus suis desperans guil-lermus: colloqo impetrato pollicet / si aliā sibi suisq̧ sedeʒ dent: se locū in potestate obsidētiū relicturū. Complures ex ꝓceribus ꝓmissum admittētes / dant fidem postulata cōplendi. Qui in arcem recepti reliquæ multitudini obsi-stere nec igressum ꝓhibere valentes: fidē datā seruare non potuerūt. quin furentiū more beluarū cohors ītus irrum-pens: satellites laniat / euulsis quorūdā intestinis: aliis p fe-nestras p̄cipitatis: quos qui foris aderant lanceis mucroni-busq̧ excipiebant. Ex sectū aūt guillermū flagitii auctorē corde p̄cordiisq̧ euulsis: crudeli vt dignus erat morte neca-uerunt. Occisorū p̄terea cadauera cratibus ligneis īposita in sequanā abiecerunt. vt secūdo flumine rothomagū de-lata: dignas suo flagitio pœnas luisse testimoniū norman-nis darent. Ad hanc īpietatē philippus philippi regis no-thus guillermo fautor fauisse creditus est. Nā a rege tertio vocatus: siue cōscientię metu / siue ꝓceptę rebelliōis cōcu-piscētia remoratus: parere neglexit / amicorū potētia fret⁹ Sed repugnantē & magduni obsessum ludouicus castiga-uit. Eodē animi robore Hugonē puyssiacū qui carno-tensiū agrū peruaserat ecclesiasq̧ prędabatur: neq̧ superis neq̧ hominibus indulgens in castello puyssiaco comprę

Philipp⁹ spurius.

hendit: atq; ad castruz laudunũ in vinculis habuit. Vnde
Corbolii. postea liberatus est: corbolii arce ludouico permissa: quã
theobaldus cãpanię comes eudone defũcto occupare ve-
hemẽter ardebat. At hugo quietis ĩpatiẽs: & datę fidei
oblit⁹: cũ in flandriã iter facturũ ludouicũ accepit: capto
cũ theobaldo & hẽrico anglo cõsilio: puyssiacũ quod di-
rutũ frãci reliquerãt instaurat. Theobaldũq; & normãno-
ruz nõ contẽnendã manũ in castellũ admittit. Nec sua ser-
uare cõtent⁹: thuriũ belsię oppidũ copias ducit atq; obsi-
det. Ea re ad ludouicũ delata/ a flãdria: quo iter habebat re-
uertẽs: ad hostes exercitũ ducit. In aduenĩẽtem theobald⁹
eruptione facta ꝓgredit̃. Sed francorũ potẽtia in arcẽ se re-
Puyssiacum. cipere cõpulsus est. Est in conspectu puyssiaci tumulus
terreus quẽ occupare cũ ludouicus festinasset: in eo castel-
lum magno suorũ periculo extruxit. Nã in eũ vsq; locum
ex arce puyssiaci iaculis & fũdis emissis nostros hostis ap-
petebat. Castello absoluto: p̃sidioq; & quantũ pro tẽpore
opus erat cõmeatu instructo: rex thuriũ veniẽs nouas co-
pias parat. Moxq; per iãuillã ducẽs a theobaldo armis im-
petitur. Qui ꝙ militũ numero sũpior esset: de victoria fer-
me secur⁹ suis aĩos facit. At cõtra francus oĩa in virtute po-
nens hostẽ viriliter excipit. Promoto pręlio cũ ad rodol-
phi viromãdensis tẽtoria theobald⁹ venisset: rodolphus
& vos inq̃t brienses iã primũ in viromãdos audetis ꝑcur-
rere. Atq; ita locut⁹ in theobaldũ impetũ facit. Qui feroc̃
hostis incursu territus: ad signiferũ suos oẽs cõuenire ma-
gna voce inclamabat. Qua etiam excitati franci resumptis
animis adeo ferociter pręliũ cõmittũt: vt hostẽ in fugam
Theobaldus cãpan⁹ comes superatur. actũ ad puyssiacuz vsq; sint p̃secuti. Ab hoc tp̃e theobald⁹
aĩo languidiore fuit: cœpitq; illũ fortuna deficere. Quãob
rem a rege impetrat carnotũ tuto se recipe possit. Igit̃ abe-
unte comite: & hugo & puyssiacuz in ludouici ꝑtãtem ve
nere. Hugonẽ aũt fortunis oĩbus destitutum dimisit: arce
ad solũ excisa. Reliquos ꝑiuratiõis ꝑscios vel morte affecit

vel hereditatibus mulctauit. Dū his rebus ludouic⁹ occupatur Thomas de marla stupendę imanitatis latro laudunensem clerū atq; ipsam vrbem multis incōmodis afflixit. diuę marię tēplo incenso: atq; a diui iohis monasterio creciaco nogentoq; ereptis: vbi extructis p ambitū turribus fossisq; pręsidiū imposuerat. Ex quibus oppidis icursiones crebras faciēs oia populabatur. Cuius iniquitati vt occurreret clerus concilio francorū sacerdotum viennę indicto: vbi pōtificis maximi legat⁹ affuit: Thomas absens omni militię dignitate exuit atq; hoim cōione interdicit. Orantib⁹ ludouicū sacerdotib⁹ in thomā expeditionē recipere. Quorū pcib⁹ adduct⁹ rex ad creciacū castra ponit. Nec multo negocio oppidanos ad deditionē cōpellit. inde nihil cūctatus nogetū adit: vbi thomas icolebat q paucis supra dieb⁹ lauduneñ. antistitē galterū tēplo per summā iiuriā abductū ocłis priuauerat: & mox necatū in pximū agrū nudū piici mādauerat. Cui⁹ flagitii magnitudine idignat⁹ ludouicus arcē ptem⁹ oppugnare iubet. Qua recepta eos q thomę iseruiebāt furcis appēdit. Recepit ꝑterea bellouacū: quā lācellin⁹ dōni martini comes ad se ptinere iactabat: q & ipe in ecclias earūq; ministros ipia crudelitate grassabat. Ferente ludouico tam diligēter opē tutelāq; dei sacerdotib⁹: venit ad eum ex biturigib⁹ alardus guillebaldus ab archēbaldo missus quē haymo borbonii dñs portiōe ad se ptinētis hęreditatis spoliauerat. Erat eñi archēbaldus haymonis ex fratre nepos. Igit postulat regē ius in ea cā dicere: & pariter auxiliari ecclesiis atq; inopib⁹ qb⁹ mltas calamitates haymo iuexisset. Alardo hęc nūciāte ludouicus priusq̄ p hāc iiuriarū occasionē armis decertaret: haymonē ad se vocat. Nō parentē in castello germiniaco qd munitissimū sibi haymo milite & cōmeatu istruxerat obsidet. Nec obsidionē diu passus q temerariū iudicaret potenti regi cōtraire petit ad regem ire sibi liceat. Ad quē demisso supcilio veniens: relicto in ludouici ptāte ca-

Thomas de marla latro clerū affligit.

haymo borboni⁹.

stello: veniã accepit: deductusq; in frãciaʒ publico iudicio nepoti que abstulerat reddere condẽnatur. His ꝓspere a ludouico gestis maius aliud bellũ incidit. hẽricus anglus qui normãniã tenebat adiũcto sibi theobaldo cãpaniȩ comite cũ & pecunia & dignitate cũ ludouico certaret: frãco subesse recusabat. Est oppidũ quod aquã nicasii incolȩ vocant epta flumine vndiq; allutũ qua iter in normãniã est. Id breui militũ manu premissa: ludouicus suos occupatũ mittit. Oppido recepto rex locũ q bello in normãnos gerendo ydoneus erat: turribus firmat: atq; prȩsidiũ iponit. mox qñquidẽ anglus ad collẽ qui postea malesit⁹ appellatus ẽ: castra habere nũciabat: augere & ipse copias istituit. Cõuenere ad regeʒ instructo milite balduin⁹ flãdrensis & focus andegau⁹ & alii ex frãcis plurimi ꝓceres. Nec minore conatu anglus ad eũ quẽ nunc memoraui collẽ castellũ extruxit quod ꝓpugnaculũ aduersus frãcos esse in posterũ posset. Postq̃ vero parato iusto exercitu ludouicus anglũ inde abiisse cognouit: illo sub lucẽ ꝓfect⁹ castelluʒ expugnat atq; ꝓsternit. Fuit deinde anglo fortuna deterior. Nam trib⁹ diuersis locis a francis impetitus: cui primũ occurreret hȩsitabat. Focus enim a cœnomãnis: ludouicus a põtiuiaco: & balduin⁹ aliũde henricũ inuasit. Accedebat ad dirã sortẽ suorũ defectio & quorũdã aulicorũ odiũ ita vt ipe nusq̃ securus nocturnã custodiã in armis excubare ĩ cubiculo pciperet: mucronẽq; ceruicali supponere. interdiu aũt gladio semp accinctus familiarissimos quosq; domo sine ense egredi nõ permittebat. Dũ his malis hẽricus angeret: enguerrãdus caluomõtensis hõ diues & militiȩ insuetus: eudeliũ castellũ (proditorib⁹ normannis) anglo surripuit. Ex quo interdũ copiosa manu ĩ vicinũ agrũ erumpẽs aduersus anglũ prȩlio dimicare nõ formidabat.

At postq̃ in cuiusdã arcis obsidiõe resistẽs balduin⁹ flãdrẽsis in facie vulnus accepit: quo male curato non multo post tpe interiit. Simulq; desciuit a rege focus andȩgauus

Bellum a hẽrico anglo.

henric⁹ a suis desti-tus.

Balduin⁹ flãdrẽsis male curato vulnere interijt.

data guillermo hērici filio: filia vxore. Nec tñ his auxiliis destitutus rex aīo intabuit: neq̧ destitit anglū normanosq̧ ꝑsequi: ita vt positis aliqñ ex aduerso castris bouchard⁹ mōmorentian⁹ & guido claromōteñ. cuneo facto aciem hostiū ꝑuadentes normanos ad peditē militē retro abire cōpellerent. Quos insecuti franci: nō qua host⁹ loco cedebat sed in cōfertissimā aciē deserto ordine ꝓuecti mox terga verterūt. Quos rex cū ꝯtinere nō potuisset: lentissimo quoad potuit agmine ne discessus fugę similis videret: andeliū se ꝯtulit. Inde receptis ex fuga suis: nouisq̧ copiis coactis: iterū in anglū mouet: atq̧ inter eundū arce diuerii īcēsa: vernoliū ꝓgressus cū oīa igni ferroq̧ ꝑderet: anglus tñ in aciē nō ꝓdiit. Non īuento hoste: ludouic⁹ in carnotos (qui theobaldi ditionis erant) impetū facit animo ciuitatē desolandi. Sed occurrente illi cū interiore diuę marię tunica clero religiosus rex iram deposuit. Eadem tēpestate gelasius secundus pōtifex romanus hērici imperatoris furorē timens (qui italię clades plurimas īferebat: mauriciūq̧ bracharensem pontificē esse cōtendebat) in galliā ad ludouicū adnauigat. Sed magalonę cū appulisset: valitudinarius ex pleuresi factus: properāte illi obuiā Ludouico cluniaci moritur. Cui suffect⁹ guido vienneñ. antistes ac Calixtus secūdus appellatus ope & potentia Ludouici adiutus: romā (excipientibus eū magna lętitia populis) se contulit. At henricus imperator ęgro animo ferens pōtificem a francis in vrbem deductū esse: constituit infestis copiis remos perdere (vbi concilio epōrū habito pōtifex eum excōmunicatione perstrinxerat) Quod quidem facile factu arbitrabatur: q̧ Henrici angli filiam vxorem duxisset. Consilio imperatoris ad Ludouicum relato maioribus q̄ solitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitū conflat. Interim dum delectus militū haberetur: diuū dionysiū petit atq̧ precatur vt sibi regnoq̧ aduersus hostem tutor assit. Sanctorū autem corpora quę

Nota vierrorem.

Diuerius castellum Uernoliū

Henricus quart⁹ imperator in remos copias parat.

munitissimo loco asseruari solent educi e feretris iubet. vi-
Auriflam ma. tenda venerãdaq̃ his q̃ aderãt procerib⁹ & populo. Mox-
q̃ sumpta ex altari auriflãma (id em̃ peculiare signũ regi-
bus frãcis est dum difficile aliquid in potẽtẽ quẽpiam ho-
stem suscipiũt.) Igitur hoc insigni ornat⁹ rex remos petit:
Ludouicus acies instruit. ibi acies instruũtur. In pria remi atq̃ cathalauni duce theo
baldo cãpanię comite sunt cõstituti. secundã tenuere aure
liani atq̃ stãpẽses & ii qui ad ditionẽ dyonisiani cœnobii
pertinebãt. Tertiã sibi ducẽdã ex parisiis & finitimis locis
ludouic⁹ desumpsit. Paucis deinde interiectis dieb⁹ adue-
nientes magnis copiis instructi guillerm⁹ aquitanię dux:
et niuernẽsis comes in prima acie collocantur. Radulpho
autẽ viromando quẽ militum delectissima manus seque-
batur dextrũ cornu: pictauis sinistrũ assignatur. Itaq̃ tam
multis exercitus fuit quãtus a nullo superiore francorũ re
ge ꝯparatus fuisse lectũ sit. Sed henrico imperatori anim⁹
elanguit: qui postq̃ francorũ ingentẽ in se belli apparatũ
accepit relicto negocio timide abscessit. Huic hẽrico vxor
erat machildis henrici anglię regis soror. Quo sine liberis
defuncto: machildis normãniam reuertẽs secũdo nupsit
gaufrido martello andegauorũ turonorũq̃ & cœnoman
norũ comiti. Hinc ꝓgnati sunt gaufrid⁹ plãtagenestus &
guillermus lõgaspata. Tertio filio hẽricus nomẽ fuit: qui
anglię prefectus rex andegauiã cum cœnomãnia & turo-
nia possedit. Interea dum hęc apud remos gerũtur An
glus spe bene gerẽdę rei dũ ludouicus abest adductus fran
Amorre⁹ mõtefortensis hẽricũ pellit. ciam vastare contendit. Sed opera amorrei mõtefortensis
qui tuẽdę regionis causa relict⁹ a rege erat: anglus ingenti
suo dãno repellit. Alemãno impatore superato. ludo-
uicus exercitũ dimisit atq̃ ad dyonisianũ cœnobium voti
cõpos veniens grãs deo & sanctis martyrib⁹ supplex per-
soluit. Quorũ feretra suis humeris in testudinẽ vbi diligẽti
Aruernie comes malus. custodia seruãtur deposuit: donis cõplurib⁹ religiose ex-
hibitis. Dedit post hęc alteram belli causam aruernorũ

comes qui furto claromontez vrbem epo abstulerat. Quã iniuriã ab antistite ad se delatã molestissime rex tulit. Et ꝓmoto in comitẽ valido exercitu ciuitatẽ recepit: reb⁹ inter episcopũ & comitez cõpositis. Sed diuturna nõ fuit pacis cõditio renouãtib⁹ aruernis bellũ. In quo mouẽs ludouicus q̃q̃ iam ętate ingrauesceret: dehortãtibus expeditionẽ amicis valitudinez dissimulans pergit. In ea expeditione visus est maxime opera caroli flãdrensis & foci andegauorum ducis: pręterea britonici atq; amorrei: rei militaris apprime periti. Prima apud montẽferrandum duobus circiter passuum milibus ad claromontem distante decertatio fuit. Oppido recepto cũ iaz aruernia omnis regis ditioni se dederet. Affuit cum ingẽtibus copiis guillermus aquitanię princeps suppetias aruernis laturus: ꝓpterea ꝙ hi ad ducatũ ei⁹ pertinerẽt. Qui ex vicino mõte castra ludouici contẽplat⁹ quę in planicie locata erãt: copias apparatũq; admiratus: ad regẽ nuncios mittit dicere: se quidẽ in eũ nichil deliquisse cuius optimo iure subditus esset: sed ratiõe moueri: vt comitiꝫ atq; aruernorũ causam tueretur: qui in fide eius persisterẽt. Si quod ab illis peccatũ esset: deducturum se comitẽ a quo malefactorũ rationem lege iudicioq; exigat. Si regi ita placebit: daturos illi aruernos nõ contẽnendos obsides. Nũciis auditis rex cõsilium ex suis capit. Igitur receptis obsidib⁹: paceq; restituta: cõuentus aurelię indicitur. Cum in flãdriã ex aruernis carolus comes reuertisset: cõiuratione quorũdam apud brugas flãndrię insigne oppidũ: in ecclesia sancti donati a Bochardo prępositi ecclesię fratre comes carol⁹ occiditur. Qui enim primã in ea ecclesia dignitatez gerit prępositus appellatur. Quo execrabili facto ad iracũdiã permotus ludouicus: brugas contẽdit: ecclesiamq; vbi homicidę tanq̃ in arce incolebãt circũuallat. Ex qua se furtim surripiẽtes bochardus & bertopus: ille fugiens depręhensus oculis orbatus est atq; ad palum deligatus sagittis in faciem eius actis cũ interiisset:

Guillermus aquitan⁹ dux opem fert aruernis.

Mot⁹ in flãdria ꝫ comitẽ.

Bochard⁹ ꝛ bertopus comitis interfectores puniũtur.

in rotam altissimo tigno superfixam tanq̃ ad spectaculum sublatus: mox in sordidissimã cloacam abiectus est. bertopus autem a furca pepẽdit: appenso cum eo viuo cane qui stimulis a carnifice agitatus in bertopi faciẽ furens pendẽtem laniabat & iterdum stercore perfũdebat. Reliquos quos in turre cõprehẽdit e turris fastigio precipites dedit. vnũ vero (ysaac illi nomẽ erat) cũ spe vitandi periculi monachatum ꝓfiteri promisisset: captum laqueo strangulari iubet. Eius factionis auctor Guillerm⁹ nothus qui ypras se receperat postq̃ Ludouicũ ad se comprehendẽdum properare intellexit: eductis ex oppido trecẽtis delectis militibus regi occurrit. At partita acie milites Ludouici alii in hostem cõcurrunt: alii in arcem per posticũ cõsentientib⁹ castellanis se conferunt. Atq; ad hunc modum guillermo spes flandria potiẽdi ablata est: de satellitibus vero supplicium sumptum est. Affecit preterea ignominiosa morte thomã de marla quem non lõge a cõciaco regi insidias ponentem interceptũ Laudunũ misit: ibiq; interimere hominem iubet. Venit non longe post ad ludouicum innocentius secundus maximus põtifex aduersante sibi petro leone ab altera cardinalium parte electo Cui obuiã progressus rex: cum vxore & liberis apud iulianum ligerẽsem pontificem debita veneratione excepit: opem fortunasq; suas omnes pollicit⁹. Synodos enim duas apud claromõtem vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondum atq; platinam scripsisse hunc innocentium regnante philippo in franciã venisse: quibus frãci annales non assentiuntur. Inter hec nũciatur ludouico filium eius philippum dum extra muros parisii equo veheretur interiisse. Nam inter crura lasciuiẽtis equi cum domesticus sus incurrisset equusërociter cespitãs iuuenẽ humi deturbat: quo lapsu nocte que insecuta est decessit. Cuius mors sicut moerori ludouico fuit: ita eũ admonuit rerũ futurarũ sollicitũ esse. Tum enim in mentẽ venit diui

Guillerm⁹ necis auctor.

Thomas de marla punitur

Innocentius scõs.

Philipp⁹ ludouici fili⁹ equo deturbat⁹ moritur.

bernardi clareuallen. vaticiniũ. Nã cum ludouicũ dei bona aliqñ vsurpãtẽ bernard⁹ argueret: nec ꝓpterea abstineret: hec iquit tua rex ꝑtinacia filii iteritu mulctabit. Igitur cũ annorũ plen⁹ esset plurimisq; laboribus affect⁹ ex amicorũ consilio ludouicũ alterũ filium qui iunior appellat⁹ est i ꝯsortiũ admĩstrãdi regni assũpsit: remisq; deductũ regia vnctiõe atq; corona cũ insigniri iubet. Inde Parisius reuersus postq̃ resciuit theobaldũ cãpanie comitẽ in ꝑfidia ꝑsistere: q̃q̃ in femore grauiter vulnerat⁹ eẽt: ad castellũ bonęuallis mouẽs: locũ oẽm pręter cœnobiũ diruit: pari itẽ ruina ꝯtriuit castellũ reginaldi quod theobaldo parebat. Postrema ꝟo ludouici expeditio i brissonetũ qđ ligeri fluuio finitimũ ẽ fuit: ob dñi iiquitatẽ q vias publicas mercatorib⁹ pręcludebat. desolata igit̃ arce cũ valitudine & quotidiana tussi laboraret apud mõtricardũ decubuit. vbi cõ plurib⁹ epis accersitis postq̃ ꝯfessionis sacramẽto ꝯsciẽtiã emũdasset: ꝯferri sibi sacrã eucharistiã postulauit. Interim dũ ad id se parãt sacerdotes ipe vestib⁹ indut⁹ & cubili exurgẽs: obuiã sacerdotib⁹ ꝑgit. Recepto cęlesti cibo rex ludouicũ ad se vocãs regni se admĩstratõe abdicauit. hec pręlocut⁹ ego inq̃t ludouice regnũ quod male ipe admĩstraui tibi cõmitto. tuere quoad ꝑ te fieri poterit: dei mĩstros. iopes foue: viduis atq; orphanis subsidiũ ferto. Hęc postq̃ dixisset supellectilez regiã omnẽ ꝑ ecclesias distribuit & egenis erogauit Ludouici glorię atq; optimę fœlicitati dari plane potest: plerosq; suo tẽpore ordines aut originez: aut magnum sanctitatis incrementũ accepisse. inter quos sunt cluniacensiũ quibus locum dedit atq; extruxit Guillerm⁹ pius aquitanię dux i territorio matisconẽsi regnãte carolo simplici cũ Adrianus secũd⁹ aplicę sedi pręsideret. Huius autem Ludouici tempore ordo est longe dilatus. hospitalariorum pręterea pręmonstracẽsiumq; atq; templariorũ sanctissimę institutiones: quę nõ secus ac vitę & morũ luminaria in orbẽ xp̃ianũ effulserũt. Quibus splen

Ludouicus iunior viuo pr̃e coronat.

Bonaualis diruta.

Brissonetũ castellũ dirutũ.

Mõtricardum.

Religios⁹ rex.

Quorundam ordinũ origies & incremẽta.

dorē addebat diuus ille bernard⁹ clareuallis prim⁹ abbas q olerū loco fagi frōdes desumebat: & pane ordeaceo ad mixto milio & vicia vtebať. Talis diu fuit religiosus hominibus viuēdi austeritas & parcimonia. Sed vbi possessiōibus aucti ꝓuentib⁹ ditati sūt: apud successores illorū virtus & dei pietas elanguit: ita vt in luxū parcimonia: in superfluas opes paupertas: in fastum humilitas: in lasciuiā continentia: in ꝓfusiōem oīs fere ordo nūc nūc versus parui habeať. Cartusiensiū quoq; durissima austeritas & parcimonia eodē fere tpe dū annus salutis agereť Millesimus centesimus trigesimus secūdus suę sctitatis lumē exhibuit. Cū aūt morbo paululū leuat⁹ ludouicus esset: ad scti dyonisii cœnobiū orōnis gratia venit. Inde abeūti nūcii ex aquitania detulere: guillermū eoꝝ principē cōpostellā ꝓficiscētem defunctū esse atq; ex testamento hęredē instituisse vnicā quā filiā habebat. Ea re cognita rex testamentū laudat. Moxq; filiū ludouicū cū sexcentū auratis equitibus duce theobaldo comite & radulpho viromādensi cū sigero scti dyonisii abbate in aqtaniā mittit. Burdegalę cōuentus ꝓcerū habit⁹ est atq; ibi oīm consensu ludouicus alienoram aquitanię hęredē vxorē duxit quā statim regia corona donatā se in franciā comitari iubet. Dū hęc a filio geruntť: pater augescēte morbo: pactis q̄ ex ritu xp̄iano solent: mādat pauimentū tapete insterni & sup eū crucis ex cinere signū fieri: vbi & iaceret atq; moreretť. Decūbēs igitur ī tapete rex defunctus est regni sui anno. xxx. ętatis aūt. lx. anno christianę salutis millesimo centęsimo trigesimo septimo Elatusq; ad sctm̄ dyonisiū ibi sepelitur. De quo sequēs epigramma scriptū inuenio.

Cartusiēses.

Illustris genitor ludouici rex ludouicus
Vir clemens xp̄i seruorū semper amicus.
Institui fecit pastorē canonicorū.
In cella veteri trans flumē parisiorū
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:

Auro: relliquiis ornauit: rebus: honore
Sancte dyonisi q seruas corpus humatũ:
Martyr & antistes ludouici solue reatũ.

Huius ludouici cui grosso ꝓpter corporis molẽ agnomen fuit opus est diui victoris cœnobium: qđ in suburbano parisiano ad orientẽ solẽ a fundamẽtis extruxit. Ab eo præterea caroli locus cisterciensis ordinis in agro siluanectẽsi ędificatus est. & cœnobiũ puteolanũ in agro vastiniẽsi. Reliqt ex adelaide vxore ducis morianę filia liberos mares sex. Philippũ quẽ ęquo delapsũ interiisse diximus. Ludouicũ q regnũ adept⁹ est. Hẽricũ bellouacoꝝ pontificẽ. Petrũ q regialdi de courteriaco filiã vxorẽ accepit. Et philippũ parisieñ. ecclię archidyaconũ quẽ imatura mors absumpsit. Fuit quoqꝫ inter liberos quartus: cuius nomẽ autores prætereũt pater roberti comitis pertici & drocarum quos druydes ãtiqtas appellauit. Eius regis ętate apud legiẽsem vicum porcus editus est facie humana. & gallinę pullus quadrupes prodiit.

Ccepta patris morte: ludouicus cũ res aqtaniæ ordinasset: in franciã ꝓperere reuertit. datqꝫ alisiã reginę sororẽ arnulpho viromandensi vxorem. Per illiud fere tps iohẽs de tẽporib⁹ morte absũptus est. Quẽ pertinaci ꝯsensum frãci atqꝫ germani scriptores a caroli magni impio ad hũc vsqꝫ Ludouicũ vixisse tradũt. Quod si a fide non abhorret: tercentum sexaginta & vno anno superstes in terris fuisse credendus est. Quo tpe in territorio beluacensi fromontis monasterium erigitur. Inter hęc galletus mommorensis comes cum in vicinos agros grassaretur ducto ad monceyum exercitu arceꝫ rex euertit. Ea teẽpestate ab hierosolymis venere ad ludouicũ nuncii qui ingentem in christianos cladem fecisse turcos nũciarent: & vrbes aliquot occupasse. Quæ res merori ludouico fuit. Eapropter veꝫelaii quod burgũdiæ opiduꝫ est contracto consilio: recens christianę pietatis a turcis ac

Johẽs de tẽporib⁹ ãnos. ccc. sexaginta τ vnũ vixit

ceptum incommodum per bernardum clareuallensez abbatem q postea in numero sanctorũ relatus est renunciari iubet. Quo sapienter atq; venustissime elocuto rex imprimis charitate accensus suppetias rei christianæ laturũ (crucis insigni assumpto) promittit. quez secuta alienora vxor & multi ex francorũ nobilitate primores eodẽ se voto astrinxerũt. Ad hanc longinquã expeditionez cum necessaria paranĩ: imperator conrardus nõ dissimili animo exercitũ ex suis cogit. Sed quia difficillimũ videbaĩ tã potentes & numerosos exercit⁹ ex diuersis populis ꝯtractos concordibus animis continere: eisq; vno tempore sufficere commeatũ: communicato consilio inter principes conuenit alemannos prius deinde francos proficisci. Igitur ꝑ germaniam atq; pãnoniã ducentes cũ in thraciã peruenissent: in conspectu constantinopoleos ciuitatis stationẽ fecere: vbi se ex diuturno labore reficientes: emanuelem cõstanstinopolitanũ impatorem cõuenerũt. cũ quo de reb⁹ ad expeditionẽ præsentem pertinẽtib⁹ colloquio habito: duces itineris ab emanuele acceperũt. Quos incõsiderate secutus cõrardus grauẽ suorũ stragẽ ab yconii soldano accepit. Qui de xp̃iano exercitu nũcio accepto grandes ex oriente copias cõtraxerat: cõstitutis militũ præfectis q cõrardo occurrerent. Græci eñ viæ duces quasi paucorũ dierũ itinere capadocia trãsmissa in terrã vberem conrarduz perducerent monent duodecim tñ dierũ cõmeatũ ferat. Cũ in lichaoniam perviarum angustias exercitũ græci loco sterili statuissent: inito cuz turcoruz satrapis clãdestino tractatu: in vasta solitudine conrardũ relinquunt atq; ita e castris noctu aufugiũt. Ducibus & cõmeatu destitutus impator: a præfectis militũ cõsiliũ capit. Stat omniũ sententia retro qua venerant cedendũ. Inter consulendum exploratores referunt magnas turcoruz copias non procul abesse. Quo nuncio perterriti germani: quos & labor famesq; extenuauerat de rebus suis desperant. Turci vero a

Iacres pharmone duce nichil pigritantur christianos inua dere: donec victoria potiuntur. Traditum est emanuelis dolo gipsum farinę admixtum fuisse. vnde panis quo vesceretur christianus exercitus confectus est. Itaq; ex septuaginta milibus quos præter pedites conrardus secū eduxerat vix pars decima superfuit. Imperator cum paucis ad niceam vrbem se recepit. inde misso ad ludouicum federico sueuorum duce cladem nunciat. Re comperta ludouicus ad conrardū comitante fœderico cōsolandi hominis gratia venit. fuit inter conrardum ludouicūq; longum & familiare colloquium. deinde admissis primoribus aulicis conuenit negocium susceptum iunctis exercitibus pagere. atq; postq̄ itineris nonnichil simul profecti sunt imperator animo repetens suorum paucitatē & q̄tum illi dignitatis atq; auctoritatis fortuna detraxisset: partem reliquiarū sui exercitus itinere terrestri ex ephesо constantinopolim præmissa: ipse mari eodem se contulit. Ludouicus vero inde transiens ad flumen venandri castra ponit cupidus manum cum turcis conferre. Dum eo loci stationem haberet miles francus: ab altera fluminis ripa iaculis fundisq; hostis nostros aquatione prohibebat. Sed reperto vado franci flumen traiiciunt atq; in turcos progrediuntur. Quibus partim fusis partim occisis aut captis castra eorum diripiunt: atq; ingentes inde opes exportant. Victoria de turcis.

Postridie habitæ de turcis victoriæ: vltra progredi acies rex imperat. Incedendi hic mos constitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus satrapis vnus signifer præficiebatur. Eo autem die gaufridus remacinus pictauus gerendi vexilli curam susceperat. Cui mandatum erat ad montem vsq; progredi qui in via qua iturus esset agmen editus videbatur. Et isthic castrametari. Signifer igitur in prima acie mouens: cum ad constitutum sibi locū ante solis occubitum venisset ratus parum itineris illo die confecisse & lucis satis ad transmittendum montem super Error signiferi.

esse dicētibus vię exploratoribus nō ꝓcul abesse planiciē vbi statiua haberet vltra ꝑgit. At postrema acies lentius incedens ꝙ locus castris designat⁹ ꝓpe eēt: turcorū insidiis graui est incōmodo ꝓfligata. Nā hostes postq̄ acies distīctas ꝓgredi & primā longe abesse vident: iugū mōtis occupare festinant. Atq͛ in nostros q̄bus erat ꝑ vias angustas in montem cōscendendū adoriuntur. atq͛ adeo vsq͛ occidunt: donec nox pręliū diremit. Abeūtibus inde cū ingēti pręda & captiuorū numero turcis: recipiētes se nostri: cū neq͛ de prima acie quicq̄ compertū haberent: neq͛ gnari viarū essent: q̄d ꝑ densas tenebras agerent ↄsultāt. Cū placuisset forte fortuna iter ꝑgere despiciunt ī planicie ignes: quo signo admoniti castra suorū posita illic esse: ad stationē ęgre ꝑueniunt. Tum periculi magnitudine cognita: vt quisq͛ vel patrē vel filiū aut amicū desiderabat ita illachrymabat & fiebat tot⁹ castris moeror & luct⁹. Redītegrato exercitu viribusq͛ receptis rex sup̄atis montiū iugis ad vrbē cui a frācis satilia nomē inditū est cōtendit. Est. n. ad mare sita potens: sed agri īdigens ꝓpter turcorū potentiā: q̄ ꝓximas arces occupāt: nec sinunt īcolas terrā colere. Sūt tn̄ ītra vrbem feraces horti fructiferis arborib⁹ cōsiti. Mercibus porro & cōmeatu q̄ mari important: affatim valet. In ea ludouicus cū se exercitūq͛ aliquot dies curasset: relicto pedite qui eū terra sequeret cū reliquo exercitu ad sancti symeonis portū mari delat⁹ est vbi mare influit far fluuius qui antiochiā interluit. Cognito ludouici aduētu raymōdus antiochen⁹ princeps magno suorū numero comitatus regi obuiā venit: quē in ciuitatē regio apparatu exceptū honorabiliter habuit. Et eo curiosi⁹ id faciebat: ꝙ potētia regis fretus vicinas quasdā alapiā cęsareāq͛ sibi inimicas ciuitates in potestatē suā adigere speraret. Sed voto obstare ludouicus dicebat ꝙ hierosolymā prius videre astrīgeret: q̄ aliquo se bello implicaret. Regis responso raymōdus irritatus: ex eo tēpore malo in francos animo fuit: ita

Turci in nostros.

Urbs sattilia.

Port⁹ scti symeonis

vt insidias regi tendere niteretur. Itaq; alienorã suam ex pa
tre neptem ludouici vxorem illexit: dicere illicitũ esse se
ludouicũ comitari q eã ꝯtra ecclesiasticas leges accepisset/
mulierem scilicet quarto cognationis gradu ei ꝓximam.
Proinde cupere se ab illo separari. Hanc vxoris cõtumaci-
am ęgre ferens ludouicus quandoquidem eam arctissime
amaret/ diu cõtendit eam secũ educere. Sed illa pertinaci
animo repugnans apud raymondũ remansit. Quamob-
rem noctu egressus vrbe ludouicus hierusalẽ se contulit.
Quo etiã conrardus imp̃ator hibernis apud emanuelem Cõrard⁹
constantinopolitanũ exactis aduenerat. Visitatis deinde iperator.
summa religione locis quos sua p̄sentia & sanguine chri-
stus sacrauerat principes aconem maritimã vrbem ꝓfecti
sunt. Vbi cõuentu habito de re cõi & bello cõcordib⁹ ani-
mis gerendo cõsultant. Quattuor erãt omnino in syria &
palestina principatus qui a principib⁹ christianis p id tẽ-
pus administrabant. hierosolymitan⁹ cui p̃erat balduin⁹
rex: Tripolitanus: Antiochen⁹. Et rochenus eufratem ver
sus. Qui oẽs spem nõ paruã ceperant magnorũ pricipũ
opeatq; auxiliis ditionis suę termios ꝓferre: q̄obrem do-
nis ingentibus quisq; certabat principũ amicitiã demere-
ri. Visum ante omnia est ex vsu christianorũ esse: damascũ
ꝓficisci. Pręconis ergo voce edicit oẽs Cęsareã phillipi cõ Cesarea
ueniant: quę syrię vrbs est in planicie cõstituta: iunctis ibi philippi.
exercitibus per montem libanũ ordinato agmie ad quar-
tum a Damasco lapidem castrametãtur: ex quo loco qui Damasc⁹
daria appellatur vrbs ꝓspici potest. Damasco ꝓximi sũt
complures per quinq; fere passuum milia horti ex quib⁹
multa ciues cõmoda ad vitę alimentũ percipiunt. Eos oc
cupare nostris in animo erat. Quibus captis sicut detrimẽ
tum plurimũ incolis accederet: ita adiumẽti non parum
nostris afferretur. Nam cũ vasti sint & aquarũ fistulis ex ꝓ
ximo amne diriuatis irrigui: omniũ pręterea fructuũ ge-
nere feraces multa exercitibus atq; iumẽtis pabula suppe-

ditare poterant. Igitur ex omni militũ numero trib⁹ instru ctis acieb⁹. primã balduin⁹ hierosolymitan⁹. alteram francorũ rex: conrardus imperator tertiam duxit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via: & qua vector equus tñ cum clitellis aut corbib⁹ duci posset. Et singuli horti maceria terrea circũuallati: angusta inter vtrosq; semita relicta difficilem ꝓhebant accessum. Et post quidẽ materias latebant sarraceni qui ꝑ macerias hortorũ ex industria perforatas in adeũtes poterãt sagittas iaculari: neq; a nostris poterãt facile cohiberi. Ad hoc quisq; horti domin⁹ turriculã in suo fundo extruxerat quas eo tẽpore sarraceni & pręsidiis & commeatu muniuerant. Et ad hũc quidem modũ horti arcis loco ab hoste tenebãtur. Procedẽs autem balduin⁹ cũ illo prim⁹ peruenisset: frequentib⁹ sarracenorũ sagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiiciendas terreas munitiones alia via se cõuertit. Multis locis effractis maceriis sarraceni depręhendũtur compluribꝰ eorũ interẽptis captisq;. Reliqui qui per hortos excubabant cognita balduini irruptione se fugę cõmittũt. Occupatis hortis sarraceni id qđ futurũ erat cõiectantes: fluuiũ qui pone muros Damasci fluit: ne in vsu nostris esset densis sagittariis ad oppositã ripã complent. Quo facto nostros a flumine ꝓhibebant. Sed postq̃ totis copiis digladiari nr̃i cœperũt: hostẽ repetere damascũ compellũt. Cõmissum ibi ab impatore egregiũ facin⁹ memorię ꝓditũ est. Cum impator pedes pręlio interesset: exertoq; gladio pugnaret: sarracenus quipiam ignarus quisnam conrardus eẽt eũ arctissime a collo ꝓhẽdit. at conrardus tam valido ictu sarracenũ inter collũ armũq; sinistrũ percussit: vt ab ea parte ad dexterã vsq; adacto gladio hominẽ secuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti ꝓlium sarraceni deseruerũt. Re ad ciues relata cœperũt de salute desperare: iãq; plęriq; sarcinis quas exportarẽt cõgestis fugę se parabãt: at si forte subita oppugnatiõe ꝓmerent: murosq; hostis superaret ꝑ muri ambitũ

Egregiũ impatoris cõrardi factum.

qua obsidio erat tigna bonę crassitudinis itra vrbē consti-
tuūt vt hoc repagulo ipedit⁹ miles dū obstantia dimoue-
ret ipi spaciū haberent demigrādi. Sed nō placitū est deo
xpianos tam isignē victoriā obtinere. Erāt syrii qdam pce-
res qb⁹ balduin⁹ hierolymitarū rex fidē habebat. Hos da-
masceni cōuenietes magnis ornāt donis pollicēt q̄ longe
maiora si ab hortis quos tenebāt xpiani i oppositā flumi-
nis ripā exercitū traducere possint. Negocio ab syris rece-
pto ad pricipes veniūt. Ostendunt lōge faciliorē obsidionē
fore si ad alterā vrbis regionē milites locarēt: psertim q̄ eo
loci debilior ciuitas esset: & humilib⁹ muris pmunita: nō
virgulta neq̄ arbores illic esse qb⁹ a flumine phiberētur.
flumen pterea lenti⁹ illic fluere. Quib⁹ cōmoditatib⁹ acci-
dere posse: vt ad primā oppugnationē vrbe potirent. Sy-
rorū verbis creduli pricipes in eā partē quo syri eos ducūt
copias oms migrare iubent. Castris positis munitiōes cō-
templati: malis se cōsultorib⁹ visos esse itelligūt: q̄ a flumi-
ne pcul essent: & hortorū beneficiis destituti. Itaq̄ cōme-
atu egentes quo nec a syris iuuari poterāt: neq̄ vrbē oppu-
gnare munitissimā. neq̄ ad hortos vnde venerant regredi
tentauerūt. Nam relictis a nostris hortis: sarraceni multis
sepib⁹ atq̄ tignis vias pcluserant maceriasq̄ resarciuerant:
in eis tanq̄ in arce firmissima se tutantes. Tot difficulta-
tib⁹ impliciti principes & q̄ maxime a syris pderentur ob
sidionē soluerunt. Conrardus vero nō multo post in ger-
maniā reuertit. Ludouicus in sequēti vere franciam petit.
Ad hunc modū duo delectissimi exercitus nulla re glorio
se gesta hosti ludibrio fuere. Hac ętate claruit illustris do
ctor Hugo de sancto victore. Dissoluto christianoruz
cōuentu: noradinus ex infideliuz turba potens princeps
nihil cūctatus copiis coactis antiochiā petit. In quē egres-
sus raymondus cū inconsiderate pugnat occiditur. anno
salutis. M.cxlviii. Comes vero edessanus dum se domum
recipere contendit interceptus in vinculis situ & squalore

Francos syri deci-piunt.

Hugo de sancto Ui-ctore.

Raymon-dus occi-ditur.

loci extinctus est. Tripolitan⁹ quoq; comes a sicariis quibusdá confodit̃. Ad hũc modũ bona palestinę pars xpianis erepta est. Ludouico ex palestina reuertẽti gręci occurrunt. Captũq; dũ præda exultátes nauigát georgi⁹ siciliẽsis nauigii rector ludouicũ ex hoste recuperat atq; i siciliã ducit. Inde romã ꝓfectus rex galliá repetiuit. Regresso in galliam ludouico gaufredus andegauus comes & eius filius Henricus qui regnũ angliæ postea adeptus est regẽ orát suppetias illis ferat aduersus stephanum anglum qui normániam iniuste occupabat. Cõparato igitur exercitu rex in stephanũ copias ducẽs nõ difficili negocio normániam recuperat. quam henrico restitutá: henricus vexiuiũ quod normánum appellat̃ regi dat. Non mãsit in fide henricus qui ludouici contẽptor mandatis parere negat. Mox tamẽ cum vernonẽ & nouũ mercatũ rex illi abstulisset simulata obediẽtia eas a ludouico recepit. Eadẽ fere tẽpestate alienoram Guillermi pictauẽ. filiam petulantẽ quidẽ fœminã rex dimisit plerisq; asseuerátib⁹: cognationis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filias suscepisset. Consultor (vt pleriq; asserunt) bernardo Clarẽuallẽ. in ea re fretus. Quá a ludouico dimissam hẽricus vxorẽ desponsat. Quæ res initiũ fecit multis postea bellis. Ná ob eas nuptias aquitania andegauia: cœnománia: & turonẽsis comitat⁹ henrico aduenere. Quos principatus defũcto eius pr̃e hẽrico vna cũ anglię regno suscepit: potens aduersus francos effectus. Genuit eñ ex alienora Richardũ Hẽricum & Iohannẽ quos successores habuit & gaufridũ comitẽ filiá primogenitá castellę regi dedit vñ ꝓdiit blancha diui ludouici mater. Alterá duxit bizuntin⁹ impator. tertiá saxonũ dux accepit. Othonis q̃ impio alemánorũ pręfuit matrẽ: Quartá sibi copulauit tholosatiũ comes. Cęterũ rex ne sine liberis masculis vita defungeret̃ constantiam alphonsi castellę regis filiá ducit. Quæ dũ secũdo partu filiá alteram edit moritur. Huic supinduxit alizam theobal

Gaufredus andegaue comes.

di blesseñ. filiam forma pudicitiaq; laudatissimã. Acces sit iterum ludouico causa belli in aruernos gerẽdi propterea q Guillermus podieñ. comes: & claromõtensis princeps: prȩterea polliniaci vicecomes: ecclias peregrinosq; popularẽtur. Quos prælio victos in vinculis habuit. Mouit quoq; in cabilonensem comitem q cũ cluniacum spoliandi loci causa satellitibus stipatus pficisceret: cœnobitas sacratis deo vestib⁹ ornatos cũ mista plebe illi obuiã reuerẽter occurrẽtes spoliauit: quingẽtis ex pplo interfectis Quod flagitiũ vlturus rex cabilonẽ & mõtẽ scti vincẽtii q comit erãt recept: bipertitoq; principatu: burgũdoꝝ duci partẽ: alterã niuernoꝝ comiti dedit. Hic tñ quẽ postremo nominaui seditiosos veselai ciues in abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit: ita vt monasterium diuturna obsidione vexatum cœnobitȩ ęgre tuerentur: nisi regi auctoritate adnixi opem accepissent. Mulctati sunt ciues septuaginta milibus solidorũ quos compensandi damni causa monasterio penderent. Niuernẽsis vero iureiurando adactus est suo contentus esse & non deinceps persequi seruos dei. Sub hoc ludouico/ valdo lugdunensis ciuis admodũ diues atq; opulentus erogat in pauperes diuitiis christi paupertatẽ omnino imitari cõstituit Hic cum litterarum ignarus eẽt obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos sibi conscribi: vbi nõnullȩ doctorum sententiȩ insertȩ essent. Quos postq̃ adeptus est: easq; suo sensu homo ydiota interpretatur docendi officium apud sui similes vsurpans: multis se atq; discipulos errorib⁹ implicauit. Fuit enim in prȩlatos ecclesiȩ prȩcipuo odio infestus. Admonitus autem ab errore resilire. Oportet inquit deo magis q̃ hominibus obedire. Quare pertinax & delyrus hereticus anathema factus patria extrudit. A quo valdenses ad hũc vsq; diem nominati: sui pceptoris multis p orbem locis tuentur errorem.

Belli i aruernia.

Ualdo.

Am ęgregiis gestis deo hoibusq3 cõmẽdatissimus cũ esset ludouic⁹: liberis tamẽ infœcũdus: pręcipua illi cura erat suscipiendę prolis. Eã ob rẽ hãc vnã sollicitudinẽ tantũ deo cõmittebat. Ergo exauditus: philippũ ex aliza suscepit cui ꝓpterea ꝙ dei munere dat⁹ esse crederet: adeodatus cognominat⁹ ẽ.

Visum de philippo augusto nascituro

Verũ priusꝙ nasceret: quiescẽti patri hoc in somniũ apparuit. Videre visus est filium calicem manu tenere humani cruoris plenũ: eũq3 suis proceribus propinare: ex quo ipsi biberent imperterriti. Quod visum pater vni tantum henrico albano qui legationem apostolicam apud frãcós per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus rez propalat. Anno superiore ꝙ ludouicus mortẽ obiret: curat philippũ regni consortẽ assumere. Quare remis perductum magna pompa adolescentem sacrare iubet: annũ vix quartũdecimũ agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auũculus remorũ primas & sanctę sabinę cardinalis roman⁹ legat⁹ affuit. Henricus itẽ anglię rex ob eas quas a rege in frãcia terras possidebat obsequẽs pro debito subiectionis philippo astitit. Sacro coronamenti absoluto memor rex adolescens ꝙ impie pleriq3 per frãciã deierarẽt & execrabili deũ blasphemia ꝓuocarent legẽ tulit: si quis ei⁹ impietatis reus cõpert⁹ esset in fluuiũ aut paludẽ citra necẽ demitteret.

Iudei puniuntur.

In iudeos quoq3 quoꝝ erat per omnẽ franciã ingens multitudo seueritatẽ exercuit. Itaq3 huic perfidę genti impia cõsuetudo erat surreptũ quotannis aliquẽ infantẽ christianũ in locũ apud se subterraneuz ducere: atq3 illũ diu pœnis affectũ: tandẽ die veneris sãctę cruci affigere: cõtemnentes hoc suo immani facinore dei xp̄i mortẽ & xp̄ianorum religionem ludibrio habentes. Quam rem postꝙ rex certo cognouit iubet ad. iiii. kalendas martias omnes iudeos comprẽhendi. Comprẽhẽsos auro argentoq3 atq3 vestib⁹ spoliat. Erat inter bituriges ebes charetonius potens & insignis prædo quez in dei ser

uos grassantem philippus ducto in eum exercitu edomu it. Compescuit preterea ymbertū de belloico: & cabilonensiū comitē qui predas ex sacris locis agentes: viros religiosos magnis incōmodis vexabant. Proceres quoq; aliquot ad arma & seditiones pronos apud baruillaʒ sibi audientes fecit: cū annos tm̄ quindecim natus esset. Quo tēpore ludouicus eius pater quorundam aulicorū suasu adductus philippū in dyonisiano templo coronari iterꝫ imperauit. Vbi ysabellā balduini hānonię comitꝭ filiā neptē quoq; philippi flādrię comitꝭ de Caroli magni ꝓgenię exortā. Philippꝰ rex vxorem accepit. Cui i ꝑpetuam dotem philippꝰ flādrię comes cui arthesiuꝫ attinebat qa liberos nō haberet arthesiū vsq; ad lisaʒ amnē q a flādrēsibꝰ arthesios distermiat attribuit. Paucis post diebꝰ ludouicꝰ parasiis morbo iteriit: dū annꝰ agit̄ salutis Millesimꝰ cētesimꝰ octogesimꝰ. Elatusq; est in monasteriū de barbello quod viuēs extruxerat. Cuiꝰ sepulchrū Aliʒa regina auro argentoq; supadditis gēmis ornauit. Quo regnāte tornacū quę sub nouiomēsi eccl'ia sexcētis fere annis extiterat ep̄alis sedes facta est Eugenio tertio romanū pōtificatū gerēte. Curato patris funere Philippꝰ in iudeos iterū se ꝯuertit. Qui igenti fœnore ciues ita obęratos sibi habebāt vt eorū prędiis ditati dimidiā fere ciuitatē vendicarent: alios in custodia penes se seruarent. plerosq; fortunis omnibus dissoluendi debiti causa spoliatos mendicis non dissimiles efficerent. Domi prӕterea ex christianis familiam continebant: quorum quotidianis seruitiis rem suam augebant. Et cum pignoris loco vestes & sacrosancta ecclesię vasa a creditoribus suscepissent ea in sordidos vsus admouebāt. His iudeorum iniquitatibus cognitis Bernardū anachoritam qui in saltu vicennarum incolebat: hominem sanctitatis opinione clarum rex adiit. Rogat quӕ de iudeis eius sententia esset. Bernardus optimum factu esse respondet si debita oia quibus christiani erga iudeos astricti tenebā-

ysabella comitꝭ hānōie filia philippi vxor i dotē habuit arthesii comitatū.

1180.

Tornacū

Iudei iterum.

tur rex remitteret: quinta omniũ debitoruȝ ad fiscũ (si volet) attributa. Anachoritę sentẽtia rex cõfirmatus: prędiis possessionibusq̧ iudeos mulctat: edicto ad diui Iohãnis baptistę termino quo iudei omnes regno frãcoruȝ abscederẽt. Neq̧ dimoueri rex potuit. q̃q̃ multi ex primoribus hanc seueritatẽ moderari tentassent: iudeorum muneribus illecti. Itaq̧ cũ precibus locus non pateret: diesq̧ ad discessum dictus aduẽtaret: iudei distractis suis rebus oẽs abierunt: praeter paucos qui religionẽ christi profiteri voluerunt. Quibus lauacri sacramẽto ablutis Philippus fortunas & libertateȝ restituit. Anno christianę redẽptionis: Millesimo centesimo octogesimosecũdo. Exactis e frãcia iudeis synagogas eorũ ad christianissimi ritũ conuerti atq̧ dicari iubet. Est in via militari qua a parisio ad sanctum dyonisium itur sacellum lepra infectis attributũ. Quibus proxime adiacebat mercatus rerũ venaliũ. Huius fori ius a leprosis comparatũ philippus intra luteciã statuit in eo loco qui cãpelli dicebatur. Vbi amplissimis ędibus extructis merces extrudi a mercatorib⁹ sine ĩbriũ molestia possent. Hũc mercatũ franci vulgo hallas appellãt. Ambiuit quoqȝ Philippus ꝑpetuo muro saltũ vicẽnarum cum antea ꝑuius esset. Occupabat eadẽ tempestate viromãdiam Philippus flandrię comes quã ad se ꝑtinere rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto cõtracto tandeȝ ab alterutro principe exercitu. Comes spõte sua nullo cõmisso prelio occupata restituit praeter Peronã & sanctũ Quintinum. quae valida oppida comes quoad viueret sibi conseruauit. Eius ꝯcordię autores fuerũt Theobaldus blesensis senescalus / & Guillermus remorũ praesul. Nec miraculo caret ꝙ cũ ad kalẽdas iulias in agro viromãdensi frumẽtationib⁹ pabulationibusqȝ segetes late miles detriuisset ita vt messis faciendę nulla agricolis spes superesset: tanta tamen frumẽti & omnis generis cõmeatus copia fuit: vt duplicatas fruges messores receperit. Cęterũ vbi flãdrorũ

Iudei regno expelluntur

Mercat⁹ seu halle parisiẽses

Saltus vicẽnarum.

Viromandia restituitur philippo.

Miraculũ

exercitus cōstiterat oīa aruerūt. Inter has regis occupationes venere ab hierosolymis ad Philippū eraclius patriarcha hierosolymitan⁹ & dom⁹ hospitalis prior: nūcii calamitatis quā salhadin⁹ ęgypti⁹ christianis p palestinā intulisset: locis aliquot nō sine nostrorū cęde occupatꝭ. Cui incōmodo nisi catholici pricipes succurrāt res hierosolymitanas in hostiū potestatē breui relapsuras. His q̄relis rex mot⁹ Parisiū: regni pōtifices aduocat. Quib⁹ ꝯuenientib⁹ edocet quæ sit in syria xp̄ianissimi stat⁹. Oportere quē ꝗ eorū p sua territoria populū admonere: vt miserę xp̄ianorū cōditioni suppetias ferāt: se quidē paratissimū esse q in primis auxiliet: si pręsentiū rerū conditio admittat: sed nichilo segni⁹ missurū se ad id negociū viros strēnuos cū valida militū manu. Oratione regis a pręsentib⁹ laudata: paruo post tēpore rex ex suis destinat q afflictꝭ reb⁹ opitulent. Ipse interea in Hugonē burgūdū qui arcē vergii circūsederat: in eoq; guidonē loci dn̄m obsederat copias ducit. Iā eni Hugo turres quattuor nō ꝓcul ab arcę erexerat quib⁹ ab eruptione obsessos ꝓhibebat atq; ꝑtinacissime cōstituerat: nūq̄ inde abiturū priusq̄ arcē recepisset. Sed obstinatꝭ secus ac cupiūt sępenūero accidit. Rex eni celeri⁹ Hugonis opinione aduenies: spem obsidētis itercipit: dirutisq; ꝓpugnaculis itra arcē a Guidone recipit. Sed nec tāto incōmodo accepto Hugo populari ecclīas & monasteria destitit: q̄uis a Philippo ne id cōmitteret crebro admonitus extitisset. Eā ob rē rex ad castilionē ꝓmoto exercitu arcem vi expugnat. Vnde sibi timens hugo regis gratiā ꝓpere impetrare elaborat. Qua impetrata: duobus castellis potestati regis permissis donec triginta milia librarū ecclesiis persoluisset: Philippus Parisium regreditur. Vbi dū aliquot dies incolit ambulanti per palatiū fœtor quidam ex viis publicis infertur: quo supra modū offensus: cognito ꝙ ex cœno lutoq; viarū ꝓcederet: vias lapidib⁹ pauire cōstituit: opus ꝑfecto propter vrbis magnitudinē grāde

Oratores a hieřlm.

Philipp⁹ in cōcilio parisiēsi.

Bellū in hugonē burgūdū.

Lutecia parisiorū lapidib⁹ sternit.

atq; arduũ. Propterea accitis ciuibus & mercatorum prę-posito: negocium dat vias sternendi. Eodem studio adductus: campelli partem quæ & importãdis venalibus reb⁹: et sepeliendis humanis corporibus proxime sacellum sancti innocentis erat: sepire quadratis lapidibus fecit: eamq; ad sepulturam tantũ humanã deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cũ pictauiaȝ teneret: nec inde debitam Philippo fidẽ prestaret: sed dolosis dilationibus in verba regis iurare cũctaretur: Philippus hominis ad rebellioneȝ inclinantis astutiã non vltra tolerare constituit. Quare bituriges magnis copiis petẽs aquitaniaȝ ad castrũ vsq; Radulphi vastat. Ea re cognita Henricus vna cũ filio Richardo: educto ĩ Philippũ exercitu: eum ab obsidione arcis vi atq; armis dimouere contẽdunt. Quibus in cõspectum francorũ venientibus: in anglos se Philippus cõuertit: facta pugnandi potestate. Qua audacia territi hostes: mox ad regeȝ legatos de pace mittũt duos cardinales: qui per id tempus ad recõciliandos reges in franciã Roma aduenerant. Promittunt anglorũ nomine fidẽ regi prestituros: & quæ ad ius fidelitatis spectãt ex ꝓcerũ arbitrio facturos. Hac igiẽ cõditione accepta atq; induciis hincinde firmatis: ab armis discessũ est. Interim dũ de pace agiẽ: quidã ĩtroducti a richardo satellites: quos illa ętas coterellos appellauit: dũ alea ludũt quidã ꝑditis nũmis blasphemus in deũ: dum simulachrũ virginis filiũ dextra gestãtis in tẽpli vestibulo aspicit: iacto in imagineȝ lapide brachii partẽ a filio abrupit: ex quo ꝓfluens cruor multis ęgrotãtibus salus fuit. Satelles autẽ virginis contẽptor demonio mox abrept⁹ eodẽ die spiritũ miserabiliter efflauit. Nemo igitur venerabiles imagines sanctorũ despuat quę tametsi nichil in se diuinitatis obtinent: sunt tamen ad monumẽtum virtutis populo exhibitę. Admonentq; humanaȝ mentem imitari eorum spectatissimam vitam quorũ imagines in honore haberi vident. Quietis ꝑ franciam rebus

Cimiteriũ s. innocẽtis

Bellũ in richardum aquitanie ducem.

Miraculũ

nuncii iterum ex asia aduenerunt qui omnia apud christianos qui in syria erant a salhadino profligata esse: atque ipsam sanctam ciuitatem vna cum rege: & christi crucem asportatam: tresque tantum vrbes superesse: tyrum: tripolim: atque antiochiam: et castella pauca in fide stare. Qua per franciam calamitate vulgata: mœrore omnes affecti sunt. Atque ipse in primis philippus tot malis condolens: per nuncios Henricum anglum in colloquium vocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a gisortio non procul abest. Tanta fuit tyri præsulis suasu principum charitas: vt nemo illos vllo tempore a perpetua pace discessuros formidaret. Itaque cruce in hostes fidei desumpta: quamplurimos pontifices & proceres populorum quoque numerosam multitudinem vt idem faceret prouocauerunt. Ad tantam expeditionem cum pecunia deesset: conuocatis parisii pontificibus & nobilitate rex petit sibi annuam decimam ecclesiasticorum prouentuum concedi. Quæ postea salhadini decima appellata est. Militi autem qui ære alieno tenebantur permissum est: contracti ad illum diem fœnoris libertatem habere. debita vero tribus terminis creditoribus persoluere. His ita in contione definitis tertio post mense Richardus anglus induciarum & iurisiurandi præuaricator occasione sumpta in Raymundum tholosatem bellum mouet. Quod postquam per raymondum nuncios philippus cognouit promoto exercitu castrum radulphi busentalum insuper & argentonium expugnat. Leurontem vero secus paludem situm cum circumsedisset tanta siccitate terra inaruit. vt palus ipsa arescere. Aquarum igitur cum iumenta atque exercitus indigeret. nec vllus de cælo ymber speraretur: mox eruptione aquæ pluribus locis facta palus exundauit. Expugnatum leurontem rex ludouico theobaldi blesensis filio consobrino suo donauit. A leuronte ad montricardum exercitum progredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumsedisset tandem expugnat: incensis suburbiis: & turre grandi & munitissima solo æquata. Inde progressus per aruerniam philippus: omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis in

Nuntii a hierusalem.

Cruce signati in turcum.

Salhadini decima Richardus turbator expeditionis.

Nota.

cōmodis acceptis rex anglus reducto exercitu p normanniā cū richardo filio abiēs non pauca loca donec gisortiū venisset perdit & diripit. Non multo post iterie cto tpe Richardus pictauēsis cū negatā sibi ab Henrico pr̄e Margaretā philippi sororē q apud henricū ad cōiugii spem asseruabat̄ nō impetraret vxorē: a patre deciscens ad philippū se ptulit prestita de terris quas in francia possidebat fide.

Ricard⁹ a pr̄e dficit.

In sequēti vere philippus cœpti in henricum belli diligens executor: copias educēs: dū iter in cœnomaniā facit firmitatē bernardi cū aliis quattuor munitissimis castellis capit: mox cœnomaniā ꝓgressus vrbē circūuallat ex qua se henricus proripiēs: chinonem petit. Cœnomania recepta philippus turonos adorit̄ vbi flumine ligeri impeditus: ipe lāceā manu apprehendēs: vadū prę exercitu scrutās: viā qua sui tuto pgerēt mōstrauit. Flumie traiecto: turonū vi expugnat. Nihil tñ sęuitię ciuib⁹ inferri rex pmisit Duodecimo post receptā vrbe3 die prędidio in ea relicto: philippus exercitū reduxit. Interim circiter. xv. kalendas iulias hēricus anglus apud chinonē defunctus est. quo psecutore diuus thomas cantuarieñ. dū vesporū officio interesset quattuor satellitū ministerio quinq3 vulnerib⁹ est trucidat⁹: quem beatoꝝ martyrū collegio relatū ecclīa venerat̄. Huius henrici sepulchrū apud frontēualle3 visitur.

Philippi egregium factum.

Henricus angl⁹ moritur.

Patri richardus successit cor leoninu3 appellatus. Atq3 paulo post pace cum philippo icta: rex quęcunq3 Hērico abstulisset: richardo spōte sua restituit. Receptis a richardo trib⁹ castellis: ipe quoq3 liberalitate i philippū vs⁹ cresacū essaudunū & dolonnā donat q philippo ppetua essent.

Ordinatis ad hūc modū reb⁹: reges de expeditiōe hierosolymitana pueniūt: vt iūctis classib⁹ in syriā nauigarēt Anno igit̄ salutis centesimo octogesimonono supra. M. circiter festū diui iohis baptistę: postq̄ apud diui dyonisii sepulchrū pręces habuisset philipp⁹: veselaū richardo comite ꝓfectus est. Ibi filio in tutela mr̄is atq3 auūculi temen

Expeditō in syriam

ilis legati apostolici relicto: ianuā se ꝓtulit. Richardus vero marsiliā ꝓfectus est. Cōparatis ianuę q̄ ad expeditionē cōuenirēt. Cum mari se reges cōmisissent orta tēpestate pars messanā: pars ad alios portus delati sunt. Cū reges messanę agerēt Ioachinus abbas res futurę p̄sagus ad eos venit/ vaticinatusq; est nōdū tp̄s aduenisse recupandę hierusalē. Nichilomin⁹ tñ hybernis exactis philippus ꝓximo vere: cū Richardus in mēsem augustū nauigationē differre statuisset educta classe aconē appulit. Quā miles xp̄ian⁹ iā secundo anno obsessam expugnare nō potuerat. Castris igitur acone positis: Philippus vrbis muros licz ꝓpe machinis diruisset: expugnare tñ locū supsedit: richardum expectās. Hic cū aduenisset: rogatus a philippo vna oppugnationē facere: pnegauit. Neq; arbitris q̄ vtriusq; principis assensu rei militari p̄fecti erant obtempauit. Tāto liuore atq; odio anglorū gēs francos oēs habet: vt lupū oui facili⁹ q̄ francis anglū ꝓcilies. Itaq; (sicut ego accepi: cū apud henricū anglię regē hui⁹ nois septimū: Caroli octaui regis francorū tūc regnātis legatiōis munere fungerer) liberos suos dū p ętatē licz plerique i anglia parētes arcu sagittas mittere instituūt: ꝓpositaq; illis franci hois effigie. Age inquīt filii disce ferire & mactare francū. Recusante auxilium richardo: cū obsessi philippū oppugnatiouē parare vidēt: vrbē se dedituros dicūt: si cū suis fortunis salui abire pmittant. Admissa ꝯditiōe philippus adiecit liberādos insup esse captiuos oēs q p egyptū & syriam a salhadino tenebat. Atq; ipam xp̄i crucē in primis restituēdā: nō abituros hinc nisi hęc oia impleta p̄fecissent. Recepta vrbe distributisq; iter principes captiuis: philippus cū richardū suspectū haberet: q cū salhadino p nūcios cōioem haberet a quo etiā donis honoraret: q̄q3 ipe grauiter ęgrotaret: vocat' sui exercitus primorib⁹ in frācia se reuerti velle dixit. Atq3 ita odone burgūdoꝝ duce exercitui p̄fecto: trib⁹ tm̄ triremib⁹ a ruffino ianueñ. prępar at: i appuliā nauigauit. Vbi post

Acō ciuitas palestine.

Richard⁹ perfidus.

Discedit philippus ab acone.

aliquot dies morbo leuat⁹ romá religionis & voti grã pfe
ctus est celestino tertio romaná sedez ministrante. Post
philippi discessũ richardus captiuos quos ex obsessis ha-
bebat ad se duci iubet: cũ ab eis xpicolas & dñi crucẽ: sicu-
ti pueneret repetit: nec pmisso se absoluere salhadinus cu-
rat: milia sex ex vrbe eductos capite dánauit. Cũ i fráciá
philippus venisset: essetq; apud sctm̃ germanũ de layo: ex
ecrabile iudeorũ facin⁹ ad eũ delatũ ẽ. Apud brayũ castrũ
iudei xpianũ quendá (quẽ furti atq; homicidii insimula-
bát) captũ serto spineo coronauerát: deductũq; p oppidũ
& multis vberib⁹ affectũ tandẽ cruci affigẽtes interemerát
pmittẽte loci dña quá ipi munerib⁹ euicisset. Cognita iiu-
ria rex nulla mora interposita nesciẽtib⁹ aulicis qd aio agi
taret: ad brayũ pproperé se ptulit. Moxq; portas & viarũ
exitus a suis diligẽter obsuari præcipiẽs: supra octoginta
iudeos cõpræhẽsos cremare iubet. Supplicio de iudeis
expleto. agẽte apud põtizará philippo lr̃ę ex syria ad eũ p
ferũtur. Quib⁹ admonebať bartasim quẽdá ex arabia i frá-
ciá richardi pcilio ei⁹ necádi grã missũ esse. Qua re intelle-
cta de se sollicit⁹ rex: diligẽtiore custodia vsus ẽ. Sed missis
in syriá ad amicos legatis: quia id ab inimicis fictũ cogno-
uit oĩ se suspitiõe absoluit. Atq; iiurias quas a richardo ac
cepisset recordat⁹ hoĩs pfidiá vlcisci festinat. Gisortio igiť
atq; velexino quod normánũ dicũt occupato: tota deĩde
normánia potit⁹ ẽ. Defũcta quoq; ysabella optia regina i
ptu geminos enixa philippus stephano nouiomensi anti
stite ad caynũ dalmatarũ regẽ misso ingebergá sororẽ regs
vxorẽ duxit. Quá parisiis receptá paucis iteractis dieb⁹ dimi
sit: occasiõe sumpta: q ei⁹ psobrina esset. De qua re pcurá-
te cayno tametsi legati aplĩci midas & cecin⁹ cardinales q
rere mádata recepissent. segniter tñ agẽtes: vel largitiõe re-
gia corrupti: vel metu offendẽdi regis pterriti negociũ nõ
absoluerũt. Ingeberga aũt lz diuortiũ iniquo aio ferret: ce
lebs tam̃ apud francos viuere q̃ alteri viro nubere maluit.

Judeorũ execrabile factum

Suspitio syria.

Philipp⁹ normániam occupat. Ingeberga dalmate regis filia philippi vxor.

At richardus anglus relicta syria cū in frāciā reuertisset in clerū turonēsem sæuire cœpit: ex actis e tēplo diui martini sacerdotib⁹ quos fortunis oībus spoliauerat. ad quaꝫ calamitatē philippus alterā addit. Nam oim ecclīarum q̄ in principatu richardi erant bona diripuit. Expulsisq; e sacris locis dei seruitorib⁹ prædas sibi ex eorū ꝓuentibus fecit. Nec ab his q̄ suę ditionis erant cōtinuit manus. Sed vectigalibus & crebris tributis oppressit: dictitās opus illi esse grādi pecunia ob terræ sanctæ liberationē quā suis militibus impartiret. Est eñ oī peccāti ꝑsens semꝑ aliqua ratio quā suo ꝑtendat errori. Cū hęc in ecclīa dei ageret philippus richardi frater iohēs q sine terra nomē habebat: adiunctis sibi comite dalphino & darondello comite: & rothomagorū ꝑte ad castrū vallisruelli mouēs arcē obsidet. Vbi postq̄ vix dies octo hesitasset: supueniens philippus tā insperato in hostē irrupit vt capessētibus fugā normannis: castra deseruerint q̄ fuerunt in ꝑdā francis. Paruo post tpe ꝯtemptis induciis cū richardus archas circumsedisset: philippus educto ꝑsidio quod ī valleruelli habebat locū diruit. Aduersusq; richardū inde ꝓfectus: hostē anglū cuꝫ normānis ad dieppā vsq; fugauit: nauib⁹ quę ī statiōe erāt incēsis. His hostiliter aduersus anglū gestis. cū ꝑ inducias ab armis paulo cessatū est: richardus nullius promissi tenax: violatꝭ induciis bellū instaurat. Positis non procul ab essouduno castris: cū acies congrediēdi signum expectarent: ecce richardus paucis comitātib⁹ ad philippuꝫ sponte sua inermis accessit. Eidēq; pręstitit se regis mādatis paritur ū. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud vallēruelli & castrū gallardi ad nonas ianuarias hr̄e. Vbi & ꝑpetua vt sperabatur pacis formula dicta est. & datis hincinde atq; acceptis obsidibus firmata. In sequenti martio mense Philippus mariam ducis bohemorū filiā mr̄imonio sibi ꝯiunxit. Moxq; richardi ꝑfidia fractꝭ induciis: cū arcē brisoni dolo captam solo prostrasset: Philip-

Richard⁹ syriā relinquit & diui martini canonicos suis fortunis spoliatos expellit.

Philippi sacerdotes seuitia.

Vallisruelli castellum a normānis obsessum & a philippo dirutum.

Richard⁹ inducias violat.

Maria bohemorū ducis filia philippi vxor.

Richardi perfidia.

aliquot dies morbo leuat' romã religionis & voti grã ꝓfe
ctus est celestino tertio romanã sedez ministrante. Post
philippi discessũ richardus captiuos quos ex obsessis ha
bebat ad se duci iubet: cũ ab eis xp̃icolas & dñi crucẽ: sicu
ti ꝯuenerat repetit: nec ꝓmisso se absoluere salhadinus cu
rat: milia sex ex vrbe eductos capite dãnauit. Cũ i frãciã
philippus venisset: essetqꝫ apud sctm̃ germanũ de layo: ex
ecrabile iudeorũ facin' ad eũ delatũ ẽ. Apud brayũ castrũ
iudei xp̃ianũ quendã (quẽ furti atqꝫ homicidii insimula
bãt) captũ serto spineo coronauerãt: deductũqꝫ ꝑ oppidũ
& multis vberib' affectũ tandẽ cruci affigẽtes interemerãt
ꝑmittẽte loci dña quã ipi munerib' euicisset. Cognita iniu
ria rex nulla mora interposita nesciẽtib' aulicis qd aio agi
taret: ad brayũ ꝑpropere se ꝯtulit. Moxqꝫ portas & viarũ
exitus a suis diligẽter obſuari præcipiẽs: supra octoginta
iudeos cõpræhẽsos cremare iubet. Supplicio de iudeis
expleto. agẽte apud põtizarã philippo lrę ex syria ad eũ ꝑ
ferũtur. Quib' admonebat bartasim quẽdã ex arabia i frã
ciã richardi ꝯsilio ei' necãdi grã missũ esse. Qua re intelle
cta de se sollicit' rex: diligẽtiore custodia vsus ẽ. Sed missis
in syriã ad amicos legatis: quia id ab inimicis fictũ cogno
uit oĩ se suspitiõe absoluit. Atqꝫ iniuriarũ quas a richardo ac
cepisset recordat' hoĩs ꝑfidiã vlcisci festinat. Gisortio igĩt
atqꝫ velexino quod normãnũ dicũt occupato: tota deĩde
normãnia potit' ẽ. Defũcta quoqꝫ ysabella optĩa regina i
ꝑtu geminos enixa philippus stephano nouiomensi anti
stite ad caynũ dalmatarũ regẽ misso ingebergã sororẽ regĩs
vxorẽ duxit. Quã parisiis receptã pauci iteractis dieb' dimi
sit: occasiõe sumpta: q̃ ei' ꝯsobrina esset. De qua re ꝓcurã
te cayno tametsi legati ap̃lici midas & cecin' cardinales q̃
rere mãdata recepissent. segniter tñ agẽtes: vel largitiõe re
gia corrupti: vel metu offendẽdi regis ꝑterriti negociũ nõ
absoluerũt. Ingeberga aũt lꝫ diuortiũ iniquo aio ferret: ce
lebs tamẽ apud francos viuere q̃ alteri viro nubere maluit.

Iudeorũ execrabile factum

Suspitio syria.

Philipp' normãniam occupat.

Ingeberga dalmate regis filia philippi vxor.

At richardus anglus relicta syria cũ in frãciã reuertisset in clerũ turonẽsem sæuire cœpit: ex actis e tẽplo diui martini sacerdotib⁹ quos fortunis oĩbus spoliauerat. ad quã calamitatẽ philippus alterã addit. Nam oĩm ecclĩarum q̃ in principatu richardi erant bona diripuit. Expulsisq; e sacris locis dei seruitorib⁹ prædas sibi ex eorũ ꝓuentibus fecit. Nec ab his q̃ suę ditionis erant cõtinuit manus. Sed vectigalibus & crebris tributis oppressit: dictitãs opus illi esse grãdi pecunia ob terræ sanctæ liberationẽ quã suis militibus impartiret. Est eñ oĩ peccãti ꝑsens sempˀ aliqua ratio quã suo ꝓtendat errori. Cũ hęc in ecclĩa dei ageret philippus richardi frater iohẽs q̃ sine terra nomẽ habebat: adiunctis sibi comite dalphino & darondello comite: & rothomagorũ ꝑte ad castrũ vallisruelli mouẽs arcẽ obsidet. Vbi postq̃ vix dies octo hesitasset: superueniens philippus tã insperato in hostẽ irrupit vt capessẽtibus fugã normannis: castra deseruerint q̃ fuerunt in ꝑdã francis. Paruo post tpe ꝯtemptis induciis cũ richardus archas circumsedisset: philippus educto ꝑsidio quod ĩ valleruelli habebat locũ diruit. Aduersusq; richardũ inde ꝓfectus: hostẽ anglũ cũ normãnis ad dieppã vsq; fugauit: nauib⁹ quę ĩ statiõe erãt incẽsis. His hostiliter aduersus anglũ gestis. cũ ꝑ inducias ab armis paulo cessatũ est: richardus nullius promissi tenax: violat⁹ induciis bellũ instaurat. Positis non procul ab essouduno castris: cũ acies congrediẽdi signum expectarent: ecce richardus paucis comitãtib⁹ ad philippũ sponte sua inermis accessit. Eidẽq; pręstitit se regis mãdatis paritur ũ. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud vallẽruelli & castrũ gallardi ad nonas ianuarias hr̃e. Vbi & ꝑpetua vt sperabatur pacis formula dicta est. & datis hincinde atq; acceptis obsidibus firmata. In sequenti martio mense Philippus mariam ducis bohemorũ filiã mr̃imonio sibi ꝯiunxit. Moxq; richardi ꝑfidia fract⁹ induciis: cũ arcẽ brisoni dolo captam solo prostrasset: Philip-

Richard⁹ syriã relĩquit: & diui martini canonicos suis fortunis spoliatos expellit.

Philippi sacerdotes seuitia.

Vallisruelli castellum a normãnis obsessum: a philippo dirutum.

Richard⁹ inducias violat.

Maria bohemorũ ducis filia philippi vxor.

Richardi perfidia.

pus collecto exercitu dámallam ꝓgredi festinat: vbi dũ in obsidione distinetur: ad nouẽcurtũ richardus aduenienſ pſi diũ qd in eo arat, ꝓmissis adduxit: locũ illi ꝑmittere. Quẽ receptũ armis & cõmeatu munit. Inde in philippũ dammallá circũsidentẽ ducens: dũ loco regem summouere cõcertat: ipe a francis ferociter impetit⁹ fugatur. Capto in fuga guidone thouardo viro apprime nobili & strenuo: frãci dámallam repetẽtes arcẽ oppugnant. Sed dedentib⁹ se hostib⁹ si istructi armis discedere liceret: dámalla recepta ẽ & arx solo ęquata. Gisortiũ deinceps adueniens & ꝓten⁹ nouẽcurtũ quod Richard⁹ sibi rapuerat circũuallens multo suorũ piculo expugnauit. Pugnantẽ aduersus ãglũ alia philippũ sollicitudo turbauit. Balduin⁹.n. flãdrẽsiũ comes ad richardũ desciuit: quẽ ꝑterea secutus reginaldus comitis domni martini fili⁹: multas francis incõmoditates hi pariter inuexerunt: q̃q̃ ipe reginald⁹ nuptiis domię boloniensis atq; ipo comitatu pauloante a rege honoratus auctusq; extitisset. Per has belli tẽpestates sanct⁹ audomar⁹ arthesii insigne atq; munitissimũ oppidũ in potestatẽ Balduini venit. Iudeos aũt eiectos francia philipp⁹ Parisiũ reduxit. pecunię forte inter tot belli impensas egens. Nã & de ecclesiis vectigalia pensionesq; annuas reclamãte clero excepit. Quãobrẽ maiore q̃ vllo tẽpore bello mox iplicit⁹ ẽ. Itaq; richardus nũeroso istruct⁹ exercitu gisortiũ mouẽs oẽm p ãbitũ regionẽ populat corcella arce ad solũ cõplanata. In quẽ cũ copias philippus duxisset: primo aduentu hostis illũ ne gisortiũ peteret ꝓhibuit. Sed animos tollens Philippus: cuneo facto p acies hostiũ perrumpens: gisortiũ ingressus est q̃busdã ex suis aulicis atq; ꝓcerib⁹ ab hoste itercluſis captisq;. Deĩde abeũte in normanniã richardo: philippus hostili agmine normannos insecut⁹ ad nouũburgũ & bellũmontẽ rogerii vsq; ꝓgressus: vicos cõplures ferro igneq; vastauit. Repetente tandẽ franciã philippo: cũ intellexisset richardus illũ exercitum

Guido thouard⁹ capitur.

Nouẽcurtũ castrũ

Balduin⁹ flandr⁹ cũ richardo cõiungitur.

Reginald⁹ comes boloniẽſ. cõspirat.

Sanct⁹ audomarus fit comitis flandrii.

Iudei in franciam redeunt.

Philipp⁹ a clero pẽsiones exigit.

Philipp⁹ normanniã vastat

dimisisse: in velexinũ & claromontẽ incursiones facit. Cui occurrentes bellouaci antistes & guilhelm⁹ de demelli: cũ ab hoste p̄das recuperare incõsulte nitunt̃ insidias hostiũ incurrẽtes capti abductiq; sunt. Cũ tantis animis reges digladiant̃: Innocẽtius terti⁹ q Cęlestino tertio in sedẽ romanã successerat: studiosus pacis Petrũ capuanũ cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidẽ desperãs: quiq; vix annorũ inducias impetrauit. Nec richardũ adducere potuit: vt obsides daret atq; reciperet. Ipe aũt ferox & ĩdomitus hostis: nõ lõgo post ĩteriecto tempore dũ in lemouicibus arceꝫ lemouicã obsidet: emissa ex arce sagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc Innocẽtio romano põtifice ordo fratrũ sanctę trinitatis de redẽptione captiuorũ autoribus Iohãne de mata & fœlice anachorita initiũ cepit. Qui postq̃ apud ceruũ frigidũ meldensis territorii solitariam diu vitã egissent: p quietẽ admoniti pontificẽ romanũ cõuenire: a quo vitę modũ acciperẽt cũ innocẽtiuꝫ adiissent cognouerũt pontificẽ simili reuelatiõe fuisse diuinit⁹ instinctũ. Quãobrẽ a põtifice benignissime excepti sunt. Et quito kalendas februarias cũ dies fest⁹ agnetis secũdo agit̃ inocentius rẽ diuinã faciens: dũ diuinã eucharistiã circunstantib⁹ se ostẽdit: angelũ dei videt candore multo fulgentẽ cancellatis manib⁹ duos captiuos tenentẽ: christianum vnũ alterũ maurũ: tanq̃ eos cõmutaret. Cui angelo crux rubri & azuri coloris ad pectus eminebat. Quo viso & re diuina cõfecta: anachoritas ad se vocans: iam ĩquit filioli animaduerto dei spũ vos duci. Conficiã vobis indumenta exẽplo visionis quę mihi diuina celebrãti ĩnotuit. Igit̃ cõsutis tunicis iohãnem fœliceq; cãdidis vestibus decorauit: supaddita cruce qualẽ angel⁹ oñdisset. Additq; nouo ordini titulũ de trinitate & redẽptiõe captiuorũ cui negociũ ĩponit: captiuos a male credẽtib⁹ xpianos liberãdi. Ei⁹ rei simulachrũ romę in cœlio mõte apud sanctũ Thomã de formis visitur: vbi ecclesiã diuinę trinitati Innocentius

Innocentius tertius

Richard⁹ occiditur.

Reuelatõ atq; institutio ordis sancte trinitatis.

Dominicus. extruxit. Succedētib⁹ aliquot ānis pdicatorū ordo Dominico autore viro apprime docto & scō ort⁹ celebratusq; ē Richardo defūcto Philipp⁹ ꝯtracto grādi exercitu ebroicas normānorū vrbē cū aliis cōplurib⁹ īstructissimis arcib⁹ occupat: atq; oīa cœnomānia ten⁹ pdit. Artur⁹ pterea britonū pricceps andegauiā vrbē quā sibi richard⁹ sustulerat recepit: philippoq; obuiam pgens ei⁹ fidei se permisit.

Namurci comes capitur. His reb⁹ rege ppedito: Robert⁹ blesensis & Eustaci⁹ de nouauilla Philippū namurci comitē Balduini flādrensis fratrē cū equitib⁹ auratis duodeci & sacerdote vno Petro duacēsi ꝯphendūt: ad regēq; ducunt. Nec lōga mora intercessit: cū iter philippū & iohēm: richardi successorē cui sine terra cognomen fuit īduciȩ dictȩ sunt & sacramento firmatȩ. Concessa philippo a bello qete: noua illi a romano legato afflictio ꝯsurgit ꝓpter Ingebergā vxorē dimissam Nā cōuentu platorū habito ex eorū sentētia legat⁹ philippo & toti regno sacris & cōione hominū interdixit: quis romanū pontificē rex appellasset. Qua legis seueritate exasperat⁹ philipp⁹ in clerū sȩuitia vsus est: pulsis e suis sedibus pōtificib⁹: quorū assensu hanc ignominiā accepisset.

Interdictū in frācia. Seuit philippus in clerum. Itaq; nec dignitati nec vicariatui pepcit: qn etiā plebeios sacerdotes reb⁹ suis exutos extruderet. Quin & ingebergā ī arce stāpensi clausam tenuit. Nec a plebe tēperauit: exacta a ppl'o tertia pte bonorū: pter vectigalia & annuas pēsiones.

Pax inter reges. Induciis ꝓpe diē finituris reges īter vernonē & īsulā andelinā de firmanda pace cōuenerūt. Ibi partitis terris de qbus cōtendebāt: iohānes anglus oīa q̄ Philippus Richardo abstulisset ludouico regis filio (cui blanca alphōsi castellȩ filia nupserat: & iohānis neptis erat) libera pmittit. Adiūxit pterea āgl⁹ ad tātā liberalitatē: si absq; liberis moreret: īstituere se ludouicū heredē oīū possessionū quȩ cis oceanū gallicū suȩ ditionis essent. Interim dū hȩc agūt alter a pōtifice romano legat⁹ otho hostieñ. eps in franciā venit: attributo sibi collega burdegalensi archiprȩsule. hic

Philippū admonet ingebergā vxorē recipiat. Paruit legato Philipp⁹. Nā cū Suessione legati variis disceptationib⁹ de regis cū vxore recōciliatione agerent: rex tātę morę impatiens assumpta ingeberga insalutatis legatis cōsiliū dimittit. Abeunte rege legati rubore pfusi alter romā se cōtulit: alter in franciā reuersus est. Exactis inde paucis mensib⁹: ꝯuenietib⁹ iterū nō lōge a vernone regib⁹: Philipp⁹ iohāni āglo atqꝫ normānis diē dicit quo Parisii ad iudiciū venirent. Causa vocatiōis hęc fuit. Erat artur⁹ britonū comes angli regis nepos. quē philippi ptes sequentē iohannes angl⁹ cū cepisset: eū occidisse diffamat⁹ est. Libere dimissis iis q cū eo capti erant. Statuto die postq̄ ad rebelliōnē anglū iclinare philipp⁹ cognouit Cōsilio a ꝓcerib⁹ capte militē cogit ducitqꝫ in normāniā ad castellū cui bontauentū nomē est: qđ vna cū genselino & gorneyo munitissimis locis ꝓstrauit. At cū hyems ihorresceret: relictis vbiqꝫ p̄sidiis reges bello tātisper dū hybernarent abstinuerūt.

Legati a philippo illusi.

Ineunte vere Philippus britonū atqꝫ Pictauorū auxiliis fretus: aqtaniā sibi subiugauit. nec multo post i normāniā cōuersus: Conchas & vallēruelli cū insula andelina in potestatē recepit. Eodem ferme tp̄e Innocētius terti⁹ pontifex missis in franciā nunciis regib⁹ mandat bello supsedeant: pœna in cōtemptorē p̄cepti adiecta. Sed Philipp⁹ appellatiōe aduersus legatos se tutauit. Atqꝫ ita ad radeponte copiis īstructis mouens post quīdecimū obsidionis diē arcē expugnat. Dehinc ad gallardū castrū ꝓfectus (quod edito ad ripā sequanę loco situm est: & a richardo magnis munitionib⁹ instauratū) cōstituit p̄sidiū quod intus erat fame ad deditionē ꝯpellere: ne vel militē difficili & piculosa obsidiōe pderet: vel casu aliquo obsessi clam dilaberentur atqꝫ subterfugerent. Igitur magnis fossis atqꝫ aggerib⁹ castellum circūdat: imposito inter aggerem & arcem milite. Extruxit præterea ligneas turres ex quibus tela in obsessos iaculari possent. Compatis omibus quę oppugnatio

Jubet Innocentius reges bello abstinere a quo philippus ꝓuocat.

ni cõuenirent: insilietibus frãcis atq; acerrime pugnãtib⁹ obsessi nõ minore animi fortitudine frãcos repellebãt: donec quintodecimo die cõtinua oppugnatione fracti deditione fecere. Altero qui secut⁹ est anno philippus cũ falleslã atq; dãfronte recepisset: ad diui michaelis ꝓmõtoriũ quod in periculo maris ab incolis dicit̃ puadens suę oĩa ditioni subiecit. Quod videntes normãni ne philippi fortunę temere obsisterẽt: abrincas baiocũ ꝯstãtiã atq; lexouiũ vrbes dedũt. In quib⁹ relicto valido pręsidio: rex Rothomagũ primariã normãnię ciuitatẽ obsidione premere cõstituit. Circũsessa a frãcis vrbe: ciues trigita dierũ inducias a philippo impetrant. Interi in angliã missis ad iohãnem anglũ nũciis vt infra ĩpetratos induciarũ dies obsessis opitularet̃: cũ nichil spei a rege acciperẽt. sed ĩtelligerẽt hominẽ desidere & cũctari: ad suos remigrãtes nũcii se atq; ciuitatẽ philippo ꝓmiserunt. Quorũ exẽplo moti arquẽses & vernoliẽses in verba regis iurant. Subacta normãnia in frãciam cũ rediisset. paucos ibi dies cõmorat⁹: aquitanos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarũ castra fecit: quã magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit. Inde chinonẽ acri virtute a pręsidio defensam cepit. oẽs vero q intus erãt cõpẽdiũ in custodiã duci iubet. Intercedentib⁹ paucis post hęc dieb⁹: iohãnes angl⁹ rupellã cũ classe appellit. Cui a philippo deficiens comes touardus se coniunxit. Vrbs andegauia primos iohis impetus expta est: quã soloten⁹ anglus destruxit. Ea propter in pictauiã veniens Philippus oĩbus munitionib⁹ pictauoꝝ locis ĩposito ꝓsidio touardũ vbi anglus agebat petere cũ statuisset iãq; ad hoc acies ordinatas haberet: comitis touardi terra ferro atq; igni vastata: duorũ annorũ induciis inter reges firmatis: ab armis tẽperatũ est. Quib⁹ exactis Philippus iterũ in aquitaniã milites ꝓmouet: vbi ęquatis ad solũ qbusdam castellis. aliis aũt receptis: cũ ꝓsidiũ in illis collocasset eius religiõis curã guillermo marescallo & guillermo de rupe

Philipp⁹ in aquitania.

Angl⁹ ad rupellã cũ classe.

Andegauia vrbs diruitur.

b⁹cõmittit atq; in franciã remeat. Illi a rege pfecti dũ picta uię agũt locatis insidiis: touardi vicecomitẽ & sauarĩ mau lionẽ prędas abigẽtes capiũt. quos vna cũ hugone viceco mitis fratre & amerio lisigniaco: atq; militib⁹ quinquagin ta ad philippũ mittunt. Est in britonũ principatu collis edit⁹ ad septentrionẽ spectãs sinuoso maris ęstuario circun datus: cui britonũ lingua graplitus. idest mari vndiq; im plicitũ: nomẽ est: ĩ eo colle cũ britones arcẽ extruxissent q̃ in aduenientes anglos ppugnaculũ esse posset: id michael quidã inter britones nõ ignobilis cũ Philippo nũciasset: ↄtracto apud mantã exercitu: Comiti scti pauli & michae li cõmittit arcẽ occupare. Nec pigritat comes regi parere. Itaq; arce capta: michaelẽ cũ valido psidio arci pponit. Ad hoc expugnãdę arcis negociũ cũ põtifices franci a Philip po pmoniti armatos aliquot ex suis misissent: soli aurelia neñ. atq; altissiodoreñ. antistites detrectare auxiliũ nõ for midauerũt. Quãobrem cũ Philipp⁹ eorũ terras donec sa tis de ↄtẽptu factionẽ fecissent occupasset romanũ ponti ficẽ adeuntes: philippũ ne id faceret põtificia auctoritate phiberi nisi sunt. At põtifex francorũ cõsuetudini q̃ de tẽ poraliũ rerũ gubernaculis itroducta esset detrectare nihil tẽtauit. Igitur epi mulctã a rebellione philippo soluentes q̃ suę ditionis erant receperũt post bienniũ q̃ illa rex posse disset. Eodẽ anno qui fuit christianę gratię millesimus ducẽtesimus septimus. Almaricus carnuteñ. lrĩs apprime erudit⁹ cũ apud parisios nõ paruã doctrinę opinionẽ ob tineret: palã docuit quosq; christianos mẽbra xpi corpo ris esse: & dũ a iudeis xps pateret vna cũ ipo dolorem atq; afflictionẽ fuisse reuera ppessos. Sed errorem cũ tueri non posset: dãnatus est resipiscere: & contrariã sententiã assere re. Ob hanc ignominiã contracta animi ęgritudine: paru lo post tpe interiit. Fuere alii pterea litterati homines q̃ singlis diuinę trinitatis personis singula tpa p successionẽ tribuerẽt: asserẽtes patris oipotentiã xpi aduẽtu desiuisse:

Graplitus in britoni bus coll.

Aureliae neñ. & an tissidoren ses pontifi ces / Phi lippo re pugnant.

Almaric⁹ hereticus

Alij here tici.

christi vero doctrinaꝫ spiritussancti accessu exoletam esse. Cuiꝰ hereseos autores ꝓcurantibꝰ petro parisieñ. epo: atqꝫ garino cōsulari viro deprehesi: honoribꝰ & dignitate priuati sunt. Laycos id ē qui extra cleri ordinē essent ignis absumpsit. Fœminis vero parcitum est. At almarici cadauer quod pone diui martini parisieñ. ecclesiā sepultuꝫ fuerat: exhumatū & crematū est. Per eosdē ferme dies fredericꝰ imperator missis ad philippū nūciis: petit locū deligi vbi de rebus ad vtrūqꝫ ptinentibꝰ colloqui possint. Apud vallicolorē placuit cōuentionē habere. Est eñ vallicolor vltimus regni locus tullū versus spectās. Philippo consilium nō fuit illo ꝓficisci. Sed misso Ludouico filio cū ꝓcerū ornatissima caterua: fides atqꝫ amicitia quę vetustissimo fœdere inter principes romanos regesqꝫ francorū obseruata fuisset innouata est. Eodē tēpore cū a veteri diui dyonisii porta: vsqꝫ ad eā quę nūc noua appellaꝉ multum agri intercederet: eam omnē parteꝫ parisii vrbis sequana tenus muro Philippus claudi iubet. In eaqꝫ domos extrui: quas incoleret populus. Muniuit preterea pleraqꝫ alia ꝑ regnū frācię loca: arces turresqꝫ exędificauit: ꝑcio dato iis a quibꝰ possessiōes ad hūc vsuꝫ recipiebat. Interī reginaldꝰ bolonię comes: q ecclīarū atqꝫ pauperū oppssor erat & ob eā rē extra hoim cōionē pōtificū auctoritate positꝰ cū a rege sibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis ꝑtāti ꝑmisso) cū othone pseudo imꝑatore amicitiā iungit: moxqꝫ postq̄ ablatas sibi terras a Philippo recuperare nō posset: nisi parlamēti diffinitiōe illas reciꝑet: flādriā petens in angliā ad iohēm anglū nauigauit. Erat hic iohes a romano pōtifice excōicatus ꝓpterea q ecclię ꝓuentus annos sex vsurpauerat: eposqꝫ anglia extrusisset quos in francia receptos philippus reuerēter habebat. Cū hic in anglia status rerū esset: cōsilio suessione habito (in quo dux brabātinꝰ affuit) visum est dignū rege esse si in angliā expeditionem duceret: pōtificesqꝫ sedibꝰ expulsos restitueret. Cui snię sen

Fredericus imperator.

Noui muri parisieñ

Johānes anglus excōicatur.

nandus flādrensiū comes aduersatus est: ꝑpter duo muni-
nitissima oppida sctī audomarū atq; aeriā q̄ ludouic⁹ oc-
cupabat. Iam eñ (vt postea cognitū est) cū iohāne anglo
reginaldi boloniēsis suasu ferrādus sentiebat. Non destitit
tū a cœptis rex. Sed ad boloniā ingētes copias ducēs: vbi
classis vehēdi militis cā parabat: mox ad grauelinguā ma-
ritimū in flādria oppidū ꝑfectus: naues illo se subsequi iu-
bet. Promiserat ferrādus ad eū locū venire & de offensis in
regem satisfacere. Sed postq̄ a fide & ꝓmissis deficere perfi-
dū hoiem cōpertū est: philippus omissa in angliā expedi-
tione in casseletū quod ī colle paucis a grauelingua milia-
ribus distans munitissimū erat: irrūpens brugas vsq; pue-
nit. classemq; ad dāmū deduci mandat. Est aūt dāmus na-
uiū statio & port⁹ vnde excauato ope humano alueo mer-
ces brugas deferunt. in eo portu qa regia classis ꝯtineri nō
potuit: ps in ꝓximo mari seorsum in anchoris māserat.
Philippo aūt a Brugis Gandauū ꝓmouētē reginald⁹ bo-
lyniensis & guillermus lōgaspata mari ex anglia delati oc-
currēte illis flāmigorū turba regias naues q̄ extra portum
erant iuadunt: captas abducunt atq; postridie eas q̄ in sta-
tione seruabant iuadere festināt. Quib⁹ franci viriliter ob-
stiterūt. Cognito classis & suorū piculo Philipp⁹ in hostē
dimissa obsidiōe reuertit: quos nauali pugna fugatos ad
duo milia itteremit: compluribus ex eorū nobilitate capt⁹.
Deinde dammū repetens quod reliquū erat nauiū arma-
mētis & cōmeatu receptis icēdit. Dirutoq; portu cū agro
adiacenti postq̄ a gādauis: brugeñ. ypris atq; isula obsides
recepisset: i franciā exercitū reduxit. Erāt ꝑ hos dies ī nar-
boneñ ꝓuīcia quā vulgo linguā occitanā appellam⁹ chri-
stianę puritatis pmulti contēptores ex albigesio primam
suę doctrinę & iniqtatis īstitutionē referētes. Quorum do-
gmata nemo ad hunc mihi diem notus scriptor reliquit.
Et cum hęreticos eos vocent atq; ob eā culpam extermina-
tos eē autores tradant gen⁹ tamē hęreseos ptereunt. Puto

Ad grauelinguā classis regia.

Dāmus portus.

Albigenses.

eos quoad cõiectura assequi possum arrianã pestẽ secutos: fœdis quoq; amorib⁹ & masculinis cõcubitib⁹ indulsisse. Ideoq; legitimas nuptias & carnis esum dãnare & in diuã mariã xpi matrẽ esse blasphemos. Diffusuz id vir⁹ cũ totã ferme regionẽ inquinasset: roman⁹ põtifex inocẽtius terti⁹ misso gallone cardinali legato philippũ põtificis auctoritate monet in hereticos armari: pctõrũ remissione pcessa hisq insigne crucis ad id bellũ desumerẽt. Legati oratione permot⁹ philippus: pmittit suos arma capere: & in albigẽses pficisci. Fuisse i exercitu epos multos & pceres iuenio. atq; in primis eudonẽ burgũdię ducẽ: henricũ niuernẽsez petruz senonũ archipręsulẽ: Reginaldũ rothomagẽsem: Robertũ baiocẽn. Iordanũ lexouiũ: & reginaldũ carnotẽsem. Igit mouẽtes frãci biteras primũ obsidẽt expugnãtq; occisis q in ea erãt multis hereticorũ milib⁹. Quo periculo territi reliqui regionis incolę ad Carcassonẽ munitissimã vrbẽ ofugerãt: in qua a nostris circũcepti: inde abire nudi oĩno cõpellũtur: vt q pudẽdis mẽbris p summũ nephas abusi fuerãt: ea ad ignominiã vidẽda exhiberẽt. Eliminata fedissimę gẽtis turpitudine: frãci cupidi sua quiq; loca reuisere: reliquo exercitui symonẽ de mõteforti hoiez nobilem & strẽnuũ nec min⁹ religiosũ pręficiũt. Qui mox belli cura suscepta: nõ segniter q̃ superãt execut⁹ est comitãte eũ dñico viro hispano quo autore prędicatorũ ordo initiũ sumpsit. Itaq; arces p eã terrã expugnauit: hereticis interemptis. Habuit tñ obscœna albigensiorũ turpitudo defensores aragonũ videlicet regez: sancti itẽ eligii comitẽ & fuxi principẽ q eductis ingẽtib⁹ copiis symonẽ apud murellũ arcẽ obsederũt. Qui tãetsi raros armatos secũ in presidio haberet: nichil tñ desperãs re diuina a sacerdote facta: postq̃ se in primis atq; suos cõfessionis sacramẽto purgasset: eruptionẽ subito facit: regẽ aragonũ & hostiũ octodecim milia iteremit: cũ ipe octo tãtũ ex suo presidio amisisset. Credi merito põt deũ pro sua religione comitem recte

Bitere ciuitas.

Symõ de mõteforti

Alij dicũt scti egidij

Egregia victoria.

pugnantē adiuuisse. Discedētib⁹ ex albigesio principibus frācis: giraud⁹ quidā albigēsium prefect⁹ crudelitate atq₃ perfidia vsus: sacerdoti christiano fidē dat deducere eū tuto ad suos & cū eo equites auratos sex & seruos quos habebāt quīquaginta. Cōfidēs igit̄ sacerdos se cū suis comitib⁹ giraudo credit. Quos oēs ad cœnā liberaliter acceptos remotis epulis statī in vīcula cōiicit. Deinde equitib⁹ seorsū eductis ignē in ergastulū vbi reliq asseruabant̄ mittit. quē triduo ꝑpessi christicolę nulla adustione lęsi sūt. Duos autē ex equitib⁹ oculis & narib⁹ cū supiore labio priuauerūt quo malo alter interiit supstite altero. Per hos dies multis ymbrib⁹ sequana ānis auct⁹ paruū apud Parisios pōtē deiecit. Hęc inter iustissima bella iohānes anglus ex anglia mouēs ādegauiā quę diruta erat restituit & muro clausit. Inde deficiētib⁹ ad eū britonib⁹ atq₃ pictauis: ope eorū₃ auctus rupē monachi quod castellū ad ligerim flumē Guillermus de rupib⁹ supra nō multos annos extruxerat contēdit Ibi cū primā oppugnationē sibi nō bene ꝓcedere itelligit: fecit cōsuetudinē ad aggerē q ad fossas erat quoq₃ die ambulādi: & scrutandi qua ꝑte castello potiret̄. Qui ne ab obsessis telo aliquo offēderet̄: satellitē īstituerat scutū pretēdere ambulāti. Eam rē cū ex obsessis vn⁹ ingenio pollens animaduertisset: tenuē ex canabe funē texit iusta lōgitudine quę ad aggerē pertingere posset. Eius funis extremo ad sagittā deligato reliquū₃ clauo iuxta se ad murī pinnas affigit. Atq₃ ita sagitta balistę īposita: anglo dum trāsiret insidiat̄ quē vbi suo more incedere videt: sagittā in satellitis scutū₃ penit⁹ adegit: mox chordula ad se reducta satelles cū scuto quod gerebat ī fossā₃ pręceps ruit: in quē obsessi tela crebra iaculātes necauerēt. Satellitis nece exasperatus iohānes: furcas e regione castri ꝓten⁹ erigi iubet. cōminat⁹ nisi se dederēt eos furcarū supplicio affectū iri oēs. Nichilomin⁹ tū frāci pugnacissime arcē tutati sunt occisis plerisq₃ anglis. Interim occupato aduersus flandrenses

Giraudi seuitia.

Miraculū

Johes anglus.

Nota factum.

Ludouicus philippi filius.

Philippo: fili⁹ eius Ludouicus ductis ad Chinonē copiis cū inde magnis itinerib⁹ ferre opē obsessis contēdit: cognito ei⁹ aduētu anglus relicta obsidione traiecto ligeri quinquaginta eo die miliaria fugiēs cōfecit. Fugato anglo reliquas arces: & ipsam andegauiā ludouic⁹ recepit. dirutoq; castello belloforti & terris vicecomitis touardi vastatis: muros qb⁹ andegauiā anglus muniuerat dissipauit: nec mon
Moncotorū castellū cotoro abstinuit: quod fundo ten⁹ dirui iubet. Filio in pictauia bellū gerēte philippus postq̄ accepit othonē multis militū millib⁹ apud vallēcinas castra habere vt ferrādo ceterisq; frācorū pfugis auxilio esset: exercitū cogit: & per flandriā ducēs cū oēm fere regionē diris īcursionib⁹ vexas-
Tornaci set: tornacū pficiscit a comite sancti pauli & fratre garino qui hospitalarii ordinis erat ex hostiū potestate paulo an
Otho ipe rator cum copijs. te receptā. At agēte tornaci philippo nūciat: othonē quartū ex vallēcinis ad mauritaniā octo miliaribus tornaco distantē ɔsedisse. Quē adoriri cupiētē regē pceres dehortati sunt ppter viarū qua incedendū esset angustiā. Ingressus postea in hānoniā frācus terrā omnē magnis incōmodis affecit: ppterea q eius terrę dn̄s in nūero hostiū habebat. Redeūte tornacū philippo: vbi paucorū dierū quiete militē seq; recrearet: accepit othonē īstructis acieb⁹ aduētare. Eodē die siue fortuna siue deo ita volente vicecomes melduneñ. & frater garin⁹ cū leuis armaturę mille militib⁹ iter quo hostis veniebat eūtes in tumulū q extra militarē viā erat abierūt. vnde pspicere lōge lateq; possent: si quis hostis appareret. Viso hoste q īstructissimo ordie accedebat:
Philipp⁹ aduersus othonē. maturāt ad Philippū deferre Othonis aduētū. Tū militē in armis stare philippus iubet. Vocatoq; pcerū cōuentu: consilium fuit paulo vltra progredi: vt quid sibi hostis faciendum instituisset exploratum certius haberet. Erat inter vtrūq; exercitū riuulus non adeo magnus q̄ traiectu difficilis. Quo superato hostis tornacū adire simulat. Sed cōtra sentiēs Garinus suadet aut prelio cōferendū aut cū

summa ignominia abeūdum esse. Igitur procedētib⁹ vsq; ad pōtē bouinū frācis: cū lassus rex sub fraxino arbore obdormisset: & ad clamorē suorū quos in vltima acie hostis inuaserat expgisceret: sacellū quod ꝓxime diuo petro dicatū erat igressus: breui ꝑcatione habita tā hylaris in equū cōscendit: q̄ si ad ꝯuiuiū inuocat⁹ extitisset. Atq; ita in primā aciē ꝓgressus militi aīos dedit. Otho vero rege inspecto: suos a via subducēs: agrū q septētrionē versus erat occupauit. Qua re factū est: vt solē meridianū prę oculis hostis haberet. Dispositis ī acie frācis: philippus in hac sententia locut⁹ est. Viri cōmilitones spem capim⁹ rei bn̄ gerēdę: prĕserti q aduersus sacris īterdictos & eccl'ię spoliatores pugnā suscepim⁹. Et nos tāetsi ꝑ fragilitatē humanę tenuitatē pctōres sum⁹ tn̄ cōmunionē tenem⁹ fidei & īstitutionis catholicę. Quare bono animo estote & progredimini in hostē viriliter. Dabit deus in se sperantibus victoriā. Ad hunc modum paucis cum locutus rex esset: impartita militi bn̄dictione: signu; pridie nonas iunii bello dat. Itū est in hostē & pugnatū incredibili virtute. In flādrēses primus a suessionēsibus īpetus fuit subsequente petro remigio campanorū ductore: qui galterū de guistella & buridanū captos abduxerūt. At Galterus sancti pauli comes et comes bellomōtēsis cuneo facto acies hostiū irrumpūt obuios quosq; ferietes: ita vt penetratis acieb⁹ iterū in cōfertos hostes pari gloria reuerterent: ad quos se cōferētib⁹ magna virtute frācis: egregiā inter illos operā nauauerūt: Eudo burgūdus: Matheus momorētianus: Galterus de sancto paulo: Hugo de marolio: cui⁹ potestati ferrād⁹ flādrēsis a frācis ītercept⁹ se ꝑmisit suis vel fugatis vel occisis. Ferrādo capto tota belli moles in othonem incubuit qui Philippo ꝓcul inspecto: in eū se prorūpens ītercurrētib⁹ qui ad regis custodiā deputati erant: ęgre se defendit; atq; equo quē insidebat sauciato: e prĕlio cedēs cū alterū equū recepisset aufugit. Othonis vero pedites qui inter equi-

Oro philippi ad milites.

Ferrād⁹ flandrus capitur.

Otho fugit.

tes dilapsi erāt philippū ab equo deiiciūt: ita vt opa gallī de mōtigniaco & petri cristaldi difficillime fuerit periculo liberatus: hostes aūt postq̄ othonē fugisse cognouerūt animis destituti cōpluribꝰ occisis fugiētē dn̄m secuti sūt. relicta impatoria aquila q̄ drachonis simulachro alte supposita curru vehebat. Fugiētibꝰ alemānis Reginaldus comes q suos seorsum ꝯtinuerat: praeliū instaurās vulnerato ꝑ ylia equo captus est. Supererat ex toto othonis exercitu brabantinoꝝ turma septingentorū armatoruꝫ q desperata salute: vtcunq; poterāt prȩliabant. Quos postq̄ philippus prospexit: misso cū duobꝰ expeditoꝝ milibus Thoma de sancto valerio: omēs aut capti aut occisi sunt: cū nisi vnū ex suis tm̄ recēsito numero thomas desiderasset: q tn̄ inter cadauera occisorū saucius repertus est: & deinde chirurgorū ope curatus. In othonis exercitu mille quingenti equites aurati: inferioris vero ordinis & peditū centum quinquaginta milia (sicut ex captiuis cognitū est) fuerūt. Hostibus supatis cū fugientes miles frācus ꝑsequeret veritus rex ne dissipato exercitu vel captiui effugerent: vel receptis viribus hostī nouā aliquā cladē importaret: receptui cani iubet: atq; ita receptis post insignē victoriā militibus captiuos ꝑ diuersa frācię loca in carcerē mittit. Reginaldū vero boloniēsem peronę cathenis vinctū seruat. Ferrādū flandrensem parisiū deducit: atq; in turre quā luparam vocant includit Anno dn̄icę pietatis ducētesimo vndecimo supra mille. De huiꝰ ferrandi fortuna cū mater q̄ portugala erat ariolos & diuinatores ꝯsuleret insequēs respōsuꝫ habuerat: rex in praelio cadet pedibꝰ hoim atq; equorum calcatꝰ: nec sepeliet: ferrandus a parisiacis iocūdissime excipiet. Quo oraculo stolida mulier decepta. secus ac sperabat pro regni dyademate filii carcerē accepit. Reuerso ī franciā philippo: pictaui q ꝑiuratiōe cū hostibꝰ facta domi se ꝯtinuerāt belli exitū expectātes cū victorē philippū pertimescerēt: ꝑ vicecomitē touardū veniā impetrāt. Et

Reginaldus boloniēsis capit.

Pro dyademate carcerem ferrādꝰ accepit.

iohēs anglus missis ad regē legatis roberto aplico cardiali & Renulpho lincestriç comite quinquēnes inducias cuꝫ Philippo firmat. Cū hęc in pictauis gerunt ferrandi vxor iohāna balduini ꝯstantinopoleos impatoris filia ad regē de viro sollicita venit. Offert ferrādi loco depositurā se obsidem Gaufridū brabantini ducis filiū: soluto pro ferrādi & suorū captiuorū redēptiōe iusto precio: se quoqꝫ arces per flandriā atqꝫ hanoniā desolaturā quas rex dirutas esse preciperet. Ad hunc modū fœmina maritū & captiuos liberauit. Eodē tpe quo Philippus othoneꝫ vicit: Ludouicus de pictauis victoriā obtinuit. Quorū bñficiorū gra rex q in deū omia referebat monasteriū quod victoriā appellauit prope silua nectum ędificat: assignatis largissimę annuis prouentibus iis qui in eo ministraturi erant cœnobitis. Rebus in francia feliciter compositis: Ludouicus grandi exercitu contracto & classi imposito in angliam traiecit. Lōdoniisqꝫ a ciuibus exceptus paucis diebus insulam recepit: iurātibꝰ in verba eius regni ꝓceribꝰ. Qua re cognita iohēs fugiēs breui post tpe morte eripitur. Cui proceres iurisiurādi cōtemptores (relicto Ludouico) Hēricū iohis filiū sufficiūt. Igit anglorū perfidiā execratꝰ Ludouicus quindeci marcharuꝫ argenti millibus ab Hērico acceptis in franciā integro exercitu se recepit. Philippus vero cum vetulus esset & annos tres & quadraginta regnasset anno salutis. M. ducentesimo vigesimo tertio vita excedens apud sancti dyonisii ędē magnificētissimo sepulchro ꝯditur. Rex procul dubio gestorū magnitudine memorabil q cū ab initio ętatis adeodatus appellaret: augustus quoqꝫ dictus est: tū ꝓpter eius egregiā sanctāqꝫ virtutē: tū quia adeptū regnū auxit. Reliqt prӕterea ex testamēto tercentū mille parisieñ. libraꝝ in sumptus hierosolymitani belli: q pecunia hierosolymorū regi iohāni q tū aderat cōpostellā deuotiōis causa ꝓfecturus annumerata est. Milia insup centena domui hospitali. Almarico mōtifor

Victorię monasteriū.

Ludouicus in angliā copias ducit.

tensi totidē q terrę albigensiū pręfectus erat. Pauperibus millia viginti. Sūt q min⁹ a philippo legatū esse tradunt: sed ego hystoricum gallū secutus plus fidei franco q̄ peregrino autori dandū sum arbitratus. Addidit ad dyonisianorū monachorū numerū triginta cœnobitas q ꝑpetuo rē diuinā pro se deo exoluerēt. Anno quo decessit visus est in occidēte cometa cum anno supiore luna ab intempesta nocte vsq; ad insequentis diei crepusculū defecisset.

¶ Eiusdem cōpendii Liber.vii.

Ost Philippū regni gubernacula suscepit Ludouicus sextū & trigesimū agēs annū. Hunc tradunt auctores Caroli magni genus in reges frācos per matris cognatiōe; retulisse. Carolus eni ludouici quarti fili⁹ a quo hugo cappetus regnū sustulit: emēgardā filiā comiti namurcensi vxorē dederat ex qua suscepta ꝓle virili balduinus hanonieñ. comes nat⁹ ē q ysabellam ex se genitā philippo ludouici de quo scribim⁹ patri mr̄imonio copulauit. Putāt hoc facto frācis ꝓl⁹ nobilitatis ad reges q inde prognati sūt ꝑuenisse: quasi a prima origine ꝑseuerent in posteris mores & virtus. Sed vt in ceteris animātib⁹ atq; in plātis ita in hoim genere ꝯtingit. At forti imbecillis equus: a fructifera arbore steril' plerūq; enascitur. Nihil ēm natura fert quod tpis accessu a stirpe non degeneret. Adepto regno ludouicus cū pictaui parere detrectarēt: anglis fauētes ducto ad niortū arcē exercitu eam obsedit: in qua præsidio erat sauaricus mauleon⁹ cū nō īnualida anglorū manu. Qui postq̄ assidua oppugnatione se premi videt: impetrata cū suis abeundi libertate deditionē fecit. Itū deinde est ad sanctū iohēm quod incolę dāgelivocāt. Cui⁹ oppidani regis potētiā formidātes Ludouico occurrūt: atq; vt dn̄m suū & regē reuerētur: recipiūtq;. Tā ꝓspe succedētib⁹ sibi reb⁹: rochellā maritimū ī pictauis oppidū & idē munitissimū: quo statio est nauiū qbus

Pictaui rebellant.

Rochella

Nota bene

merces mari important: petit. vbi (quem ex morto abiisse memorauimus) sauaricus mauleonꝰ erat multis anglis stipatus. Postq̃ ꝯtinuis decẽ & octo diebꝰ oppugnatio facta est: orta inter Mauleonẽ & anglos suspitiõe: de dedendo oppido mẽs sauarico fuit ne (subeũte discordia) in ꝑtãtez hostis ipe nolens incideret: Salute a ludouico impetrata: abeũt in angliã oẽs. Fama ꝑferente rochellam a francis possideri: Lemouicẽses & Petragorici ad ludouicũ veniũt imperata facturi. Quibꝰ in fide receptis & rochellę imposito firmissimo præsidio: frãciam repetiuit. Sauaricꝰ vero cũ ad anglũ regem venisset: multis indiciis coniectãs se regi esse suspectũ & sibi parari insidias: clã ex anglia ad ludouicũ se ꝯtulit. a quo indulgenter receptus fidem debitę subiectiõis regi pręstitit. Ea re cognita rex anglꝰ tributo a clero anglię collecto: richardũ fratrẽ in aq̃taniã cũ trecẽtarum nauiũ classe mittit. Qui primo appulsu ad sanctũ macharũ castra ponens: arcẽ vi expugnat: atq; oppidum quod arci iunctũ erat diripit. Cognito Richardi in aq̃taniam aduentu: ludouicus vnũ ex marescallis (id enim nomẽ est officii eiꝰ q̃ parte aliqua bellicis rebus pręest) aduersus anglos cũ copiis ꝑmittit. Frãcis in terrã dñi bergeraci irrũpẽtibꝰ agrosq; populãticꝰ: Richardus relicto castello cui rochellę appellatio est: quod & ipse obsidebat: rebꝰ suis diffidens in angliã classem reduxit. Per id tp̃s balduinus quidã ausus se mentiri balduinũ flãdrensem esse q̃ ex constantinopoli gręcorũ perfidiã cũ aufugisset a flãdrensibus exceptus est: reiecta comite muliere profecto sapiente: quæ ad ludouicum querulosa veniens permouit regez peronã proficisci. Quo simulatorẽ balduinuz ad se euocatũ: cũ multa rogatus vel sup̃be responderet: vel nulla de se vera iudicia exhiberet: tertio ide die regno abscedere ludouicꝰ iubet. Abiens mẽdax hõ vallencenas postq̃ a suis se desertũ intelligit: burgũdiã specie mercatorꝫ assũpta: a nescio quo milite agnitꝰ: ad comitẽ deductꝰ est: quẽ in erga

Sauaricꝰ mauleonus.

Sanctus macharꝰ.

pseudo flãdrie comes.

stulo multis cruciatibus affectũ furcę illaqueatũ serui dñi comitis strangulauerũt. Interea roman' a põtifice gregorio nono legatus Parisii sacerdotũ cõuentu habito: rege cum multitudine ꝓcerum considente de albigensium heresi atq; ꝑtinacia q̃stus regẽ & qui ꝯsilio aderant excitat crucẽ aduersus hereticos ꝓ dei religione sumere. Ipseq; romanus cõplures sua manu cruce signat. Anno insequenti qui erat xpianę gratię ducẽtesimus vigesimusseptimus supra millesimũ ludouicus & qui cũ eo cruce dñica insigniti erant ab bituriges cõueniunt inde niuernũ lugdunũq; ꝑtereuntes auinionẽ ꝓuincię nõ contẽnendã vrbem petunt: quę septimo iam anno iterdicto ecclesiastico dãnata ab heresi nõ resipuerat. Quã cũ ludouicus pacto ciuibus iterposito spondet nullo incõmodo affecturũ sed vltra ꝓfecturũ: portas regi occludũt. Qua accepta iiuria ludouicus auinionẽ circũuallat. Ea obsidio cũ kalẽdis decembribus ad mediũ augustũ cõtinuata nõ ꝓcederet fortissime se tuentib' hereticis: telis & scorpionũ mille sexcenti ex nostris periere. Inter quos Guido sancti pauli comes strenuus & bellicarũ rerũ pitissimus & lemouicarũ antistes iterẽpti sunt. His incõmodis acceptis ludouicus iurat se nunq̃ nisi vrbe recepta inde abiturũ. Cognita regis indignatiõe & cõstantia: ciues duos ad eũ de primorib' ciuitatis mittunt: q se ciuitatẽq; ꝑtãti Ludouici atq; romani legati permitterent. Rebus cõpositis ludouicus vrbẽ ingressus: fossas ciuitatis terra expleri ad summũ impat. demũ trecẽtis ꝑclaris ędibus murisq; ad solũ excisis: ciues ab interdicto romanus laxauit: ordinato illic epo Petro corbio erudito hoie q ex duniaci cœnobio erat. Auiniõe recepta rex tholosam ad quartũ vsq; lapidẽ puadens desideriũ cepit franciam reuisendi. Atq; ita cura rerũ ꝓuincię ymberto de belloscõ qui eũ genere attingebat deputata: in franciã venit. Vbi paruo tpe moratus ad mõpenseriũ cũ festinus reuertisset ęgrotauit. Et secũdo idus nouẽbris defunctus ẽ: rex

p oēm vitā cōtinens: & q nullius pter q̄ ppriç cōiugis cō cubitu vsus fuisse phibet. Ex moupeserio ad sanctū dyonisiū elatus iuxta philippi patris sepulchrū humat⁹ est. Eius mortē merlinus vates anglus hoc vaticinio visus est presignasse. In monte venti morieť leo pacificus.

LVdouico suffectus est ludouicus fili⁹ ānos duodecim natus: quē in blancheç matris tutela pater reliq̄rat. Eius erudiendi sollicita mater curā sine itermissione adhibuit: ita vt vigili studio elaboraret xp̄ianis illū institutis p̄clarisq̧ morib⁹ educari. Deputatis ad id negociū religiosis hoib⁹ ordīs p̄cipue p̄dicato℞ atq̧ minorū. Quorū disciplina ita didicit vitç scīmoniā amare: vt illo tpe nemo religiosior sit habit⁹. Regni dyadema a Suessionū antistite apud remos ad kalēdas decēbris suscepit: orbata p hos dies eccl̄ia remorū pastore āno xp̄ianç salutis. ccxxvi. supra mille. Mox theobaldus cāpanus: petrus mauclericus britonū dux: & Hugo marchiç comes ppter nō idoneā ad regnandū ętatē parui habentes ludouicū: piuratiōe facta a rege deficiūt. Atq̧ āte oīnes mauclericus duas munitissimas arces sanctū iacobum de beuron atq̧ belesmū iposito ad p̄sidiū milite occupat: q̄s a patre dū ad albigenses pficisceret comiti britonū petro custodiēdas tribuerat. Cōiuratione patefacta nouell⁹ rex ex mr̄is cōsilio magnis itinerib⁹ in britonē ducit. At theobaldus cāpanus viso regii militis exercitu futuri puid⁹ nescientibus sociis ad regē pcedens delicti veniā ipetrauit. Statimq̧ ludouicus mauclericū atq̧ Hugonē p caduceatorē monet ad se veniāt aut pugnādi faciāt ptātem. Cōiurati respōdent acceptissimā sibi pacē cōcordiāq̧ esse: tantū dicatur cōuentioni dies & locus: cū de pace colloquiū cū rege habere possint. Apud chinonē cū die cōdicto piurati nō venissent: tertio vocati: missis ad Ludouicū nunciis spondent se Vindocinū venturos ibiq̧ p regis volūtate se purgaturos. Quo responso placatus rex adolescens tantū illis

Cōiuratio in ludouicum.

mandat ab iniuriis abstineant. Illi autẽ regis benignitatẽ atq; indulgentiã cõtemptui habentes: ꝑmultos regni ꝑceres in suã sñiam ducũt. Blãnchã regis matrẽ idignã dicẽtes quæ tantũ pricipatũ administraret: nec decere illos fœmineo duci imperio. His atq; aliis suasi verbis ꝑceres sollicite explorant: quonã modo in suam potestatẽ ludouicum a matre abducant. Iter per agrũ aurelianũ faciente rege: nũ

Insidie in ludouicũ.

ciatur insidias sibi a ꝑcerib⁹ positas eẽ. Eam ob rem retro inde cedens parisiũ versus cũ ad montẽheriũ venisset: ad matrẽ parisiũ agentẽ mittit q̃ filio timẽs parisios ad arma excitat: qui collecta raptim ex agris hoĩm multitudine ad regẽ cõtendunt. Insidiatores vero cognito parisiorum aduẽtu silẽtes abiere. Igiť recepto rege: parisii domũ reuertũtur.

Bellũ in theobaldum campanũ.

At ꝑceres suo instituto frustrati: ĩ Theobaldũ campanũ a quo cõiuratione patefacta deserti erant bellũ mouent. Obsessoq; oppido quod cahorsam vocant frequẽti populatione campaniã infestabant. Re ad Ludouicũ per theobaldi nuncios delata: ꝑceres primũ rex admonet ab armis discedant. Qui regi nõ audientes mox vt accepẽrũt ludouicũ infesto exercitu ad se festinare obsidione soluta domũ quisq; remeauit.

Marchie comes ad anglos deficit.

Verũ hugo marchianus fugiẽs regem cõiurationis acer & diligens autor ad ãglos traiicit. Regẽq; admonet tẽpus aduenisse: cuz ablatã sibi a Philippo normanniã recuperet. Ludouicũ quidẽ adolescentem non acceptũ nobilitati esse: quippe qui ipsis incõsultis & ꝑter iustã ętatem regnũ adiuisset.

Rex ãgl⁹.

Scire se. si anglus cũ exercitu galliã petat futurũ vt se adiutore normãniam vendicet. His hugonis verbis persuasus anglus classe istructa ad britones vna cũ Hugone duce: q̃q̃ aspera hyems esset adnauigat. Moxq; adiunctis sibi britonũ auxiliis vicinos britonibus agros incursionib⁹ populationibusq; disperdit. Quod postq̃ ludouico nunciatũ est. Copias in ducem primũ educit: belesmũq; arcem pertinacissime prius obsidet q̃ insolitis antea frigoribus hyems militem mole

staret. Sed huic malo blancha ludouici mater remediũ attulit: iubet calones castris egredi: & arbores cuiuscꝫ generis fertiles atcꝫ infœcũdas succidere: eascꝫ conscisas ad castra importari. Quo nimirũ facto tanta lignorũ congeries in castris fuit: vt magnis crebriscꝫ ignibus excitatis: hybernꝰ rigor nec militẽ nec iumenta offenderit. Prima oppugnatione irrita: marescallus militũ dum secũdã oppugnationem parat: fossores instituit qui cuniculis viam in arcẽ faciant. Ipse interea machinis dispositis muros quatit: & simul militẽ oppugnationẽ facere iubet. Tanta fuit lapidũ vis: vt primaria arcis turre cõcussa nutaret: & muri cuniculis perforati ꝓpe dilaberentur. Quo periculo territi britones cum nullũ ab hugone subsidium sperarẽt se atcꝫ arcem ludouico dedunt. Belesmo superato: anglus Hugonem increpat cuius suasu bello se immiscuit. atcꝫ ita exercitu classi imposito angliã repetiuit. Per idem tẽpus ii q̄ hayapannelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed blãchę iussu iohãnes de vineis in eos copias ducẽs paucis diebus compescuit. Ludouicus britonũ regionẽ ingressus arẟonem atcꝫ chancealũ validissimas arces cũ cepisset ducẽ perterruit. Qui ad fratrẽ Drocarũ comitem missis nũciis orat regẽ sibi ↄciliet: in se nullã morã fore quin ĩperata faciat. Comes de ducis aĩo certus factꝰ regẽ placat. Igr̄ datis obsidibus hugo iureiurãdo ꝓmittit nullo se vnq̄ tẽpore arma in regẽ capturum sed in fide cõstanter permansurũ. Cũ annos quattuor Ludouicus bona vsus fortuna esset: Regalis montis cœnobiũ non ꝓcul ab ysara flumĩe extruxit: collocatis in eo fratribus cisterciensis ordinis. Interea dum circa cœnobii institutionem rex animũ intendit: seditio inter ciues & parisieñ. scholasticos insurgit: ita vt nõ nullis vtricꝫ occisis cũ sibi de ĩiuriis acceptis satis nõ eẽ factũ scholastici q̄rũt: eo ĩdignatio ꝓcessit: vt de trãsferẽdo studio: hoc est vt vulgo loquũt vniuersitate/ ↄsultarẽt. Quos ẽt rex ãglꝰ frãcoꝝ ꝑpetuꝰ & ĩplicabil' hostis clãdestinis nũ

Blanche egregium factum.

hayapannelli.

Regalis mons.

Scholasticorũ & ciuiũ parisiensiũ dissentio.

cis vt id facerēt sollicitabat. Daturū se illis dicēs (si oxonē transirēt) domos ad diuersandū libertatēq; atq; priuilegia concessurū. Sed Ludouico cura fuit scholasticos cōtinere: ne nobile regnū litterario splēdore priuaretur: quē diuus Carolus magnus autore alchuino parisii locauerat. Nam ante id tēpus nulla scholę conuentio apud Parisios fuerat instituta. Quare miror quosdā doctrinę sibi sciētiā arrogātes iactitare ab athenis diuū dyonisiū aryopagitā secutam scholasticorū multitudinem romā primum: deinde Parisium demigrasse Cuius rei verisimilitudinē nullo vel grę ce locutionis vel collegii vel eruditi hominis vestigio confirmāt. Nam ante caroli magni ętatem apud Parisios scholasticorū conuētu; fuisse nemo scriptorū ꝓdit. Alioquin ex scotia venientes bedę discipuli Parisiēsis scholę autores frustra fuissent a carolo cōstituti. Nō negauerim tamē aliquot qui litteris operā dabant/ imperatoris Caroli potentiam secutos parisium aduenisse. Nam illud nonnunq̄ visum est: vt litterarū studiosi fortunā principum amplectātur sub quibus se quietissime victuros sperant. Erat comiti ꝓuincię filia margareta hāc ludouicus a pr̄e acceptā vxorē duxit. Curauit quoq; robertū fratrē terris atq; vxore donare. Nam arthesiū atrebatēq; illi attribuit despōsata mathilde brabātini ducis filia. Hoc fere āno q.M.ccxxix. dicebāt altera insularū balearīū id est maioricarū & valētia ciuitas a tarraconēsibus e mahumeti ꝑtāte recuperata est.

Dū hęc gerunt federicus secūdus romanus impator ꝑ nuncios ludouicū orat: ad vallicolorē venire non recuset. habere se q̄ illi cōicata esse velit. Ludouicus delectu militū habito: cū ad locū ꝑuenisset (federico ęgritudinē simulante) in franciā se cōuertit. Creditū est impatorē fallere rege; voluisse: vt si cū paucis aduenisset cōprehensum adduceret. Per hos dies balduinus bizātinus impator ludouico coronā xp̄i spineā dono dat: quam religiosissimo receptam apparatu ex vicennis ad dyonisianū cœnobiū por

Corona xp̄i.

tari iubet. comitātibus se fratrib⁹ roberto alphonso caro-
loq;. Nec multo post tpe ludouicus cognito q̄ balduinus
rerū inops bonam dn̄ice crucis partē cū spōgia & lancee
ferro quib⁹ dū cruci affixus xp̄s esset potus & cōfossus fue
rat pignori obligasset ingenti pecunia recepta: Ludouic⁹
per Balduini assensū dissoluto ęre sacrosancta dn̄icę pas-
sionis monimēta in regio apud parisios sacello ꝓdit: insti
tutis ibi ad dei cultū ministris. Deinde obstinatis in per
fidia albigēsibus cū multis militē francū iniuriis afficerēt:
accito Iohanne bellomōtensi rex illi impat copias in here
ticos ducere. Audiens regio dicto iohēs exercitū educit at
q̄ in primis arcē quæ mons regalis dicebatur expugnat.
deinde aliis atq; aliis locis itra paucos dies receptis rebellē
hęreticū domat & pœnis afficit. Igit̄ reb⁹ fœliciter exple-
tis postq̄ ad regē venit magnis munerib⁹ donat⁹ est. Eo
dem tp̄e mortuo nauarrorū rege: theobaldus cāpanus ei⁹
frater in regē a ꝓceribus assumit̄. Qui breui mora īteriecta
collecto ex suis atq; francis nō ꝓtēnendo exercitu in asyam
ꝓficiscit̄ aīo rebus xp̄ianis opē conferendi. Sed lasciuienti
bus & ꝓdis intētis gallis neq; Theobaldo regi parentibus
res male ꝓcessit. Nō receperat adhuc paterne hęredita-
tis alphonsus ludouici frater portionē. Comitis tholosa-
tis filiā ludouicus illi vxorē dat: cū Pictauię atq; aruerniæ
portiōe: & ea parte quā in albigesio tenebat. Mox vocato
regis iussu comite marchiensi: q̄ fidem alphōso subiectio
nis iure p̄staret: dehortante vxore q̄ angli regis mater erat
ad anglos contēpto alphonso comes defecit. Apud quos
multa fingens quasi suis esset possessionibus a Ludouico
eiectus: ꝓmouit regē exercitū in gallias traducere. Ea re co
gnita ludouicus copiis coact̄ in marchiā expeditionē du
cit. Monsterolūq; & bergā arces munitissimas occupat.
Bergam autē prorsus desolauit. Nec moratus foncēū vbi
Gaufredus lisigniacus erat circūsidet: quem & paulopost
nonontū vi expugnat. At mater angli regis vxor comi

Crucē xp̄i ꝑtē cū spōgia & lancee ferro pignori obligatā ludouic⁹ liberauit.

Theobaldus cāpan⁹ nauarre rex.

tis marchiani p⁹q̄ ludouicū videt sup̄iorē atq̧ potētiorē bello eē: veneno regē itercipe tētauit. Sed venietib⁹ i ludouici castra iis quos venefica mulier ad ꝑpetrādū facin⁹ istituerat cū dep̄rehēsi fuissent puluerē in cibos regios iiicere: furcis appēsi strāgulati sūt. Quę res adeo anglę mulieri indoluit: vt ꝓciscere sibi mortē tētarit. Sed a suis ipedita ꝑpetua ęgritudie laborauit. Cū ad hūc modū regis fortuna in dies melior esset: & multi ad eū auxiliares iugiter aduenietes: ad fontanetū arcē ꝓgressus eam obsidione cingit. Est autē arx in medio fluento altis turrib⁹ & muro duplici extructa: quā ii qui intus erant diligēti opera defendebāt: ita vt a nostris parū dāni acceperāt: ideo rex turrim ligneā erigi imperat ad eā altitudinē: vnde in arcē prospect⁹ esset: et lapides telaq̧ iaci possent. Sed i turrē iniecto ab obsessis igni machina cōflagrauit. in ea oppugnatione pictauēsis comes graue in pede vuln⁹ accepit. Quā ob rem ludouic⁹ oppugnationē redintegrat tāta militū contētione: vt alii portas cremarēt: alii funibus & scalis in muros scāderent. In arcēq̧ ad hunc modū irrūpentes eā cum comitis marchiani filio & equitib⁹ quadragita peditibusq̧ octoginta captam solotenus imperante ludouico diruerint. Fontaneto desolato: villariū mox quod ad guidonē rupefortēsem pertinebat: qui marchiani comitis partium erat destruxit. Idē & aliis cōplurib⁹ fecit: donec in ꝓspectu hostium castrametat⁹ est. Apud taliburgū hęc gerebant: & erat charētū flumē traiiciendū. Ponte igit facto cū francus pertrāsisset: frumētatores xantonas versus pabulantes cū oīa per agrū xantonū corriperēt marchian⁹ comes i eos ꝓgreditur. Sed ludouic⁹ nihil cūctatus auxilio frumētatorib⁹ affuit. Primoq̧ regis incursu senescallus comitis signifer iterēptus est moxq̧ redintegrātib⁹ pręliū regib⁹ pręliatū est diu atq̧ ferociter. Cessit tñ anglus retro: & pedē referre cœpit. Henric⁹ aūt cognita suoꝝ fuga xantonas petit i eo prælio multis occisis: capta sunt hostium duo fere milia.

Veneno Ludouicus appetitur.

Henricus xantonas petit.

Cũ hẽricus xantonas se recepisset: insequẽte nocte rece-
ptis quot poterat ex fuga militibus: portas sibi apiri iubet
simulás in francos ducere quos inopinátes & hesterno la-
bore defessos interciperet. sed puerso itinere blayam profe-
ctus est. Quocirca xantonib⁹ anim⁹ fuit ludouico se dedẽ-
di. Quos imitatus est reginaldus põtii dñs: venit & ad re-
gẽ maior natu filiorũ comitis martiani: mãdatis paritur⁹
Cui pax in hac formula cõcessa est. Quęcũq3 belli iure de
comitis possessionib⁹ rex haberet: ea comiti pictauorũ al-
phonso forẽt. Ipe vero arces messiniũ cretoyam atq3 estar-
dium sibi retineret. Cognito quid filius apud regẽ effecis-
set: comes pater assumptis vxore & reliqs liberis ad rege3
veniens ad pedes eius ꝓstratus q̃ cõuenta erãt roborauit
fidelitatis iureiurãdo iterposito. Pacata ad garonã vsq3
aqtania: henric⁹ blayã deserẽs cũ richardo filio burdegalã
traiecit. Vñ missis ad ludouicũ de induciis nũciis eas ęgre
obtinuit: reclamãtibus ꝓcerib⁹ francis: quos in asia richar
dus ignominiose habuerat. Per idẽ tp̃s fœderic⁹ impa-
tor germanus romanę ecclĩæ aduersabaẽ. Cuius tyrãnidę
ꝑssus põtifex roman⁹ Innocẽtius quartus lugdunũ dela-
tus: regẽ ꝑ nuncios orat: ad se venire nõ tardet. Verũ ꝑpe-
diente morbo: cũ apud pontisarã diu decubuisset: ponti-
fici morẽ gerere nõ potuit. Eius morbi cũ nullũ a medicis
remediũ eẽt: deo oĩa attribuẽs ludouic⁹ crucẽ dñicam sibi
assumẽs: reb⁹ hierosolymitanis subsidiũ ferre illocq3 expe-
ditionẽ ducere voto se astringit. Recupata sanitate rex clu
niacũ ad Innocẽtiũ se ꝯtulit. Apud quẽ dies quidecim de
hierosolymitanorũ reb⁹ ꝯsulẽs: põtificali tandẽ bñdictiõe
suscepta in franciã rediens Beatricẽ reginę sororẽ fratri suo
Carolo despõdet: andegauiãq3 atq3 cœnomaniã attribuit.
Innocenti⁹ vero lugduni ꝯsilium gñale celebrauit fœderi-
cũq3 imperatorem imperio priuat. Cardinalibus insigne
dat quod capite perpetuo deferãt: hoc est rubrum galerũ.
idq3 diligenter seruatur. Quo pontifex eos admonitos eẽ

Marchie comes ad ludouicũ venit.

Beatrix vxor caroli ludouici fratris.

Cardinalium insigne.

voluit paratos omni tēpore esse debere sanguinē fundere pro christiani populi libertate tuenda. Dissoluto conuentu lugduneñ. dum pōtifex ad cōponendas neapolitanas res contēdit/ neapoli interiit anno salutis ducētesimo quinquagesimoquarto supra millesimū. Memor deinde votis paratis quę ad hierosolymitanā expeditionē pertinebant Parisios adiēs: relicto Alphōso fratre q vna cū blācha matre regnuʒ admistraret lugdunū contēdit: vbi fœdericū timens innocētius agebat. Salutato pōtifice Ludouic⁹ iter ingredit & mari apud aquā mortuā vbi classis parata erat cōscēso cyprū appulit: vbi hybernauit. Eo venere ad eū tartari quidā ab Erchaltao principe cū litteris missi: quib⁹ cognoscit Chaā tartarorū regeʒ christi fidē accepisse: & baptisatū esse. instructūq; militeʒ magno nūero habere: quē in fidei hostē duceret. Gratulari etiā Ludouico/ cui auxiliaris eē cuperet. Nūciis liberaliter acceptis gratias habuit Erchaltao. Litterarū quas andreas qdā prædicatorū ordinis gallicas: fecerat mri Blāchę Ludouic⁹ demisit. Ad primū autē insequētis veris tēpus cū apud cyprū nō pauci ex frāco exercitu morbo interiissent Ludouic⁹ soluēs in ęgyptū ꝓspera nauigatione delat⁹ est. Est damyata ęgypti vrbs nilo adiacēs quæ & helyopolis dicta est. Cū in vrbis ꝯspectū classis aduenisset: ęgyptii p ripas dispositi nostros a ꝯtinēti facile repellebāt. Sed desiliētes ex nauib⁹ frāci hostē damyatā repetere coegerūt. Positis nō lōge ab vrbe castris primores damyatani igne p muri circuitū iposito: noctu aufugerūt. At nostri accepta illorum fuga: loco potiūtur atq; ignē restingūt. Ego autē legationib⁹ volens abstineo quas ab oriēte ad Ludouicū missas qdaʒ scriptores tradūt: quæ plus verboruʒ q̄ rerū ad rē gestam pertinētium habent. Damyata capta: ruderibusq; atq; inquinamentis hostium purgata ciuitate: ritum christianę religionis legatus qui in expeditione cū Ludouico erat ordiauit.

Ludouicus ad cyprū appulit.

Damyata: q̄ et helyopolis.

Postq̄ a labore miles se refecit Ludouic⁹ ad masserā quā

pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars al
luit. Dum exercitus composito agmine incedit: hostis no
stros vt poterat: premebat: quo cũ leuib⁹ cõmissis prelijs
frãcis superior euadẽs: tandẽ in insula quã nilus proxime
masserã efficit castra deposuit vbi varia fortuna pugnatuȝ
est. Nã tãetsi hostis fuga & clade dãnificatus est amisso iter
ceteros duce pharhardino: tamẽ ludouic⁹ plurimis incõ
modis accept⁹: fratrẽ insup robertũ arthesii comitẽ amisit. Robert⁹ arthesij comes mo ritur.
Nã cum post hostiũ fugã stragẽq; frãci in castra se recipere
debuissent: ipsi p agros palantes regionẽq; lustrantes: ho
stem mox viribus receptis in se cõuersum senserũt. Quem
egre sustinẽtes: cũ in castra rediissent: a tergo insecutus hõ
stis castra oppugnare nõ distulit. Sed inde egregia nostro
rum defensione repulsus ẽ. Ad hec incõmoda grauis quo
q; pestilentia & fames frãco militi accessit. Ita vt rari integri
essent. Eodẽ tempore ingẽtibus copiis instructus soldan⁹
masserã aduenerat. Qui cognita rerũ presentium cõditio Ludoui cus capit.
ne: postq̃ accepit ludouicũ egrotare: & de repetẽda damia
ta consiliũ capere: suos in armis stare iubet: qui statim iter
agẽtibus nostris irruẽtes: & regẽ ipsum duosq; eius fratres
carolũ & alphõsum cũ reliquiis exercitus cõprehendũt.
Eos vero q̃ infirmitate laborabãt per nilũ petentes damia
tam vd vnum necauerũt. Ludouicũ vero soldanus p suos
medicos diligẽter curare iubet. Curatũ de iduciis alloqui Inducie.
tur. Que his cõditionibus firmate sunt. Ludouicus milia
octo bizantiorũ sarracenorũ sui redimẽdi gratia solueret:
damiata soldano restituta: soldanus vero quosq; captiuos
ex egypto aliisq; sue potestat⁹ locis liberos emitteret. Que Nota lu dovici fi dẽ ⁊ cõstan tiam.
nisi impleta redderet: iurat alioquin se mahumetũ perne
gasse. Eandem conditionem cum soldanus a ludouico de
christo deo exigeret iusiurãdum religiosus rex exhorruit
negatq; cõstãter id se facturũ. Inducijs datis soldan⁹ a suis
occidit. Eo interẽpto homicide ludouicũ districtis gladiis
cõuenietes petunt pacta sibi seruari quae cũ soldano cõue

misissent. Igitur annuente rege damynta hosti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimissa egypto in syriam venit. Hostis vero de duodecim milibus captiuorum: tribus tantum milibus restitutis reliquos vel trucidauit vel mahumeti impietati consentire coegit. Ludouico capto exercitati plerique per germaniam atque galliam adolescentes: tanquam regem custodia eximere sperarent conuenientes duce hungaro: qui illis non aliter quam episcopus praesidebat: magnam sibi sociorum multitudinem coegerant. Atque ita per parisios aurelianosque et bituriges profecti cum non furto non adulteriis abstinerent a biturigibus non longe a vico qui mortuum mare dicitur qua ad nouam villam iter est: perempti sunt. Hi enim pastorellos se nominari volebant. De quibus hoc distichon scriptum esse comperio.

Fides ab hoste violata.

Pastorelli.

M. semel: & bis. c. l. i. coniungere disce.
Duxit pastorum saeua megera chorum.

At Ludouicus in syria agens: ne repentino suo discessu hostis pacta non seruaret: praemittit in franciam fratrem pictauiae comitem: qui administrando regno operam cum blancha matre daret. Ipse interim vt erat religiosissimus cum sydonem vrbem peteret: christianorum cadauera quae per vias insepulta putridaque iacebant: suis manibus sepeliuit. Ioppem quoque & alias per syriam dirutas: & maritimas vrbes muris turribusque muniuit. Peregrinatus praeterea in ciuitatem nazareth atque ad thabor montem: ioppem regressus est. Vbi nuncio de matris morte accepto postquam debita deo pro matris animae salute persoluisset post sextum huius expeditionis annum franciam repetere constituit: in quam angli incursiones facere parabant. Eadem tempestate heremitarum ordo qui augustinensium appellatur initium dedit sanctitatis. Cum parisium venisset Ludouicus conuentu generali habito rempublicam reformauit: statutis optimis legibus de iure a iudicibus dicendo: & de officiis non emendis. De irreligiosis atque execrabilibus iuramentis: de scortis quibus domos & lustra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit praesides,

Rex pius

Optime leges.

atq; pretores quos aut balliuos aut præpositos appellant possessiões in territorio suę ditionis dū præfecturā gerūt: cōparare. Liberos suos matrimonio copulare incolis prouincię cui præsidebant ꝓhibuit. Per id tēpus præfectura apud parisios venalis habebatur: soliq; ciues precio illā sibi vel liberis suis cōparabant. Vnde fiebat: vt inopes premerent̄ opulēti omnia licēter agerent. Fures nullis pœnis afficerētur. Hanc venalitatē rex prohibuit: constituto annuo stipendio ei qui pręfect⁹ esset. Atq; ita stephanū boilleum iusticia atq; ęquitate spectatum hominē pręposituꝫ instituit: qui officiū adept⁹ intra paucos dies statū ciuitatis longe tranquilliorē reddidit. Interim dū rex palatio egressus audisset blasphemū quēdam dei nomē iterum temere assumere: candēti ferro labra deierātis inurere iubet.

Stephanꝰ boilleꝰ. ꝓpositꝰ parisiorū.

Erant in cœnobio diui nicolai laudunēsis adolescentes tres ex flandria nobiles discēdi sermonis frāci gratia illic a parētibus positi. Hi laxādi animi causa arcu & sagittis desumptis: cū in ꝓximū cœnobii saltum processissent: ferāq; vltra monasterii fines persequūtur: siluę custodes ab enguerrāno conciaco cōstituti: adolescētes cōprehensos ad enguerrānū ducūt: quos non secus ac alienę rei inuasores habitos patibulo appēdit. Qua re ad ludouicū per gilluꝫ brunū frācię conestabilē delata (hoc eñ est nomē eius qui militię apud frācos prim⁹ post regē pręficitur) enguerrandū ad se vocat: venientē tāetsi ludouicus vltimo supplicio plectere aīo cogitaret: flexus tamē precib⁹ amicorū: quos apud regē multos habebat enguerrān⁹: decē illū milib⁹ librarū parisiēsiū mulctauit: atq; trieni exilio ī syriā ire ibiq; opē aduersus sarracenos xp̄ianis ferre īperat. Ex enguerrāni mulcta hospitalē domū apud pōtisaraꝫ: apud parisios dormitoriū fratrū ordinis diui dominici tecto cooperire: et minorū ecclesiā extruere iubet. Et cū inopū atq; egenorū curā sollicitissime gereret: iis q̄ luminib⁹ orbati eēnt locū parisii assignauit sacello atq; cellulis vbi hītarēt extru-

Enguerrānu cōciaci iniqtas

ctis quē cecorū locū appellauit. Eius quoq; impēsa cōplures religiosi coenobia parisii ędificauerūt: ipius Ludouici opus est dom⁹ hospitalis secus sequanę littus ꝓpe tēpluȝ diuę marię parisien. Et pręterea apud compēdiū sancti nicolai diuersoriuȝ egenorū. Est & rothomagi apli mathei coenobiū: & apud longumcāpū monasteriū monialium diui francisci regulā ꝓfitentiū. Attribuit quoq; diuerticulū poenitētib⁹ foeminis q̄ a libidine resipiscerent: quas dei filias appellauit. Cartusiensib⁹ etiā extra vrbē ad sancti michaelis portā monasteriū dedit. Deduxit pręterea ex mōte carmelo viros religiosos quos a mōte ipo carmelitas dicimus. Quib⁹ apud parisios locū ecclesiāq; attribuit. Huiusmodi operū studiosus rex alieni quoq; minime tenax erat. Vñ veniētē ad se hēricū āglię regē ad annū salutis millesimū ducētesimū quinquagesimū nonū summa charitate excepit: dimissa illi aquitania: ea quidē lege: vt normannię andegauię atq; cenomanię cederet. ob quas magnę olī ꝯtentiones inter francos anglosq; extitissent & quas a philigpo augusto receptas frācię reges ad eā ętatē possedisset. Addidit quoq; lemouicēses petragoricas & cadurcos Agēnensem vero agrū quē alphōsus eius frater nuptiarū lege tenebat ab anglo grandi pecunia redemit. Adiecit praeterea xantonū partem q̄ vltra charentā amnē est: retēta regibus francis supma ditiōe atq; ꝑtāte. Et ne timoratę ꝯscientię rex scrupulo trepidātis animi offenderet: quingētis militibus annuū stipendiū ꝯstituit: quos hierosolymam aduersus xp̄ianę religionis hostē anglus mittere decreuerat.

Carmelitę.

Firmata iureiurando inter reges pace: anglus in angliā transfretauit. Ludouicus missis ad iacobū tarraconēsium regē nunciis: ysabellam eius filiā phlippo filio vxoreȝ ipetrat. Atq; ꝑ has nuptias iacobus carcassonē vrbē cū aliis q̄busdā locis q̄ in ꝓuincia tenebat ludouico reliquit. Ludouicus ꝯtra russilionē cathaloniāq; de quibus cōtrouersia agebat iacobo ꝑmittit. Eodē tpe manfredus foederici im-

ysabella filio iacobi aragonuȝ philippo ludouici filio nubit

peratoris nothus siciliȩ regnum occupabat. Cui alexāder
quartus pōtifex romanus cōmunione hoiꝫ interdixit ꝙ
sedē aplicā infestaret: militātibꝰ cum eo iudeis atqꝫ sarrace-
nis. Pręterea & ꝙ alexandro successit vrbanꝰ quartꝰ manfre
di tyrannidē ꝓsecutus: ludouicū ꝑ nūcios orat festinet ad
se mittere Carolū eiꝰ fratrē andegauię ducē cui siciliȩ vtrū-
qꝫ regnū cū apulia & tarento donaret: graue ꝓfecto incō-
modū andegauoruꝫ familię. Hinc em̄ bella geri oportuit
quibus andegauorū principes ad carolū vsqꝫ octauū fran
cię regē occupati vano labore & plurimo damno sese exte
nuarūt. Pōtificibus romanis nūc ad frācos nūc ad tarraco
nes aut hyspanos pro tēporū ꝯditiōe inclinātibꝰ. Nā cali-
xtus tertius & pius secūdus pōtifices romani Renato an-
degauēsi atqꝫ iohāni eius filio palā aduersati sunt. tutātes
ferdinādū nothū cui pater alphōsus apulię regnū ꝯtule-
rat retento sibi sicilę regno. Itaqꝫ illud verū est: italiā gentē
in gallos taꝫ ꝓfidā semꝑ extitisse: vt nulla expeditio alpes
ex gallia ob hmōi cām trāscēderit: vñ nō laceri & mendi-
cātes milites frāci nō redierint. Hadrianus nēpe quintꝰ ca
roli andegauensis potētiā veritus/ eū ꝑsequi cogitauit. sed
morte pręuētus est. Vrbanus pręterea quintus ludouico
huius primi caroli nepoti inimicꝰ fuit Carolo vngaro fa-
uēs: aduersus iohannā reginā q ludouicū in filiū adoptas-
set. Consueuerunt em̄ romani pontifices statim eos suspe-
ctos habere quos in regno hoc siciliȩ ꝓsperari cognoscūt
Cognita pōtificis volūtate: rex cōicato cum fratre cōsilio
mortē vrbano gerendū esse ꝯstituit. Igit plurima militum
manu collecta: carolus aduersus manfredū philippū mō-
tifortensem pręmitt: q viā romanā ꝑ id tp̄s a māfredi mili-
te obsessam patefaceret. Subacto ꝑ philippū viarū impe-
dimento: Carolus ꝑ lōbardiā romā petere iubet: ipe mar-
siliā ꝓfectus: instructa triremi: ducibꝰ guillermo cornuto
& Roberto de basles peritissimis naucleris ostiam delatus
romę tandem exceptus est. mox adepta senatoria dignita

te dyadema quoq siciliç regni (donāte clemēte vrbani successore) accepit: annua quadraginta miliū ducatorū pensiōe indicta: quā sedi apl'icç solueret. Additū quoq est: imperiū non recipet etiā si ad illud gerendū accerseret. Cum romaniā miles franc⁹ nondū attigisset carolus romç aliquot dies moratus est. Recepto vero exercitu: & pontifice salutato: cū sancti germani arcem fortissimo pręsidio defensam expugnasset: in manfredū beneuenti agentē mouet. Commisso vtrinq prelio: manfredus occubuit: & beneuētū vi receptū. Reliqua gesti a carolo in apulia belli nō persequor. Satis ēn illud constat māfredo atq cōrardino supato: Hērico itē hyspanieñ. fugato: & apud montē cassinū p loci abbatē capto. & in carcere vincto: carolū regno esse potitū donec constātia aragonū regina bellū aduers⁹ eū instaurauit. Dū hęc in apulia a carolo gerūtur: legatus a pōtifice romano ad ludouicū parisiū venit: q regem ad hierosolimitanā expeditionē hortaret. Nullū negociū fuit sua spōte currentē pmouere. Cōuocato ēn ex toto regno cōsilio: postq̄ legat⁹ rei xpianç in syria statū lōga oratione patefecit: oēs pari voto fidei cām amplectentes: vna cū rege cruce se insigniūt. Classe igit apud aquas mortuas parata: rex cū trib⁹ suis liberis philippo iohāne atq petro anno xpianç gratię. M. cc. lxix. exercitum eduxit. Cōdito prius testamēto. regniq administratiōe & custodia symoni de nella & dyonisiano abbati matheo vindocinēsi pmissa. Impositis classe militibus: cū in altū delati sunt: egregę seuissimas tēpestates ad sardiniā insulā appulerūt. Vbi recreatis iis q morbo affecti erāt: cū reliquę naues ex marsilia aduenissent: thunicium nauigare consiliū fuit: ppterea q eius terrę pricep s missis aliquando ad ludouicum nunciis religionem christi profiteri proponeret si per pcerū suorū voluntatem commode posset. Hac spe adductus rex: cum non longe a charthaginensi portu abesset: admiraldum cum aliquot nauibus præmittit qui duabus tan

Altera in syriam expeditio.

tum magnis in ipo portu nauibus visis: eas occupat: & mi litem in continentem educit: significās regi opus esse ma iore manu. Igitur ludouic⁹ mouēs cum nocte illa copias nauib⁹ cōtinuisset: interi hostis littora armatis complet. Egressis tādē i terrā nřis: fōtesq; aut puteos qrētib⁹ occur rit copiis potenter instruct⁹ hostis. Qui tametsi sūmis viri bus francos adoriret: decē tñ milib⁹ suorū occisis terga vet tit. Rebū gesta classis pfecti ludouicū cōuenit. Admo nētq; carthaginē non magno negocio expugnari posse: si ad muros vrbis copię pmouerent. Acceptis a rege copiis pfecti carthaginē oppugnare ꝯstituūt. Interea hostes eru ptione facta: castra nřorū inuadūt. Sed castrorū marescal lus educto in hostē milite: inter vrbē hostēq; suos locat. p fecti vero classis signo dato arcē aggrediunt & capiunt. Ar ce a nostris occupata: ludouic⁹ cum iis quos secū habebat marescallo se coniungit: atq; ita sarraceni vertunt in fugaꝫ multis eorū interemptis: multis etiā in abditissimis spelū cis saluatis. Post habitā victoriā rex carthaginē ingressus thuniciū proficisci distulit: donec carolus siciliæ rex vt p miserat aduētasset. Et quia crebris incursionib⁹ hostis exer citum vexabat: vallo fossisq; munire castra iubet. Ea re co gnita thunicii rex cōtracto numeroso exercitu: ordinatis q; aciebus ad maris littora procedit. vbi naues in anchorꝭ stabāt. At robert⁹ arthesii comes primā hostiū aciem pro moto e castris milite: intercipit. Iohēs itē cambellanus di uerso a roberto itinere ducens: ita hostes cōpressos dedit: vt eis paruā se tuendi ptātem relinqret. Elapsi tñ fuge se cō mittūt: comitātib⁹ his q ex arce cū ingētib⁹ spoliis aufuge rāt. Interfluētib⁹ post hæc paucis dieb⁹: propter pestilētes aquas & aerꝭ intēperiē morbus exercituꝫ inuasit: mortuiq; sūt imprimis iohēs tristanus niuernēn. comes & romani pontificis legatus: & plebeii non pauci. Et ludouic⁹ ipe vē tris profluuio laborās: postq̄ ad se vocatū philippū filiū salutari doctria admonuit: sacris xpianis mlta religiōe ac

Thuniciū ludouic⁹ petit.

Post sarracen⁹ fugit.

Thunicii rex.

Pestilentia in exercitu frācorum.

Sctūs ludouicus moritur.

pietate pceptis: cinericio strato decũbens septẽ & quinqua ginta annos natus aĩam efflauit. qui p oẽm vitã singulari charitate pauperes curauit: ita vt quoq; die centũ & vigin ti inopes quotidiano alimẽto reficeret: prẹter alios quib⁹ xp̄i exẽplo pedes ipse abluebat. Nec horrori sibi erat exul cerátos fetenti sanie leprosos osculari: & eos ad colloquiũ admittere. De ludouici obitu icertus mihi autor hoc disti chon edidit: quod nõ tam ꝓpter carminis venustatẽ q̃ ad piissimi regis memoriã hystorię cõiunxi.

Anno milleno bis centum septuageno:
Thunis catholicus decessit rex ludouicus.

Ludouici liberi

Suscepit ex margareta comitis ꝓuincię filia liberos no uẽ. Philippũ qui successor ei⁹ fuit. Ludouicũ q iuuenis in teriit. Iohãnẽ niuernensiũ comitẽ. Petrũ alenconiũ: & ro bertũ comitẽ claromontanũ agri beluacensis. ysabellam quã theobaldus nauarrorũ rex coniugẽ accepit. Blanchã ferrãdi castellę vxorẽ. Margaretã cui brabãtia mortuo vi ro accessit. Et agnetẽ roberti burgũdi ducis vxorẽ. Ab hac quã ludouicus thori consortẽ acceperat extructũ est ĩ sub urbano sancti marcelli cœnobiũ quod cordigerarũ pari siani vocant vbi rege defuncto cõtinentissime habitauit.

Pyramides dyonisiane.

Mortui regis ossa carne nudata ad sanctũ dyonisiũ elata sunt & humo cõmendata. Dũ aũt a parisiis fun⁹ efferĩ fue re designatis locis stationes vbi pyramides cũ lapideis sta tuis & xp̄i cruce cõstructę q̃ ad hanc vsq; diẽ ꝑsistunt. Eius tã religiosi pricipis plurima opa miraculis cõprobata le

Austera ludouici vitã.

gunĩ & credũtur. Oĩ quadragesima & p solẽnẽ xp̄i aduen tũ/ & dieb⁹ quattuor ab suscepta eucharistia vxoris cõcu bitu abstinuit. Peccatorũ cõfessionẽ oĩ sexta feria sacerdo ti faciebat. Erat illi flagellũ quinq; cathenulis ferreis ꝯfectũ quod ĩ eburnea pixide ferebat. Quo a sacerdote post factã ꝓfessionẽ detectis scapulis ꝑcutiebaĩ. Cilicio freqnter vsus est. Eo cũ admonente ꝯfessore abstineret cingulo cilicino ad nudã carnẽ vtebatur. & nihilomin⁹ solidos. xl. paupe

ribus sacerdotis ministerio dietim dari iussit. In archiuis caroli quīti repta est cartula pceptorũ q̄ hic diuus rex filio suo primogēito dñ̄ thuniciũ obsidebat dictauit & scripsit Quã ex caroli thesauro receptã girardus de mōtaguto regius scriba carolo exhibuit anno salutis. M.ccclxiiii. Quę omnia quia salutaris disciplinę plena sunt ita latina feci.

Deum libera mente amato/ quo sine nemo saluus est.

Nullo illum crimine offendito.

Tolerabilior tibi mors esto/ q̄ peccatum.

Si te premet aduersitas: durato/ tanq̄ cōmeritus. hinc tibi prouentus accrescet.

Si prospera blandientur: gratias illi exsoluito. Non supbito. Dementis est/ ob acceptũ bñficiũ in datorē extolli.

Perito & sapienti sacerdoti: tuã frequēter cōscientiã apito. qui te intrepidus male operantem libere reprehendat. doceatq; quid sequaris.

Diuinã rem atq; ecclesiasticã religiose auscultato. nec confabulator huc atq; illuc circũspectans. Sed voce menteq; deũ orato. illo maxime tempore cuz hostiam consecrat tractatq; sacerdos.

In egenos pius esto. & miseriis illorũ pro tuis facultatibus subuenito.

Cũ tibi animus dolet: anxiusq; erit: id quod molestum est aut sacerdoti/ aut fido tibi amico reuelato. quodcũq; illud est leuius feres.

Religiosis aut probis seculi viris sępius communicato. Perditis autem atq; perfidis abstineto.

Sanam doctrinam clam palã vel libens audito.

In quaq; re bonum diligito. malo ne faueto.

Nulli fas esto te corã loqui qđ peccati prę se ferat exēplum Igitur detractoribus dum ades fores recludito.

In deũ & sancta blasphemos indēnatos non pręterito.

Pro acceptis bonis deo gratias sedul⁹ agito. vt meliora recipere dignus habearis.

Erga xp̄icolas ꝓ ęquo & bono rigidus rectusq; esto. nec i vllam partem inclinato.

Pauperū causis eatenus faueto quoad verum se ꝓdat.

Si aduersum te q̄stio agitatur: min⁹ tibi q̄ litigatori donec verū ꝯpereris indulgeto. eo pacto iis qui tibi assistunt ꝯsules. liberiusq; & sanctius iudicium ferent.

Si quid alienū ministri tui/ vel ip̄e occupas: idq; certo nosti: mox restituto.

Si dubia res est: inquisitoribus qui verum protenus perui deant committito. In hoc enim maxime te versari decet: vt ii qui magistratus gerunt/ quiq; tibi subduntur quietissime viuant/ & in primis viris religioni & diuinis rebus addicti. Ego enim a maioribus accepi: philippum optimū regem/ vnde nostrum genus deducitur id diligentissime obseruasse. Cum enim ex consiliariis eius aliquot ad eum detulissent ecclesiasticos homines ditionem & regia iura vsurpare: vnde sua dignitas atq; amplitudo lędebatur: credo inquit id quod loquimini a vero non abhorrere. Sed dei beneficiorū memor meis alquid rebus detractū iri mallo: q̄ dei & ecclesiam & seruos in cōtentionē adducere propter quod scandalum oriatur. igitur dei famlos q̄maxime potes diligito. & paci consulito.

Parentibus reuerens esto. eorūq; p̄cepta ne spernito.

Sacerdotia. i. ecclesiastica beneficia bonis & optime merētibus conferto. Cum hęc facturus eris ꝓuidos ante homines consulito.

Bellū nisi apprime consultus in xp̄ianū ne gerito. Si gerēdum erit: ecclesiā atq; insontes protegito.

Omni bello & ꝯtentioni finē imponere/ diui martini exēplo/ quoad potes studeto.

Prouidos tibi ministros & magistratus instituto. eorūq; mores & opa scrutator. nec domesticoꝝ f̄ctā omittito.

Peccatis te obiicito.

Execrāda iuramenta prohibeto.

Nouis sectis & heresibus capita .i. initia prescindito.

Domestice impense curam adhibeto. eamq; rationis lege moderator.

Deniq; fili te hortor atq; obsecro: si pre te terris abiero: animae mee obsequiis & rebus diuinis subuenito. & quae post hac feceris, bonorum omniū mihi partem concedito.

Illud ad extremū fili carissime deum precor: det tibi quasq; benedictiones quibus probatissimus pater filio benedicere potest. Et qui trinus & vnus colitur deus te custodiat: aduersum mala omnia te ptegat. ita vt a te iugiter honoretur/ vnaq; cum illo post huius vitae exitum viuere & illū laudare mereamur.

Haec in archiuis Ludouici Gerandus de montaguto regius scriba se repperisse: & philippo successori prebuisse constanter affirmat.

Eo die quo Ludouicus mortem obiit: carolus sicilie rex in castra francorum venit. Cui obuiam procedentes primores exercitus: dissimulato (vt poterant) moerore: carolum excipiunt. Verū non ita facile dolor occultatur quin aliquo se indicio pdat. Igitur carolus languentē quandā procerū laeticiam admiratus. mox qualiter se frater gerat percontatur. Respōdentibus illis regem quidem morbo affici: festinat carolus ludouicū inuisere. Quē vt mortuū cōspexit: humi prostratus cum breuem ad deū orationē emisisset: surgens a lachrymis temperauit nec moesticie signum prodens: bono animo esse reliquos hortatur. ne ex damno recenter accepto hostis ferocior esset: qui consuetudinem fecerat castra francorum per dies quosq; iaculis offendendi. Ad quartum enim lapidem e regione castrorum nostrorum castra sarracenus habebat. & q̄uis in nostros intra vallū se continentes tela eminus emitteret: erūpētib⁹ tamen francis nunq̄ plii ptātem hostis exhibebat.

Carolus ādegauēsis sicilie rex.

Dum his leuibus preliis assueti essent collectis demũ maioribus copiis munitiones francorũ obire & late per agrũ vagari ad ostentationẽ cœperunt. Quã rem animaduertẽtes frãci: castris egressi in hostẽ pergunt. Et q̃uis paulo longius carolus copias haberet: nichil tamẽ cunctatus militẽ educit: simulans fugam: vt hostez aliquo astu falleret. quẽ insecuti sarraceni velut fugiẽtem cõprehensuri essent: carolum statim in se arma vertere: & francos a tergo venire conspiciunt: ita inter duas acies interceptus hostis multa suorũ clade accepta ad castra se recepit. Tria milia occubuisse illic traduntur: præter eos quos fugientes mare desorpsit. periere præterea cõplures in fossis quas in perniciẽ nostrorum superiecto sabulo sarracen⁹ extruxerat. Erat inter hostium castra & thunicium maris sinus quo in vrbem commeatus affatim importabatur. Hunc vt hosti precluderet carolus: accersitis fabris lignariis spaciosam turrim ligneã edificari & ad sinus oram admoueri mãdat. Quod postq̃ rex thunicii cognouit: coacto ex omni regno suo ingenti exercitu: aut terrere francum aut omnino perdere statuit. Progrediẽti sarraceno christian⁹ exercitus occurrit fugatq; atq; persequitur. Destitit tamen longius abire: eo q᷑ lassus esset miles: & isidias ab hoste positas esse vereretur. Igitur in castra hostium cõuersus omnia diripit atq; incẽdit. Hanc victoriã grauis pestilẽtia secuta est: a qua nec sarracenus immunis euasit. Quãobrem adductus thunicii rex caduceatorẽ de pace ad philippũ regẽ mittit. Induciarũ he fuerũt leges: impẽsam omnẽ presentis expeditiõis sarracenus auro cõpensaret: annuũ tributũ quod sicilie regibus soluere tenebat: carolo quotãnis penderet. Captiuos christianos liberos dimitteret. patereturq; xp̄i fidez in sua gente per fratres ordinum diui dominici: atq; francisci libere annũciari & doceri: neq; suos prohiberet sacris initiari christianis. Auri parte dissolutã: decennes inducie iuramento pacte sunt.

Demum parata classe & milite recepto: philippus per siciliã (vbi patris viscera ĩ mõte regali terrę sũt religiose cõmendata) & inde per italiã in galliam se ptulit: ysabellã vxore in itinere defũcta: & nauarrorũ rege Theobaldo apud drepanũ mortuo. Cũ aũt viterbiũ philippus venisset: dissidẽtes de põtifice instituendo cardinales ad pcordiã adduxit q in theobaldũ leodiẽsem archidiaconũ eo tpe in syria agentẽ puenerũt q gregorius decim⁹ appellat⁹ ẽ. Regni aũt dyademate remis a suessionẽsi antistite adepto: viromandiã arthesiumq; a roberto fratre inuitatus visere constituit. Qui licet inter delitias p regia dignitate versaret: tñ post amissam vxorẽ cilicio ptineter vsus est. Cũ aũt tertiũ annũ regnasset: dissidẽtib⁹ p odiũ arminiaci comite: & girardo de casabona: Philipp⁹ girardi cãm tuebat. Sed arminiac⁹ ad casã bonã accedens multis opprobriis cũ girardũ lacessisset: girardus iniuriarũ ĩpatiens: castello egressus in arminiacũ psiliit: & comitis fratrẽ: quẽ ĩprimis occurrẽtẽ sibi habuit necat. Quo ĩcõmodo affect⁹ comes: accersito in auxiliũ comite fuxẽsi in girardũ ad casambonã pgredit. At girard⁹ hostiũ ptãtẽ verit⁹: in castellũ qd philippi erat cũ vxore & liberis se recepit: regis auxilio ĩplorato: cui se causamq; oĩs dissidii pmitebat. Verũ arminiacus fuxensisq; parui philippũ habẽtes: girardũ obsident: & castello expugnato oẽs ĩcolas occidunt: pter girardũ: q clam forte fortuna aufugerat. Eã rem grauiter ferẽs philipp⁹: copioso admodum exercitu ptracto fuxum petit: vbi in arce situ atq; arte munitissima multis satellitib⁹ stipat⁹ comes agebat: securus loci quem inexpugnabilẽ arbitrabat. Ad quẽ cũ philipp⁹ ppter scopulorũ rigorẽ & vię angustiã pxime castra admouere: nec militẽ pmouere posset: rupẽ pcidere: & angustias pferre ĩstituit: nõ se inde abiturũ pfessus: priusq̃ arcem diruisset. Cõstantiã philippi secũ reputãs comes: nũcios ad regem mittit: q eũ ad omnez obedientiã paratũ esse testarentur.

Rex philippus sacratur.

Arminiacus comes.

Iussus ergo comes ad philippū supplex accēdit: quē in cu stodiā missū anno toto vinctū tenuit. Abductis idev xore et liberis comitis philipp⁹ parisiū repetit. Exacto anno li berat⁹ carcere fuxēsis comes possessionez oēm a philippo recuperat. Eodē ppe tēpore anno salutis millesimo.cc. lxxii. patrū synod⁹ pręside gregorio decimo romano pō tifice lugduni habita est: vbi de expeditione in syriā ducē da actū est. Philippus cognito pōtificis aduētu: ad eū salu tādū pfect⁹ postq̄ de christiano statu diu cōfabulati sunt: tres lugduno finitimas arces in potestate gregorii donec synod⁹ solueret pmisit: attributo insup ad pōtificis custo diaz (nō paruo numero) milite. Affuit cōsilio palealogus grecus ipator ecclięq; occidētali se vniuit. Quē nōnulli ex tartaris secuti sacro lauacro abluti sunt & xpiani effecti. Re diēs lugduno philipp⁹ mariam hērici brabātini filiā quia forma erat & pudicitia insignis: duxit vxorē Mortuo de inde hērico cāpano nauarrorū rege filiā eius iohānē a ma tre ad se deductam in tutelā recepit: misso ad nauarros ste phano belmarchio q fidelitatis iuramēta puellę noie a p ceri b⁹ exigeret. Quo tēpore petr⁹ philippi frater alēconii comes iohānā comitis blessensis filiā duxit vxorē. Per idē tēpus ferrādus castellę regis fili⁹ qui ex blācha ludoui ci filia duos liberos ferrādū & alphōsū susceperat: morit. Cuius morte post pris decessum regnū castellę sicut ex cō uentiōe nuptiarū conuenerat ad alterū ex ferrādi filiis pti nebat. Sed perfidus rex pater ferrādi cū sanxiū supstitē fer rando videt: matre blācha filiisq; exheredatis: pceribus ca stellanis imperat sanxiū in suū regē admittāt: eiq; debitaz prestēt fidem: pręsertim cū se ętate & morbo ɔfectū admi nistrādo regno nō satis ydoneū iudicaret. Sanxio rege in stituto: pater nihil prorsus terrę aut ditionis: suis nepoti bus distribuit. Nec admonitus a philippo vt pactorum recordatus nepotū iura seruaret: aut si id min⁹ vellet: blan chā & liberos ei⁹ ad se dimitteret. Permisit igit castellanus

Palealogus

Cōtentio de regno castelle.

veternosus rex blācham cū liberis hyspania abire. Ad hoc philippi incommodū alter, successit mortuo non sine veneni suspitiōe ludouico eius filio. Cui⁹ autor veneficus Petrus brochius regis cubicularius esse putabat. Nā sepe numero reginā mariā insimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberi regnū inuideret: optaretq; ex se partos ad id dignitatis ꝓmoueri. Cuȝ de ea re inter aulicos & regni ꝓceres rumor increbesceret. nec vlla rōne tanti flagitii patrator inueniri posset: vaticinio rem querere instituit. Erat apud niuellā brabātie oppidum religiosa ex beguinaruȝ ꝓfessiōe mulier vaticinādi perita. Ad hanc cōsulēdam philippus petruȝ baiocū antistitē vxori petri brochii cōsobrinū & stephanū diui dyonisii abbatē legat Hi cū niuellā puenissent: petrus baioc⁹ simulās supesse sibi aliqd diuini obsequii qd non absoluisset Relicto domi abbate ad vatem cōtendit. Cognoscitq; ex illa qs lupouici necē ꝓcurasset: & simil mulierē obtestat: ne suo college abbati reuelet homicidā. Que paulopost a stephano rogata respōdet q de cede nouerat ea baiocensi epo dixisse a quo si velit sciscitet. Hoc astu præuētus a petro stephanus: & si doli suspitionē haberet: re dissimulata vna cum antiste ad philippū redit. Quē cū iprimis rex de beguina iterrogassȝ atq; ex eo quid baiocus pōtifex fecerit accepisset. Vocato ad se epo qrit quod fuerit mulieris de filii cede oraculum. Quo rñdente se oraculū a muliere sub sacre ꝯfessiōis signaculo audiuisse: neq; id ꝓ sacerdotali itegritate atq; taciturnitate reuelare posse. Et ego rex inquit episcope nō vt con fessorē: sed vt nunciū ad vatē te legauerā. Sed ꝓpterea idissi cussū crimē nō vltra differā. Accersito igit theobaldo dolēsi pōtifice: atq; arnulpho milite tēplario: his negocium iponit vatē ꝯueniēdi. q legatiōe diligēter expleta: philippo referūt reginā culpa carere: alterū eē q facti ꝯsci⁹ añ philippi oclos dieti versaret. Hac relatōe q̄uis tristiciā philippo⁹ ꝯtraxissȝ: dolorē tñ dissimlat. Atq; iterī sorori blāche q

Petrus brochius venefic⁹.

Nota.

ab hyspano rege contēpta fuisset reminiscens: sororia iura repetere cōstituit. Cuius rei causa cōparato exercitu per pictauiam atq; vasconiam ad saluāterrā in pyreneo saltu oppidum copiis promotis: tandē sęua hyeme impedit⁹: cōmeatuq; defect⁹: ex quorūdaʒ procerū quibus expeditio non placebat cōsilio: militem domum dimittit: misso in nauarram cū delecta militū manu carolo arthesii comite: qui belli motū sedaret suppetias ferens eustachio belmarchio quē seditiosi quidā nauarrę primates pampilonę obsessum tenebāt. In eo belli negocio cū secunda fortuna carolus vsus esset: castellę rex carolum per nūcios oratuʒ facit: ad se concedat. Sed id facere carolus distulit donec Philippū de re ipsa ɔsuleret. Ex ɔsilio regis cū ad castellę regeʒ carolus accessisset. longa ɔfabulatione habita: castellanus Carolū orat, vt ɔciliator pacis inter Philippū & se interueniat. Et vix quidē hęc locut⁹ fuerat castellan⁹ ecce tabellari⁹ ex frācia cū epistola venit. Litterasq; castellę regi reddit. Eas postq̄ rex perlegit. O carole inquit nō sum amicoruʒ ope destitut⁹. Sunt apud frācorū regē qui michi diligēter obsequūtur meq; de his quæ apud Philippū gerūtur efficiūt certiorē. Quib⁹ & te cōuenire oportuit: q michi es cōsobrin⁹. Talib⁹ colloquiis postq̄ dies aliquot exacti sunt: Carolus vale regi dicto nauarrā petēs: ordinatis rebus: ad philippū in franciā venit: narrans quæ a castellę rege ipse audiuisset; esse apud eū qui archana ipsius ɔsilia inimicis proderent. De qua re cū Philippus magnopere sollicitus esset. cōtigit vt tabellarius qui ad regē castellę litteras a Petro brochio per idē tempus acceperat morbo īterceptus: priusq̄ mortē obiret: litteras ipas monacho cuidā tradiderit Philippo ɔferēdas: per omnē religionē obtestat⁹: ꝙ nemini nisi philippo litteras redderet. Accepti litteris monachus ad regē ꝓficiscit̄ vt tabellario ꝓmiserat cōmissa absoluit. Intelligit rex ex litteris petrū brochiū ɔfidū & rerū suarū ꝓditoreʒ esse. Nā ex diplomate & sigillo cognit⁹ est

Bellū ī castellanos inaue.

Nauarra

petri brochij ꝓditio reuelatur.

autor. De quo nichil dubiꝰ rex brochiũ deprehẽsum: parisii in custodia haberi iubet. Quod vbi cognouit baiocus presul: romã aufugit: ecclesię presidio ꝓtegeđꝰ. Cõuocatis parisii paucis post diebꝰ ꝓceribꝰ: morte dãnatꝰ ẽ brochiꝰ: quẽ carnifex excipiẽs ante solis ortũ patibulo strãgulauit.

Brochio vltimo supplicio affecto philippus atq; castellanꝰ rex: cũ hic baionę esset: ille apud mõmarsanũ ageret: et ꝑ legationes vltro citroq; missas de blãchę & filiorũ iniuriis tractaret: nũcii a põtifice romano martino quarto veniunt: qui reges ad pacẽ censura ecclesiastica cõpellãt. Hęc causa extitit quãobrẽ Philippus cœpta nõ est ꝓsecutꝰ. Magna in excelso principe vel humilitas vel [illegible]cordia: ad sacerdotis imperiũ causam innocẽtis sororis & pupillorũ deserere. Deseruit tñ philippꝰ & ꝓfectus inde: aragonię regem Petrũ occurrentẽ sibi habuit. Qui paucis apud tholosates diebꝰ moratꝰ: in cathaloniã remeauit. vbi ꝯstãtia eiꝰ vxor ex mãfredo genita virũ docet tẽpus aduenisse cũ sicilię regnuꝫ ad se ꝑtinẽs occupare possit. Petrꝰ aragο. Eadẽ tẽpestate seqna fluuiꝰ tam exundãti aquarũ incremẽto intumuit: vt maioris apud parisiũ põtis testudines sex dissoluerit: & minorẽ vnã vrbe per gyrũ aquis circũsepta. Seq̃ne exundatio. Ad petrũ aragonũ redeo. Agẽte importune apud virũ constãtia ne sicilię rex negligeret: adductꝰ quoq; a nicolao tertio romano põtifice q̃ caroli regis potẽtiam minorẽ facere cupiebat: vt cõstãtię suę vxoris ius in sicilia vĩdicaret: petrus missis messanã pãhormũq; nũciis: iubet terrę cõditionẽ & statũ inquiri. Nota de regno sicilie. Cõmunicato cum ciuibus cõsilio: nũcii adductis secũ regni quibusdã primariis ad Petrũ reuertunť. Cũ quo fœdere icto siciliẽsis cum in vrbes suas quiq; cõcessissent cõstituta ad detestabile facinꝰ die/ cum per ecclesias signũ daretur cantãdoruꝫ vesperorũ: omnes gallicę stirpis vna cum grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exsectis euulsum ex vtero fœtũ ad parietem allideręt: ne quid franci sanguinis apud eos posthac extaret. Idem periculũ

excidit apud forliuiulium. Cũ enim in obsidione guido ap apius ageretur: & põtificis martini quarti forũiuliũ recu perare contẽderet: guido bonatus astrologus nõ vulgaris considerata syderũ opportunitate: Ciues ad eruptionem excitat guidonẽq; cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiẽs est gens italica gallicę supbię & libidinis in fœminas. Hoc crudeli initio petrus spem cepit: & simulata in saracenos expeditiõe in siciliã mox aduersus Carolũ andegauum se cõuertit: qui eodẽ tempore messanam obsidebat. Contra vero Philippus de rebus sicilię sollicit⁹: vt petrũ a siciliẽsi bello reuocaret in aragoniã p parpigniacũ exercitũ ducit genuã capit & diruit. Publicauerat enim martin⁹ quartus petri regnũ & occupãtis fore decreuerat. Erat i aragoniã iter vnũ quod incolę sclusam vocãt trãsitu quidẽ difficile sed breue: quod prętcrea doliis sabulo oppletis hostis ipediuerat: seq; in iugis montiũ cõtinebat vn de frãcorũ veniẽtes copias ꝯtemplaret. Scrutãti Philippo cõmodum qua faceret iter: Ruscillian⁹ quidã nothus qui apud genuã captus libertatẽ a rege meruerat: scire se ait viã ad primũ ꝓximuꝫ lapidẽ qua nesciẽte hoste exercit⁹ tuto euaderet. Rẽ gratã leto animo rex excepit. Iussisq; aliquot ex suis simulare p sclusam facere trãsitum: ipse cũ expedita militũ manu nothũ secutus: tandẽ p densissimos sentes & inculta virgulta: in Proximũ montẽ euasit: atq; ad se p eãdẽ viã copias oẽs recepit. Hostis autẽ cũ in mõtes supasse frãcos: & ad se ordine instructo contẽdere videt: nullo cõmisso prælio: fugã arripuit: castris relictis. Inde ad petrãlatã itũ est: quã a francis circũuallatã oppidani intẽpesta nocte igne p mœnia iiecto deseruerũt. Ea a nostris occupata et psidio imposito Philippus geronnã copias mittit. Vbi laboriosa nimis obsidio fuit: & oppugnatio frequẽs atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit Philippus machinaꝫ quã ad quatiẽdos diruẽdosq; vrbis muros fabricatã obsessi nocte vrbe egressi succẽderũt. Eã ob rem nimia indignatiõe

Machina extruit.

percitus rex: firmat animo fame premere ciuitatē. Interim tamē ꝓpter cadauerū p agros passim iacētium putorē & muscarū vix credibilē multitudinē pestilēs factus aer francis letifer fuit. At petrus accepto philippi in aragoniā aduētu relicta pāhormi vxore ꝯstantia: quæ rerū siciliēsiū curā gereret: magnis assumptis copiis in aragoniā nauigare festinat. Erāt regię naues in statione apud portū rosę vnde cōmeatus in castra francorū dietim facile importabat: donec petrus aragonēsis vectores intercipere magnopere conatur. Itaq; portū rosę occupaturus milib⁹ duob⁹ & quadringētis armatis assumptis: ad portū mouēs insidias ponit. cui⁹ aduētu ab exploratore frāco cognito: rē ad radulphū conestabilē & iohannē haricurtū exercit⁹ marescallū defert. Hi cōiōne cū comite marchiano habita: quingētos electos milites duce exploratore educūt. Contēplatis autē hostiū copiis quę suis maiores erāt: cū nescirēt petrū in īsidiis agere: retro abire statuerāt: nisi eos cohortat⁹ matthe⁹ de roya. O īquit cōmilitones ecce in ꝯspectu adest hostis quē quęrebam⁹. Quid cūctamur: hodie diuę assūptionis marię festū diē acturi sum⁹. Ab ea speręm⁹ opē aduersus eos q cōiōis xpianę sūt extorres. Par eñ nobis meritū impēdet eccl'ię īiurias vlciscēdo: acsi in fidei hostes pugnarem⁹. Hac matthei orōne incitati frāci aragones inuadūt. Fitq; pręliū atrox & cruētū: ita vt petr⁹ equo desiliēs cū pedite pugnaret. Vbi vulnere accepto: & fugientib⁹ suis ipse quoq; fugę se cōmittēs paulopost interiit. Hac victoria Philipp⁹ exultans de expugnāda gerōna maxime laborabat.

Pestifer annus.

Petrus in arragoniā reuertitur.

Matthei de roya ad suos oratio.

Petr⁹ vulnerat⁹ interijt.

Erat in philippi exercitu fuxēsis comes q cū gerōnēsib⁹ nōnūq (nō ignaro rege) colloqbat. Hic ciuitatis statū cōpertū hēbat: & ī illa tridui vix cōmeatū esse nō ignorabat. eā ob rē sciēs cupere ciues Philippo cōciliari: regē rogat si gerōnēses ad deditionē saluis fortunis oib⁹ recipet. īpetrat comes paucorū dierū inducias: donec gerōnenses suū regem ad ferrēdas illis suppetias admoneāt. Missis ob eam

rē a geronēsibus ad petrū legatis: cognita pricipis sui morte ad suos cū redissent ciuitatē philippo dedūt: pmissa illis exportādoꝝ quo vellēt bonorū suoꝝ ptāte. Recepta gerōna firmū ex suis prēsidiū Philippus imponit. Atq; ad tholosates se conferre cōstituens: malo ꝯsilio vsus: classis partē q̄ in portu rosę erat in franciā remittit. Quod postq̄ hostis cognouit: francos reliqua classis custodes adoritur & plurima cęde dilaniat: inter quos Enguerrān⁹ carolinauium prefectus & aubertus de lōgaualle viri armis strennui occidunt. Franci vero tanto incōmodo accepto: nauibus igne imposito atq; incenso oppido ad regem se recipiūt. Qui ęgre ignominiā ferēs febrē incidit. Et cū iugū mōtiū hostis incideret: Philippus p angustias pyreneas parpiniacū se contulit. Vbi recrudescēte morbo: sacris xp̄ianis receptis rex emoritr. Cuius exsecta precordia narbonę sepulta sūt. Ossa vero ad dyonisianū cœnobiū elata. Huic philippo duę vxores fuerūt: vna ysabella ex arragonēsibus q̄ tres illi liberos tulit. Ludouicū q mortuus est infans. Philippum q pulcher appellat⁹ est: & Carolū valesiensem. Ex altera cui marię nomē fuit brabantini ducis filia processit Ludouicus ebroicēsis comes: & Margareta q̄ Eduardo secundo anglo regi nupsit: & Blācha quā austrię dux auberti alemannorū regis filius duxit vxorem.

Geronna dedit philippo.

Philipp⁹ moritur.

P Atris regnū Philippus pulcher: anno grę salutaris ducētesimo octogesimosexto supra mille suscepit. Ad quē edouardus anglus veniēs aqtaniā sub Philippi ditione atq; ptāte se possidere cognouit: præstito iureiurādo in fide erga regē pmanēdi: quā tū minime obseruauit. Nā magnis copiis normāniaꝫ derepente inuasit: regię classis occisis p̄fectis & aliis plurimis q normāniā philippi noīe moderabāt. Quā rē postq̄ rex cognouit ad edouardū & aquitanię prefectos mittit. Mandās eos q huius rebellionis autores extitissent cōprehensos petragoricū ducāt digna pro scelere pœna afficien

Edouardus fidefragus.

dos. Sed contumax anglus dicto audiens nõ fuit. Eapropter per arnulphũ de nella conestabilẽ aquitaniã Philippus sibi vendicat. Et nihilomin⁹ edouardo diẽ dicit ad iudiciũ suũ veniẽdi. At anglus debitę philippo fidei cõscius vt aliquã cõcepte a se fraudi viã aperiret: p nuncios Philippo significat se aqtaniã: & quicqd in francia terrę sub imperio ei⁹ tenuisset remittere: eiq; in perpetuũ cędere. Hęc em̃ edouardus dicẽs spe magna ducebat armis possessionẽ repetendi: quas iure belli atq; gentiũ forte postea cõparatas non aliena ditiõe astrictus retineret. Eadẽ ferme tẽpestate guido flãdrię comes inita clam cũ edouardo societate filiã illi suã despõderat. Quod ne preter philippi assensum facere videret: ipse cum filia ad regẽ venit: vt inde in angliaʒ ex regis snia traiiceret. At secus ac comes ratus est accidit. Nã pater in custodia habit⁹ est. Et filia cuʒ liberis philippi educãda tradita. Interi Carol⁹ valesi⁹ philippi frater expeditionẽ in aquitanos ducit. Et rionẽ arcẽ maritimaʒ circũuallat. Quo tpe rodulphus de nella põtensey ũ (quã arcẽ cõplures aqtani angliq; presidio tenebãt) obsidens: pacto cũ anglis clã inito: arcẽ recepit: atq; ita anglis liberi dimissis aqtanos oẽs vinctos ad carolũ rionẽ pducit. Quos furcis appensos Carolus añ rionis portas strangulare imperat. Quo terrore perculsi Iohẽs de sancto iohãne: & iohẽs britonicus q rione obsessi erant noctu fugiẽtes: priusq̃ naues ad hoc in portu paratas conscendissent: a vasconib⁹ anglisq; necãtur. Intellecta obsessorũ seditiõe: carolus arcem expugnat: interẽptis vasconib⁹ cũ bona anglorũ pte. Deinde ad sanctũ seuerũ mouẽs cũ per continuã estatẽ dura obsidione locũ pressisset: oppidũ tandẽ capit. At paulopost Carolo in franciã abeunte: oppidani in fide nõ mãserunt.

Attẽde edouardi dolum.

Guido flãdrie comes cũ filia retinet a rege.

Multis bellis occupat⁹ philippus: cuʒ re pecuniaria laboret tributũ a mercatorib⁹ primũ: mox & a clero plebeq; centesimã atq; quinquagesimã omniũ q̃ possidebant exigit. Secutũq; est aduersus anglos ingens belluʒ. Cuius rei

Cẽtesimã et qnquagesimam philippus indixit.

gra missus ab eduardo frater ei⁹ eadmondus bayonę mortuus est. Post eius mortē vasconib⁹ sollicitis & summopē curātib⁹ p̄sidio & commeatu munire ciuitates: Robertus arthesii comes q in aquitania aduersus anglos bellū administrabat occurrit. & statim fugat: cōpluribus ex illis occisis. Per idē tp̄s henricus dux barri q edouardi filiam desp̄ōsauerat cāpaniā incursionib⁹ atq̄ incendiis vexat. quē galterus creciacus cū magnis copiis barrū iubente Philippo petens: terrā ita vastat: vt henricū per cāpaniā grassantē domū repetere cōpulerit. Insurrexit p̄terea aduersus Philippū guydo flādrię comes atq̄ edouardi partiū fuit: cū fuisset a philippo suę libertati p̄missus. Hanc belli cām iustā esse ratus philippus: arma capit: & magno militum robore in flandriā p̄gredit. Et ad insulā castra ponēs oppidū cū arce expugnatū recepit: Dū hęc a Philippo geruntur Carolus aquitania p̄fectis relicta: arthesiū reuersus est. Atq̄ a sancto audomaro copias in flandrēses mouet. Cui occurrēs apud furnas guydo comes: sexcētis eq̄tib⁹ & sexdecim peditū milib⁹ instructus: pręliū non detraxit. In quo guillermus iuliaci & Henric⁹ bello mōtensis cū plurimis capti p diuersas custodias asseruari iussi sūt. & furnę cū oī valle cassletēsi a carolo occupatę. guido vero brugis se recepit. Ad quē edouardus anglus ex anglia cōcedēs cū audisset Philippū ad se infesto agmine proficisci relictis brugis ip̄e & comes gandauū petūt. Philippo quidē (abeūte guidone) brugēses deditionem fecere. Nec multi dies intercessere: cū edouardus inducias a rege postulat. Quib⁹ ad bienniū cōcessis & iureiurando roboratis Philippus flādria egressus est. Eodē tp̄e bonifacius octau⁹ pōtifex romanus Ludouicū regē claris opibus & miraculis illustrē ī numerū cęlestiū incolarū retulit. Concessit p̄terea philippo atq̄ ei⁹ successori filio priuilegiū vacātium ecclesiar̄ p̄uētū anni vnius exigēdi: p̄ter q̄ earū quas cathedrales & monasticas vocāt: id autē iura regalie appellatū q̄ regibus

Bellū flādrense.

Inducię.

Sctī ludouici i scōs relatio.

ita peculiare esse fráci ptendũt vt nihil magis ad ius regiũ ptinere possit. Conuenere p id tps apud vallicolorẽ aubertus alemánus rex & Philippus q veterẽ amicitię atq; societatis iura innouarũt. Firmata inter reges beniuolentia cũ induciarũ finis adesset: philippus carolũ valesiũ cũ valida militũ manu in flãdriá mittit: q duaco atq; bethunia capta: brugas ptendit aduersus Robertũ Guidonis filiuz: q illic castra fixisse dicebat. Prelii ptáte facta: cũ victoria ad frácos inclinaret: fugientes flamingi gandauũ se recipiũt Quos cũ Carolus insequit: guido intercedẽtib⁹ amicis cũ filio roberto ad Carolũ supplices accedũt ad philippũ deducti diuersis custodiis mãcipãtur. Tũc flãdriam ĩgressus Philippus: fide illi a pcerib⁹ pstita: iacobũ de sãcto paulo flãdriæ pfecit. Nec satis fortunæ fuit tot secularib⁹ bellis regẽ implicare: nisi romanũ etiá pontificẽ aduersus eũ puocaret. Bonifacius eñ octauus bellũ hierosolymitanum aío agitás: cũ speraret Philippũ ad id bellum inducere: appamẽsem epm ad regẽ mittit. Qui incassuz se mitti cũ intellexit: minis agere tentans: quasi philippũ regno priuádũ dictaret: si põtifici nõ suffragaret in carcerem philippi iussu coniectus est. Quo facto quia ius gentiũ violasse Philippũ bonifacius diceret: vt erat supra modũ arrogans vltionẽ parat. Itaq; misso in frãciá archidiacono narboneñ. Philippũ vetat quicq̃ de ecclie puẽtibus pcipere: q tamet si ecciarũ defensor sit: se tñ regnũq; francię p eius cõtumaciá ad romaná ecclesiá esse deuolutũ. Si secus faceret: ipm cum fautoribus in hereticorum numerum habiturũ. Episcopis quoq; & aliquot abbatibus: theologis insuper & pontificii iuris doctoribus diem dicere iubet: romę ad kalendas nouẽbris sesistendi. Simulq; indulgẽtias & pcessiones a romanis pontificibus francis elargitás nullas esse declarat. His mãdatis ab archidiacono supbe expositis Philippus epm appamensem q ob maledicta in regẽ in carcere tenebatur archidiacono restituit. simulq; impat regno

Regalia.

Bonifacij in philippũ odiuz.

sine cunctatione illũ excedere. Insequenti postea vere con uẽtu parisii habito põtifices primũ Philippus cõmemo ratis quas a bonifacio acceperat iiuriis rogat: a quo suarũ ecclesiarũ prędia ꝓuentusq́ꝫ accepissent: deide ad ꝓceres cõuersus. Et vos inqt viri nobiles quẽ vobis regẽ dominũ q́ꝫ habere arbitramini? Rñdentib⁹ sine ꝯtrouersia regio se iure illa oĩa tenere atq́ꝫ tueri: at inqt rex: bonifaci⁹ ita agit: quasi vos regnũq́ꝫ omne francorũ sedi aplicę subiectũ sit. Imperiũ eñi alemannorũ quod ipe alberto ter petenti ne gauerat: illud cũ frãcoꝝ regno simul alberto cõtulit. Nos aũt o viri fidei vestrę atq́ꝫ beniuolẽtię gratias agentes pol licemur: libertatẽ publicã vrã ope freti ꝓtegere. Cõuẽtu dissoluto: rex publico edicto ꝓhibet e regno qcq̃ auri ar gẽti ve aliarũq́ꝫ merciũ exportari: ꝯstituta ĩ prevaricatores edicti pœna. Iubet ṗterea ad regni extremos fines atq́ꝫ exi t⁹ custodes assignari: q ingrediẽtes egrediẽtesq́ꝫ asseruent.

Cã cedis in francos apud curtracum a flamigis facte.

Interi dũ hęc a philippo sollicite curant: seditio a flãdrẽsi bus in iacobũ comitẽ sancti pauli quem genti ṗfecerat rex orta est: ob vectigalia quib⁹ comes ĩcolas aggrauabat. Ad curtracũ hęc primo pestis exũdauit. Fitq́ꝫ a plebe brugẽsi in francos ꝑnicio sus insult⁹: cadentib⁹ vtrinq́ꝫ q̃plurimis Quod vt resciuit philipp⁹ delectos bono numero milites brugas mittit. Quos simulata parẽdi humilitate receptos nocte insequẽte brugenses trucidant. Fama extitit comitẽ sancti pauli brugis admissuꝫ cõminatũ fuisse oppidanis quibusdã necẽ: atq́ꝫ ob idipm brugenses aĩos ad tantũ faci nus desumpsisse. Noctis atq́ꝫ hospitis sui bñficio defensus comes aufugit: suis relictis quos noctu brugẽses ad magnũ numerũ furentes trucidauere. Et sceleris imanitate tumul tuosiores effecti: cõtracta omis generis hoim manu: spem capiunt guidonẽ comitẽ suũ queꝫ in custodia philippus habebat liberãdi. Atq́ꝫ ita mouentes Guidonẽ namurcuꝫ comitis flandrẽsis filiũ obuiũ excipiũt q alemãnorũ theu tonicorũq́ꝫ raptim copiis istructus: eorũ expectationẽ au

Nota de ... Nota de ...

xit. Parātibus bellū brugensib⁹: res nouas copias roberto arthesieñ. attribuens iubet in flandriā ꝓficiscat̄. Robertus negociū recipiens eductis copiis inter brugas curtracūq3 castra ponit ad fluentū q̄d mediū inter se atq3 hostes erat. Q̄d tametsi ponte flamingi iūxissent aduenientib⁹ tñ fran cis pontē dissoluerant. Quo a francis magna cōtentione hostiū istaurato: dies ꝑlio dicta est. Erāt in exercitu brugē siū plebei fere oēs verub⁹ partim partim clauis & ꝑacutis sudib⁹ instructi. Quāobrē parui illos hñtes eqtes frāci: pe ditē q in prima acie erat & bene rē gerebat ad se reuocāt: at q3 ita eqtes ex equis ꝑliantes in aciē ꝓgressi occidunt̄. Qui b⁹ dū auxiliari Robertus magna vi cōtēdit: multis vulne ribus acceptis occubuit: fugę se cōmittentib⁹ duob⁹ hoīз milib⁹ inter quos comes ille sancti pauli & boloniensis co mes / robertusq3 claromōtensis comitis filius pricipes ex titerunt ꝑpetua ignominia notati. Periisseq3 i hoc ꝑlio re ferunt̄ ꝑter ipm robertū genere insignes viri Godefridus brabātinus cū ei⁹ filio egregio adolescente. Comes dāmal lus: iohānes hānonię comitꝫ fili⁹: reginaldus de neella frā cus conestabilis: guido castrensis marescallus: Iacobus de sancto paulo: Iohānes bruliacus balistariorū ꝑfect⁹ & alii numero ducēti quorū nuda cadauera inhumata triduo fe ris auibusq3 patuere: donec ex ordine minoꝝ qdā fratercu lus roberti arthesiensis corp⁹ triginta vulnerib⁹ cōfossum in ꝓximo virginū monasteriolo terrę cōdidit. Occisoruз milia duodecim fuisse referunt̄. Brugēses aūt tā insigni vi ctoria adepta feroces: direptis francorū castris curtracū cū arce capiūt. Et guido namurc⁹ suꝑbus iuuenis: reb⁹ maio rib⁹ studēs insulā obsidet tornacūq3 atq3 duacū cū ganda uo & ypris in suas ꝑtes vł metu vel pollicitꝫ allicit. & mox attrebates icursionib⁹ & popłationib⁹ ifestat. Pręsignasse hanc tā dirā cladē cometa ferebat̄: q supiore ꝓximo anno visus fuisset. Hāc a plebeis ignominiā frāca nobilitas acce pit: q̄ suis virib⁹ & gñis claritate freta atq3 suꝑbiēs: ꝑpłarez

Francoꝝ temeritas

turbã & ministeriis vilioribꝰ operã nauantẽ ↄtempsit. Su mit.n.aios q̃squis libertatẽ tuet̃: nec inermis ẽstimari debꝫ q̃ ꝓ patria vitaq̧ decertat. Eodẽ tp̃e põtifices frãci quibus ab archidiacono narboneñ. dies dictꝰ erat (tribus ad bonifaciũ deputatis ep̃is) purgatos se a ↄtumacia faciunt: ꝓpterea q̧ & bello flandreñ distinerent: nec liceret legibꝰ positis regno egredi. Clade suorũ accepta philippꝰ copiosissimũ supra q̃ credi põt exercitũ cogit. Progressusq̧ cũ in agro attrebatiũ castra posuisset: hosteq̧ flamingũ pene in cõspectu haberet (nã vitriacũ hostis obsidebat) neq̧ hostem ꝑlio lacessiuit: neq̧ locũ vllũ oppugnare sustinuit territꝰ vt vulgatũ postea est nũcio q̃d soror eius edouardi vxor ad illũ dimiserat. Cuiꝰ ↄmẽti autor fuerat edouardus. Nam cũ ad flamingos inclinaret: oĩ studio laborabat bellicũ philippi apparatũ dissoluere. Igit̃ beniuolentiam simulãs edouardus vxorẽ de fratris futuro periculo certã facit: dicens se certo scire si philippus ꝑlio aduersus flamingos congrederet̃ eũ a suis in manus hostiũ ꝓdendũ fore. Soror accepto fratris periculo philippũ sibi cauere litteris admonet. Huiꝰ rei causa rex othelinũ burgundionũ ducẽ comitatu arthesii donat. Moxq̧ p̃sidiis ꝑ loca munitiora relictis: reliquũ exercitũ domũ dimisit. Paucis vero post diebꝰ flamingos cõmissi sceleris pœna excepit. Nã apud ariã occurrẽtes brugensibꝰ franci supra octingentos iterem erunt. Hęc cũ in frãcia gerũtur carolus valesius in apulia agens post q̃ de brugensi victoria certũ nunciũ accepit: cõposita cũ frederico de rebꝰ sicilię pace: ad philippũ se recepit. Burdegalenses cũ incõmodũ a frãcis ꝑ flamingos acceptũ cognouissent: philippi detrectãtes iperiũ regios ministros q̃ apud eos erãt ciuitate extrudunt. Sibiq̧ ditionẽ vsurpant. Verebãt̃.n.si q̃n icto iter frãcos ãglosq̧ fœdere i edouardi ꝑtãtẽ venirẽt: pœna nõ dissimili plecti: qua londoniẽses edouardus paulo ante affecerat: quos ob rebellionẽ ad suarũ ędiũ portas strangulatos fuisse fama

Cõmentũ seu fictio ab edouardo inuentũ.

Clades flamingorum.

Burdegalenses philippi õtrectãt imperium.

vulgabat. Pugnatũ est rursus eodẽ anno aduersus flandrenses. Qui nõ ꝓcul a sancto audomaro victi: milia.xv. ex suis vno ꝓlio amisere. ꝑterea apud Insulam grassantes quīgentos flamīgos tornacẽses duce fucando melleo oẽs vel necauerũt: vel captos abduxerunt. Per eos dies philipp⁹ aqtaniã edouardo restituit: paxq₃ īter reges cõuenit. Habitũq₃ est nõ multis post dieb⁹ parisii eporum atq₃ magnatũ cõsiliũ vbi de bonifacii põtificis in francos ꝓcepto īperio actũ est: deferentib⁹ ꝓcerib⁹ bonifaciũ pontificatu indignũ esse: q & homicida & hereticus esset: quorũ scelerũ testes in prõptu habere facile erat. Fuit igitur oĩm vna sentẽtia Bonifacii iussis parere nõ deberi: nisi prius sese ab obiectis illi criminib⁹ expurgasset. Cui snīę vnus tm̃ cisterciensis abbas nõ est assensus: sed cõsilio relicto: cisterciũ se cõtulit. Iohãnes quoq₃ monach⁹ roman⁹ legatus (q p eõs dies legationis munere apud frãcos fungebatur) cognito quid in bonifaciũ cõsultaretur: ad pontificẽ reuersus est. Qui aũt a pontifice venerant cõstantiensis archidiaconus & nicola⁹ besarus: missi vt regno sacris īterdicerent: apud trecas deꝑhensi carceri dedũtur. Erat guidoni flandrię comiti philippus fili⁹ q bonifacii ptes secutus: non contẽnendas ex theutonicis alemãnisq₃ copias in flandriã deduxit. Quib⁹ aucti flãdrenses sęuiore q̃ prius animo bellũ in francos parant. Et ad sanctũ audomarũ expugnandi loci spe ꝓcurrentes: quattuor milibus ex suis īteremptis morinũ ꝓximam vrbem sine ꝑsidio relictam īuadentes incenderunt. Et cum aduersus illos grandem admodum exercitum Peronnã vsq₃ Philippus ꝓmouisset: consilio comitis sabaudię inducias dedit flandrensibus & accepit: nulla re gloriose gesta. Post hæc bonifacii arrogantiã iniquo animo ferens Philippus: anagniam quo se pontifex receperat sarram ex colũnensiũ familia cũ nogareto equite frãco in italiam mittit: ob causam insinuandæ ꝓuocationis: qua aduersus Bonifacii iīurias philippus sese tuebaĩ. Naȝ

Bellũ rursus in flãdria.

Abbas cisterciẽsis.

Bellum a flandris.

Philipp⁹ in bonifacium.

pontifex plus ęquo elatus philippuȝ regno priuauerat & alberto austrię duci simul cū germanorū īperio regnū frācię donauerat q̄uis illuȝ ab initio sui pōtificatus reiecisset. Erat sarra philippo obnoxius. Quippe quē ex italia fugiētē: & a pyratis captū rex redemerat. Itaq;. Sarra mutata veste: ne ab italis agnosceret quot potest amicos colligit: & cōductis ducētis ex iis qui sub carolo valesio ī appulia militauerāt nogaretū cum bona manu ferētinū pręmittit: vt inde vrgēte negocio sarrę auxiliari adueniret: ipse anagniā nocte gibellinarū ope ingressus bonifaciuȝ ī patris domo capit: inde romā deductū supbū pontificē atq; animi ęgritudine laborantē mors abstulit. Ferūt nogaretū sarrāq; in mādatis habuisse pōtificē ad philippū perducēdi: sed pōtificię sanctitatis reuerētia parti deterritos partim anagniēsiū occursu ꝓhibitos cœpto destitisse. Talē vitę exitū habuit contēptor omniū hominū bonifaci⁹ qui christi pręceptoruȝ minime recordat⁹: adimere & cōferre regna pro suo arbitrio conabat: cum nō ignoraret eius se loco versari in terris: cui⁹ regnū nō de hoc mūdo & terrenis reb⁹, sed de cęlestib⁹ eēt: qq; dolo & malis artib⁹ ep̄atū romanū sibi quęsiuerat: & celestinū a quo dignitatē receperat ī carcere dum vixit habuerat. Nō prętermittā hoc loco scribere qđ ꝓstāti fide ꝑ hos dies ī parisiēsi agro accidisse ab hystoricis accepi. Erat adā de monasterio vallis sarnarii cōuersus: cui villa creches ad ip̄m monasteriū pertinens cōmissa a loci abbate fuerat. Hic paucos an̄ xp̄i natalē dies ad villam sibi creditā ex cœnobio an̄ diei exortū proficiscens vno seruo tm̄ comitatus: videt in via procerā arboreȝ pruina geluq; albescētem ad se ocissime ꝓcedere: qua re equus cui insidebat adam terrefactus e via prosiliens: vix potuit a conuerso ad viā reflecti. Eodēq; mœtu affectus seruus nutare cœpit ita vt in pedes stare & ambulare difficile posset. Propior ꝯuerso facta arbor cū homini nihil nocuisset euanuit: aerē et sulphureū odorē relinquēs. Suspicat⁹ propterea

Conuersi de mōasterio vallis sarnarij apparitio nocturna.

puersus aliqd a demonio illusionis fuisse sibi obiectuz: ad supos aim vertēs: diuę marię laudes recitat. Moxq3 pone se hois nigri equitātis effigiē conspicit: aduersum quē adā indignabūdus: Cur inqt infœlix mihi audes insultare: cū mihi habeā in monasterio cōprecatores frēs quib⁹ cura sedula est me & reliquos a cœnobio absentes deo & diuę marię cōmēdare? Abi quādoquidē nulla tibi pars mecū est. Discedēs inde ad pauculū tps demon: ꝓtenus ꝯuerso astitit forma hois q̄maxima: cui prolixū & gracile collū erat Quē se infestantē adā frustra pugione repellere conat⁹: videt cōfestim illū mutata effigie mediocri statura esse & monachi instar cuculla faciē velare: cuius oculi sicuti ęs cādēs rutilabāt. In quos dū cōuersus gladiolū incassum vibrat: pecudis silitudine visus demō non minor q̄ asinus aurit⁹ apparuit. Vn̄ magis timēs seru⁹: dn̄e inqt describe in solo orbē: atq3 in medio crucē xp̄i insculpe: in circo eni stantib⁹ nobis nihil aduersabit̄ inimicus. Fecit igit̄ cōuersus sicuti a seruo fuerat admonit⁹. Nec sic destitit ipius aduersator. Nā asininas aures in cornua cōmutauit: atq3 ad circulū cōcedens opprobriis est a cōuerso reprobat⁹: & sputis cōtaminat⁹. Cūq3 a seruo doct⁹ cōuersus cruce se signasset: demon in dolii speciē figurat⁹: se molerias vicū versus in rotę speciē circūegit: cōuerso illeso relicto. Hui⁹ tam mirādi euētus indicia extiterūt. Abbas ip̄rimis vallis samarii a cōuerso fidē rei q̄sluit. Scriptor p̄terea hystorię: loci vbi hæc gesta sunt inspector q equū pri⁹ mansuetū: calcitrātē post ea atq3 ferocientē se vidisse ꝓfitet̄. Languor itē serui diuturnus: & vestiū ꝯuersi itolerabilis fœtor: & vocis donec ʒinber desumpsit difficilis emissio. Per eosdē dies Marchiensi comite mortuo Angolisma ciuitas philippo obuenit Quā ipe adiens aqtaniā quoq3 & tholozatiū ꝓuinciā visitauit pacatis quorūdā animis q ad rebelliones ꝓcliui esse ferebant̄. Reuersus in franciā philppus ratus flamigos ferociā deponere: si Guido eorū comes carcere liberat⁹ ad

Angolisma ciuitas mortuo comite marchiensi philippi fuit.

eos mitteretur: comitem cum filio guillermo dimittit. Illi postq̄ seditiosaꝫ gentē ad sanitatē ducere nō potuerūt: ad philippū vt ꝓmiserāt conuertūtur. Cognita flandrēsium pertinacia phillippus: tertio in eos mouens apud montē populorū (ab arboribus populis quarū in eo loco copia est sic vocatū) positis castris: cū speraret flādrenses in prę lium descēsuros cognouit hostē vallo se cōtinere: & castra carris quadrigisq́ꝫ circūuallasse. Igitur cū aduesperasceret: rege exarmato & militib⁹ paulo negligētius agentibus: ec ce irrūpit in regē ferox hostis: atq́ꝫ in cōspectu philippi oc cisis petro gētiano & iacobo fratre ei⁹: aliis quoq́ꝫ nō pau

Flandrē sium cedes.

cis rex cōscēso equo cū ipse sibi galeā imposuisset: in hostē animosissime fert: obuios quosq́ꝫ interimens. Quē reliqui insecuti viginti miliū flamigorū stragem fecere: ita vt nisi supueniēs nox tenebris hostem ꝓtexisset: actū prorsus de flandrēsibus extitisset. Rediit ex prælio rex facib⁹ accēsis q̄ noctis caliginē superabāt. Hui⁹ victorię tēpore flandrēsis comes qui cōpendii asseruabat̄ defunctus est. Moritur itē iohāna philippi vxor. Fuitq́ꝫ his diebus tāta annonę p frā

Caritas annone.

ciam caritas vt frumēti mensura que sextari⁹ appellat̄ soli dis veniret centū. Pistores ꝓpterea publici ne plebs expo sitos a se venales panes desumeret/ viq́ꝫ auferret: officinas clauserūt donec recēsitis diuitū & religiosorū horreis frū mentuꝫ venale iussu philippi promeret̄. Mortuo deinde edouardo anglię rege: successor ei⁹ fili⁹ edouardus ysabel lā Philippi filiā vxorē duxit. Per eosdē dies mortuo be

Edouardus terti⁹ angl⁹ rex.

nedicto vndecimo: q philippū ab excōicatione bonifacii absoluerat: ꝯueniētib⁹ perusii cardinalib⁹ curāte maxime Philippo bertrādus got⁹ vasco Burdegalēsis archiep̄s pō tifex absens eligit̄: quē clementē quintum appellauerunt. Hic tp̄e electiōis cū in gallia ageret cardinales lugdunum ad se venire iubet. Vbi tyara pōtificali fuit coronatus: assi

Clemens quintus. 1305

stente Philippo & principib⁹ cōplurib⁹ francis. Ex eo tp̄e anno salutis. M. ccc. quinto cœpit clemens auinionē vrbē

incolere: vbi p annos quattuor & septuaginta sedes pōtifi cū mãsit. Publicę leticię q̄ ꝓpter noui pōtificis assumpti onē agebāt calamitas nō defuit. Erat iuxta viā qua ponti fex ducebāt murus veteri materia male ꝯcinnatus. In hūc cū turba visendi pōtificis desiderio cōscendisset: vetustate exesus & pōdere sup extantis populi pressus murus in bri tonū ducē collapsus est. Cōsecrato clemente cardinales ex colūnensiū familia suis dignitatib⁹ ꝑdiisq; a bonifacio de stituti restitu̅ūtur. A quo etiā clemēte dū ex lugduno bur degalā petit tā magnis impēsis ecclię grauate feruntr: vt in de ad philippū graues admodū querele delatę sint. Phi lippo aūt q ad bellū flandrēse grādes sumpt⁹ fecisset pōti fex decimę ius donauit. Cōcessitq; vt ecclias sacerdote vel ministro destitutas sibi seruiētib⁹ clericis atq; bñmerēti fa milię ꝯferre possꝫ. Et qm̄ p id tp̄s iusti pōderis moneta nō eēt: philipp⁹ pōtifici pollicetr̄ illā ad legitimā ęstimationē se reducturū. Atq; ita clementē philipp⁹ dimittens: cū in franciā rediisset margaretā burgundię ducis maiorē natu filiā ludouico vxorē accipe pmittit. Sedauit ꝑterea ortam a bellouacis in symonē epm seditionē: q̄ eo ꝓcesserat: vt ci uitate extorris pontifex nobiliū quorūdā manu collecta ciues quosdā ex isidiis ceperit: suburbiis igne cōsumptis. Monete reformatio. Seditio bellouacorū in suūz epm.

Tumultuatū etiā eodē anno a parisiis ob monetę vsuꝫ. Diuites. n. qui suas inqlinis & variorū ministeriorū opifi cib⁹ domos locauerāt minoris ꝑcii monetā accipere ānuę pensionis loco recusabant alterā q̄ iustioris ponderis erat exigentes. Cui⁹ inuenti autor stephan⁹ quidā barbet⁹ ha bebat. Hic stephanus in delitiis habebat hortos a suo no mine barbetos appellatos cū ꝑclaris ędib⁹: in eo loco (cui barbeti porta nomē postea mãsit). Fures ergo ppl's in ste phani possessiones delat⁹: qcqd in ędib⁹ & hortis ꝑciosū fuit vastat atq; icēdit: mox idē mouētes ad viā sancti mar tini vbi ipe barbetus incolebat se cōferunt fustib⁹ clauisq; & verub⁹ vt cuiq; arma furor ministrabat istructi. Effracti Stephanus barbet⁹ Seditio parisiorū.

stephani portis domum supellectileq; omnem diripiũt. Erat p hos dies philipp⁹ apud tẽplarios: quẽ nichil periculi expectãtẽ seditiosi in tẽplo cõfestim obsidẽt. Nec quicq̃ ad eũ inferri sustinebãt quod nõ vel raperẽt vel coeno inficerẽt. Tã repẽtino populi motu attonit⁹ rex: misso ad seditiosos parisiano cũ quibusdã aulicis præposito: dicere illis imperat: si quid in illos a quopiã cõmissum esset: aut iniuria illata se regẽ esse qui eos tueri possit. petant modo si quid a rege optẽt: & domũ abeant se ꝓten⁹ curaturũ vt populo melius cõsultũ sit. His pro tẽpore simulatis leuis populus a furore tẽperãs: cũ domũ quisq; petiisset nichil cũctat⁹ philippus seditionis autores ad octo & viginti correptos furcis ad quattuor vrbis celebriores portas erectis illaqueari & strãgulari mãdat. Nec multo post monetam ad legitimũ æris valorez cudit. Et per hos dies Ludouicus hutin⁹ philippi filius pãpilonę a nauarris rex coronat⁹ atq; appellat⁹ est anno dñi Millesimo trigẽtesimo septimo. Tum etiaz prodit⁹ est tẽplariorũ error: qui apud hierosolymã fidei defensionẽ professi: cũ primũ religiõis cõsideratione opulẽtissimos se effecissent: præclarissimis per orbẽ christianũ ędibus cõparatis: christo reiecto falsis se religionib⁹ dediderũt. Erat eñ illis simulachrũ cui pellẽ humanã supinduxerãt: appositis ad oculos statuę duob⁹ fulgẽtissimis carbũculis qui vice oculorũ micarent. Ei statuę dũ quipiã ad illos ingrederet: ordinez vitãq; tẽplariorum ꝓfessurus: abnegato ante oĩa christo & cruce eius calcata: sacrificiũ faciebat. Moriẽtes autẽ corpus in puluerez adactũ cęteris in potũ cõferebant: quo poculo cõstantiores suos fieri arbitrabant. Pręterea si ex tẽplarii coitu infãs ex puella virgine nasceret: hũc igni torrebãt: exq; eliquata inde pinguedine suũ simulachrũ decoris gratia vngebãt. In cõfesso quoq; habitũ: eorum dolo diuũ ludouicuz dũ in syria peregrinaret: in vinculis a soldano ęgyptio ꝯiectũ fuisse. His atq; huiusmodi criminib⁹: & q̃ itez masculorũ

Pena i seditiosos.

Ludouicus hutin⁹ nauarre rex.

Error tẽplariorũ.

foedissimi amatores essent: tēplariorū ordo in cōcilio vie- nensi anno dñicę pietatis millesimo trecētesimo duodeci- mo per clementē quintū finē excepit. Cōprehēsis vbi- libet terrarū qui ei⁹ impietatis fuerāt atq; crematis. Ad- ministrabat eadē tempestate ecclīam Lugdunēsem quidā non satis prudēs eps: qui ob blasphemias regię sublimita- ti irrogatas obsidione a ludouico hutino cinctus: & inde ad philippuʒ deduct⁹ post longam custodiā satisfactione exhibita: tandem suæ libertati pmissus est. Non interce- dentibus post hęc multis dieb⁹ lugdunēses coniuratione facta a rege deficiūt: mouentesq; sancti iusti castellū diripi- unt. Sed per Ludouicū hutinū edomiti se imperata factu- ros iurant. Et motus iterū belli a flamingis insurgit: cu- ius autor extitit. Ludouicus fili⁹ guidonis flādrēsis niuer- nensis comes. Qui ob id decreto parlamentei senatus sua hęreditate priuat⁹ est: & bona eius publicata. Fuerunt quoq; insignib⁹ foeminis sua fata. Nam vxores filiorū philippi tres adulterii insimulatę sunt. quāobrem marga- retha Ludouici hutini nauarri regis cōiunx. et Blancha ca- roli comitis marchiani vxor regis edicto i castello galliar- di relegatę sunt/ quaruʒ libido satis in aperto erat. Iohā- na vero Philippo pictauensi nupta postq̄ apud dordanū in custodia aliquot dieb⁹ fuit/ innocēs liberata est: & viro restituta. Hostiari⁹ margaretę adulterii cōscius furca appē- sus ē. Stupratores autē philipp⁹ & galterus dānoy fratres (mētulis exsectis) pelle nudati apud pontisarā vltimi sup- plicii poenas subierūt. Ob hāc impudicitiā insignū mulie- rū nataʒ fabulā reor; quę de iohāna philippi pulchri vxo- re a rerū imperitis memorari solet. Eā videlicʒ aliquot scho- lasticorū ꝯcubitu vsam eosq; ne pateret scelus ꝓten⁹ extin- xisse & in sequanaʒ amnē de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnū tantū iohānēʒ buridanū eo periculo fore libera- tū: & ꝓpterea sophisma ab eo editū ēē. Reginā interficere nolite timere bonū ē. Fuit siqdē buridan⁹ iohāna posterior.

Lugdunēsis antistes sue temeritatis penas luit.

Femie insignes punite.

Iohanna regina casta.

Quippe qui philippo valesio regnũ moderante cũ liberaliuꝫ artiũ noiatissim⁹ ꝓfessor esset multa & in rationabili et morali philosophia scripsit/ dum parisinæ ecclię fulco presidebat/ anno xpianę resurrectionis. M. cccxlviii. Nec cômeruit pręclara mulier huiusmodi vicio taxari/ cui⁹ liberalitatis atq̃ mię in pauperes testimoniũ exhibet nauarrę apud parisios collegiũ/ vbi scholasticos ĩcolere ꝑpetuo instituit designatis triplici ordine pręceptorib⁹/ q̄ grãmaticã dyalecticẽq̃ adolescẽtes docerẽt. qui iteꝫ philosophiã interpretarẽtur. Addidit & theologos/ qui oẽs anniuersariis ꝓuentib⁹ prędıti/ litterarũ studio se ꝑpetuo accõmodarent. Hisq̃ cõmune sacellũ extruxit/ ꝑpositis ad rẽ diuinam sacerdotibus. Itaq̃ in eo tã grandi tãq̃ spacioso collegio/ tam multi continenter scholastici diuersant: quot ad constituendã vniuersalem scholam satis esse putari possit

Rebellãt flamingi. Interĩ rebellantib⁹ flamingis enguerrãnus marignyan⁹ qui vna cũ philippo regnũ administrabat: conuocato ad regẽ ex regni ciuitatib⁹ populo: cũ multa pręsente philippo de flamingorũ crebra rebellione disseruissent: rogauit postremo auditores si ad bellũ quod rex aduersus illos parabat pecuniaꝫ suppeditarẽt. Quibus respondẽtibus se regiis negociis opẽ nõ subtracturos: enguerrãnus gratiis populo ꝑsolutis grande pẽsum ad militum stipendia exegit. Sed tribus ad id bellũ regiis filiis atq̃ ipso enguerrãno cuꝫ ingẽtib⁹ copiis a rege missis: cũ ad isulã castra posuissent: re infecta: de enguerrãni ꝯsilio exercitũ domũ dimiserũt.

Moritur philipp⁹. Philippuꝫ interea morbus inuasit mortuusq̃ est apud fontẽ bleaudi qui vicus ĩ vastinio est postq̃ annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex ꝑcordiis exsectũ in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriaꝫ philippus cõdiderat virginibusq̃ sub custodia fratrũ dominici ordinis attribuerat sepultũ ẽ: reliquo corꝑe in dyonisiano monasterio terrę cõmẽdato. Eius mortis cõscios fuisse petrũ cathalaunẽseꝫ epm & radulphũ praeriũ ĩ regio senatu

aduocatũ creditum est. Sed radulphus innocẽs inuẽt⁹ est. At philippus priusq̃ mortẽ obiret: filios tris (quos sup̃stites sibi relinq̃bat) ad se aduocãs ad maiorẽ natu cõuersus: Ludouice inquit regnaui hactenus: plurimis vectigalib⁹ & tributis meũ populũ vexans: nec michi satis curę fuit monetaȝ cudere quę legitimi põderis esset. Eam ob rem multorum in me odia cõcitaui. Ecce post me regnatur⁹ es: miserere patris animę: & quę p̃peram a me gesta sunt ipse emendes. Deo satis meo nomine fac: de iis quę tibi relinquo: et hierosolymitano me voto absoluas. Vos quoq̧ filii seruate synceraȝ inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro pro temporis angustia breuissime dictis: cum dauidis versiculum. In manus tuas dñe cõmendo spiritum meũ religiose pronunciat: animã efflauit. mense nouembri pridie diui andreę anno christiani natalis. M. ccc. decimotertio. Huic philippo q̃nq̧ liberos iohãna vxor peperit: Ludouicũ hutinũ: Philippum pictauorũ comitẽ: Carolũ marchię p̃ncipẽ: filiã quã ĩfãtẽ mors abstulit: & alterã ysabellã quã edouardo anglorũ regi pr̃ philipp⁹ m̃rimonio iũxit.

Philipp⁹ moriẽtis ad filios pia orõ.

POst philippi mortem filii eius de patris thesauris solliciti cũ nichil eris inuenissent (ferrico pinguigniaco maxime hortante) enguerrãnum in arcem luparę parisii coniectũ: rationeȝ administrati a se regni ponere cõpellunt. At cum bonam thesauri partẽ carolum vallesium philippi fratrẽ habuisse enguerrãnus diceret Carolus ęgre id ferens: omnes quib⁹ enguerranni nomẽ odio habebatur excitat querimoniam aduersus eum p̃ferre. Et ne quid gratię a beniuolis enguerrãnus reciperet ex lupara (cuius ipse p̃fectus erat) ad tẽplariorũ munitissimã arcem traducitur. Ipse paucis post diebus cũ perductus ad ludouicum hutinum esset: iohãnes hannerius ad hoc a carolo valesio edoct⁹ in presentem enguerrãnũ hęc quę subscripsi crimina cumulauit. Eum quidẽ philippo fuisse suspectũ: eã ob rem recusasse illuȝ ne testamẽti

Enguerrãn⁹ rõnẽ regni administrati ponere cogitur.

Capita accusatiõis enguerrãni.

sui ꝓcurationē gereret. Extremā in flāmigos expeditiōē suo dolo fuisse irritam ꝙ cōicato cū niuernensi comite ꝯsilio: atq; ab eo receptis muneribus ꝯsiliū dederit exercitū reducēdi. Cui⁹ tn̄ cā grandē ex regno pecuniā exegerat. Ea præterea nocte q̄ philippus obiisset mortē regis thesauros ex lupara alio trāstulisse. retinuisse quoq; sibi triginta librarū parisiensiū milia q̄ clemēti romano pontifici dono danda a rege accepisset. Neq; rōnē fecisse sexaginta & trecētorū pannorū quos ex naufragio quodā regis noīe detinebat. Cęlasse quoq; octo & quadraginta librarū milia: q̄ regi attrebates impēdissent. Nec in re pecuniaria fraudē mō fecisse: sed cū ad arthesiī dn̄am rex quædā q̄ ad regiam dignitatē ptinebāt scripsisset: enguerrānū suis adiectis lr̄is repugnātia scripsisse: pollicitū eā oī incōmodo eximere: atq; ab ea. xv. librarū mulctā dono habuisse: quam a cameracēsibus si rex decreuisset: acceptura erat: eā nihilominus pecuniā sua auctoritate enguerrānū a cameracēsibus exegisse. Et cū regiū apud parisios palatiū exędificādū recepisset ꝑter decē milia librarū q̄ illi Philippus tribuerat: domos q̄ proxime palatiū ciuiū erāt vsurpasse: constituta possessorib⁹ annua pēsiōe q̄ ad illū quotānis pueniret. Cōmisisse insup in priuatos quosdā inexplebilis auaritiæ flagitia atq; ita regios q fisco pręerāt ministros & questores sibi deuinxisse: vt sine ei⁹ syngrapho regiis iussionib⁹ nō obtēperēt. His aliisq; ab hānerio palā expositis: nulla enguerrāno se purgādi ptās fuit. Erat aūt illi vxor q̄ liberādi eius cā postq̄ multa frustra tentasset: ad magiā & diuinationes se cōuertit: pauioto quodā malefico & clauda muliere ad id facin⁹ opē ferētib⁹. Itaq; cęra q̄dā simulachra ad regis & caroli valesieñ. formā demonia arte ꝯficiūt: q̄ lāguētiū speciē p̄ se ferrent: ad quorū similitudinē (nisi male sors ꝓdita fuisset) rex: & ipē carolus ꝯficiēdi macie sensim erāt: & definita ad tp̄s morte ꝯsumēdi. Cognito maleficio rex totius negocii cēsurā carolo ꝯmittit. Qui mox accitis q̄busdā ma

Enguerrāni vxor.

gne auctoritatẽ, pceribꝰ enguerrannũ i sūmo patibuli pa risieñ. tigno strangulari impat. Pauiotũ par suppliciũ excepit: præterq̃ ꝙ infra enguerrannũ: ad iferiore trabẽ illaq̃ atus est. Claudã flamma ꝯsumpsit. Vxor aũt enguerranni atq; eiꝰ soror decanteleu in carcerẽ cõiectæ sũt. Eodẽ tpe Ludouicꝰ Niuernẽsis & iohẽs namurcus regis beniuolẽtiam meruerunt rebꝰ ad flãdrẽses spectãtibꝰ cõpositẽ. Quaꝝ grã robertꝰ comes flandrẽsium cũ ad regẽ die ꝯstituto nõ venisset: reiectẽ excusatiõibꝰ quas p cistercii abbatẽ & quosdã ad id missos, pcuratores prętẽdebat cõtumax dictus ẽ: & in rebelliũ numero habitꝰ. Per id tps quattuor venificę mulieres cũ parato veneno depręhẽsę: igne cremant: q̃rũ opa cathalaunẽsis antistes prędecessor eius petri litigni aci quẽ i custodia habitũ supra memoraui: fuerat interemptus. Quẽ isequẽte tpe ludouicꝰ sede põtificia amotũ relegauit: istituto eidẽ successore stephano caroli valesiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater frãcia expulerat. Tẽtauit ludouicꝰ ãnua tributa q̃ ludouicꝰ pl̃cher ãpliora fecerat colligere Sꝫ ꝯueniẽtes cãpani/ burgũdi/ veromãdi arthesii/ ãbiani/ bellouaci/ põtiuiaci/ forestani/ altissiodorẽses/ & aliquot alii ppl̃i/ cãpanię comite autore/ cõiurant se id nõ pmissuros. Propterea ludouicꝰ carolũ valesiũ mittit/ q future seditiõi bonis, pmissis occurrat/ & placet dissidẽtes. Fecerat idẽ philippus pulcher aureas coronas tris gẽmis multi pręcii ornatas. Eas ludouicꝰ hutinus i cœnobiũ diui dyonisii transtulit: vt ad coronandos deinceps reges reginasq; reponerent. Quas matheus abbas & eiꝰ monasterii cœnobitę receptas seruare chirographis datis cõpromiserũt. In rebelliõe ꝑsistentibꝰ flamingis bellũ idixit Sed ad lisã fluuiũ cũ admouisset tãtis ymbribus terra q̃ palustris est: emollita ẽ: vt equi genuũ tenꝰ in luto ꝯtinenter esset: nec cõmeatꝰ iportari ad castra nisi magno labore poterat: ita vt singulis vini doliis vehẽdis triginta vix equi sufficerẽt. Quę res cũ quotidianas difficultates militi afferret

Enguerrãnꝰ suspẽditur patibulo.

Iudei in franciã reducti.

regē adduxit bello abstinere: & cū tentoria & belli impedi menta propter luti iniq̄tatē educi potestas nō fuit: cuncta magno suo dāno miles cremauit. Secuta est hāc aduersitatem annonę incredibilis caritas. Deinde fames & mox pestilentia. Visusq; est cometes crinitus. Ipse insup ludouic⁹ apud vicēnas defunctus ē: relicta grauida clementia vxore roberti siciliēsis nepte. Hic ludouicus instituit parlamēti curiā parisii stabilē esse & loco non moueri: ne litigatores crebris circuitionib⁹ grauarent. Per hoc inter regnū philippus ludouici frater pictauorū comes oim ꝓcerum cōsensu regni administratiōe suscepta francorū & nauarrę se rectorē appellauit. Ad quē venientib⁹ flamingorū legatis: pax inter eū & robertū flandrēsem comitem cōuenit q̄ litteris mādata flamingoꝝ sigillis firmata est. Per id tps clementia quam moriēs philippus grauidam reliq̄rat filiuz iohēm parit paucoꝝ dieꝝ regē. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellatus est. Reclamante burgundorum duce ꝙ diceret nō ad philippum: sꝫ ad ludouici defuncti regis filiam regna p̄ris ptinere: q̄ res difficiles postea cōtrouersias frācorū quieti inuexit: dicentib⁹ plurimis regni heredes filias esse nō posse. Burgunduz tñ philippus in suas partes allicit: data ei grandiore natu filia vxore. Et cū alias tris filias rex haberet vnā niuernēsis comitis filio: secundā dalphino viennēsi collocat. Interim cū paucis cōditiones flamingi nō recipent: nec pōtificis romani decreto assentirent: inducias philipp⁹ ꝓrogauit. Misso deinde a pōtifice iohāne vigesimo secūdo in frāciā ioseranno cardinali q̄ flamingos Philippo ꝯciliaret. cuz tornacū ꝑuenisset: gentis peruicaciā incōstantiāq; veritus per loci epz nūciare illis iubet se pacis cā tornaci esse: ad eū se ꝯferāt dum de cōcordia agere lꝫ. Missis q̄ hęc flamingis exponerēt duobus ex minoꝝ ordine fratribus inter quos petrus de palude fuit robertus comes eps in vīculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gandauensibus plebe excitata insulam op-

Ludouicus hutin⁹ morit.

Clemētia ludouici hutini vxor.

Philipp⁹ lōgus rex

pugnare constituerat. At vbi ad lisam flumen ventum est: conuersus in comitem populus. Nos inquit illustris comes inducias quę tibi cum rege iuratę sunt seruare promisimus. Ideo te non sequi ad bellū in animo est. Destitutus igitur comes exercitu: legato audientior fuit. Nam tornacū se cōtulit: vbi regii oratores se cōtinebant. Promisit comes primo vere parisiū ad regē cōcedere: fidēq; pręstare & cętera confirmare q̄ in conditionibus pacis conuenerant. Sed cum dies conuentionis successisset: per nuncios excusatum se facere falsis argumentis conatus est. Instāte tamē legato anno salutis. M.cccxx. Robertus & flamingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionibus cum ad constitutum diem ageretur: firmare conuenta comes recusauit nisi tria sibi oppida insulam bethuniam & duacum quę rex occupabat redderent: quę & ipse enguerrannus marigniagnus philippi pulchri oliꝫ negociorūꝫ gestor: regio nomine facere promisisset. Nam inter pacis leges quę illo tpe dictę erant: adiectū extitit flādrię comitem debere regi duodecim milia librarūꝫ annui prouentus intra francię regnū constituere. quod quando quidem comes nō cōpleret ea quę supra dixi oppida philippus pulcher memorati ꝓuentus loco possederat. Quę cū relinquere rex nollet: comes festinanter re infecta digreditur. Sed a procuratoribus flamingę gētis reuocatus: ꝓpositam prius pacē admisit: roborauitq;. Dū hęc difficili negocio aguntur: ouium quidam pastores admoniti cęlesti vt ipsi asseuerabant oraculo in syriam religionis christianæ causa profecturos se iactabant. Qui postq̄ magno numero aucti sunt: latrunculis non dissimiles cum prædas agerent carcassonam vsq; progressi ab incolis grege facto dissipati aufugerunt compluribus interfectis & patibulo strangulatis. Afflicti quoq; leprosi qui iudeorum hortatu susceptum ab eis venenum puteis per omnē franciam infundere coniurassent: vt qui inde in po

Comes flādrie rebellis.

1320

Pastores

Leprosi.

tum haurirent aut interirent: aut elephãtie virus iciderent Itaq; farmacon sanguie & lotio humano herbisq; qbusdã letiferis confectũ panno iuoluentes in puteos demittebãt lapide adhibito vt ad aquę fundũ cito deferreẽ. Id cum in ꝓuincia narbonẽsi a leprosis factũ Philippus accepit: veneficosq; omnes flãmis fuisse punitos: iquiri ꝑ reliquũ regnũ leprosos iubet. quos de crimine cõfessos vna cũ plerisq; iudeis vindex flamma corripuit. Fuisse ꝑ id tempus cõstat iudeos quadraginta vitriaci ob idipm in custodia habitos mirabile in sese facinus ꝑpetrasse. Nam cũ se morti addictos iam minime dubitarent: duos ex eorũ numero delegerunt qui eos occiderunt: ne christianorũ manibus sumerent suppliciũ. Vetustissim⁹ illorum atq; iunior execrabile ministeriũ exequũtur. Oibus interemptis cum duo tm̃ homicidii autores supeessent: senior orat iuniorem se necet. Ille seniore occiso cũ se solum videt: direpto auro quod apud interẽptos erat: fune ex desectis lintheis facto ꝑ fenestrã se dimisit. Sed & corporis atq; auri grauitate fune qua se deorsum mittebat dissoluta: in fossam delapsus crus fregit: atq; ita in fossa ꝓcumbens dephensus est & vltimo supplicio affectus. iudeorũ autem cadauera cremata sunt.

Iudeorũ infelix ꝑtinacia.

Cogitauit etiã philippus mensurarum genera q̃ ꝑ franciã plurima erant: vlnã quoq; & monetã ad vnã speciẽ formãq; ꝑducere. Sed valitudinari⁹ factus institutũ nõ expleuit Nam & quartana febre diutissime vexatus alui profluuio apud fontẽ blandi interiit. Corporis eius partes tres factę sunt. Cor minores: intestina ꝑdicatores apud se parisii terrę cõdiderunt corpus ad sanctũ dyonisiũ elatũ est. Anno dñicę pietatis. M. cccxxi. Post eni diui ludouici mortẽ qui ab ipis mẽdicantiũ fratrũ ordinibus litteras didicerat: cõsuetudinẽ fecerant ꝑdicatores atq; minores cũ integrũ regũ cadauer habere nõ possent intestinorũ sibi partes ad sepulturã vendicare. Insurrexit ꝑ idem tẽpus iohãnes de polliaco natione picardus asseuerans eos qui mendicanti

Iohãnes de polliaco.

bus religiosis pctã confitenti: oportere eadẽ suis plebanis pbr̃is rursus enarrare. Qui iohãnes iohãnis. xxii. papę iudicio aliter sentire & docere damnatus est.

Eiusdem compendii Liber octauus.

Hilippo sine liberis defuncto: Carol⁹ eius frater marchiæ comes successit. Hic cum blanchã mahildis filiã desponsasset: eã a se dimittere cogitauit. Mahildis. n. blanchę mater carolũ ex baptismi lauachro susceperat q̃obrem ecclesiastica lege filiã habere vxorem ꝓhibebat̃. Consultus ad eã rem põtifex romanus diffinit nuptias (nisi aliqua dispensatio ꝑcessisset) esse incestas. Mortuo p hos dies roberto flandrensi: q̃stio de legitimo successore apud parlamenti iudices versabatur: cõtendente maxime ludouico niuernensi ꝓximuꝫ se hęredem esse. Qua spe fretus cũ parisiũ se contulisset: ꝓceres qui cũ eo ex flandria erant cõtra regias cõstitutiones ad fidei sacramentũ admisit. Ob quã causam in arcem luparam mittitur asseruandus. Sed nõ multo post cũ hęres a iudicib⁹ eẽt declaratus absoluit̃: regiqꝫ fidelitatis iusiiurãdum exhibet atqꝫ in flandriã se recepit. Erat eodem tempore in aquitania iordanus insulan⁹ nobilis quidẽ & ĩ primis potens: cui ob insignẽ eius potentiã iohannes vigesimus secũdus pontifex romanus matrẽ matrimonio iũxerat. Sed morib⁹ cũ esset ferox rapinisqꝫ atqꝫ homicidiis dehonestabat̃ ob quę flagitia primo ad regem delatus: cum amicorũ ꝑsidio veniam ĩpetrasset: criminib⁹ nõ abstinuit Sed ministrũ quendã regiũ (quem seruientem vulgus vocat) virga qua ad officiũ seruiens de more vtebatur: trucidauit. Vocatus ergo ad carolũ multis armatis stipatus veniens: post legitimas accusationes & ꝓmissorũ a iordano argumenta: iudicio parlamentei senatus ad patibulũ tractus ab altiore furcarũ tigno pepẽdit. Exactis post hęc

Questio de comitatu flandrensi.

Iordan⁹ iohannis pape. xxii matrẽ accepit vxorem.

Iordan⁹ insignis aquitanus patibulo appenditur

paucis mensibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemorum regis sororem iohannem ebroicen. comitis filiam ex dispensatione pontificis quod eius consobrina esset: sibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab Hugone mompesaco ex huiusmodi causa bellum insurgit. Mompesacus in loco qui regis erat propugnaculum munitissimum extruxit: idque ad anglum regem pertinere contendebat Lite ab arbitris discussa: rex presidium propugnaculo imponit. Quod postea mompesacus auxiliante aquitanię marescallo: occisis qui in eo erant custodibus recuperat. Quam iniuriam non ęquo animo ferens carolus ne in re sua iudex esset: anglum regem per nuncios monet: mompesacum castiget: & de iniuriis satisfaciat. Deputat anglus fratrem suum Aymerum: data potestate controuersiam componendi. Qui ad carolum proficiscens omnia pro regis voluntate diffinit. Igitur rex misso cum anglis iudicibus in aquitaniam iohanne darblao qui eius nomine satis de iniuriis factionem exciperet: postquam ad primos aquitanię fines ventum est. Et tu iohannes inquiunt angli: si capiti tuo parcis: in franciam reuertere Quo verbo iohannes dolum intelligens regi nunciat iudicum perfidiam. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad sibi editam diem rex anglus non venisset: aquitaniam ad fiscum rediisse: Carolum valesium cum exercitu qui regionem vendicet mittit. Is agenum vrbem petens: eam dedentibus sese sponte ciuibus capit: infensi.n. aymero erant propter pecuniam quam ab eis supra paucos dies exegerat & propter speciosissimę cuiusdam puellę stuprum quam ille abduxisset. Profectus deinde riolam carolus vbi aymerus se receperat: cum militem propius admouisset: eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerunt: occiso sancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus: extructis machinis atque ligneis tabulatis ad muros admotis: oppugnare locum mandat. Pugnabat enim francus ex ipsis tabulatis conferta manu aduersus hostem ita vt desperata prope salute: de pace ad carolum nuncios hostis miserit. Contentus se atque locum carolo permittere: mo

Belli causa in aquitania.

Aymerus neque agit.

do liceat iis sedes nõ mutare qui & manere: & regi franco fidem iurare velint: reliq̃s angli ptes sequi volẽtibus saluis suis fortunis abire. His cõditionib⁹ ꝓpositis aymerus relictis apud carolũ valesiũ obsidibus viris ꝓceribus in angliã ad regem ire pmittitur: qui regis sententiã de legibus pacis exquirat. At cũ nõ reuerteretur aymerus: riolla carollo dedit: & mompesacus diruit restituiturq̃ ꝓpugnaculũ quod hostis deiecerat. Riolla recepta reliqua aquitania prẹter burdegalã baionam & sanctũ seuerum carolo obtẽperat. Non intercedẽtibus post hẹc multis diebus regina anglię ysabella caroli regis soror in franciam veniẽs ĩducias a fratre obtinet: spe (vt ipa dicebat) cõponendę firmioris pacis: atq̃ iterũ ad virũ suũ regẽ mittit. Qui pollicit⁹ post paucos dies bellouacũ cõuenire: ibiq̃ franco regi debitam ob aquitanię principatũ fidem p̃stare: per nuncios filio edouardo qui cũ regina venerat omnẽ aquitaniaꝫ attribuit. Qua ex patris dono recepta: edouardus ĩ verba regis franci iurat: & vt est in verbo gallico homagiũ exhibet. At regina edouardi mater: cũ aliquot dies in frãcia mansisset: timẽs ne viro suspecta haberet in angliã reuerti ĩstituit. Id postq̃ resciuit rex ãglus: singulis portub⁹ custodib⁹ appositis mãdat reginã ingredi ãgliã ꝓhibeãt: atq̃ vt nequitiam dissimulet romanũ põtificem p legatos orat carolũ frãcię regem moneat ysabellam ad se remittere. Quod vbi ysabella resciuit: illa nihilominus accersito iohãne hannonio Guillermi comitis hãnonię fratre strẽnuo equite q̃ trecentos milites in potestate habebat in angliaꝫ nauigat. Et quoad maxime potuit plerosq̃ sibi ex anglis cõciliat: exhibens illis edouardum filium vt illum quasi futurum aliquando regem vererentur. Nec destitit quoquouersum rex anglus iret eodem se recipere. Quã cum pertinax maritus nullo pacto audiret: ꝓceres ĩdignati arma in eum mouent: a quibus ęgre se tutatus anglus ad gallias insulã se recepit: Captus est Hugo dispensarius apud brestũ. Cui⁹ cõ

Regia anglie cũ filio Edouardo ĩ frãciã venit.

filio rex vxorem nō admittebat. Captoq; paulopost rege anglo cōuenientib⁹ londoniis ꝓceribus repudiato patre edouardū filium regni dyademate insignijt. Anno xp̄ianę salutis millesimo trecētesimo vigesimosexto. Hugonē vero dispēsariū post euulsa illi ītestina & se inspiciēte cremata: capite punijt. Carolū autē pulchrū anno insequente apud vicēnas morbo extenuatū mors assumpsit. Impositusq; est regio sepulchro in sancti dyonisii ędē. Anno salutis. ccc. xxvii. supra mille.

Post huius obitū cū iohāna eius vxor grauida esset: disceptatio inter ꝓceres insurrexit quis interim dū reginę part⁹ expectatur regni administrationem gereret. Duo erānt qui id sibi iure deberi prędicabāt. Philippus valesius & edouardus terti⁹ ex maria philippi pulchri filia nat⁹. Philippo maxime suffragabatur ꝙ ipse masculino gradu carolo pulchro proximus haberetur. Edouardo autē si quod ad hanc rem ius pertineret id a fœmina esse quæ nullo tempore visa est frācorum imperium moderari. His rationib⁹ valesius administrādo regno pręficitur. De nauarrę regno contendētibus plurimis nichil tunc diffiniri potuit. Quæ res quia ad eam quā percurrim⁹ hystoriam conducere minime videtur illam pretereo. Per id tempus de petro remo suppliciū sumptū est ꝙ regiā pecuniā male administrasset. Et Iohāna regina quā grauidā carolus pulcher moriēs reliq̄rat apud vicēnas filiā enixa ē. Quāobrē philippus valesi⁹ ex regēte rex appellat⁹ est: & a Guillermo remoꝝ archiepiscopo simul le vna cū vxore regina coronat⁹. Inde Parisios repetēs: cū secū reputaret q̄ puicaces flamingi & in se & in Ludouicū eoꝝ comitē ꝑsisterent: capto a ꝓcerib⁹ consilio: grandē exercitū in eos ducit. Ad casletū aūt cū peruenisset flamingi flocci Philippū habētes gallū ex lineo panno cū his v̄bis effigiant. Cum hic gallus resonabit rex reptus casletū occupabit. Philippū eīn repertū appellabāt: arbitrātes illū

Bellum in flamingos

non legibus factū regē. Hāc galli effigiē in edito loco Philippo illudētes cōstituūt. Quod factū magnę calamitatis cū flamingis fuit. Nā ex eo tpe Philippus cogitationē suā ad eorū internicionē vertit. Itaq; accito roberto flādrensi: eum cū ducentis instructis militib⁹ ad sanctū audomarū mittit: q flamingos ne dilaberent diligēter obseruet. Iubet rursus Ludouicū flādrię comitē: insulam cū copiis proficisci: q flamingis si quippiam molirent obstaret. Aīaduerso tā instructo apparatu flamingi nobilitate destituti: cū nullos idoneos pfectos haberēt: trifariā se diuiserūt: furnēses & brugēses plebios cū pourpringis ad casletū ire iubēt. Brugensib⁹ atq; franconiis mandatū est tornacū versus mouere. Iprenses & curtracii insulę partes recipiunt. Philipp⁹ vero ad nouam fossam reliquū exercitū cōtinebat. Quā in decem acies distribuit: primę marescalli & balestariorū pfecti pfuerunt. Secundā duxit alenconii dux. Tertia magistro hospitalarii ordinis obtigit. Quartā galterus de castilionę conestābilis accepit. In quinta ipe rex erat: quē nauarrorū rex cum lotharingię & barry ducibus comitabatur. Sextę ductor burgūdię dux fuit. Dalphino viennē. septima attributa est. Octauę pręfuit hannonię princeps. Nonam britonū dux administrauit. Postremę imperabat robertus arthesiensis. Ad hunc tam instructū exercitū borboniorum dux postera die quattuordecim militaribus signis stipatus accessit. Hęc cum in amplissima valle constituuntur flamingi constitutis ad casletum edito loco castris vnde francorū acies despicere poterant: ita suos istruūt: vt a francis videri ipi possent. Postq̄ nullā pugnādi potestatem fecissent: Philipus paulo ppius incedere suos iubet: vt a mōte quo se tuebatur hostem deduceret. Postq̄ id parum conducere intelligit: marescallos vltra casletum cum copiis mittit. qui omnia late & pderent & cremarent. Sed neq; hoc accepto damno: flamingi loco se mouerunt. Reuersis ab incursionibus marescallis: cū ex labore se curare

Acies a philippo valesio ordinate.

Vide frācorū inc[illegible]nas.

statuissent: nostri segnius agere cœperunt neq; excubias adhibent. Sed proceres palantes per tentoria aleam ludebant: aut lusibus animũ relaxabant: rege in tabernaculo suo cum paucis cubiculariis & duobus diui dñici ordinis fratribus agēte. Quib⁹ ab hoste vigilāter aīaduersis: trib⁹ sub vesperam aciebus relicto mōte in nostros ire festināt. Iāq; infesti aderāt: cũ a nostris sublato clamore pars sanctũ audomarum versus fugā parabat. Nec moratur hostis regis tabernaculũ appetere: fecissetq; nisi a mareschalis ꝯtra occurrentibus fuissent impediti. Per hanc moram reliquus exercit⁹ armis resumptis acrem pugnã instaurat: atq; interim rex suis ad se propere venientibus in hostes fertur. præcedente milone de noiers auriflāmę signifero: pugnatum est ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus victor extitit: paucis desideratis. Ex flamingis autem octingenti supra decē & nouem milia cecidisse referũtur. Qui vero ex prælio fuga dilapsi erant cum se in agro sepibus vndiq; vallato recepissent: a comite hannonię qui in casleto mōte considebat aspecti: primo quidē ferocissime restiterunt. Deinde fracti nostrorum incursu omnes occisi sunt. Post partam victoriam quarto die Philippus mouēs receptis in fidem oppidis quæ ad oram maritimam sunt: ypras contendit & sponte deditā recepit supplicio affectis quibusdā defectionis auctorib⁹ atq; armis a ciuibus datis. Campana preterea quæ in edita turre pēdebat ad plebē repente cōcitandā deiecta est. Dũ hæc a Philippo geruntur brugenses q tornaci fines aduersus eorũ comitē Ludouicũ obseruabāt: audita suorũ clade comitis se potestati ꝑmisere: quos ad Philippũ deductos partim rex morte affici: partim in exiliũ agi mandat. Atq; ita flamingis decē kalēdas septēbres Anno xp̄i millesimo trecētesimo vigesimo octauo subactis Philippus Ludouicũ comitē in flandriam restituit. His eũ verbis admonēs. Age inqt ludouice cautior deinceps esto: ne per iniusticiam principatu exclusus no-

Flamingi regē inuadunt.

Philippus flandrie comitē alloquitur.

N. Casse. casel

stram opem rursus implores. Cuius verbi recordatus comes postq̄ in flandriam venit: ad decem hominum milia eorum qui rebellionis participes extitissent interemit. In quem cum guillermus canus ex brugis ad brabantinū ducem euadens: aduersus comitē auxilium petit: ad Philippum perductus: manibus abscissis in rotam primū more patrio surrigit: deinde patibulo appendit. Nondū de aquitania edouardus debita Philippo iuramenta prestiterat. Ideo misso in angliā iohāne fiscani abbate edouardū philippus monet secūdū feudi leges fidē exhibeat. At legatos anglus ad se non admisit. Sed a matre eius regina responso accepto: ad Philippum legati redierūt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium episcopum & baronem de craone in aquitaniam legat: qui regiōis ꝓuentus sub regis potestate reponant. Atq̄ interim in angliam secūdo mittit: diem Edouardo dicere: ea lege si venire negligeret: dicendum ius nihilominus aduersus eum esse. Venit tādem edouardus atq̄ apud ambianos quo se philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pōtiuiaco terras possidebat prēstitit. De his autem quas a Carolo valesio Philippi patre ablatas sibi fuisse dicebat iudicium parlamētei senatus exposceret. Eadem tempestate Philippus animo voluens q̄ ꝓdiues ad seditionem flamingi semper extitissent: misso iohanne abrinceñ. antistite portas yprensis oppidi atq̄ curtraci & aliarū quarūdam arciū munitiones dirui confestim iubet. Per eosdem dies robertus arthesiensis aduersus mathildem ob arthesii principatum in iudicio contendebat: nitebaturq̄ comitatū ipsū paterno iure vendicare: q̄q̄ parlamenti decreto mathildi fuisset addictus. Sed aduersus decretum Robertus litteras recenter inuentas exhibebat quibus se terre ipsius heredē asserebat. Lr̄is penes regē depositis: mathildis diligēter explorat vñ syngraphū emanasset. Cōpertū est id a foemina

Guillerm⁹ can⁹ patibulo affigitur.

Edouardus.

Edouardus fidē philippo prestat.

Robert⁹ arthesiēsis.

nobili ex bethunien. agro quã robert⁹ in delitijs habebat fuisse sequẽti calliditate inuentũ. Erat attrebati ciuis potẽs qui annuũ ex comitatu arthesii ꝓuentũ emptionis lege sibi quoad viueret tantũ cõparauerat: eiusq; emptionis syngraphũ patris erat roberti sigillo firmatũ. Ciue mortuo fœmina ex hęredib⁹ litteras recuperat: vtpote quæ nulli⁹ momẽti hęredib⁹ essent. Litterꝭ receptis sigillũ calẽti ferro detrahit: atq; alteris quæ ad cãm roberti ptinerẽt cõfectis vet⁹ sigillũ agglutinat: easq; ad robertũ deferẽs se illas domi forte fortuna repperisse ait. Fraude cognita p eum qui syngraphũ scripserat: Philipp⁹ robertũ ad se vocatũ hortaт̃ a lite desistat: sibi sine ãbiguitate ꝓstare adulterinũ syngraphũ esse. At Robert⁹ mali ꝓpositi tenax regẽ nõ exaudit. Quãobrẽ philipp⁹ syngraphũ ad iudices mittit: & fœminã appręhẽdi iubet. Quæ tormẽtis expssa veritate igne cõsumpta ẽ in eo loco q porcorũ mercat⁹ a parisiis appellatur. Eisdẽ dieb⁹ querimonia aduersus clerũ exoritur quẽ ditione sua abuti pleriq; palã testabãtur. Eius rei cã cõuocato cõsilio: cũ de ordinãdis legibus ageretur: regina visa est conari ab ecclesiasticis iurisditionẽ abrogare. Quod postq̃ Philipp⁹ cognouit: nõ inquit vt clero quicq̃ detrahatur hæc contio habita est. Nõ eni modo non auferre ecclesiis sua iura: sʒ ea ampliare in aĩo est: satis esto errata emẽdare. Sed de roberto arthesien. reliqua psequamur. Prohibit⁹ Robertu captã ob arthesiũ litẽ ꝓducere: quia fœminæ suppliciũ grauius iusto ferebat regi detrectare veritus nõ est. Et cum obloquẽti dies ad iudiciũ dict⁹ esset: venire contẽnens: me inquit autore philippus rex institut⁹ est. & me quoq; autore regno depelletur atq; ita irritatus: equos quos formosissimos habebat cũ omni thesauro burdegalã misit. Moxq; in angliã oĩa traduci iubet. Ipse ad Guillermũ hãnonię comitẽ primũ inde ad brabãtinũ ducẽ cõsobrinũ ei⁹ festinãter contẽdit. Hic autẽ brabãtin⁹ guillermi hãnonien. filiam vxorẽ filio suo accipe instituerat. Quod

Mulieris astutia.

Nota contra nouas reformationes.

Regis calliditas.

Philipp⁹ sagacissime intelligēs: cū maxime sciret Guillermū ipsum alias suas filias magnis principib⁹ collocasse & inde sibi & potentiā & auctoritatē cōparasse: veritus ne accessione ducis brabātini icrementū acciperet: presertim in eo tēpore cū Edouardus bellū in frācos parare nūciabat: brabātinū ad se venire cōpendiū orat quo bohem⁹ rex & iohānes hānonieñ. & iuliaci comes atq; leodiēsis antistes cōuenerūt. Quib⁹ cū amicitia iuncta Philipp⁹ brabātino seorsuz assumpto: mōstrat eas nuptias quas de guillermi filia instituerat iferiores dignitate sui generis esse habere se filiam quā filio dare si nō abnuat velit. Hi philippi verbis psuasus brabātin⁹: discedētib⁹ a rege aliis pricipib⁹ apud Philippū māsit. Ea re cognita Robert⁹ brabantiā deserens namurcū pfect⁹ est. Qui postea ob ɔtumaciā regno interdictus ē & bona eius publicata. Et his itē dieb⁹ Ludouico claromōtano comiti rex cōcessit vt qui dñs borbonii appellabat ducat⁹ dignitatē assumeret. Ad hunc modū borboniorū ducatus initiū accepit. Per idē tēpus Iohānes normānorū dux Philippi primogenitus apud meldunū bohemorū regis filiā vxorez duxit. Quo itē die brabātini ducis filio maria Philippi filia nupsit. Nuptiis celebratis: cōuentu multorū sacerdotū atq; pcerū Parisii ɔgregato: Philipp⁹ expeditionē se ad hierosolymā ducturū pponit et Iohāni filio. xiiii. annū agēti regni curā mādaturū: ideo orare eos qui aderāt: filio obtēperarēt: & si in ea expeditione moreref: fidē erga illuz seruarēt. Iureiurādo p Philippi voluntate recepto: consilium rex dimittit. Interiectis inde paucis admodū diebus: Radulphuz augi id est deu comitem: & beluacorum pontificem ad edouardū pficisci mādat: sciscitatum si ad eam quā in syriam expeditionem parat socium se coniungeret. Quibus edouardus respondet mirari se Philippum longinquā profiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiserat non absoluisset: oportere quidē illum erga se conuentorū fidē seruare: qua

Borbonii comitat⁹
Robti arthesieñ. bona publicantur.

t

expleta se ad expeditionẽ Philippo paratiorez fore. Verum q̃uis ad hunc modũ oratores a se dimisisset: tñ postq̃ aduersus scotos autore Edouardo balliolo bello decertasset: cantuariȩ archiepiscopũ cum Philippo mõtisacuti & gaufrido scorpo ad philippuz legat. Qui initio cum ad regem accessissent: parũ comiter habiti: suȩ legationis exordia apud comitẽ deu: & Petrũ rogeriuz rothomagorũ archipræsulẽ: mareschallũq; trecẽsem fecere. Causa quãobrẽ venissent exposita: ad regem pducti oratores pacem cum Philippo firmãt. Sed discedẽtibus a rege in sua diuersoria anglis: mox Philipp⁹ eos ad se reuocare iubet. Venientib⁹ rex ait. eam cũ illis pacem iniuisse: cui⁹ scoti participes habeantur: q̃q̃ de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc angli conditionẽ cum se admittere nõ posse respõdissent: in angliam abierunt. Eius legationis relatione Edouardo facta: excandẽs anglus iurat se prius omnem scotiam perditurũz: q̃ ea se pacis lege teneri. Anno eodem nũdinis in agro sancti dyonisii existentibus: repentinus ignis in merces exarsit quo lenditum id est vt supra interpretatus sum edictum conflagrauit. Hugo quoq; crussiacus parisiensis prætor: & deinde parlamẽteus præses ex burgundia oriũdus: ob corruptuz a se iudiciũ pœnas luit. patibulo suspẽsus. xii. kalendas Augusti anno dominicȩ passionis millesimo trecentesimo trigesimosexto. Et regina in puerperio apud vicennas decũbente: quȩ philippum pepererat: tanto fulgure atq; tonitru aer inhorruit: vt pars cubiculi vbi regina incolebat deciderit: & cortinȩ contritȩ sint. Ingẽtes arbores suis sedib⁹ euulsȩ & pleriq; homines trucidati. per hanc tempestatem Edouardus exulceratum animũ gerẽs ob dirutam apud xantonas arcem: aliaq; sibi subrepta loca: per nuncios a philippo petit ea omnia restitui. De qua re & si crebre vltro citroq; legationes intercesserint: impediẽte maxime carolo valesio nulla cõcordiȩ via fuit. Vnde animatis ad bellũ regib⁹: edouardus aĩaduertẽs philippũ

Punit⁹ iudex corrupt⁹ pecunia.

scotorũ partes sequi: cum ludouico bauaro amicitiã init: atq; armis se q̃maxime potest instruit. At contra philipp⁹ controuersiam quæ burgũdo duci aduersus Iohãnem cabilonensem ob salinarũ fontem erat sedat. Quo tempore cometes apparuit ignitissimus futurorũ quæ superuentura erant & astronomi ꝓnosticabãtur index. Nam & ab anglis incursiones plurimę atq; incendia facta fuere. Nec minus in anglos frãci grassati sunt occupatis in vasconia plerisq; locis: incẽsis quoq; in anglia duce Nicolao bucheto nõnullis villis ad maris orã. Nec prætermittit Edouard⁹ cũ flamingis societatem iũgere repugnãte magnopere eorum comite: philippo insup rege dissuadẽte. Sed erat gãdaui Iacob⁹ arteuella plebeio genere ort⁹: & qui seruili ministerio Carolo valesio aliquãdo seruierat. Hũc cũ astutus esset & ingenio polleret: Edouardus auctoritatẽ illi apud gãdenses cõparat: ita vt nõ parui intra paucos dies fuerit ęstimat⁹. Nactus ergo nomẽ iacob⁹ arteuella gãdensib⁹ q̃ necessaria illis esset anglorũ cõmunio ostẽdit. Flamingos omnes lanificio deditos ẽẽ dicẽs: qui (nisi ex anglia) lanas nullas haberent: ideo operępciũ illis esse Edouardi partes sequi. hac orõne psuasis Gandẽsib⁹ ipse brugas petit satellite multo stipat⁹. Deinde ypras atq; alia maritimę orę oppida puadẽs ab oĩbus magna lęticia except⁹ est. postea autem conuẽtu Gandaui facto coniurant omnes bellũ cum Edouardo gerere. Atq; ita oẽs q exulabãt ad se reuocarũt: coacta nobilitate obsides dare ne secus ac iuratũ erat quippiam moliretur. Ea factione comperta comes gandauũ se cõtulit: si forte reducere ad meliorẽ mentẽ flamingos posset. Qui veniẽtem comitẽ apud se distinẽt. Sed dolo dolũ comes eludit. Exactis paucis dieb⁹ facti se pœnitere & eorũ sentẽtiã seq simulat: & recepta qua vtebant̃ veste cœpit inter illos pfamiliariter cõuersari. Tãdẽ bonã apud illos opinionẽ assecut⁹: insigniores fœminas ad cõuiuiũ accepit. post delicatissimas epulas cũ iocatũ lusũq; eẽt: comes ve-

Cometes.

Bellũ exarsit inter frãcos atq; anglos

Iacob⁹ arteuella.

Flamigorũ cõiuratio.

natū ire simulās Candauo egredit̄ cū canū rapaciūq; volucrū turba. Atq; hoc pacto dū quęrendis vel ardeis vel feris quisq; studet: ipse cum paucis se surripiens ad Philippū venit. Cuius aduētu letificat⁹ rex: aliquot ex flamigis factionis autoribus sacris & cōmunione xpianorum pontificis romani auctoritate interdicere facit: missis q sniam exeq̄rentur siluanectēn. epo & guidone castrēsi dyonisiano abbate. Hęc q̄ de comite scribo frossard⁹ gesta esse tradit: obsidente calisiēn Edouardo. Qui ysabellā filiā comiti despōsare adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cū eas nuptias ęgre admitteret: quia ei⁹ pater fuisset ab angelis interemptus: Gandauo abire ad Philippum sollicite laborauit. Dum hęc a Philippo gerunt̄: Edouardus in brabātiam atq; inde in alemanniā cū vxore sua hannonien. comitis filia se cōfert: vbi contracta cum ludouico bauaro pseudo impatore atq; excōicato societate: ludouici vicarius cōstitui ut nois amplitudine theutones ad sese alliceret. Quorū magnū numerū proposito stipendio cōparauit. Nec Philippo cura defuit se suosq; aduersus imminentem hostē instruēdi: sed collecto ingenti exercitu: ad ambianos castra metatus est. Vbi postq̄ longo satis tpe psedisset cognito q edouardus apud alemānos delitiis vacaret pręsidiis per munitiōes vrbes depositis. reliquū exercitū dimittit. Visus est per id tps sub minore vrsa alter cometes sine vllo splēdore pallid⁹. Et frāci nauali pugna duas ex Edouardi classe onerarias naues nō sine suorū cęde capiūt. Quę cum multis variisq; opibus cumulatę essent magno francis cōmodo extitere. Hautona quoq; anglię in ora maris oppidū iniiciētibus ignē francis cflagrauit. Et pēna arx in agro agenēsi excepta est: ipi prætera Gandēses duce iacobo arteuilla alias flandrię regiones ad defectionē sollicitant: q̄ cū se dicerēt in frācos arma nō sumpturos: nō inqt arteuilla in francos: sed in comitē bellū parāmus q nos & vectigalibus premit & afficit iiuriis. Philippus pru

denter ꝯiectans q̃ ab anglis flamingisq́ꝫ bella in eũ moue-
rẽtur: vt normannos in fide contineret multis eos priuile-
giis donat. & Haricuriæ principatũ comitatus appellati-
one decorauit. Et eisdẽ dieb⁹ i Philippi ꝑtãtem venere bur-
gus & blauia munitissima in aq̃tania oppida deprehensis
eudone caluomõtensi & Iohãne de alberto. Cõtra vero ad
maris littus Picardiã versus angli trãportum capiũt. Et
edouardus quas numerosas diuersarũ gentiũ copias ad q̃
draginta milia ꝯtraxerat in franciã mouet. Cui ad sanctuꝫ
quintinũ viromãdię nõ cõtemnẽdum oppidũ cũ valido
exercitu centũ miliũ armatorũ Philippus occurrit. Interi
tñ dũ ibi tantisper se ꝯtinet: dũ omẽs copię ꝯuenissent: an-
glus Terrasciã populatus est. Cõuenietib⁹ simul copiis
cũ rex manu cõserere inter burũfossam & flamingariã ĩstĩ
tuisset: quidã ĩ exercitu primores id agere dehortanĩ: esse
veneris diẽ q̃ xp̃ianis venerabilis esse solet. Militem eo die
magnũ iter cõfecisse: neq́ꝫ equis spaciũ fuisse pabuli aliq̃d
capiendi. intercedere pręterea inter se & hostẽ locũ trãsitu
difficilẽ. Igit̃ vtile fore si in posterã proximã diẽ prælĩũ in-
termittat. Hęc & si inuit⁹ audiret Philippus: ꝑlio tñ absti-
net. Interim edouardus intẽpestę noctis silẽtio: frãcia reli-
cta ad theutones in brabantiã se recepit. Quare fraudatuꝫ
se rex arbitrat⁹ exercitũ in frãciã reduxit. At flamingi co-
mite suo deserto ad edouardũ ꝑficiscentes: eũ vt francorũ
regẽ ꝯsalutãt in verba ei⁹ iurãtes. Ea flamingoꝝ veneratio
ne letus edouardus q̃ eoꝝ auxiliis rẽ præclarã gesturus es-
set: in angliã pergit pecuniã ad belli vsum coacturus. In-
terea terrascẽses q̃ hannoniis finitimi sunt: duce iohanne
veruino hannoniã vastãt aspra oppido nõnullisq́ꝫ locis ĩ-
censis. Hac calamitate offensus iohẽs hãnoniæ comes ver
uinũ in prælĩũ ꝑuocat: die ad dimicãdũ dicto. Quod cuꝫ
nõ detrectaret veruin⁹: comes aubentũ q̃ frãcorũ erat suo
præsidio destituta (nam ad veruinuꝫ laturus opem miles
profectus erat) populatur atq́ꝫ incendit. Grassabatur aliũ-

Haricuria ĩ comitatũ erigi tur.

Fugit edouard⁹

Edouard⁹ a flamingis rex frãcorum appellatur.

t iiii

de & ipse anglus & boloniæ suburbana cum aliquot naui bus cremat. Diu quidem per annos tres cũ omia incursio nibus pderent & milites inter se leuibus tm̃ præliis cõtẽde rẽt multis pplis incõmodis grauabat. Nã tornacẽses Phi lippi iussu ad curtracũ excurrẽtes numerosam pecudũ & boũ prædã ex flãdria abegerãt. At edouardus in angliam traiiciẽs: comitẽ salberiẽsem oxone dñm rebus flãdrẽsib⁹ præfecerat. Hi vt aliquo insigni facto nomẽ per edouardi absentiã cõpararẽt: insulã obsidere ɔstituũt. Quare accersi to guillermo mõtisacuti q reginę apud sanctũ bauonẽ gã daui cænobiũ puerperę custos a rege anglo fuerat deputa tus: Armẽtariã q̃ nõ ꝓcul ab insula distabat: & eã genuẽsi um cohors tuebat: incẽdũt. Inde marq̃tę monasteriũ ade untes: ibi ɔsiliũ capiũt de isula obsidẽda. Mittunt ducẽti equites cũ salberien. & guillermo q insulę litu explorent. Quorum cognito aduentu: insulenses clã bona ciuiũ par te emissa duce relaio viro nobili appropinquãtẽ oppido salberiẽse a tergo inuadũt capiũtq: reliquis fere omib⁹ in teremptis. perductũ aũt ad regẽ hostẽ anglũ in castelleto parisiorũ carceri Philippus cõmittit. Hoc malo auspi cio flamingi nutãtes de pace ad philippũ nũcios mittũt Verũ pacis leges quas illi ꝓponebãt rex nõ admisit. Reie ctis igit a se nũciis: copias attrebatũ ducit p̃misso in hãno niã filio suo iohãne qui regione populaeretur: q collecto ex finitimis pręsidiis exercitu post duras excursiones valẽ cenas vsq latissime factas: cũ ad scãdoueriũ castellũ dies fe re. xv. in obsidione sedisset: adueniente Philippo obsessi paulo post: se & fortunis suis saluis deditione fecere. Arce diruta ad thuinũ q̃ arx cameracẽ. epi erat pgunt: quã a ri chardo lymosino egregie defensam & scalde flumine allu tã Philippus ptinaci oppugnatiõe vexat: in quẽ a bochay ni pręsidio quod prope erat fiebant quotidiane incursio nes. Nec longa mora interfuit: ecce brabantinoru dux & gheldrensis comes & iacobus arteuella cum multa flãdrẽ

Salberiẽsis apð insulã fus⁹.

ssum manu ad diuersam qua Philippus militem habebat scaldis ripam castra fecere. Ponte ad scaldem extructo frequens & acris pugna fuit. Sed machinarũ crebro iactu cõcussis muris castelli: præfectus (opibus in nauẽ depositis: atq; igne in arcem iniecto) ad alemãnos nauigat. Quibuscum silenti nocte aufugit. Flagranti aũt castello miles francus succurrit incendio restincto. Inde normanniæ dux iohannes assumpto in societatem burgundionum duce: hãnoniam infestat: qua decursa paucis post dieb⁹ ad Philippum patrem reuertit. Cõstituerat philippus bouchaynum obsidere: sed audito edouardi conatu qui numerosa classe iñ flandriam traiicere nunciabatur: Locis hostib⁹ finitimis pręsidio imposito franciã repetiuit: ad comparandam aduersus edouardum classem. Quam ex normannis picardisq; (ducibus mareschallis) celeriter eductam armis milite commeatuq; Philippus instruit: institutis ductoribus hugone qereto: nicholao bucheto: & barbauario maritimarum rerum peritissimis. Hi quadringentarũ nauium classe mouẽtes añ sclusam flandrie cõmunẽ portũ cõstituerunt: ita vt nec anglo ingrediẽdi nec flamigo egrediẽdi ptãs esset. Hęc frãcis agẽtib⁹ Edouardus roberto arthesien. comitãte: ꝯscensis nauibus prospero vento in cõspectum francę classis paulopost adnauigat. Quo animaduerso barbauarius: ecce o cõmilitones inquit regẽ anglũ Qui si omnibus nauibus nos in hoc angusto mari intercipiat nulla nobis erit classẽ dilatãdi ptãs. Sati⁹ esse arbitror in late patẽs pelagus nos traducere quorũ in oculos sol irradiat & maris fluctus nobis aduersatur. Hęc barbauario loquẽti Nicolaus buchetus & tu inqt barbauari pecuniæ rõnẽ melius q̃ naualẽ pugnã ministrares A furca pendeat qui hinc discesserit. Periculi peritus barbauari⁹ cũ quattuor triremib⁹ portu soluit. Ante omnem edouardi classem pręcedebãt onerarię naues duę quib⁹ nobiles quidam an

Classis frãcorũ.

gli vehebātur. In quas iniectus barbauari⁹ non magno negocio naues superat: occisis qui in ea erāt vniuersis. Sed instaurāti tota classe pugnā edouardo cū portu adhuc frāci se cōtinerent. & loci angustia atq₃ hostiū multitudine ita p̄merent̄ vt sese explicare nō possent: nec in cōtinente se recipiendi facultatē haberēt: littora flamigo obseruāte: post q̄ horas sex acerrime depugnassent periere: pridie festi Iohānis baptistę. anno salutis trecētesimo quadragesimo supra mille. Itaq₃ quieretus in hostiū potestatē viuus icidit: qui classis partē sibi attributā solis piscatorib⁹ & vilis ministerii hoībus armauerat: q̄ eos scilicet modico stipēdio cōductos acceperat: nobilitate cōtempta cui majus stipēdium opus esset. Buchetus aūt qui barbauario furcas imp̄catus fuerat in malū sublat⁹ strangulat⁹ est. Vnus tm̄ cū paucis minorib⁹ nauigiis barbauari⁹ euasit reliqua classe amissa cū illis duabus quas sub ip̄o pugnę p̄ludio captas rettuli. Cecidisse ex vtroq₃ exercitu triginta milia tradūtur Edouardo aūt femur tragula traiectum fuit. Qui solidato vulnere: gandauū omēs belli duces accersit: vt de reliquo bello gerendo rationē exqreret.

Clades ingens francoꝝ apud sclusam.

Est in frossardi hystoria francos om̄s in hac nauali pugna occubuisse. Et cū ip̄e autor plus anglis q̄ francis suo more tribuat: p̄trahit vt vult suā narrationē vel ampliat. Nā cū maxime verū est buchetū alterū classis ductorē fuisse a malo iubēte edouardo suspensum: id tn̄ frossardus p̄terit: quia id ad Edouardi gloriā minime p̄tinere nō ignorabat. Cū anglus copias in cōtinentę deposuisset atq₃ gandauū p̄uenisset: placuit oēs copias bipharia diuidere. vnā alemannorū atq₃ gandensiū qui tornacū versus mouerent: reliquā ex flamigis qui ad oram maritimā & casletū incolunt: cui Robertus arthesiensis p̄ficeretur sanctū audomarū petere edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modū copiis ip̄e ad scliniū tornacen. epi p̄diū tentoria sua ponit atq₃ ciuitatē vndiq₃ circūuallat. Erant. n. in ei⁹ exercitu p̄ter anglos brabantinoru₃

dux: comes hănoniȩ: Iacob⁹ arteuella & ex theutonĭũ pceribus ꝗplurimi: ita vt oĭs exercit⁹ centũ & viginti miliũ esse diceret. Postq̃ philipp⁹ cognouit qd ab edouardo agere tur: conestabile: fuxi comitẽ: & bertrandũ alterũ ex marescallis cũ quattuor equitũ milib⁹ tornacũ mittit. Burgũdorũ vero ducẽ cum magno pcerũ numero ad sanctũ audomarũ pgredi iubet: q duab⁹ & quadraginta nauib⁹ de lati ĭpata fecerũt. At rex ipe delecto sibi exercitu castra ĭter attrebates lẽsumq; habuit: dubi⁹ adhuc quorsũ ĭclinaret. Robert⁹ ꝯo arthesieñ. cui attributi ĭferiores flamingi erãt vix eos ducere potuit cũ omnino ĭstituissent nouã fossam nõ pterire. Sed dolo vsus robert⁹ affirmat se ex oppidanis sancti audomari binas lĩas excepisse: quib⁹ maxime sperabat patere illi in vrbẽ aditũ si illo copias promoueret. Creduli roberto flamingi arquas q vicus est flandriã euntib⁹ sancto audomaro pxim⁹ arcẽ habẽs: ptenus petunt. Ex quo loco ĭcursiones atq; ĭcẽdia fecere. Interim mẽs philippo fuit in robertũ arthesĭẽsem ducere. Quod postq̃ robert⁹ cognouit vocatis ad se sui exercit⁹ primorib⁹ ait tps esse ad sanctũ audomarũ ppius cõcedere: se alteris lĩis ab oppidanis admonitũ ne oblatã occasionẽ ptermittat. Leti hoc nũcio milites armis captis in aciẽ a Roberto ordinãtur. Igit̃ duplici acie ĭstruct⁹ pxime hostẽ copias sistit. Pugnatũ est diuersis locis acerrime ita vt p portis oppidi robert⁹ irrũpens eqtes aliquot francos occiderit. Sed dũ ad hunc modũ furit: arthesienses & nõnulli ex flamĭgis q in francorũ exercitu erãt: in alam berghensiũ atq; furnensiũ irruẽtes & comes arminiaci aliorsum pugnã in yprẽses cõmittens: hostẽ in fugã vertũt. Rediẽs aũt in castra Robert⁹ cũ deserta oĩa ꝑpisset cassetũ primo: deinde ypras: mox ad edouardũ se recepit. Ex quiq; & quadraginta milib⁹ q cũ Roberto militabant tria tm̃ milia interẽpta fuisse memoriȩ pditũ est. Fuga flamingorũ cognita Philippus ypras copias ducit & edouardus de vi desora obsidere tor-

Lre edouardi ad philippū.

nacū festinat. Litteras quoq; ad philippū in hac sententia dat. Non ignorare illū ꝓ sua virtute & sapientia francię regnum ad se optimo iure pertinere: quod vi atq; armis ipse philipp⁹ vsurparet: se ꝓpterea flamingorū maxime auxilio in franciā traiecisse quę sua esset: ideo scite ꝓbeq; facturum si iniurius vltra nō fuerit: sibiq; debitā hęreditatem liberam dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeq; violetur. Si minus id curet: seligat homies belli peritos centum quib⁹ cum ipse secū cum totidem armatis cōgrediat. alioquin totis copiis ad pugnā descendat. post p̄sentes litteras scriptas decimo die ad pręliandū constituto. Ad has angli litteras Philipp⁹ ad insequētem modum respōdit: se vnas quidē litteras vidisse quæ edouardi nomie ad Philippū valesiū datę esse ferebātur. Sed quia ad se regem scriptas nō esse cōstabat ad ea quę a Philippo peteret nō op⁹ esse respōso. Sed quādoquidem in franciā arma intulisset: qui sibi francorū regi debitam fidem supra paucos annos p̄stitisset atq; in eius verba iurasset: se ita regni maiestatem tutaturū: vt oportuno aliquando tempore illū regno extrudat. Neq; se multi ęstimare ꝙ flamingos auxiliares haberet quos prauis facile cōsiliis ad defectionem se duxerit. Sperare ꝓpterea gentis eius oppida atq; cōmunitates comitem suū aliquādo recepturas.

Respōsio philippi

Quāobrē disceptauit edouardus de regno francorum.

Nūc quia de edouardi in regnū francorū aduersus philippū controuersia locus incidit: nō impertinens est paucis ostendere: quo iure anglus regnum ad se pertinere decertarit. Philippo pulchro masculinę ꝓlis tres liberi & totidem fœminę fuerunt. Ludouicus qui hutinus dictus est: Philippus longus: & Carlus pulcher. Fœminæ diuersa matrimonia sortitæ sunt. Margareta Ferrando castellæ regis filio nupsit: ysabellam Edouardus secūdus huius Edouardi pater habuit vxorē. Tertia cui katherina nomen fuit decessit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defūcto regnum legitima successione tenuere. Hutinus patri: Philippus longus huti-

no: Philippo longo Carolus pulcher successit. Hutin⁹ annum. longus quinq;: pulcher annos septem (nullis liberis relictis) regnũ possedit. Nam iohãnes hutini fili⁹ dum remos vnctionis gratia petit / moritur. filiam ebroicẽsis comes sibi copulauit. Philippo longo hutini successori vnica filia fuit comitis arthesieñ vxor. Quare morienti longo successit Carolus pulcher: qui iohãnam burgundam grauidam cum reliquisset: turbationis de qua nũc agitur occasio extitit. Nam cum blancham regina peperisset: de legitimo herede cõtentio insurrexit. Erat eodẽ tempore ex carollo valesio Philippi pulchri fratre superstes Philipp⁹ filius qui & valesius appellabatur cum fratre Carolo alenconii comite. Edouardo igĩt atq; Philippo valesio de successione cõtendentibus: conuentus francorũ habitus est: quem triũ statuum contionem vulgus vocat. Ibi de contendentium iure diu multũq; disceptatum est dicentibus valesianis Philippũ Caroli pulcri heredem esse cuius & duorum precedentiũ regum Hutini & longi consobrinus per genus masculinũ esset. Contra asseuerantibus anglis: edouardum tertium non iniuste regnum vendicare: quam ysabella Philippi pulchri filia & triũ quos memoraui regum soror genuisset. Igitur cum ex regibus nepos & masculus esset edouardus successorem Caroli definitũ iri se magnopere deposcebat. Sed edouardo obstabat lex saliqua: quæ a Pharamondo vt supra scripsi frãcis data in illos vsq; dies obseruatissima habebatur. Ea lege soli virilis sexus reges a marib⁹ regib⁹ orti: regnũ administrãt nec ad eam dignitatem fœminæ admittũtur. Cui⁹ legis hec sententia est. Nulla hereditatis portio de terra saliqua ad mulierem venito. Terram autem saliquam frãcorũ iurecõsulti eam dicũt que solius regis est. & a lege alodii distat q̃ subditos comprehẽdit quibus datur per hãc legem rei alicuius liberum dominium non exclusa principis maiestate. Astipulabaĩ p̃terea vetustissime legi diuturna ꝯsuetudo q̃

Terra saliqua.

mares nō fœminas frācis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex fœmina ortus erat nulla successionis ratio poterat suffragari. Quod si iuris quippiā Edouardus ex matris origine sibi præsumeret: videret ipse nauarræ regē q ex hutini filia & ebroicen. comite cū nat9 esset: nullā in regno potestatē quæsiuisse q intelligeret fœminas a regni hæreditate esse semotas. His rationib9 edocti ii q cōmuni auctoritate consiliū habebant: Philippo regnū adiudicant. Cui iudicio nec edouard9 detraxit: fide p9 paucos ānos apud ambianos Philippo de aquitaniæ feudo præstita. Cui9 demq; aspnator: sicuti ex præscriptis paulo supra litteris pstat: tornacū flamingorū auxilio fret9 obsedit. Igit coangustati obsidione tornacēses missis ad philippū nūciis orāt suppetias ferat: cōmeatū ad eos pter circūsedentē ciuitati hostē importari nō posse. Tornacēsium cōditione accepta: Philipp9 delectos cōfestim pceres cū instructis duobus militū milib9 mittit. Ipse vocatis ad se belli ductorib9 petit vtrū meli9 iudicarēt in flandriā ne penetrare: an tornacū pficisci. Tornacū petere sati9 visū est. Mouit igit rex & ad tria miliaria pxime hostē castra ponit. Interi cū neq; tornacū anglus oppugnaret: neq; hostē Philippus lacesseret: s; nūc a frācis: nūc ab hānoniēsib9 atq; brabātinis flamingisq; fierēt excursiones: & diriperent circūstātia oppida; cōcordiā inter reges comitis hannoniæ mater & Philippi regis soror pcurauit atq; inducias obtinuit. Cōpositionis forma hæc fuit. Edouardo aquitaniā & pōtiuiā cū Philippus restitueret flamingis debitū omne remitteret: excōicatione qua tenebant aboleta. Ad hunc modū rebus compositis exercitu dimisso: Philippus frāciā: Edouardus gandauū petit. Eadē tēpestate Iohēs Britonum dux sine liberis vita defungit: cuius morte grauis admodū contētio de principatu inter carolū blesensem: & iohānē de mōteforti excitata est. Itaq; guido & iohēs fratres erant iohis quē mortuū diximus. Et guydo Lemouicen. viceco

Philipp9 copias tornacū ducit.

Inducie.

Cōtentio d ducatu Britānie.

mes relicta filia quã carolus blesensis duxerat vxorẽ/ cum præ iohãne fratre mortẽ incidisset: iohẽs mõtefortan⁹ ducatũ vẽdicare ꝑtendebat: repugnãte carolo q britonũ consuetudinẽ iohanni obiectabat. Britonũ eñ lege q̄q̄ multi eodẽ matrimonio fratres ĩ nobili familia nascanť grãdior natu p̄ri p oẽm hęreditatẽ succedit. Et hic quidẽ nullis relictis liberꝫ si moriť secũdus hereditatẽ oĩno assequiť. Morienti vero quisq̧s ex eo generat⁹ est etiam fœmina vẽdicat principatũ. Et sic deinceps p fratrũ successiões eadẽ lex obseruať. Igiť quia caroli vxor ex guydone genita esset ad eũ vxoris noĩe ducatũ ptinere carolus certabat. Atq̧ ita in iudiciũ parlamẽtei senatus re plata principatuꝫ blesensi iudices attribuerũt. At iohãnes montefortensis ne senat⁹ sentẽtię accederet: nãnetũ vrbem ꝓfect⁹ est: meditat⁹ armis se tutari. Verũ inanis eius conat⁹ extitit. Nã missis nannetũ iohãne philippi regis filio: normãnię duce: & carolo philippi fratre: alenconii comite: mõtefortensis ad philippũ deduciť quẽ apud luparã rex in carcerẽ coniecit. Cognito mõtefortensis impedimẽto: Edouardus (q̄q̄ p id tp̄s iter philippũ & se inducię ꝓrogatę essent) robertũ arthesieñ. ad Britones aduersus blesensem mittit. Qui prima expeditione cũ incursiones aliquot p̄dasq̧ fecisset: ad edouarduꝫ reuersus: iterũ cũ salberiensi comite mouẽs pugna nauali cõmissa in femore vuln⁹ accepit vnde paruo post tp̄e decumbens morte absumitur. Transfretauit quoq̧ ab britones Edouardus: vannasq̧ vrbem maritimaꝫ circũsedit. Qđ postq̄ philippo nũciatũ est q tum apud turonos agebat. illo exercitũ ducit. Cuius aduẽtu cognito edouardus obsidionẽ soluit. Legati auteꝫ romani p̄nestinus & hãnibal qui pacis causa a pontifice Clemente sexto venerant postq̄ vident reges nõ ꝓcul ab alterutro distare crebris legationib⁹ de pace agunt De qua cũ nõ ꝓueniret ĩducię posite sunt intra quas vtriusq̧ regis oratores se coram pontifice sisterent. Qui cõtrouersiæ causa cognita meliores pa-

Edouardi ꝑfidia.

Robert⁹ arthesiensis moriť.

dis conditiones non vt iudex sed vt publicę pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus: philippi oratores ad pōtificē missi cum de ludouici bauari absolutione nichil impetrant (nam vt bauarū ad se: anglo rege relicto: Philippus conuerteret absolutionis eius pcuratione apud pontificem omni cura tractabat.) De dalphinatu viennēsi hæc composita referuntur. Imberto dalphino nec liberi nec liberorum spes vlla erat. quáobrem ad vicinum sibi regē prospiciens: a quo principatus eius pace belloqꝫ administrari posset: Philippū Philippi regis filium successorem atqꝫ hæredem instituit: nec multo post pecunia de qua cōuenerat a Philippo accepta mundo abrenūcians prædicatorū ordinem Lugduni ymbertus professus est. Et ab eo quidem tempore ymberto defuncto franci viennam dalphinatumqꝫ possederunt. Inter tot quę supra memoraui bella cum Philippo pecunia parum sufficeret: nouam exigendę pecunię formam excogitat: qua sine cuiusqꝫ conditionis discrimine omnes regnicolę tenerētur Sal quo nemo facile abstinet comparari aliunde q̄ ex publicis que instituerat promptuariis vetat. Quod autem a mercatorib⁹ aut emptum hactenus: aut posthac emendum esset id ab iis quos ad id negocium deputaret granetarios per vices temporum precio indicto distribuendum fore. Id tributi genus & si graue multis visum est. ad hanc tn̄ vsqꝫ ætatem pēditur. ingeniosum profecto inuentum quo nemo a tributo liber est. & vnde ingens rebus pecunia quotannis venit. Monetę insup ęstimationē auxit ita vt quæ vni⁹ denarii erat quinqꝫ denariorum paruo post tp̄e haberet̄ Quę res annonæ caritatē importauit ita vt tritici sextari⁹. lxxvi auenę vero septuaginta solidis venirent. Eadem frumēti pœnuria cum burgundia laboraret: dux ex regis assensu magnā tritici ex agro aurelianensi vastiniensiqꝫ atqꝫ blesia nauibus copiā imponit quæ p ligeri ad burgūdos veheretur. Id moleste ferentes aurelianeñ. concursu facto na

Marginal notes: Dalphinatus ad frācos ptinet. — Vectigal ex sale. — Monete valor augetur. — Caritas annone.

nes expilant & omne frumentum venale extrudunt: cui⁹ rei certior factus rex missis aureliam duobus ex aulicis auratis equitibus negocium dat autores supplicio afficere.

Oliuerius præterea de clissõe qui a rege defecerat comprehensus parisii capite punitur. Puniuntur eadem causa gaufridus malestretus: Iohannes talkarus: Guillermus ebroiceñ. & alii quidam ex britonum nobilitate qui Edouardi partes sequebantur. Par quoq; pena secuta est Guillermum baconem/ Richardum perceium/ & rochetessonez qui Gaufrido haricurto normanniæ principatum affectãti fauebant. Per eos dies anno qui fuit a salute. xliiii. supra mille ccc. Phillippi iussu iohãnes normannorũ dux auinionẽ ꝓfect⁹ est: vt sicuti cõuenerat de regũ cõtrouersia apud põtificẽ ageret. Sed edouardo per nũcios omnia agente: quib⁹ nõ satis sufficiens experiẽdi in iudicio potestas erat: re infecta iohãnes ad patrẽ reuersus est. Tũc blancha caroli pulchri filia Philippo regis filio nupsit. Et eodem ꝓpe tpe cũ edouardus sclusam se cõtulisset spem gerens flamingos in fidẽ recipiendi: cognito ꝙ arteuella gãdensib⁹ fuisset trucidat⁹ retro in angliã abiit atq; ad aqtanos copias mittit: q inducias sua sponte violauerant. Arteuella aũt ꝓditiõis suspect⁹/ Gandauũ a magistratu vocatus mox a plebeia turba occidit. Neq; passa est cadauer sepulchro ꝯditũ ꝯsumi: sed inde effossũ feris & volucrib⁹ exedẽdũ abiecit. Nũcio de ãglorũ in vascones aduẽtu accepto Philipp⁹ iohãnẽ filiũ cũ delectis militib⁹ ire iubet. Sꝫ postq̃ cognouit ãglos duce herbi comite mltas p eã regionẽ arces occupasse. de reb⁹ bñ gerẽdis desperãs: exercitum reduxit. Qua re vbi patrẽ ĩdignari accepit: aqtaniã repetẽs aguilonẽ obsedit. Sed renouato iter reges bello vt pñi auxiliũ ferret: soluta obsidiõe: in frãciã venit. Per id tps ãno salutis Millesimo trecẽtesimo quadragesimo quĩto. Iohẽs de mõteforti ipos mẽtis vita excessit apparẽtib⁹ illi in ipo excessu demonib⁹. Tãte siqdẽ coruorũ turba ędib⁹ moriẽ

Oliueri⁹ de clissõe capite punit̃ ꝛ alii.

Edouardus iterũ nocens.

Coruorũ greꝫ.

Stult⁹ lo-cutor punitur.

tis insedit: quātā esse in gallia nemo iudicasset. Erat per id tēpus cōpendii ciuis symō poilletus qui verbi ꝓdigus dicere nō verit⁹ est Edouardo q̄ Philippo plus iuris ad frā ciȩ regnū ꝑtinere. Quāobrē mox cōprȩhēsus atq; in tabulatū elatus: brachiis primū: deinde crurib⁹ atq; postremo capite exsectis: diras ꝓ sua temeritate pœnas luit. Constituerat Philipp⁹ magnā classem cogere vt in angliā traiiceret: atq; ei⁹ rei cā missis ad genuā nūciis onerarias naues expectabat: & fabricare prȩterea īsolitȩ magnitudinis nauē apud harfleū normāniȩ portū iusserat. Sed cūctantib⁹ qui missi erāt: atq; appellēte in normāniaȝ cū centū supra mille nauib⁹ edouardo: instituto Philippus abstinuit cōpulsus aduersus hostē militē instruere. Interim dū cūctat̄: festinabat anglus cū gaufrido haricurto oīa populari. Itaq; montēburgū: carētum: sanctū lōdū thorinū/ cadomūq; occupat: prȩdis inde abactis & in angliaȝ traductis. Cadomi autē cū pleriq; nō parua nobilitate ꝓceres & guillermus bertrādus baiocēsis prȩsul prȩsidii cā essent. q̄q̄ oppidani obstinatis virib⁹ hosti resisterēt retro tandem (nescio quo reuocāte) cedētes. anglū mox in oppidū irrūpere cōspiciūt. Atq; ip̄e conestabilis cū iohāne de tancaruilla arce egressus capit̄/ & in angliā dimittit̄. Ex cadomo lexouios Edouardus petit. Inde fallesiaȝ mox rothomagū ducens: post q̄ philippuȝ exercitū ibi habere cognouit: ad pōtem archȩ se cōuertēs: a philippo prȩuētus est qui ydoneū bello locū occuparat. Quo potitus rex edouardo p̄ nuncios mandat: si in prȩlium totis copiis veniat: se pugnādi potestatem facturum. Nūciis anglus respondet nō detrectaturum se prȩliū dum in agrum parisiēsem venisset. Cōferendi spe accepta philippus ad diui germani monasteriuȝ se recepit. Anglus vero p̄ agrū vernonēsium iter faciēs suburbanis succēsis mantā alias medontē accessit. Deinde meulanum oppugnare conatus cȩde suorum dānificatus est: eapropter ira excandens murisū proximū meulano locū

Conestabilus & iohānes de tācaruilla in angliaȝ ducūtur.

totum prorsus incẽdio consumpsit. Nec cũctatus possia·cum accessit oĩa sancto Clodoaldo tenus diruẽs cremẽsq;. Cui ne retro abeũdi potestas foret: ponte qui est possiaci a frãcis refracto: interceptus anglus videbatur. Sed cũ se per monteforte iter habere simulasset: & philipp⁹ vt illi occurreret ad antoniũ vicum castra posuisset: restituto possiaci põte anglus bellouacũ abscessit. Quod postq̃ resciuit philippus se proditũ esse palã magna voce querebatur. Vnde hostẽ persequi omnino constituẽs: cũ3 audisset anglũ per picardiã iter ad mare cõficere: abbatis villã pontiuiaci primariũ oppidu3 petit. Habebat arenis castra eo die anglus et se ibi militẽq; reficere cõstituerat donec ex iis quos ad vadum quo exercitũ traiiceret: nũcium miserat accepit. Sed de philippi aduẽtu certior effectus flumine celeriter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorũ perit⁹ erat traiecto: ad vicũ quẽ blancã aquam incolę dicunt iuxta crecia·ci siluam castra fecit. Nec transitum impedire potuit godemar⁹ fayacus: quẽ vt anglũ traiici ꝓhiberet cũ duodecim milibus pugnatorũ Philippus pręmiserat. Eo cũ ꝓxime se Philippus ꝯtulisset: sciscitatus q̃ ꝓcul hostis abesset: cũ mentiẽtibus sibi quibusdã crederet hostem duodecim miliaribus distare: ipse vt erat ardens cõgredi: anglos ꝓspicit tribus tãtum passuũ milibus abesse: proteruus ergo signo suis dato q̃q̃ ordinem miles non seruaret in hostem vadit. Erant balistarii genuenses ad numerũ quindecim milium in prima fronte cõstituti. Qui ad primũ sagittarũ strepitũ (quib⁹ anglus statim ineũte pugna vsus est) exterriti in fugam se cõuertunt. Quos cũ persequi philippus atq; interfici iubet: magna nichilomin⁹ reliqui exercitus pars deserto rege fugę se dedit: magna pars fusa occisaq; ẽ: cu3 ex acie hostiũ sagittarii tantũ depugnassent. In interemptorũ numero primi fuere bohem⁹ rex alẽconii comes philippi frater: Lotharigorũ dux: Ludouicus flamingorũ comes Comes haricurt⁹ & sancerrẽsis: alias castri cęsaris quod oppi·

Pugna apud creciacũ.

dū olim agenditū dicebatur. Philipp⁹ vero ad ambianos nocte cū paucis se recepit. Postridie pugnę q dies erat dominicus ꝑmulti pedites atq₃ equites ex fuga recepti cū ad castra sua redirent: visis ꝓcul francorū signis quę erecta angli tenebāt: rati illic aciē frācorū esse: i man⁹ hostiū incidētes multo plures ex eis q̄ pridie occisi sunt. Strages fuit occisorū miliū triginta. Hāc plerīq₃ stragē vindice deo factā dixerūt: aliis in Philippū culpā referētib⁹: qui spreto ꝓcerum prefectorūq₃ cōsilio: cū militē diuturno itinere defessum haberet/ nulla quiete data ī hostē incurrit.

Gallorum indumenta.

Fuisse ꝑ id tēpus ꝑ franciā vestimētorū nimiā deformitatē scriptores tradūt ita vt ioculatoriā vitam agere frācos a vestib⁹ iudicares. Crediderim nō defuisse illis & lasciuiā atq₃ supbiā quotidiana gentis mala. Itaq₃ cōtinuo vix decēnio vnius modi indumentū seruat: nouitatis semꝑ studiosa. Itaq₃ vl' angustia vel laxitate: itē breuitate seu lōgitudine vestimentorum galli peccant semper. Philippus autē multa secū repetēs godomarū fayacum suspectū habuit q hostē apud blancam aquā a vado nō ꝓpulisset: voluit ꝓpterea godomarum supplicio afficere. Consilio tamē iohānis hannoniensis ab ira tēperauit.

Callisium ab Edouardo obsessum.

Victor edouardus re ꝓspere gesta per mōstrolium boloniāq₃ viam faciens: in planicie calisii castra fixit. Indignatusq₃ q oppidani illi obsisterēt iurat se inde nō moturū: donec oppidū expugnet: atq₃ ita viculo quodā leui materia nō ꝓcul a callisio extructo (quē villā nouam audacē appellauit) ibi diuersari ꝑ obsidionis tēp⁹ animo firmat. Cui ab initio flamingi cōmeatū affatim ministrabāt. Sed postq̄ defuncti comitis ludouici filiū in dominū admiserūt alius illis anim⁹ fuit.

Nota harricurti comitis penitentiā.

Interea cū hæc in Picardia gerūtur: comes darb⁹ q burdegalā tenebat postq̄ iohānē normānorū ducē aquitaniā reliquisse cognoscit: xantonas: sanctū iohānē angeliacū: pictauūq₃ occupat: & prędis ī de factis burdegalā reuertit̄. Gaufrid⁹ autē haricurtus quē a philippo defecisse & normāniā₃ affectasse supra

scripsi: cōmissorū a se pœnitēs: collū mātilli quasi fune cir cūligat atq; ita ad philippum veniēs & vociferās. Prodidi inqt regē & regnū: misericordiā tuā rex expeto. Cui veniā philipp⁹ īpartiuit. Paulo post repato exercitu: hisdinū arthesii oppidū rex petit: vt anglū pugna adoriret: qui tā arcta obsidiōe mari terraq; calisianos pmebat: vt nichil vi ctus ad eos īuehi posset. Dū sedet ad calisiū edouard⁹: gau uinus bellomōtan⁹ laudunēsis. qui laudino relicto se ad mediomatricos receperat: p colinū tomelū misere pditio nis hominē litteras ad anglū dat quib⁹ spondet illi laudu num tradere. Est autē laudunū nō procul a viromādis in colle edito ciuitas: bello in oēs finitimos gerēdo accōmo datissima. Colin⁹ acceptis a gauuino litteris: cū frācus eēt diu dubi⁹ fuit anglo ne an frāco regi eas reddat. Stat tandē animo sentētia ad philippū pditionē deferre. Cognitis lit teris rex colinū docet remos repetat. vbi gauuin⁹ illū pre stolabat. Vtebatur autē pditor religioso habitu & se spe cie pietatis occultabat. Colin⁹ postq̄ ad remos se cōtulit: pretore certiore ab eo facto gauuinū pdit: qui laudunū a pretore pduct⁹: post acceptas a plebe multas cōtumelias: postremo lapidib⁹ obrut⁹ est & ei⁹ vnicus fili⁹ paterni cri minis cōsors ppetuo carcere afflict⁹. Interim callisiani cōmeatu defecti postq̄ philipp⁹ despato subsidio auxiliū ferre nō pōt: anglo se dedūt: vita atq; vna tm̄ veste illis cō cessa. mēse vndecimo obsidionis anno xpiani natalis. M. ccc. xlvii. Relicto igit callisio oēs cū ad regē frācū venisset plīma ab eo hūanitate accepti sūt. Instituitq; philippus vt nulli ptās magistrat⁹ aut officiū cōmitteret: donec q calli siū tā ingenue defendisset singuli singula officia recepis sent. Inter quos primari⁹ erat iohānes vienēsis burgūdus eques. Cui⁹ opa callisiū i philippi fide quoad fieri p eū po tuit pmāserat. Callisio recepto edouard⁹ aymeriū pauiēse oppido pfecit. A quo cū Gaufrid⁹ charn⁹ q sctō audoma ro preerat callisiū pecunia redimere voluisset re cōpta: in

Gauuin⁹ pditor.

Callisium edouardo deditur.

1347

emptoris perniciē fraus recidit. captus eñ & grauiter vulneratꝰ in angliā missus est. Qui autē cū eo tā gloriosū; facinus aggrediebať dñs de montemorētiano fuga se saluauit

Comes blesensis capitur.

Per idē tps carolus blesensis britonū dux apud rupem lerianā victus captusq; ab anglis est. Tot incommodis affectus Philippus consiliū parisiu; ꝯtrahit. Ibi agit de expeditione in angliā ducenda. Cui sine cōtrouersia oēs assētiunť, ꝓmittuntq; singuli auxiliū m ferre: atq; vt stipēdio militi soluendo pecunia quæreret: itur i aduenas italos q fœnus exercebāt. Illi eñ prȩter regias leges fœnꝰ augebāt: ita vt supra milia librarū decē primȩ fortis: ad quattuor & viginti milia libra; parisianarū vsura increuisset. Eā ob rē eorū bona fisco deputata sunt. Grauis eodē tpe pestilētia francos affecit: absumptis ꝑ annū & semis triginta hominū milibus. Eadē tēpestate ex theutonibꝰ exiuere in frāciam cōplures: q se flagellis & acutis stimulis percutientes pniam de suis pctis agere se dicebant. Sed a philippo prohibiti vix abstinuerunt. Mortuis vero vxoribus philippꝰ blanchā regis nouarrȩ filiā: iohēs eius filius iohanna; boloniēsē vxorē accepit. Edouardo adhuc apud calisium agente: intercedētibꝰ romanis legatis: inducȩ anni vnius a regibus ꝯcessȩ sunt. Hȩc cū anno salutis. M. ccc. quīquagesimo mēse iunio agunť: Philippus mēse augusto apud nogentū regis moriť: annū agens quinqgesimūseptimū: q bñ fortunatus primū: deinde fœlix: postremo optimus xpicola appellatꝰ est: & apud diuū dyonisiū humatꝰ post q annos tris & viginti regnasset. Eius regis diebꝰ iohannes xxii. pōtifex romanꝰ de diuina cōtemplatiōe atq; visione temere sentire atq; prȩdicare ausus est: aduersantibꝰ illi catholicis viris quibꝰ i primis philippus adiutor fuit. Huiꝰ regis opus est monasteriū virginū ordis sanctȩ clarȩ apud pōtē sācti maxētii quod de moucello appellať. Qui locꝰ ob bonorum publicationem cuiusdā lesȩ maiestatis damnati Philippi fisco fuerat adiectus.

Iohānes xxii.

1350

Eiusdem compendii Liber nonus.

Erre commēdato philippo valesio: iohānes ei⁹ fili⁹ regnū adeptus ē: & de more frācorū regnū remis vnctus. Qui inde parisium repetens incredibili oīm leticia except⁹ est. Venerat tū ex anglia solutus carcere radulphus angi comes & conestabilis quē cadomi ab anglis captū supra enarraui. Hic ꝙ in iohannē (vt ipse spōte ꝯfessus est) crimē lese maiestatis commiserat apud neellā parisii capite trūcat⁹ est: substituto in cōnestabilitatu iohāne hispaniēsi quē rex angolismensi comitatu pauloante donauerat. Tūc dira ānone caritas frācos vexauit. tritici nāq; sextarius libris octo parisiorum veniebat.

Per hos dies in xantonib⁹ infœliciter aduersus anglos a francis: duce guidone neellensi pugnatū est: eodē cū plurimis frācis occiso. Sꝫ ne prorsus inimica fortuna esse videretur: sancti iohīs angeliaci oppidū a frācis receptū est. Sꝫ accessit ab anglis aliud detrimentū. Agente eī̄ iohē apud sanctū audoenum in agro Parisiēsi diē festū ordinis stelle: quā pro insigni suo portare instituerat: aderat illic inter aulicos matheus de bouquinghē quē arci guinarū prefectū iohēs posuerat. Qui ꝑ inducias q̄ cū anglis ꝯuenerāt nihil doli metuēs: guillermum bellicorū sui loco statuerat. Hic guinas anglis ꝑdidit. Et paulopost perfidie pœnas luit.

Facta etiā cedes ē a carolo nauarro rege apud aquilā normānie vicū. Nec ei⁹ cedis cām scriptā inuenio. Quiescētem noctu iohēm hispaniēsem francie conestabilē missis satellitib⁹ necari nauarrus iubet. Nec homicidium dissimulat. Sed datis ad cōplures ciuitates: atq; ad regios ꝯsiliarios litterꝫ iohēm legitimis causis interēptū fuisse diuulgat. Nec secus necis autorē se predicare verebat̄: q si aperto bello crimen defensurus aduersus regē esset: cuius filiā desponsauerat. Apud magnates raro affinitas valet. Nauarrū homicidā seq̄bant̄ Philippus eius frater gaufridus haricurt⁹: dn̄s

Cedes a a nauarro rege hoie malo.

habius: iohannes malet⁹: dñs itẽ de gerardi villa quá grauillá vocamus. Amalric⁹ de meláno & alii nõ pauci. Iohẽs aũt rex q regni ꝓditionẽ & dirá fortunã asperiorẽ reddere nolebat: ad carolũ nauarrũ q mantę agebat: viros & dignitate & genere illustres guidonẽ bononieñ. cardinalem: robertũ gallũ laudunẽsem antistitẽ: borbonii ducẽ & comitẽ vindocinẽsem mittit. Qui tametsi criminis impunitatẽ carolo offerrẽt: veteres tñ iustę indignatiõis causas adduxit. Deberi sibi ex cõposito & nuptiarũ fœdere pecuniam Quá dissolui imprimis oportere ꝯtẽdebat. Ea ꝑsoluta ẽ: terręq̃ plurimũ attributũ quod ꝑpetuo teneret. Liberum itẽ illi esset pretoriũ inter suos cõe instituere quare normánorũ duci fuerat indultũ: quod scacarium vocát. Sup hęc homicidis impunitas cõcessa. Et q̃q̃ hęc accepisset: nõ tñ ad regẽ prius venit: q̃ andegauũ comitẽ iohis filiũ obsidẽ haberet. Venit tandẽ & apud senatũ parlamẽti (sedente rege) carolus cõmissę cędis veniá postulauit: obtinuitq̃ interueniẽtib⁹ reginis iohána eius sorore & blácha. Non quieuit tñ nauarrus. Quáobrem iohẽs rothomagũ se cõtulit: & cõplures q̃ ad carolum spectabát arces ad se recepit. Verũ reuersus ex nauarra carol⁹: hortatu dalphini vienneñ. ad regẽ veniẽs: se omni suspitiõe liberauit. Mouit ꝑ eos dies ex anglia gallię princeps edouardi filius: & ꝑ aqtaniá ad tholosates irrumpens carcassonę burgũ & q̃ omĩa nar bonam vsq̃ erát igne consumpsit nõ occurrentibus illi arminiaco comite & aliis ꝑmultĩ copiis quas ad ꝓuincię custodiá iohẽs statuerat. Edouardus ꝑterea induciarũ impatiẽs iureiurãdo violato arthesiũ rursus ingredit̃ & hisdinũ vsq̃ prędas facit. Qui iohẽm in eũ ex ambianis ducentem cũ audisset: intacto hisdino callisium regressus est. Iohẽs ꝟo hostẽ cedẽtẽ persecutus: apud sanctũ audomarum castris positis: marescallũ dodrehan ad anglũ cũ his mandatis legat. Aut cum eo singulari certamine aut toto exercitu congrediatur. Neutrum edouardus acceptum habuit.

Sed confestim transfretauit ad suos. Iohanni cū in franciam remeasset cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniam ad belli vsum cogere. Conuocat; ad regni primoribus omnium assensu, pmittūtur illi triginta milia armatorum in annos singulos quæ populi impensa militi stipendia facerent. Nec fuit quispiā in omni franciæ regno: annuum vel ex suis operis vel ex prouentibus cēsum percipiens qui cogendo stipendio non contribueret. Que res (vt ipse arbitror) causa fuit seditionis plebeiorum attrebatium aduersus primores ciuitatis. Plebs enim in opulētos insurgens aliquot interfectis reipublicæ gubernacula vsurpauit. Ad quos missus a rege arnulph⁹ daudregus frāciæ senescallus centum supplicio affecit. Rex præterea nauarrus iohanni continenter infensus: detrectare id quod de stipendio agebatur cœpit. Cui haricurtus comes & plerique normanni proceres astipulabātur. His rothomagi cū carolo normanniæ duce qui iohannis primogenitus erat in arce epulantibus: iohannes centū delectis equitibus secum assumptis per posticum ad eos clam ingressus omēs in vincula coniecit. Nec moratus quattuor ex illis comitē haricurtum: grauillā: mabuum: & colinetū doubletu; in proximum agrum eductos capite plecti iubet. Reliquos prçter nauarrum regem: friquetum: & iohannem vaubatum abire pmittit. Caroli regis captiuitate cognita philippus nauarrus arces complures quę in agro constantiēsi erant præsidio firmat: caroli ignominiā vlturus. Ad quē mox concessit gaufridus comitis haricurti patruelis: qui coactis vndique iohannis inimicis: comit; necem vlcisci studebāt. His oēs duce principe clocestrię quattuor armatorū milib⁹ stipati: p lexouios ad becū heloynū: inde ad pōtē audomari pdas agētes puenīūt. Obsidebat tū arcem robert⁹ holecot⁹: q eoꝝ cognito aduētu relictis īpedimentis abscessit. A ponte audomari host; bretoliū ptēdit: oīa populat⁹. Inde ebroicā prçtereūtes vrbē (quā iohānis pręsi

Cura cogende pecunie.

Seditio attrebatium.

Rex nauarr⁹ sediciosus cū normānis Notavitionem.

Nauarr⁹ rex capit.

Excursiones p normannia;.

dium tenebat & fuerat paucis ante dieb⁹ igne fere cõsum-pta) vernoliũ cũ arce expugnant: Quę postq̃ iohãnes co-gnouit: copias quas coactas habebat educit. Sed abeũtem aglã hostẽ pp̃ īterextãtes siluas pseq̃ destitit. Tulleriã tñ & bretoliũ fortissĩa castella cepit: psidioq̃ꝫ muniuit. Deiceps carnotũ ꝓfectus est: vbi recensito auctoq̃ꝫ exercitu cũ accepisset richardũ edouardi filiũ maiorem natu: in bituriges & pictauos grassari atq̃ꝫ in turonos venturũ: turonũ magnis itinerib⁹ petit animo cũ richardo conferendi. Id animaduertẽs richardus pictauiã regressus castra impeditissimis locis fecit quę dẽsissimis sepib⁹ velut palis mũita erãt

Iohãnes rex apud pictauos a Richardo anglo capitur.

Cõtra quẽ iohãnes nõ ꝓcul a chãno castello acies suas triphariã instruit: ita vt vix mille passus ĩter vtraq̃ꝫ castra ĩtercederent. Priusq̃ acies cõcurrerent cardinalis petragoricus qui pacis causam ab inocentio sexto missus ꝓcurabat: magno pe pacis rationes vtriq̃ꝫ principi ꝓponens postq̃ irritatos principũ animos flectere posse desperat castris excessit. Richardus. n. & si omia quę iohãni abstulerat: reddere nõ recusaret: fato tñ malo nõ est a francis exauditus. Sed irritat⁹ & furẽs rex ꝓcurrit in hostem. Aciem primam ducebat athenarũ dux francię tũc conestabilis. Quẽ magnis copiis ĩstructi seq̃bantur arnolphus & iohãnes daromentẽsis marescallus. Pręerat secũdę carolus dux normãnus Iohãnis filius maior natu. Tertiã moderabaĩ aurelianorum reg᷒ frater. Hi trib⁹ locis. xii. Kalẽ. octobris. ãno salutis. M ccclvi. in vallũ hostiũ irrũpere conati: crebris sagittariorũ iactib⁹ tardati sunt atq̃ꝫ ita q̃ imbellis animi erant equites peditesq̃ꝫ magno numero ignominiosam fugã fecere. Anglo tandẽ victoria cessit: occisis in prima acie trib⁹ quos supra memoraui: & gaufrido de charni signifero cui auriflãma credita erat cũ quib⁹ cecidere mille septingenti. Iohẽs vero egregie prę ceteris pugnãs a dyonisio morbequo eqte arthesieñ. cũ philippo ei⁹ filio & mille septingẽtis capt⁹ burdegalam perductus est. Carolo re male gesta consiliuꝫ

356.

fuit parisium se recipere. Quo aduocatis ex regno primoribus patris miseram fortunam in senatu parlamenti magno omniũ mœrore enarrat: loco eius verba agente petro forestano rothomagorũ archipręsule francię cancellario: atq; pecuniã belli subsidiũ in tot aduersis postulante. Cõditione captiui regis cognita: fuit vna omniũ sentẽtia: miseris rebus opitulari moderatione habita. id quod in omniũ conspectu neq; ab incondita multitudine fieri rite poterat. Deliguntur ꝓpterea ex omnib⁹ quinquaginta viri quorũ arbitratu tãta res ageretur. Illi hominũ turbam tumultũq; vitãtes: ad minorũ ædes secesserunt: vbi quindecim dies sententiis dictis: tandem carolum per nũcios oratum faciunt ad eos accedat: habere multa que ad illum referant. Nec segniter agens carolus: cum sex tãtũ aulicis ad illos pergit. Sedenti Carolo vnus cui cõmissum dicendi munus erat. Nos inquit illustrissime princeps pro nostro officio per superiores proximos dies de patris tui atq; regni francorũ miseranda fortuna cõsilium cepimus: quod tibi reiq; publicæ salutare esse possit. Tantũ te oramus archanũ teneas quod impsentiarum dicturi sumus. Carol⁹ verbis loquentis interceptis se quidem acceptum habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati suę nõ cõuenire: iureiurando ad silentium astringi de iis potissimũ rebus quę ad vniuersitatem regni spectarent. Hęc tametsi diceret carolus: pergit nihilominus dicere qui loqui ceperat. Pręsentẽ rerum statum idcirco obtigisse: ꝙ malis consultoribus vsus rex esset. Apud eos regni opes & diuitias esse: qui & fisco & publicę administratiõi præfuissent. Ab eis pecuniaʒ exigendam: mouendosq; eo officio eẽ & bona eoruʒ publicanda. Complures quidẽ ex clero reliquo q; populo eẽ male administratę rei conscios: atq; ĩprimis Petrũ forestanũ cancellariũ: Symonem bussium parlamẽti primũ præsidentem: Robertum lorrium equitem auratum: Nicholaum brachum: Enguerrannũ peticellarium

parisien. ciuem: & iohānem pilliuillanū: qui monetę pfectus erat: & iohānē chaueū bellicarū rerū thesaurariū. Cōgruere pterea custodia liberare carolū nauarrū. Adhuc p necessariū esse: ipi optimos viros assistere. ecclesiasticos q̄ttuor: pceres duodeci: & populares totidē: quorū sapiētia & decreto respublica administreť. Fine dicēdi facto: Carolus de his oībus ad cōsiliū se relaturū respōdit. Sed iterim cupere se itelligere quid de ferēdo tributo ipi decreuissent Hęc nobis inqunt optima factu visa sūt: si a clero atq; nobilitate decima & semis oīm puentuū anni vni⁹ exigatur Ciuitates vero & reliqua p regnū oppida singl'a: ex singulis hoīm centenis vnū militē si instruāt: & ad bellū mittāt id milia triginta cōstituere posse. His a delegatis acceptis carolus domū se recepit. Paucis deinde seorsum accersitis: quib⁹ rem auditā carolus cōicaret: cognoscit pleraq; ex illorū postulatis admittēda nō esse. Quare postridie cōuenietib⁹ delegatis: admonet ea nō petere q̄ psenti tpi nō cōuenirent. Persistentib⁹ in sentētia legatis: dies dictus est cū apud regē in parlamenti senatu sua palā decreta postulataq; pmerent. Cōstituto die: cōueniēte in curia vix numerabili populo: Carolus ne in vulgū efferreť qđ alioquin celatū esse deberet: a delegatis ipetrat suā petitionē in alteram diem transferāt Expectāti ppl'o vt delegatorū cōsilia vulgarenť: Philipp⁹ aurelian⁹ dux a carolo iussus: venisse ait a patre rege: atq; ab ipatore romano caroli auūculo nunciū: cui⁹ cā legati referre q̄ ipsi gessissent ipedirenť. simulq; palā enūciat q̄ fuerat a carolo edoct⁹. Tam paruo negocio popularis conat⁹ & ad rēpublicā ptinax feruor languescit Itaq; ad philippi verba magna cōsilii pars ꝯuentu relicto ad sua demigrauit. Quarto deiceps die carol⁹ ex amicis cōsilio capto vocatis seorsum qbusdā delegatis reliq̄ multitudini p eos mādat domū pficiscanť: donec cōmodiore tpe eos accersiret. Hoc caroli iuento ꝯsiliū dimissū est. Nō eīn cōmode se aptat princi pū volūtati pplus frequēs: exi

Dec ima 7 se mis vni us anni.

stimantib⁹ plurimis iter res aduersas suã ꝯditionẽ vel meliorẽ effici posse: vel prĩcipis liberã administrationẽ plurimorũ sẽtẽtiis cohiberi. Nã ꝑ eos dies qb⁹ cõuent⁹ parisii habit⁹ est: licet carol⁹ apud primores parisiensium crebro egisset vt p̃senti fortunę pecuniariũ auxiliũ ferrent: ipsi ad publicũ cõsiliũ id negociũ reiiciebãt. At linguę occitanæ & ꝓuĩcię narboneñ. ĩcolis misericordior anim⁹ fuit. Nam auctore armigniaco comite cõueniẽtes: ante oĩa ꝓhibent regionis ĩcolas auro argẽtoq; & vnionib⁹ in publico vti: neue insigni colore vestes ĩduerent donec iohẽs eorũ rex apud anglos capt⁹ teneret. Octo p̃terea hoĩm milia ad belli societatẽ cũ diurno stipendio decernũt. Cuduntq; ad stipendiũ armatorũ assentiẽte carolo monetã nouã. Dũ hęc gerũtur robert⁹ claromõteñ. aduersus philippum nauarrẽsem & gaufridũ haricurtũ in territorio cõstãtieñ. fœliciter pugnat: occiso ip̃o gaufrido cum aliis non paucis. Receptũ insup est castellũ põtis audomari quod nauarri dedidere sex milib⁹ nummũ a francis acceptis. Inuenio carolũ ꝑ hos dies ad Carolũ bohemũ ĩpatorẽ romanũ q̃ mettis agebat ꝓfectũ & ĩde post paucos dies reuertisse. qđ aũt ab eo cũ ĩpatore auũculo factũ sit nõ ĩuenio. Interea dũ ĩpatorẽ carol⁹ adit: mercatorũ p̃posit⁹ stephan⁹ marcellus & parisieñ. scabini (id. n. nomẽ est eorũ qui ciuitatis parisiorũ moderationẽ gerunt) mutatã a carolo monetã esse nõ bono aĩo ferentes andegauorũ comitẽ vicariũ a carolo relictũ plurimo populo comitãte cõueniunt vt monetę vsum ĩhibeat. Id qđ comes (dum carol⁹ ab ĩperatore rediret) ꝯcedit: veritus credo tumultuãtem ppl'm irritare.

Carolo ab imp̃atore reuerso: mercatorũ p̃positũ ad sanctũ germanũ altissiodorẽsem ꝑ archiep̃m senoneñ. vocat Quem cũ ingenti armatę plebis multitudine venientẽ archiep̃s monet nõ aduersari legi quã de moneta carolus tulerat. Sed plebis frequẽtia fret⁹ p̃positus: ꝑnegat id se facturũ. neq; ꝑmissurũ eã monetã in vsũ venire: atq; ita locut⁹

Narboneñsis ꝓuĩcie ĩ suũ regẽ pietas.

Seditio ꝓpter monetam.

domum discessit. moxq; quosq; opifices ab opere cessare et in armis esse paratos iubet. Trepidatū est ne quod a plebe insigne flagitium patraretur. Exacta nocte: carolus sub initiū lucis palatium petit: quo item mercatorum prępositus se confert. Quē carolus alloquens: Ego inquit prępositebono animo fero quod a cōciuibus tuis cōmissum est: & si quid culpę est: illam tibi remitto neq; impedio cōuentum procerum habere: eosq; ob officiis semouere placet: qui sub patre potestatem gessere. Monetę vero cōsiderationem atq; vsum ad arbitriū eorum deferre placet qui a publico conuentu delegabuntur Caroli verba prepositus libens excepit: petit de ipsis syngraphum a rege conscribi. Quod carolus facile admisit. Nam pro rerum temporūq; conditione vir consultus sese accōmodat. Conuentum igitur carolus iterum parisii cogit. In ęde minorū diui frācisci contio habita est. Vbi constitutis que ad rem pręsentē expedire videbantur: ad parlamenti senatum carolus contionem vocat. Ibi post habitā a roberto gallo laudunēn. episcopo orationem. duo & viginti regii ministri non auditi a suis officiis caroli edicto amoti sunt: pręter nonnullos ex caroli ministris. Ex senatu quoq; parlamēti & rationum pretorio: id est (ne ab vsitato vocabulo discedam) camera computorum complures sedusi. De subsidio quidē pecuniario: atq; militū copiis ita vt supra memoraui sancitū est. Monete vero pręciū inditū. De pace autē nuncii burdegalā a carolo missi: cū p absentiā edouardi qui anglia erat nihil transigi posset: duorū annorū inducias firmauerūt. Iohēm aūt regē richardus vuallię princeps in angliā victor traduxit: remissis domū reliqs captiuis quorū vice iohēs se ꝯstituerat debitorē. Redeūtibus burdegala nunciis: litterę carolo a pr̄e reddunt̄: quibus legē de bellico subsidio latam seruari ꝓhibebat. Quas per compita vrbis p̄conis voce ꝓmulgatas cū seditiosus populus accepit: strepitu & clamore carolū impellit nō pr̄is sed delegatorū cō

Cōsilium parisii.

Iohēs in angliā ducitur.

silii statuta obseruare. Carolus igit ppli furiã aiaduertens: statim altera prçconis voce ꝯsilii decretũ probat. Sed non multo post ꝑtionis huius seueritas elanguit: in suas qbusq; domos remeantib⁹. Cõsilio dissoluto: Carolus mercatorũ prçpositũ: carolũ consacũ: & iohẽm insulanũ regni primores rectores ad sevocat: administrationez illis vltra vsurpare ꝓhibens. se ydonea çtate ad reipublicç moderationẽ esse. Atq; ita parisio egress⁹: per alias ciuitates vadẽs quasq; ad ferendũ reb⁹ afflictis subsidiũ hortabat᷑. At parisiani Caroli absẽtiã nõ çquo aio ferẽtes: cũ futurũ fore cõiectarẽt vt ꝑtinaciç illoꝝ carol⁹ facto aliquo obsisteret: placare illum elaborãt opem pecuniamq; pollicentes. Quos carolus vt erat inopia pressus libens in suã beniuolentiam recepit. Concessitq; vt conuentus alter parisii haberetur: nõ omniũ quidem: sed paucarũ ciuitatũ. Cũ parisium carolus reuertisset: conuenientib⁹ qui ad consiliũ designati erant: nihil vtile actũ est. ꝓpterea q paucis non licebat de vniuersa republica decretũ statuere. Interim dum hçc agũtur iohãnes piquigniacus quem rex arthesio ꝑfecerat nauarrũ regẽ carcere vi armisq; surreptũ ambianum eduxit: amicoruz ꝑcibus securitate a carolo impetrata: nauarrus multa satellitum manu stipatus: ad sancti germani de pratis cœnobiũ venit: fauentib⁹ imprimis laudunensi epo & aliquot cũ mercatorum ꝑposito ciuib⁹ parisianis. Nauarri aduentũ nõ bene ferentib⁹: seu timentib⁹ quibusdã campanis burgũdisq;: qui ad consiliũ venissent clam domum abierũt. At nauarr⁹ missis ad amicos quos parisii cõplures habebat nũciis: significat se habere qdam q palã dissere re ppl'o velit. Nauarri volũtate cognita ꝓtenus affuit cuz ingẽti multitudine mercatorũ ꝑposit⁹. Ad quos nauarr⁹ ex tabulato qđ ad muros cœnobii: clericorũ pratũ vl'⁹ extructũ erat contionat⁹ cũ multa in ministros regios apte: qdam vero in regẽ carolũq; occulte disseruisset omis reliq ei⁹ oratio ad sui purgationẽ ꝑtinuit: se inocẽtẽ: se iiuste ca-

ppli furor.

Carol⁹ rẽpublicam regendaz accepit.

Iohãnes pinqgnia c⁹ nauarrũ regẽ liberat.

rex nauarrus ad populũ parisiensem.

ptum. se nouẽ & decem mẽses in custodia habitũ demonstrans. His a nauarro dictis: mercatorũ prępositꝰ assumptis secũ nõnullis cõciuibus carolũ adit: petitq; nauarro innocẽti ius ęquũq; dicat. Cuiꝰ verba mox excipiẽs pręsul laudunẽsis: cuiꝰ ꝯsilio fiebãt oĩa respõdet: nõ modo ęquũ iustũq; nauarro regi: sʒ gratiã quoq; dominũ ducẽ nauarro facturũ. Nec multi post itercesserũt dies: cũ carolus ad locũ quo nauarrus intra ciuitatẽ vẽturus erat prior se contulit. Venientẽ armatis instructũ nauarrũ carolꝰ (cõposito ad gratiã vt potuit vultu) excepit. Nauarrꝰ vero cui nichil satis tutũ erat: exturbatis q ad fores erãt: Caroli custodibꝰ: suos asseruare portas iubet. Breui ibi habito collogo: quisq; discessit. Postridie cõuenientibus apud carolũ iis qui de nauarri postulatis decernerẽt: venit & ipse mercatorũ pręposítꝰ: simulans se alia causa a delegatis consilii triũ statuũ missum. Erat enim vt hęc ageret a laudunẽsi epo edoctus Causa ꝑpter quã venerat exposita: Carolus eos tantisper manere iubet: donec suã de iis quæ in cõsilio versabanĩ sententiam dixisset. Prolatis nauarri postulatis: pręposítꝰ rogatus sententiã. Aequũ inquit omnino rex nauarrꝰ postulat. Cui te carole nõ decet refragari. Prępositi dictũ oẽs (quia iter eos cõsultore laudunẽsi põtifice: ita cõuenerat) probãt. Itaq; supellex tota & quicqd anteq̃ caperẽ habebat: nauarro restituta. ei quoq; & suis commissorum impunitas concessa. Cadauera etiam eorũ quos rothomagi capite punitos: & patibulo appensos rettuli sacrę humo commendata: & eorum heredibus bona q̃ fisco applicata fuerãt cõdonata / misso in normãniaʒ iohãne amalrico: q hęc reuera compleret. Præter hæc spem ceperat nauarrus: normãniæ ducatũ: vel comitatũ cãpaniæ a carolo obtinere: cõpensandæ impẽsæ causa quã ipe a depræhẽsione sua hactenꝰ fecisset. Cõposita vtrinq;: vel vt ipe sentio simulata amicitia: postq̃ alternis ꝑgressibꝰ atq; cõuiuiis Carolus dux nauarrusq; sese coluissent: mantã nauarrus petit. Inde

Ois a nauarro facta i custodes duc.

rothomagũ vbi eos de qbus supplicíũ sumptũ fuerat magna põpa sepulturæ cõmẽdauit: habita ad rothomagenses orone de iniqua dãnatorũ nece. Eodez tpe nõ pauci ex cõstãtiẽsi atq; ebroicẽsi territorio pdones agrũ parisiorũ incursantes: cũcta populabant. Et licet in eos cũ copiis missus esset petrus villarius pfectus vigilũ nullo grassatores damno affecit. Eapropter occasione sumpta: carol⁹ copias ptrahit: siue vt pdatorib⁹ (vt ipse dicebat) occurret: siue (vt pleriq; sentiebãt) parisio & vicinis oppidis psidium collocaret. Idq; metuẽtes Parisiaci carolũ admonent ne id faciat: Nõ enĩ se in vrbẽ milites admissuros Quib⁹ tametsi carolus se nihil tale cogitare respõdisset: custodibus tamẽ ab vrbis portas attributis: nemini nisi apprime noto ingressum patere patiũtur. Nauarri postq̃ a Carolo copias intelligit: ipe quoq; se pluribus armatis instruit: palã pfessus: quãdoquidem conuentorũ fides nõ seruaretur (nõdum enim arces quę suę in normãnia erant receperat) se eas vẽdicaturũ. Ob id veriti pariensses ne aperto bello arma circũferrẽtur: signum sibi ciuilis cõcordię accommodãt. Capu tiola rubri blauiiq; coloris consuunt: quæ quiq; ferant. Hæc ad dissentionem spectare animaduertẽs Carolus: ad forum quas halas vocãt quo parisienses cõuenire frequẽtes soliti essent: prodire constituit. Et q̃q̃ id illi non conuenire laudunensis pręsul: atq; ipe mercatorum prępositus idẽtidem dicerent: ppterea q a furibunda plebe periculũ impenderet: Prodiit tamen paucis comitatus: atq; his populũ qui in foro erat paucis affatus. Vos inquit amici saluos ee cupio oẽs: Hortor itaq; sic de mea in vos beniuolẽtia sperare: vt psuasum mihi esse pfidatis: me & viuere vna vobiscũ / & si fors tulerit mori. Neq; .n. armatos in vestraz pniciem cõtraho. Perspectũ vobis esse potest hostem per agrũ vestrũ populationes facere: quorum ego conatibus atq; incursionibus militem opponere institui. Quod numerorũ pœnuria ipeditus qa facere nõ celeriter possuz: ani

Predões i parisios.

Nauarr⁹ copias cogit.

Capuciola parisiorum.

Caroli ad plebẽ oro

mus est gubernacula reipublicæ recipiẽdi atq; e magistratuum faucibus collectã pecuniã recuperãdi: cuius ipse ne minimã partem hactenus sum cõsecutus. Fuit plebi non ingrata Caroli oratio. Id postq̃ mercatorũ præpositus cognoscit: cõtione apud sancti Iacobi hospitalis ędẽ contracta: quæ pridie eius diei a Carolo dicta essent nũciat. Sed superueniẽs mox Carolus: dictorũ a se rationẽ exposuit: cãm memorãs quãobrem restitui: quæ nauarro ꝓmissa erant nõ possent. Teneri quidẽ arces quasdã a præsidiis quæ pater illis ĩposuisset: qui eas deserere pro fide præstita nõ deberent. Idcirco nõ per se stare quin arces restituerent. Hæc dixisse cõtentus Carolus: contionẽ dimisit. At carolus cõsacus abeũte carolo multa in regios magistratus euomẽs: a duce quoq; nõ abstinuit Laudauit magnopere pręposiũtũ eum bonũ fidũq; ciuem esse cõmemorans. rationabile ꝓpterea fore vt illũ in his quę a se gesta fuissent cęteri ciues tueretur. Tũc a plerisq; cõclamatũ est pręposiũtũ recte omnia administrasse: pręsidiũq; ferendum illi esse.

Præpositi mercatorũ ꝯsiliũ.

Per hos dies monetę preciũ mutatũ est. Nã mutonus (id enim monetę aureę nomẽ erat: q; arietis effigiẽ quam mutonẽ frãci dicunt sculptã haberet) solidis triginta ęstimatus est.

Monete mutatio.

In terim carolo parisii agẽte: hi qui circũ vrbẽ prędas fecerãt stampas diripiũt: abductis multis captiuis. Et cũ duo fere armatorũ milia carolus in armis penes se haberet: stampẽsibus tamẽ nullã opem tulit. Hoc tẽpore perrinus marcus campsoris cuiusdã seruus iohãnem bailletũ Caroli thesaurarium incautũ a tergo occidit: quẽ in ędem diui mederici latentẽ Carolus inde euelli iubet & manu qua bailletum peremerat abscissa homicidã patibulo strãgulari. Sed procurante parisiorũ episcopo inde ablatus & apud sanctum medericũ humatus est. Redeũtibus ꝑ id tẽpus ex anglia morinẽsi antistite frãcię cãcellario: & vindocinẽsi comite: Carolus de pace inter reges habito ꝯuẽtu ꝓcerũ cognouit: exultãtibus vniuersis qui res meliores factum iri sperarent.

Venit pręterea a nauarro rege qui mantę agebat iohānes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̄ in cōuentis habebant. Ad hoc ip̄m venerūt petrus corbi⁹ mercatorū prepositus: & scholę parisieñs cū plerisq; doctorib⁹ rector. Tātū erat oīm fere illis dieb⁹ in nauarrū regem studiū atq; beniuolētia. Nec satis erat pręter equū & bonū postulare: nisi precib⁹ minas adiiceret. Ad hāc rē vsi sunt simone lingonensi q ordinis sancti dn̄ici minister erat. hō eloquēs & peritus dicēdi a pōtifice romano pacis gratia missus. His a carolo respōsum ē: cōuentis quatenus posset satis esse factū: eosq; mētiri qui secus loquerent. Habere se ingenuos equites qui ei⁹ rei detractorē singulari certamine ob eā causam exciperēt. Postridie contractio in ęde diui eligii magno ppl̄i coetu: cęso pri⁹ reginaldo daucy dū a palatio domū petit: mercatorū praeposit⁹ stephan⁹ marcellus cubiculū Caroli ingressus: Nichil inqt serene princeps inter ea quae gesturi sumus ꝯtristeris. Et simul haec dicēs cōflauuū campanū mareschallū Carolo ꝓspiciēte necāt: Robertūq; claromontēsem inde fugiētē in penetrali iterimūt. Quib⁹ cędibus pterrit⁹ carolus: atq; a suis desert⁹. Et tu inquit praeposite libera Carolū: & serua. Securus esto praepositus respōdit: & hoc tuo capiti caputiolū impone. Id eni vestimēti gen⁹ erat: quod sibi populus ad diuersę partis discrimē desumpserat. Carolus igit̄ cōmutato cū pręposito capucio: p omnē diē illā populari insigni vsus: suū praeposito caputiū ferre pmisit. Cęsorū cadauera trahi a satellitibus & ad mēsam marmoreā quae in atrio ad grad⁹ palatii est proiici inspiciēte Carolo pręposit⁹ iubet. Vbi ad populi spectaculū ad vesperā vsq; relicta iacuere. Itaq; eo supbię ꝓcessit populi furor: vt pręposit⁹ tyrāno ꝑsimilis abuteretur magistratu. Eni vero laneos carolo pānos bicolores misit: ex quib⁹ caputiola suis aulicis cōficeret: futura munimēta aduersus seditiosos. Id quod carolus nō recusauit. Cōuocati ꝓterea i augustineñsiū coenobio pmultis q p eos

Homicidium a ꝓposito mercatorū in caroli cubiculo fctm̄.

Mira pre positi mercatorū seuitia.

dies in cõmuni frãciç conuẽtu agebant: cçdẽ a se factã prç-
positus (adnitẽte maxime roberto corbio) laudari ꝓbari-
q; impetrat. Carolũ deinde in senatu parlamẽti ius dicen-
tem cũ plerisq; armatis conueniens petit ea omnia illibata
seruari q̃ ad triuz statuũ delegatis ĩstituta decretaq; essent:
neq; ĩpediret aliquot ex suis magistratu amoueri: sed sine-
ret eos rẽpublicã moderari a quib⁹ regẽdã esse ppl̃s decre-
uerat. Reciperetq; in suũ cõsiliũ tris aut ad summũ q̃ttuor
Parisianos ciues quos populus designaret. Postulata caro-
lus admisit. Dum hçc a parisianis furore tumultuq; po-
pulari agũtur: nauarr⁹ Parisiũ accessit: atq; apud neellã di-
uersat⁹ est: quã regiam domũ dono caroli postea accepit:
cum bigore & matisconis comitatu aliisq; quibusdã locis:
ex quib⁹ annui cẽsus decem librarũ milia ad eum ꝓuenire
poterãt. Eius donationis cã fuit ĩpẽsa: quã suç captiuitatis
tẽpore se fecisse querebatur. Pacato vt videbat̃ nauarro:
parisiani ꝯsiderãtes ne ꝑ principũ beniuolentiã male cum
eis ageret̃: & pessimorũ facinoruz pœnas luerẽt: ad alias ci-
uitates & regni primores litteras dant: suadẽtes suã societa-
tẽ ꝓfiteri: & caputiolũ parisien̄. fœderis atq; cõis amicitiç
prç se ferre: quod iã carolus dux: & nauarr⁹ rex: philippus
prçterea aurelian⁹ frãciç regis frater: & comes stãpensis as-
sumpsissent. Litteris acceptis pauci assumpsere. Reliq nul-
lo rn̄so parisiẽses dignati sunt. Inter tot reipublicç dãna
carolus cõsiliũ cepit: nõ se regis vicariũ & locũtenentẽ (vt
solit⁹ erat) sed regentẽ appellare: plus auctoritatis in ea ap-
pellatione esse rat⁹. Vsus ẽ autẽ cõsultorib⁹ iohãne darmã-
no cancellario: mercatorũ prçposito: roberto corbio: Ca-
rolo ꝯsaco: & iohãne insulano. Qui post laudunẽsem epi-
scopũ primas cõsilii partes gerebãt. Egressus inde silua-
nectũ Carolus quo beluàcẽsiũ nobilitatẽ venire iusserat:
habito cũ ꝓcerib⁹ de p̃sentiũ rerũ statu ꝯsilio: mox prui-
nũ ꝓfect⁹ cãpanos ad fidẽ ꝯcordiãq; hortat⁹ ẽ: sine quib⁹
inter tã multas calamitates regnũ frãciç pessum ibat. Atq;

Rex nauarr⁹ parisiũ venit.

Parisiorũ temeritas atq; arrogantia.

ita recepto monsteriolo quod ad yonā amnem situm est: meldē vrbem (vbi ei⁹ vxor icolebat) petit: premisso comite iogniano cū sexaginta delectis equitib⁹: q mercatū meldensem occuparēt. A meldēsib⁹ cōpendiū se cōfert: vt viromādos in fide ptineret. Ibi pnūcios accepit: parisianos arcem luparā occupasse: & psidio imposito machinas ide belli ad ędes publicas vrbis traduxisse. Itaq; parum absuit quin ad priorē aduersitatem nouę factiones accederēt. Nā abeūte parisio carolo: nemo nobiliū parisios inuisebat: carolum sequētes. Et aliquot ciuitates cū parisiis sentiebant: sed lōge plures caroli partes tuebant. Per eos dies cum alter apud parisios triū statuū cōuētus haberi speraret: Carolus cōpendium ptionem cōtraxit. Vbi & de militib⁹ legendis: deq; belli & reipublicę subsidio forma quā campani inter se statuerāt seruata est. Hoc est: vt per ciuitates & regni oppida ex septuagita domesticis capitib⁹ eques vn⁹: ex vicis atq; agris ex centū liberis hominib⁹ vnus: ex ducētis seruis totidē legerent. Clerus decimā: nobilitas ex cētū librarū annuo puentu solidos centū penderet. Cuius pensionis quęstores a populo cōmissi essent: preter q decimę quā ad quotidianos sumptus Carolus suo arbitratu moderaretur. Cōuenere paucis post diebus Carolus nauarrusq; apud claromontē agri beluacēsis frustra adnitēte nauarro vt i caroli grām parisianos reduceret. Qui postq nauarri interuētu nichil sibi bene pcedere vidēt: duos ex caroli ministris: héricū metretū fabrum lignariū: & poretū pōtiuz parisiēsiū pfectū pditionis isimulatos capitis supplicio afficiūt. Insurrexit p idē tēpus in beluacēsiū territorio agricolarū insolēs turba q ex vicis i nobilitatē ducē guillermo calleto irrūpēs cędē multā facit: cōpēdiūq; vsq; atq; siluanectū & suessionē grassata: arces cōplures spoliauit deiecitq;. Erat huic hoim pesti in nobilitatez precipua cōspiratio & execrabilis seuitia. Cui⁹ ne peius singula flagitia circūferar: duo tm pcipuę imanitatz crimia memora-

Parisiani luparā arcem occupant.

Mod⁹ pēsionis carolo soluēde.

Iaque beluacenses.

bo. Inter plurimas cędes hęc debacchãtium furia castellũ quoddã irrumpens loci dñm cũ palo alligassent: ei⁹ vxorẽ filiãq; in ɔspectu mariti stuprauerũt: stupratas necauerunt: viro mox crudeliter interẽpto. Alterũ preterea auratũ eqtẽ a se trucidatũ: & veru trãsfixũ igni assauerũt spectãte equitis vxore: quã a duodecim stupratorib⁹ violatã: impulerũt de mariti carne vesci: miserã paulopost mulierem morte afficiẽtes. Sũt q̃ memorię ꝓdiderunt hos grassatores regẽ sibi instituisse iaqueũ quendã bellouacum: a quo ipsi se iaquas volunt appellari. Egressi quoq; parisio trecẽti ex numero ꝓditorũ hoĩes duce petro gillo tilliũ ꝓfecti: cũ ibi Iohẽm vaillant cum quingentis eius dẽ factionis armatis comperissent: inita societate meldem ducũt rati prima incursiõe mercatũ expugnare. Quos meldẽses positis per vias mẽsis vino atq; dapibus magna oĩm lęticia reficiunt. Erãt in mercato cũ vxore caroli: fuxensis comes: atq; alii bono numero nobiles qdã. Qui postq̃ oppugnationẽ aduersum se parari vidẽt: irruptiõe facta totã illã plebeiam vim furoreq; dissipãt. Ingressiq; ciuitatẽ: eã partim incendũt atq; diripiũt: capto solãno ciuitatis prætore: queɜ abductũ necauerũt. De phẽsus ꝑterea a nauarro rege guillermus callet⁹ iaquarũ beluacẽsium primarius carnifex (iaquas eñ hęc se factio vocabat) vltimũ suppliciũ apud claromontẽ tulit. Veniẽs deinde parisiũ rex nauarrus a parisiis dux & vt est in vulgari vocabulo capitaneus vrbis cõstituit iurãtibus se ad reliquas ciuitates lr̃as dare q̃ illũ totius regni pręfectũ ɔstituant. Hæc agẽtib⁹ parisianis: Carolus numero militũ fiebat in dies auctior q vbilibet depræhensos parisianos spoliabãt: ita vt ei⁹ ciuitatis ciueɜ nemo se ꝓfiteri auderet. Sęuiebãt tñ maxime in beluacensium iaquas: quos ad numeꝝ viginti miliũ intra paucos dies trucidatos fuisse traditũ est. Postq̃ iustũ exercitũ se habere carolus intelligit: callã mouet: deinde apud pontẽ chalentonũ atq; cõflanũ castra ponit: in parisianos incursiones fa-

Furor plebis repu[l]mitur.

Nauarr⁹ parisiẽsis præfectus

dens. Nec erat q aut igredi vrbem aut inde egredi sine emi nenti sui incômodo tentaret. Quod si turba facta ppl's interdũ eruptionẽ faceret: vrbẽ magno suo damno repetere cogebat: insequentibus eos carolinis militib⁹. Interim autẽ nauarrus apud sanctũ dyonisiũ se ptinebat. Et iohanna regina cũ côcordię formulá principibus ,pposuisset: obtinuit: vt ambo in colloquiũ venirẽt. Pone sanctũ anthonium campestrẽ tentoriũ carolo fixum est: quo se nauarrus contulit. Carolo stabar. t in armis triginta bellatorũ milia Nauarro vero octo apud charronã vicũ erant. Tandẽ conuenit vt ad omne debitũ quo carolus nauarro obnoxius erat dissoluendũ milia libraꝝ decẽ annui ,puent⁹ nauarro assignaret: solueretq; definitis tẽporib⁹ quater centũ milia florenorũ. Re ad hunc modũ côfecta iureq; iurando inter posito: principes discessere. Abiens a carolo nauarrus promiserat de parisiensibus ad carolũ postera die referre. Sed verbi iuramentiq; neglector: anglos qui sub eo militabãt parisii ad præsidium locat. nec morati parisienses: aliquot ex suis armatis ad caroli castra mittunt: quos acerrime repulsos ad muros vsq; carolus persequitur. Fuisse alios belli motus ꝯstat qui cum parum momẽti habuerit eos ꝑtermitto. Illud memorabile magis aduersus anglos gestũ ẽ. Erat apud sanctũ dyonisiũ anglorũ manus ꝑter eã quã parisii nauarrus habebat q prædas faciens agros infestabat. Quãobrem arbitrari parisiẽses vni⁹ criminis ãglos esse cõscios: impetu sancto: quattuor & viginti ex iis q parisii erãt occidunt. Cõplurib⁹ qui apud neellã cũ nauarro epulabant captis: quos apud luparã in vincula ꝯiecerunt. Ob cuius facti atrocitatẽ cũ nauarrus illos (assistente sibi mercatorũ ꝓposito) increparet: nõ prius tumultuari destiterũt: q ipm nauarrũ præpositũq; coegerint cũ eis in reliquos prędatores ãglos arma mouere. Cui⁹ cœpti eos tãdẽ pœnituit. Nã diu negligẽterq; sese nauarrus instruens: dat anglis spaciũ sibi ꝓspiciendi. Nec dubiũ fuit dimisisse

Cõuẽtio caroli & nauarri.

edouardus petebat. Sed iniquę visę sunt cõcordię leges. Ideo cõmuni decreto bellũ anglis indictũ est. Simulq; institutũ quem numerũ militũ: quáve pecuniá ad id bellũ quisq; suppeditaret. Exactis inde paucis diebus: de reducẽdis ad mutuá beniuolentiá principibus cũ solliciti essent ita egerunt: vt ad carolũ nauarrus veniret. Venit aũt põtisará obsidibus a carolo datis. Vbi post multa hincinde de cõcordia habitis sermonib⁹ cũ nauarrus oblata respueret: carolus misso ad illũ comite stápensi: hęc dicere iubet. Quãdoquidem iusto & ęquo aduersaretur: sciret carolũ neq; amicitiá cũ eo/ neq; pacẽ habiturũ: sed eum in vincula reducturũ vnde fuisset sublatus. Insequenti nocte nauarrus siue numine aliquo instinct⁹: siue dolo malo irá dissimulans: ad caroli consiliarios misso nuncio: orat ad se veniant. Vbi illi aduenerunt: hęc locutum nauarrum accepi. Haud iquit viri sapiẽtes dubi⁹ sum eá regni hui⁹ miseram cõditionẽ esse: vt si discordiis agere pgamus: facile respublica dilabať. Eapropter quoniá a francis regib⁹ gen⁹ sum psi: ponẽda esse odia operępcium iudico/ & regni calamitatib⁹ succurrendũ. Itaq; cõstitui regis & caroli amicitiam inire: eáq; sincere obseruare. Neq; mihi pecuniá / neq; alias possessiones vẽdico: pter eas q ante discordiaȝ tẽpus meę ditionis extiterunt. Quare ite: & hæc aliis collegis vestris & carolo nũciate. Hæc cũ carolo relata fuissent: magnopę laudauit. Accersitoq; in cęnaculũ arcis, pcerũ & prudentũ cõuentu: nauarrũ introduci iubet. Qui adueniens ea quæ apud cõsiliarios dixerat/ coram est locutus. Reconciliatis principib⁹: beniuolẽtię initiũ hoc nauarr⁹ dedit. Anglos partiũ suarũ oẽs q in psidio possiaci & in caluomõte erát emisit. Nõ defuere tñ q nauarri in carolũ fidẽ suspectá haberent. Idcirco carol⁹ nõ pri⁹ nauarrũ parisiũ admisit: q̃ ppli aim explorasset. At vbi pperit pacẽ gratá parisiẽsibus esse/ nauarrũq; tuto itroducere posse: pditorib⁹ exclusis: regẽ amicũ liberaliter accepit. Proditorũ hęc nomia sunt.

Nauarr⁹ pontisará ad carolũ venit.

Nauarr⁹ caroli cõsiliarios alloquitur.

Robert⁹ gallus lauduneñ. antistes. Michael tassus noujomeñ. eccl'ię cācellari⁹. Iohēs sandac⁹. Petr⁹ de la curt⁹. Vicēti⁹ mauriceri⁹. Petr⁹ de barrus: & gaufrid⁹ flamīgus. quos Iohēs mareșian⁹ ī senatu plamēti (autore mercatoꝝ ꝓposito) palā designauerat. Paucos īde dies parisii diuersat⁹ nauarr⁹ meldunū ꝓficiscit. Et spabat ex creolio āglos dimissur⁹/ ꝓpterea ꝙ iauditū vectigal ab iis q sequana merces parisiū inueheret exegisset: nō alia cā (vt iactabat) q̄ vt stipendiū militi solueret. Sed neq; meldunū nauarris: neq; creolīū anglis liberauit: q̄uis sex regaliū milia a parisianis vt anglos amoueret receperat. Per id tp̄s mense nouēbri Edouardus postq̄ ꝯperit frācos pacis ꝯditiōes quas iohānes posuisset respuere: præmisso calisium duce leucastrię cū quadringentis equitib⁹ & duob⁹ sagittariorū milibus ipse in galliā traiiciēs cū calisiū appulisset: recēsito diligēti cura exercitu tris acies istruxit. Primā quę quigētis eqtib⁹ auratis: & mille sagittariis cōstabat: seqbatur altera in qua rex ipe erat trib⁹ equitū & sagittarioꝝ milibus quiq; sept⁹. Ingens post carrorū numer⁹ succedebat/ qbus oīs generis cōmeatus vehebat. Nā cū iaudita prius annonę caritas frāciā vexaret: nō tm̄ frumēti copiā: sed molendinoꝝ machinas edouardus cōdiderat cū breuibus schaphis quibus e stagnis pisces exciperet vel flumia transmitteret. Quę oīa sex carrorū milib⁹ īposita tuebat. Tertia acies duorum milliū equitū ꝑter pedites & sagittarios q ex germanis & belgis ad edouardū ꝯuenerant: vt in tanto belli appatu edouardo obseq̄rent: vel reuera ꝑdas facerent: & suas fortunas rapinis ampliarēt. Comitabant quoq; fossores quingenti & fabri lignarii qui aspera viarū: & ipedientes ꝓfectiones siluas ęquarent. Hanc tanti belli molem edouardus ideo susceperat vt francię regnū vēdicaret: aut pacis leges quas aīo cōceperat franc reciperēt. Igit p arthesiū ducens postq̄ apud remos in obsidione dies quadraginta sedisset: relictis remis campaniā ingressus: senones tandē atq; niuernēses

Edouardus in remos mouet.

petit: acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureorũ milibus ducẽtis. Inde moretũ p vastiniũ ꝓfectus ad reginę burgũ consedit: is viculus est quattuor a parisiis miliaribus distãs. Vnde missis ad carolũ normãnię ducẽ caduceatorib⁹ p eos a carolo petit pugnãdi faciat potestatẽ. Quo nõ impetrato: aliquot angli ad parisiorũ portas icurrentes satis acerrime repulsi sunt: moxq; edouardus p belsiam iter faciens in britanniã copias ducit. vbi p ęstatẽ recreato exercitu ad autũni initiũ parisiũ reuertit: quã circũuallare nisus est. Inter has calamitates carol⁹ multa ꝓspiciens: cancellariũ guillermũ de mõte acuto. abbatẽ prętera cluniacensem: & symonẽ lingonensem ordinis p̄dicatorũ primariũ rectorẽ ex aulicorũ cõsilio ad edouardũ legat. Sed nec sic pacis cõditio ꝓcessit. Castris igit̃ sublatis partẽ copiarũ hostis ad diui marcelli suburbiũ locat: rat⁹ parisienses p̄lii potestatẽ facturos. Quietis francis & in vrbe se ꝯtinẽtibus: spe frustratus edouardus: carnutũ versus iter fecit. Casteldunũ aũt cũ venisset: orta tẽpestate (q̃ solito horridior fuit) territ⁹ hostis: p aubericũ cluniaci abbatẽ clam explorat: si pacis aliqua cõditio iueniri possit. Qd' postq̃ referẽte abbate cognitũ est: carolus aim ad pacẽ intẽdit. Missis ab vtroq; pricipe nunciis viris & nobilitate & doctrina illustribus: apud bretiguiacũ q vic⁹ est nõ ꝓcul a chartris sub mõtelerico cõuẽtio habita pacẽ ad isequentẽ modũ ꝯstituit. Anno christianę gratię. ccclx. supra mille Anglo oĩs Pictauia: toardus/ bellauilla/ xantones/ agena/ petragoriũ/ lemouicenses/ cadurci/ tarbieses/ bigorii/ angolismi/ ruteni/ pontiuiaci/ calisii/ & guinarũ comitatus cũ aliis adiacẽtibus vicis obueniret: & ad ipius ppetuã ditionẽ absq; vlla iuris aut maiestatis diminutiõe cederent. Ei quoq; tredecies centena milia aureorũ statutis dieb⁹ soluerent. His ad hunc modũ caroli nomie firmatis: edouardus iohẽm regem calisium deducere ꝓmisit: vnde liber & nulli⁹ rei obnoxi⁹ abire posset: datis ante oia obsidibus: p

Edouardus i suburbio sctĩ marceli parisiẽsis

Formula liberandi regis Iohannis.

missisq; in angli ptãte rupella & guinarũ ptinẽtiis. Qui iohãnes calisio aliqñ digressus: nec bellũ anglo ĩdicere: nec in eũ arma sumere tentaret: donec q̃ decreta ad pacem erãt plenissime cõplerent. Hui⁹ ɔcordię postq̃ syngrapha principũ iuramento & sigillis roborata sunt: ĩduciẹq; positę: Iohẽs rex post quartũ suę captiuitatis annũ: calisiũ pducit. Quo (visendi patris causa) carolus se contulit. Reb⁹ post aliquot mẽses plane ordinatis: iohãnes boloniaʒ mox ad sanctũ audomarũ pfect⁹ est. Edouardus vero ludouicuʒ andegauię ducẽ/ & iohannẽ aluernię atq; biturigum princip̃ẽ regis filios: Ludouicũ borboniensem: Petrũ alenconiũ/ Iohẽm comitis stampensis fratrẽ. Guidonẽ blesenseʒ: alios p̃terea obsides nõ infimę nobilitatis secũ ducens angliã repetiuit. Iohãnis aũt aduent⁹ mirabili oĩm lętitia exceptus est. Ad quẽ veniẽs paulopost nauarrus: iurat in fide se mansurũ. Cõciliatione principũ habita: cum milites suis p̃sidiis sicut cõuenerat egredi oporteret: nec stipẽdio vllo iuuarent͂: desperatis reb⁹: magna pars p̃fectos capitaneosq; sibi cõstituũt. atq; ita p campaniã populationes faciẽtes burgundiã inuadũt. q̃bus aliquot nobiles burgũdi sese cõiunxere: tanto q̃dẽ numero vt supra quindecĩ milia paruo tẽpore hęc turba excreuerit. Moxq; decẽ & septem ductorib⁹ grassantes: p matisconẽ in forestam iter faciunt Aduersum quos a rege missus cũ non contemnendis copiis iacob⁹ borboni⁹ infœliciter pugnat. Prędones eñ in mõticulũ non multũ pcul a lugduno cũ successissent: parteʒ copiarũ post mõtẽ occultant: reliqua pars velut inermis se iacobo ostẽdit. Erat mons petrosus atq; cõfragosus. In quem dñs iohãnes archipresbyter primę cohortis ductor ascẽdere pergit: prędones lapidib⁹ deorsum magna vi & numero iactis/ subeuntes arcebant: iohannẽq; grauissime contundunt. Cui subsidio adueniens borbonius toto exercitu pręliatur: Sed confestim prodeũtibus q latuerãt fit strages magna frãcoꝝ. Cadentib⁹ plurimis: iacob⁹ cũ filio

Discessio militũ ĩ varias ptes.

eius petro saucius lugdunū ęgre relat⁹ est: cū ageretur annus salutꝭ.ccc.lxi. supra mille. Igit͂ victores latrūculi parti cū beguino batesolo ansam oppidū arari:id est sagonę finitimū se recipiunt. parti cū nādone baugerano auinionē petunt. pōtēq; sancti spirit⁹ ad rhodanum flumē sub diei crepusculo capiunt & spoliāt: nulli sexui parcētes. Id pōtificē innocētiū.vi. q auinione agebat vehemēter exterruit. Itaq; ex patrum cardinaliū sentētia petruꝫ monasteriū cardinalē ducem cōstituit: q collecto exercitu grassatores cōpesceret. fitq; ob id ipsuꝫ tanq̄ in hostes religionis xp̄ianę cruciata. Egresso petro carpētracū vt cōuenietes illuc milites exciperet: cū pecunia ad stipendium nō sufficit: alii in lombardiam: alii ad grassatores: pleriq; domum se contulerunt. In hac rerum desperatione venit in mētem pontificis accersire montisferrati marchionē qui per id temp⁹ belli peritissimus habebatur: & aduersus mediolanēses bellū gerebat. Hūc magnis stipendiis pōtifex adducit hāc perditorum hominū colluuiem sibi adiungere ad eam expeditionem quā in insubres parabat. Marchio autē quia ad rem suam id cōducere iudicabat: latrūculorum pręfectos spe præmiorū allicit: ita vt sexaginta florenorū milib⁹ acceptis: & pōtificis absolutione percepta pontē sancti spūs relinqueret. Hinc marchionē secuti superatis alpib⁹ stipendia apud eū fecerūt. Seguyn⁹ aūt q ansam vt diximus occupabat: briodam aruernię oppidū relicta ansa multis munitionib⁹ firmat: atq; inde post diras excursiones in finitimos factas: in vasconiā tandē quia vasco erat cū ingenti præda se recepit. Eodē tp̄e philippus burgūdorū dux & comes defunctus est: atq; in demortui locum iohēs rex successit. Quā terrā cū adiisset: auinionē salutandi pontificis innocētii sexti causa profectus ē. Quo paulopost mortuo: & vrbano quinto post difficilem cardinaliū cōtentionē suffecto: iohēs pontificē vt xp̄ianę legis primariū sacerdotē honorauit. Sub ipo creationis vrbani tp̄e venit ex cy-

Iohēs ex angḷia lib fact⁹ duca tū burgūdie recepit.

pro petrus lusignia cus hierosolymorū rex. Hūc a pontifice & collegio patrū plurima benignitate susceptū; Iohēs quoq; liberalissime amplexus est. Audiuitq; attēte de belli aduersus fidei hostes in pōtificis & cardinaliū ꝓsessu differentē. De qua re cū presul vrbanus cōtionari & disertissime suadere cœpisset: iohēs paterni voti recordatus quo se huius in saracenos expeditiōis rerū philippus fecerat: ratus quoq; id oportune ꝓtigisse: quo vagas ꝑ franciā militū turmas ad eā expeditionē educeret/ cruce se signauit. Nec multo post a pōtifice abiens: cū de filiis obsidib⁹ aliisq; anglo regi astrictis curā gerēs vt eos in libertatē vendicaret in angliā nauigauit. Sed ad idus martias egrotans octauo aprilis die Anno christianę pietatis trecētesimo sexagesimo quarto supra mille Lōdoniis vita decessit. Cuius corpus īde elatū sinistrorsum arę maioris in diui Dyonisii cœnobio humatū est. Qua tēpestate Bertrādus guesckuinus brito gallus homo belli apprime sciēs mantā q̄ nauarri regis erat hoc astu in caroli ditionē accepit. Est rolebessa castellū ad ripā sequanę tertio a manta miliari distans: quod vantarus astar⁹ patria bruxellensis coactis vndecūq; poterat desperatis militib⁹ occupabat cuiq; hoī inimic⁹. Quē bertrādus & iohēs boursicaudus petere simulātes ī ebroycenses ducūt q ad nauarrū ꝑtinebant. Verū cū īde repulsi abirent: dolo vsi mantā ꝟsus ꝓficiscunt. Præueniēs aūt vt ꝓuenerat boursicaudus: quasi īpe a vātaro & robelessib⁹ fusus fugeret: mantæ vigiles q noctu ad muros excubabant miserabili voce iclamat. Interrogātib⁹ custodiis quisnam eos appellaret: frāci inqt sum⁹: quos rolebesse ꝑsidiū exuperatos ꝑdere approperat. Suscipite miseros & portas pādite desperatis. Itaq; his q̄stub⁹ moti custodes: boursicaudū in oppidū admittūt. Quē in insidiis latitans cōfestim sequit guesckuin⁹/fitq; oīm nauarrorū q mātę erāt ꝑda & cędes. Cepere p̄terea caroli milites melannū cū arce: vbi depr hēsis aliquot parisianis ciuib⁹ q nauarri ꝑtiū erāt: cū pari

Manta a bertrādo occupat.

[illegible] fuissent pducti de ipsis suppliciũ sumptũ ē. Idez quoq; bertrãdus cũ illi occurrisset vasco quidã nobilis Iohannes grayl⁹ captaubusus nauarro inseruiẽs cũ bona militũ militũ manu ɔferto prælio apud ytonez fluuiũ haud ꝓcul a Cocherello oppido vasconē capit: meliore suorũ parte interẽpta. Quē carolus rex a guescluino receptũ in meldensi mercato asseruari in custodia iubet. Datq; bertrando in captiui locũ logãuillam quã guyffardam vocant.

Ita apud lõdonias Iohãne defũcto: Carolus cũ iohãna borboniẽsi ei⁹ vxore remis veterũ regũ more sacrat⁹ est. Inde cũ Parisiuz reuertisset: philippo fratri suo iuniori burgũdiam donat: recepta ab eo turonia quã antea philipp⁹ possidebat. Per idtẽpus carolus blesensis aduersus iohãnē de mõteforti ob britãniç ducatũ: aduersãte fortuna pugnãs occubuit suis partim cçsis: partimq; fugatis. labẽte anno dominicç salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Inter eos q cçsi decũbebant cũ Carolus blesensis inuẽtus fuisset iohãnes victor interemptũ hostē videre festinauit. Illachymauitq; cõsobrini necē: moxq; iussit sepeliri: & apud guyngãtã tumulo deponi: vbi miris operibus claruisse phibet: in sanctos a põtifice vrbano quinto relat⁹. Nec fuit q in iohãnē postea ꝓ britonũ iperio dimicaret. Sed ĩteruenietibus Caroli regis legatis vxoris caroli blesẽsis cui parlamẽti decreto britonũ pricipatus fuerat attribut⁹ data est pointiura cũ vicecomitatu lemouico. Intercessore etiaz edouardo pax inter carolũ nauarrũq; conuenit. cõmutatione possessionũ facta: ita vt nauarrus montē pessulanũ baionãq;: Carolus vere mantã meulanũ & lõgamuillã quã guescluino donauerat possideret captaubuso vinculis exẽpto. Supererãt his dieb⁹ diuersis p franciã locis armatorũ variç ex anglis britonib⁹ atq; nauarris cohortes: q pdas populatiões q; nullo certo duce faciebãt. Has vt emitteret guescluinus magnope studebat: ꝓmouẽte maxime carolo rege: q euz

Carolus blesensis moritur.

364

Carolus blesensis. Sanct⁹.

post caroli blesensis interitũ de anglorum captiuitate cẽtum francorum milib⁹ exemerat. Et bertrãdo q̃de se obtulit cogitata faciẽdi talis occasio. Castellę regno petrus potiebatur: fratrẽ habẽs henricũ spuriũ. Hic siue quia praua natura esset: siue quia petri pricipatũ moleste ferret: siue quia ab eo esset possessione deiectus in aragoniã primũ mox ĩ frãciã pcesserat: spe cogẽdi manũ aliquã hoim perditorum quorũ plurim⁹ ex prętoritorũ bellorũ reliq̃s numerus p franciã erat. Itaq3 guesdinũ bellicosũ hoiem sollicitat arma in castellã puertere: illic iustã belli cãm esse: siue in sarracenos / siue in petrum decertet. Guesdin⁹ hẽrici frequẽti suasu animatus oportunũ tẽpus adesse ratus quo turmas armatorum regno summoueret: quosq3 qui plus inter illos auctoritatis habebant cõuenit. Ait se expeditionẽ in hyspaniã aduersus mauros desumpsisse: in qua stipẽdia facere: & salutare bellũ gerere se duce possint. hr̃e ad belli societatẽ hẽricũ hyspanieñ. In ea militia opes gloriã salutẽq3 ppositã illis esse. Apud frãcos quorum res ad pacẽ quietẽq3 ĩclinabãt nihil pter latrocinia & tandẽ supplicia pdatorib⁹ eminere Quib⁹ guesdini verbis pleriq3 psuasi cũ eo se pfecturos pollicenť. Itaq3 decẽ milib⁹ diuersę nationis hoim bellipe ritorũ coactis / guesdin⁹ in hyspaniã ducit. pmouente maxime Carolo rege. Habuit secũ guesdinus henricum ipm: iacobũ borboniũ: arnulphũ dandrehanũ frãcię mareschallũ: iohãnem caurelaũ anglũ: & mauricium tresinguydũ. His p aragoniã in castellã pfectis: petrus castellanorũ rex ea tẽpestate potens & diuitiarũ abundãs: sed alioquin prau⁹ & religionis minime obseruator / nichil belli ĩtulit. Nam cũ aduentãtibus in castellã copiis / burgis primaria ei⁹ regionis ciuitate ageret: vrbe relicta toletũ se recepit: cõscius iniq̃tatis qua in plerosq3 sęuierat. Igitur vacuas hoste burgas franci receperunt: aliquot ex iudeis saracenisq3 ĩterfectis. Christianis. n. nihil dãni illatũ est. recepta ciuitate Henricũ dyademate imposito frãci regẽ appellãt

Occasio expeditionis in castellã per bertrãdũ.

Restiterat in fràcia ex turmis prædatorũ Arnulphus cognomēto archipresbyter q guesduino nõ audiens regnũ mirũ in modũ vexabat. Hunc sui ob male distributas prædas occidũt. Nunciatũq; est carolo petrũ ex castella ad valię principē edouardi filiũ in aquitaniā pfugisse: & hēricũ toti castellę principari p eos dies iohãnes de mõteforti ob británię ducatũ: & eas quas sub caroli ditione possidebat fidē regi præstitit. Angli vero valię principe duce p nauarram vadētes restituēdi petri cā in castellam ducũt. In quos henrici milites pgressi qngētos occidũt. Sed fœlici initio dirior fortuna successit. Nā ɔserto tot; copiis prælio Henricus apud nauerretũ superat: capto guesduino cum aliis ductorib⁹ fràcis. Ea siquidē victoria supbior factus petrus in penitiorē castellā se recipiēs/ anglos in vallisoleto reliqt yspalim petēs: vbi cõgesta vt ipse gloriabat pecunia stipēdium militi anglo sicut ɔstituerat solueret. Sed eo negligēter improbeq; agēte: cũ nec stipēdia nec cõmeat⁹ sufficerent: valiæ princeps copias burdegalā reduxit. Quæ paucos post dies p fràciam diffusę: oia ligeri trāsmisso: in agro matisconēsi & burgũdia: deinde in cāpania populabātur.

Henricus vincitur Guesduinus capit.

At hēricus qui castella relicta carcassonę agebat cognito anglorũ discessu: virib⁹ receptis & multorũ castellanorũ fràcorũq; auxilio nisus: castellā recuperat: occiso apud Nantuellũ castelluȝ Petro: qui vxorē ducis borbonii filiā supra aliquot annos sua crudelitate visus necauerat. Valię vero princeps in aquitaniā reuersus: perfidię in francos tenax: & quia expeditio hyspana eũ pecunia destituerat: nouum in aquitania cēsum ex singulis qui rē domesticā gerebāt colligere tētauit. Id exactionis pēsum foagiũ fràci vocāt. Igit cũ aquitanos vasconesq; vectigalib⁹ vexare cœpisset: & pceres male tractare studeret: armygniaci comes adhęrētib⁹ ei albreto & petragorio comite ad Carolũ regem puocāt. Et qdā anglorũ cohortes accepta a Carolo grādi pecunia in aqtaniā abierũt. relictis locis quæ præter ɔcor-

Henricus castellam repetit.

Petr⁹ occiditur.

Prouocatio comit; armigniaci ad carolũ regē.

diæ leges occupauerāt. Et aliquot p̄terea burgūdi equi tes ꝯtracta nō magna militū manu: in turmas prædatorū apud famalatuʒ irruētes: aliquot occisis captisq̧ in fugam coegerunt: recuperatis captiuis quos grassatores abduce bāt. Quo tp̄e Caroli vxor filium ingēti omniū gaudio peperit: cui Carolo nomē indituʒ est. Abbatisuilla quoq̧ et reliquæ pōtiuiaci comitat⁹ arces & loca autoribus Gui done de sancto paulo/ & iohāne castilionēsi relictis anglis quorū duram dominationē ferre nō poterāt Caroli se po testati p̄misere. Armygniaci vero comitis: cęterorūq̧ p̄ce ruʒ aquitaniæ ꝓuocatio ad parlamēti senatū relata decre to publico: rege præsidēte recepta: & ad vocanduʒ in iudi ciū valiæ principē mandatū expeditū. Cuius exequēdi cā eques aurat⁹ ex belsia caponellus vocatus: cū iurecōsulto hoīe Burdegalā ꝓfect⁹: cū suę legationis rationē principi prodidissent: iussi a principis ꝯspectu cōfestim discedere: tholosam iter facere ꝓperarūt: vbi andegau⁹ dux agebat. Sed abeūtib⁹ oratorib⁹: mox edouard⁹ guillermū mona chum equitē anglū ꝓsequi eos mittit. Quod ne principis mādato fieri videret: guillerm⁹ dep̄rehēso in agro agenēsi caponello: hospes inquit vester o caponelle querit q̄ vos equorū cōmutatione facta equū ad se p̄tinentē abducitis/ hospiti satis te facere oportet. Atq̧ ita caponellū cum eius collega ī custodia apud agenēses posuit. Parui ad hūc mo dum ꝓuocatiōe habita princeps armygniacū eiusq̧ ꝯsor tes bello ꝓsequebat. Quib⁹ de reb⁹ tāetsi multis legationib⁹ vltro citroq̧ missis disceptatum diu multūq̧ fuisset: dicē tibus anglis ꝓuocationē ipsam definitę cū iohāne paci re pugnare: p̄ręserti cū aquitanię primaria ditio in anglię re gē esset a iohāne reposita: cōtra asseuerantib⁹ frācis: appel lationē ab armygniaco intercessisse priusq̄ suprema aqui tanię p̄tāte se iohānes abdicasset: ꝓpterea ad carolū p̄sen tē regē ꝓuocatiōis cām optimo iure p̄tinere: q̄ subditorū controuersias a se reiicere nō deberet: hę argumentationes

Edouardi i oratores iniuria.

colas q rẽ familiarẽ domesticãq̃ haberẽt/ frãcos quattuor agricolas vnũ & dimidiũ annui cẽsus singulos pendere.

Vectigal vino ipo-nitur.

Est prӕterea venali vino vectigal adiectũ/ vt de integro vini dolio (quod caudã vocãt) duz veniret solidos trideci emptor: de eo vero quod mensuratim quisq̃ venale ꝓmeret: quartũ regi denariũ venditor pẽdere cogeret. Cum vero ad parisios vinũ importaret: si francũ esset: solidos duodecim: si belnẽse: duplicatũ ex singulis cadis: id est caudis portitores pẽsum exigerent. Et licet ea esset regii fisci tentiuas: nõ desinebat tñ nauarrus aliqd in carolũ doli pẽsitare.

Dol⁹ nauarri regꝫ

Cũq̃ de reconciliatione apud regẽ nũcios frequẽtes haberet: ab angli tñ societate non abstinebat: partes eius apte secuturus si caroli amicitiã nõ adipisceret. Sed acceptis tãdẽ apđ ebroicas obsidib⁹: Vernonẽ vbi Carol⁹ agebat: venit. Iuratq̃ in Caroli verba. Erat his dieb⁹ parisii regius prӕpositus Hugo aubriotus: q ꝓpugnaculũ cui bastilda nomẽ est ad diui Anthonii portã extruxit: sumptu ex ea pecunia facto quã parisioꝝ cõmunitati Carol⁹ donauerat.

Hugo aubriotus.

Mouere p id tp̃s ex anglia & calisio cũ sex armatorũ milib⁹: & sagittariorũ mille quingẽtis Robin⁹ canolus: & Thomas grãconus: atq̃ a sancto audomaro p arthesium atq̃ attrebates profecti: remos (ysara traiecto) oĩa populantes inuadũt. Moxq̃ albã/ sequanãq̃/ atq̃ yonã amnes trãsmittentes: in agro Parisiano apud ablonẽ castra ponunt. Inde cũ cũ inter villã iudeã (quã iuliam a Iulio cӕsare dictã esse pleriq̃ cõtendũt) acies ordinassent: nulla tñ in illos a Parisiis eruptio facta est: q̃q̃ mille ducẽtos equites ad prӕsidiũ haberent. Quare nõ cunctatus postea hostis: quibusdã vicis incensis: stãpas belsiamq̃ incursibus vastantes: in andegauos ducũt. Quos bertrãdus qui eodẽ tp̃e conestabilis a carolo fuerat institut⁹: sex cẽtis eorũ primũ deinde trecentis: postremo quadringentis occisis fudit: receptis locis qbusdã quӕ p andegauiã anglus occupauerat: capto insup thoma grãcono. Et paucis post dieb⁹ variis locis angli a fran-

Robinus Canolus anglus.

cis fupati funt: ita vt nemo eoꝝ q duce carolo califio egref
fi erāt fuerit fupstes. Et q̄q̄ venietib⁹ a pōtifice cardinalib⁹
de pace inter reges diligenter actū est: vani tñ fuere conat⁹
legatorū. Supstitionis quoddā genus eodē tpe a turlupi
nis (hoc em̄ erat hereticis nomē) q fe de focietate pauperū
vocitari gaudebāt ortū: finē cepit. Crematis eorū veftib⁹
& libris: in foro fuillo extra fancti honorati portā. Iohāna
aūt dabentona & cum ea alter: cui⁹ nomē hyftorici nō tra-
dūt eiufdē fectę iprimis ꝓfeffores cōburunt. Hic aūt quē
fine noīe ponim⁹ cū añ clamatiōis ei⁹ fniaȝ in carcere mor
tē obiiffet: dies quindeci in aggere calcis ne putrefceret ei⁹
cadauer afferuat⁹ eft: & die ad fuppliciū prefcripto crema-
tus. Porro carolus omni ftudio anglos pfequēs: bertrā
dū in pictauiā nō parua militū manu ꝓficifci iubet. Hē
ricus preterea caftellę rex carolo fuppetias ferens eodē tpe
multis nauib⁹ ex caftella rochellā delat⁹: foluētes ex portu
tu triginta quinq̄ onerarias anglorū naues capit. Et bertrā
dus (biturigū duce autore) pictauos in caroli fidē recepit:
capta ubufo paulopoft a frācis apud fubizā in acie fufo: &
in vinculis piecto. Moxq̄ rochella angolifmi & xantones
cū multis eius ppli arcibus feditionē fecere. Paucis aūt
poft dieb⁹ quia iohēs britonū dux a carolo defciuerat an-
glos fecutus: nec eidē regiōis ꝓceres affentirētur: guefclui
nus in eū mouit. Cuius aduentū nō fuftinēs iohēs i angli-
am fefeftinato proripuit. Poft cui⁹ fugā britones guefclui
nū admiferūt: pręter arces tris: breftū: aulorū: & derualū.
Breftū tñ poftea Bertrādus: laualus aūt & diffonus derua
lum obfidiōe cingunt. Breftēfes duodecim obfidibus ber
trādo datis: q̄ū vel deditiōis vel pugnę diē ad idus augufti
ꝯftituiffent: neutrū fecerūt. Et iohēs de mōteforti cū duce
leucaftrię coacto exercitu: califiū appellens decurfo arthe
fio atq̄ viromādia p remos cāpanofq̄ p̄das facientes: trāf
miffo tādem ligeri: burdegalam fe receperūt: fuga cęde &
multis incōmodis a francis affecti. Nā philippus burgun

Supftitō turlupino rum.

Iohis bu tonū ducs defectio.

dorum dux illos adequitās multis frequenter interceptis necabat. Et iohānes viennēsis eques strennuus quinquagīta equites & sagittarios anglos fudit. Ita vt ex triginta armatorum milibus: quos ex anglia eduxerāt: sex tm̄ milia garonnā traiecerint. Ex burdegala receptis virib⁹: iohēs de mōteforti cū anglorū manu aulos petit: vbi ei⁹ vxor incolebat. Eo quosdā britonū epos & pceres ad se vocat. Id postq̄ carol⁹ cognouit: nouas copias guesdluino q reliquā britāniā tenebat mittit. Interī puenientib⁹ apud brugas cū romanis legatis oratorib⁹ francis anglisq; vt pax inter reges tādem firmaret. nihil diffiniri potuit. Trāslato deinde boloniā puentu postq̄ iteratis crebro legationibus: pontificis oratores caroli assensu nonnulla anglo regi plus ęquo pponerent: Angli q calisii edouardi nomīe agebāt respōderunt: se de his ad suū regem relaturos: & inde ad kalendas augusti edouardi sniam brugis dimissuros. Sed edouardi mors interim intercessit pridie solennitatis diui iohis baptiste: dū ageret ann⁹ salutis trecentesim⁹ septuagesimus sextus supra mille.

Inanis legatorū cōuētio.

Edouard⁹ mors.

His ita gestis: carolus futura pspiciēs: publica contiōe in parlamento senatu habita: de liberis q in regnū successuri essent huiusmodi legē tulit. Quęq; primogenitū regis francorū filiū regni adm̄inistrationē recipere debere cū quartūdecimū ageret annū ne per longiorē tutelā occasio incideret maliuolis: res nouas excitandi.

Cōstitutiō a carolo facta de filiis q ad regnū successuri essent.

Anno insequēti q fuit christianę gratię millesim⁹ trecentesimus septuagesimus septim⁹: Carolus quinq; per franciā distantib⁹ locis quinq; exercitus alebat. Primus quē andegauus comes guesdluino comitāte ducebat: per aquitaniā incedēs cōdacū bergeracū sanctā fidē ad dordonę ripam sitā/ castillionē/ sammutrā/ canderetum/ macharium cū arce: & langonem partim expugnatione: partim voluntaria deditione recepit: supato thoma feltone: q nō procul ariola sexcentos equites habens cum iohāne de buello prælium commiserat. Dedentibus passim se aquitanię proce-

Quinq; exercit⁹ francorū eodē tpe.

ribus: ii qui durasię familię erant ad anglos perfugerunt. Quare dulaco prętermisso quod obsidere istituerat andegauus dux: ad durassium se conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̄ ibi munitissima erat circūuallás: post primá & vigesimá circūuallatiōis diē deditione a castellanis facta: arce potitus est. Deinde quia hyems aderat in hyberna militem misit. At clissonus qui apud aulorum obsidionem habebat: paciscentibus cum eo anglis vt liberi abirent: locum obtinuit. Omnis ad hunc modū britannia præter brestēses caroli facta est. Qui vero regię classi præerāt in angliá delati: lariam non paruá ciuitatē ceperunt atq; incēderunt. Philippus præterea burgundię dux calissiū ꝓfectus nōnullas per vicinum calissio agrū arces atq; arderá subiugauit: vbi validissimis balistariorū præsidiis impositis: in hiberna se ꝓtulit. Per eos dies romanorꝫ imperator carolus visendi regis desiderio iter per hānoniam cameracūq; faciens: in franciá venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad singula qua transiturus imperator erat loca præmissis qui illū honorificentissime venerarentur: tandē biturigum & burgundorū duces Senonum archipræsulem: & haricurtuꝫ dn̄m obuiam silvanectꝫ ꝓficisci iubet. Qui cū ad vicū lupará inde ꝑducentes: cū articulari morbo imꝑator laboraret: currum & lecticam auro gemmisq; artificiosissime elaboratam ad imperatorē perꝓpere carol⁹ mittit. Lectica postera die impositus: postq̄ dyonisiani cœnobii sacrosancta religionis monūmenta: reliquiasq; multa veneratione perlustrasset in cubiculum reuersus: dum per fenestram in atriū diuersorii aspicit: burrellus riuerius & nicolaus detencus ex domesticis regis aulicis equos duos ingenuos atq; animosos insignibus francorū appratissime ornatos imperatori: totidemq; filio ei⁹ romanorum regi caroli nomīe præsentant. Quod mun⁹ imꝑator liberalissime lętissimeq; excipiēs: ego inqt in altero illorū sedēs: parisiū ingrediar. Egredienti sācto dyonisio

Durasce pitur.

Imꝑator carolus i franciam ad carolū venit.

Pompa i occursum imꝑatorꝭ

ĩpatore: parisiẽsis p̃ses/ mercatorũ p̄posit⁹/ & p̄fect⁹ vigilũ comitãte multa ciuiũ parisieñ. frequẽtia ꝓposito ordine ĩ equis occurrẽtes impatorẽ cõsalutant. Rex vero postq̃ ex vi culo capella ĩperatorẽ digredi accepit: miro appatu & pō pa ducũ quoqꝫ & comitũ ꝓcerũ insup atqꝫ ep̄orum orna tu & numero/ vrbe ꝓgressus: qbusqꝫ distinctis officiis at qꝫ vestib⁹ ꝓ sua dignitate & cõditione euntib⁹: dũ paulo supra molendinũ qd' est secus dyonisianá viaȝ ꝑuenissent veniẽtib⁹ in alteralteri⁹ cõspectũ principibus: reuelato ca pite datisqꝫ dextris sese amicissime venerãt. mox ad roma norũ regẽ carol⁹ accedens ĩpertita illi salute: imperatorem dextrorsum: regẽ vero filiũ sinistrorsum habens: ĩpe me dius ĩcessit donec ad palatiũ ventũ ẽ: vbi grãde spaciosũqꝫ cenaculũ accipiendo ĩperatori: tapetibusqꝫ & mẽsis orna tissimũ carol⁹ esse ĩperauerat. Postq̃ aliquot dieb⁹ feria tũ ẽ: & mutuis se colloquiis muneribusqꝫ pricipes coluis sent: firmataqꝫ in eos iureiurãdo amicitia est discedẽtẽ im patorẽ carolus ad mousum vsqꝫ ꝑducere sua ĩpensa iubet. Traditũ a gallis scriptorib⁹ cõperio/ impatorẽ quibusdã castellis terrę dalphinatus donasse dalphino eũqꝫ in arela

Arelatensis ara. teñ. regno ĩperii vicariũ ĩstituisse. Arelatẽ. n. regni burgun dorũ primariã ciuitatẽ & caput fuisse ĩperioqꝫ paruisse cer tũ est. Quã vt geruasius scribit arã latã prisci appellabant. Nã in eo loco ꝓpe ciuitatẽ qui rocheta dicebaȓ duę colũ næ extructę erant. & super eas ara ĩposita. Vbi quotannis ad Kalalẽdas maias frequens vndiqꝫ ppl'us humanas ho stias pro sua sospitate mactare ꝯsueuerat. Itaqꝫ tris iuuenes publica pecunia emptos anno toto saginabãt. quos cõsti tuto die ad ipsam arã ĩmolabant/ victimarũ sanguine cir cũstantẽ ppl'm aspergentes Quẽ ritũ diuus trophimus ex lxxii. xp̄i discipulis illo ex iudea missus sustulit docens nõ cruore mortaliũ hoĩm sed xp̄i sanguine illos debere asp̄gi

Dolus a nauarro rege. Digressio impatore: quorũdã ꝓcerũ litteris carolus co gnoscit: nauarrũ regem in iohãnem caroli patrẽ atqꝫ post

ea in eũ multa occultis dolis & cogitasse & pperrasse. Cui⁹ pditionis maxime cõscius esset iaquet⁹ ruus nauarri cubicularius qui per eos dies missus in franciam iter facere constituerat. Hic vbi in franciam venit: deprehensus in vincula cõiectus est: penes quem reptus est codicillus dolis inscriptis aduersus carolũ cõceptis. Et cũ p id tẽpus carolus nauarri filius securitate a rege accepta Siluanectũ vbi rex francus agebat accessisset: cõtenderetq; multis pcibus Iaq̃tum liberare: patefactis illi q̃ ipe commiserat flagitiis: non modo iquit tam pditum hoiem absoluere nõ possum⁹: sed istituimus possessiones a patre tuo q̃ in regno meo sũt recipere: & illis psidiu3 ex meis collocare: qui mihi fide integra obsequant. Venerant cũ nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius potestate cõplures nauarri arces atq; oppida pseuerabant: qui tametsi iureiurãdo fuisset addictus eas regi dedere: sati⁹ tñ visum est illũ sine custodibus nõ dimittere: donec re pfecta fuisset iuramento liberatus.

In normãniam a rege ob id missus philippus burgũdiæ dux: cũ arces frustra repetit: obstinatis ad rebellionẽ q eas tenebant militib⁹: vi atq; armis philippus a Bertrãdo adiutus recuperat: capto apud bretoliũ Petro nauarro cum maria ei⁹ sorore: quos asseruatos rex honestissime haberi: & cõplura ex locis receptis dirui iussit. Dum hęc a philippo in normãnia gerũtur / Petr⁹ de tertro nauarri scriba caroli iussu in bernaci arce dephenditur / cõscius malorũ quę nauarrus in carolũ cõiurasset. Sumpto igitur de eodeq; iaqueto ruo supplicio / eorũ singula cadauera quadrifariã exsecta / ante quattuor parisii primarias portas furcis appensa sunt. Moritur p id tẽpus Gregori⁹ vndecim⁹ qui aplicam sedem romanam reduxerat / auinione relicta. Cui dum patres cardinales successorem deligere cõstituũt romani ne gallus aliquis iterũ sumeret: tumultuãtes / bartholomeu3 de aquila (aduersante magna cardinaliũ pte) põtificem declarant. Quãobrem dilapsi roma cardinales

Gregori⁹ vndecim⁹ moritur.

fundū petunt: vbi clementē septimū pōtificatui prēficiūt Quam rem cū patres carolo missis nunciis demōstrassent carolus clemētis ptes secutus est amicis sibi pricipibus scribens/ vt idē facere dignarent. Sed rex bohem⁹ atq; flandrēses nō statim acquieuerūt: bartholomeo fauentes. Et carolo romanorū impatore defuncto: fili⁹ eius romanorū rex vt in demortui patris locū veniret: bartholomeo adherebat: a quo impii dyadema recipere sperabat. Per eosdē fere dies iohānes de mōteforti quem anglos secutū fuisse memoraui: & eis per supiora bella auxiliū aduersus frācū regem tulisse: ad senatus plamenti iudiciū tertio vocatus cū non veniret: ducali dignitate priuatus est: & bona eius publicata. Accitis inde aliquot ex britonū nobilitate pceribus: iter quos primores erāt Iohānes rohanus/ iohānes lauallus/ & clissonus: qui arces oppidaq; regiōis tenebāt Carolus eos docet q̄ de iohāne montifortensi ob ei⁹ perfidiā decreta fuissent: vellent loca quib⁹ p̄fecti erant tollēdi belli causa ptāti eius pmittere. Carolo ita suadēti pceres se obtēperaturos iurāt. At postq̄ dimissi a rege in britanniā redière: rohanus ipmis iohēm mōtifortensem ex anglia reuocare festinat p̄sidia locis francię finitimis istituens. Ea re cognita andegauus dux impante carolo fratre copiis cōtractis eo cōtendit. Veniētes rohanus vanis legationibus differt: cōcordiam tantisper simulans vt re ipa postea cōpertū est: donec iohānes mōtifortensis ex anglia aduentaret. Quo tandē cū manu anglorū ad britones appulso tāetsi multis coitionib⁹ pacē quęrere videretur: nihil tamen effectū est. Dum apud britones andegauus dux frustra tempus terit: flādrenses suo more iterū a comite discessionē faciunt. occisoq; gandaui p̄side: quem illis comes prefecerat: tripartitis copiis aldenardū/ ypras/ atq; alostum eodem simul tpe inuadūt. At philippus Burgundiæ dux comis gener: tornacū pfectus aldenardū nuncios ad flandrenses mittit petens vt ad colloquiū die instituto venire

Iohānes de monte forti duca tu britanniæ priuat

Flandrēses a suo comite defiriunt.

Nota

ad se nō abnuant. Venientibus iter tornacum aldenardum q̧ burgūdus cōmunicat. Tandem cognito quid illis doleret: philippus cōditiones recōciliationis ꝓposuit. Quibus scripto commendatis & iuramēto roboratis: comes discessionis autoribus veniam dat. Fuit præterea apud montēpessulanū cædes: a ciuibus truculēter occisis octoginta viris ingenuis atq̧ nobilibus. Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū ducis cancellarius. guido desserus. & arnoldus eiusdē loci prętor. Cędis causa hęc fuisse memoratur. Erat in ꝓuincia narbonensi (cui linguę occitanę nūc nomen est) Ludouicus andegauꝰ caroli frater positus a rege gubernator. Cuiꝰ nomīe cum ob bellum quod in ea regione gerebatur pensum magistratꝰ exigerent: seditione facta sanguinarii ciues eos trucidarūt. deiectis in altos puteos cadauaeribꝰ occisorum. Tam detestabile flagitium nō prętererūt impune. Nam armatis instructꝰ dux ad montēpessulanū cum aduenisset: omis populus fletu mœrore lachrymisq̧ confectus: vrbe egressus & loci consules funes ex cannabe collo tanq̄ morti obnoxii gestantes: per vias ꝓstrati: duci obuiam pergunt: miserabili clamore ignosci sibi flagitantes. Assistebant duci cardinales aruerniæ cum pontificis Clementis oratoribus: q eo placādi ducis causa cōuenerant. Postridie aduētus ducis in vrbem ip̄e in tabulatū quod ei in foro editum erat: compluribꝰ pręcipua dignitate viris comitatus cōscēdit. Ex quo ab omni plebe cōspectꝰ cum grauem admodum in ciues sententiā tulisset: sublato rursus clamore populus veniam freq̄ēter repetebat quorū flebilibꝰ votis cardinalis oratoresq̧ pontificis accedentes animū tandem ducis inflexerūt: sententiæ seueritatem rigoreq̧ moderātes. habuit igit̄ locū miseratio. Nam cū sexcēti necis iudiciū excepissent: soli cędis auctores & q operā sceleri nauassent regꝫ arbitrio reseruati sunt. Cūq̧ omniū incolaꝶ bona fisco deputata forent: dimidiū remissum est: armis omibꝰ q̄ apud

Cedes apud montēpessulanum.

Cedes vindicta.

illos extabát deditis: pensata insup ad plenũ impensa quá dux ob huiusmodi cędé sustinuisset. Erát etiam tñ per linguá occitaná ex reliquiis superiorũ bellorũ aliquot populatores qui regionem quotidianis prędis vexabát. Aduersum hos incolę a Carolo auxiliũ petunt: duplicatũ vectigal ad belli onera pollicétes. Missus cũ copiis guesdui-nus cum ad nonũ castrũ nõ longe a belcaro quod ab hoste tenebať: obsidione destinetur: morbo occupatus octauo post die defunct⁹ est. Nichilominus tñ qui in præsidio erát castellũ spõte dedidere. Nõ quieuit p hos dies richardus Edouardi filius nouellus anglię rex: sed traiecto ex anglia callisiũ exercitu. thomas edouardi filius octo circiter hoim milibus stipatus/ arthesiũ/ viromádos/ suessiones/ cathalaunos/ trecéses/ senones/ vastiniũ/ blesiá/ perq; bonáuallem incursantes: abductis aliquot claris equitib⁹: ad britones ptéderunt quos iohánes mõtisfortẽ. alacrirer excepit. Fuit a fládrẽsibus in suũ comité belli mot⁹: qué non magno negocio comes repressit: captis ypris suppliciog; affectis q rebellionez excitarát. Sed interim caroli mors multorũ incõmodoruz cám francis importauit. Ná pace et bello cũ reipublicę fuisset accõmodatissim⁹ insequés tẽpus beniuolétiá vnanimitaté charitatéq; discordiis & grauissimis inimicitiis cõmutauit. Eniuero ,puidus rex vbi se mala valitudine esse sensit: liberos quos iuniore ętate duos Carolũ & Ludouicũ relinqbat Philippi burgundię ducis fratris sui iunioris & Ludouici borboniẽsis tutelę ɔmisit. Regni vero gubernacula Ludouicũ fratrẽ seniorẽ andegauorũ ducẽ moderari cõstituit: donec Carolus cui ex primogenitura regnũ debebať annũ quartũdecimuz ageret.

At sapiente rege apud beautá defuncto (sapientis eñ appellationẽ emeruit) aliud atq; aliud decretũ est. Mortuus aũt apud vicẽnas ad diuũ antoniũ Cápestrez delat⁹ est: ibi aliquot dies asseruat⁹: dũ frẽs ei⁹ res aduenisset. Dũ ex ęde diui antonii fun⁹ effert: scholastici studii parisiẽsis q spectá

Guesduinus moritur.

Excursiones ab anglis.

Carolus quint⁹ moritur.

Scolasticorum tumultus

di cā frequētes aderāt: a seruientib⁹ hugonis aubrioti pari
siaci pretoris: quia forte pcedentē pompā impediret pro
pulsi: in pretorē atq; in seruiētes tumultuati sunt. Quorū
aliquot q dephendi potuerūt ivinculis habiti sūt. Sz pau
lopost regis filiis restituti. caroli cor rothomagi: reliquū
corpus apud sanctū dyonisium. Anno dominice pietatis
Millesimo. ccc. lxxx. sepelitur. 1380

d E successore tametsi minime dubitaret: quia tū
maiori natu Carolo q sext⁹ appellat⁹ e: etas non
dū idonea erat: & regno rectores: tutoresq; libe
ris pater instituisset: neq; de ipa institutiōe inter principes
bñ pueniret: acciti ex toto regno pceres parisii coierūt de
sacrando nouello rege consiliū capturi. Dicebant eni prin
cipes cōsultore Petro dorgemōto: neq; sacrari ante annuz
quartūdecimū regem oportere: neq; cōducere reipublice
vt tantille etatis adolescens rerū curā susciperet. Ita Caro
lum patrem arbitratū eē & lege firmasse. Fuere contra ple
riq; etate & doctrina spectatissimi hoies voluentes aio cū
psentiū rerū: tum futurarū calamitatem. si multis rectori
bus regnū ageretur: breui & cito finituro suscepte admini
strationis tēpore: quēq; sibi potius q̄ rebus cōmunib⁹ cō
sulere. opes cumulare: amplificare principat⁹: emulari inui
cem: & inde factiones gigni. Raro quidem euenire vt mul
ti sine cōtentione rem quāpiā simul administrent. Quod
si vnius regis nomie atq; impio respublica gubernetur fa
cile esse: vt ad vnū omnes cōcordibus animis respiciant.
Eapropter opepreciū fore: Carolū natu priorem sacratuz
iri & oia suis auspiciis atq; nomie geri. Neq; obstare patris
legem quā si ad pniciem inclinare cōiectasset: ipe tollendā
imprimis censuisset. Legibus dū populo cōueniunt vten
dum: dum officiunt abstinēdum. Hæc sentētia cum mul
torū: tum Iohānis de marestis fuit in quā facile venit ludo
uicus andegau⁹. Reliqui vero fratres (adnitēte petro dor
gemonte) legem a patre latam magnopere tuebātur. Nec

Cōciliū ca pit de carolo sacrādo.

parum absfuit: quin ad dissensionem belliq; irritati prope animi spectarent. Nam ex eo tempore quisq; sibi armatos parabat: & hostis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones: inde in normaniam arthesiūq; & per omnes maris oras copias suas dimittebat. Dum iter tam repugnātes sententias nichil decerni posset: contio dissoluta ē. Sed intercedentibus nōnullis optimis & sapientibus viris: arbitri de principum voluntate delecti sunt: qui examinato diligēter negocio tantam rem componerent. Arbitris cōuenientibus dictum est Carolū sacrandū esse & regē appellādum: suoq; nomine gerenda agēdaq; omnia esse fidē illi a pceribus & subditis prestandā: bellum non nisi suis auspiciis parādū. Adolescētulos Carolum & eius fratrem Ludouicū curæ & prouidētiæ burgūdorū & borbonii ducū credendos: qui eos vt regios liberos decet: educarent ad tēpus vsq; pubertatis & docerent. Omnē regium fiscū in ærario regio deponendum: supellectilē vero omnē & quicquid Carol⁹ mortis suę tēpore: auri argētiq; possidebat: assignata regi iusta portiōe: ludouico andegauo committēdam qui interim dum rex adolesceret regentis tātum nomine vteretur & rebus communibus gerendis vocatus adesset. His ita ab arbitris definitis principes assenserunt & lex ipsa in vulgus promulgata.

Milites sine stipendiis omia populant

Quietis cōpositisq; regni primoribus cū stipendia militibus nulla soluerentur: non secus ac hostis prædis stuprisq; populum milites vexabant. Quamobrē rura vicosq; agricolę deserentes: i oppida arcesq; fortunas suas contrahebant. Nec aduersus militum crudelitatem valuit regentis auctoritas q̄q̄ vocatos ad se præfectos militū sępenumero minis terrere tentasset. Hinc plerisq; locis tumultuat⁹ populus est: & seditiones exortæ. Parisianos tamen benignitate atq; modestia sua regens sedauit.

De conestabili instituēdo cōtentio.

Nō erat his diebus ad militiam (mortuo berttando) conestabilis. Hunc magistratū instituendū a se regens dictitabat: cōtra sentientibus burgundię borboniiq; ducibus: eum quidem

regentem nomine tenus esse: sed ad regem oĩa referri oportere. Erat tunc melduni Carolus: vbi armamentum patris erat & magna supellectilis pars. Enimuero adolescẽtulus rex armis delectabaẽ speciosis/ & de re ipsa patri aliquando specimẽ præbuerat: Nam proferente illi patre coronam & cassidẽ rogatus vtrũ mallet: cassidẽ optauit. Cui non dissimile mox factũ suis aulicis exhibuit. Itaq₃ ppositis coram preciosissima patris supellectili: atq₃ diuersorũ armorũ generib⁹: arma sibi pluris q̃ diuitias esse respõdit. Futurorũ vt ipse auguror incõmodorũ omẽ. Nã nulla supiorũ regũ ętate ppius ad excidiũ respublica frãcorũ ppendit: q̃ hui⁹ & filii ipius tẽporibus. Dedit & aliud magni animi signũ. Erat cardinalis quidam romanus Ambianẽsis appellatus q autor fuerat augendi census & tributi. Et seuere aliquando Carolum dum adhuc viueret pater: tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad Sauosium qui ppe astabat. Ecce iam inquit Sauosi de hoc sacerdote liberi erimus. Quo verbo territ⁹ ambianensis confestim p ducatum Auinionem se recepit: exportato ingenti thesauro quem sibi ex publico contraxerat. Illud siquidem nõnũq̃ compertũ est inter francos plus damni in rempublicam inuehi dum sacerdotis consilio res agitur q̃ cum prudens aliquis ex sęculi nobilitate rebus gerendis præficitur. Ille enim nescio qua insatiabili ambitione omĩa sibi vendicat. Hic poplĩ miseri⁹ & communitatis detrimentũ suũ eẽ ratus: reipublicę bene vt potest consulit. Ille fastum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit: quo min⁹ vltionẽ timet ecclesiastica libertate ptect⁹. Hic aũt opes suas cũ respublica coniũctas eẽ nõ ignar⁹: ex publico incõmodo priuatũ quoq₃ auguraẽ. nam q res suas ex reipublicę statu psiderat: illas sine hac nequaq̃ stare posse intelligit. Sed ad conestabilem redeo. Erant omnino duo apud regem strennui & magni ad bellũ nõis pceres. Sancerrus comes: & Clissonus britonicę nobilitatis clar⁹

Magni animi in rege iudicium.

Cardinalis ambianensis fugit.

eques. Interrogat⁹ sancerrus an conestabilis magistratū gerere vellet: Respōdit in eo magistratu Guescluinū ita se gessisse: vt nemo post illū memoria dignū quicq̄ exhibitur⁹ esse facile videret. Igit̄ ad Oliueriuȝ clissonū dignitas (rege tribuēte) delata est. Cui mox negociū fuit: cōtractis copiis regē in remos quo sacrę vnctionis cā ꝓfecturus erat) prae cedere. Hūc rex multorū ducū ꝓcerūq; frequētia stipat⁹: ꝓten⁹ secut⁹ est. Prȩerat regio ȩrario sauosius rarȩ ꝓbitatis hō. Hunc abeūte melduno rege: andegau⁹ regēs: cōprȩhēsum reuelare regiū thesaurū mortē cōminat⁹ cogit. Erant in ȩrario auri solidi laminȩ: & aliarū preciosarum rerum ingēs copia: quae pariter ȩstimata cēties octogesies cētena milia aureorū nūmuȝ efficiebāt: quae (supputatione frācorum more facta) decem & octo miliones cōstituūt.

Oliueri⁹ clisso: n⁹ conestabilis.

Thesaurū regiū ludouic⁹ andegauus accipit.

Thesauro recepto Ludouicus andegauus remos petit. Rege cōsecrato cū ad cōuiuii locum vētū est: id ēm in ędibus archiepi apparatū erat: principib⁹ incidit de sessionis ordine atq; praelatione ꝯtrouersia. Nā andegau⁹ ȩtate grādior philippo anteire cōtēdebat. Philippus parē & pariū decanū se esse: atq; ꝓpterea primā sibi post regeȝ deberi sedē argumētabaī. Eam litē cōsultatione ꝓceruȝ habita rex diremit & philippo recubitū primū: quaten⁹ ad praesens negocium attinebat: decernit. Quare offensus Andegau⁹ regi ꝓximum nichilomin⁹ locum vsurpat. At philippus nichil cūctatus: medius inter regē andegauūq; insistit: recubuitq;. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomē adeptus est. Reuerso ex remis parisium Carolo: sancti pauli comes in ꝑfidię suspitionē incidit q̄ rege incōsulto Richardi anglię regis filiā sibi vxorem despōsasset. Sed praetēsis excusationib⁹ vtcūq; purgato: rex veniā comiti dedit. Qui mox in bureū riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos litteras dedisse vt eos in franciaȝ acciret. Quāobrem a curia bureus abstinēs: Clissono rē patefecit. Qui cum amicus esset regē conueniēs bureum q̄ maxime

Contētio inter principes de ordine sessionis.

Liuor.

potest excusat: & q̄q̄ multi aulicorū aduersarent: gratiā tamē amico impetrauit. Interim milites p agros populū grauare nō desinebant: & duces fratres Ludouicus philippusq; simulate agebāt clam alioquin furētes: & alter alteri detrahētes. Itaq; Ludouico dolebat: regētis tm̄ noie sine vllo dignitatis cōmodo potiri. Cōtra autē philippus querebatur illum regiā supellectilē thesaurūq; vsurpasse: & nullam inde regi portionē impartisse. Hinc timor oibus erat ne principū ira belli flāmas excitaret. Ibant ppterea inter vtrūq; suasores ad beniuolētiā & charitatē prælati: & qui inter pceres pacati animi erant in amicitia fratres cōtinere studiose conabant: de qua re orationē ad pricipes habuit iohānes marestus doctrina & facūdia spectatus. Tandē sopitis odiis in mutuā fratres charitatē rediere. Cōcitatis principib⁹: humilis quędā ex parisianis plebecula nouis furiis acta est: querēs se vectigaliū magnitudine premi. Itaq; præpositū mercatorū aggrediēs ad contionē venire hominē cogit: vbi vn⁹ e plebe audētior vice multitudinis petit: pēsiones & vectigalia tolli. Quod quādoquidē olī postulassent nec fuissent exauditi iā adesse tēpus cū satis illis factū esse oporteat: Cōcitatę multitudini pleriq; sobriē obsistere cupiētes: rati si res in crastinū deferret cōpesci furorē posse: in posterā diē negociū remittebāt. Quod intelligens quidā veterū calceorū sutor: temere exurgēs pōpa inquit aulicorum & fastus in humeros populi recidūt: & quæ ab illis p luxum pfunduntur: dāna nostra & calamitates sunt. Hanc vilis opificis temeritatē arguere ausus est iohānes dormānus regius cancellarius: obtinuitq; in alterā diem postulata trāsferri. Nō restinxit mora furorē. Enī uero rediit postridie cōcitatior plebs & petita ex regis proximorūq; eius sentētia reportauit. Et vt sedatior domum plebs repeteret: ad illā adhuc fremētē cōtionari iohannē marestū Carolus imperat atq; causas memorare quāobrē census & vectigalia reipublicæ moderatoribus pēdantur.

Miles grassat.

Simultas inter frēs.

Johānes marest⁹.

Oportere eos q̄ pręsūt multa onera subire. Bella plurima a Carolo patre gesta. & item a filio gerēda esse quæ sine populari opę bene ꝓcedere nō possunt. Regios prouētus & fiscum anglorū iniquitate imminutos esse. Rēgē publicę libertatꝭ & populi tutorē: populū coadiutorē esse debere: ęquo animo ferre si quid nōnunq̄ durius ꝑ necessitatē imperetur. Nichilominꝰ tamē gratum nūc regi esse vectigalia tolli. Abeant ipsi domum: quiescāt tumultuari. Ad

Seditio parisioꝝ.

hanc iohānis orationeꝫ cum sedata turba esse speraretur: sublato clamore: Volumꝰ inquiunt iudeos vrbe expelli. Quibꝰ respōdente iohāne de re ipsa ad regē relaturum se: procurrēs confestim quiqꝫ plebeius: publicanorū ędes aggreditur: atqꝫ effractis pixidibꝰ vbi reposita de vectigalibꝰ pecunia erat: nūmos in vias dispergit: libellosqꝫ rationuꝫ carpit & laniat: ministris interfectis. Iudeorum domos aliquot & bona diripit. Quæ tāetsi reddi restituiqꝫ rex iussisset: nequaq̄ tamē obtemperatū est. Hęc cū parisii gerun

Angloꝝ icursioēs.

tur angli cognito francorū ex aquitania discessu: turonos andegauos cœnomānosqꝫ iniectꝭ passim ignibꝰ icursant: moxqꝫ ad britones (non īpediēte duce amico) se recipiūt. Id postq̄ ad regē perlatū est: carnotēsium epm & arnoldū corbium parlamenteū pręsidem ad ducē iter facere iubet: cum syngraphis pręteritorū fœderum quæ cū regibꝰ francis & britonū duce olim icta essent. Hęc (audiēte duce) cū oratores recitassent: dux (inuitus ne an volens incertū est) fœdera ipsa innouauit: & obseruare se iureiurādo adegit. Quāobrem irritati angli nāuetam vrbē circūuallare pgūt. Ciuitati tū pręfectus erat almaricus clissonus qui summa vi & diligētia aduersus hostē restitit. At nō satis ciuiū perseuerantię credēs: ad regē subsidiū petere mittit. Nec cūctatur rex almarico suppetiari. Nā magnis itineribꝰ copię in hostium conspectū citius venere q̄ anglus subolere aduētum potuerit. Quarum primū impetum cū ęgre sustinere anglos: eorū præfectus aīaduertit (iam eniꝫ signifer signo

amisso oppetierat mortē, eos increpās vah iquit milites: quis vestros aios pauor inuasit: superamus enim numero frācos: quare nō dubiū est si aio nō defeceritis: virtute quoq; superiores fore. His ductoris verbis animat⁹ anglus: incredibili ptinacia restitit: tāta sagittarū multitudine agens vt ęther ipse sagittis nō secus ac nubibus tegi videret. Itaq; diu fuit pugna anceps vtrisq; acerrime pugnātibus. Tādē multis sauciis: multisq; occisis & captis: franco anglus cessit. brestūq; fuga petens pręsidio imposito & vulneratis q se illic curarēt relictis: i angliā traiecit. Pertinax pugna. Inter hęc aiaduertētes principes ęrarii tenuitatē & regios cēsus esse exiguos vocatis ad se ciuiū parisiensiū primorib⁹: de vectigali exigendo cōsultant. Consiliū de vectigalibus exigēdis. Cum vero placuisset ex quaq; venientiuz rerum libra solidū vnum exigi: Idq; parisii rothomagi pariter & ambianis pmulgari rex imperasset: plebs vniuersa vectigal pendere pnegauit. Accidit p hos dies res cognitu digna. Siluam ectū Carolus venādi cā se cōtulerat. Canū latratib⁹ excitat⁹ in fugā ceru⁹: ęneā torquē collo gerere visus est: quē venabulis aut ferro appeti rex phibēs in casses et rethia cōpellit. Erat in torque litteris latinis inscriptuz. Ceru⁹ inuentus. Hoc me cęsar donauit. Interpretātib⁹ nōnullis id de iulio cęsare intelligēdū. Sed tā longa ceruis ętas tributa nō est: vt a iulio in hoc tēpus durare ceru⁹ potuisset. Ad aliū ergo imperatorē referatur oportet. quādoquidem a primo illo Cęsare quēuis imperatorē cęsarez appellari visus atq; autoritas obtinuit. Ex eo tēpore Carolus ceruū allatū aureā coronā collo gestantē, p insigni habuit: & regiis insignib⁹ quæ liliis aureis trib⁹ constāt: hinc atq; hinc ceruos duo apponi cōsueuerunt. Per eos dies cū de romano pōtifice cōtrouersia agitaret: accessere ad regē Bohemiæ castellæq; oratores vrbani partes aduersus Clementē septimū quem rex sequebatur defensuri. Quibus per Andegauorum ducem respōsum est: regem non ita affectū clemēti esse: quin veritatē sequi velit. Ambitio cardialiū. Daturū operā vt eccłię pax (sedata

discordiũ pōtificum ɔtentione) reddat. Respōso accepto oratores abiere. Hec reuera de romano pōtificatu altercatio multis incommodis cũ alias nationes tũ gentem gallicã vexauit. Nã cardinales triginta Clementiꝫ cãm secuti: exploratores p franciã cōstituerãt q ecclĩarũ opulētiores ꝑuent⁹ inquirerēt: quas rectorib⁹ vacuas mox sibi a Clemēte obtinebãt. Tulit quoqꝫ Clemēs de vacaturis ecclesiis legē quã expectatiuã grãm appellauit: qua adipiscēdas morte possessorũ ecclĩas: fas iusqꝫ expectãti p pōtificē designato erat. Solis ex hac lege cardinalib⁹ & potētioribus viris ecclesie ɔtingebãt. Exigebant præterea a clero decimæ: & de maioribus ecclesiis dũ pastore orbatę erant primi anni prouentus legebant. Id annatã vocãt quã cameræ aplicæ deberi romani ɔtendũt. Neqꝫ id sit e ducis andegaui cōscientia fieri rumor erat: exactionis siquidē partem capientis. Eas ob res cũ scholastici nō pauci scholã relinquerent: studii Parisiensis rector ɔtione aduocata: ex cōsilio doctorũ Iohēm ronceũ Picardũ deputat q de hmōi dispendiis ad regē: Andegauũqꝫ ducē orōnē habebat. Habita oratiōe tanta ira percit⁹ andegauus est: vt satellitib⁹ noctu ad cubiculũ Iohis roncei missis hoiem effractis forib⁹ abductũ in vincula coniici mandauerit. Nec aliter: repetēte eũ rectore exempt⁹ est: q̃ vt clemēti auditurũ se polliceret. Nisus quoqꝫ dux est rectorē depræhendere: sed re p amicos cognita: rector aufugit. Deprehēdendi rectoris cãm afferebat dux q ab vrbano exceptas lr̃as regi nō exhibuisset. Accessit & nouus ab iohãne biturigũ duce cōtētionis turbo: reputante secũ male agi q Andegauo regēdi auctoritas: Philippo burgũdo Caroloqꝫ borbōnio regis tutela obuenerat: sibi vero nihil præter Pictauiã collatũ esset. Petit ergo linguæ occitanæ atqꝫ aqtaniæ sibi gubernacula cōmitti. Idqꝫ adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi comes ei⁹ prouinciæ ministrator se in magistratu tueri omino studebat: ita vt iubēti rege prouincia non cederet. Iohãnes pro-

Auar⁹ pōtifex.

Iohēs rōce⁹ mittit ad regē ɔ exactiōes pontificis

Iohēs biturigum dux ɔtētiones excitat p q̃ qdam ludouicuꝫ scribũt.

pterea collecta militũ manu in tholosates profectus: præliũ cũ comite suis dissuadẽtib⁹ conserit & vincit. Sȝ reputans aio comes his decertationib⁹ regionẽ perdi: atq; populũ aggrauari: ad iohẽm mittit: seq; magistratu abdicat: Iohãni cedẽs. Per id tp̄s Hugonis aubrioti Parisiorum præsidis falsa religio & iniqui mores in lucẽ prodiere. Nã Iudeorũ sectator cũ esset: clerũ exosum & sacrosanctæ eucharistiæ dignitatẽ cõtemptui habebat. Scholasticos ĩ primis aspernabat̃: stupri & oĩs generꝭ libidinis reus. Ob quorũ flagitiorũ execrationẽ ad publicũ spectaculũ loco edito in atrio diuæ mariæ posit⁹: post suę heresis manifestatã a cõcionatore pfidiã perpetui carceris dãnationẽ a Parisiorum antistite excepit. Hic Aubriot⁹ cuȝ publicæ pecuniæ administrationẽ diuturnã gessisset: publica opa nõ paruȝ illustria Parisii extruxit. Bastildam ad diui Antonii portã munitissimũ ppugnaculũ: diui Michaelis supra sequanã põtẽ: & aduersus scholasticorũ Parisiorũ iiurias & nocturnos motus paruũ castelletũ. Quiescebãt his dieb⁹ Flamingi a bello paululũ respirãtes: nisi eorũ comes Ludouicus nouaillos pecunię exactiõe lacessisset. Enimuero siue egens siue pecuniæ auidus a gandensibus q̃propter oppidi magnitudinẽ & populi frequẽtiã primi inter Flandrenses habent̃: grãdẽ pecuniã arrogãtissime petẽs: cum ea sibi constanter negaret̃: loco discedẽs: & ego inquit huic cõtumaci pp̄lo me principẽ & dñm exhibebo. Erat comiti nothus Halsus noĩe hõ militaris atq; magnanimus. Huic attributis copiis & anglorũ manu mãdat: Gãdẽsibus bellũ inferre. Qui patri audiẽs: mox gandenseȝ agrũ quottidianis incursionibus vexat. Ibãt nihilomin⁹ Gandẽses armis instructi/ seq; viriliter tuebant̃: incõmodis multis hostem afficiẽtes. Recordari tñ debitę suo comiti subiectionis: petũt ab illo se audiri. Admisit eos comes: quorũ hæc breuis oratio fuit. Tui inquiũt comes sum⁹. Tu nobis es princeps & comes. Tibi cũ rõne parere nos decet: tu nos tueri

Hugonis aubrioti heresis.

Flamigorũ seditio

Gãdẽses.

Halsus.

Gandenses

debes. Si qd in te peccauim⁹ quod tibi molestum sit: id nobis cōdonari suppliciter flagitam⁹. Tantū ne libertatē tollas quā a maioribus acceptā Gandēsis populus tueri instituit. Cogi se vectigalib⁹ nescit. Si rebus tuis per aliquaꝫ necessitatē opus est pecuniariū subsidiū id tibi nō coactiōe sed sua se spōte daturū liber populus offert. His comitem verbis placasse rati: ab aulicis imprudētib⁹ & per ætatē rerū impitis iniurias acceperūt. Iactātibus in comitis pñtia esse: illorū obstinatā rebellionē flectere: calcarib⁹ perinde ac stimulis asellum illos agi optere & oīmodo iugū imponere. Quo accepto cōuitio: gādēses abire. Comes vero magnopere studebat illos rerū & cōmeatus pœnuria afflictari: vt egentes potestati ei⁹ se crederēt. At gandenses animo erecti vim ꝓpulsare ꝯstituūt. Itaqꝫ philippū arteuellā filium eius quē in gestis philippi vallesii a gādēsibus occisuꝫ diximus belli ducē sibi pręficiūt. Qui cōtractis vtcunqꝫ armatis: oppido egressus in vicinū agrū ducit. Conspectis ꝓcul gandēsibus: comes prælii appetēs suos in arteuellā progredi iubet. Telis primū & scorpionib⁹: deinde districtis gladiis pugnatuꝫ est. Aduersa comiti fortuna extitit: amissis quinqꝫ hoīm milib⁹: atqꝫ ita se brugis recepit. Arteuella ex victoria spem sibi melioreꝫ accipiens: suos hortaē animis nō tabescere. Si in armis perseuerēt: facile factu esse grāde parare imperiū. Etiā si comiti frāci suppetienē: quorū ne fastus neqꝫ lasciuia bello ydonea esset: plus illis iactātiæ q̄ roboris inesse. Talibus suasi verbis Gandēses regnū insuper sibi affectare audēt. Qua spe quoqꝫ illecti agricolæ relictis agris belli se socios gādensibus iungūt. Cura omis arteuellę erat: comiti incōmodari. Mos est brugēsi populo q̄ vetustissim⁹ ob dominici sāguinis reuerētiā (cui⁹ partē se brugēses habere gloriaē) supplicationē quotānis facere: ad quā solennitatē ex vicino agro frequētes coloni cōueniūt. Cui⁹ rei nō ignarus arteuella: duo ex suis milia docet arma sumere q̄ vsitatis vestibus occultent: & ita quater

Comes vincitur.

Mos brugensium.

ni p interualla vel quini ad celebritatē simulata religiōe se pferāt: vt die supplicatiōi statuto dū ppl's rei diuinæ intē tentū animū habet: mercatū occupent: atq; incautū comitē inuadāt. Implēt milites arteuellæ præceptū: & in foro sine vlla suspitione puenientes/ dū comitē pcedere vident: arma iquiūt o socii exerite. Clamore sublato pterrit⁹ comes suos Gādensib⁹ opponit. Sed cadentib⁹ multis/ ipse domū q̄ velocissime pōt profectus: cū illuz arteuella psequit̄ p fenestrā in mulieris vetulę proximā ædez dilapsus inde sclusam se recepit. At comitis fugā arteuella in Brugēses referēs eos populat/ cōpluribus trucidatis. Atq; inde cū ingenti pda Gandauū pfectus est. Defectiōis cām comes hāc ab iitio dedit. Gandauū eni ciuę autore Iohāne leone comes trucidauerat: & parricidā a Gandauensib⁹ proscriptū ad se fugientē recepat. postq; aliquot pscriptiōis annos ptra oppidanoꝝ leges restitutū nautaꝝ prefectura donauerat Est eñ hui⁹ negociatiōis & ministerii nautici apud Gādēses multitudo & ptās nō mediocris q̄ in seditiōe dū forte isurgit plurimū valet. Est quoq; hui⁹ pfecturę officiuz non puæ apud illos auctoritatis atq; emolumēti. Quāobrē excitata in iohēm leonē inuidia vn⁹ ex nautaꝝ ordine de matheoꝝ familia Gisbert⁹/ assumptis secū sex quos habebat fratrib⁹ occidere leonē cogitauit. Sed comitis reuerētia pposito destitit. Subinde cās q̄rens quō a beniuolentia pricipis Iohēm abduceret. Igit insinuat se in cubiculariorū comitis familiaritatē. Quā postq̄ satis sibi firmatā putat: miror inquit princip ē nrm nōdum aīaduertisse grande vectigal quod ex mercib⁹ q̄ nauigio ad nos inferuntur pendi sibi quotannis possit. Itaq; si id curare volet: Iohēm leonez vnū satis esse cui⁹ opa vectigal a nautis & negociatorib⁹ facile exigatur. Re ad comitem per cubiculariū relata: comes leonem ad se vocat / deq; exigendo vectigali hominem admonet. Qui tametsi id frustra se tentaturum non ignoraret/ conuenire tamen de re ipsa nautas respondit.

Seditio i flandria.

Nautę gādenses.

Interim Gisebertus cũ fratres hortat̃ cõtraria comitis po-stulatis sentire: q̃ñquidē publicæ libertati nequaq̃ ꝯgrue rent. Ipe vero apud principē iohannē insimularet negligē tiæ: quia susceptum a comite negociũ nõ curaret satis. Ex huiusmodi causa odiũ principis in iohãnem leonē excita tum iri. seq̃ in eius locũ suffici posse sperabat. Hac spe ere-ctis matheorũ animis: cõuenientib⁹ ad iohãnis edictum nautis: postq̃ de portitorio pendendo cõsulit: fratres ma-gnope restitere venientib⁹ in eorũ sententiã eiusdem mini sterii ꝓfessorib⁹. Quod vbi referēte iohãne resciuit comes iam a giseberto ꝑsuasus credidit culpã esse iohãnis q̃ peti ta sibi negarent̃. Quare ablatã iohãni nautarũ prefecturã giseberto dat. Idq̃ nõ ęgre ferre iohãnes præ se tulit: domi apud gandauos se cõtinens donec fortunã temp⁹ cõmu-taret. Nec itercessere plurimi dies cũ brugēses ad quos nul lus nauigabilis fluui⁹ euoluitur: per comitis assensum fos

Fossores brugēses.

sam grandē ex amne lisa deriuare ad se incœptant: cõstitu-to ad has opas magno fossoꝝ numero quos ꝑterea depu-tati a brugēsib⁹ milites ꝓtegerent cõscii q̃tum id opus dã ni gãdauo iportaret. Nã ea fluuii accessione sicut brugensi b⁹ magnũ incrementũ: ita gãdensib⁹ multũ detrimēti po terat afferri. Tumultuant̃ ꝓpterea gandauēses & rei nouę occurrere cõsultant. Accersuntq̃ iohannē leonē qui com muni necessitati auxiliet̃. Qui licet accitũ se gauderet: nul lũ tñ exultationis signũ dat. Sed ad ꝯsiliũ intromissus: ro gatusq̃ sententiã. Viri iquit Gãdenses palã vobis oĩbus est q̃ntũ reb⁹ vestris iacturã brugensiũ hæc vsurpatio allatura sit. Haud tñ paruo negocio illis resistere poteritis nisi reli-ctam iãdiu alborũ capuciorũ istitutionē restitueritis. Cũ eñ maiorib⁹ nostris repētino ad res isuetas ꝑsidio opus es set: designatos habebant ex suis milites q capuciolis albis ab aliis discreti vestris se periculis obiiciebãt. Id armatorũ genus cēseo cõfestim inouandũ eisq̃ prefectũ istituendũ. Vix hęc iohãnes dixerat cũ vox oĩm exaudit̃ conclaman-

tiū restituanť capucia. Cōficiūtur statim publica impensa capucia distribuūtur qbusuis parui pensi hoīb⁹ quib⁹ nihil magis q̄ vrbana quies odiosum erat. quorū prefecturā cōmuni oīm decreto iohānes leo recepit: cupientissimus īfensos maxime efficere gādenses aduersus comitē. Postq̄ ꝑfectura donat⁹ est iohānes magnā capuciatorū multitudinē in brugensiū fossores ducit. Qui de illorū aduētu nūcio accepto: mox se brugas receperāt. Ad hūc modu꜖ frustrat⁹ sua expectatiōe iohēs capuciatos Gādauū reduxit. Per eos dies quidā ex nautarū collegio a comit꜒ ꝑtore quē balliuū vocant in custodia tenebať. Quem repetitū liberare gādenses nō poterāt. Igiť arbitratis his tot offensionib⁹ suā libertatē tolli: hortāte Iohāne leone mittitur ad comitem gisebert⁹ cū aliquot bonę ęstimationis ciuib⁹ q captiuū conciuem carcere emitti & suas leges illibatas seruari a comite īpetrent. Hoc pacto iohāne꜒ sperabat Gisebertu꜖ ab irato comite aliquid quod molestū ciuib⁹ esset relaturū. Profecti gandenses principē apud mallam īuenerunt. Quos humane acceptos comes remisit restituto illis nauta captiuo: eorūq꜖ cōsuetis legib⁹ cōfirmatis. Optare se tātū dixit capuciatos tollerent. Reuersi ad suos legati comitis liberalitatē cū enarrassent tum de tollēdis capuciis animū comitis explicarūt. Quo verbo offensus popul⁹ cum sileret: Vos iquit iohānes leo cōciues compertū habet꜒ q̄ cōmode capuciatos restituistis a quib⁹ nūc vestra libertas in tuto est. Alioqn absq꜖ ill' oīa periclitabanť. Nūc si eos vt pńceps suadet abrogabit꜒ de vestra qete & honestissimis legib⁹ actū esse iudico. Agite ergo & qđ a maiorib⁹ accepistis seruatote. Ad hāc iohis orationē cū quiq꜖ diuersi abiissent aliis illū laudātib⁹: aliis in neutrā partē loquētib⁹ iohānes vicarios quos singulis capuciatoꝝ turmis ꝑfecerat cohortať suos moneant īterdiu noctuq꜖ ad repentinos casus paratos esse: & ad se ꝓten⁹ cōuenire si qd sęditiōis aut tumult⁹ excitari norint: sati⁹ fore obtrūcare in sese insultā-

Alba flamigorum capucia.

tes q̃ ab illis occidi. Nec ĩcassum id sibi p̃sagire Iohẽs vide-
bat. Nã comitis balliuus Rogerus dauterui⁹ paucis post
diebus cũ ducẽtis eq̃tibus explicato p̃ricipis vt in bello so
let vexillo Gãdauũ ingressus in medio rerũ venaliuꝫ foro
cõstitit: ad quẽ mox Gisebert⁹ cũ suis fratrib⁹ / & iis qui eũ
freq̃uẽter seq̃bant̃ ad balliuũ cõcursat. Qui a p̃ricipe iussi
in iohãnis ędes irrumpere eumq̃ꝫ trucidare cõiurauerant.

Balliuus comitis occiditur.

At iohãnes casuũ humanorũ ꝓuidus cõuenientib⁹ ad
se capuciatis ad forũ nullo tumultu facto progredit̃. Quo
cõspecto gisebertus cũ fratribus sensim dilabitur & balli-
uũ deseruit. Capuciati vero quasi spectaturi quid balliuus
ĩcœptaret, ꝓxime eũ ꝑsidentes in terrã cõfestim deturbatũ
necant: frustatim dilaniato comitis quod prę se ferebat ve
xillo. Nec ex stipatorib⁹ quispiã fuit qui ꝓcũbenti auxiliũ
ferret. Solus. n. balliuus occubuit: a suis ꝑ ignauiã turpiter
desertus. Liberati hostibus capuciati ędes giseberti cęte-
rorũq̃ꝫ suę factionis ędes ĩuadunt & spoliant. Eam balliui
ĩopinatã fortunã giseberto referẽte postq̃ comes accepit:
ira ꝑculsus iurat de necis autoribus vltionẽ se nouo exem
plo sumpturũ. Cui⁹ rei nõ ĩprouidi gãdenses duodecĩ ex
suis nõ obscuros ciues ad p̃ricipẽ legãt mitigaturos p̃rici-
pis quoad possent ĩdignationẽ: pollicituros q̃ꝫ satisfactio-
nẽ delictorũ. Veniẽtes ad comitẽ legati ęgre admissi sunt:
sed ĩtercessione quorũdã aulicorũ cũꝫ benignior factus ẽẽ
comes speraret̃: nouus a gãdensib⁹ furor excitatur. Na io
hãnes leo timens re apud p̃ricipẽ cõposita detrimẽtũ sibi
succedere: augere hoc modo comitis furorẽ ꝑgit primori-
bus suę factionis suadet: vtile ẽẽ coactos quos haberẽt rei-
publicę defensores oppido educere & recognoscere q̃bus
viribus aduersus futurũ forte hostẽ resistere possent. Itaq̃ꝫ
egredit̃ ad portã q̃ brugẽsis appellat̃ cũ capuciatoꝝ & alio
rũ facinorosorũ hoĩm turba miliũ decẽ. Quos cũ iohẽs ꝑ
lustrasset laudatis oĩb⁹. Est inq̃t hinc nõ ꝓcul p̃ricipis n̄ri
palaciũ q̃d recẽter miro opę extruxit: ꝓcedam⁹ ędes vide-

re. Munitissim⁹. n. sicuti ego accepi locus ē ita vt insurgente bello nobis icōmodare possit. Postq̄ icondita plebs ādreghemū accessit (ea. n. est loci appellatio) ędes spoliat imisso multis ędiū ptib⁹ igni. Inde aūt cū abirēt ꝯuersus ad palaciū iohēs vt flagrantē locū vidit q̄si id sibi doleret pcontanī vñ hoc icendiū erupisset: q̄q̄ nullā loci inq̄t curā hīre ops q̄ in excidiū nostrū ędificat⁹ istructusq; erat. Hac ędiū direptiōe comes nihil magis ęgre tulit: qppe q eas ad voluptatē & delitias accuratissime excoleret. Quāobrē vocatos ad se gādauensiū oratores atroci vultu & aspa orone allocut⁹. Ite inq̄t sęditiosa gēs: ꝓpe est vt pœnas vniuersi de tis offensionū in me vrāꝝ. Cū nō ꝯcederet a legatis excusatio trepidi gādauū petiuere. Ex hmōi caussis atrox & longū bellū ꝯflatū est. Iohēs aūt leo brugas quas suarū ptiuꝫ effecerat liquens ardēburgi morit̄ veneno vt qdā tradunt ipetitus. Fuit qdē hui⁹ flādrēsis belli varia & anceps fortuna quā sigillati explicare lōgioris eēt negocii. Vnū qd̄ maxime ihumanū dici pōt opepciū erit ad flagitii detestatiōnē scripto ꝯmēdasse. Deficiētib⁹ a comite yprensib⁹ cūꝫ aduersus eos copias ducere comes istituisset: gandauenses de ea expeditiōe certiores facti nouē hoim millib⁹ collectis curtracū ꝓdeūtes yprensib⁹ significant se ad eos defendēdos aduenire: ꝓpterea mittāt ex suis armatos vt iūctis copiis paribus studiis & virtute comiti resistant. Parant cōfesti yprenses & ductoribus iohāne bouleo & Arnulpho clerico octo oppidanorū suorū milia ad gādenses q apud Rolerū castra fecerant ꝓficisci iubent. Hac ꝓfectiōe ad comitē relata insidias duobus locis qua yprēses iter facturos verisimile erat ponit. Incedentibus vero yprensibus obtulit se biceps via. vna rolerū: altera tourotū ducebat. Quare ꝯsistere illic agmen militū ductores iperant: dubii vtrā ingrederent̄. Preualuit iohānis boulei snīa & tourotū versus proficiscuntur: vbi delitescebant comitis insidiæ in quas dū inopinato incidissent viso hoste ꝓditos se a bouleo eē

Palaciū comitis incendit.

conclamitãt: nec fuit illis anim⁹ se tutãdi nisi quatenus fuga eripere se potuerũt. Alteris igit̃ ypras: alteris ad gandensiũ castra diffugiẽtib⁹: comitis milites q̃dringẽtos supra duo milia in fuga trucidarũt. Reliqui ad gãdauos dilapsi mox vbi curtracũ militari ordine ꝓfecti sũt: Iohãnẽ bouleum plebeio furore accusantes q̃si insidiarũ & ꝓditionis cõscium in viã publicã ꝓtractũ minutatim ꝯcidunt: partem ex cadauere quibusq; sibi rapiẽtibus. Tam beluina natura est plebs semel furiis incitata: nec furoris vllum habet modũ: pręserti in flamingorum gẽte quę præter reliquos gallos seditiosa semp fuit: q̃uis vel grãdi ęre ob factas iniurias mulctata vel miserabili cęde ob rebellionẽ afflicta. Sed de his hacten⁹. Hęc dũ in flãdria gerunt mareschallus sancerrus subterranã in lemouicib⁹ capit: dedẽtibus oppidum anglis. qui relicto loco dũ p regionẽ grassant sancerrus eos secutus quottidianis fere præliis & cędibus afficit.

Coiere p id tẽpus apud belingueriũ agri Boloniẽsis vicum oratores frãci: vt cũ anglis de pace tractarẽt. Sed nihil inde præter vanã spem relatũ. At britonũ dux meliore in reges aio: fidẽ repromittit. Seq; cum britonũ comitatu Carolo subditũ interposito sacramẽto ꝓfitetur. Nõ potest suos ignes cęlare ambitio. Andegau⁹ dux regẽs: alii itẽ principes & regii pleriq; ꝯsultores q reb⁹ gerẽdis præerãt: erariũ fiscũq; sublatis vectigalib⁹ immunitũ iri cõtemplãtes: suęq; auaricię nõ satis alimẽti supesse: nouũ tributi genus instituere ꝯtendũt. Habitis aliquot cõtionib⁹: nunc blãdis interdũ suasiunculis: nũc amicorũ interuẽtu adducere nõ paucos in suã sñiam studebãt. Obsistebat tñ populus: nec petro dillerio nec iohanni maresio (q maxime populares erãt) aures accõmodabat: tametsi dicerent ex ea ꝑtinacia regẽ irritatũ iri & hinc periculũ grauioris alicuius pœnæ impẽdere. Itaq; discedens a principib⁹ popul⁹ arma capit: decanos quadragenariosq; & quinquagenarios p ciuitatẽ ponẽs. Cathenas q̃ ad cõpita viarũ intra vrbem

Auari pñcipes nouũ tributi gen⁹ cogitant.

erãt prætēdebat: positis ꝯtra nocturnas insidias excubiis: custodibus præterea ad portas ordinatis. Idq̃ facere incipiētib⁹ Parisianis reliq̃ fere regni vrbes subsequunt. Itaq̃ ducēti ex Rothomagensib⁹ plebei hoies hoc exēpluz imitati: quendã obesum ciuē q̄ ob crassam corpulētiã crassus vocabat: alioquin renitētē sibi regē præficiũt: curruq̃ impositũ ꝑ vrbē circũferentes; tandē in rerũ venaliũ foro cõstitutũ de abolendis vectigalib⁹ legē ferre & eã ꝓmulgare cõpellũt a cęde nõ abstinētes. Sæuitũ em̄ est in vectigaliũ quęstores: & expilatũ diui audoeni cœnobiũ: ꝓpterea q̄ in eo priuilegia quędã reposita esse audierant q̄ libertati ciuitatis nõ cõgruerēt. Arcē quoq̃ oppugnare adorti: inde a ꝓsidio repulsi sunt aliquot īteremptis. Dũ hęc rothomagi gerũtur: ludouic⁹ andegau⁹ regens post quartũ mensem cũ parisiacę plebis seditionē sedatã esse putat: Legem de vectigalib⁹ exigēdis tulit & ī foro iudiciali apud castelletũ ꝓmulgare iubet: īstitutis ministris q̄ legendi vectigalis officiũ exequerent. Ad kalēdas martias cũ ei⁹ officii cã q̄stor ad mercatũ apud fallas aduēnisset oboluq̃ ꝓ nastur cio a muliercula cui perota morella nomē erat exigeret: q̄sta & vociferans anus mercatores aliquot in quęstorē excitauit: q̄ hoiem multis vulnerib⁹ cõfossum trucidauerunt. Ei⁹ facinoris fama vbi ꝑ ciuitatē vulgata est: ꝓpter⁹ vilium artium ministri arma capiunt perq̃ ciuitatis vias circũcursant; ad cędē ꝑpetrandã animati: quib⁹ cũ ꝑditi pleriq̃ & nulli⁹ ęstimationis hoies facile accedebant. Et vt inermib⁹ arma nõ deessent: publicas ciuitatis ędes adoriũtur. Vbi emotis euulsisq̃ postib⁹ cõmunia arma rapiũt & ea īduũtur. Fuere ex prudētiorib⁹ nõnulli: & īter illos parisianus antistes q̄ tot malis īsurgētib⁹ coactas clam fortunas suas ciuitate exportarēt: tutiore se loco cõmittētes. Inter arma quæ furibũda plebs desumpserat erãt plumbei mallei quib⁹ obuios quosq̃ subsidii pecũiarii exactores trucidabãt: domos eorum fortunis omnib⁹ spoliantes: nec ad eccle-

Rothomagēsiũ stultitia.

Cedes ꝓpter vectigal apud parisios.

silam ꝓfugiētib⁹ immunitas prestabat. Vnū enim in diui Iacobi hospitalis ęde diuę marię simulachrū amplexātē ꝓtenus necauerunt. Simile autē ad diuū germanū de pratis quo nōnulli ꝓfugerāt cū facere molirent: defendētibus se incolis: inanes in vrbē reuersi Castelleti itē & epi carcere recluso captiuos oēs & hugonē aubriotū (cui⁹ paulo supra mētionē feci) soluerūt hunc sibi ducē ꝑficiētes. Sed cōsci⁹ quid pēsi furiis icitata plebs haberet: noctu se ex vrbe proripuit: quo insequēte luce domi nō inuēto iqui⁹ furere oēs cœperūt: cōstituerūtq; charētonū pōtē petere & ꝓsternere. Sed destiterūt a iohāne maresio admoniti: tūq; frigescere illis cœpit hestern⁹ furor & mētis isania. Per eos dies nō ꝓcul a sancto dyonisio visum est monstrū biceps tris oculos & linguas duas habēs. Dedit praeterea suū ꝓdigiū ęther. Nā ex cardinalis monachi collegio p summā cęli serenitatē visus ē ignis supra ciuitatē parisiorū a porta i portā circūferri. Parisiana seditiōe ad carolū plata: autores supplicio grauissimo plectere cōstituit. Sed regis indignatione qdā ex ciuib⁹ & schola parisiēsi delecti sapiētes mitigauerūt. De his tm̄ pœna sūpta est q castelletū violauerāt subsidio pecuniario abrogato. De quo postea quia pecunia opus erat rex ꝯuētū ex primorib⁹ habuit: rat⁹ publica necessitate cognita: neminē nō impartiturū rebus miseris opē. At q ꝯuenerāt nullū a suis mādatū nisi audiendi atq; referēdi se hr̄e respōderūt. Idcirco rex illis imperat ad suos cū festinatiōe reuertant: moxq; ad eū pontisarā quo abiturus erat exploratā suoꝝ volūtatē ꝑferāt. Fuit ꝑfecto vna oim̄ snia mortis poti⁹ se periculis obiicere q̄ vectigaliū tributa & seruilē perpeti seruitutē. Ea respōsione habita: rex cū parisiēsib⁹ malefactorū veniā dedisset: per legatos egit: vt ipi ad ꝯferendū subsidiū aios inclinaret. Apud sanctū dyonisiū ꝯueniētib⁹ vtrinq; oratorib⁹ cētū milia francoꝝ: iohāne maresio autore regi ꝯcessa sunt. Per hāc publicā frācis tēpestatē Ludouic⁹ andegauus a clemēte septimo re

Monstrū Prodigiū

De pecunia stetuz cōsulit.

gni neapolitani dyademate suscepto: puinciã armis occu
pat: atq̧ p alpes ducẽs quas nõ sine suorũ cęde supauit in
apuliã pfectus est. Et ludouic⁹ flãdrię comes ad priorẽ
brugis acceptã a gãdauẽsib⁹ ignominiã alterã adiecit: im-
patiens vinci. Nã plio aduersus arteuellã gãdauẽsium du-
ctorẽ malo euẽtu gesto: decẽ milib⁹ suorũ fusis: psalt⁹ & sil
uã ad insulam ęgre se recepit: aliis brugas: aliis q ex francis
erãt: aldenardũ petẽtib⁹. Tam prospera fortuna vsus arte-
uella: quadraginta hoim milib⁹ potẽs: aldenardũ obside-
re ↄstituit. Quẽ irruptiõe facta excipiẽtes frãci: cęde multo
rũ eũ affecerũt. Sed quia militũ numero hostis erat supior
ĩtra oppidũ se recipientes franci locũ magnis munitiõib⁹
roborauerũt: fortunã expturi. Arteuella aũt id qd vero si-
mile erat cogitans: frãcorũ regẽ comiti suisq̧ auxilia missu
rũ: equitẽ caducei veste indutũ lr̃is ad regẽ legat. Petebat
arteuella ne se rex huic bello cõmisceat: quod libertatis cã
aduersus comitis tyrãnidẽ a gandẽsibus gerebat. Alioqn
ab anglis accersiturũ auxiliũ. Tabellario nullũ respõsum
datũ est. Interim ludouicus flãdrensis p generũ suũ bur-
gũdię ducẽ deide p semet carolũ cõueniens: qd a flamigis
ppessus eẽt exponit. oratq̧ aduersus rebellẽ pplm sibi au-
xilietur. Id ne rex faceret & si vna cã dehortabatur. q̧ scilicet lu-
douicus cũ anglis cõuentiones plerasq̧ clã habuiss; quia
tñ comes francæ ditionis erat: & flamingi assueta cõtuma
cia crebros belli motus excitabant: opem comiti liberalis-
sime pollicetur. Instructis non procul ab attrebate ingen-
tibus copiis: rex auriflãma a dyonisiano abbate more ma
iorum desumpta: illam petro dillerio equiti aureę militię
ferendam dat. Hęc agente rege: franci qui aldenardi erãt
vrgente arteuella cũ crebris oppugnationibus fatigati cõ
meatu quoq̧ deficerent: ad philippũ burgũdię ducẽ dela
ta eorũ cõditione orant sibi subsidiũ mitti: si deserantur:
deditionẽ hosti se facturos. Nec fuit icuri⁹ philipp⁹ peti-
tiõis obsessorũ. In ea ↄmeat⁹ pœnuria: res cõmoda obses

Fuga comitis flãdrie.

Nota de gãdensib⁹

Expeditio in flãdriã

Bona fortuna obsessorum. lis obtigit. Ducebat rusticus quidam porcorum gregem. Quo conspecto franci turma facta: inter oppidum hostemque aliquot equites peditesque locant. mox ex peditibus pauci ad gregem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidum raptos et grunnientes trahunt: reliquus grex (vt est eius pecoris natura) clamantes porcos secutus est. Nec impedire hostis potuit quin omnes in oppidum consequerentur: resistentibus francis qui subsidio peditum astabant.

Franci in flandriam intrant. Ad finem octobris carolus ad exercitum qui in attrebatibus castra habebat pergit: eoque ludouicus flandrensium comes profectus ob arthesii comitatum: quia eius mater mortem obierat: carolo fidem repromittit. Inter haec arteuella cognito quod ingenti exercitu rex adueniret: ad anglos nuncios mittit: causatus ante omnia pecuniam sibi a rege anglo deberi: quam pater eius iacobus ad bellum quod in philippum vallesium gesserat mutuo illi tribuisset. Sed id agebat arteuella magis spe auxilium impetrandi. Nec latuit carolum quid flamingus hostis pararet. Festinat propterea iter facere et marquetam (id monasterium est virginum vltra insulam) petit. Premittuntur ante omnem exercitum mille septingenti sexaginta fossores cum ligonibus atque securibus qui amputatis arbustis vias equarent: quibus prepositi erant Iodocus haluynus & ramburus. In reliquo agmine tribus ordinibus incedebant equitum milia viginti: sagittariorum atque balistariorum duo milia septingenti praeter peditum ingentem multitudinem. Erant ad aldenardum itinera duo: vnum pariam & sanctum audomarum vnde liza flumen oritur longum & difficile. Alterum per cominarum pontem quem flamingi occupabant: dirutis per eum fluminis tractum reliquis pontibus. In hos irrumpere cupientibus aliquot militibus qui apud insulam stationem habebant: duce halsio comitis flandrie notho per menini pontem harlam inuadunt: vbi occisis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos vicos classicum fieri in communi periculo in ecclesiis pulsare halsius audisset: receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens: pontem per partes effractum fimo & fragili

materia cõtexerat. Eo ꝓperãtes frãci rusticorũ turba conspecta: sese colligẽtes ꝑ mediũ hostẽ viã aperiũt: & ita põti se credẽtes primi quidẽ euadũt: q vero ꝓxime seq̃bant̃ suo et equorũ põdere põtẽ dissoluerũt in flumẽ ꝓten⁹ demersi. Nec postremis melius obtigit: fluuio se ꝯmittẽtib⁹. Cũ eni eminẽtiorib⁹ ripis alueus liʒę ferret̃: inde euadere infœlix miles nõ poterat: iactitãtib⁹ in eos tela rusticis. Halsus tantũ cum triginta suorũ inter primos se periculo exemit. Igit̃ ꝑ cominarũ pontẽ (quo exercitũ traducere rex constituisset) clissonũ conestabilẽ & sancerrũ mareschallũ hostẽ loco extrudere mittit. Cognito frãcoruʒ aduẽtu: flamingi vnã põtis arcẽ diruũt in aduersa ripa stationẽ habẽtes. Sʒ insequẽti ei⁹ diei nocte nõ inuẽto vado: cũ põs resistẽtib⁹ flamingis nõ facile restitui posset: Sãpus auratus eques & aliquot ei amicitia cõsuetudineq; cõiũcti nauib⁹ ex insula aduectis liʒã paulatiʒ trãsmisere. Nec ex alueto quod ripę ꝓximũ erat prius ꝓdierunt q̃ paulo plus q̃dringẽtis vna cõuenissent. viri quidẽ genere nõ obscuri & aĩo cõstantes. Igitur secus littus fluminis incedẽtes: hostẽ dum petũt: petrus de bosco flamingoruʒ præfectus eos conspicatus cũ aduesperasset suos ꝯtinuit: donec crastino crepusculo eos adoriretur palustri loco impeditos & longa fessos vigilia. Interea dum hęc agunt̃ clisson⁹ anxius valde q̃ temere sui admoduʒ pauci periculo se cõmitterẽt: vt hostẽ qui põti defensando assidebat distineret: iubet sagittariis pontẽ instaurẽt. qui postq̃ cõperit partẽ militũ flumẽ enauigasse: liberã optionẽ dat vt cuiq; cõmodũ foret pontẽ transmittendi. Per eam noctẽ sampus & qui cũ eo in palude armati et vigiles sine vllo somno hostẽ expectabãt: ꝑdixerunt nõ prius in hostẽ irrũpere q̃ inuaderent̃. Hostis igit̃ clanculo sub diei crepusculũ magno silẽtio mouẽs frãcos adoritur. A qb⁹ acerrime except⁹ (petro grauiter vulnerato) cedere loco cœpit: moxq; ĩ oppidũ se recipiẽs aliquot ędes incẽdit vel vt francos inde amoueret vel suos ad se dispsos hoc

Sampus

Petrus de bosco

signo reuocaret. Interim clisson⁹ liberũ factum pōtē resti-
tuere imperat: traiicitq; reliquũ exercitũ. Multas ex comi-
nis opes frācus abstulit quib⁹ ditat⁹ est maxime. Est enim
regionis illius plebs lanificii peritissima pānos ex eo artifi-
cio textos cũ in suos cōterraneos atq; indigetes tũ in exte-
ros dispartiēs. Quę oīa in potestatē irruentiũ militũ cōces-
sere postq̃ tria ex illis milia periissent. Superato pōte Caro
lus rex cũ reliquis copiis flādriā ingressus ad mōtē ypren-
sem castra fecit. Quāobrem veriti yprēses caroli potestatē:
duos ex ordine prædicatorũ fratres ad eũ mittũt de pace
viã tētaturos. Audiuit benigne Carolus nũcios. Nec mo
rantur yprēses duodecim ex suis optimos ciues ad regē de
legare: qui vrbē se suaq; dederent. Deditos carolus recepit
quadraginta francorũ milib⁹ in stipēdium militi mulcta-
tos. Accessere quoq; oīs illi⁹ orę flandrię maritimę popu-
lus: qui victos ducētes pręfectos quos ab arteuella accepe-
rant: regi tradiderũt: quo facto regis gratiā demererent: si-
mulq; sexaginta milia nũmũ psoluentes: ne agri viciq; eo-
rum vrerētur impetrarũt. Pręfectis in pōte yprēsi ceruices
cęsę sunt. Ingressus ypras Carolus quīto post die certus
fact⁹ arteuellā relicto aldenardo cũ sexaginta milib⁹ ad se
aduētare. Clissonũ conestabilē & mareschallos præire iu-
bet. Ipse q̃q̃ ꝯtinuo ymbre itinera lutosiora eēnt cũ secũda
et tertia acie subsequit̃: atq; inter rolerũ & rosebequā castra
faciēs: flamingos operiebat̃. Ad quē se cōuertere cũ brugē-
ses cogitarēt: Petrus de bosco & Petr⁹ muttus quos arteuel
la brugis præfectos posuerat ne id facerent spe futurę vi-
ctorię distinuerũt. Tāta siquidē animi elatione turba il
la plebis flandrēsiũ ferebat̃: vt parui admodũ haberet fran
cos. Nā vt ex suis pagis vicisq; turmatī ad gandēses ꝓfluxe
rant ita erāt variis insignib⁹ & vestiũ genere distincti: suiq;
ductoris īperio quasi explorata victoria parētes. Cognito
ex frumētatorib⁹ ꝙ arteuella trib⁹ hinc tantũ miliaribus a
rosebequa castra haberet: Clisson⁹ Mattheusq; viēnēsis &

Guillermus pictauus castris Caroli edicto ꝓgressi: hostiũ agmẽ adequitãt: & postꝗ̃ satis exploratũ habet: qui illorũ modus ordoq; in incedendo esset: ad Carolũ ꝓten⁹ renũciant hostiũ numerũ ingentẽ esse: densos ꝓgredi & gradu moderato nõ aliter ꝗ̃ si in ꝓspectu hostẽ intuerent: sed nõ ita instructos quin a peritis armorũ vinci fortiter possint. Id postꝗ̃ Clissonus locut⁹ est ecce hostiũ agmẽ conspicit: nec franci pigritantes quandoquidẽ in acie parati stabant flamingos durissime excipiunt Priusꝗ̃ bellum cõmitteret tanta coruorum nubes supra vtrũq; exercitum volitauit vt multis admirationi essent. Tanta quoq; caligo cęlũ obscurauit: vt sese vix acies conspicerent. At postꝗ̃ in hostem suos ꝓcedere Carol⁹ iubet: atq; auriflãmam signifer explicauit: discussa mox caligine serenitas reddita ẽ. Quę res vt frãcis spem: ita hosti animos extulit: vtrisq; credẽtib⁹ propiciari sibi deũ. Cõmisso prælio: tãta ferocitate flamingi pugnauerũt: vt loco parũper cędere francus cogeretur: donec vnus qui in fronte erat sublata voce clamans. O maria virgo ĩquit & vos cõmilitones ꝓcedite & præliemini. Quod exemplũ imitati cõplures: mutuis se & clamorib⁹ et exhortationib⁹ ad fortiter agẽdũ excitarunt. Itaq; ferocibus & obstinatis animis pugnatũ est: & flandrẽses superantur. Ex quibus mortem oppetierũt milia quadraginta præter eos quos ĩ fuga apud rosebequã Anno salutis Millesimo trecẽtesimo vno & octogesimo: quinto kalẽdas decẽbres dñs de Albreto & ꝓciacus iteremere: præterq; eos q in siluis & palustrib⁹ locis latitãtes a flãdrię comit; milítib⁹ necati sũt. Hac cęde ad eos q apud aldenardũ ĩ obsidione ꝑseuerabãt perlata: nullo ordine fugę se cõmiserunt. In quos aldenardo egressi frãci ĩpetu facto incurrũt: obuios quosq; passim obtrũcãtes. Tã gloriosa diuinit⁹ ꝓpe hĩta victoria rex accitis exercit⁹ priorib⁹ grãs deo soluit. Et flãdrensis comes regi principibusq; gratificat⁹ se ꝑpetuę illis gratię debitorẽ esse ꝓfessus ẽ. Cui respõdẽs carol⁹ Consq

Pugna apud rosebequã.

1381.

Caroli sexti ad flandrie comitē verba.

brinę inquit comes tuis desperatis rebus opitulati sumus Habes victū, pstratūq; rebellē tibi populū. Nō me latet te dū meus viueret pater: cū inimicis nris anglis societatē occultā habuisse. Posthac integra in me fide esto. In te beniuolus esse nō desinā. Post hęc carolus arteuellam inq̄ri (viuat ne an oppetierit mortē) iubet. Erat inter saucios flamingus vnus ex arteuellę prefectis: q illū necatū esse (cū iuxta illū pugnat) affirmaret. Perductusq; ī cāpū vbi fuerat pliatū: arteuellę cadauer ostēdit nullo vulnere pculsum: sed inter cadentē suorū turbā ruina & mole cęsorū oppressum. Ob id ipm Carolus cū sauciū captiuū curare impasset & seruari: flamingus medicamēta recusans volo inq̄t vna cū meis cōmilitonib⁹ mori: & ita p vulnera pfluēte sanguine examiuatus ē. Hęc victrix pugna cum nō pcul a curtraco cōmissa fuisset: carol⁹ curtracū pficiscit vbi cū cognouisset qngēta calcaria aurata seruari: eorū scz q cū Roberto arthesiensi olim interierant. oppidi portas sine vlla oppidanorū cęde deiici impauit. Sed miles franc⁹ nō oblit⁹ superioris ignominię quā illic aliqn̄ accepisset: dirutis portis cō pluribusq; occisis atq; spoliatis: curtracū tandem incēdit.

Nota de curtraco.

Agente adhuc curtraci rege Brugēses missis oratoribus veniā impetrāt viginti & centū frācorū milia pœne loco pēdētes. Petrus aūt de bosco inde ad gādauos se recipiēs eos obstinatiores reddit. In curtraci publicis ędib⁹ lrę reperte sūt parisiacę factiōis quas illis de seditiōe Parisienses dedisse subscriptio annotabat. Id Carolus ęgerrime ad modū tulit: nec cūctat⁹ imposito fortiorib⁹ locis psidio primo vere ad dyonisianū cœnobiū voti & religiōis causa pfectus: postq̄ voto satisfecit: animū cōuertit vt Parisiorū cōtumaciā retūderet. Quod subolens mercatorū pposit⁹: comitatus aliquot ciuitatis primorib⁹ ad regē cōcessit. Offerens liberū in ciuitatē aditū. populū a furia resipuisse: pręteritorū ipe obliuiscat: nec despiciat penitētes. Hęc si suo aut populi nomine prępositus dixerit incertū est. Rex tn̄ se in

gressurũ respõdit. Aduenięti carolo pręibant acies instru-
ctę tres: Primã dissonꝰ sancerrusq; ducebant: in secũda rex
ibat equo insigni vectus: reliqui oẽs pedites incedũt. Quę
añ Dyonisianã portã lignea ꝓpugnacula erãt/ effracta sũt
& porta ciuitatꝫ diruta. Pergẽti ad hũc modũ regi ꝑposi
tus magna ciuiũ multitudie stipatus humilis ꝓnusq; oc-
currẽs: cũ loqui cœpisset rex audire noluit. Sed ꝑteriẽs ad
diuę marię templũ ꝓfectus: supplicatiõe absoluta palati-
um petit. Erãt ꝑ cõpita & diuersoria vrbis dispositi ad cu-
stodiã milites: ꝓhibiti ne pplo & ne militi ppls iniuriã fa
ceret. Edicti tñ cõtemptores duo ex plebe fuere. Qui mox
cõpręhensi a suis fenestris illaqueati strãgulatiq; pepende-
rũt. Incesserũt eo die ꝑ vrbẽ Biturigũ & burgũdiæ duces:
magna armatorũ manu vallati & seditiõis insigniores au-
ctores tercentũ in vincula primũ cõiectos: paulopost car-
nifex capite mulctauit. Inter quos fuerũt Guillermꝰ seno-
nẽsis/ Iohẽs filiolus/ & martinus doublus. Et paucis inter
iectis diebꝰ Nicolaus flamingus: Supplicio eorũ expleto
cathenę oẽs ex cõpitis euulsę: in arcẽ vicennarũ: Arma per
quasq; domos inuẽta: partim in luparã: partim in palatiũ
deportata sunt. Scabini: pręposituśq; mercatoꝝ magistra
tibus amoti & ciuitatis regimẽ prætori Parisiẽsi attributũ
Vectigalia & pecuniarũ ex reꝝ venaliũ præcio subsidium:
decretũ atq; exactũ Iohẽs maresłus hõ populo gratus: de
latus ꝙ inter seditiosos furẽti plebi fauisset: adnitẽtibꝰ ma
xime biturige & burgũdo principibꝰ: indicta cã dãnatus:
& cũ eo duodeciꝫ capite puniti. Inter hęc ad gradus pa
latinos vbi philippi pulchri simulachrũ visitur: extructo
throno Carolus patruelibus & aulicoꝝ nobilitate circun
sessus: petrũ dorgemontẽ cãcellariũ affari qui conuenerat
populũ iubet: q a Carolo quinto ad ꝑsentia tpa orõnẽ de-
ducẽs: præteritas seditiões & populi flagitia: regis præte-
rea gesta & ex flamigis habitas victorias prolixa orõne me
morauit. Nõ mirari eos oportere si de tot sceleꝝ autoribꝰ

Prępositura mercatorum apud parisios supressa.

supplicium sumere rex statuisset: q in reliquos pœnã cõmeritã irrogare iure optimo poterat. Hęc postq̃ locut⁹ est cãcellarius ad Carolũ ꝯuersus: Hæc ne sunt inqt serenissime rex q̃ mihi dicẽda cõmiseras? Assentiẽte rege: patrueles ei⁹ ad genua Caroli ꝓcliues populo indulgeri orãt: nobilitate quoq; atq; fortunis insignes fœminæ: passis crinibus lachrymãtes: procumbẽte humi populo regis miseratione expectabãt. Mouit regẽ oim̃ miserabilis clamor: & mortis supplicium pecuniaria mulcta cõmutauit. Naʒ dimidiã fortunarũ oim̃ partẽ reus quiq; redimẽdi sui cã pendit: q̃ militi ad stipẽdiũ distributa est. Parisiẽsiũ edomita ptinacia: rothomagẽses superant q puniręt̃. Misso ad eos iohanne viẽriẽsi admiraldo cũ iohãne pastorello & iohãne mercerio quasdã ciuitatis portas eruere & factionis cõscios cõ præhẽdere & supplicio affici rex mãdat. At quia prope diem dñice resurrectionis solẽnitas erat: remisso capitali supplicio nõ pauci suis bonis priuati soluti sunt. Nec ad fiscũ mulcta: sed ad quorundam singulare cõmodũ venit. Quãuis em̃ reipublicæ titulo principes agant: ministroꝝ tñ lucruʒ est quod exigit̃. Itaq; bona hui⁹ exactę pecunię ps ad biturigũ & burgũdorũ duces ꝑuenit. Cũ hæc in frãcia geruntur angli de inferẽdo frãcis bello lõdoniis ꝯsultãt. Clerus vero nõ ignarus Richardũ suũ regẽ quietis atq; ocii patientẽ esse bellũ dissuadebat: & imprimis cãtuariẽsis archipræsul: quẽ alteri⁹ factionis sectatores necauerũt. Porro vrban⁹ sext⁹ decimã regi richardo ꝯcesserat vt in franciã copias traiiceret ad opprimẽdũ eos q clementẽ cõpetitoreʒ eius tuebant̃. Eius decimæ atq; expeditiõis coactor & princeps fuit Hẽricus dispẽsarius norduic⁹ antistes vehemẽtis animi iuuenis. Cui attributi sunt quingenti equites & quingenti supra mille pedites: præter magnũ sacerdotũ cõcursum q vrbano assentiebant̃. Qui calisiũ tẽpestate primo impediti: nacta mox serenitate trãsfretarũt: atq; inde i flandriã migrauerũt excepti aliquot locis liberaliter & cõmea

Mulctat̃ ppl's parisiensis.

Angli de bello ꝯsultant.

tu adiuti. Quorũ aduentus cũ regẽ lateret. carnutũ religio nis grã ꝓficiscẽs: tẽplo diuę marię visitato: Aurelianũ vbi seditionẽ pplis mouerat ꝑgit. Supplicio de flagitiosis sũ pto, ꝓtenꝰ Parisiũ reuertit. Ibiq; primũ de anglis nũcio ac cepto copias ꝯtrahit. Quod audiẽtes Gãdaui quosdã ex suis primoribꝰ ad carolũ mittũt/ sed eos ad suũ ꝯspectum Carolꝰ nõ admisit: non nesciꝰ qd societatẽ cũ anglis inuis sent. Coacto exercitu in quo trecẽta equoꝝ milia fuisse frossardus tradit. Venerat ẽm ad regẽ ex germania fœderi cus dux bauarus & alii auxiliares multi. Cũ de sufficienda annona atq; inuehẽdo ad exercitũ cõmeatu p̃fecti militũ ꝯsulũt: Colinꝰ boulardꝰ parisianꝰ ciuis quadrimestrẽ com meatũ (si p̃ciũ sibi soluat) ministrare se pollicet. Cõstituta illi mercede: carolus ex sancti dyonisii ęde auriflãma rece pta eaq; guidoni de trimoula assignata: mouet. Iter agẽti nunciat anglos ex gãdẽsiũ snia ypras circũsedisse. Sz illi ad uenientẽ carolũ formidãtes obsidione soluta suburbia cre mãt atq; inde casletũ ducẽtes oppidũ circũuallãt. Sed clis sono cũ britonũ duce illos ꝓsequẽte: icẽsis castris: burbur gum & grauelingã versus abierũt. Et robinus canollus ar rogãs & iactabũdus anglorũ ductor tametsi quotidiano fere sermõe parui se facere francorũ potẽtiã diceret: Dunas quo se receperat ꝓcedẽtibꝰ in eũ francis reliqt grauelingam petẽs. Quã itẽ a carolo circũseptã dimisit: ꝑ portã q̃ nõdũ armatis cincta erat dilapsus, Deserti anglis oppidani cũ se acerrime defenderẽt: expugnati tamen partim occubuere partim in seruitutẽ acti: donec magna se pecunia redime rent. Grauelingua relicta: quia burburguz anglus occupa uerat: eo se franci contulerunt. Prius tamen q̃ vllũ obsidio nis aut oppugnationis signũ darẽt: clissonus anglorũ p̃fe ctos in colloquiũ venire petit: vt illos aliqua forte rõne ad ducere possẽ angliã repetere. Sed clissoni verbis elatior factꝰ hostis: timoris hæc indicia esse ratꝰ: stati eruptiõe facta fran cos adorit: edito demũ acri ꝓlio ĩ oppidum repulsus: cõ

Copie re gis Caroli.

Burbur gus. Grauelin ga.

clusus obsidione est. Ad primã oppugnationẽ in qua philippus arthesieñ. augi comes egregiã operã nauauit: i muros cũ regio vexillo cõscendẽs angli britonũ ducem affari postulant. Accedentẽ ducẽ orant: burburgo abire illis icolumib⁹ liceat. In eo spem suã reposuisse: ꝙ memoria teneret anglorũ ope se britãnia potiri. Prędecessores ei⁹ anglis regib⁹ obsequẽtes fuisse: eorũqꝫ amicitiã semper coluisse. Ad hęc dux respõdit regem se cõuenturũ. Adiens igĩ carolũ brito q̃ ab hoste accepisset ei patefecit. Addiditqꝫ belli fortunã ancipitem esse: dei nutu nõ hoĩm virtute victoriam dari. Si oppugnare illos pgat: cũ ipi plurimi ĩtra oppidũ pugnent occisuros facile aliquot ex ꝓceribus frãcis quorũ mors nõ satis cõpensari possit. Hyemem p̃terea instare quę illis locis horridior soleat esse atqꝫ asperior. Ergo opeprecĩũ fore si discedat hostis oppido in regis ptãte relicto. Huic ducis sentẽtię q̃q̃ multi aduersarẽtur: & imprimis Petrus dilleri⁹ pcipua strẽnuitate auratus eques: asserens facile expugnari anglos posse si cõtinẽter oppugnentur. Nõ audiendũ ducem q suo more anglis nõ inimicaretur. eosqꝫ armoruꝫ & belli socios quondã habuisset. Vicit ducis sentẽtia. Datusqꝫ est hosti liber egressus. Qui burburgo militari ornatu exiens: regi gratias ob receptã libertatẽ egit. Dũ hęc agũtur franciscus acremen⁹ gandau⁹ aldenardũ noctu scalis in muros oppidi erectis capit & exturbatis ĩde oppidanis gãdenses loco ĩponit. Oppido burburgo recepto: vnus ex francis sacrorũ cõtemptor templi forib⁹ effractis: dum diui Iohãnis argẽteũ simulachrũ rapere cõtendit: simulachrũ auersa facie dorsum illi versat: nec mora sacrilegus fit mentis ĩops: atqꝫ in semet ĩsaniens in ꝓprios artus desęuit. Ceteri milites hoc euẽtu exterriti tẽplo abstinuerunt. His reb⁹ burburgi cõfectis: postq̃ rex parisiũ remeasset: auditis plurimorũ querelis q in britonũ ducẽ ob dimissos ãglos obloquebanꝭ: rem dissimulat. Quẽ ꝑpaucis post dieb⁹ secutus brito: quandã a bello

Ad burburgũ angli obsidẽtur.

Nota.

vacationē ab anglis concessam regi renūciat: atq; ita nihil cūctat⁹ in britanniā se ꝓripit. Spe aūt pacis cū anglis accepta: Carol⁹ biturigū ducē calisiū legat. Quo lēcastrię dux āglus ꝓuētur⁹ erat. Multorū dierū hinc atq; īde habita coitio nihil pter iterituras īducias īportauit. Per id tp̄s flandrensis comes ludouic⁹ morit: cui⁹ sepulchrū visit in templo diui Petri īsulani. Et in aq̄tania hoīm pditoꝝ q nouis reb⁹ aīm ītendebāt nō pua man⁹ sancerrū marescallū ꝓpter īducias quietū & nihil ab hoste timentē īuadit. Sed sua cautiōe (vt ꝓuidus erat) ꝓtect⁹ grassatoribus restitit. Nec ꝓpterea destiterūt pdatores: arces vtcūq; poterāt furto atq; īsidiis occupare: admonētib⁹ āglis quoꝝ in frācos nulla erat sincera vl' fœderis vel īduciaꝝ fides. Eadē quoq; tēpestate aruerni adiūctis sibi lemouicensib⁹ atq; pictauis grauissimā seditionē excitarūt. ducē sibi quendā petrū bruerium īstituētes atq; ita p neq̄ssimā licētiā grassantes: nobilē queq;: clerū itē & alicui⁹ pensi hoīem sibi obuiuz sine miseratiōe obtrūcabant. Nā dephensi forte p viā scoti equitis capiti ignitū cassidē īponunt. Sacerdoti amputatis digitis: capitis verticē deglubūt: deīde cremant: Religiosuz hospitalis ordinis p alas ꝓcerę arbori appensum sagitt; telisq; cōfossum necant. Nec modus illis erat vllus sęuiendi Pluris īter illos habebat qui diriora flagitia committeret. Hui⁹ tā detestandę īhumanitatis nūcio accepto: biturigū dux qui auinionē salutandi pontificis cā petebat delecto nobiliū exercitu ī seditiosos mouet: quos nō difficili p̄lio multis occisis multisq; laqueo strāgulatis supauit. Inter hęc ludouicus andegau⁹ q appulię regnū a Gregorio. xii. vocat⁹ & deīceps ab alexandro quīto rex neapoleos cōtra ladislaū vngarię regem declarat⁹ vendicabat: rerū oīz egenus Petrū craonū ad vxorem in frāciā mittit: pecuniā quā illi discedens crediderat accepturus & ad eū mox platurus Sed pfidus in dn̄m craonus pecunia accepta segniter agēs lasciuię suę pri⁹ q̄ dn̄o obsecut⁹ est. Nam dū p venetos iter

Ludouici flādrensis mors.

A rusticis violētia p aruernia.

De Neapoli.

facit: Ludouicus expeditōis suę in italiā sero pœnitens: aio ęger: & fortunarū oim inops/ morit̃ Hunc exitū habuit temerarię & lōginquę militię belli icautus ductor: quo defūcto quisq; qui eū secut⁹ fuerat miles bacillo ꝑtent⁹ vili sordidoq; habitu domum vix reuisit. Ei⁹ cladis cā fuit iohēs xxiii. alexandri successor. Nam copiarū suarū p̃fecti ludouico exitiū parauerūt. Iohānes vero in cōstātiana synodo agens papatu priuat⁹ est: & in castello haldeberga in custodia habit⁹ sub tutela ludouici bauari ducis vbi annos tres asseruat⁹ est. Compertū.n. synodus habuit illū plurima aduersus ecclię fidem dogmata diuulgasse. Sub id tp̄s biturigū dux & lencastrię princeps calisiū ꝯueniunt. Causa ꝯuentionis spes pacis fuit: q̄ irrita habita est: q̄q̄ plurimas optimę pacis leges biturix anglo ꝓponeret. Manifestata anglorū aduersus francos iimicicia q̄nquidem carolo cōducebat amicicias cōparare niuernensis comes hannonię comitis filiā vxorē duxit: iureiurādo pollicente patre partiū caroli fore. Cameraci nuptię factę sunt. Vbi carolus eq̄stre certamen quod hastiludiū franci dicunt: exercitatiōis gratia cū collardo de spineo nō sine laude habuit. Nōdum p eos dies nauarri regis iuidens frācis anim⁹ quieuerat: biturigū burgundiūq; ducē veneno tollere cogitans. Itaq; cōfectū letiferū puluerem cuidā anglo iohanni dat: quā pecunia a nauarro accepta ducib⁹ ꝯferat. Anglus receptū facinus dū exequi parat popinā ducum crebro ingressus a cocis dep̃hendit̃ quem scelus cōfessum lictor capite plectit. Inter hęc ꝯplures ex franca nobilitate q̄bus dolebat anglos tam frequētibus bellis franciā īpetere: de expeditione in angliam ducēda assidue colloquebant̃. Qua rę a carolo animaduersa cū florēti ętate aīoq; excelso esset: de ipa expeditione ꝯsiliū capit. Inuenit facile factu eē angliā vinci. Dacos olim & p̃terea saxones illā occupasse: ea cōditione gentē esse quę itra suos fines bellū diu ferre nō possit. Vno aut ad summū secūdo prelio vel vinci vel vincere

Iohānes xxiii.

Nauarri nequitia.

Clan⁹ beli i angliā apparat⁹

solitam:nec vnius homis pricipatum longo tpe perpeti:su
os reges aut necādi aut pellēdi ꝯsuetudinem fecisse. His ra
tionibus ꝑsuasus Carolus bellū anglis idicit. Nauibus vndi-
qꝫ ꝯtractis igentem classem armat. Tam grandibus cœptis
cū pecunia qritur:tributū rex iauditū vixqꝫ ferendum exe
git. Quāobrem ꝑmulti francia relicta nouas sedes qsiuere.
Classe viris armis cōmeatuqꝫ affatim istructa:maximus ille
naualis apparatus:nō secus ac in arente stipula crepitans at-
qꝫ ęstuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat: principum
culpa id accidisse:q exactā ad expeditionē pecuniā iter se
corripuerant. Improba.siquidē auri cupido publica vti- Principū iniquitas
litate neglecta sui tantū curam habet. Vnus tm̄ Iohēs vien
nensis amiraldus nauibus sexaginta istructis:scotos petere Iohānes viennēsis in anglos ducit.
ausus est:vt ide bellū anglis iferret. Visus est rex scotus iohā
nis aduētū moleste tulisse:& quoad ꝑ eū fieri potuit trāsi-
tus in angliā tardatus est. Interim tn̄ dum delectum mili-
tum facit:francos cōmeatu iuuat. Nā inter anglū scotūqꝫ
graues tum belli causę erant. Paratis copiis scotus iohāni
tria armatorū milia ex suis attribuit. Ingressi cū scotorum
manu angliam franci:omīa hostiliter icursant:& depopu
lant̄ nullo illis occurrente anglo. Atqꝫ ita ad droartū arcē
ꝑuenientes:eam oppugnare cū amiraldus decreuisset:sco
ti id ne faceret dehortabant̄:ꝑsuasum sibi habētes illā inex
pugnabilem eē. At iohēs loci naturam atqꝫ munitiōes di-
ligēter ꝯtemplatus:vnam partē animaduertit qua arx ex-
pugnari posset. Igitur dato oppugnādi signo:franci (spe-
ctantibus quasi per ocium scotis) in arcem irrumpunt. Ce-
perunt prԳterea alias munitiones:donec rex anglus arma
in illos desumpsit:tanto quidem numero vt iohānes pau
citate militū inferior cum intelligeret scotos remisso ani-
mo esse:in scotiam copias reduxit. Vbi fœmine cuiusdā
regiԳ nobilitatis amoribus captus ammonitus tandem
ab ea scotia discedere:qꝛ suspectū eū rex haberet. Cōscensa
clam naui in franciā se cōtulit. Perrarū est francos aliena in

gente gloriá cõparasse: quam arrogátia vel libido nõ obscurauerit. Ex classe q̃ ad expeditionẽ aduersus anglos frustra cõparata erat: quota pars in scluse portu stationẽ habebat. Quá incẽdere p̃ frácíscum attremẽ humilis cõditionis hominẽ gandẽses instituerũt. Quod vbi a scluse prefecto certis indiciis aíaduersum est dũ autores p̃quirit: dãmũ aufugerunt. Duodecim tamẽ depræhẽsi capite puniti sũt. Apud dãmũ erat aliquot anglorũ præsidiũ. Fugiẽtes Carolus p̃secut⁹ dãmũ circũcingit: præter eam partẽ qua palus ẽ. Circũsidẽti franco oppidani cõuitia dicunt quasi ad eos superãdos ĩbelles eẽnt. Sed postq̃ se oppugnari circũspiciunt: mox de deditione cõsultant. Atq̃ interĩ angli aliquot p̃ paludẽ salutẽ petere visi sũt. Eapropter ad paludis exitũ miles positus: qui hostẽ transitu p̃hiberet. Mox ad muros machinis admotĩ: & muri parte deiecta: fráci locũ expugnãt. In ea opes p̃multe preciosę q̃ inuẽtę. Fráciscus vero qui vrẽdarũ nauiũ negocium in se receperat gãdauũ se recepit. At rex ad nauiũ præsidium turrim munitissimã apud sclusam extruxit. Tũ eñ a regib⁹ frácis sclusa tenebatur. Sed eá philippo burgũdionum duci cũ carol⁹ postea dedisset: illa3 flamingi comites ab illo tẽpore hacten⁹ possederũt: nõ sine frácoru3 dáno. Nam cũ edito mediocriter iugo arx munitissima sit in mare lõgissimum p̃spectũ habens: pelagi illius & terrę flãdriæ imperiu3 quasi sibi arrogasse facile credi põt. Scio frossardũ scripsisse sclusa3 prius q̃ arce muniret̃ fuisse guillermi de namurco qui philippi burgũdi cognat⁹ erat. eáq̃ a guillermo cõparasse: data illi bethunia cũ agro adiacẽti. Moxq̃ in colle q̃ sclusę eminet arcẽ exędificasse. Est pene insula ʒelãdia quã rhen⁹ ĩ mare influẽs efficit A cui⁹ incolis angli Gãdensesq̃ plerũq̃ iuuabant̃. Eos rex adoriri iubet Capti occisiq̃ ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cũ mortẽ carolus remitteret mori maluerũt. Quo℞ vn⁹ q̃ tametsi sanguinis gradu alios p̃tingeret: eos tñ supplicio afficere si saluus euaderet se obtulit.

Sclusa arx frãcorũ fuit.

ʒelandia.

Itaq3 immanis carnifex ꝓcaptiuos ꝓsanguineosq3 neca uit. Detestatus aūt rex hoīs impietatē pari eū pœna plecti iubet. Per id tp̄s sedēte apud auinionē Innocētio septio q rarā nisi ex frāciç regno obediētiā erat cōsecut⁹: & cardia les triginta ordinauerat: qb⁹ grandis sumpt⁹ opus esset: di ui nichasii remēsis abbate in franciā misso dimidiatā oīm ecclīaꝝ partē exigere conabať. Cui cœpto scholastici acha demiæ parisiēsis restiterunt: missis ad carolu3 oratorib⁹ q pōtificis edictū haud çquū esse psuaderēt. Audita schola sticoꝝ querela: rex exportari regno pecuniā vetat: & eccle siaꝝ ꝓuent⁹ in tris ptes distribui iubet. Vnā in ecclīarū in staurationem: alteram dissoluēdis earū obligationibus & debitis. Tertiā quotidianis ministrorū vsib⁹ assignauit. Si mulq3 de his reb⁹ arnoldū corbiū ad pontificē legat. Pon tifex aūt edicti pœnitens ab exactione destitit. Postq̄ ex flandria carol⁹ parisiū remeasset: brugenses & q ypras co lunt ītercessore iohāne dello aurato eqte autores fuere pa cis q̄ a carolo gandensib⁹ tornaci data est: philippo burgū dorū duce q in comitatu flandriç successerat: assistente.

Nota.

Pōtificis romāi ex actio.

Per id tp̄s rex ysabellā bauari ducis filiā ambianis vxorē accepit. Venerat paucis supra dieb⁹ ex armenia in franciā turcos deuitans leo armeniç rex qui sollicitissime curabat francorū anglorūq3 ꝯtrouersiā cōponere: vt duorū potē tissimorū regū ꝯciliatiōe parta: ipi in turcos expeditionē ducere nō recusarent. Eā ob rem caroli assensu in angliā ꝓ fectus ita egit: vt de mittendis ex h̄mōi causa oratorib⁹ cō ueniret. Itaq3 calisiū angli: boloniā franci se cōtulerunt. In ea legatione dieb⁹ quīquaginta frustra ꝯsumptis: cū angl⁹ p̄ter honestç pacis leges nulla nō sibi arrogaret: discessum est. Contrahit ob eā rem Carolus numerosa3 classem: seq3 ad anglicanā expeditionē instruit: pecunia a clero mutuo accepta: a populo vero sine modo exacta. Erat carolo so ror Katherina quā biturigū duci filio despōdet: cognatio nis legē pōtifice laxāte. Parati apud sclusa3 ad expeditōe3

Ysabella caroli. vi. mater.

Armenie rex.

nongētis nauib⁹: cunctāti attrebati carolo: præfecti classis significāt tēp⁹ nauigationi accōmoduꝫ esse. Qui ducis biturigū morá causat⁹: tandē ducē qui Parisii delitiis operam dabat: accersiri iubet. At ille Carolū litteris admonet: vitá in tuto & sine tristi sollicitudine agere: nec in angliam traiicere festinet. Venit tamē ad carolū dux nō secus ac ludens: ne in se militū odium ꝯuerteret. At cū sclusam venisset: simulat quidē traiicere in angliá. Sed pigre iocularitercꝫ oia agens: ortis tandem grauib⁹ ꝓcellis expeditionē dissuasit. Dimissa classe: cū omni belli instrumento: ea oia in anglorū potestatem venere. Credidit patrueli nepos: & quá incredibili impēsa classeꝫ militēcꝫ ꝯtraxerat repēte dimittit nulla publicę vtilitatis ratione habita. Plericꝫ eñ rerum administrationē ꝓ ludo principes habēt. & quāti suę libidines cōstent nō ꝯsiderant: quod euenire iis solet: quibus populi marsupia ęrariū sunt. Fuit nimirū hui⁹ classis nō facile supputāda impēsa. Quippe ingentē cōmeatū cum supra modū haberet: naues quocꝫ ipe variis picturis decoratę erant. Et auro mali ornabant: ita vt certarēt ꝓceres: quis ditiore naui veheret. Milites vero & numero nauiū & tanto apparatu exultātes atcꝫ iactabundi: angliá iáiam victá desolatácꝫ esse inter sese gloriabant. Eisdē diebus regina filiū enixa est: Cui patris nomē inditū: quē immatura mors abstulit. Fato quocꝫ suo functus ē nauarrus rex carol⁹: euētu admiratiōe digno. Cū lōge senex esset: & calore defectus: lintheo illum insuendum & aqua quæ viua dicitur perfundendum quidam suaserunt. Eam enim aquam efficacem calefaciendi vim habere constás opinio est. Hoc suendi ministerium dum sutor noctu exequitur: filū eius (abrūpēdi causa) ad lucerná admouēs: exceptam filo flámam: ad linthēū priusq̄ aíaduerteret sutor raptū delabi videt. Nec mora linthēū omne subito exurit miserabiliter vociferāte nauarro. Qui die tertio post ꝯtinuo dolore macerat⁹ extinctus est: plerisq̄ cōstanter affirmantibus: di

Andegauensi. ducis ignauia.

Nauarri regis mors mirabilis

pinā esse irā q̄ pfidū regē digna suis sceleribꝰ pœna cruciasset. Fuit eodē tpe nauale aduersus āglos bellū: q duce hugone dispēsario nauibꝰ amissis: a frācis supati sunt: hugōe capto. Per eā tēpestatē duo ex familia petri alenconii ducis proceres iaquetꝰ grisus: & iohēs carōgius singulari certamine parisii dimicarūt. Dimicādi hęc cā fuit. Erat iohēs eques multa cognoscēdi auidus: ob id incidit illi animus aliquorsū peregrinādi. Relicta igiī argētolii ī psico vxore: vt ꝯstituerat abiit. Iaquetꝰ aūt grisus vel ꝙ mulierem q̄ formosa erat amabat: vel ꝙ iohāni nocuisse aliqn̄ gauderet: diluculo surgēs argētoliū mira festinatiōe ꝓtēdit. vbi liberaliter exceptꝰ: dicit vidēdę arcis cā aduenisse quā lōge speciosam eē accepat. Iohis vxor amicū viro suo hoiem reserato ostio in arcē sola ītromittit. At grisus solitudīe loci audacior factꝰ: renitentē fœminā stuprauit. statiq̄ libidīe expleta abeūti griso: tu inqt vxor fœdissime adulter: stupri pœnas aliqn̄ lues. Flagitiū aūt ī aduētū mariti cęlauit mulier. Cui tandē reuerso iaqueti violentiam mœrēs detexit. Qua re turbatꝰ iohēs: assūptis secū aliquot ex suis & vxoris amicis ad ducē alenconiū rē oēm defert. petitq̄ aut adulteriū corripi: aut ī certamē descēdere pugnę sortē expturus. Id vbi dux nō admittit: ad regiū ꝑlamētum q̄relā retulit. Diē certamini senatꝰ edicit. Carolꝰ rex ex edito solio duellū spectauit. Venerat quoq̄ iohis vxor curru vecta. ad quā vir accedēs. Tu inqt mulier vnica testis ades illati ī te stupri cuiꝰ grā duellū hoc ipe assumo. Dic palā: si iuste adulterū aggredior. Mi vir ait vxor: meę in te fidei securꝰ accede: nihil tibi mētita sū. Ad hęc vba osculo vxori dato carōgiꝰ ī duellū ꝓcedit. Qui eq̄stri cōgressu mox ī fœmore vulneratꝰ: nec ꝓpterea segnior factꝰ: ī pedes desiliēs adulterū humo ꝓsternit atq̄ occidit. Quē carnifex ad patibulū tractū sublime illaq̄at. Carongiū aūt mille frācis: & ānuo ducētorū francorū stipendio Carolus donat. Hac sorte iteriit fœdus adulter. At britonū dux iohēs de mōteforti accepto

Duellum pro adulterio.

Dux britonum fallax.

Clissonū conestabilē contrahēdi nauigii causa in britāniā aduenire: eum ad prandiū inuitatū remotis epulis in vincula coniici mandat: neq; exemit donec ea quę in britānia clisson⁹ loca habebat: eius potestati pmiserit: solutis insup centū francorū milib⁹. Oderat em̄ clissonū dux ob id maxime ꝙ iohannē britānicum caroli blesen̄. filiuȝ ex anglia vbi annos quinq; & triginta patris loco obses extiterat liberauit: eiq; filiā despōsarat. Cui⁹ gratia timebat dux iohānem britānię ducatū quē eius pater amiserat aliquādo armis vēdicaturū. Inde liberati clissoni vultū dux intuitus: hęc inquit clissoni dimissio michi patrięq; olim dāni non nichil importabit Postq̄ ducis in clissonuȝ dolos pfidiāq; carolus accepit: ad eū mittit qui illuȝ in iudiciū aureliā vocent. Die cōstituto nō aduenīēte duce: clisson⁹ ad regis genua pcūbēs: cōtumaciā inquit iniquissimi ducis rex iustissime nō ignoras. Tuū est michi iniuriā passo iusticiā accōmodes. Ecce ducē ad singulare certamē appello. Et hæc dicēs pignus duelli exhibet. Vbi hęc a clissono dicta gestaq; dux cognouit: verit⁹ ne instigante clissono Carol⁹ belluȝ aduersus eū susciperet: per nūcios Carolū orat: ne sibi succēseat: ꝙ aureliā vocat⁹ nō affuerit. Fuisse arduis tū negociis occupatū. Iam vero ociū esse: si p regis volūtatē liceat: blesas aduētare ibiq; corā regiis legatꝭ purgatū se facere de iis quę regi ab aduersario delata essent. Continuit diu carolus respōsū. Deniq; placuit patrueles suos biturigū & burgundię duces blesas mittere. Postq̄ conuenere: britonē arguūt eoruȝ quæ in clissonū cōmisisset. Nullā illi gratiam dari posse: nisi ad regē cōcederet. Non dubitauit brito ducum p̄sentia atq; auctoritate fret⁹ regē adire. Corā posituȝ clisson⁹ magnopere accusat: ꝙ se regio magistratu illustrē: et reipublicę cā in britānia ex regis iussu agētē: p simulataȝ beniuolētiā ad epulas īuitatū cōpręhēderit: tādiu in dura custodia habitū donec arces & q̄ sua erāt ei⁹ potestati dimisisset. qui anglo hosti amicus & fautor habebat̄: iustū esse:

aut illũ duelli pign⁹ recipere: aut pœnas subire debitas ꝓditori. Ad hũc modũ excãdentẽ ira clissonũ duces ad modestiã reduxerũt. Nã in cõi regis cõsilio cãm agi & prudentum sentẽtia diffiniri clissonus acquieuit. Acta causa est ab vtraqꝫ pte magno certamine. Demũ dicẽte ius cancellario dux arces rupis arianæ: & iosselini cũ tota ablata ide supellectili clissono restituere dãnatus est centũ milium francorum pœna adiecta. Per hanc tẽpestatẽ iohãnes mõtesonus ordinis diui dñici: theolog⁹ magni nominis doctor: ad populũ de diuę marię virginis puritate contionat⁹: eã originali cõtaminatiõe reliquę humanę ꝓpaginis instar fuisse infectã disseruit: Quẽ alter eiusdẽ ordinis theologus imitatus: cũ rothomagi de re ipsa sermonẽꝫ haberet: Ego inquit nisi palã ostẽdero christi matrẽ paternę originis labẽ dum cõciperet contraxisse: huet⁹ appellari nõ recuso. Est eñ id apud frãcos nomẽ ridiculũ. Eã ob rẽ diu in ꝯsuetudine fuit: vt eius ordinis fratres hueti a pueris passim vocaretur. Discussa in præsentia põtificis innocẽtii. vii. veritate ꝓcurãte maxime Parisiẽsi schola: mõteson⁹ parisiũ redire: & quæ de virgine temere ꝑdicauerat retractare compellit. Erat in lemouicib⁹ anglus nigrũ caput appellat⁹: qui ex arce chaluceto ĩcursiones crebro faciẽs aruernos vexabat. Hic quadringẽtis delectis militib⁹ cõtractis mõferrãduꝫ noctu ducit: sciẽs oppidũ nullo præsidio teneri. Ibi p obscurũ noctis positis q̃ proxime muros ĩsidiis: aliquot eqtes simulare se mercatores docet. & cũ oneratis iumẽtis sub ĩitio lucis mõferrãdũ ꝓficisci. Itaqꝫ milites vt iussi erãt ad põtẽ q ante portã est ꝓgressi: patefieri sibi aditũ orant.

Ianitores nichil de ĩsidiis conscii põte demisso pseudomercatores in suã pniciẽ admittũt. Nã porta occupata: milites districtis mox gladiis eos necauerunt. Nec mora q in ĩsidiis erãt oppidũ inuadũt oĩa in mortẽ atqꝫ in prædã cõuertẽtes. Ea re ad sancerrũ mareschalluꝫ q tũ in aruernia agebat plata dũ illuꝫ copias mõferrãdũ mouere hostis ac-

De beate marie conceptiõe ꝫ predicatores.

Nota militarẽ astutiam.

cepit: Currib⁹ preda raptim iposita & captiuis abductis: chalucetū ꝓpere remeauit. Venerat in curiā eo tēpore anachorita quidā portans in dextera rubrā crucē: vir austere & religiose cōuersationis. Hic regē affari cū peteret: ab aulicis sępenumero ꝓhibitus est: verētibus ne vel dolo regem circūueniret: vel reuera specie aliqua sanctitatis regiū animū aliorsum traduceret. Perseuerāter tamē agens ad regē introductꝰ. Cui se desuper admonitū esse dicit: vt illum de vectigalib⁹ tributisq; ānuis tollēdis ꝯueniret. Ni faciat: dei irā in ꝓximo eē: qui renitētē puniret. Sed neq; liberos vllos habiturū. Tunc eñ tēporis regina cū filiā genuisset: ea vita decesserat. His anachoritę comminationib⁹ rex paululū ꝑterrit⁹: vectigalia demere cogitauit. Sed vtroq; patruele biturige dico atq; burgūdo dehortātib⁹ cogitatꝰ abstinuit. Scribūt hystorici gheldrię ducē nullis interueniētib⁹ causis ad bellū regē ꝓuocasse. Idcirco carolū in ducē motiisse quē agripinensis archipręsul: & iuliaci dux a temeritate resipiscentē regi ꝯciliauerūt. Remis deinde cōuētu habito: quādoquidē rex adoleuisset haberetq; ętatis et prudētie satis: vt regnū sine alteri⁹ tutela administraret: visum est cōsilii assessoribus ex reipublicę cōmodo fore: si vno principe regnū gubernaret. Igitur ad carolū oīa relata sunt & patruelib⁹ regimē interdictū. Egit tamē illis gratias carolus: ꝙ ei⁹ negocia bene gessissent ꝑcatusq; eos est fidi in eū postea ꝑmanerēt. Illi magnis a nepote rege donati munerib⁹: Carolo valedicentes: alter in linguā occitanā cuius administrationē gerebat: alter in burgūdiā ꝓfect⁹ ē.

Rex vero parisios petēs veteres regni institutiones recēsere iubet. Recēsitas pręcipit obseruare. Inter eas institutiones (carolo ex flādria vt supradictū est reuertēte) mercatorū praeposito scabinisq; parisianis: ciuitatis admīstratione fuerat interdictū: & pretori vtraq; gubernacula assignata. Quē magistratū cū iohānes soleuillus hō sine ꝯtrouersia erudit⁹ & iustus gessisset: nō insci⁹ quātę sollicitudinis erat

Admonitio de vectigalibus tollendis.

Nota de ꝑtura parisiensi.

vtriq; officio inseruire: regez adit curas enarrans que bino magistratui incuberet. Alteri vix se satis ee posse. Orare vt vno se abdicare possit. Deputat i ei⁹ locu iohanes iuuenellus iter parlameteos aduocatos boni nois & pbitatis vir. Quē nō ppositū sed custodē prefecture mercatorū rex appellare istituit. Quo noie parisian⁹ preses etiā nūc appellatur. Hic iuuenellus pre iuuenello de vrsinis nat⁹: ex vrsinorū nobili i latio familia gen⁹ duxit. Quē neapolin⁹ mettēsiū eps ei⁹ frater in galliā: q strēnu⁹ & belli sciēs eques esset: illexerat. Qui aduersus anglos preclara militie opa gessit. Deinde quiescēte paulo a bellis frācia: arma i turcos tulit: Ibiq; gloriosa morte iteriit. Iohānes autē iuuenellus custodia ppositure accepta: cū parisiorū libertates & priuilegia immunita pperisset: rothomagēses i primis in iudiciū adduxit. Atq; ita redintegrata priore libertate: flumia quoq; sublatis ipedimētis nauigalia fecit. Extruxerāt eñ pleriq; in materna amne molēdina que alueum angustiore ad naues deducēdas efficiebāt. Hos iuuenell⁹ deiecit: ppēsatiōe possessorib⁹ facta. Dū hec gerunt clemēs pōtifex carolū p lrās orat ad se auinionē venire: vt de neapolitanis reb⁹ vna pfuleret. Cui se id curaturū carolus respōdit. Hui⁹ ad pōtificē pfectiōis cā Rex tributa exactionesq; auxit: clerū sine mō premēs. Nā cū plus iusto liberalissimus ipse pfusissimusq; donator natura eēt: nulla illi pfūdēde pecunie ratio inerat: ita vt q ratiociniorū magistrat⁹ gerebāt: veniētib⁹ ad se fisci & publice pecunie qstorib⁹: dū idiscretas largitiōes libris ānotatas pdūt: hec margini verba addebāt. Nimis accepit: recuperet. Et spes qdez pplo fuit leuāde immoderate actiōis p regine aduētū: que tū coronāda parisii erāt. Sz ab ambitiosissimis & pter mēsurā largitorib⁹: tributi remissionē frustra expectes. Nō enim tantū non diminutū vectigal est: sed sali maius adiectū. Et patris monetā nullo illi istituto pcio Carolus sustulit: & nouā magno populi dispēdio cudit. Deinde auinionē pfect⁹ clementē

Cōtra superfluas largitiōes regum.

reuerēter adiit. Apud quē aliquot dies cōicato cōsilio cū ludouicū regni siciliẹ dyademate pōtifex decorasset: Carolus ī linguā occitanā venit. Cui p̄ tholosates iter facienti fuxi comes apud messerā q̄ prima est fuxensiū ciuitas fidelitatis sacramenta prestitit: & quia sine liberis erat: heredē comes carolū inscripsit. Fuerat aūt comitis filius quez ex nauarri regis sorore susceperat. Hic postq̄ adoleuit: patri detrahere cœpit: propterea q̄ p̄ce atq̄ illiberaliter eum vt ip̄e causabat haberet. Accedebat ad indignationē q̄ eius mater comitis seuitiā intuēs e nauarria quo se ꝓtulerat ad virū redire formidabat. Quare ad auunculū in nauarrum perfugiens: cōsultore nauarro: patri venenū parat: nō quidem vt auūculus dicebat letiferū: sed quod patris cibo admixtū dissidētē mariti animū vxori reconciliaret: atq̄ ita domū reuersus: dum preter morē popinam ingredit: venenatos pulueres cibis insparsurus vasculū vbi virus condiderat illi excidit. Quod receptū vnus ex comitis ministris medicinę ꝓfessoribus exhibet: q̄ mox id mortiferū esse iudicantes: filiū patri deferūt. Depræhēsus filius crimē venenū & veneni auctores non cęlat. Quē capite dānatū per tortorē necare pater iubet. Ex hm̄ōi causa orbus liberis comes ī regē quecq̄ possidebat testamenti lege trāstulit.

Filii ī patrē dol⁹.

Reuerso ī franciā rege cū de biturige duce frequētes nūcii ad eū venirent auaricię illū accusantes: eximere ducem a lingue occitanę gubernaculo non tardat: misso tholosā petro caprēso nobili equite q̄ magistratu amotū ducē populo significet. Suasus preterea a genuēsibus carolus suppetias aduersus mauros illis dare pollicet̄. Eā expeditionem borbonii dux libens excepit. Qui preter pedites contractis mille qngētis eq̄tibus tanto diligentius ꝓfect⁹ est. q̄to ad ciuilē quādā discordiā frācos pricipes mag̃ īcliari cognoscebat. Sub duce militauerūt harricurię comes: admirald⁹ viēnēsis cōciacus: & alii cōplures magni generis hoīes. Quibus se ex anglia veniēs comes darbius coniūxit. Ad tuniciū fuit

Genuēses aduersus mauros opē petūt

conflictus & dura obsidio. Sed desperata expugnatiōe in patentes cāpos xp̄ianus exercitus se cōtulit vbi sarracenus miles tentoria fixerat. Ibi dū pugnat fugientibus tandem mauris victoria xp̄ianis accessit. At quia diminut⁹ esset exercitus & pestilētia laboraret de repetēda domo ꝯsultāt Quod rex maurus suspicatus / verit⁹ ne id hostꝫ simularet vt receptis viribus & redintegratis copiis mox acrior īsurgeret duces p internūcios tentat si pacisci vellēt. Conuenit vt captiuos maurus restitueret decē ducatorū millibus p̄fectis copiarum persolutis. Atq₃ ita induciæ pactę sunt. & Borbonius militē reduxit. Incidit ꝑ idē tp̄s iohanni castellę regi bellū aduersus portugallię regē: & ducē lēcastrię Quāobrē borbonius a carolo in castellā cū exercitu mittitur q iohāni suppetias ferat. Qui borboni⁹ auinionē pri mū vt pōtifici gratularet: deinde p narbonēsem ꝓuinciā: barchinonā ꝓfectus est. vbi yolāta barrēsis aragonū regia cū suo viro rege agebat. Itaq₃ tā longis itinerib⁹ in castellā venit: vt post bellū aduenerit. Frācis eñ fere mos est citū auxiliū promptūq₃ polliceri: facto tardos esse. Borboniū tñ iohēs letissime honorificeq₃ excepit. Florētinis ꝑ id tp̄s opeꝫ aduersus galeatiū mediolanensiū ducem petētibus: seq₃ caroli potestati dedentibus respōsum est: Inter regem ducemq₃ amicitiā esse quā (nō intercedēte iusta cā) dissoluere indecorū extitisset. At si mediolanēsis iniurias illis facere pergat: subsidiū se missurū carolus dixit. Expectatiōe sua frustrati florentini: ad armygniacū comitē se ꝯtulerūt: eadē q a carolo postulātes. Armigniacus tametsi postulata primū recusaret: sibi tñ visum est vtile reipublicæ fore: si militū per franciam palantium multitudinem in longinquam militiam duceret. Collecta igitur valida manu florentinis auxiliari constituit. Superatis alpibus: alexandriam mediolanensis ditionis ciuitatem obsidet. Vbi audito comitis aduentu dux præsidium posuerat. Et ī insidiis alteraꝫ armatorum turmā non procul ab alexādria esse im-

Florētini

petrauit iacobo vermē copiarum præfecto. Circumsedente vrbem comite: insidiatores quosdā ex suis leuis armaturę lacessitum obsidentes alexandrini mittūt. In quos emissi armigniaci milites aliquot: dū longius eos persequūtur hostis ex insidiis prodit. Quod vbi animaduertit comes: laborantib⁹ suis dum succurrit: alexandrini eruptione facta comitē inter se atq; insidiātes circūuentū intercipiunt. Multis occisis ipse octo vulnerib⁹ acceptis nō multo post: clamās in man⁹ tuas dñe cōmendo spūm meū aiam efflauit. Scribit frossardus comitē sudore inter præliantē in aluetū proximū secessisse: vbi dū ex riuo fluentis aquę largius bibit voce defecisse: atq; ita ab hoste fuisse captū. De leprosis per eosdē dies puteos iterū veneno cōtaminare cōspirantibus suppliciū sumptum est. Et cum vectigaliū aut tributorum nullus esset modus: omnia per franciā in rixa & cōtentione gerebātur. Et quod inexplebiliter tollebatur: non in cōem vsum sed in priuatorum quorundam auidissimam auariciā veniebat. Quāobrem nulli non animo ɔiectabāt q̄ superuenerunt incōmoda. Augebāt præterea timorē inauditę per illos dies cęli tempestates & magna ventorū vi agitati i mari fluctus: q̄ i littora pisces euomebāt. Auulsę quoq; magnę crassitudinis arbores: & per aera loco translatę mētes humanas territabāt. Inter hęc cū aurelianēsis ducatus ad carolū mortuo philippo peruenisset. anno salutis millesimo trecētesimo nonagesimo primo: eū ludouico fratri suo assignauit q̄q̄ ciuib⁹ iureiurando se adegisset: ducatū sibi seruaturū: & regno ꝑpetua possessione ɔiunctū. Hic ludouicus tametsi adolescēs esset erat nihilominꝰ querēdi dominii appetēs: ita vt paruo tpe blesiam ɔciacū & suessionis comitatū cōparauit. Obeūte eodē tpe mortē dum man⁹ abluit gastone fuxi comite: q̄uis hęredē sibi carolū testamēto instituisset: ad quēdā tñ comitis nothū excelsi animi virū hęreditas cū tota suppellectili rege assentiēte venit. Qui fide carolo pręstita comes

Exactiões ꝑ franciā.

appellatus est. Paulo supra hos dies vantadorum in lemouicibus admodũ munitissimum castrũ a biturigũ duce recipit. Id enim cum gaufridus testanorus lõgo tpe occupasset duobus suis nepotibus alano & petro moriens reliquit. Qui frequenter a guillermo boutilierio & iohãne bolonanso vexati simulant se castrũ relicturos si milia francorum decem eis soluerẽtur. Quod postq̃ dux guillermo referente cognouit: nummos protenus adnumerat guillermum adhortatus a fraude caueat. Accepta pecunia: alano guillermus significat se cum pecunia aduenire. Est i castro turris fortissima in qua alanus triginta ex suis armatos locauerat vt venientes francos simul cũ pecunia interciperet At guillermus doli prouidus partem bonam suorum in insidiis non longe a castro statuens: cum aliquot armatis castrum ingressus portam asseruare iubet: & turrim q̃ clausa erat sibi reserari petit: alioquin pecuniã non se soluturũ Id postq̃ alan⁹ diu recusat: vbi vim sibi afferri timet claues dat. Patente in turrem aditu iis qui intus latebant si arma ponant vita salua promittitur. Qua ꝯditione accepta inermes omnes prodeũt captiui effecti. Alanus autẽ & petrus ad biturigẽ primũ: deinde ad regẽ perducti capite puniũtur. Huiusmodi dolo dolus improbi hostis retusus est.

Vantadorũ capit.

Dol⁹ dolo supat.

Sed ad britonum ducem iterum narratio nostra cõuertatur: qui per omnia perfidus & contumax: parlamento edicto (quod de clissoni iniuriis vt supra dixim⁹ latũ erat) parere contẽnebat. Nec carolo (q̃q̃ frequẽter admonitus) gerebat morẽ. Vñ incãdescẽs clissonus acerrimũ duci bellum infert. dãnis q̃plurimis britones afficiẽs. Ne vero tanta odia latius se ꝓferrẽt: carolus biturigũ ducẽ cũ aliquot iurecõsultis ad britonẽ legat. Qui hoiem inducãt ne monetã auream vt cœperat cudat: quod ei nõ licere secũdum regũ constitutiones ipe nõ ignoraret. Pareret ꝑterea parlamento decreto q̃ten⁹ ad clissoni cãm attinebat & ea restitueret q̃ vi a clissono extorsisset: bello quoq; abstineret. His

Dux britonum rebellis.

ab oratororib⁹ expositis: ꝓceres q̄ ꝯsilio aderant: regē iusta petere arbitrati: ducē orant mādatis obtēperet. Ille durat⁹ aīo aurē recta suadentibus auertebat discedensq̄ domū. Et ego inq̄t istos oratores in vincula coniiciā. Erat cū eo petrus nauarr⁹ vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatem intelligens: sororem illico orat: viri ferociā cōpescat. Dehorteturq̄ legatis iniuriā facere: q̄ in ei⁹ ꝑniciē facile redūdet. Benigna mulier audito fratre ducē adit liberos secum ducens. Quorū ꝯspectu & vxoris prudētia mā suetior factus: morē inq̄t o vxor tibi gerā. Cōuenietib⁹ postera die in ecclīa ducib⁹: brito se ad regē nō multo post ꝓfecturū respōdit. Eo respōso cōtent⁹ biturix: dimisso duce in franciā reuersus est. Brito aūt magno apparatu paucis interiectis dieb⁹ vt ꝓmiserat ad regē venit. Multis ꝑ eum ad excusandū ꝓpalatis: rex decreuit: ea oīa expleri a duce oportere: q̄ parlamentei iudices diffinissent. Id ita se facturos brito dissonusq̄ ꝓmittentes: a rege dimissi sunt. Natus est sub his dieb⁹ regi fili⁹ Carol⁹ quē septimū ętas nostra appellauit.

Et richardus anglus rex pacē simulās lencastrię ducē parisiū ad carolū mittit. Audit⁹ est in cōuentu regio anglus q̄ pecuniā richardo dissolui: q̄ ꝓ iohānis regis redēptione restabat: aquitaniā insuꝑ oēm aureliano ten⁹ restitui petebat. Hęc si absoluant̄: pacē in prōptu esse q̄ ꝑpetuo firma haberet̄. His ad isequentē modū respōsum est. Reddat rex āglus iohēm regē: obsidesq̄ q̄ sua culpa in anglia mortui perierūt. Cōpenset isuꝑ dāna p̄dasq̄ a suis post fœdus initū ꝑ franciā factas. quo fœdere richardus militē oēm suū ad se reuocare ꝓmiserat. Pro his detrimētis carolū petere trigesies centū milia nummū aureorū. His si satis Richardus faceret: regē ducis postulatis respōsurū. Lēcastrię dux hęc q̄ accepisset suo regi relaturū dixit. Inter ludouici aurelianorū ducis aulicos multū autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama q̄ de ludouico circūferebatur adductus (Magię siquidē & sortilegiorum

studio ducē teneri plerisq; insimulabant) rem suo principi ꝓdit. Ea re indignatus Ludouicus: ꝙ craonū id de se iudiciū facere arbitraretur: cū domo emittit. Ratus itaq; craonus tam isignem (ꝓcurāte clissono) ignominiā accepisse (erat. n. iter illos vetus simultas) apertā in clissonū irā vertit. Nam die festo xpi eucharistię: reuertētē a rege clissonū craoni satellites equo deiiciunt: occidissentq; nisi in proximā domū (trib⁹ ꝑ nates accept; vulneribus) se ꝓripuisset. Dilapsi fuga satellites apphēdi pter tris non potuerunt. Qui iudiciū capitis subiere. Craono dies dictus cū esset neq; cōpareret: exilio dānatus est: & bona eius publicata. Aedes eni quas nō longe a tēplo diui iohānis in grauia hābebat speciosas amplasq; diruere rex iubet: & in fundo sepulturā fieri parrochianorū. Ipe vero ad britonū ducē qui cōscius illi erat pfugit. Quę res carolo indignissima visa est. Accedebat ad īdignationē ꝙ clissono secundū parlamēti sententiā dux nō satisfecisset. His regis aīm asperantib⁹ cōsilio cū suis capto: arma carolus parat. patruelesq; suos biturigū & burgundionū duces accersit: causam īdicans belli in britonē suscepti. Illi repentinū motū admirati ęgre ferunt: ꝙ ipsis absentib⁹ tam difficilē expeditionē cōsulere quis ausus esset. Idq; in clissonū riueriūq; & nouiantū imprimis referebant q reuera tum īperitabant: deducentes regē quocūq; libuisset. Clissonū ingentes opes iuisum ducibus faciebāt. Nā cū ex vulnere accepto mori se iudicaret: testamento cognitū est decē & septingenta frācorū milia hęredib⁹ relinqre. Mirati ergo duces vnde hęc sibi nisi ex prędа clisson⁹ cōparasset. Hanc ob rē regii ꝯsultores optimis qbusq; cū graues & infensi haberent: Carolū ad sanctū germanū de laya relicta parisio educūt: rati silluestri loco liberius q̄ vellent actitare. Scholastici nihilomin⁹ parisiaci studii quorū priuilegiis crebro derogabāt: misso cum prudētibus suę cōmunitatis rectore: ad sanctū Germanū cū peruenissent: cancellariū orant dari sibi aditū ad regem: man

Craoni in clissonum ira.

Bellū in britones.

Scholastici parisienses.

data illis esse q̃ necessario patefaciant regię maiestati. Hæc cum sępenumero frustra postulassent: tandem cancellarius respondit. Arduis ꝓ republica negociis regem distineri. Cęterum de eorum priuilegiis non necesse esse anxiam gerere sollicitudinē: q̃nquidem regi curę erat studii libertas & quies. Atq͛ ita nihil p̄ter summā īdignationē reportantes oratores domū reuerterunt. Non post habebat carolus in britones expeditionem: idcirco principio ęstatis cœnomānos petere copias iubet. Cuius cognito aduētu: simulator beniuolētię brito: mox ad eum oratores legat. mirari se dicens: q̄ armis instructus ad se veniret: nihil rebellionis in eo esse: ciuitates/ castra/ arces/ gentē q͛ britonum mandatis parituram. illum regem: se subditum esse. Erat tum carolo mens nō admodum sana: ita vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdum loqueretur Nullo igitur dato britonis nūciis respōso. cōfestim in liberum campum paucis comitantibus egressus: dum per siluam quæ cœnomānię proxima est ꝓcedit: obuium habꝫ pannosum hominē mendico similem. Qui carolum ītuitus: quo inquit o rex ꝓgrederis? Caue vltra pergas proditus es. Et in potestatē hostis te tradituri sunt domestici tui Ad hanc vilissimi hominis vocem: Carolus cogitabūdus & tristi similis mussitare cœpit. Regem sequebātur adolescentes duo ferentes lanceam alter cassidem alter. qui lanceam gestabat dormitans forte lanceam in cassidem subsequentis ꝓcidere permisit. Quo tinnitu perterritus rex furia mox actus nō secus ac in hostē incidisset districto gladio obuios quosq͛ percutiens quattuor interemit. Confestim igitur compręhēsus: ad diuersorium perducitur: vbi mortuo nō impari diu decubuit: iudicātibus medicis euꝫ interiisse. Votis tamē & piis cleri plebisq͛ supplicationibꝰ deo religiosissime exhibitis: paululum respirauit: & parisium reuersus est. Atq͛ ita cuꝫ nō satis bona valitudine eēt: patrueles eius duces biturix & burgūdus rerū administra

Carolꝰ ad cenomannos ꝑgit.

Carolꝰ insanit.

Nota initiū future dissentōis

tionem sibi vendicarunt: persequētes Nouiantū qui regii ærarii custodiā longo tempore habuisset. Ingrediens enī burgundus regis palatium: Nouiantū offendit: eūq; nomine appellans. Opus inquit mihi est pecunia. Tu centū milia francorum mihi ex regis opibus exprome. Nouiantus respondit se pecuniæ dominū nō esse: sed si ita regi collibuisset: libenter deprompturū. Ergo inquit burgundus morem mihi gerere negas? Tuæ illiberalitatis te ꝓpe diem pœnitebit. Hinc sumpta occasione Nouiantus atq; Riuerius post aliquot dierum carcerem regia domo: & cōmunione abstinere iussi sunt. Clissonus conestabilitatu amotus comite Philippo duensi in eius locū suffecto. Per eos dies male habenti regi aliquid semper ludi iocorūq; (tristitiæ leuandæ causa) excogitabatur. In ædibus quæ blanchæ reginæ in suburbio diui marcelli erāt huiusmodi ludi non sine quorūdam exitio facti sunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici (inter quos ipse carolus fuit) villosas sibi ex tenuissimo lino vestes cōficiunt: quas ad nudam cutē pice sibi agglutinātes: & quo fulgentiores essent pinguitudinis aliquid comiscentes/ illustriū hominū speciem nō inepte repræsentabant. Nihil enim de omni corpore præter faciem illis apparebat: quippe qui vndiq; pendente instar villorum lino tecti erant. Igitur ad hūc modum personati: cœnaculum facibus (quia nox erat) accensis. ingressi cū choreas agunt flamma (casu ne an cuiuspiam dolo incertum est) in personatorū vestes incidens omnes momento cruciauit. Inter nobiles fœmīas q̄ ludos spectabāt vna aderat q̄ amplissima qua īduta erat chlamyde regē cōplexa incendiū restinxit: reliq̄s vel adustis: vel in puteos/ vel ī fluētū se p̄cipitātib⁹. Nec cōptū est cui⁹ culpa tantū flagitiū acciderit. In solas reginæ ędes vltio ꝓcessit q̄ solo tenus æquatæ sunt. Eeodem tempore regi siciliæ neapolitanū regnū repetēti Clemēs pōtifex roman⁹ decimā in clerū īpartiuit. A cui⁹ exactorib⁹ q̄q̄ parisiensis schola ꝓuocasset: se tamē

Decima ꝑ neapoli recuperāda.

a tributo eximere nõ potuit. De copiis vero militũ quæ sese in turmas quas societates vocabant rapina viuẽtes cõstitutum est: vt boussicaudus mareschallus partẽ in aquitaniam abduceret: pars comiti sancti pauli attribueret ad bellũ quod apud lucẽburgum aduersus bohemorũ regẽ gesturus erat: qui cũ obæratus comiti esset/ debitũ dissoluere recusabat. Interea cõuent⁹ principũ frãciæ atq; angliæ apud abbatisuillã habit⁹ aliquid sperata pacis attulit ita vt eius confirmandæ gratia cũ Carolus abbatisuillã. anglus vero calisiũ petiisset. carolũ solita furia corripuit. ꝓpterea re infecta discessum ẽ. Recepit in gratiã ꝑ id tempus dissonũ biturix dux. At cũ inter aulicos variæ factiones essent: ꝓ sua modestia iuuenellus mercatorũ præpositure custos occurrebat: odiẽtib⁹ eum multis: quos in alteram partẽ nouarum rerũ spes abducebat: nec ab illorũ mẽte philippus burgũdus abhorrere putabatur. Itaq; ex burgundia delatores ꝓdiere: qui iuuenellũ multis criminib⁹ accusarunt. De quibus burgũdionum dux inquiri iubet. Inuenti sunt corrupti testes triginta iuuenellum vno & pari testimonio accusantes. Inquisitione ad ducẽ delata: cũ philippus respõdisset/ super satis ad hominis dãnationẽ esse: si crimina ab ipsis inquisitorib⁹ quos castelleti cõmissarios franci vocãt: summati scriberent. Inscriptis criminib⁹ commissarii abeuntes in cauponã vinariã duz vino indulgent: libellus inquisitorius ad extremã mẽsam negligẽter ab illis dũ compotãt relictus: in pauimentũ cũ cecidisset/ adueniens domesticus canis libellũ mandens in hospitis cubile deportauit. Quẽ cauponis vxor cubitũ pergẽs/ pede offendit/ maritoq; ostẽdit. Ille inscriptione prælecta: ad iuuenellũ protenus profert. Cui postridie dictus dies erat ad vicennas iudicio sistendi. Admiratus iuuenellus falsas in eũ delationes: innocẽtiæ suæ securus ad regẽ cũ quadringentis Parisianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibusq; ꝯmẽdatissim⁹/ ita vt regi⁹ parlamẽtei se

Iuuenellus mercatorũ ꝓpositus falso accusat⁹.

nat⁹ aduocat⁹ cām in eū dicere rogat⁹ recusauerit q̄q̄ a burgundo duce vt id faceret deligeret. Cām egit aduersus inocentē iohēs andrognetus aruernus: magnope postulās iuuenellū in carcerē mitti. Contra iuuenellus cōstātiāio respōdens: postq̄ de sua innocētia nōnulla pro tpe differuisset: nō inqt equū est sine inquisitionis libello hoiem in vincula rapi. Cui androgniet⁹ mox intulit: accusatiōes testesq̧ præsto esse: atq̧ inqsitores q pone illū astabāt cōspiciēs libellū petit. Illi seuicissim iterrogātes/ qs eorū haberet: rubore pfusi: obstupuere vehemēter. Rex (cui eo die melior mens erat) cōfictos in iuuenellū dolos intelligens: Abi inquit iuuenelle: te satis purgatū habem⁹. Missis per illos dies in britāniam oratoribus: qui ducem clissoniūq̧ ad cōcordiam inducerēt: cū inanes reuertissent burgūdie dux in britāniam se contulit: cōtrouersiāq̧ omnē ita cōposuit: vt dux in franciam pfecturus britonū gubernacula clissono crediderit. In iudeos rursus aīaduersum est qui christianā pietatem aspernentes opprobriis christianos lacessebant. Aliquot ex illis per ciuitatis compita fustigatis milia scutorū .xviii. in fiscū rettulerunt. Que ad pontem qui paruus appellatur extruendū impēsa sunt. Et cum a turcis impetitus hungarorū rex Henricus Caroli auxiliū petiuit: missus ad eum est cū magnis copiis conestabilis duaē sis comes. Qui hungariā ducēs: cognito quia turci relicto bello se in turciā recepissent: in bohemos impetū facit qui de religione & fide christi nō recte sapiebāt. Habita de bohemis victoria prędis ditatū militem in franciam reduxit. De pace iterū apud boloniā franci angliq̧ cōuenientes: inducias quattuor tm̄ annorū posuere. Interea exercitatū volens reddere militem omne ludorū genus preter sagittandi carolus phibet: vt ad induciarū finē si anglus negligens pacis ess;: miles nō emollit⁹ ocio: robustior ad bellū pstātiorq̧ haberet. Sagittariorū siquidē atq̧ balistariorū tanta post paucos menses exercitatio atq̧ copia fuit: vt

Expeditō in turcos.

Exercet miles.

principibus viris timori essent: quare hoc exercitii genus nō passim sed p insigniores tātū regni vrbes pmissum est.

His diebus cū parisii ageret cardinalis lunēsis a pōtifice legatus: hi qui iuuenellū falsis delationib⁹ offenderant sacerdotis eorū ɔsilio ad cardinalē ꝓfecti: culpę remissionē mœsti gementesq; efflagitāt. Qui pœnitentiā illorum nō aspnat⁹: eos a iuuenello quē offenderāt veniā petere iussit.

Venere siquidē lintheis ne agnoscerent tecti ad iuuenelli ędes: a quo humanissime excepti postq̄ noīatim singulos designauit venia donātur. Fuit scholasticorū parisiēsis academię aduersus cardinalē de ecclesiastico scismate grauis cōtentio: ita vt illi nō reuerēter de pōtifice verba facere auderēt. Execrabilibus demū censuris a cardinale ꝓhibiti ęgre abstinuerūt. Obeūte mortē paulo post innocētio septimo patres qui auinione erant petrū lunā pontificem ordinarunt benedictū illum appellātes. Ad quem missis a rege: & parisiēsi schola oratorib⁹: qui de scismate tollendo illum hortarētur. postq̄ vacui rediissent cōsilio parisii habito cū nulla ad vnionē sanctior pateret via q̄ si vterq; de pōtificatu contēdens se dignitate abdicaret: duces biturix et burgundus ad benedictū auinionē legantur. Mittūtur quoq; a scholasticis parisiensibus eadē causa nuncii. Hi benedictū ꝓuenientes: memorāt quę incōmoda ex scismate contigissent: & quę post hac euentura timebant nisi tm̄ ab ecclesia discidiū tolleret. Vnicū huic malo remediū afferri posse: si ipe atq; aduersarius ei⁹ pontificatui cęderēt. Bn̄dictus ad hæc oratorū verba cū se rite electū pontificē esse respōdisset: nec spē de se faceret pacis: pseuerantibus in ꝓposito oratoribus: ego inquit quādoquidē ad vnitatē cessio ɔducere videt: cedā si idē fecerit cōpetitor anglus corarius hic eñ venetus erat: & gregorius duodecim⁹ a suis sectatoribus vocabat. In hoc bn̄dicti ancipiti respōso oratores incerti: idētidē ɔsultāt qua ratione hominis pertinaciā euincerent. Sed eorū frequens cōuentio benedicto suspecta oc

casionem dedit vt auinione clam relicta in cataloniã ꝓ pere se conferret. Erat enim ex ea gente progniatus. Igit̃ duces benedicti abscessu irritati ad regẽ remearũt. Qui relatione gestorũ accepta: ad diuersos xpiani nominis reges de auferendo ab ecclesia scisimate nuncios mittit. Id postq̃ bñdictus intelligit placãdi regis causa decimã illi ecclesiasticã nullo ꝓcurante donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunctatus nõ est. Per supiores proxime exactos annos. Cõuenientib⁹ francis anglisq; oratorib⁹ cum fuisset de ysabella Caroli filia regi anglorũ despõsanda ꝓlocutũ: & annorum triginta cõfirmatę essent induciæ: Parisium ob eam causam venere ab anglo rege Rolãdus corbiẽsis anglus admirald⁹/ & Monthion marescallus: Guillotus quoq; stropus legationis principes. Et Rolãdo quidem regis angli vicario data est coniunx ysabella septimũ annũ agens: & cum in normãnia chereburgũ: & in britannia brestum hacten⁹ angli occupassent: vtrũq; Carolo relinquere. De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Visam stellam eẽ grandem: quam quięq; minores stellę hostili more persequi viderẽtur: & pręterea iuxta astare erę armatum hominẽ: manu lanceam gestantem/ ignemq; mittentem: qui stella percussa mox euanuerit. In aquitania auditas per celum voces: & armorũ strepitus velut pręliantiũ hominũ. Quo tempore Boussicaudus marescallus Genuensiũ administrationem regis nomiẽ suscepit papiamq; atq; placentiam insubriũ vrbes duodecim equitum milibus ĩstructus cepit: & demũ aduersus turcos constantinopolim duxit: vbi egregia militię opera edidit. Redeũtibus ex ĩfœlici apud alexãdriã commissa pugna sexcentis militib⁹: q̃ sub armigniaco comite militauerãt: trãsmissa sabaudia cũ ad dalphinatus angustias duce almerico fœneraco peruenissent: omniũ rerũ indigentes: peterẽtq; sibi ab ĩcolis alimẽta ministrari: qdã regionis illius ꝓceres: cõtractis raptim copiis in illos nõ

ysabella septẽni s regi ãglorũ despon satur.

Prodigia

Genuenses.

Redit⁹ armigniacorũ ab italia.

secus ac in hostes arma parãt. Ea re ad almericũ perlata: ad dalphinates missis nũciis orat: liceat sibi suisq; per illorũ fines iter facere: distributis quantũ ipsi decerneret moderatis alimẽtis. Reiectis nũciis: negãt dalphinates illis subuẽturos. Igitur almericus cõuocatis ad se militonib⁹. Ecce inquit o socii omni ope atq; humanitate destituimur. ꝑcurrunt in nos armati dalphinates: & si in eorũ manus incidimus: nõ aliter q̃ latrones iugulabũt. Si viri sum⁹: præstat per vulnera gloriose prędiãdo occũbere: q̃ more reorũ strãgulari. Insidiemur illis & intercipiam⁹ incautos. Mouentes dalphinates cũ mox vltra ꝓgredi illos impediret: magnis ignibus incẽsis: male cõstitutis excubiis obdormiũt. Vigil autẽ almericus vbi ꝑ exploratores de dalphinatiũ statu cognouit: ordĩatis suis sub diei lucẽ in hostẽ irrupit: et cęde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycẽsis princeps: valẽtinian⁹ comes/ & viẽnensis pręsul. Victor almericus veritus ne ex fuga dalphinates se reciperẽt: & viarũ fauces intercluderẽt: captiuos liberaliter habuit. Impetratisq; dũ trãsiturus esset alimẽtis/ a principibus quãtũ ipsi pro eorũ redẽptione iudicarẽt: a cęteris vero singulis argẽti marchã accepit. Est eñ marcha apud gallos librę pars dimidia. Nondũ ꝑ eos dies inter frãciæ & angliæ reges de ꝓditionib⁹ pacis ꝯuenerat. Idcirco ad idipsum Carolus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderã vero ꝯueniẽtibus regibus pacis fœdus ictũ est. De quo aliud scribere nõ possum: quãdoquidẽ eius tẽporis scriptor id se nescire cõfessus est. Indicia multa regũ beniuolẽtię visa: qualia sunt oscula dexterarũ tactus/ mutui amplexus/ amicissimę appellationes. Carolus eñ anglus patrẽ: Carol⁹ anglũ generũ vocabat: alternis ꝓciosissimis munerib⁹ se donãtes. Dum apud arderã reges cõsultãt: nõ visi ante id tẽpus ymbres: grãdoq; frequens cũ vehemẽti vẽto irruẽtes quattuor sine intermissione horas principes in tẽtorio Caroli cõtinuerũt. Altera quoq; insequẽtis diei

Fed⁹ iter reges frãciæ & ãgliæ

Tẽpestas

nocte insurgens subito ymbriũ & venti violentia: franci regis tẽtorii centũ & quattuor funes & tigna quę tabernaculum sustẽtabãt: Anglicę vero mãsionis quia demissiore loco distẽta erat: quattuor tãtũ funes abrupit. Interea ysabella ad anglũ deducit̃: & inde ab anglis insignibus fœminis quæ ob idipsum ex anglia cõuenerãt suscepta: calisiũ ꝓfecta est. Reges vero cum se cõuiuio apud anglũ recreassent datis atq; acceptis inuicẽ donis: alter franciam: alter angliã petit. Paulo supra hos dies rex hũgarus de turcis isignẽ victoriã rettulerat: cui⁹ rei memores turci renouato bello expeditionẽ in hũgariam parãt. Quãobrem sibi cõsulens hũgarus ad Carolũ missis oratorib⁹ suppetias orat. Missi sunt cũ ingentib⁹ copiis Philippus arthesiẽsis conestabilis: Iohãnes niuernensis philippi audacis filius. Iohannes boussicaudus: Iohãnes viẽnensis: Cõciacus: & alii francę nobilitatis ꝓceres: armorũ belliq; nõ expertes. Trãmisso danubio ad hungarũ regem franci galterũ de rupib⁹ equitem burgũdum mittunt: petẽtes quid illos cõmodius facere liceret: quo ve itinere in turcos ducerent. Hungarus cui francorũ mores cogniti erant/ timẽs ne per arrogantiã temere quicq̃ cõmitterent: turcorum in bello gerendo cõditiones modũq; galtero explanat. Nichil festinãdũ esse. Hũgaros qui ꝓxime turcos incolerẽt/ se assuetos habere: quos primos hosti obiicere oportebat. Hungari regis cõsilium parui habẽtes franci: primas sibi pugnãdi partes arrogant. Et lubrici p omnes voluptates/ vino ludoq; indulgentes: bonis oĩbus horrori habebant. ita vt dicere illis incolę nõ dubitarent male illis aliquãdo ꝓpter eorũ iniquitatẽ ꝓcessurũ. Vbi ingentẽ turcorũ multitudinẽ non lõge a castello richo in armis esse cognouerũt frãci: ductore cõciaco in eos nichil metuẽtes incurrũt: cedũtq;. Et castellũ aduenientẽ in adiutoriũ hũgaro expugnãt. Deinde nichopoli munitissimã ciuitatẽ obsidẽt. Vbi cũ dies octodecim cõsedissẽt: quotidianis oppugnatiõib⁹ obsessos vexãtes:

Expeditõ in hungariam.

Insolẽtes franci.

Turci.

nunciũ accipiunt de turcorũ aduẽtu qui instructis militariter acieb⁹ in eos ꝓcederent. Igitur cũ hungaro rege de genere & modo pręliãdi cõsultant. Atq; imprimis glorię cupidi franci primã sibi aciẽ (renuẽte hungaro) deposcũt. id maxime ꝯtendẽte conestabili qui grauiter ferebat cõciacũ superiore pręlio se prętermisso victoriã de turcis habuisse. Itaq; in prima se fronte collocãt franci: quã sibi deberi rex cõtendebat. ob eas maxime causas quas supra exposui: tũ etiã ꝙ hũgarus suorũ mores spectatos habebat: audaciores fore dũ frãcos post se pugnaturos cõsiderẽt: neq; terga daturos/ metuẽtes a frãcis sequẽtib⁹ cogi. Si ꝯtra fiat & ab iis qui primã aciem ducerẽt male depugneт: hũgaros statim fugę se cõmissuros. Sano ꝯsilio insani frãci nõ acquieuerũt. Igitur dũ quid in castris turcorũ fieret exploratum hungarus mittit: acies instruũtur: francis primã sibi arrogantibus. Erant in castris francorũ ex priore victoria turci captiui complures/ quibus tãetsi (fide a francis accepta) spes esset sui redimendi: eos tamẽ illico franci necant. Constitutis in mutuo conspectu aciebus: signo dato atrox pugna cõmittitur: prælia bãtur acerrime christiani: nec min⁹ ferox turcus depugnabat. Conciacus & iohãnes viennensis primariã in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrumpens turcus cum nostrorũ ordinem turbasset: multitudine militum superior/ christianum exercitũ fudit: fugientibus hũgaris qui in posteriore acie ꝯstiterant. Capti sunt ex francis & ad turcorũ ducem perducti trecentũ nõ mediocris conditionis viri: inter quos iohannes comes niuernensis. Conciacus boussicaudus & iohannes viennensis. Ducebatur conciacus interiore tantũ tunica vestitus: et verberib⁹ interducendũ afficiebatur. Cui sic afflicto nudoq; chlamys (diuina ne an humana nescitur ope) iniecta est: que ad tegumentũ illi fuit. Coram positis captiuis/ turcorũ tyrãnus eos mox occidi imprę sentiarũ iubet. Boussicaudo tantum & iohãni niuernensi cum aliis duobus &

Franci fœdifragi.

Cedunt a turcis franci.

viginti ꝓceribus parcitū est. Illi propterea ꝙ turcis in pari fortuna quādoq̧ pepercisset. Huic ꝙ magus quidā inter turcos: eum assereret auctorem futurum maxime christianorū cędis. Nam hic iohānes burgundię ducatū postea adept⁹ mirabiles in frācia dissensiones & ciuilia bella mortesq̧ excitauit. Post tā male gestū prælitū: cum xp̄ianorū cadauera iubēte turco anno & mense vno humi insepulta iacuissent: nec a fera vlla/ nec ab auib⁹ contacta sunt: arbitrantibus hostibus id alimentū feras despuisse. Iohānis & suorū concaptiuorū redēptio ducētorum miliū aureorū nummū fuit. Philipp⁹ vero conestabilis in ipsa captiuitate: atq̧ itē Conciacus interiit priusq̄ de redēptionis precio cōuenisset. Eius phillippi cadauer aromatib⁹ conditū in franciā relatū in diui laurētii templo in oppido Deu sepultum. Guido trimolus rhodi defunct⁹ est vita: & in eo loco sepulchro inhumatus. Henricus barrensis orta in venetiis pestilētia mortuus est. Sub his diebus ducis britānię filius Caroli filiam despōsauit: cui milia francorū treceēta in dotē ꝓmissa sunt. Sed nō multo post exactis mensib⁹ virgo defuncta est. Et frācorū regina per eos dies filiū peperit ludouicū: cui in baptismate Ludouicus aurelianorū dux nomē dedit. Nauarro rege vt supra memoraui defūcto filius pacti memor quod cū carolo pater inierat pāpilonēsem ep̄m ad regē legat: terras repetēs quę illi ex paterna hęreditate in normānia pertinebāt. Cōsultante de hoc rege: post diuersas sentētias ea vicit: quę restituēdas nauarro terras aut ei alioquin satisfaciēdū dicebat. Itaq̧ in vastinio nemorsum datū: & cū antea comitat⁹ esset: in ducatus dignitatē est sublimatū. Et in cāpania locis separatis milia librarū decē nauarro assignata. Quo tēpore maria regis soror religionē apud poyssiacū ꝓfiteā. Venere præterea a cōstantinopolitano iperatore ad Carolū legati aduersus turcos opē postulātes. Quib⁹ assensum ē orāte ludouico aurelianorū duce hāc sibi expeditionem ꝓmitti. Et baasacus

Nemorsū in ducatū erigitur.

Nota de Iohanne [illegible] Flandrie

turcorũ princeps misso militię suę p̃fecto Carolũ magnis munerib⁹ donat. Venit quoq(carolo remis agẽte)bohemorũ rex: videndi caroli tm̃ cã. Quẽ liberaliter exceptũ & donis cumulatũ rex habuit. Bñdictus vero cui franci in põtificatu fauebãt: licet põtificatui cedere crebris legationibus admoneret̃: pertinax tñ ꝯtra perstabat. Quare ꝯuentu sacerdotũ procerũq parisii cõtracto/ a bñdicto secedendũ esse decretũ est. neq admittendas posthac gr̃as ad bñficia adipiscẽda quas romani expectatiuas dicunt. Ecclesias q̃ rectore carerẽt a collatorib⁹ petẽdas: electões ꝯfirmãdas etiã exemptarꝫ ecclesiarꝫ salua exemptionis libertate. Ea a bñdicto discessione cognita: cardinales q cũ illo auinione erant/ ad nouamuillã sex milib⁹ passuũ ab auinione distãtem se ꝯtulerũt: suo põtifice deserto. Carolo vt est a nobis memoratũ mentis impoti duo ex ordie augustineñsiũ fratres mederi se posse iactauerũt. Quod quia gratũ q̃ plurimis erat: ad valitudinariũ regẽ ĩtroducti/ capiti aliquot ĩcisionib⁹ factis ex impotẽte moribundũ reddiderũt. Idcirco cõpræhẽsi cũ se medicinæ prorsus nescios esse ꝯfiterentur: ex prudẽtũ consilio sacerdotii dignitate exutos: carnifex capite trũcauit. Quos ad id scelus excitasse philippum burgundũ fama vulgauit/ ꝓpterea q ludouic⁹ aurelian⁹ iohẽm barrensem(q burgundi studio ducebat̃: & magus erat)igne cõburi ꝓcurasset. Ortis eodem tp̃e in anglia ꝓpter ducis lencastrię necẽ seditiõibus: Hẽricus ei⁹ ducis nepos cũ in suspitionẽ aduersus richardũ cõiurationis venisset: in franciã se recepit: & a carolo honorifice est habit⁹

Et p id tp̃s auctore iohãne cremaldo alexandrino patriarcha: decimã clerus persoluit. Supatis p̃terea alueis adeo flumina exũdauerũt/ vt edes cũ iis q eas incolebãt efferrẽt perditis diluuio segetibus. Laboratũ est etiam grauissima per oẽm franciã pestilẽtia: labente anno salutis. M. ccc. nonagesimonono. Visus quoq est cometes insolite magnitudinis & vehemẽter ignitus. Supuenere p̃terea anglis

Gr̃e expectatiue.

Pseudo medici.

Dissensio int ãglos.

sue calamitates rebellantib⁹ vualis. In quos dñ richardus anglorũ rex copias ducit: nõ pauci ex nobilitate in eũ cõspirãt: & ysabellã reginã imprimis in arcẽ munitissimã abducũt duob⁹ ex omni eius gallica familia obsequio quotidiano relictis. Seditiõe anglorũ cognita: henricus quẽ ad carolũ cõfugisse diximᵘ animum intendẽs: spem cepit res nouas moliẽdi: Clam igit̃ e frãcia abiẽs: ad anglos fert̃. Allexit ꝓtenus in suas ptes richardi amicos: datisq; ad ciuitates lr̃is: quib⁹ regẽ in multis criminabat̃: paucis dieb⁹ magno satellitũ numero stipatus incessit: supplicio quosdã ꝓceres afficiẽs: ita vt partim metu/ partim richardi odio/ populi magna ps hẽrico obtẽperaret. Vbi res apud ãglos innouari richardus accepit: vualia relicta a suis quoq; relictus est: q eũ in henrici ptãtem ꝓdidere. Nõ ob aliã causã magis q̃ ꝙ cũ francis amicitia cõtracta caroli filiã vxorem duxisset: chereburgũq; & brestũ restituisset: pace preter populi voluntatẽ ꝯcessa. His rationib⁹ in publico anglorum cõuentu diffinitũ ẽ alio rege op⁹ esse: henricũ magnis laudib⁹ pleriq; efferebãt: & añ oẽs cãtuariensis archipresul/ vt factiõis iniqtatẽ aliqua religiõe palliaret: fialã ꝓmit liquoris plenã quã ad diuũ thomã cãtuariensem ad sacrãdos reges anglos celo allatã asseuerat. Henrico p simulatã religiõnẽ fauere: & ꝯciliatũ sibi populũ reddere sacerdotẽ voluisse credo. Eã fialã Henricus postea nunciis quos ad eũ Carolus miserat ostẽdit. Nec differt richardũ tollere. Nã accitis quos Richardo fidelissimos fuisse nouerat per eos Richardũ necat. seq; regẽ fauẽtib⁹ anglis instituit. Cõscius tamẽ q̃ indigne richardi mortẽ Carolus ferret: oratores ad eũ legat: q de pace certo loco & tpe cõponẽda cõuenirent Boloniã Carolus/ calissum hẽricus suos misit. Qui de pace frustra disceptãtes paucorũ dierum inducias edixerunt Acceptus est eodem tempore a carolo honorificentissime constantinopoleos imperator: qui visendi regis causa Parisium aduenerat. Quem apud luparam diuersatum tm̃

Produnt angli richardũ regem suũ

Anglorũ i suũ regẽ perfidia.

Figmẽtũ sacerdotale.

auctores scribūt: eius cām aduētus aliā non ponētes: nō ē tñ dissimile vero ea causa venisse: vt in turcos greciæ minitantes frācos cōmoueret. De ysabella q̄ richardo nupserat carolus pater sollicitus: gueuillū & iohēm blanchetum ad hēricū mittit: qui eā ad se reducerēt. Qui dū regine cām diligēter cōstanterq; agūt: anglus in carcerē illos asseruari iubet. Vbi blanchetus ęgritudine ɔtracta moriē: gueuill⁹ post diuturnā valitudinē cruēti vomitus sanitatē recupat. Eo ex anglia reuertēte: hēricus ysabellā calisium mittit. Vbi receptā franci ad patrē pduxerunt. Circiter id tpis mēse mayo p bellouacorū agrū grādo frequens ad anserini oui magnitudinē: tonante cęlo segetes quatit. Et cęlestis ignis apud vincēnas in reginę puerperę cubiculo decidēs thori corthinas ɔcremauit. Sequenti mense iunio per dies nundinaꝝ Dyonisiani edicti par grādo tabernas atq; officinas mercatorū cōplures cū bona publicarū ędiū parte: quas hallas vulgus vocat diruit atq; pculcat. Carolo nō conualescēte: duces ludouic⁹ aurelianeñ. biturix & burgūdus de administrandis regni negociis simultates exercebāt / & burgūd⁹ Ludouico maxime iuidebat. Irā isup auxit aurelian⁹ dux q amicitia cū duce gheldrensi nesciētib⁹ pricipibus cōparata: gheldrensem quingentis equitib⁹ stipatum in Parisiorum agrū deduxerat. Nec inferiores copias burgūdus ɔtraxit: ita vt in aptas iimicitias odiū pdire nemo dubitaret. Biturigū tñ dux tanto occurrēs malo tēporariū remediū attulit recōciliantis ad tps furētibus principibus. Apparuit per eos dies a septētrione ardentissimus cometes: q timori multis fuit: nō ignorantib⁹ id pronosticon esse grauioris in repulica calamitatis. Enimuero non multo post Aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo q tum meliusculus erat præfectus est. Quā dignitatē cōsecutus: mox ad rapinas se ɔuertit: quosuis ad soluēda vectigalia & tributū compellens: clero ad eam seruitutē cōpulso. Re cognita remorum archipræsul duci auaricię oc

Oratores a hērico anglo captiui.

Celi tēpestas.

Simultas int princi: pes francos.

Cometa.

currit. At cōtra senonensis archiepiscopus excōmunicati one feriebat aureliano non parentes: tam diuersa erant hominum studia: vt non lege non charitate sed concupiscentia sua & sacerdos & proceres in diuersa traherentur. Fauebat maxime benedicto aurelianus: & ab eo factam esse discessionem moleste ferebat. Quamobrem schole Parisiensis odiū ī se contraxit. Nec diu post rebus prefuit communibus: constituto burgundionum duce qui regnuȝ administraret. Recepto magistratu nouam mox exigēde pecuniæ formam philippus excogitauit: sed ab antistite remēsi admonitus destitit. Aurelianus postq̄ magistratu amotus est: ad lucemburgum contendit. Et cum lothoringię dux: mettensesq; bello decertarent: sollicitam nauauit operam pacem componere: honorem inde muneraq; nō parua referens. Apud britones defuncto duce: vxor eiꝰ vidua henrico anglo nubit. Quæ duȝ traiicere in angliā/ cum tribus quos habebat liberis parat: philippus burgūdus magnis itineribus in britanniam pergens receptos filios ad regem perduxit: iohannem dico richardum & arturum. Auinione vero cum Benedictus palatio non egrederetur tametsi obsidione liberatus esset: veritus tamen inimicorum insidias se in arce continebat. Sed cum id carceris speciem esse reputaret: roberti braquæmontis ope clam inde educitur. Nascitur hoc tempore anni. M. cccc. secūdi ex ysabella regina carolus filiorum regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnum miserandis calamitatibus attactum obuenit. Constituitur item conestabilis (mortuo sancerro) carolus albritus. Qui adepto magistratu: arces nonnullas in lemouicibus ex anglorum dominatione eripuit. Renataq; est inter aurelianum burgundumq; de administrandis rebus controuersia. Quam occurrentes viri sapientes pro tempore sedauerunt: vt nemini principū seorsuȝ: sed oībus pariter respublica crederet: nō secus q̄ si ad paucorum moderationem monarchia re-

Nota de vniuersitate parisiensi.

Vxor ducis britonum viro mortuo: hērico anglo nubit.

Carolus. vii. nascit

dacta esset. Tria p id tempus matrimonia cõtracta fuisse iuenio. Carolus ludouici aureliani fili⁹ ysabellam quę Richardo anglo nupta fuerat vxorem accepit. Iohãnes caroli regis secũdo genit⁹: bauari ducis qui hanoniæ comes erat filię copulatus est. Margaretã aũt regi filiã iohẽs britonũ dux licet ętate minor in matrimoniũ duxit. Et philippus burgũdię dux vltima naturę persoluit: relicto Iohanne niuernẽsi multorũ malorũ futuro autore. Nã patris loco burgũdus suffectus: postq̃ fidelitatis iura carolo pstitit perditorũ hominũ ↄsilio ductus: aduersus aurelianũ ducem iexpiabili odio ferebat. Erat itaq; aurelian⁹ excelsi animi & magnarũ rerum appetẽs & qui imperiũ affectaret: ppterea lucẽburgum pfect⁹ aliquot oppida atq; arces cepit: de se opinionẽ bonam faciẽs: quasi impio ydoneus esset. ide aũt quasi glorię satis suę fecerit digressus: auinionẽ ad benedictũ venit: latur⁹ opem põtifici quem schola parisiensis dignitate amouendũ magnopere cõtẽdebat. Magni siquidẽ nominis atq; auctoritatis p id tempus schola ipa habebat: ita vt scholasticũ offendisse piaculũ esset. Inter itaq; multas simultates cũ res tota francorũ ad ciuilem discordiam iclinaret: nemo non fere studebat scholę fauorem atq; beniuolẽtiam sibi cõpare: eo melior ęstimandus quo litteratoꝝ maiore auctoritate iuuaret. Erat ergo p eos dies parisianis scholasticis plurimũ nois atq; ęstimatiõis. Eniuero dum ad diuam Katherinã quę scholasticorũ appellatur supplicationẽ haberẽt: quidã ex familia caroli sauosii aurati equitis equo p lutũ vectus: vnũ ex scholasticis luto inquinauit. Quem ptenus ira feruẽs scholastic⁹ pugno percutit. Ad vociferãtem seruũ cũ reliqua sauosii familia armis istructa pcurreret: scholasticos insectãs cũ ad ecclię vestibulũ successisset: nescio quis sagittã temere ad maiorem vsq; aram dum ad rem diuinã se sacerdos parat emittit. Quam scolastici iniuriã vlcisci pperãtes: ita apud iudices agunt: vt sauosii ędes vnde familia pdierat solo tenus

Johãnes burgũdie dux.

Carolus sauosius.

diruerētur: ipē vero exularet. Inter principū simultates regina ad aurelianū ducē magis spectabat. Igit meldunū venādi causa (comitāte eam duce) pergēs: fratri suo ludouico bauariȩ duci & mōtaguto mādat dalphinū cui aquitania commissa erat vxorēq; ei⁹ burgundi filiam ad se ducāt. Nec caruit suspitiōe regina: id impasse vt filiū dalphinū vna cū vxore duceq; aureliano/ in germaniā traduceret. Ea re ad Iohānem burgundū perlata: ipē cōtracta amicorū manu. Interdiu noctuq; perseuerāti itinere parisium venit: ratus dalphini egressū ꝓpedire. postq̄ abiisse comperit: festinās apud giuisiū nō ꝓcul a corbolio vicū eūtes cōsequitur. Recusante bauaro dalphinū reducere: burgūdus vi facta dalphinū recipit: & apud arcem luparā seruat Quāobrem aurelian⁹ collectis celeriter sex hominū milibus: vicēnas cū regina īgreditur. Iohāne Parisii agēte: quē bona populi pars seqbatur: sperās ei⁹ ope vectigalia tolli. Res tota prorsus ad ꝑlium īclinabat: sed īteruenīēte mōtaguto homine modesto & prudēte in gratiam duces redierunt. Et ne eorū animi renouato liuore exulcerarētur: aurelian⁹ in aquitaniā aduersus anglos: burgūdus ad calisiū expeditionē duxit. Extruxerat ad oppugnādū calisiū iohānes: auctore mōcoquero equite aruerno: mirȩ magnitudinis fabricā ligneā: quȩ suppositis rotis facile quoquo uersum ꝓmoueri posset. magna em̄ spe ducebatur oppidi capiēdi. Aurelian⁹ autē cū burgū in aqtania circūuallasset: audito ꝙ a burdegala auxilia obsessis venirēt: obsidionē soluit. Nec multis post dieb⁹ Carolus vtrūq; ad se vocat: fati sicut est mortale hoīm gen⁹ improuidus. Nā redeuntē noctu domū aurelianū ducē q puerperȩ reginȩ gratificat⁹ erat: satellites duce radulpho auctouillo īterficiunt: ꝓximȩ barbetȩ portā dextra manu āputata: in quē humi deiectū cū ex duc; aulicis vn⁹ sese dn̄i ꝓtegēdi cā ꝓstrasset. ab īterfectorib⁹ trucidat⁹ est: nono kalēdas decēbris: anno salutis. M.ccccvii. Homicidȩ vo pessimo facinore patra-

Mors aureliani ducis.

to:in ędes arthesii comitis vbi iohēs burgūdus diuersabatᷓ cōfugiunt. Excito ad ducis necem clamore atq; tumultu: vicini occisi corpus in ꝓximas ędes inferunt. moxq; sceleris immanitas ꝑ ciuitatē circūfertur. Aduolāt repente Ludouicus sicilię rex ducesq; biturix & borbonius: q cari sui cadauere cōspecto/indignātur pariter atq; illachrymant. Postera die dux ad celestinoꝝ monasteriū celebri pompa effertur: sepelit in sacello quod postea insigni pictura honestatū est. Comitabātur funus quos dixi pricipes & dux ipe burgundus: queꝫ necis auctorem extitisse nemo dubitauit. Nam criminis inqsitores robertus tuillerꝰ & petrus orfauerius cognito ꝙ auctouillus ad diuersoriū iohannis burgūdi cū suis participibꝰ ꝓfugisset: quia in pricipū domo hoīem pręhēdere absq; dñi assensu nō licebat: ad burgundū qui apud neelam cū aliis ducibꝰ consilio aderat se cōferunt. pulsatoq; hostio īterrogati quidnam vellent. ducis inquiūt burgundi petimꝰ assensum: vt eius bona cum venia hominē sceleratū in eiꝰ ędibus ꝓhendamꝰ. Hic erat quem petebāt aquę baiulus: cuiꝰ insidiis atq; archanis delationibus necis cōscii vsi ad homicidiū fuerant. Cognito quid peterent inqsitores: burgūdus expalluit. Quod sicilię rex callide percipiens: seorsum iohēm rogat: si necis in se culpā vllā haberet. Iohēs vindice cōscientia admonitꝰ lachrymas cōtinere nō potuit: seq; & crimē aperit. moxq; cōclaui tanq̄ corporis curādi cā egressus ferocissimi equi ministerio vsus: se ex ciuitate ad sancti maxentii pontē ꝓripuit. quo transmisso pontē diruere iubet: vt se ꝑsequentibꝰ viam ꝓcluderet. Eo die attrebatū ꝑuenit miliaribꝰ fere centū a parisiis distans. Elapso parricida veritꝰ Carolus ne sceleri scelus burgūdus adiūgeret: seq; tuendi gratia anglorū societatē expeteret: biturigem ducē burgūdi patruum ad eū mittit: qui hoīem bene sperare hortaretur: bellū omnino dissuadens. Itaq; iohānes tota hyeme se absq; vllius belli apparatu nūc in flandria nūc in arthesio ꝑtinuit

Necis causas burgūdus cōplures diffamauit. Quod aurelianus scilicet regnuꝫ affectasset: & magos adhibuisset a quib⁹ gladios duos & anulū accepat: q̄ Carolo regi dū beluaci ageret ostensa eū tota cęsarie expilatum & paulopost decidentib⁹ sensim vnguib⁹ imbecillem reddiderūt. Habuisse p̄ter hęc virgā q̄ semel a fœmina cōspecta: eā efficiebat libidini ducis audiētē. Fuisse quoq; eoꝝ ludoꝝ autorē vbi carol⁹ fere exust⁹ ē iniiciēte aureliano facē in villosas vestes qb⁹ lusores p̄sonati chorisabāt. Procurasse ĩsup apud pontificem Benedictū tredecimuꝫ Caroli a regio fastigio missionē: q̄ vt mente impotēs ita corpore valitudinarius esset. His addebat burgūdus grauia ab eo cōcepta & accepta vectigalia: quib⁹ aduersus regē se potentē nimis exaltabat. Vtcūq; hęc burgūdus resciuerit: ea tn̄ nō aliter q̄ cōperta: per iohānem cui parui cognomen fuit theologum doctorē publica cōtione parisii habita disseminauit. Ipse nimirū existimo ĩuidisse aureliano burgūdum ne reipublicę prę se magis ydone⁹ putaret. Inuidia siquidem pares maxime exagitat. sed alia p̄sequamur. Hyems auteꝫ p to tos duos mēses decēbrē & ianuariū solito horridior fuit. Vbi aūt se terra (incipiente vere) laxauit: & se flumina glacie ꝯcreta dissoluerūt: tanta glaciei fragmēta ĩgruerunt: vt mole sua pōtes deiicerēt: exūdātesq; amnes domib⁹ p̄stratis incolas cū pecoribus abducerēt. Administrabat p id tp̄s leodiensem ecclesiā iohānes bauari⁹ Guillermi hollandiæ & hānonię comitis frater. Et cū pręsul & subdyacon⁹ esset: nullo tn̄ die rem diuinam fecerat: suę nobilitati detractū iri forte ratus: si presbyterio more sacris se altaribus addixisset. Recusantē id p̄ suo officio facere leodienses Traiecti pertinaci obsidione concludunt. Igitur guillermus vt fratri subsidio esset: cōtractis ex sua gente copiis / burgundū p nuncios orat in auxiliū venire festinet. Nā guillermi soror burgūdo nupserat. Non aspernatus orātē: iohānes exercitū cogit: seq; cū guillermo sociat. Præmittuntur in

Quāobrē iohānes dux burgundie ludouici aurelianēsis necē p̄curauerit.

Iohānes parui.

Hyems horrida.

Leodiensium strages.

agrũ leodiẽsem leuis armaturę milites qui sata vicosq; incendãt. vt hoc dãno permoti leodiẽses cõmunib⁹ patriæ incõmodis (obsidione dissoluta) succurrere cogerent. Flagrãtib⁹ passim agris leodiẽses qui in obsidione apud traiectum erãt in hostẽ mouẽt: quẽ in planicie cui haysebagno vocabulũ est inuẽtũ prælio adoriunt & vincũtur: milib⁹ sexdecim ex suis occisis. Victoria ad Carolũ regẽ perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Parisios duceret quibus erat tum tẽporis acceptissimus: assumpta cũ suis liberis vxore: turonuz se transfert: comitantibus eum francorũ primoribus principib⁹. Quod vbi Iohãnes burgundus cognouit: Guillermũ hãnonię comitẽ sollicitat: secum in franciã cum exercitu proficisci: nõ aliam ob rẽ q̃ vt regem & dalphinũ cui filia eius nupta esset parisium reuocaret. Erãt guillermo multę causę quãobrem a bello abhorrebat: affinitas atq; cognatio. Burgũdo enim Guillermi soror matrimonio cõiuncta: reginæ autem cõsobrin⁹ ipse erat: & filiã eius vnicã sibi hęredẽ alter ex Caroli liberis despõsauerat. Eam ob rem ad pacẽ procliuior vltro citroq; oratoribus missis: regem carnotuz proficisci impetrat: quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuẽtu habito: Burgũdus cum carolo aureliano duce ducis occisi filio paciscit. iurantq; vicissim duces: nunq̃ posthac inimicitias ĩ alterutrũ exercere. At lõge secus nõ multo post tpe accidit. Nec fidei obseruãtia: nec iurisiurãdi religio irritatis animis momentũ habuit vllũ. Parisiũ tñ Carolus reuersus ẽ. Quo tpe duos ex schola parisiaca scholasticos propter cędẽ a se factã cũ Guillermus tignonuillus parisianus præses: ad patibulũ noctu appẽsos strãgulare iussisset ne si segni⁹ fecisset homicidę liberarẽtur: coactus ẽ (schola apud iudices suã ignominiã psequente) scholasticos patibulo depositos (osculo mortuis exhibito) & leticię impositos ecclię restituere. aurigãte carnifice q equo insidẽs lineam instar sacerdotis vestẽ induerat. Eorũ scholasticorũ eti

De schola parisiẽsi.

iam nunc sepulchrũ in porticu diui maturini Parisiẽsis cũ epigrãmate visit. Eadẽ tẽpestate boussicaudus q genuẽsibus Caroli noĩe præfectus erat copiis indigẽs Gaucurtũ a Carolo ad se cũ valida manu missum in pedemonte excepit. duxitq̧ placentiã: qua recepta: pado traiecto: mediolanum mouet. Cui iohãnesmaria mediolani dux pacato aĩo occurrit: atq̧ in ciuitatẽ admisit: fide illi subiectionis & obediẽtię tanq̃ regis vicario præstita. Dũ hec mediolani a boussicaudo geruntur marchio montisferrati & comes frãciscus (ꝓditorib⁹ aliquot genuẽsib⁹) ciuitatẽ occupãt occisis francis quos inuentos habuerunt. Et arce quam castelletum vocant recepta: tholetonem arcis præfectũ interimũt. Quod vbi mediolani nũciatũ est: ciues in frãcos cędem meditãtur. Sed eius rei certior factus Boussicaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec cessat cõtinenter per vrbem cũ armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem sub iureiurando committit: atq̧ ciuitate egreditur. Abeũtib⁹ francis mox a fide atq̧ iureiurãdo mediolanenses deciscũt: & francos qui laxandi animi causa mediolani restiterant depræhẽsos iohãnesmaria ꝑfidus suis canib⁹ deuorãdos obiecit. Boussicaud⁹ Genuã recuperare conat⁹: cũ frustra se niti intellexit: ad pedemõtium principem cũ gaucurto & copiis ꝓfect⁹ est. Quorũ egregiã opera contra marchionem montisferrati vsus princeps: nõnulla oppida arcesq̧ cũ cepisset: franci alpibus superatis ad Carolũ reuertũtur. Erat tum parisii nauarrus rex qui cũ burgũdo societate inita turbatiora omia fecit. Montagutũ enim regii palatii præfectũ: qui illorũ cœptis obsistebat grauis & fidus imprimis consiliarius capite dãnant censore petro essaro Parisiorũ pręposito. Qui mox ex nauarri atq̧ burgũdi sentẽtia ærarii regiæ pecuniæ administrationem vsurpauit / deputatis ex sua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obsequerẽtur. Officio q̧dam amoti & suis fortunis spoliati ad aurelianũ ducem

Lõbardorũ in francos ꝑfidia

rex nauarre burgũdi socius.

Carolum abierunt de duce burgundo querimoniã proferentes: qui nichil eoruꝫ quę carnoti iurata erãt obseruaret. Quare percitus ira aurelianus: suarum partiũ proceres accersit. Cõuenere ad eum in arce vicestrię nõ longe a Parisiis duces biturix borbonius & alẽconius: comites vero richemont⁹ alibretus conestabilis armygniacus: & alii nõ pauci proceres. Quibus animus erat suorum iniuriã vlciscẽdi. At cõtra burgundus nõ ignarus quid aduersus eum aurelianus moliretur: parisiũ petit copias secum ducẽs: castris inter siluanectum luparãqꝫ vicum positis. Burgundo frater erat anthonius dux brabãtinus qui solertissimo studio curauit ducum cõtrouersias cõponere: nec destitit donec mutuo se amore principes ꝯplexi animos ferociãqꝫ ponerent. Rebus vtrĩqꝫ sedatis: Burgũdus in Picardiã abiit relicto Parisii petro essaro qui ciuitatẽ moderaret. Hic ad suã tutelã lanios quos ministerio vsuqꝫ sanguinarios esse sciebat in cõsortium admittit aduersus aurelianę partis sectatores. pręhendit imprimis vinetum despinosum equitem auratũ: quem capite truncatum patibulo tandẽ suspendit ꝙ aureliano faueret: Quã aurelianus iniuriã nõ ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad pręsidium mittit: imperans vt burgũdi inceptationib⁹ obsisterẽt. Qua re cognita Burgũdus cõtractis ex flandria sexdecim hominuꝫ milibus obsidere hanum festinat. Concussa mox tormentis porta: q̃ ad sanctũ Quintinũ ducit cũ corruisset: hi qui intra oppidũ erãt ad aurelianũ ducẽ q apud channiũ agebat se recipiunt. Desertũ præsidio hannũ postq̃ flamingi populati sunt in flãdriam cõuersi non vi nõ præcib⁹ neqꝫ vllis minis a burgundo retineri potuere. Eapropter ad anglos missis nunciis: auxiliũ impetrat. Aurelianus autẽ ratus per burgũdi absentiã parisios sibi audituros: ponte apud verberiã facto: ysarã amnem transmittit. Inde ad sanctũ Dyonisiũ: quã auraicẽsis princeps Iohãnes cabilonus burgundi nomine occupabat/ mouet. At quia nõ multũ

Macellarii parisiẽsis.

munitus locus erat deditione facta princeps auraicēsis iu-
reiurando adigit: nullo vnq̄ tpe aduersus aurelianū arma
capturū. Interim gaucurtus sancti clodoaldi pontē nocte
suffuratus est. Id vbi aurelianus cognouit suaꝝ copiarum
partem ad pōtis præsidiū collocat. Nec segnior burgūdꝰ
per pontē melentū Parisiū vadens: postridie q̄ ad ciuitatē
venit sancti Clodoaldi pontē recuperat: occisis mille ꝓpe
britonibus pontis præsidio ab Aureliano deputatis. Qui
bus priusq̄ subsidio adueniret pōte iā burgūdus potiebaꝑ
Nocte insequēti remeāte Parisiū burgūdo: aurelianus ex-
tructo e conspectu sancti dyonisii supra sequanā ponte: ca
steldunū propere se cōtulit. At burgūdus assumpto caro
lo rege: atq; dalphino / stampas mouet: oppidumq; occu
pat. Premisit inde puisetū belsiæ oppidū cū duobus ho-
minū milibꝰ Iacobū marchiæ comitē in quē Barbaȝanus
cum Gaucurto quadringētis militibꝰ stipatus ex Aurelia-
nis adueniens: comitē capit. captū in arce bituricēsi seruat
Reliqui audito comitis infortunio stāpas ad burgunduȝ
redierūt. Qui vna cū rege & dalphino ad parisios se cōuer
tit: dimisso domū exercitu: anglisq;. Duces aūt biturix &
Aurelianꝰ adiaduertentes burgundū auxiliares sibi fecisse
anglos: & nunc dimisisse: albretū confestim ad henricum
angliæ regē ire iubent: qui auxiliū ab eo petat. Audiuit nō
illiberaliter anglus albretum: & Thomam filium suū cla-
rentiæ ducem & cum eo eboracensem: iohānem cornubi
ensem cū octingētis equitibꝰ & sagittariis mille in franciā
ad duces mittit. Interea dum hæc agūtur Iohānes bur-
gundus conceperat animo bituriges obsidere: atq; ob id
ipsum dominum de Hely cum bona militum manu Li-
nieras præmiserat. Quod vbi dux borboniꝰ accepit ex bi
turicensi ciuitate sub lucem mouēs / copiarū ductorem in
uadit. sed dilapsus in arcem suos prędæ borboniorū obie
cit. At burgūdus assidue regē dalphinūq; secū ducēs: duȝ
de obsidendis biturigibꝰ cogitat: dunū regiū sexto a bitu-

rigibus lapide imprimis capit. Deinde postq̃ ad vnã ciuitatis portã dies quadraginta frustra cõsedit: Alteram quæ sancti priuati dicũt circũuallat. Eo ad eũ se cõtulit cũ sexcẽtis milib⁹ siciliæ rex ludouicus qui partiũ eius erat. Cęterũ vbi dalphin⁹ certum de anglorũ aduẽtu nũcium accepit: molitꝰ priusq̃ se cũ biturigib⁹ hostis cõiungeret discordias cõponere: itaq; cõuenientib⁹ ad colloquiũ apud rochas nõ lõge a charitate principib⁹: cũ sevanterã vbi rex agebat cõuenire ꝓmisissent non cõparuere: ꝓpterea q̃ delatum eis fuerat si eo ꝓficiscerent capiẽdos esse & antissiodorũ in custodia mittẽdos: & tandẽ necãdos. Tanto autẽ flagitio cũ Petrus essarus magnopere repugnaret de re ipsa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiẽtes principum recõciliationẽ cum nemo illis stipẽdiũ solueret: Bellumlocũ cum monasterio populãtur & abbatẽ captiuũ abducũt: Angolismorũ præterea comitẽ. Quem ĩ angliã missum centũ miliũ librarũ pecuniæ loco quæ eis debita esse dicebant obsidẽ tenuerũt annos duos & triginta. Erat autẽ ducis aureliæ frater. Burgũdorum factio conestabilem eo tẽpore sancti pauli comitem ĩstituerat: qui apud sanctum Remigiũ de planis Normãniæ vicum Gaucurtũ prælio superauit: quadringentis alterius factionis occisis. Anno salutis Millesimo quadringẽtesimo decimotertio.

1413. Quo anno lanii & carnifices Parisiorũ quos scoriatores illa ętas appellauit autore burgũdo seditione facta symonẽ cabocheũ & iaqueuillũ cum Iohãne trecensi medico sibi ducẽ præficiũt: atq; his ductorib⁹ ad ducis aquitani ędes profecti cõplures ex aulicis quos nõie scriptos habebant furẽtes sibi tradi petunt. Eius clamoris causas nesciens dalphinus ad burgũdum qui corã aderat orationẽ vertẽs. familiã inquit meã quã hic furẽs populus deposcit tuę fidei Iohãnes ducẽdam quo voles cõmitto: donec ferocia hæc deferuescat. Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerũt eosq; domũ suã præsens duxit. Eodẽ

Burgũdi ioẽis nequitia.

die petrus essarus qui sancti antonii ꝓpugnaculo preerat: fide a burgũdo accepta q nullo incõmodo vexaret ꝓpugnaculo egressus capt⁹ & in vinculis habit⁹ est. moxq ꝓpugnaculũ recipiẽtes latrimolus & Enguerrãd⁹ bournouillus cũcta quæ essari erant prædãtur & exportãt. Præhẽsionis essari causas burgũdus in vulgus dissẽminat: illũ regiis officiis abusum contra leges esse. Monetã diminuisse ex quo furto peculiũ sibi ingens diuitiasq cõparasset. Pulchre equidẽ in ꝓuerbio galli habẽt: canẽ tum rabidũ dici cũ illũ paterfamilias mactare decreuit. Ductꝰ ad suppliciũ essarus & capite plectiꝰ. Obtinuere tñ amici vt sepulchro inferretur quod apud diui Maturini Parisiẽsis ędẽ iuxta primariũ altare visitur. Nec satis fuit Burgũdo Iacobũ riuerium equitẽ nominatissimũ in vinculis interisse vel (vt creditũ est) trucidatũ esse nisi etiã mortuo caput fuisset amputatũ. Necat⁹ est prætera petimenillus ex ducis aquitani familia genere illustris. In nobiles quoq fœmias quę reginæ famulabãtur carnificum sęuitia grassata est: burgũdo auctore: cui maxime assentabatur Iaqueuillus publicã administrationem affectans. Sed hæc flagitia nõ ferentes Henricus de mala primus parlamenti pręses: & iohannes iuuenellus aggregata sibi ciuiũ non imbecilli manu: regem dalphinumq adeunt manifestantes præsentis temporis iniquã conditionem: necis plena omnia esse. Apud perditos homines regnum atq imperium extare. Magistratibus tantũ licere: quantum illi permitterent: ducẽ Aurelianũ vernone cum suis in armis esse: qui concordiã bonis legibus non recusaret. Periculis nisi occurratur rempublicam pessum breui ire. Præsidentis oratione excitus dalphin⁹ ducibus Biturige & borbonio accersitis: vna cũ populo qui ad eum conuenerat egressus: familiam a se abductam & reginę fœminas recusante burgundo vinculis emittit. Carnifices autem dalphini potentiam metuentes hac atq illac dispersi in burgundi terras perfugerunt. Nec

Essar⁹ necatur cũ aliis.

cunctatus dalphinus aurelianũ ducem ad se vocat. Quod postq̃ burgundus accepit: veritus ne adueniens hostis de paterna nece iudiciuꝫ postularet: ciuitate abire constituit: explorãs quo id modo sine suspitione facere posset. Itaq; per Carolum sauesum regi admodũ familiarem regem venatum in bondissum saltum educit: quo cũ & ipse pergẽs animũ induxerat in picardiam regem traducere. Sed stipatus rex magna parisiẽsiũ ciuium manu abduci nõ potuit: atq; ita burgundus per compẽdium suessionẽq; iter faciẽs presidiis impositis arthesiuꝫ petit. Interi aurelianus adueniens parisii hibernauit: cui se belli & pacis socios ludouicus siciliȩ rex & dux andegau⁹ cõmiscuerũt: remissa burgundo filia quam Ludouici filius desponsauerat. Et quo amicitiȩ arctius vinculũ esset: Carolus regis filiorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. Principibus mutua amicitia conciliatis: rex compendium quod a burgundo præsidio tenebatur: recepit. Inde Suessionẽ ducens: quia (dum ciuitas oppugnatur) Nothus quidam ex borboniorũ familia sagitta iugulo ictus interiisset: Suessio in prædam militi data est. Nec ab ecclesiis tẽperauit furor militaris. Suessione direpta Carolus laudunum se contulit. Quo niuernẽsis comes burgũdi frater aduenięs regi fidẽ dat: nullo tẽpore suppetias laturũ fratri. Profectus inde rex ad sanctũ Quintinũ viromandorũ validissimũ oppidũ nuncium accipit de burgũdorum aduentu: quos iohannes adȩ attrebatũ venire iussisset aduersum quos prodeuntibus barri borboniiq; ducibus cũ Alenconii atq; armygniaci comitibus: Captis inter fugandum aliquot burgũdis & guydone de barro: reliqui tandẽ attrebatũ peruenere. Quo rex mouens obsidione attrebatum circũcingit. Demũ per hollãdiȩ dominã que Burgũdi soror erat reb⁹ compositis: rex parisiũ remeauit. Eodẽ tempore apud cõstantiã rheni ciuitatẽ synodus vniuersalis habita ẽ. Vbi iohãnes vigesimustertius ob crimina sibi obiecta in insula

Suessio diripitur.

Attrebatũ obsidet

marci ꝓpe constantiã custodię traditus põtificatu priuat. Nec multo post gregorius duodecim⁹ & benedictus.xiii. qui se pontifices ptinacissime prædicabãt dignitate põtifi cia se abdicãtes liberã eligendi pontificẽ potestatẽ cõcilio prębuerũt. Electusq; est otho colũna qui martin⁹ quintus appellat⁹ est. Postq̃ annos circiter quadraginta ecclesia vero pastore caruisset. Et veniẽtes ab henrico angliæ rege ad Carolũ oratores cũ peterent Catherinã Caroli filiã suo regi dari vxorẽ: respõsum acceperunt non esse carolo ociũ huic rei animũ intẽdendi: quãobrẽ discedere in angliã parati oratores duci se harfleum petũt: nõ q̃ breuior (vt ipsi simulabãt) per eũ portũ nauigatio eẽt sed reuera quia nouerant Henricũ classem ad traiiciẽdum in franciã exercitũ instructã habere: cupere ꝓpterea locũ exploratũ sibi esse vt port⁹ naturã munitioneq; suo regi referrẽt. Non multo post tẽpore henricus harfleũ adnauigat. Vbi stoteuilla arcis beluacẽsis pręfect⁹: baqueuilla & lyonet⁹ braquemõtus præsidio affuerũt cõcedẽte paulo post ad eos Gaucurto. Astabat ad subsidiũ apud caudebecũ cũ mille quingentis equitib⁹ boussicaud⁹: apudq; honfleũ q̃ arx in conspectu harflei sita ẽ: agebat cum totidẽ armatis Albret⁹ conestabilis: vt egressos nauib⁹ ad frumẽtationẽ & pabulationẽ anglos ꝓhiberẽt atq; itercipẽrẽt. Sed nihil comeatus discedẽs domo hẽricus omiserat. Adeo eñ reb⁹ necessariis classẽ oppleuerat: vt nihil foris petẽdũ eẽt. Itaq; tã ptinaci obsidione frãci circũsepti Harfleũ hosti dedũt. Ea lege: vt tũc liberi facti si priusq̃ Hẽric⁹ Calisiũ repeteret a frãcis nõ iuaderẽt: se captiuos calisii repsentarẽt. Relict; ad harflei custodiã pręsidiis Hẽricus Calisiũ versus cũ suis cõtendit. Id postq̃ conestabilis Albret⁹ cognouit: carolo indicat. Igiẽ mittũtur p omnẽ franciã nuncii qui nobilitatem ad arma vocent aduersus anglos: quibus eũ priusq̃ arthesio abirent prælio decertare Carolus cõstituisset. Interĩ albret⁹ & boussicaud⁹ mareschallus abauillã petẽtes q̃nde

cim totos dies anglū trāsmittere somā amnē prohibent.

Deniq; inuēto inter corbiā peronāq; traiectu: amnē hēricus transmittit. Indignati propterea franci q̄ hostis sine vlla cōcertatione ab eis dilaberet: duces Barri atq; borbonii & niuernensis comes anglo diē ad prēliādū p caduceatorē dicūt. Qui rem sibi acceptam esse simulās: præliandi se potestatē facturū esse ꝓmisit. Sed fefellit henricus expectantes francos: & per bellā quercū calisium petere ꝓperabat. Qua re cognita duces viā hosti præcludunt: atq; ad regē q rothomagi erat mittūt precantes prælio adesse curet. At biturigū dux non contētus totis copiis vno ī loco pugnam indictā esse: memorq; cladis apd pictauos acceptę: Carolū rothomagi continuit: satiꝰ esse dictitās ꝑlio tm̄ vici: q̄ & præliū vna cū rege amittere. Nihilominꝰ franci castra apud blangiū metantes hostē vltra progredi prohibebāt parati omni modo manu ꝯserere. Verū anglus īpetratis vsq; in crastinū induciis acies īteri instruxit. Venit interea ad francorū exercitū aurelianꝰ dux cū duce brabātino: cōfluentibus insup vndiq; militibꝰ francis. Prius tñ q̄ acies ꝓcurrerēt duces ad hostem misere guyscardum dalphinū hugonē de trassy & petrū de hely sciscitatū quid daturus esset: si liber abire in angliā pmitteret. Responsi (pręter aurelianū ducē) nemo ꝯscius fuit. Ad insequentē aūt modū suas franci acies ordinauerūt: Primā frontē agebant albretus & boussicaudus marescallus tria equitum milia habentes. Hos sequebanť imprimis aurelianus dux cū sexcētis equitibus: dux borboniꝰ mille ducentos equites ducēs edouardus dux barri sexcētis militibus stipatus: niuernensis comes mille ducentorū hoīm ductor. Post hos ordine composito incedebāt robertus barrensis & daumallus comes cū quadringētis equitibꝰ. Comes deu trecentis ꝑerat Totidē ducebat vandemōtus comes. rossiꝰ comes ducentos. Aderat quoq; Anthoniꝰ Brabantinꝰ dux frater iohānis burgūdi quez hannonienses sequebanť. Nam ex suis p

Blangiana pugna & clades.

paucos eduxerat. Iohāni barrensi lothoringi ducis fratri ducenti parebant. In subsidiis dextrū cornu richemontus comes & cū eo sexcenti eqtes tuebant̄. Sinistrū vindocinēsis comes totidē stipatus armatis asseruabat. Armatorum summa nobiliū decem miliū fuit præter peditū & humilis ꝯditionis hoim ingentē multitudinē. In anglorū exercitu mille quingētos equites & peditum sagittariorū octodecim milia esse fama referebat. Ordinatis aciebus albret⁹ validā equitū manū anglos adoriri imperauerat: ducib⁹ gaufrido boussicaudo: grauilla: trimolo: heliqueto borbantino: iohanne dengeno: aleammo champeo: roberto thralo: & pichone de turre. Qui ꝑten⁹ mouētes neglecto albreti imperio ad primū ꝯflictū fugę perpetuo se dedecore cōmiserunt. Anglus aūt explorato francorū statu: cum eos negligēter agere: quosdā ad ignē (velut frigētes) torpere (id eñ sub extremo octobri mense gerebat̄) alios p agrū palantes equos curare: & ad pascēdū ducere quasi hostem tam ꝓpinquū parui ęstimaret ipse in icōpositos signo dato repente suos educit. Mox atroci cōmisso ꝓlio: cecidere frācorū milia quattuor genere illustri. Angloꝝ q̄dringēti cū duce eboracēsi hērici fratre. In hostis potestatē viui venere aurelianus & borbonius duces: Comites deu: vindocinēsis & richemōt⁹ cū boussicaudo marescallo. Quos in angliā hēricus captiuos duxit. Prelio nō affuit dux britonū licet librarū centū milia ad stipēdiū militū a rege cū ciuitate macloniensi accepisset: donatus insup esset aureo equo cuius frenū sellaqꝫ gēmis plurimis atqꝫ ꝓciosis ornata erant. Eius equi preciū quinquaginta miliū aureorum fuit. Blangiana clade affectus rex francus: armygniacū comitē conestabilē instituit hoiem potentē atqꝫ armis strenuū. Qui armygniacēsiū copiis instructus: ad regē confestim venit. Per eosdem dies iohēs burgūdorū dux contracto exercitu cū trecas accessisset missis ad euꝫ reginaldo dēgeno & iohāne malestreto briociepo: offert carolus pi

cardię administrationē si in anglos bellū gerere nō recuset His respōdet se ꝓpterea venisse vt regē dalphinūq; generū suū ꝯueniat. Reuertētib⁹ nūciis rex cū hoiem armatuꝫ ad se admittere nollet līas illico ad vicinas vrbes dat: ne burgundū accipiāt. Latiniaci tm̄ q ad sequanam parisiēsis agri sunt ducem & exercitū intra oppidū admiserūt vbi ab idibus nouēbribus vsq; martii nonas hibernauit. Interim circiter dominicū natalē Dalphinus obiit mortem: tumulo apud diuā Mariā Parisiensem imposit⁹. Defuncto dalphino armygniacus & tāguidus de castro Parisian⁹ pretor ciuitatis custodię designātur & Carolus pōtiuiaci comes regis filius præfectus parisiorū quē capitaneū appellāt institutus: missis ad hannonię comitē oratoribus vt caroluꝫ q Dalphinus iam esset & cuius curā gerebat ad prefecturam obeundā parisiū deduceret mō burgūdus absit q rerū administrationē magnope affectabat. Tradūt hystorici sigismundū alemanię impatorē eodeꝫ anno q fuit dn̄i quadringentesimus desimussextus supra millesimū ad carolū deinde ad henricū ꝯciliande pacis causa incassum venisse. Quo tpe apud valemontē armygniac⁹ cū vicecomite narbonensi anglos fugauit: quadringentis occisis. Fugienteꝫ dorseti comitē hērici patruelē: dū marescallus lōguyacus incautius persequit̄: ducētos ex suis e conspectu arflei amisit. Sigismūdus cū in anglia esset: venere ad henricū nūtii de suorū apud valemontē cede. Eapropter aīo ęger atq; idignabundus: impatorem de pace non audiuit. Interi male a francis aduersus anglos nauali bello ad seq̄nę ostia pugnatū est: duce vicecomite Narbonēsi & mōtenaio. Ei⁹ incōmodi causa in piquetū de haya & riueriū bouligmuꝫ referēt: q cū instruēdę classi: & soluēdis militū stipēdiis prępositi essent: segniter agētes: nec militē nauibus imposuerāt: nec a terra aliquot onerarias naues subduxerāt: cū i cōspectu hostis apparuit. A rothomagis insup seditio surrexit: occisoq; raolo gaucurto ciuitatis pretore: arcē ciues cir

consederant: cuius præfectus erat iohãnes borbonius pratelli dominus. Erat eo tpe Andegauiæ dalphin⁹ ad curandũ funus soceri sui siciliæ regis q rothomagensiũ3 defectione cognita: carnutũ se contulit: vbi nuntium accepit: Burgundos sanctũ florentinũ3 obsedisse. Igit aduersus illos Guidonẽ torseyum cũ octingentis equitib⁹ & balistariis mille confestim mittit. Occupauerant iã oppidũ burgundi: oppidanis se illis sponte dedentibus. Propterea franci imposito arci firmissimo præsidio discesserunt. Rothomagenses aũt cognito dalphini aduentu: demissiores effecti: seditionis culpã in milites trãsferebãt a quib⁹ quottidianis affecti essent iniuriis. Admissis rothomagensium excusationib⁹: dalphin⁹ eis veniã3 dat: instituto daumallo comite qui ciuitati atq3 arci præsideret. Intera dũ rothomagi hęc a dalphino geruntur: angli ad touquã q̃ validissima est in normannia arx: castris positis: eam timide segniterq3 ab iis qui intus erant defensam capiunt. Et burgũdus eodem tempore nũtiabatur Parisium cum ingenti exercitu aduentare. Inter hęc dubius dalphinus cui potissimum occurreret: decreuit parisium proficisci. Vix ciuitatem intrauerat ecce burgundus vãuis: & apud burgũ reginę castra facit. Armygniacus autem & qui cum eo Parisii erant quottidianis illum eruptionibus lacescẽtes: damnificantesq3 castra mutare coegerunt. Propterea ad montẽ lericum mouens castellum certis conditionibus recepit. Inde in vastinium contendens. cum pussiacum frustra obsideret: carnutum copias mouit quam sciebat a dalphino recenter defecisse. Angli præterea cadomu3 fallesiã baiocas & sanctum laudum subiugant. Nec stetit in fide coniugali regina: cãm sumẽs: q a dalphino atq3 armygniaco dãnis iniuriisq3 offensa fuisset. Nã cũ grandẽ pecuniã diuersis tẽplis seruandã credidisset: cancellario ei⁹ & guillermo cãteo & iohãne picardo scriba thesau℞ pdẽtib⁹ armygniac⁹: & puinciæ præses Iohẽs Iouuet⁹ ea sibi rapuerant.

Touqua arx ab anglis capit

His causis excita mulier burgundum ex carnoto accersit. Qui festinātissimis itinerib⁹ ad regem ꝓfect⁹ a turonēsib⁹ recipit: captis thesauri ꝓditorib⁹ q̄ multa se pecunia rede merūt. Et cū iohānes vinonetus arci p̄esset eā nulla vi impulsus burgūdo ꝑmisit. Mox ꝑ turonorū loca dispositis p̄sidiis: reginā cū filia ei⁹ katherina carnotū adduxit. Inde ioingny se cōtulit. Quem ad yonem amnē vsq; cū sexcentis supra mille equitib⁹ ꝓsecutus armigniacus: quia increscente ymbribus amnē transmittere nō poterat retro conuersus est. Senonēses tunc t̄pis burgundorū partes secuti a rege defecerāt. eā ob rem Parisiani duce tanguido eorum p̄tore ciuitatē illoꝝ obsident. Qui circūsessione arctati: cū de deditiōe faciēda obsides dedissent: audiētes subsidium illis a burgūdia venire deditionē ad obsidū perniciē omiserunt. Nam eorū obsidibus capita securi ꝑcussa sunt. In linguā occitanā ꝑ id t̄epus auraicensis princeps burgūdę factiōis opinatissim⁹ sectator: expeditionē desumpsit. In quem dū aruerni viuarienses q; arma parāt: ip̄e magnā regionis partē occupat: pręter villānouā & bellocarū.

Auraicensis princeps.

419 Anno deinde christianę Millesimoquadrigētesimo decimo octauo mense mayo: iohēs villeri⁹ isulæ adę dñs: trecētis bellacib⁹ atq; sanguinariis satellitib⁹ stipatus noctu parisiū īgreditur patefaciente ciuitatis portā perreneto clerico fabro ferrario: q̄ patri clauē ciuitatis sustulerat. Iāq; ad mediā ciuitatē nullo ꝑcipiente ꝑuenerat cū suos clamare pacem & salutē burgūdo villerius iubet. Ad pacis nomen ii q̄ burgūdę factiōis erāt excitati: andreana ꝓtin⁹ cruce desumpta (id. n. erat ei⁹ factionis signū) villerio se adiungūt Aurelianorū vero partiū studiosi: abditis locis vtcūq; melius poterāt se credebāt. Ea ꝑsecutione cognita dalphinus & qui cū eo erāt in sancti Antonii ꝓpugnaculū se recipiūt Erant aūt cū Iohāne villerio veteres regii officiales & ministri q̄ magistratu fuerāt amoti; q̄ ad regē cū villerio venientes: inouata cū eo familiaritate atq; beniuolētia: hoīez mē

Iohānis villerij crudelitas.

tis impotẽ equo impositũ per vrbem circũduxerũt ad populi fauorem sibi conciliandũ. Nec mora in omnes quos sibi hostes esse arbitrarent̃ deseuiunt. Atq; imprimis armigniacũ: Henricũ de marla francię cancellariũ: comitez de grandiprato: & q̃plurimos varię dignitatis & potentiæ hoĩes quos in custodia diuerso carcere distinebãt: interimunt. Nam misso ad eos lictore: cũ perditis hominibus qui ex agris ad eos defluxerant: eos e fenestris vel pinis p̃cipites in pauimentũ desilire compellebãt: iohãne burgundo parisii agente. Auctorib⁹ quoq; quē dixi villerio: iohãne lucẽburgo: Carolo de lens/ claudio castello: & Guidone barrensi. Interemptorũ per hanc tyrannidez numerus miliũ quattuor fuisse relatũ est. Causa necis satis erat alterne miserationis signũ: aut si q̃s sua perdidisse quereret̃. Naz qui regis erãt armygniaci/ qui burgũdi: burgũdiones per ignominiã appellabant̃. Dalphinus aũt cũ ex ꝓpugnaculo sancti antonii meldunũ puenisset: accitis belli prefectis: petrus de rieux marescallus frãcus & barbazan⁹ compluresq; alii armatorũ ductores ad eũ ꝓfecti sunt. Quib⁹ cũ ꝓpugnaculũ antonianũ repetens: tẽtat parisios recuperare. Progressi itaq; p sancti antonii militarem viam iaz ad bauderii portũ venerant: cũ domos ciuiũ ingredientes p̃das agere milites ceperũt. Quãobrẽ irritatis in se ciuibus cœpto destiterũt. Et dalphinus spe recuperandę vrbis deposita/ meldunũ rediit. cõmittitq; tanguido campanię & brię finitimarũq; vrbiũ administrationẽ. Instituit quoq; linguę occitanę rectorẽ comitẽ fuxi. Qui magistratu adepto nihil moratus: cõtractis copiis auraicẽsem regiõe ad nymatẽsem vsq; vrbẽ & sancti sp̃us pontẽ extrudit. Interi dalphinus in turonos ꝓgrediens ciuitatem recepit: ciuibus nullo damno affectis. Prẹerat per hos dies conciaco castro petrus de santatrila vasco/ centũ equites habens Quem ancilla quam sibi seruientem domi habebat hosti (vt protenus dicam) prodit. Erat in vinculis homo ãcillæ

Cedes.

Insolens miles.

Proditio ab ãcilla.

notus: eadem qua mulier patria oriundus. Hæc cum ad captiuū iterdum verba faceret: Captiuus fidem iterponit si se liberaret: eam in vxorē acceptturū. Ancilla spe nuptiarum ducta: sub puluinari quiescentis domini claues arcis noctu surripit. Et carcere recluso victisq; emissis: illi ad pręfecti cubiculum irrumpētes hominem iugulāt: atq; oppibus direptis arce potiūtur accersito festināter iohāne lucēburgo: qui in viromādia agebat. Illucescente sole petri milites solitudinem arcis e ꝓximo vico admirātes: inscensis equis pars mōtem acutum/ pars guysam in terrascia petiuere: duos præficiētes sibi belli duces: stephanū vignoluꝫ qui & hyrus appellat⁹ est: & Potonē de santatrila armis ꝑ omnem ætatem instructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum Suessionū ducentes cum equitib⁹ quadraginta tantū lōgauallum quadringētis militib⁹ superbum fundunt. Eadem quoq; fortuna vsi Hectorem sauensum mille armatorum ductorem in territorio Laudunēsi superauere. Pōtisaram frāci per id tempus ex anglorum subiectione funib⁹ in muros scādentes noctu recuperarunt.

Henricus autem anglię rex: primo vere insequētis anni: q erat christiane salutis Millesimus quadringētesimus decimusnonus Rothomagū circūducto milite obsedit: occasione accepta: ex ciuiū seditione qui pręfectum suum daumalū comitem cum multa normānorum nobilitate ciuitate expulerant: admissis burgūdis cum duce eorum Guidone boutilerio. Septem totos menses anglus obsidionē cōtinuauit. nihil omittens quod ad expugnationem pertineret. Nec minus cōstāter obsessi resistebant. ita vt commeatus pœnuria tabescentes murib⁹ vescerētur sperantes vel burgūdorum vel dalphini subsidio ꝓpe diem iuuari Sed neuter opem tulit. Nam burgūdus neglexit. Dalphinus autem adolescens occupātibus anglis sequanę amnis adit⁹: suppetias mittere nō potuit: & erat illi aliūde aduersus iohannem burgūdum sollicitum negociuꝫ cui copiis

hyrus

Pōtisara recupata.

rothomagus obsessa

nõ satis põtens existere nequibat. Igitur deserti auxilio rothomagenses in hostis potestatem venere. Interea Burgũdus diu varius aĩo: anglorũ ne an dalphini amicitiã sibi cõpararet tandẽ dalphini partes sequi cõstituit: hortantib⁹ maxime philippo iosquino & iohãne tolõguo cum nobili fœmina dña de grat. Est oppidũ cũ arce vbi amnis yona sequanã influit: cui monsteriolũ nomen est: pontem ad vtrãq; fluminis ripam habẽs cũ sublicio tabulato quod in portę formã ꝓ rerũ & tẽporũ cõditione sublatũ viam ꝑcludit itrare vel egredi oppido volentib⁹. In eo loco dies principũ cõuentioni dict⁹ est. Cõgressuris principib⁹/ne ab aulicis alteralteri⁹ pricipis tumult⁹ oriret. placuit tabulatũ erigi atq; obfirmari: & ad põtis caput oppidũ versũs ex tignis & sublicis tabernaculũ extrui in quod cũ singulis principib⁹ dalphino atq; burgũdo decẽ delecti ꝓceres tñ introirẽt. Cõuentu inito: cũ hinc atq; hinc multa de ꝑteritis iiuriis refricarent: subito excandẽs vn⁹ q cũ dalphino aderat: iohẽm burgũdũ necat. Hic fuisse credit⁹ est tãguydus de castro aureliani ducis qui parisii iperãte burgũdo interẽpt⁹ est maxime olim familiaris. Eius necis auctorẽ fuisse carolũ dalphinũ q̃uis nonnulli putauerint: adolescẽtis tñ inocentia hinc cõiectari põt: q; ad cędẽ expauit: faciẽ a ꝑcussorib⁹ auertẽs neq; ętas hoc suspicari ꝑmittit/ quã mãsuetã egit semꝑ & clemẽtẽ. Iohãne necato Philipp⁹ ei⁹ fili⁹ q parisii agebat anglis se ꝯiũgit. Carolũq; regẽ cũ regina & katherina filia quos in ꝑtãte pater viuens habebat Hẽrico anglo tradit: parisios quoq; briã campaniã atq; burgundiã adiũgit. Quib⁹ auct⁹ hẽricus Katherinã Caroli filiã Trecis vxorẽ accepit: nõ reclamãte populo q spem acceperat libertatis cũ tot potẽtes ad pacẽ cõiunctos principes videret. Facile siquidẽ popul⁹ fidẽ constantiãq; ꝓposita sibi libertate cõmutat. Dalphinus dũ hæc agũtur in linguam se occitanam cõfert: vbi recepto vi põte sancti spiritus: & Nymatensi vrbe recepta: comitem Fu-

Burgũdi ducis cædes.

Hẽric⁹ angl⁹ katherinã caroli filiã duxit vxorẽ⁹

xi magistratu admouet instituto in ei⁹ locum Carolo bor bonio claromōtensi comite. Qui biterras a fuxensibus oc cupatas mox obsedit cepitq;. Dalphinus autem his ge stis ad bituriges turonosq; festin⁹ accessit. Henricus ve ro ex trecensibus senones adoritur: scotorum regē quem captiuum habebat secū ducens ratus scotos qui auxiliares dalphino venerāt: captiui regis fortunā miseraturos & cū eo in scotiā reuersuros. Sed illi parui habito rege: dalphi num secuti sūt. Subiugatis senonib⁹: moretū monsterio lūq; capit. Inde meldunū circūcingēs latus oppidi quod ad siluam respicit anglus obsidet. Alterū vbi est diui petri templū burgūdi tenuerūt. In præsidio erat Barbasan⁹ qui meldunum egregię tuebatur: qui tādem frumēti copia de fectus: dedere se anglorū potestati cōpulsus est. Libertate inde abeūdi omnib⁹ ꝓposita: præter eos qui iohānis bur gūdi necis cōscii haberētur. Oppido recepto: quos voluit reos hēricus deprehēdit: & i primis barbasanū & aliquot militū præfectos: cū alicuius nominis & potentię incolis quos parisiū in custodiā misit. Meldā quoq; paulo post anglus circūuallat & suppetias obsessis ferentem dauphe montum dum in ciuitatē irrumpere festinat/ capit. Despe rato subsidio: obsessi cum dissidiū inter se cōcitassent: de ditionē faciūt: data potestate militib⁹ abeūdi: præter q̄ no tho de vauru eiusq; vicario: quos Henricus ad arborem vl mum q̄ in via militari Parisiū versus procera erat: suspen dere iussit. Paucis post diebus ipse cum vxore in Angli am traiecit. vbi pręgnās regina henricū peperit. Quo tp̄e comes de pointieure britonū ducē captū in custodia ser uauit. Et clarētię dux hērici frater ex normannia Ande gauiā cū valida armatorū phalange ꝓfectus: castra apud bellifortū metatus est. Qui ex scotis frumētatorib⁹ captis cognito interprandendū: q apud Baugeū franci cū scotis in armis essent: a cōuiuio surgens Adoriamur inqt illos i nostra sunt potestate. Nec pedites vlli sȝ equites tm̄ nos co

Meldunū capitur.

Meldis capitur.

Hēric⁹ ex Catheria nascitur.

mitent. Progredientib⁹ anglis ad vicū cui paru⁹ baugi⁹ vocabulū est: Iohēm de cruce strennuū equitē gallū offēdūt. Qui ꝓspecto hoste raptim cū suis templū ingressus: offirmatis in hostē portis in turrim ecclię ꝓscendit. Vbi dū frustra clarentiæ dux sedet: reliquos inuadere francos approperat. Præcedebat aciē dux sup galeā sertū aureū gemmis honestatū portās. Quē in se irruentem franci inter primos necant. & cū eo cōplures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & sombresseto: necnō thoma beaufor ti sombresseti fratre: reliqui fuga dilapsi sūt. Qui cœnomanum petentes cū effractum pōtē cōperissent: desumptis candidis francorum more crucibus se Francos simulātes: Ruricolas pōtem īstaurare cōpellūt: quos trāsmisso pōte ꝓten⁹ trucidarunt. seq; in normāniā cōtulere. Interim dalphin⁹ ex Pictauis turonū veniēs: comitē bouscaudum scotū conestabilē creat: & aduersus burgūdos ducēs montēmiraldū gallardonēq; ī cœnomānia capit. Cęterū Henric⁹ ex āglia (accepta fratris sui clarētię ducis morte) maiorib⁹ copiis eductis: druydes. i. drocas capit: & deinceps vidocinas adorsus: baugentium ꝓtēdit. Sed cū ad vada ligeris castris positis anglū trāsitu frāci ꝓhibent: Henricus commeatu destitutus: secūdum ligerim iter faciens in belsiam exercitum ducit hortēsibus herbis atq; holeribus tm̄ vitā sustentantē. In ea regiōe reugemontē a se captum īcendit: supplicio affecto cum suis cōmilitonib⁹ arcis ꝓfecto. Post hæc ad villam nouā quę ad amnē yonā sita est cōtendens oppidū vi occupat: atq; inde vindocinas versus se conuertens: fame pestilētiaq; vexatus: quattuor ex suis milia amisit: auium ferarūq; pabula: quę per agros scilicet inhumata iacuerūt. His ipsis diebus iohānes forestan⁹ rochebaronis dominus: burgūdę factionis aruernos ductis in eos copiis variis incursionibus vexauit. Verū cōplures aruerni proceres ex anicio duce Carolo perdriaci comite in hostem ꝓgressi sunt. quos vbi veniētes ad se hostes ꝓspiciūt:

Clarentię dux occiditur.

Seruereta oppidũ capitur a francis. in oppidum quod seruerretam incolę vocant se cõferunt. Frãci autem nichil cunctati proxime oppidum castra metantur. Interim castris egressus sagittarius quidam molendinum quod iuxta erat petit: quippiã prædę sperans. Nec diu moratus molẽdino ignem intulit: quo mox oppido conflagrante: burgundi partim ad perdriaci comitem & francos: veniam petentes confugerunt: partim cũ forestano per mõtana rochebaronẽ petiuere. Quos persecuti franci rochebaronem & alias quæ forestani arces erant receperunt. Conenses autẽ qui legerim accolunt cum a francis obsiderentur: de oppido dedendo obsides tradiderũt: si intra constitutũ diem subsidio nõ iuuarentur. Henricus opem conensibus laturus morbo (quẽ Fiacrii esse vulgus credit) corbolii decumbens: nõ multis post diebus defunctus est. At nichilominus bethforti dux conẽsibus suppetias tulit: & franci acceptos obsides restituerunt. Ex conensibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audita henrici morte: cœptis desistens in angliam: Burgundi in burgũdiam redierunt. Inter hæc belli incommoda Carolus rex vltima naturę persoluit: apud sanctum dyonisium sepultus. Anno salutis Millesimo quadringẽtesimo vigesimo secũdo. quo etiã anno Henricus mortẽ obierat.

Henricus moritur.

Caroli sexti mors.

1422

¶ Eiusdem compendii Liber decimus.

Rium proxime pręcedentiũ regũ fortuna: aduersitatis quidẽ atq; miseratiõis plena fuit. Sed queadmodũ solidũ & vegetũ corpus malę valitudinis nõ pfestim sentit incõmoda: ita supioris tpis locuples & diuitiarũ oppletꝰ populꝰ tolerandis aduersitatibus primũ sufficiens: frequẽtia tandẽ calamitatũ attritus tabescere & quasi obstupescere cœpit. Naꝫ toto regno hinc a bungundionibꝰ: inde ab anglis mox ab his q se rebus consulere dicebant ita tumultuabat̃: vt dicere difficile esset: hostis ne: an francus plus dãni miserabili populo im

portaret. Eo quoq fortunę iniqtas pcessit: vt carolo eius tpis regi: de quo scribere incipio bituriges tm̄ parerent: & biturigensis rex ipe ab hostibus vocaret. Quę em̄ militum cohortes & præfecti: sparsis locis arces & aliquot loca tenebāt: nullo stipēdio sustentati: sicut ab hoste cū poterant rapiebant: ita ab amico atq obtēperante pro eoru libidine auferebāt. Per has igit malorū oim tempestates carolus caroli sexti filius rex appellatus est. Hēricus præterea (patre henrico defuncto) regium francię nomē vsurpabat: frācię angliecq se regē publicis priuatisq litteris: & forensi sigillo monetaq quā nouā cudit appellās. Itaq cum ex vetustissima edouardi tertii querela: tum ex ea quam nūc dicā causa franciæ regnum Hēricus vēdicare se iactabat. Nam dux katherina Caroli sexti filia Hērico huius Hērici patri nubit. Hę matrimonio leges authore philippo burgūdo dictę sunt. Si præ Henrico vita defungeretur Carolus: frācię regnum Hēricus adiret. Sin cōtra: & ex hērico virilis proles superstes foret: Carolo deficiēte: Henrici filius franciæ principatū adipisceretur. Nulla de carolo cuius nūc gesta scribere aggredimur legitimo lic herede mētione habita: tanq ad eū nulla regni portio attineret. Itaq in regia & primaria francorū ciuitate mortuo patre Hērico Hēricus ipe tēporaria ambitiōe superbiēs qq in anglia vnū annū agēs educaretur: regia appellatione atq administratiōe vsus ē: hebetis quidem igenii nec satis ad regiā maiestatē idonei. Cui tametsi illustre exordiū fortuna pcessit: deseruit tamē & vtroq tādem regno extrusum misera seruitute senescentē affecit. Ad primas hērici gloriolas & fast⁹ carol⁹ intētiore aio nixuq erectus: armis ius tueri: & hostē extrudere regno tētauit victis aliquādo: atq iterdū vincētib⁹ frācis. Nusq tm̄ p eos dies totis copiis pugnatū est. Sed vt casu se milites offendebāt occasiōe captata: repētina plia pmittebāt. Est. n. miles frāc⁹ ad subitaneos casus audax & prōpt⁹ & pleruq foelix. In diu meditatis min⁹ feruēs & raro bene

Bituriges rex.

Carol⁹ septim⁹ rex.

Hēric⁹ anglus pseudo rex.

fortunatus. Igitur illud miserabile fuit quod salseberiẽsi & sufforto anglis comitib⁹ dum crauantũ obsident cõmissum est. Vbi dũ boucati⁹ conestabilis & almaricus seueracus senescallus a carolo missi liberare obsessos magnis viribus cõtẽdunt duob⁹ ex suis milibus occisis ipse conestabilis viu⁹ capitur. Quo fere tempore aliud cõtraria admodũ sorte a iohãne haricurto comite daumallo apud brossimerã aduersus ãglos q̃si ludẽte fortuna gestũ memorat. Ex normãnia duce thoma poullo/angli ꝓfecti: incursionibus per andegauẽsem cœnomanũq; agrum factis: cum apud segreyum castrũ aliquot dies castra habuissent obsidib⁹ acceptis: captiuisq; abductis & abactis pecorib⁹: normãniam repetere cõstituerũt. In eo igitur viculo instructa acie se sistẽs daumalus hostẽ expectat: premissis octoginta equitib⁹: duce Ambrosio deloro & ludouico tromargo: qui hostis aduentũ explorarent. Quẽ vbi conspexere animosi in eũ feruntur. Sed qui in prima fronte angli pedites incedebant: singuli singulos p̃acutos sibi palos veteri suo more prestituũt. Quare frãci equites a pedite anglo sensim diuertẽtes in postremã aciem incurrũt. ita vt turbatis ordinibus peditẽ anglũ simul cũ equitibus pugnare coegerint. Interim aduenies cum suis daumallus: preliũ acerrime cõmittit fuditq; hostẽ recuperatis obsidibus atq; captiuis cũ milibus boum duodecim. Ex anglis eo prelio quadringẽti supra mille ceciderunt preter eos qui fugiẽtes necati sũt.

Franci superant.

Haricurtus ãglos vincit.

Ex francis eques vnus auratus iohannes ruffus cũ aliis paucis desiderat⁹ est. Ex anglorũ toto numero centuꝫ omnino euasere. Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone. Victoria potit⁹ daumallus in normãniaꝫ per abrincas ad sanctum laudũ vsq; progressus: tandẽ in cœnomãniaꝫ reuersus est: præda onustus & gloria clarus. Ped id tempus salseberiẽsis comes anglus sedanã brię oppidũ circũsedit & expugnauit: occisis inter oppugnãdũ quadraginta francis cum eoruꝫ prefecto guillermo marino: & totidem

Sedana ab anglis capitur.

imperio comitis furcis suspensis. In normannia vero cum sancti Michaelis montem qui in estuario maris est britanniam versus anglus circumuallaret turriculis ex materia ad militis stationem per montis ambitũ extructis: magnisq; nauibus & milite & cõmeatu instructis: ne qd ad obsessos importari posset mirabili rerum poenuria incolas affecit. Donec cõparata apud sanctũ malum classe: bellisforus britonũ admiraldus anglos inuadere foeliciter tẽtauit. Nã ita nauali prælio superior extitit: vt anglis copioso numero occisis obsidionẽ dissoluerit. Ab obsidione dimoti angli: ardonẽ tribus passuum milib⁹ a mõte distantẽ fugientes: in eo loco ꝓpugnaculũ quod bastildam vulgus appellat extruũt. Ex quo in arenas frequẽtes ꝓgressi leuia cũ iis qui in præsidio apud sanctũ Michaelẽ erãt prælia ꝓmittebãt: donec iohãnes cõlonceus normãnus eques (sicut inter eũ et Michaelianos ꝓuenerat) statuto die adueniẽs: repertos in arena anglos ad ducẽtos occidit. Capto Nicolao bourdeto anglo opulẽto hoie. Venit eodẽ tempore rupellã comes glascueñ. scotus quinq; armatorum milia ducẽs vt Carolo regi auxiliaris esset. Quem rex beniuolo affectu & multo honore suscepit. Dux autẽ bethfort⁹ quẽ franciẽ regentẽ anglicana factio appellabat yuerũ normãniẽ arcẽ obsidẽs: postq̃ menses tres in negocio pseuerat: Giraudũ loci præfectũ eo necessitatis ꝑducit: vt intra definitũ diem si sibi nõ auxiliarenť frãci arcẽ dederet. Quod cũ Giraud⁹ regi per caduceatorẽ nũciasset: Carolus ex turonis Iohannem alẽconii ducem deputat qui vna cũ comite glascueñ. comite boucano: comite daumallo: & vicecomite Narbonensi bethsortũ ab yuero propulsaret. Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti sunt Giraudum arcẽ bethforto dedidisse. diuersi igiť ab yuero: Vernoliũ quã anglus tenebat capiũt quæ cũ ad alẽconii ducis ius ptineret: eã duci restituũt. Ibi dũ de futuro bello gerẽdo consultant: bethsortus in eos mouere nũciatur. Fuere qui prẽliũ

Mõs scti michaelis obsidet.

Pugna apud vernolium.

detrectarent: superiorum incommodorũ non obliti: quę & apud creciacũ & deinde apud blangiuȝ franci accepissent. Alii quibus odiosus erat anglorũ principatus pręliũ suadebant: dedecori illis atq; timori datuȝ iri: si in pximo habẽtes hostẽ pugna abstinerẽt. Nã si nullo cõmisso prælio inde abeãt: fugę similẽ discessum eorũ esse. Vicit sententia hęc: quæ infœlicẽ habuit exitũ. Egressi vernolio franci: in proximo agro acies instruũt. Et vtriq; cornu equitat⁹ partem distribuũt. Bethfortus interim ordinato agmine incedens: mox vbi in conspectu astitit: franci præliũ cõserunt.

Lombardi equites numero quadringẽti quib⁹ mandatum erat in primã hostiũ aciem irrũpere cũ primos in frõte obuios fudissent prędę auidi ad diripiẽda castra magis q̃ ad feriẽdum hostẽ operã nauauerũt. Qui autẽ alteri cornu præerant equites frãci cũ se in primã sagittariorũ frontem intulissent: anglos fundunt/ dissipãt/ occidũtq;. ita vt facile hostis existimaret victoriã penes frãcos eẽ. Sed bethfortus suos reuocãs & fortiter pugnare cohortat⁹: præliũ instaurat francosq; euincit. Ex quib⁹ cecidere glascuẽsis comes cũ filio iameto: Comes boucan⁹: daumallus:: vicecomes narbonẽsis: comes vẽtadorus: grauilla: belsautus: Carolus bon⁹/ antoni⁹ cahorsus malicorn⁹: guillerm⁹ de pasude: alii pręterea ad numerũ quinq; milium. Capti fuere Alẽconi⁹ dux & eius nothus: & traietan⁹ frãcię mareschallus. Potiti victoria angli vernoliũ recipiũt: dimissis libere francis qui oppidũ tenebãt. Salberiẽsis post hęc comes collectis copiis dum cœnomanũ eius obsidẽdę cã pergit: Guillerm⁹ porcus eques ex isidiis quas nõ procul a sagio posuerat: in anglos insiliens cõplures nullo suo dãno interemit & cepit. Nichilo tamẽ segnius salberiensis pręteriẽs cœnomanũ duxit: quã tormẽtis labefactã tãdẽ subiugat: data frãcis abeũdi potestate: cũ ei mille quingẽtos aureos persoluissent. Mouit inde ad sanctaȝ susannã eiusdẽ regionis validũ oppiduȝ. Cui ambrosi⁹ delorus pfect⁹ erat.

Cenomanũ capit.

Dura obsidio fuit: quippe que & anglorũ cõtinua oppu-
gnatione & francorũ virili defensione vulnerũ & mortis
plena extitit. Habebat anglus tormẽta nouẽ: quas bõbar-
das dicũt quibꝰ oppidi muros cõtinẽter quatiebat: ita vt
paucis diebus tantũ muri deiecerit quãtum arcu emitti sa-
gitta potest. Igitur cõpulsus necessitate delorus deditionẽ
fecit: duobus scutorum milibꝰ ꝓ sua suorũq; libertate ho-
sti p̃soluit. Cepit preterea salseberiẽsis arcẽ menã cui inhes
nomẽ incole dicunt: cepit & feritatẽ bernardi quarto mẽse
postq̃ eam circũsedisset. Liberatꝰ eodẽ tẽpore ex anglo-
rum potestate arturus richemõtus comes britonũ ducis
frater: ad carolũ qui andegauis agebat ex anglia venit: & sa-
lutãdi regis & ei obsequẽdi causa. Quẽ perbenigne carolus
habuit: eũq; conestabilatꝰ dignitate affecit mortuo in ver-
noliana pugna boucano q̃ eũdẽ magistratũ gesserat. Pau-
cis post diebꝰ exactis angli cũ sanctã iamã dirutũ olim op
pidum & britonibꝰ finitimũ instaurassent / posito illic ro-
bustissimo ex suis præsidio: arturus conestabilis collectis
viginti hominũ milibꝰ: sanctam iamã circũsidere pergit.
Dum autẽ quattuor totas horas ĩ oppugnatiõe cõsumit:
Angli per posticũ quod ad lacũ oppido proximũ est eru-
ptione facta: eius partis insultores partim pellunt partim
interimũt: alios in ipso lacu mersos extingũt. Igitur omis-
sa oppugnatione cũ in castra frãci reuertissent: exorto me-
dia nocte tumultu: oẽs desertis castris tormẽtisq; reclamã-
te arturo in sua quisq; remeãt. In andegauiam tñ non mul
to post ducẽs guellerãdũ cepit. Cõtra vero angli remefor-
tum arcẽ cenomanẽsibꝰ abstulerũt. Quã paucis post die-
bus sableyus prefectꝰ & belmanorius adiutore ambrosio
deloro vi receperũt & deinde malicornũ. Hos inter euẽtꝰ
guyonꝰ cũ cẽtũ eqtibꝰ frãcis ex sableyo ꝓfectꝰ via militari
quæ a cenomania alenconiũ ducit guillermũ hodehalũ
vigiti eqtibꝰ anglis stipatũ obuiũ forte habet. in quos dũ
ꝓtenꝰ irruere guyonus festinat angli ex equis desiliẽtes ad

Arturus richemõtus ex anglia liberatꝰ conestabilis a carolo cõstituitur.

uersus hostē virili se audacia instruūt: atq3 ita tuent: vt sua to ordine & loco preliātes: cōplures ex francis cōfoderit/ & aliquot captiuos/ recipiētib⁹ se cœnomaniā francis abduxerint. Ad hūc modū cōposita & sibi cōstans virt⁹ gloriabundā stultāq3 interdū temeritatē exupat. Quo tpe gyacus inter regis ↄsiliarios primarius delat⁹ q̄ regis fiscū thesaurosq3 ad suos vsus magis q̄ reipublicę vtilitatē dispē saret: arturi iussu capit & in ↄfluento demergitur. Obsidentibus p eos dies mōtisargū anglis: oppidūq3 pseueranti oppugnatiōe premētib⁹: mittit arturus ad obsidionem soluendā: equites armatos grauillā & gaucurtū stephanū q3 vignolū hyrū. Hi accepta forti militū manu: dū ad mōtisargū puenere: effractis munitiōib⁹ quib⁹ se hostis circūsepserat plurimis occisis Anglos fugant. Nō dissimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambrosius delorus aduersus henricū blancū anglū: ducentis supra mille armatis stipatū cū ipe delorus centū tm̄ & sexaginta eqtes haberet.

Gyacus thesaurari⁹ demergitur.

Eadē tēpestate alenconii dux q apud vernoliū capt⁹ fuerat ex anglia liberat⁹ est: solutis ob redēptionē eius ducēti aureorū milib⁹ q̄ partim presto impendit: datis pro his q̄ dissoluēda restaret obsidib⁹. Inter hęc cœnomanēses āglorū principatū perosi: aliquot præfectis francis accitus eos in ciuitatē clam admittūt: comite doruallo atq3 albreto negociū gerentibus. Hostes cognito francorū ingressu i turrem (cui orbē dellę nomē est) iuxta sancti vincentii portaz ↄpere se recipiūt: mittētes festināter ad Tallebotū q Alēconiū tenebat: vt suppētias illis ferat. dū spes extabat recuperandę ciuitatis. Tallebotus cui paratę in armis copiæ erāt audito suorū periculo magnis itinerib⁹ cœnomannos petit. At franci quasi securi rerū suarū: in diuersoriis delicate se curantes quid hostis molireī parū aduertebant. Itaq3 veniens tallebot⁹ & a suis recept⁹ p eā quā ipi occupabāt portā ciuitatē inuadit recepitq3: exturbatis francis & iis q deditionis causa fuerant ciuib⁹ supplicio affectis. Nec diu mo-

Alēconii dux de captiuitate redit.

Frāci negligentes

ratus Tallebotus pontorsonē a Richemōto instauratam & valido prēsidio munitā obsidet atq; expugnat. Aurelianū quoq; salsseberiensis comes & cū eo Thallebot⁹ & comes suffocus ɔtracto ingēti exercitu angustissime circūcingit: ędificatis p Gyruz quattuor firmissimis ꝓpugnaculis quib⁹ importari quicq̄ in ciuitatē facile ꝓhibebāt. Nam q̄ ad ligerim amnem supra aurelianū infraq; oppida sūt Anglo parebāt. Fuit tñ Aurelianensib⁹ animus semp erectus: & anglicę dñationis impatiēs. Quib⁹ prætereа Carol⁹ rex q̄ poterat maxime erat sine intermissiōe subsidio. Et aureliani ducis nothus Iohēs homo apprime militaris egregiam nauabat operā tuēde ciuitati. Boussacus quoq; francię marescallus: cū Stephano hyro ciuitatē ɔtinenter tutabāt Erant ea parte qua in Belsiam via est: grādia suburbia & cōplures ędes sacrę. Quæ oīa franci ne hosti commodū afferent diruerūt. Angli vero ad alterā ligeris ripā suburbium cū propugnaculo pontis occupabāt. Nō tñ ita oīa cōplectebant: quin inter propugnaculū grande: cui Londonię nomē hostis īdiderat: & id quod ad sanctū Lupū erat multum spacii intercederet qua ad obsessos via patebat Igit̄ vt laboranti ciuitati subueniretur: dux Borbonius: & cuz eo struatus conestabilis scotus: Doruallus prætereа & stephanus hyrus collecto iusto exercitu: dum Aurelianis suppetiari ɔstituūt: nunciū accipiūt Iohānem fastolum angluz equitē cōmeatum ex parisiis copiosum desumpsisse: & ad eos qui in obsidione agebant deducere: adiutore Symone morhiero Parisiorū pretore. Spe aūt intercipiendi cōmeatus adducti franci in Iohēm fastolum iter ɔuertunt. Ea re cognita Fastolus ex tpe consiliū sumens: curribus atq; vehiculis se suosq; nō procul ab leniuilla belsię oppidulo circunsepit: & relictis eqs pedes pugnat. Idē Struatus & Doruallus cū bona frācorū parte faciūt. Cessit Fastolo victoria struato Doruallo q; cū ducētis suorū occisis. Borboni⁹ vero Aurelianū ɔtendit. Per eaz obsidionē Salsseberiensis co

Aurelianū ab anglis obsessum.

Mors salseberiensis comitis. mes (ex propugnaculi fenestra quod ad extremũ põtẽ ẽ) ciuitatis sitũ ꝯtẽplatus: agitabat aĩo quonã pacto vrbẽ expugnaret. Cui vnus ex copiarũ præfectis ei assentãs cũ dixisset (Tuã here ciuitatẽ nũc libere conspicere potes) lapis ex tormẽto a ciuitate icerto auctore emissus labrũ fenestrę ꝯcutit. Cuius fragmẽta ĩ salseberiensis faciẽ dissipata mortem homini post insequẽs biduũ intulere. Haud tñ segnius angli in obsidione persteterũt: curãte oĩa diligẽter Guillermo glassida genere quidẽ nõ sublimi sed prudẽtia & rerũ gerẽdarũ peritia inter suos illustri. Lõga obsidiõe vexati Aurelianẽses ꝯciliũ capiũt: qua sevia ab hoste liberarent suadẽtib⁹ quibusdã nulla deditiõe facta: pecuniam anglis dare. Aliis ꝟo deditionẽ vtilẽ fore: si burgũdo duci ciuitas permitterẽ: q franco genere ortus sperareẽ ab anglis aliqñ discessurus. Potior hęc snia visa est: missusq; est ad burgũdũ poton⁹ santralliensis cũ certis cõditionibus. Legatiõe accepta Burgũdus quidẽ (si bethfort⁹ nõ ꝯtraueniat) ciuitatẽ equis se legib⁹ recepturũ respondit. Mittitq; ab bethfortũ de re ĩpa nũcios. Audita legatiõe bethfortus nõ ego inquit dumos sentesq; discussi: vt alter auib⁹ potiaẽ. Aurelianẽses pro mea volũtate subiugatos recipiã3: & quas ꝑ totã obsidionẽ impẽsas feci eas cõpensabũt. Id vbi ad burgundũ perlatũ est potonus re infecta aurelianũ reuertitur Et ab hinc cepit burgũdus aĩm ab anglis aliqñ discedendi

Johanne puelle ad Carolum aduent⁹. quia eos videret glorię ei⁹ inuidere. Erat illis dieb⁹ apud vallicorẽ annos viginti nata iohanna q̃ patre iacobo darco: matre ysabella in vico dãpremo genita ob corporis ꝑpetuã integritatẽ puellę appellationẽ obtinuit. Ea reꝝ ꝑsentiũ aduersitatib⁹ deo autore cõpatiẽs/ robertũ baudricurtũ oppidi pręfectũ: aliosq; cõplures præsidii eqtes duce auũculo suo crebro adibat: eos admonens vt ad carolũ eã deducerẽt allaturã reb⁹ desperatis nõ minimã opẽ. Mulierẽ baudricurt⁹ parui a se estimatã iteꝝ atq; iterũ aspernatus: ꝑseuerantẽ demum exaudiuit: datisq; puellę corporis

custodib⁹ eã ad regẽ duci iubet. Ad rolum veniẽs puella tã etsi nullo illum tpe vidisset: ipe qꝫ ceteris aulicis veste min⁹ ornatus data opa esset: reuerẽter tñ atqꝫ vrbane regẽ intui-ta: salue inquit generosissime rex det q̃ vitã tibi prosperam deus. Cui cũ se regẽ esse Carolus pnegasset: ah inqt puella: tu iperex es francorũ nobilissimus. Ad hęc verba spem cepit rex cuiuspiã fortunę melioris. Itaqꝫ selectis prudẽtibus aliquot viris q eã diligẽti⁹ pbarẽt: illa se iõ venisse cõstãter affirmat: vt Carolũ i regnũ restituat: deũ ita decreuisse: vt se duce Aurelianẽses obsidione liberentur: & angli francia tandẽ extrudanť: pducturã se Carolũ ad remos: vbi more maiorũ sacra vnctione liniať: de quib⁹ oĩbus oracula diuinitus accepisset. Tantũ copiis opus esse quas illi ducẽdas Carolus cõmittat. Et dũ de aliis arduis & ad religionẽ christianã ptinẽtib⁹ multa accurate rogareť: supra fœminæ sensum respondebat. siue eñ de diuinitate siue de bello quereretur: nõ muliebriter sed scite & quasi perita loquebať: ita vt mulier admirationi esset multis. Perpẽso igiť ꝯsilio visũ est optimũ factu esse: si auspicio eius Carolus ad bellũ vteretur. De importando aureliam cõmeatu primũ mãdatũ puella accepit: quam Rayus & Delorus aurę militię equites valida armatorum manu stipati comitabanť. Profecti blesam obuii adueniunt Reginald⁹ chart⁹ remorꝫ põtifex francię cancellarius/ Aurelianẽsis nothus/ Stephan⁹ hyr⁹ aliiqꝫ nõ pauci electi milites. Cõmeatu curribus imposito & milite instructo: ex blesis p solonã iohãna mouet. Atqꝫ postridie Aurelianum versus progrediť. Vtebať puella in expeditionibus gladio quem hoc mõ nacta erat. Est tẽplum in agro turonensi diuę katherinę dicatũ: gẽti regionis illius plurimũ venerabile vbi donaria plurima atqꝫ vetustissima visunť. In eo tẽplo antiquũ ensẽ inter sacras oblationes vtraqꝫ parte liliis insculptũ extare Carolo iohanna patefacit: petens vt misso ad tẽplũ armorũ fabro gladium illi dono pferat. Admiratus Carol⁹ si templũ illud ali- Johanne gladius.

quādo iohāna iuississet: ꝑcontat̄ mulierē qualiter id norit. Neq; iquit puella locū noui neq; humano ad hoc auctore vsa sum. Deus est q̄ reuelauit. Mittit rex opificē q̄ inuentū ad se gladiū ferat. Profect⁹ ad tēplū faber enseꝫ īter squalētia alia arma rubiginosum ad carolū ꝑfert. Quo mox iohannē rex donauit. Sed de āglis orationē ꝑsequamur. Angli q̄ ad ꝓpugnaculū sancti iohānis blāci erāt francos venire audiētes loco deserto ad fratrū augustinensiū ędes q̄ ad extremū pontē in diui laurentii suburbio spectāt: se receperūt. Puella vero ꝑ medios hostes flumie traiecto queꝫ vehebat cōmeatū in vrbē importauit. At q̄nquidē victualia tenuia erāt rayus & delorus cū suis blesam remeantes ciuitatis periculū cancellario narrant: cui nisi succurratur vēturā esse in hostiū potestatē. Et iohānes aurelianen̄. noth⁹ magnopere orabat laborātib⁹ ciuib⁹ suppetiatū iri. Stetit oim̄ sentētia copiosissimū commeatū ad obsessos ferre & iter facere ꝑ belsiam qua ꝑte obsidio ciuitateꝫ magis vrgebat. Copiis igitur vecturisq; rite ad iter ordinatis franci (dimidia q̄ est inter blesam aurelianūq; via cōfecta) castra ponētes restiterūt: se suaq; corpora curātes. Crastino diluculo insequētis diei cū ad duo passuū milia ciuitati successisset: iohāna assumptis aliquo t cum valida manu p̄fectis vrbe egressa: venientib⁹ obuiā ꝑgit. atq; ita exercitib⁹ ꝯiunctis cū franci īferiores hoste nō essent: in cōspectu anglorum p̄tereuntes in ciuitatē recepti sunt. Victualib⁹ ciuitate cōfortata Iohāna armis egregie īstructa ad ꝓpugnaculū qd̄ sancti lupi appellabat̄ mouens anglos q̄ in eo erant potēter oppugnat atq; vincit: nemine sup̄stite q̄ vel occisus vel captus nō fuerit. Hęc cū in cōspectu maioris ꝓpugnaculi gererentur. tentauere hostes eruptioneꝫ facere & suis auxiliari: sed mox in ꝓpugnaculū se receperunt. Frāci minore ꝓpugnaculo dissoluto: postq̄ in vrbē rediere multis coitionib⁹ clam habitis an londonias ꝓpugnaculū oppugnatū irent: cōicato tādē cū iohāna ꝯsilio illa succēsens nihil

Aurelianen̄. obsidio.

meingt, pceres celaueritis: potis sum hęc & maiora aio cō dita meo silere. Tacuerāt siquidē pceres ne muliebri leuitate res in vulgū pdiret: q ppugnaculū oppugnādū simularent: vt anglos q salonā versus in obsidione erāt i alterā ligeris ripā allicerēt dū suis auxilio venire festinarēt: quib⁹ a sua sessione mouētib⁹ frāci eorū statiōes occuparēt. Nec irā iohāna posuit: donec iohānes aurelian⁹ nothus id qd̄ ꝯsilio definitū esset illi enarrauit. Cognito decreto sententiā inqt puella laudo si opus reuera assit. Nā cū cordata esset & ꝯfidens deo mulier: multa q̄ a pfectis de bello cōsulebanť improbabat: nihil obsidionis tpe sinistrę aut infœliciter gerēs. Aderāt. n. ꝓliātib⁹ suis armis īstructa: equo vsa potēti & animoso: in quē expedite instar expediti militis ꝯscēdebat. Igiť multa aio cogitans: opepręciū censet si hostem īuadat q ad extremū pontē ad sancti laurentii suburbana sedebat. Erāt in flumie naues nō paucę muris ciuitatis deligatę: in eis multo milite iposito ligerim trāsmittit. Copiasq; in cōtinentē exponit: insultū factura in hostem. pugnatū illic est donec occūbente fere sole receptui signū puella dat. Regrediētes in naues frācos anglus adoriť. Ea ob rē puella suos cohortata hosti restitit: ꝓpulsatq; persequens eū vsq; ad augustinensiū ędes: quas licet anglus munitissimas fecisset: captas tñ fugato hoste franci occupauerūt. Erat ad eū quem dixi pontē, pxime augustinenses turris ex quadrato lapide cū ppugnaculo & fossa: in eo loco fugiens anglus se recepit. Vbi excubias cōtinua nocte habens iohāna cū illuxisset, ppugnaculū oppugnare iubet: asserēs tps pxie adesse cū āglus vīcēdus atq; regno expellēdus erat. Dū hinc francus instat: illinc hostis acriter se tueť Iohāna in humero scorpione ex ppugnaculo misso vulnerať: quo vulnere neq; tristior neq; negligētior fuit: stans cōtinēter ad fossę labrū & militē fortiter agere admonens Cōtinuata obsidione cū aduesperasceret: frācus in fossam oib⁹ ptibus dilapsus in, ppugnaculū scādens vi expugnat

quadringẽtis anglis itẽ cẽpti: cũ praefectis trib⁹ mollino io/ hanne pommaro & Guillermo glassida. Ceteri omnes ca/ pti in ptãtem venere francorũ. Hec a iohãna gesta hostis q belsiã versus grande ꝓpugnaculũ habebat ꝑspicere facile poterat. Casu igit̃ suorũ pterriti hostes postq̃ ab vrbe cam panas toto classico velut in cõi leticia pulsari exaudiunt: mane facto magdunũ (deserta obsidione) cõfugiunt. Ad hũc modũ dissoluta obsidio est: & ciuitas ab hostis pote/ state erepta. Qđ maximũ momentũ ad caroli fortunã fuit

Tallebot⁹ aũt egre ferens se aurelianẽsi circũuallatiõe fru strat ũ damnũ cõpensatur⁹ lauallũ aggredit̃ arcẽ oppidũ/ q; nocturno furto iuadens. Cepit ibidẽ lauallũ comitem: quẽ donec quiq; & viginti scutorũ milia illi exsoluisset in viculis habuit. Interim iohãna carolũ regẽ sollicitat ma/ iores copias cogere & sibi recuperare q̃ in agro aurelianẽsi ab hoste occupabant̃. Vocato ꝓpterea ad se alenconii du/ ce Carol⁹ gergeũ petere impat. Affuerũt mox iohãnes au/ relianẽsis nothus/ boussacus marescallus/ grauilla/ culan/ tus admirald⁹/ ambrosius delorus/ vignol⁹ hyrus/ & guil lerm⁹ brussacus: q tametsi stipẽdio regio non iuuarent̃: vi/ sende tñ iohãne causa quã diuinitus missam arbitrabant̃: militare nõ recusabant. Itaq; gergeũ ꝓfecti oppidũ post octauũ obsidionis diẽ expugnãt. Nec multis interpositis post dieb⁹ magdunũ auctis copiis Carolo iubẽte mouen/ tes: pontẽ cũ turri capiunt: positoq; ꝑsidio: bogentiũ pro tenus cõtendere. Audito francorũ aduentu angli relicto oppido in arcẽ q̃ est ad põtẽ supra ligerim amnẽ cõfugiũt quã (dimissis libere abire anglis) franci recẽperũt. Rece/ pta arce rumor p francorũ castra increbuit Tallebotũ & io/ hãnem fastolũ cũ quiq; anglorũ milib⁹ apud iẽuillam in belsia visos esse: q magdunũ ꝓficiscerent̃. Missis explora/ torib⁹ postq̃ id verũ esse frãci cognouerũt: cõposito agmi ne in hostẽ mouẽt: & apđ patayũ ꝓpter qđ tẽplũ illic mu nitissimũ erat castra metant̃. Stabãt in excubiis belmano/

rus/ Ambrosius delor⁹/ Hyrus/ potonusq̧ hostis aduētū explorātes. Quos nō lōge cū iusto exercitu sequebanť alēconi⁹ dux richemōtus conestabilis/ vidocinensis comes/ iohānes aurelianēsis nothus: & iohāna puella. Angli vo dū viam pgunt: ꝯspectis frācis ad ꝓximū nemus iter ꝯuertunt pugnādi locū sibi idoneū captātes. At qui ī excubiis erāt nullo se colligēdi spacio hosti dato/ ꝓliū cōmisere: ita vt equitatū oēm angloꝝ in fugā coegerint. pedites quidē visa equitū fuga in nem⁹ & viculū q iuxta erat dilapsi: nemoris beneficio vt quisq̧ poterat se tuebanť. Interim alēconii dux acie īstructa aduenit. Tria circiter milia hostiuȝ in ea pugna cecidere. captis ex anglorū nobilitate cū Tallebotō ꝙplurimis. Tum in caroli ꝑtāteȝ venit iēuilla & alia ꝙdam ꝑ belsiā loca. Mēse iunio īsequētis anni q fuit christianę grę ꝙdringentesim⁹ vigesimusnon⁹ supra mille: iohāna puella carolū cōueniēs. iam inqt serenissime rex hoste supior esse īcipis. Multas vrbes atq̧ arces ex anglis ereptas tibi audiētes videm⁹ nūc tuę ꝯsecratiōis tps aduenit. Diuinę dignatiōi placet ad remos ꝓficiscarꝭ: vbi more maiorū sacra vnctiōe delibut⁹ dyadema suscipias. Qua vna re venerabili⁹ frāco ꝑplo tuū nomē erit: & hosti formidabile Nihil te pterreat ꝙ cāpania & reliq fere belgę oēs ab hoste tenenť: viā tibi ꝓpiciatore deo parabimus. Tantū copias cōtrahe & dei decretū exequamur. Hęc iohānę verba spē oibus magnā faciebāt ꝓpterea ꝙ vite puritate puella prę se ferebat sanctitatē: & nihil muliebriter agebat aut loqbať. Eniuero sacerdotali cōfessione quaq̧ fere hebdomada cōsciētiam purgabat: & diuinam eucharistiaȝ desumebat. Igitur collecto apud Gyen nō mediocri exercitu: Carolus remos per campaniā petere cōstituit: ꝑmissa cum aliquot ꝑfectis iohāna puella: q obstantē forte hostem impediret.

Proxime antissiodorū Carolus cum venisset: prodiere illi obuiam aliquot ciues: sed in ciuitatem nō admiserunt. Erat illis dieb⁹ trimolus q multa apud regē auctoritate ha

Angloꝝ cedes.

Tallebotus capť.

Initiū cōsecratiōis caroli septimi.

Antissiodorus.

bebatur. Hunc ab antissiodorensibus pecuniam accepisse constans fama fuit: vt illis liceret induciarũ beneficio frui. Itaq; ciuitati nichil incõmodatũ est: cibos exercitui ministrantibus incolis: dum preciũ solueretur. Preterita antissiodoro: Carolus sanctũ florentinũ recepit: oppidanis se libere dedẽtibus. Trecas inde profectus Post sextũ diem q̃ illic desperata deditione sedisset: Laboratũ est in exercitu fame: ita vt pleriq; fabis & triticeis spicis tantũ milites vescerentur. Rerũ pœnuria cognita Carolus primores exercit⁹ ad cõtionem vocãs petit quid ipsi faciẽdum esse censerẽt. Nemo oĩm fuit qui reducẽdum exercitũ esse nõ diceret cũ neq; cõmeatus neq; stipẽdiũ militi sufficeret. Vnus tñ robertus massonus q̃q̃ ab hac sentẽtia nõ abhorreret: vellet inquit iohannam de hac re audire: que eñ præsentis expeditionis auctor fuit: ipsa suis cõsiliis paratũ forte auxiliũ feret. Igĩ vocata iohãna rogata sentẽtiã: ad Carolũ cõuersa: Si ego ĩquit quod verũ teneo eloquar: an michi rex credideris? Id cũ secũdo quereret: Tibi ĩquit rex: si quod ꝓfuturũ sit dicas credã. Trecẽses ĩquit puella tui sunt & ĩtra ꝓximũ biduũ se ciuitatẽq; tibi dedent. Credulus fœmine rex stare loco copias iubet. At iohãna cõfestim equũ inscẽdẽs queq; militem cogit: ea q̃ ad oppugnationẽ necessaria erãt ad muros importare. Quod aĩaduertẽtes trecẽses loci antistitẽ cũ ciuib⁹ aliquot & militũ quibusdã prefectis ad Carolũ legãt: ciuitatẽ dedituros similes anglus inde abire cũ iis quos captiuos habebat libere permittat. Cõditione accepta: rex postridie trecas ingredĩ. Egredientes vrbe hostes iohãna captiuos abducere vetat. Quorũ redẽptiõis ꝑciũ: ne fidei & posite cũ hoste legi detraheret rex exsoluit.

Ordinatis apud trecas magistratibus: cathalaunos petit: q eũ cõi oĩm lætitia excipientes ministros reipublicæ quos carolus instituit admiserunt. Inde remos q anglo parebãt adoritur quos nulla vi recepit: letis ꝓculdubio ciuibus suũ regẽ excipe. Eo venere dux barrẽsis & lotharingie

Sãct⁹ florentinus. Trecẽses

Nota in rege fidẽ.

cathalaunum.

Remi.

Cōmerciensis quoq; dñs: nō paruas copias ducētes: vt regi inseruirēt. Itaq; Carolus & vnctus & coronat⁹ est a Reginaldo chartrēsi remoꝝ antistite assistēte puella q̄ militare vexillū manu gerebat: nimis exultās q̄ se vna hortāte Carolus regni dyadema & sacrā vnctionem loco celebri atq; hmōi sacris multos p annos ad id muneris designato recepisset. Sacratiōe absoluta: relictis remis vellii iter āgēs oppido libere potit⁹ ē. Nec suessiōes signū vllū rebelliōis ostēderūt. Simili quoq; mō p briā nōnulla fortia loca fecere deditionē. Priuino oppido cū Carol⁹ ageret: bethfortus cū duodecim armatoꝝ milib⁹ ex parisiis ducēs corboliū accessit aīo (vt ipse iactabat) pugnā cū Carolo pserendi: id vbi regi cognitum est: priuino discedens ad castellū cui mota nomen est exercitum duxit nō ob aliam causā q̄ vt anglo pugnādi faceret potestatem. At bethforto mēs fuit parisiōs repetendi. Constituerat carolus sequana amne traiecto brayum pficisci pmittentibus oppidanis transitum se cōcessuros. Sed frācis anglisq; cōcurrentibus eodē tempore ad ripam vt traiicerent: leui commisso prælio carolus suos transire phibuit. Exactis post nō multis dieb⁹ castrū thiericum profectus: mox per vallesium crespeiūq; preteriens: castra in campo iuxta dāmartinum ponit. spe animoq; erectus Parisium recuperādi. Cognito q̄ ad se carolus aduentaret bethfortus ad vicum mitriacum copias educit: sex a dammarto milibus passuum distantem. Vbi loco natura munitissimo militem cōtinet. Præmissis aliquot equitibus duce stephano hyro qui anglos adequitaret: vbi resciuit hostē loci munitionib⁹ psidere: carolus suos vltra pgredi vetat. Bethfort⁹ aūt Parisiū citissime reuersus est. Miserat p hos dies carolus ad cōpendiū beluacēsesq; nōnullos ex suis fidissimos exploratū quo in se aīo icolę essent. Cognoueratq; illos cupere maxime ab angloruꝫ seruitute liberari: eiq; obtēperare qui ver⁹ rex esset. Proinde barronē siluanectēn. agri vicū vt cōpendiū peteret pfect⁹

Vellium. Suessio. Priuinū. Brayum. Castrum thiericū.

cognoscit bethfortū maioribus copiis auctū in se ducere.

Improb⁹ sacerdos et sacrilegus.

Patruelis siquidē henrici anglorū regis psuperiores dies roman⁹ cardinalis a pōtifice romano legationē ad anglos receperat pecuniā militēq; cogēdi aduersus bohemos: qui de xpi doctrina & fide nō recte crederēt. Qui milib⁹ quattuor armatorū in galliā traductis se cū bethforto cōiunxerat in frācos arma cōuertēs q̄ in xpianę religionis hostes simularat accepisse. Igit̄ vt de bethforti accessu certior carolus redderet: Ambrosiū delorū cū vigiti tm̄ eqtib⁹ exploratum quid apud hostē gerat̄ mittit. Qui iter ingressus videt procul densissimū puluerē in aerē ferri: nec dubi⁹ fuit id pgredientis agminis indiciū esse: moxq; paulo vltra pgens anglos manifeste pspicat̄: idq; per caduceatorē carolo festinanter renūciat. Ea re cognita carol⁹ acie ordinata siluanectū iter facere pstituēs apud montēpiliolū q̄ mons ptemplatiōis aliqn̄ dict⁹ est cū venisset: redeūte ambrosio deloro: accepit anglos barronē ducere p riuū qui ex siluanecto persluit: sed eos magnopere ipediri vadi angustia p quod vix bini euadere possent. In ea traiiciēdi difficultate: ratus carol⁹ hostē intercipi posse: primā aciē incedere iubet. Sed iam magnā sui exercit⁹ parte anglus trāsmiserat: quāobrē carolus suas acies in pspectu hostis habuit: moxq; leuibus cōmissis digladiationib⁹: cū sol cōdere se inciperet: angli ad ripā fluenti castra posuere: aggere vallo sudibusq; sese muniētes. Habētes pterea a tergo lacū. Rex añt i mōte piliolo suos ptinuit. Postridie cū illuxisset: carolus quaterna acie instruct⁹ i anglos ducit. Primā alēconii dux & vidocinēsis comes administrabāt. Secūdę perat dux barri. Tertiā ducebat rayus & boussac⁹ frācię marescalli. Quartā q̄ ad excursiōes instituta erat & cui frequēter locū mutare necesse esset moderabant̄ Albert⁹ iohēs aureliancēsis nothus iohāna puella & Hyrus. Sagittariorū balistariorūq; curā gerebāt grauilla & iohēs foucaud⁹ lemouicēsis. Regī custodiā borbonios dux trimolusq; receperāt. Acieb⁹ ad hūc mo-

dũ instructis decretũ erat anglos adoriri. Sed cognito q̃t̃ũ illis loc⁹ adiumẽto esset: leuib⁹ aliquot p̃liis añ castra vtrinqꝫ cõmissis: cũ neqꝫ pͥuitiis neqꝫ ꝓuocatiõib⁹ e castris excitari hostis posset: franc⁹ tandẽ ad hostiũ castra ꝓxime ꝓfectus: manu tandiu ꝯseruit: donec aduesperascẽte & multo puluere cęlo caligãte fuerit p̃lio desistere coactus. Mane facto rex crespeyũ: bethfort⁹ parisiũ petiit. Biduo post recepit carolus cõpendiũ: vbi p̃fectũ posuit guillermũ flauiũ loci indigenã. Eo quoqꝫ beluacẽses ꝓuenere regis potestati se p̃mittẽtes. Idẽ fecere siluanectẽses q̄ misso ad carolũ suo cũ aliquot ciuibus antistite ciuitatẽ dedidere quo rex paulopost se ipẽ ꝓtulit. Bethfort⁹ prauidens a(n)io q̄ benignior fortuna caroli reb⁹ arrideret: parisio abire cõstituẽs ludouicũ luxemburgũ morinorũ ep̃m quẽ fr̃ãcię cãcellariũ anglorũ factio appellabat & iohẽm rachetũ equitẽ anglũ vna cũ symone morhiero parisianũ p̃torẽ ciuitati administratorẽ p̄posuit cũ duob⁹ armatorũ milib⁹ ad p̄sidiũ relictis. Reliquũ vero exercitũ ad normãnos ꝓfectus cõplurib⁹ sue factionis locis dispartiuit. Igitur cognito bethforti discessu Carolus ad sanctũ Dyonisiũ ex Siluanecto mouẽs oppidũ (excipiẽtib⁹ eũ ciuib⁹) ĩgressus est. Tertio post die frãci caroli iussu ad vicũ cui capellę appellatio est castris ꝯstitutis: cũ ibi pnoctassent: eruptiõe in eos a parisiacis facta crebris p̃liis cõcertarũt: non secus ac si p̃ludia q̄dã armoꝝ agitarẽt. Repetẽtib⁹ tandẽ ciuitatẽ parisianis: frãci duce alẽconio ad sancti honorati portã copias ꝓmouere: expugnãtes ꝯfestim ꝓpugnaculũ q̄d ꝓ porta extructũ erat. Qua spe adducta iohãna: ciuitatem quoqꝫ oppugnare p̄ter oĩm opinionẽ ꝯstituit. Est ab ea p̄te duplex fossa & iter vtrũqꝫ ager. In priorẽ neqꝫ aqua neqꝫ luto ĩpeditã cũ facile franci descendissent: Alterã fossam supare labor fuit ꝓpterea q̄ latior & aquę affatim plena eẽt. Importatã vndiqꝫ materiã cũ iohãna in fossam opplendã iacit e muro sagitta in crure p̄cutiẽ: nec eo tardius in ope perseuerat:

Sanctus dyonisi⁹.

Pugna ad s̃cti honorati parisieñ. portam.

cōmilitones pseuerare cohortās. Nec potuit inde reuocari donec alēconius negociosaꝫ mulierē p se reduxit. Signo receptui dato frāci ad sanctū dyonisiū iter puerterūt. Quo tempore ex latiniaco ad carolū nūcii conuenere qui oppidum tradere pollicētur. Quare missus latiniacū ambrosi⁹ delorus oppidū recepit. Carolus autē e sancto dyonisio digredi volēs: ducē borboniū administratorē instituit earum ciuitatū quas a tēpore suę vnctionis in belgis receperat: relicto cum firmis copiis apud sanctū dyonisium vindocinensi comite & cullāto. Atq; inde latiniacū pfectus: mox montēargi pręteriens: ligerim traiecit. Abeūte Carolo angli burgūdiiq; sanctum dyonisiū receperāt: siluanectum petētib⁹ iis qui ex caroli instituto ad pręsidiū relicti erant. Mouit pręterea hostis ad latiniacū copias. Sed egressus oppido delor⁹ cū iohāne foucaudo: ita hostē distinuit: vt nulla illi fuerit potestas pxime oppidū castra admouēdi. Quare admirati resistentiaꝫ hostes parisiū remearūt.

Latiniacum.

Lauallū. Cepere p id tēpus lauallūꝫ tres normāni equites homerus boche⁹ & ferrerius adiutore multore quodā qui molēdino pręerat i amne marona qui pxime oppidū pfluit.

Error militum. Et ambrosi⁹ delorus foucaudusq; de capiēda rothomago clā cōsultātes freti ope magni petri qui rothomagēsis erat magna spe ducebant intercipiēdę ciuitatis. Sed definita die cum iter noctu copię faciūt: tenebris falsi: alii rothomagū: alii alio errātes diuerterūt. Fuitq; eorū iceptatio ad hunc modū irrita. Per eos dies miles francus q in vrbibus recēter in fide caroli recept⁹ erat: mirū in modū vexare incolas & ciues cepit nemini parcēs & i oēm rapinā dissolutus. Qua iniquitate factū ē: vt diffugiētib⁹ colonis agri cō pluribus locis inculti remanerēt: & quę terrę frugū feracissimę erāt sentib⁹ rusciisq; squalerēt: in salt⁹ & siluas puersę: ingētes vici & iidē ppulosissimi sine icolis dilabētib⁹ structuris destruactisq; mox ferrarū lustra fuere. Quę aīaduertēs borboniorūꝫ dux domū se ptulit relicto siluanecti vidocinēsi

Solitudo p agros & vicos.

comite Cui paulopost Carolus boussacũ cum octingẽtis armis misit prẽficiẽs illũ regioni quã borboni⁹ reliquerat.
Iohãna vero puella sub eisdẽ dieb⁹ sanctũ petrum monsteriẽsem cepit: inde cum ad charitatẽ copias ꝓmouisset: irritã obsidionẽ habuit amissis plerisq; tormẽtis machinisq; bellicis. Erat castellũ sancti selerini ĩ principatu alẽconis ducis vet⁹ & lõge desolatũ quod instaurare dux cũ cœpisset: aduocato ad se ex latiniaco ambrosio deloro: castellũ illi cũ valido prẽsidio ꝯmẽdat. Recepto castello ambrosi⁹ mira admodũ diligẽtia locũ munit: nichil omittẽs quod ad arcis custodiã ꝑtinere arbitrarẽt. Verum eniuero angli priusq̃ munitiões absoluerent: castellũ circũsidẽt. Pressis obsidione frãcis delorus ꝑcib⁹ suorum vict⁹: simulata eruptione noctu cum quinq; armatis chinonẽ ꝓfectus est: nũciãs regi que ad sancti selerini arcẽ gerebant. Quib⁹ cognitis: Carolus copias per cœnomaniam aduersus anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit oĩa in celeritate ponẽs: arcẽ cõfestim acerrime oppugnat. Quod cũ haud satis ꝓcederet: altera die obsidionẽ soluit. Idẽ quoq; dum apud latiniacũ facere aggredit: intẽtione sua frustratus est: oppidum egregie tuẽtib⁹ foucaudo mareschallo & quẽnodo scoto eq̃te.

Castellũ sancti selerini.

His diebus puella cum latiniacũ accessisset: cognito q̃ quadringẽti ex anglorum copiis nõ procul a latiniaco in franciã contẽderent: assumpto foucaudo & iohãne de sancto albino & aliis ex latiniaci prẽsidio hostẽ adorit: oẽs ad vnum necãs. Sed nõ multis post dieb⁹ dissimilis apud compẽdium fortuna illi fuit. Nã anglis burgũdionibusq; in cõpendii obsidione sedẽtibus: iohãna subsidium obsessis ferẽs. cum oppidũ ingressa esset: & paulopost eruptiõe in hostẽ facta res non ꝓspere sibi succederet: dũ oppidum repetit & militũ pressura aditum ꝑcluderet capit a iohãne luxẽburgo qui eã anglis venũdedit. A quib⁹ hostiliter habita rothomagi cremata ẽ odio videlicet noĩs frãci: & q̃ virili veste fœmina visa esset. Prius tñ q̃ sñiam diceret hostis:

Puelle iohanne fortuna mala apd cõpendium.

frequẽti foro & crebris cõsultationib⁹ puellã tẽtat: de fide atq̧ religione xp̄i multa scrutatus. Arbitrabaẽ eñ mulierẽ magia aliq̃ edoctã a carolo rege assumptã esse: & ꝓpterea a catholica veritate carolũ aberrasse: idignũq̧ eẽ cui regnũ deberet. Sed supra fœminæ vires fuit: plurib⁹ cũ hoste (vt est nõnullorũ mos) p assentationẽ sentiẽtibus præualere. q̃q̃ se & quecunq̧ gessisset ap̄licę sedis examini pmitteret. Apud tyrãnos semp fuere iniqui consultores q affectione mala vel assentatiõe cęci insontes ꝓ nocẽtib⁹ vt principibus gratiã inirent dãnare magis q̃ absoluere curarẽt. In eã enim partẽ ꝓpensiores sũt qua principis animũ ꝓcliuem vidẽt. Obiit puella dominicę pietatis anno. M.cccc.xxxi. mense mayo. Sexto ab obsidione mẽse: laborãtibus cõpendianis victualiũ pœnuria iamet⁹ tyllayus cum centũ equitib⁹ oppidũ laturus suppetias ingredit. Eius loci guillermus flaui⁹ custodiã gerebat: & ei assistebat philipp⁹ gamacheus sancti pharonis meldẽsis abbas: homo genere illustri qui obsessis & animos faciebat & spem adiiciebat victorię. Interim vindocinẽsis comes & boussacus quingentis supra mille armatis cõtractis mouẽtes: turrẽ ligneã grandẽ in qua se angli obsidionis tẽpore recipiebãt: expugnant. Dũq̧ eam angli oppugnant: iametus eruptione facta alterã turrem quæ siluã versus extructa erat: & burgundionum præsidio tenebat: inuadit: qui cum quadringẽti essent: vniuersi interẽpti sunt. Hostis tanto dãno affectus: nocte isequẽti desertis castris atq̧ obsidione dissoluta: alter normãniaꝫ: picardiã alter remigrauit. Eodẽ ferme tempore meldunẽses occasionẽ libertatis nacti: ab hoste discessere. Qui eñ i pręsidio apud illos erãt angli atq̧ burgũdiones: oppido aduersus frãcos cũ excessissent: paucis i pręsidio relictis: oppidani leuis ꝯtẽtionis cã aduersus pręsidiũ suscepta: arma capiũt. Erat tũ melduni tubicẽ quidam vetul⁹ qui carolo aliquãdo seruierat. Hic rixę casum itelligẽs ciuib⁹ signũ tuba dat rẽ gerẽdi. Itaq̧ fugat⁹ oppido hostis

Cõpẽdiũ recupat.

in arcē se recepit. Melduneses vero id quod apud eos gere-
retur festinater renūciant geresmo rhodii ordinis cōmen-
datario: & dyonisio challio q eo tēpore in bria erāt cohor-
tes aliquot militū habētes Hi nihil morati meldunū pro-
ficiscētes: arcē post duodecimū circūseptiōis diē recipiūt.
Neq; pigritātes priuignū cū arce per idē tēpus vi ab anglis
extorquēt. Recuperant pręterea p briā regionē oppida at-
q; arces cū corbolio & vicenis. Et apud cathalaunenses
ingens de hoste cędes facta est. Itaq; ducētibus anglis bur-
gūdionibusq; octo milia armatorū vt p campaniā grassa-
rent: & prædas agerent: Barbasan⁹ cathalauni tunc agens
cognito q hostis apud diuā mariā de spina castra hrēt: ac-
cersit; vicinarū arciū pfectis cū se iustū exercitū hre cōside-
ret: hostē adoriri festinat: misso ad burgū vignolū hyri fra
trē nuncio: q apud castellū sarreyū erat: vt pugnæ adesset.
Quo veniēte acrior pugna cōmissa est & hostis superatus.

Cedes anglorū apd cathalaunum.

Nōdū sub illis dieb⁹ hēricus anglię rex: patre hērico de-
functo in frāciam traiecerat. Anno autē salutis millesimo
quadringētesimo. xxxi. cū annorū eēt duodeci multa no-
biliū caterua: copiisq; stipat⁹ parisiū aduenit: vbi magnis
honorib⁹ except⁹ i diuę marię tēplo regni dyadema cardi
nalis vicestrēsis misterio suscepit. Hic em̄ cardialis cū hēri-
co ei⁹ grā aduenerat. Dū hæc parisii agūt: priceps auray-
cēsis a gaucurto q dalphinatib⁹ pẽrat fugat multis Burgū
dionib⁹ occisis. At i bellouacis alia fortunę pditio fuit.
Darōdell⁹ em̄ comes āglus pstitut; nō lōge a ciuitate duo
rū miliū armatorū isidiis: pmissisq; expedit; qbusdā mili-
tib⁹ q beluacēses ad eruptionē puocarēt: Boussicaudū &
santrallū vasconē q i pręsidio erāt ciuitate egressos adorit:
mltosq; occidit eorū pserti q pedites ex bellouacis pcurris-
sēt: qbuscū ipe sātrall⁹ iteriit. Fuit & iiq renato barri duci
fortūa barbasano quoq; q cū eo militabat. Nā apud barrū
in obsidiōe sedētib⁹ cū accepisset valdemōtēsiū comitē &
burgūdionū marescallū cū valida āglorū manu i eos ad

Rex hēricus hērici filius parisiuz ex anglia venit.

Renati ducis barrēsis dira fortuna.

uentare relicta obsidione hoste vallo carrisq; circũuallatũ impetũt. Capit eo prelio renatus & barbasan⁹ cũ aliis plurimis necat. Renat⁹ philippo burgũdo duci tradit a quo pro ipius renati liberatiõe casleti vallẽi perpetuá ditiõem dux accepit: & ad hũc vsq; diẽ possidẽt ei⁹ in flãdria successores.

Sancti selerini castellu3 ab anglis obsessum.

Per eã tẽpestatẽ vilbyus nothus salsseberiẽsis & matagothus angli coacta suorũ ingenti multitudine sancti selerini arcẽ appetẽtes: locũ circũcludũt: vbi ambrosii delorivicarius erat iohẽs armengnus: q obsidionẽ magno aĩo tulit: arcẽ potẽter tutat⁹. Cognito obsidiõis periculo: delorus qui illis dieb⁹ apud regẽ erat obsessis subsidiũ mitti sollicite pcurabat. Igit bueillus & ipe a Carolo præmittũtur. q belmõtem vicontũ pfecti illic tãtisper morati sunt: donec reliquę copię puenissent. Tertio die postq̃ in eo loco restitissent: venere interim alię francorũ cohortes q̃ i vico cui nomẽ est binaiugus tribus passuũ milib⁹ a belmonte distãti psedere. Inter frãcorũ cohortes q̃ ducẽtorũ supra mille armatorũ erãt fluebat sattra amnis: q põte vno non pcul a belmõte trãsiri poterat. Angli vero q in obsidione sancti selerini agebãt: de frãcorũ puentu certiores facti: ps intermissa obsidione ad frãcos q castra habebãt noctu ducunt: nec morati prelianť. Excito mox ex re insperata clamore: buellus & q cũ eo apud belmõtẽ armati excubabãt ponte trãsmisso laborãtibus francis dum opem ferre contendit: iã angli victores militaria signa extra vicũ emiserãt parsq; obligãdis captiuis ps recipiẽdis equis & sarcinis cõuehendis distinebat. Hoste sic impeditũ franci inuadunt. Fit atrox preliũ vt deiectis vtrinq; militarib⁹ signis: diu sit dubitatũ: quorũ melior cõditio esset. Deniq; victor frãc⁹ extitit sexcentis anglis interfectis q̃plurimis insup cũ matagotho in captiuitatẽ abductis. Ex francis triginta desiderati sunt: & paulomin⁹ capti. Inter quos fuit delorus diro vulnere perculsus paulopost tñ instaurantibus bellũ francis: recuperatus est. Huius cladis nuncio accepto vilbi⁹ cũ

reliquis sancti selerini obsessoribus alenconiũ fugientes peruenerũt. Apud carnotũ res quoq; prospere francis cessit. Nam positis tribus locis insidiis: aurelianẽsis nothus florentinũ dilleriũ iuxta sancti michaelis portã in primis insidiis locat: secũdas paulo a porta longius cõstituit. Ipse & Hyrus cũ quingentis equitibus: sexcẽtis fere passuum milibus a ciuitate tertias insidias agit. Ordinatos autẽ: & ad hoc a se edoctos aurigas cum currib⁹ q pisces alosas vehebant sub lucẽ ad vrbẽ mittit: quos nõ secus/ ac victualium vectores in ciuitatẽ admittere ciues simile vero erat. Aurigę vero cũ quibusdã sibi notis ianitorib⁹ pridie in colloquium venerãt: & se illis alosas daturos ꝓmiserãt: si diluculo venientib⁹ patefacerent ingressum. Igitur ianitores vt appropinquantes aurigas conspexere: socios adhortati vt festinanter aperta porta piscib⁹ potirẽtur: portã reserãt. quã ex proximis insidiis dillerius prodiẽs occupat: subsequẽtibus iis q in secũdis insidiis erãt: atq; ita añ diuæ Marię tẽplũ ꝓgressi regiũ vexillũ statuũt: iohẽm nothũ expectantes. Cõcursantibus vero ꝑ vrbẽ armatis: loci antistes q burgũdus natione erat occidit. Laubespin⁹ aũt ciuitatis prefectus muros vrbis transgressus aufugit. Ad hũc modũ carnotũ receptũ est. Carnutes

Obsessũ est rursus a bethforto Latiniacũ: & magnis virib⁹ frustra oppugnatũ/ Foucaudo/ Quennedoq;/ & Renaldo de sancto iohãne oppidũ defendentibus. Extruxerat eñ bethfortus ad pontis initiũ ligneã turrim/ & ad alterã oppidi partẽ munitiones latissimas ad stationẽ militũ. Addiderat quoq; sublíciũ pontẽ qui a turre ad munitiones peruius esset: atq; ita circunseptuȝ exiguũ oppidũ paucis dieb⁹ expugnare sperabat: quatiẽs crebris tormẽtis muros. Sed franci ducib⁹ Aurelianẽsi notho Iohãne rayo/ Iohãne gaucurto/ & Roderico vallẽdrano hyspano/ sequana transmisso/ cũ per matronã commeatum nauibus important obsessis: eruptione facta oppidani anglos q ad ligneã turrim in põtis capite stabãt adoriuntur. Latiniacum.

Pars vero frácorũ q̃ in alterá matronæ ripá nauigabat turrim oppugnare festinat. Expugnato ꝓpugnaculo hostis partim capit / partim trucidat. Et veniẽs bethfort⁹ suppetias laturus suis haud ꝓfuit sed repulsus in munitiones se recepit. Franci quidẽ cõmeatu in oppidũ importato: Gaucurtũ ad oppidi custodiá deputant. Reliqui p franciaꝫ incedentes aliquot arces captas solo ten⁹ deiiciunt. Frácorũ discessu cognito: Bethfortus veritus ne i Parisios duceret: dissoluta confestim obsidione castrisq́ꝫ desertis: parisiũ ire accelerat. Fuit p hos dies apud argentonũ agri sagiẽsis ꝑliũ pertinax: atq́ꝫ admirabile: frácis triginta aduersus totidẽ anglos pugnantib⁹. Nemo eñ nõ vulnerat⁹ prælio excessit. tandẽ nouẽ ex hostiũ numero cũ argẽtonii marescallo interẽptis: reliq angli fuge se cõmiserũt. Ex frácis ceciderę Ambrosius frolaus: Galterus lapostus & Dorus rossaus reliquis oĩbus grauiter vulneratis. Euere præterea diuersis p andegauiá locis singularia quędá certamina: de qbus scribere supuacaneũ iudicaui. Excursionẽ subiiciá quá in normánia ambrosius delorus prospere cõsinuauit. Est apud cadomẽses annuus mercat⁹: quo normáni & ex finitimis locis q̃plurimi vendẽdi emẽdiq́ꝫ causa in diui michaelis festo in cãpo añ btĩ stephani cœnobiũ ꝯueniũt. Id cuꝫ non nesciret Delorus: accersitis finitimis militũ ꝑfectis petro ialleto / & ferrebõto / copias ex sancto selerino mouẽs orna amne supato copiaꝝ partem ad diripiẽdas nũdinas mittit. ip̃e cũ equitib⁹ quinquaginta & sagittariis centum in subsidiis stabat aduersus anglos q Cadomũ tenebát: ne oppido erũpẽtes reliquos interciperẽt. Itaq́ꝫ direptis mercib⁹ cũ magno captiuoꝝ numero se recipiẽtes fráci postq̃ fluẽtũ orná traiecere ad lapideá crucẽ stare copias delorus iubet. Ibi recẽsitis captiuis: oẽs sacerdotes senesq́ꝫ cũ mulieribus & pueris: & paupes insup agricolas domũ dimittit: cęteros q alicui⁹ p̃eii erát octingẽtos abduxit. Addá deinceps rẽ inter seria risu non indigná. Venerat ad feugerá cœ

Argentonũ i diocesi sagiensi

Prosp incursus in normániam a francis.

Ridiculũ.

nomannię vicū Guillerm⁹ de sancto albino cū octoginta equitib⁹ francis: vbi dū diuersat: angli i eū irruētes nō modice frācos terruerūt: ita vt nothus quidā bosaprestus eques protin⁹ fugiens in rubro se occuluit. Fit nihilomin⁹ apud feugerā atrox pugna: & angli supantur. Quorū duo pfugi ad rubū quo Bosaprest⁹ se abdiderat euadūt. Rat⁹ bosa prestus psecutores esse q eū peterēt: q inquit estis Respōdētibus anglis q nō minus ptimescerent se anglos esse: eiusq; potestati sese pmittere: intellexit rem prospere a francis esse gestā. Vñ ab anglis fide accepta bosaprestus tanq̄ egregiam operā prælio nauasset: eos ad Guillermū de sctō albio captiuos pduxit. At ille cui⁹ ignauia nota esset irrisus est & captiuis priuat⁹. Est apud frācos puetusta ɔsuetudo: grādem aliquē ramū vel procerū arbusculū frōdosuz ad mayas kalendas ludi cā pro portis amicorū defigere. Id vt obsuarent angli q freniuicontē occupabāt: assumptū de more ramum in conspectu arcis sancti selerini vbi delorus i psidio erat i terra defigunt ptenus abeūtes. Quos mox delorus insequens: euulso quē hostis detulerat ramo: eundē proxime ppugnaculū freniuicontis per leuis armaturæ milites plantare iubet Pręmisso iohāne armegno cū octoginta peditibus: q singulos virētes ramos manib⁹ gestarēt ad fallendū hostē. Delorus vero in insidiis nō lōge delituit. Postq̄ pedites nō pcul ab arce pone dēsissimā sepē cum ramis se collocassent: angli vbi frondosū stipitē pro portz arcis defixum ɔspiciūt: ptenus arce egressi eos qui ramuz humo defixerāt acriter persequunt donec ad delori insidias peruenere: prodit confestim in hostem Delorus & prælio cum hoste contendit. Qui vero pedites ad sepez stabāt se inter arcē anglosq; medios locant: atq; hoc pacto interceptum hostem fundunt: occiduntq; cōpluribus captis. Strategema.

Eadem fortunæ benignitatæ vsus est apud fillum guillermi delorus. Anglos enim ex arce sanctę susannę in fillū guillermi mouentes: cū prædas fecissent: supueniēs delo- Anglorū cedes.

rus ducētos ex hostib⁹ iteremit. ablatis spoliis: captiuisq3 receptis. Neq3 deteriorē fortunā exptus est aduersus comitē darondellū in pratis amnis satrēsis sec⁹ vicū quē gratalū incolę vocant. Nā cū sexagita supra centū equitib⁹: aduersus tria anglorū milia p̄liari audet: p̄da ex hoste reportauit. Cōtra accidit apd̄ louueriū Hyro. Qui ab āglis obsessus dū quęrendi subsidii cā loco egredit: a Iohāne marsio dordani p̄fecto captus est: & Iouueriū ab angli subiugatū. Sancti p̄terea selerini castellū interēptis Iohāne armengno & Guillermo de sancto albino Darōdellus post trimestrē obsidionē cepit. Inde ad sillū Guillermi ducens obsides de oppido dedendo accepit ea lege vt eos si intra quadragesimū diem francorū subsidio obsessi iuuarentur saluos dimitteret. Alioqn deditione facta oppido ipe potiret. Erant ad id tp̄is francorū copię in armis paratę quas Ambrosius delor⁹ ad sanctū selerinū ducere sperauerat: q̄bus p̄erant alenconi⁹ & andegauus duces: & cū illis Richemōt⁹ conestabilis. Hi cū suis ad Iomellū (sicut iter sillēses āglosq3 cōuenerat) p̄ficiscūt. Stabat vterq3 exercit⁹ i alterutri⁹ cōspectu. Vn̄ & ꝯgressus & p̄lia cōmissa sunt nō quidē integra acie: sed cohortib⁹ hinc atq3 hinc in se ꝯcursantib⁹ & interdū occidētibus. Nam qn̄quidem angli loco se munitissimo cōtinebant: visum nō fuit francis eos totis copiis ip̄etere. Sed misso ad illos caduceatore petūt aut pugnādi potestatē faciant: aut obsides reddant sillensibus. Obsides anglus restituit: & franci domū rediere: rati hostē idē facturū. Sed vix obliuiscitur p̄fidię qui fraudulēt⁹ est. Itaq3 abeūtibus francis: hostis ad sillū se cōtulit arcē summis virib⁹ oppugnās: nec multū abfuit quin expugnaret. discedens inde Darondellus: p cœnomāniā andegauiāq3 excursiones faciens: arces duas cepit: mellayū & sanctū Laurentiū de mortariis. Vbi p̄sidiis impositis in normanniā3 reuertit: paucis post diebus moriturus. Est in bellouacis octauo ab vrbe miliario distans gerberoyū in colle me

Hyrus capitur.

Perfidus anglus.

Gerberoyum

diocriter edito. Ea arx supra multos ãnos diruta desertaq3 cũ fuisset Hyrus Potonusq3 mille circiter assumptis militibus: ex beluacẽsib⁹ ꝓfect⁹ arcem instaurare constituũt. In quo ope nihil pigre agẽtes: muros munitionesq3 diligẽtissime extruebãt. Qua re cognita darondell⁹ festinanter cũ copiis ex normãnia adueniẽs locũ circũcingere ꝓperat. Id postq̃ Hyrus ꝯspexit/ suos in contionẽ vocãs: vos inqt cõmilitones in hanc collapsam arcẽ ꝑduxi: vt eã instauratã habẽtes: ea quasi ꝓpugnaculo vteremur aduersus hostẽ. Sed dũ muniẽdę arci aĩm itendim⁹/ anglus nos pręuenit. Itaq3 nõ arx nobis curãda est: sed vita ꝓtegẽda. Hostiũ multitudinẽ ꝑ agros ad nos hoc loco velut in pedica ꝯcludendos ꝓperare ꝯspicitis. Si viri estis res in prõptu gerenda est: priusq̃ stationẽ sibi hostis in obsidione ꝑfecerit. Itaq3 censeo ĩfesto agmine erumpendũ esse: & hostẽ adhuc venientẽ & partim occupatũ adoriri. Hyri approbato cõsilio: miles ad rem gerendã accingit. Fit eruptio & acerrime darõdellus ĩuadit. qui tametsi viriliter restiterit sauciatus tñ captus est: & sui fusi. Ex eo vulnere paulopost Drõdellus iteriit. Sup̃ato hoste: franci Gerberovũ reuerterũt op⁹ cœptũ exequẽtes. Sub his dieb⁹ cũ Trimolus apud carolũ plus cęteris aulicis posset: ĩuidiam in se multorũ excitauit. Caroli p̃sertim andegaueñ. bueili caluimontis atq3 coytiui. Hi tres quos posteri⁹ dixi in arcẽ chinonẽ ꝑ postĩcũ ab Oliuerio fretarto noctu admissi: Trimolũ ĩ cubiclo dep̃hensum: in castellũ montesaurũ traduxerũt: inscio rege q tum chinone erat. Ad quẽ ex nocturno tumultu pauentẽ bueilus coytiuusq3 accedentes: nihil est ĩquiunt serenissime rex quod expauescas. Capt⁹ est Trimolus tibi reiq3 publicę apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauensis apud regẽ cõtinẽter ꝯuersatus est: in eius beniuolẽtiam se solerter ĩsinuãs: ita vt ꝯcilio apud turonos aduocato: rex trimoli dep̃hensionẽ laudauerit: ꝯp̃hensoresq3 ĩter primores aulicos habuerit. Qui tñ nõ longo tp̃e in

Darõdellus moritur

Trimol⁹ ꝯp̃hendit

gr̃a p̄māsere: a curię negociis semoti. Trimolus aūt quatuor muttonū aureorū milib⁹ bueilo p̄solutis carcere liberat⁹ est. Et normāni agri cōstantiensis q mare accolunt cū ab anglis arma aduersus carolū regē ferre cogerent: ipsi hortāte quātep̄io multis hominū milibus ex plebe & aliquot nobilib⁹ collectis in anglos se cōuerterūt: atq; Cadomū ducētes ab isidiantib⁹ anglis itercepti partim occubuere: reliqs fugientib⁹. Quorū reliquias misso ambrosio de loro alēconius dux ad arma reuocauit. Ipeq; mox Abrincas cū plebeia multitudine p̄fectus: cū nihil p̄ficeret: assūpta quātula iualidi exercitus parte in cœnomanniā se contulit. Nec durauit in armis plebs: sed sensim dilapsa domū repetiuit. Caleti quoq; armis aduersus anglos desumptis Carnierū ductorē sequētes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frāciæ marescallus/ Galterus brusacus & Carlotus marestus: Dieppam anglis noctu sustulerūt. Qua occupata cū caletis iūcto exercitu Fiscanum Harfleū Monstiuiliariū/ Tancaruillā & insulā bonā in Caroli ditionē reduxere. Sed dissoluta militari disciplina: milites Petro marescallo nō audiebant. Petulce illiberaliterq; viuētes: p̄das nō mitius frācis q̄ ab hoste facientes: mulieribus iiurii: monasteriorū violatores: & ɔtemptores religionis. Hęc militū impietas agros spoliauit cultorib⁹: & domos effeci. desertas. Pręter arces & munitas vrbes nihil habitabatur. Igit̄ nihil parturiētib⁹ agris: miles annona destitutus ali⁹... lio diuertebat: quidā Carolū cōuenerūt opem ab eo viteq;... limoniā flagitātes: q̄n q dē fortunas suas oēs ei⁹ cā detriuiss... nt. Prouidit illis pi⁹ rex. & cui bene antea seruitū fuisset: dein... ceps quoq; illi miles obediētior fuit. Itaq; venablo anglo... ducentorū supra mille armatorū præfecto: sancti Eligii ce... nobio quod in iferiore normānia munitū est occupante: An... dreas lauali comes: & Loheacus cū Ambrosio de loro angl... s noctu petūt: & cenobii parte intercepta: ducētos ex host... b⁹ interimūt. Mox cū venablus

Plebis in constātia.

Dieppa frācis capta.

Militū insolentia.

Sācti eligij cenobiū capit.

ide suos eduxisset: Loheacus de lorusq; lazaiũ usq; ꝓgressi post atrocissimũ prȩliũ hostem superarunt: mortẽ oppetẽtib⁹ ducẽtis: ꝑter eos q in francorũ potestatẽ viui ꝑuenere. Venablus aũt cũ aufugisset: paulo post in suspitionem veniens a suarũ partiũ anglis capitis supplicio afflictus est.

Per eam tempestatẽ borbonius dux corboliũ & vicenmas data ꝑfectis locorũ pecunia recepit. Et potonus in picardiã excurrẽs abactis multis pecorib⁹: aduersãte maxīe comite luxẽburgo ꝑdã icolumis abduxit. Sanctũ quoq; dyonisiũ nocturnis isidiis ceperũt iohãnes noth⁹ aurelianẽsis & Petrus de rupeforti anglis ide extrusis. Vbi conseruandi oppidi cã Petrus cũ prȩsidio mansit: abeũte iohãne notho q aduersus anglos copias ꝓpararet. Moleste.n. hostis ferebat in cõspectu fere parisiorũ habere loco munitissimo militẽ francũ. Propterea cõtracto validissimo exercitu ex parisio mouẽs sanctũ dyonisiũ circũuallat. Cõuenerat ex finitimis agris in oppidũ ingẽs rusticorũ turba: qui vna cũ ꝑsidio muros tuebatur sperãs venturũ eis a iohanne notho subsidiũ. Atq; equidẽ iohãnes ipe milite stipat⁹ ad pontẽ meulanũ iam venerat cũ certus fact⁹ est quasdã anglorũ turmas ex gisortio iter ad sanctũ dyonisiũ facere: easq; ducere mathagonẽ & Thomã Kyrielũ. Eã ob rem ipe assumpt⁹ loheaco bueiloq; & ambrosio de loro: hosti obuiã pergens anglos partim cȩdit: partimq; capit: & mox ad pontẽ vnde venerat cũ prȩda reuertitur. Eius aũt põtis atq; arcis ad caroli ditionẽ cõuersio recens erat: ꝓcurata qdem a rãboello: & petro iallardo viris nobilib⁹. Erat a muro ꝓminẽs ad amnẽ sequanã latrina in quã cõscendentes lacam⁹ ferrãdusq; piscatores viã francis fecere: seducto pecunia custode anglo: qui pontis tutele erat ꝑpposit⁹. Fallendi angli auctor extitit franc⁹ quidã cui nomẽ erat imperator. Põte recepto ii qui in arce erãt deditione facta liberi abierũt. Interim dum Iohãnes noth⁹ aurelianeñ apud pontẽ meulanũ morat̃: durior idies erat sãcti dyonisii ob-

sidio: ita vt desperātibus auxiliū obsessis: cum nec esset vn de militi stipēdiū solueret: nec multorū dierum cōmeat⁹ adesset: Petrus de rupeforti viginti dierū inducias cum hoste cōstituit vt si intra eosdē dies suppetię a Carolo nō veniret oppidum hosti pmitteret. Per has obsidionis angustias viri cœnobitę monasterii diui dyonisii miserti fortunę obsessorū in stipēdiū militi argēti marcas qdringētas libere cōtulerunt. Interea dū subsidium expectāt angli nō ignorātes quid Aurelianēsis nothus de suppetiādo obsessis appararet: fossaꝫ sibi circūdāt in quā ex flueto quod extra oppidum est tantaꝫ diuersis riuulis aquā deriuāt: vt ad castelletū quod maiori ecclesię vicinū est redūdaret: extructis quattuor firmissimis ppugnaculis quibus adoriētes se arcere possent. Exactis induciis cū subsidii spe destitutū se petrus intellexit: deditionē fecit. militeq; vita fortunisq; saluis eduxit. Recepto oppido āglus muros munitionesq; deiecit: præter eas quæ ad monasterii tutamē ptinebāt.

Liberalitas religiosorum in obsessos.

Parisiani vero anglo parētes cuꝫ crebris incursionib⁹ se a frācis premi grauiter ferrēt: vilbium anglū qui apud pōtisaram in præsidio erat orant ciuitatis custodiaꝫ recipiat. Qui pontisaræ constituto sibi vicario Parisium cum bona anglorum manu se contulit. Nec multis post dieb⁹ per vilbii absentiaꝫ Pontisarenses anglos exosi ad Caroli ptes ꝯsiderationē suā ꝯuerterūt. Igiť die vna egrediēte pręsidio quod apud eos erat: siue vt frumētationē faceret: siue vt ex hoste spolia prędasq; reportaret: cū paucissimos in oppido cū suo præfecto Iohanne ripello relictos esse animaduertissent: ipi sumptis armis portas oēs oppidi obfirmantes anglos sine vlla tumultuatione cōpræhendūt. Præter tris q cū ripello in proximā portā euaserant Vñ tegulis lapidibusq; iactis: postq̄ frustra se tueri considerāt: in Pōtisarēsiū potestatē transiere. Qui confestim accito iohāne isulæ ade dño: hoiem orant: oppiduꝫ Burgūdi ducis nomie custodiendū recipiat. Consulto duce Iohēs Pontisaraꝫ in

custodiā accepit. Iam enī intercesserant collocutiões com ponendę pacis ꝯueneratq;: vt ad diē prędefinitū legati attrebatū mitterenť reconciliationis faciende ptātem habētes. Quamobrē anno salutis Millesimo quadringētesimo 1435
trigesimoquīto Attrebati pacis tractatores consedere. Im primis affuit cardinalis sanctę crucis roman⁹ legatus ordine cartusiensis Nicolaus noīe: cardinalis ciprius: quos epī sex comitabantur: & abbas veselaus. Caroli oratores fuere borbonioꝝ dux: comes richemont⁹ conestabilis: remorū archipsul cancellari⁹: vindocinensis comes regii hospitii primari⁹ magister: Christoforus haricurtus. Adam de cambray parlamēteī senatus primari⁹ pses. Guillerm⁹ quadrigari⁹ parlamēteus cōsul ecclię parisiensis decan⁹ & alii permulti ex francorū nobilitate non obscuri. Nec defuere britonū ducis alenconiiq; & barri oratores. Anglorū legationis hi pricipes cōuenerunt. Cardinalis vicestrēsis. Eboracensis archieps. Comites Hontitonus & suffort⁹ & non nulli ex dignitate ecclīastica viri cū pmultis anglię nobilibus. Burgundionū ducis hi primores fuisse tradunť. Leodius cameracensiū & attrebatensiū antistites: Nicola⁹ raulinus ducis cancellari⁹: gheldrensis: stampēsis: sancti pauli: vandemōtensis: niuernēsisq; comites: & alii iferioris nominis pceres quorū frequēs numerus erat: pter flandrensiū oratores. Cōsidentib⁹ pacis gr̄a cuiusq; partis legatis tametsi sanctę crucis cardinalis: plurimū eniterer irritatos pteritis bellis aīos ad ꝯcordiā paceq; pducere nulla ratiōe angloꝝ ptinaciā flectere potuit: vt cū carolo francoꝝ rege paciscerenť. Sz ꝯcilio abierūt re īfecta: pmittētes se alia aliqua die ꝯuēturos. Absentib⁹ anglis cardinalis nō propterea cœptū prętermisit: de burgūdi cū carolo recōciliatiōe mox afferēs mētionē. Quæ res sicut grata oratoribus fuit: ita finē habuit optatū. Nā post q̄ nicolaus raulinus burgūdus cācellari⁹ sui principis noīe longā orōnem habuisset: multa edisserēs q̄ a carolo rege dari ꝯcediq; duci philippo

Cōuentio apd attrebatū vbi leges pacis cū burgūdo posite sunt.

merito deberent (q̄q̄ oīa in rē ducis eēnt) nichil de petitis detractū ē. Itaq̄ pleraq̄ loca burgūdię finitima quæ regis campaniā versus erāt ad ducis ditionē p̄uenere. Arthesio quoq̄ adiūctę sūt. Ambianis ciuitas corbia mōdesiderius perona sctūs quintin⁹ & abbatisuilla cū pōtiuiaco & bolonię comitatib⁹. Quas terras sub caroli īperio parlamētoq̄ senat⁹ ditiōe dux possideret. Eas autē ciuitates quas posteri⁹ noīauim⁹ quæ ad amnē sommonobriā sitę sūt redimere carolus poterat quadringētis aureorū milib⁹. Fuere alię ad pacē ꝯditiones: quę quādoquidē absolutę hacten⁹ nō sunt: nec eas pficiēdi spes vlla manet: mortuis principib⁹: silētio a me prętereūtur. Permulta siquidē ꝯcordię gratia frāci oratores admisere quę si cōpleta oīa fuerit queadmodum carolo oneri erāt: ita honori atq̄ maiestati ei⁹ forent indecora. Sed reuera rerū oīm ea turbatio & calamitas p id tēpus fuit: vt iuri regio aliquid abnuēdū esset. Si eñ ab anglis burgūd⁹ nō discessisset: lōge difficillimū carolo erat vtrūq̄ hostē p̄uincere. Et philippus burgūd⁹ anglorū superbiā verit⁹ quos sibi aliq̄n dn̄ari formidabat libēs ab eis secessit. Reb⁹ fœliciter cōpositis oratores in legati romani cōspectu iurāt illibata seruare quę de pace dicta diffinitaq̄ extitissent: atq̄ ita pax p caduceatores magna oīm exultatiōe vulgata ē. Morit̄ eodē tpe ysabella caroli sexti vxor: fortunis (si reginā ꝯsideres) tenuis & paup. Quippe q̄ sub angloꝝ principatu degēs: eorū arbitratu vitam agebat priuatę fœminę nō absimilis: patientissima quidē & ad tpis q̄litatē se accōmodās. Nulla re magis irritata: q̄ q̄ carolū regē eius filiū incesto concubitu natū anglus diffamabat. Cadauer nobilissime mulier̄ quattuor tm̄ comitib⁹ naui aduectū apud sanctū dyonisiū sine vlla pōpa sepelit̄. Liberat̄ eisdē dieb⁹ renat⁹ dux barri q̄ apud diuionē burgūdię primariū oppidū a philippo ī custodia habebat̄. Ex eo tpe solus hostis anglus erat aduersus quē franci belligerarēt. Igit̄ apud pōtisarā agente conestabili & cū eo aurelia

Mors ysabelle Caroli m̄ris.

neñ notho: illo se ptulere cũ quingẽtis eqtib⁹ (philippi ius su) dñs de ternãdo. & symõ lallan⁹ strenuus auratę militię eques: quibus põtisarę relictis conestabił ad sanctũ dyonisiũ ab anglis desertã proficisci ɔstituit: oppidi instaurandi cã. Qua re cõperta: anglus ex parisiis obuiã pergẽs: a conestabili (frãcis a põtisara mouẽtib⁹) duriter excipit ad lapideũ pontẽ q nõ ꝓcul a sctõ dyonisio ad sequanã pertinet vbi quadringẽti angli periere: multis cũ thoma belmõte militũ pfecto captis. Prælio fœliciter gesto conestabilis sãctũ dyonisiũ occupat. Et turri q̃ veneni nomẽ habet ĩ quẽ aliquot ex fuga angli se recepant circũsepit. Ibiq; relictis q obsidionẽ cõtinuarẽt: cũ certũ haberet quosdã parisianos ciues pertesos esse anglorũ dñationis: atq; cupere Carolũ sibi regẽ adciscere: assumpto aurelianeñ. notho: aliisq; militũ ductorib⁹: per possiacũ noctu sequanã transmittens ad cartusiẽses q extra diui michaelis portã sunt / castra pomouit. De cui⁹ aduẽtu clam pdocti michael laileri⁹: iohãnes fontan⁹ & aliquot alii ciues cũ illuxisset: ppłm in hostẽ cõcitant: ad quos cõfestĩ cõueniẽtes thomas pigache⁹ iohãnes de sãcto benedicto: Nicolaus louueri⁹ / & Iacob⁹ bergeri⁹ magni iter suos nõis: anglos partim cędũt: ptim fugãt capiũtq;. Quorũ pleriq; sancti dyonisii portã occupare frustra nisi sunt. Nã ferree cathenę quę p omia fere viarũ vrbis cõpita erãt ꝓten⁹ trãsuersum tensę sunt & iter hosti pręreptũ. Ad hoc ex fenestris & tectis ędium nemo nõ in diffugientes anglos saxa & omis generis materiã demittebat. Alii per viam inuentũ hostem armis adoriebantur. Morinorũ aũt epus qui anglorũ se cancellarium gerebat: cum vilbio & mohiero mercatorum pręposito popłi seditionem declinãtes / in sancti antonii ꝓpugnaculũ se citissime receperũt: fugientẽ præpositũ dum pistor quidã amicus illi & perfamiliaris vt eum populo recõciliaret reducere conaꝛ a pposito vibrata ĩ eũ hasta occisus ẽ. Exaudito q in vrbe erat clamore conestabilis & q cũ eo frãci erãt

Cedunt angli.

Parisiani frãcos ad mittunt.

alii porta sancti iacobi refracta alii superatis muris: pleriq; nauibus quas in flumine sequana repererũt in vrbẽ peruadunt: nulla cęde facta. Sed ꝓpugnaculũ quo se hostis tuebatur obsessum ẽ. Ex quo iamiá mohierus delapsus apud pontẽ charẽtonum diffugerat vbi a suis ꝓdit⁹ in potestatem venit dyonisii de chailli equitis frãci: a quo nõ multo post precio redẽptionis accepto liberat⁹ est. Erat huius mohierii nepos brichãte⁹ qui turrim veneni apud sanctũ dyonisium a frãcis obsessam tuebaĩ: anglorũ partes ptinacissime secut⁹. Huic vt fidẽ facerẽt franci parisiorũ deditionis auũculi mulá illi repręsentãt. Qua cõspecta brichãte⁹ spem euadẽdi capiens: e turris pinna in subiectá se fossam pręcipitat: vbi ab iis qui rure in oppidũ ꝯuenerãt sine mora trucidaĩ: atq; ita turris recepta est: & qui in ea erãt vel occisi vel capti. Pacato parisiorũ tumultu: angli qui ꝓpugnaculũ obtinebant salutẽ desperãtes de deditione colloquium habuere. Itaq; loco cedẽtes abire liberi pmissi sunt: irridente eos plebe ꝙ nõ per ciuitatẽ: sed foras muros facerent iter. Cõfirmatis in caroli fide parisiis: conestabilis ad creoliũ mouẽs post q̃ quindecim dieruꝫ obsidionẽ frustra fecisset: inde abiit & sancti germani in laya arcẽ recepit: data pręfecto vt illá dimitteret pecunia. Eodeꝫ anno qui erat christianę gratię quadringẽtesim⁹. xxxvi. supra mille Ludouicus caroli filius viẽnensis dalphin⁹ Margaretá scotorum regis filiá vxorem turonis accepit. Neq; post dies multos angli põtisará cepere: frãcis extrusis. Erat enim tũ hyems horrida: & oppidi fossę glaciatę: & altissima niue terra albicabat. Igiĩ angli niuis bñficio admoniti lintheis candidis se amiciẽtes in ipsa niue cũ decubuissent: fallẽtes oppidanos: in fossas gelu cõcretas demissi: inde in muros atq; oppidũ repẽte inuaserũt: negligẽter excubãtibus francis: qui tãetsi vẽturos in se anglos accepissent: tñ neq; vigilias facere: neq; fossarũ glaciẽ effringere curauerũt. E põtisara se vix saluũ ꝓripuit iohãnes villeri⁹: & varẽbon⁹ bur-

Põtisara ab anglis capitur.

gundę cohortis ductor. Fratres autē duo genere nō obscuri ludouicus atq3 yndet⁹ cognomēto guitri portā q̄ daucri noīatur cū aliquot ex suis occupātes: postq̄ diu viriliterq3 angloru3 oppugnationē pertulissent: subsidii spe defecti: salui permittēte hoste abeūtes: portam reliq̄re: duob⁹ tantum anglorū potestati ꝑmissis: quos graui nescio quo crimine delatos capitꝭ amputatione affecerūt. Cepere prętere a monteargi & castella q̄da3: quę oīa paucis interactis dieb⁹ franci (ęre pręfectis ītpartito) receperūt. Missusq3 a carolo conestabilis ad castrū laudunū locū expugnauit. Cepit deinceps nemorsum: & deinde mōsterolū ad amnē yonam obsedit: ad quā obsidionē veniēte carolo ꝓfestim oppidum vi receptū est: & mox arx in quā thomas guerard⁹ anglus confugerat Caroli se potestati summisit: data pręfecto facultate abeūdi. Philippus itē burgundionū dux anglos calisiu3 occupare ꝑmoleste ferens: q̄ & sibi inimici essent: & ad aliq̄d a finitimis surripiendū prōptissimi: grādi ex flādria præserti exercitu ꝯtracto: calisiū obsidere maturauit. Vbi postq̄ mēses duos ꝯsedisset: pręliis cōpluribus militariter ꝑpetratis: tumultuāte flamingo exercitu: vix a suo duce flandrēses tēperauerūt: indignati q̄ tāto tpe domo abessent: pręserti in quotidiano periculo agētes. Itaq3 occiso iohāne horno nobilissimo equite: quem philipp⁹ peramabat: ipsi dimissa obsidione: & philippo cū paucis relicto: nullo ordine flandriā petiuerunt. Laboris siquidē impatiēs flādrus est: & crapulę assuet⁹ in armis nō durat. Dux nichilomin⁹ strēnue agēs: cum in se ꝓdeūtes anglos sustinuisset repulissetq3: cum ea quā habebat militū manu domū ꝓfect⁹ ē. Porro angli recept ex anglia maiorib⁹ copiis: ī arthesiū flandriāq3 īcursantes: mirū in modū grassati sunt: incēdia prędasq3 faciētes. Quos tandē burgūdus miles adors⁹ calisiū repetere coegit. Tētauit quoq3 philippus crotoyū arcē ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationē fabricata: cuius præfect⁹ fuit iohānes de croeyo.

Calisiu3 a burgūdo obsidet.

Sed mouētib⁹ in eū ex normānia anglis: relicta obsidione copias reduxit. Eadē tēpestate & fames & pestilētia parisios vexauit. Frumētaria eñi mēsura quę ē apud illos sextarius/ libris turonorū nouē venibat. Et p agros tāta erat armatoruʒ in agricolas impietas: vt vicis villisq; desertis/ in ciuitatē ɔfugerēt: nec erat illis anglorū q̃ francorū melior cōditio. Itaq; in hospitali domo parisieñ. quæ dei nomen hʒ nō pauciores fame q̃ pestilētia periere. Eā ob rē ciuitatis primores & īprimis richemōt⁹ alii alio se cōtulere/ tribus tantū ad ciuitatis custodiā relictis: adā cambracēsi parlamēti primo præsidente: ambrosio deloro pretore/ & symone carolo rationū regiarū prefecto: quē ɔputorū p̄sidēteʒ appellāt: viris quidē auctoritate prudētia atq; ī regē fide præstātib⁹. Quib⁹ inter cętera aduersa illud molestissimū maxime fuit: q; milites frāci q in p̄sidiis p munitissima territorii parisieñ. & finitimarū arciuʒ loca erāt: pecora sibi abigebāt ex agri colonis prędas nō min⁹ q̃ hostis faciētes. Neq; huic frequēti malo aliter q̃ p̄cio raptorib⁹ soluto occurrere poterāt/ præsidio videlicet militū destituti q pestilētem ciuitatē nō īcolebāt. Itaq; & agri colonis/ & ciuib⁹ ciuitas ꝓpe deserta erat. Accedebāt tot malis luporū crebrę in vrbē incursiones q supra octogita hoies cū p agros deuorassent: in vrbanos quoq; sęuiebant. Aduersus hāc beluā lege definitū premiū est: vt ꝓ singulis captis lupis solidi viginti ex fisco captori soluerēt: præter publicā erogationē quā plebs sua spōte venatorib⁹ īpēdisset. Nec defuit p id tēp⁹ philippo burgūdo duci a brugēsib⁹ aduersitas. quē ad se receptū clausis portis brugēses ꝑsecuti sunt: multis ex ei⁹ aulicis trucidatis inter quos adā villeri⁹ insulę adę dn̄s dū oppidi portā effrigere ɔtēdit: occidit. Quā temerariā seditionē ducētis rideorū aureorū milib⁹ apud ducem postea brugēses purgauerūt: p̄ter munera q ei⁹ vxori ysabellę portugallēsi vt virū placaret ɔtulere. Hec cū brugis gerunt: Carol⁹ apud bituriges ɔuētu hito pragmaticā sanctioneʒ

Frācorū militū inhūanitas
Misera parisiorū cōditio.
Luporuʒ incursus.
Brugēsiū seditio.

ad ĩsequẽtẽ modũ Basilieñs ꝯsilii duct⁹ auctoritate ꝯdixit.

Apud basileã eugenii quarti romani pontificis assensu cõgregato ꝯsilio / ii quib⁹ ecclīasticam tueri dignitatẽ mã datum erat leges cõi oĩm sñia rite digestas sanxerunt quas a carolo admitti / missis eius rei cã oratoribus / petierunt. Pragmaticae sanctionis capita

Legum haec capita fuere.

Romanus pontifex quoq; decẽnio generalem synodũ loco quem volet posthac cõgregato. Si negligens erit: potestas esto patribus id designandi. Cõuocati consilii locũ nisi necessum erit: pontifex non mutato.

Basiliensis contionis autoritas / & ipsius constantia decretoruȝ / perpetua esto: quae nemo vnq̃ / nec ipse roman⁹ pontifex tollere / infirmare / aut trãsferre presumito.

Romanus pontifex maiores ecclesias metropoles scilicet atq; ep̃ales collegiatasq;: aut eas quib⁹ abbates preficiũtur / & ecclīasticas dignitates / que per electionẽ sibi deligere rectorem consueuerũt nemini reseruato. Preter eas que iure scripto / vel romani principatus causa / sibi permittuntur. Huic decreto nõ cõtrauenito. Si intercedet causa praeter legeȝ faciendi / id apostolicis rescriptis exprimito. Idq; dum ad põtificatuȝ quispiã assumetur se seruaturũ iurato.

Ecclīa pastore destituta: ii penes quos ẽ eligẽdi ptãs die et loco definito cõueniũto. peccatorum suorũ cõfessionẽ agũto. & eucharistiã sumũto. Mox cõsidẽtes: p̃misso iure iurãdo / nõ negligẽter / nõ dolose / nõ timide / eũ q gerẽde dignitati sit ydoneus eligũto. Principibus fas nõ esto pro quopiam cõmendando molestis precibus / aut violẽta cõminatione premere aut cogere electores.

Electionis formã & electi merita confirmatores prelati inquirũto. Scribe & notarii moderatũ salariuȝ accipiũto.

Romanus põtifex quem sanctitatis normam pre se ferre oportet: huic sanctioni nequaquam derogato. Si contẽnet: & inde scandalum exurgat: ad subsequens vniuersale consilium deferatur.

Electiones tametsi pro canonũ auctoritate legitimę esse videbunt: si inde aut ecclia aut patria vl respublica turbari formidabit: cũ hmõi electio ad romanũ pontificẽ forte refert: & ea diligẽter examinata nulla dici merebit: alterã electionẽ iis quorũ refert indicito. Electũ vero confirmari aut bñdici ab alio q̃ ab eo / q sine medio electo supior ẽ fas nõ esto. Si in pontificis curia pręsens electus erit: a pontifice bñdictionẽ si volet recipito. iuramẽtũ postea suo plato pręstato. Secus q faciet: centũ aureoꝝ mulcta eũ castigato

Vniuersali synodo / eiusq; definitionib⁹ & decretis ois catholicus / etiã roman⁹ pontifex / eaten⁹ obedito: quãtenus fides & scismatũ explodẽda seditio postulat.

Quæ synodus / scõ spũ autore vocata cõsedit eã / sicuti constãtianę contionis patres definiere a xp̃o deo autoritatem protenus obtinere credito.

Ecclesiis dei eos sacerdotes & pastores pręficito qui doctrina sint & vita illustres vt creditũ sibi populum sollicite instituant. & deo obedientẽ gratũq; reddãt.

Expectatiuis propterea gratiis / vnde plurima oriri mala constat locum esse non sinito.

Beneficia (viuo eorũ rectore) nemini reseruato. Cũ aũt administratore vacabũt: eoꝝ quib⁹ cõferre oportebit mores & merita / graduati ne sint an secus cognoscito.

Decretũ de theologo p quasq; metropoles prębẽdãdo ad ep̃ales quoq; ecclesias extẽdito. vt in illis prębẽda theologo cõferat qui in aliqua generali academia decennem lr̃is operã nauauit. Bñficio donat⁹ verbũ dei prędicato. & per quasq; hebdomades semel atq; iterũ sacras lr̃as audire volẽtib⁹ explanato. Neglıgẽti quottidiana ecclie stipẽdia subtrahito.

Porro de iis qui gradu alicuius disciplinę prouecti sunt / hunc ordinẽ obseruato. Primũ post hanc sanctionẽ vacuũ possessore beneficiũ doctori vel licẽtiato vel baccalario conferto. Duo deinceps q̃ rectore carebunt bñ merẽtibus clericis concedito. Quod his duob⁹ successi

nũ erit/ illud graduatus obtineto.

Igit scholastici gradu insignes sua noĩa bñficiorũ collatorib⁹ dũ quadragesima agit scripta quotánis tradunto,

Bñficiorũ pręter hoc decretũ collatio facta inanis esto.

E locis q̃ ab vrbe quattuor dierũ itinere distát in ius vocádi romá/ nisi in maioribus causis fas non esto.

Qui dáno aut iniuria grauabit/ eũ q proxim⁹ est supior appellato: si tale est damnuz: quod p eius sñiam restitui possit. Alioquín si ad romaná ecclesiá iudex p exẽptionez pertinebit/ cám definiẽdá ad eũ q eiusdẽ regionis est iudicẽ (si metus abest) põtifex cõmittito.

A grauamine/ aut interlocutione iudicis secũdo nõ puocato. Eũ qui frustra atq; inaniter añ latá sñiam appellat quídecim florenis/ prӕter cętera litis impensas mulctato

Triennẽ alicuius bñficii & quietũ possessorẽ nõ turbato. nisi hostilitate/ metu / vel graui impedimento tardat⁹ eris: ne p triennũ impetere potueris possidentem.

Cardinales vigintiquattuor tm̃ diuina & humana sciẽtia eruditos/ annorũ triginta boni nois & generis legitimi qui reipublicę xpianę cõsulere possint/ põtifex de suoruz fratrũ consilio pręficito.

De dignitatib⁹ & beneficiis ecclesiasticis quibusuis collatis aut ꝯferendis nihil prorsus/ sed neq; annatá/ neq; fructuũ primitias/ neq; vt vulgo dicit deportũ põtifex exigito. Notariis & scribis mercedẽ/ qui bñficiũ recipit soluito Huius decreti pręuaricatori pœnaz symoniacis debitá infligito. Nihil prӕterea iuris aut tituli in bñficiis cõtra hác ꝓhibitionẽ impetratis sibi adquisitũ intelligat.

Clerici q ecclesiarũ & diuini cultus obsequiis deputant rem oẽm diuinaz & dei laudes sancte: distincte/ & grauiter celebranto. Ad iesu nomẽ caput reuerẽter demittũto. Decanos & reliquos per ecclesias pręfectos huius statuti prӕuaricatores castigato.

Consuetudinẽ qua inductũ est: eũ q in aliqua horaruz

choro affuerit oim distributionũ participẽ esse tollito. Id qꝫ ad decanos & prępositos qui suarũ pręextu dignitatũ rei diuinę non assunt extendito.

Quos noueris dũ res diuina agit̃ p ecclesiã aut iuxta illã deambulare aut cõfabulari totius diei quo hoc fecerint distributionibus priuato.

Iterum vero in hoc ipo delinquẽtes vnius mensis stipẽdiis mulctato.

Tabulã vbi designent̃ ii q definitis hebdomadibus sua officia exequi debebũt in choro appendito. Negligẽti totius diei stipem denegato.

Fidei symbolũ nõ trũcato. sꝫ ad verbũ absolute decãtato

Camœnas vulgi in ecclesia canere laycos prohibeto.

Rem diuinã quam missã appellamus sine ministro nũq̃ celebrato. Dũ eã facis vocẽ exaltato: quę a circumstãtib[9] exaudiri possit. Secus agẽtẽ corripito.

Canonicos q se creditorib[9] obnoxios ita cõstituũt / vt si statuto die debito se nõ absoluerint interdicto rei diuinę cohibẽtur / a stipẽdiis ecclesię toto trimestri abstinẽto. Nec quicq̃ inde / q̃diu diuinis abstinebũt percipiunto.

Solẽnibus diebus dũ maior missa fieri debet / capitulũ nõ cogito. per integrã alioquin hebdomadam trãsgressores quottidiana stipe priuato.

Spectacula / ludos / comessatiões / choreas / nũdinationes / ludibria / & laruatas psonas incedere / ab ecclesia & sacris locis arceto. Cõtemptorẽ clerũ trimestri ꝓuentu abstinere iubeto. Reliquos cẽsura ecclesiastica cohibeto.

Clerico cuiusuis status cõcubinã fouẽti / a secũda hui[9] sanctionis promulgatiõe nõ resipiscẽti / beneficiorũ suoꝝ perceptione mẽses tris interdicito. & eos fructus ĩ ecclesiarũ vñ percipiunt̃ vtilitatẽ impendito. Hãc aũt ꝯstitutionẽ in synodis & capitulis ꝓmulgari quotannis impato. Nec minus laicos admoneto nullam præter legitimã vxorem turpi copula contingere.

Excõicatos añ latã sñiam & reuera denũciatam nõ vitato. Nisi tã notoria excõicatio erit: quę nõ valeat ignorari.

Nulli oino gẽti cõitati vel loco sacris interdicito: nisi p semet/ aut p priuatos aut officiales id est p suos magistratus culpã admisit. Iniquũ siquidẽ est ob vnius cuiusq; priuati hominis delictum ferire insontes.

Nullius lr̃is quib⁹ quẽpiam bñficio aut suo iure se abdicasse narrat/ nisi testib⁹ aut fideli documẽto id factum esse constet credito.

Hęc cũ carolus satis enucleata digestaq; esse cõperisset: Indicto apud bituriges cõsilio pragmaticã quã vocãt sanctionẽ tulit. Eamq; in parlamẽti senatu pmulgari mãdat: anno xp̃ianę pietatis. cccc. xxxviii. supra mille nonis iulii. 1438

Quã regiã (autoritate basilieñ. synodi) factã ↄstitutionem q deinceps fuere romani põtifices non secus ac pniciosam heresim execrati sunt: q eã nemo pontificũ dissoluto basilieñ. ↄuentu probauerit. Vetustissima eñ cõtentio de vniuersali ↄsilio/ & romano pontifice vtrũ maius sit hacten⁹ inter ecclesiasticos perseuerat. Quo mea sñia factum est: vt generales synodos cogere põtifices detractent: formidantes suã tã late patẽtẽ (ne dicã vsurpatã) auctoritatẽ ↄsilioꝝ decretis cohiberi. Itaq; ea est hodie illoꝝ sublimitas & amplitudo: vt pui habitis regibus licere eis oia glorient. Neq; qppiã ad põtificatũ mea ętate venit: q dignitate adepta ñ statim suos nepotes magnis opib⁹ & principatu donauerit.

Eodẽ anno richemontus meldim ciuitatẽ post quidecimũ obsidiõis diẽ multis anglis interẽpti expugnat. Mercatũ aũt in quo erat validũ pręsidiũ hostis fortissime tutatus est. Aduenietib⁹ pręsidio dorceto comite atq; tallleboto: q nacta in flumie matrona naui i mercatũ nouũ ꝑsidiũ induxerũt post biduũ inde abeũtes. Cęterũ diligẽti oppugnatiõe attriti ãgli: suis fortũis saluis deditionẽ fecere Mercato a frãcis recepto cũ rex parisiis eẽt accito richemõto eũ cũ igẽti exercitu i normãniã mittit: quẽ mox secuti sũt alẽ Meldis capitur

conii dux iohānes & andreas lauallus marescallus multis armatis stipati. Hi oms abrincas petētes ciuitatē obsidēt. Est aūt vrbs in colle mediocriter edito ad occeanū britānicū sita normānorū ditionis. Ibi cū dies circiter viginti cōsedissent dorcet⁹ comes: dñs de scalis/ & tallebot⁹ āglorū pfecti frequētib⁹ copiis cōtractis: ad vicū sancti leonardi duob⁹ tm̄ passuū milibus a francorū castris distantem sua castra admouere: nō pcul a gilberti ponte/ qui supra sceam amnē inter vtrūq₃ exercitū erat. Vbi nō pauca leuia vtrinq₃ prelia cōmissa sunt: aliis sceam transmittere conantib⁹/ aliis trāsitū phibentib⁹. Tandē cōspicientibus francis amne superato anglus in abrincas euasit: Qui mox eruptione in frācos facta acerrime pugnauerūt. Frāci aūt mutato loco pōtorsonem versus castra reduxerūt. Sub his dieb⁹ sanctā susannā buell⁹/ pdēte eā anglo noctu cepit: q cū ad alenconiū ducē pertineret: buellus tm̄ sibi inuito duce obtinuit. Nō satis carolo fortuma fuerat iimica: nisi a filio quoq₃ pientissim⁹ offenderetur pater: tot per superiora tēpora turbationib⁹ vexatus. Ludouicus erat ei fili⁹ dalphin⁹ viēnensis/ qui tradit⁹ a patre marchię comiti liberaliter imbuēdus. postq̄ adoleuit/ pręceptoris eruditionem aspernatus nyortū se recepit. Accersitoq₃ iohanne borbonio & iohanne alēconii duce: abiecta tutela/ libere se post hac viuere pfessus est: quippe q & ętate & rerū cognitiōe ydoneus esse sibi videretur negocior₃ regni administrationē gerere. Addebāt ludouico aios ipse dux/ atq₃ antonius chabānus/ Iohānes de rupe Pictauię senescallus: Petr⁹ de ambasia: & alii cōplures nouarū rer₃ pcupidi: qui aliquot iam ciuitates ad defectionē sollicitare cœperūt. Nā ii oms cōiuratione Pictauis facta: Ludouicū a patris cōione maxime auertebant. Quorum cōspiratio pragueria dicta est. Ea re per marchię comitē carolo delata cōfestim ad ciuitates scribit: ne dalphino eiusq₃ sectatorib⁹ audiāt: ne ve eos ad se admittant. Interim dalphini factionis auctores ex ny

Abrincę. Ludouici in patrem cōiuratio

orto ad sanctū maxentū ꝓgrediētes arcem (iaqueto quodam ꝓditore) excipiunt: atq; in oppidū cœnobiūq; conuersi: loci dominā fortunis oībus spoliauerunt. idē cœnobio facere festinātes. Verū iohānes sachetus oppidi municeps cū tribus & viginti suarū partiū studiosis vestibulu3 quod crucis appellat̄: tādiu aduersus dalphinates defensauit: donec ex Pictauis vbi carolus agebat subsidiū impetraret. Abbas quoq; & cœnobitę obseratis ecclesiæ portis fornicē cōscēdētes testudine effracta in hostes saxa deiiciebant. Qui audiētes regem ad se cū copiis ꝓficisci / prædis abactis diffugere: Carolus aūt hora noctis septima cu3 venisset: laudata abbatis diligētia / monasteriu3 ꝓuentibus atq; priuilegiis donauit. Qui in arce inuēti fuere paucis exceptis vltimū suppliciū subierunt. His ita gestis carolus nyortū adoritur. Vnde mox ad borboniū ducē se ꝓripuerunt dalphinates. Quapropter nyortenses nulla rebelliōe adhibita carolo se dedere. Captus in arce est iaquetus ille ꝓditor & in ꝑtes quattuor mēbratim dissect⁹. Cognito ꝙ dalphinū cū suis dux borboniorū recepisset cōsiliorū particeps factus: copias in borbonienses carolus ducēs cōplura loca cepit: multis regionē damnis afficiēs. Hęc agente carolo: dalphinus sanctū Porsanum occupat belli fortunā experturus. Rex vero nūc rionē / nūc claromontē incolebat: borboniū agrū incursantib⁹ suis. Hęc ciuilis pestis sexto postq̄ ceperat mense itercessore comite deu quieuit: dalphino in patris gratiā redeūte: q postea apud regē vixit. Cōspirationis aūt anctores venia a Carolo īpetrata & regio diplomate firmata: quiq; in suas domos abierunt

Per hos dies obsidentib⁹ harfleū anglis: franci duce notho aurelianeñ. valida manu mouētes: cū anglorū munitiones penetrare nō potuissent / harfleū tandem p̄sidio saluo & monstiuillariū hosti ꝑmisere. Atq; eodem anno Carolus aurelianorū dux qui post blanchianā pugnā in angliā ductus quiq; & viginti annos in custodia angliæ reg3

Harfleu3 ab anglis capitur.

Liberat dux aurelianensis.

fuerat solutus est: quater centũ aureorũ milib⁹ ꝓ ipsius liberatiõe numeratis. Hic cũ in sancto audomaro reuersus ageret: philippi ducis burgũdię neptem Mariam deuẽsis comitis filiã despõsauit multis a duce donis honoratus.

Egidius de raya. Eodem tẽpore egidius de raya frãcię marescallus fortib⁹ visus plerosq; ĩfantes peremerat: quorũ sanguĩe futura auspicabat̃: prĩcipatum affectãs. Qui britonũ ducis iussu cõpræhẽditur: & mox veritate maleficiorũ per Petrũ hospitalem ducis cãcellariũ cõperta: duplici cruciatu eodeʒ fere momẽto afficitur. Extabat ad tormẽta furca: ad quã Egidius illaqueatur scabello supposito / cui pedib⁹ adniteretur. Circum quẽ accenso igni & scabello deiecto: cõfestim strãgulatur & vrit̃. Est rupes in ĩferiore normãnia ĩstar ĩsulę in mare ꝓminens: ĩter diu bis atq; noctu ęstuariis maris tribus partib⁹ alluta: quã grauillã ĩcolę vocant eã girardi villam primo dictã fuisse accepi: eam cũ alternis expugnatõnib⁹ frãci angliq; diuersis tẽporib⁹ possedissent: angli tandẽ instaurãt valide illã munientes: vtpote q̃ inexpugnabilis esse fortificatiõe facta videretur: & quã deĩceps validissimo præsidio tenuerũt. Et frãci quoq; eodẽ exemplo louueriũ diu desolatũ a normãnis oppidũ: auctoribus potono Salʒardo & ãtonio chabano muniũt: nõgẽtis militib⁹ p̃sidio adhibitis. Extruxerũt p̃terea ad sequanę ripã ligneũ ꝓpugnaculũ: quo rothomagũ nauigio adire eos q̃ supra aduersum amnẽ incolebãt / ĩpedirẽt. Cõchas item Petrus bressayus & floquet⁹ dedẽtib⁹ se anglis cepere. Et katherina caroli septẽnis filia philippi ducis primogenito despõsata est: vt q̃ inter prĩcipes beniuolẽtia cõuenerat: sacronuptiarũ fœdere ꝑduraret.

Tartas. Est in vasconia oppidũ tartas nõ ignobile ad dñm de albreto spectãs. id cũ frãci tenerẽt / burdegallus senescall⁹ cũ captabusso & quibusdaʒ anglis circũuallauit. Cõtritis tandẽ ĩ obsidione mẽsibus fere septem ĩteruenĩẽte albreto ad insequentẽ modũ cõuentum est. Oppidum in frãcorum potestate permaneret: Carol⁹

albreti filius in eo prefecturam gereret. fidem tamē datur⁹ burdegallo senescallo: nullā se vim aut bellum ex oppido aduersus anglos illaturū: liberū anglis in oppidū ire redireq; negociādi causa. Frācis quoq; permissum esse burdegalę aliisq; locis anglicæ ditionis cū anglis mercatorū more cōuersari. Has ꝯditiones si carolus aliquādo obseruare nollet: licere illū tertio ante ꝑteritas conditiones mense id marescallo prędicere. īfra quod tēpus si frāci pręlio superarētur locū dederēt. Sin cōtra: oppidū sibi possiderent. Carolo interim qui minori ætate esset aliquot ex francis anglisq; cōsultores designarent. Re vt scripsi confecta quisq; quo voluit digressus est. In campania nōnullę frācorū cohortes cū per summā iniquitatē per agros palātes oēs passim spoliarēt: Carolus rex trecas petit: & imprimis borboniū nothū crudeliter armis abutentē in amne alba extinguere iubet. Plerisq; militū ꝑfectis par faciētib⁹ officio amotis: decernēs milites posthac vicis relictis vrbes vel arces īcolere: & eis stipendiū ex publico dari: quo sine iīuria quietissime alerētur. Ordinatis apud campanos rebus: cū per picardiā simile Carol⁹ effecisset: creoliū mittit coytiuū marescallū & hyrū qui arcem oppidūq; ad eā partē quæ bellouacos spectat obsiderent: ipse vero per Siluanectū viam carpens: ad alteram fluminis ysarę ripam castra admouit: reliquā oppidi partem obsidēs. Fuit illic oppugnatio frequēs & aliquot locis tormentorum iactu muri deiecti: quo īterdum frāci conscēdentes manu cum hoste conferebāt: conspiciente eos rege. Quapropter colloquio cum frācis de deditione habito: Guillermus poytus oppidi ꝑfectus libere cū suis abire permissus / arcē oppidūq; reliquit. Creolio recepto ad sanctū dyonisiū veniens carolus īde pontisaram copias omēs admouet: in cœnobio maubussono qđ mille ab oppido passib⁹ distat diuersat⁹ Reliquo exercitu veteres macerias quę e regiōe oppidi pascua versus sunt occupāte. Quod ii q in ꝑsidio erāt aduertē

Stipēdiū militib⁹ assignatū vt vicis relictis arces īcolerent.

Creolium capitur. Pōtisara obsidetur

tes: statim oppido erũpũt: cœnebiũ vbi carol⁹ agebat impetẽtes. Fit igit̃ vtrinq; atrox p̃liũ: sed cedẽtib⁹ anglis frãci ad põtẽ vsq; & ꝓpugnaculum quod in eo hostis extruxerat anglũ ꝑsequunt̃. Ibiq; subactis fossis & palis humo defixis: nocte illa se cõtinuerũt donec ex parisiis deductis nauib⁹: amnẽ ysarã q oppidi muros pręterfluit trãsmiserũt: eaten⁹ q̃ diui martini cœnobiũ extitit: quod ioachin⁹ roaldus/ thealdusq; valẽpargn⁹ cũ aliis q̃busdã festinãter occupãt. Fossis p gyrũ cœnobii ꝑductis: cum oppidũ fere hoc modo circũsessum eẽt frãci ꝓpugnaculũ põtis anglis deiectis capiũt. Libera erat porta quę Rothomagũ ducit q̃ ingredi host̃ egrediq; poterat: ita vt p eã tallebot⁹ sępe & deinde eboraceñ. dux cõmeatũ suis iportarẽt: frãcos nõnũq̃ ad pugnã ꝓuocãtes. Sed loco se mouere ordinẽq; deserere temerariũ esse ducebãt franci: quorũ maxime sollicit⁹ Carol⁹ erat: diligẽtissime oĩa ꝓuidẽs quę obsessorib⁹ ꝯuenirẽt. Nam p ambrosiũ delorum parisiorũ prętorẽ ingẽtem cõmeatum ad suos per amnẽ sequanaʒ ysarãq; iportare fecit: hoste maxime iuito atq; sũmopere repugnãte. Quod cũ ꝓhibere dux eboraceñ. Tallebotusq; nõ possent: p Possiacũ vbi regẽ cõpræhẽdere Tallebot⁹ sperabat/ iter faciẽs: cum oppidũ penit⁹ populat⁹ ẽ: vna cũ eboraceñ. duce in normãniam se ꝯtulit/ relicto apud põtisarã cliptono eq̃te anglo cũ fere mille armatis: quib⁹ eboraceñ. fidẽ abiens dedit de subsidio obsessis statuto die conferẽdo. Digresso duce carolus accersitis præfectis q p vicos finitimos in statione erãt/ tormentis muros quatere cœpit: & tẽplũ diuę marię quo ad ꝓpugnaculũ hostis vtebatur (quia ꝓpe muros extrinsec⁹ erat) expugnat. Et tertio post die oppidũ circũquaq; oppugnare iubens magno oĩm milituʒ aĩo nixuq; exupat: occisis quingẽtis anglis captoq; cũ aliis multis p̃fecto. Ex francis quinq; ad summũ desiderati sunt. Laudatus est imprimis coytiu⁹ admiraldus q ad obsidioneʒ atq; expugnationẽ singularẽ operã nauasset: nomẽ quoq; sibi

cōparauit iohēs bureus q tormētis & belli machinis p eos dies præfectus erat obscurus antea & mox īdustria atq̧ diligētia regi acceptus. Ea victoria bñ fortunat⁹ carolus parisiū veniēs a ciuib⁹ magna celebritate except⁹ est. Eadem tēpestate Iohēs floquetus quorūdā ciuiū ope adiut⁹ ebroicas cepit: pforato ab aliquot incolis muro: per quē floqt⁹ est admissus. Et licet in mercatū cōfugiētes angli se turrib⁹ tignisq̧ circūfulsissent: mox tñ partim interēpti: partimq̧ capti aut clā (reserata ciuitatis porta) elapsi sunt. Subiiciā vnū quod militē cautū reddere possit. Ex pōtisara cuꝫ nō pauci captiui in arceq̄ coruila dicit̃ nō lōge a carnoto in vinculis haberent̃: vnus ex eis vt reliquorū redēptionē ꝓcuraret dimissus: franciscū aragonensem q anglorū partiū erat cōueniens: narrat q̄ negligēter castellū a francis seruaret̃ facile factu esse arcem occupare: prędari quę i ea eēnt & inde vinctos eximere. Re cognita frācīscus cohortē nō ꝓcul a loco in isidiis noctu locat. inde cū illuxisset quattuor ex suis habitu rustico īdutos pomorū saccos raporūq̧ oppletos humeris tanq̄ venales importare in castellū mādat: qui nullo ꝓhibente arcem igressi (pars em̃ pręsidii loco aberat: pars adhuc somno tenebatur) in cubiculū pręfecti euadunt: eūq̧ dormientem comprehendūt. & mox ex insidiis ꝓripiens se hostis arcē & quę in ea cōperta habuit occupat. Atq̧ ita solutis captiuis reliquam p̄dam Rothomagum traduxit. Ignauię pœnas digne luit qui inimico ꝓximus sibi diligenter nō cauet. Eniuero periere aliquando toti exercitus sibi nimiū indulgētes/ & nō attendentes quid hostis moliatur. Anno insequēte qui fuit christianę gratię. ccccxlii supra mille Tallebotus mille quingētorum delectorum anglorum ductor non procul a Dieppa maritimo oppido quod a francis tenebatur castra ponēs in colle qui polletus ab icolis dicitur ꝓsedit. extructa ibi lignea grandi admodum turre: quā multis tormētis & machinis bellicis cōmuniuit: vt ide oppidi muros crebris ia-

Nota.

Dieppe obsidio.

1442.

ctibus peteret. Erat ad oppidi tutelā carlot⁹ mareslus trecentos secū egregia virtute milites habens. Ad quē paucis post dieb⁹ iohānes aurelianeñ. nothus cū circiter mille armatis veniēs: postq̄ locum militēq3 recēsuit arturū de longauilla & thomā droynū sexcētorum manu militū stipatos ad vetus præsidiū adiungēs dieppa egressus est. Misit præterea carolus rex alterum subsidiū obsessis. Cui pfecit thedoalū burgēsium: assignato illi guillermo ricaruillo cētum equitū præfecto. Firmata tanto presidio dieppa frāci Talleboto cum potēter resisterēt: ipse paulopost abiit: relictis ad obsidionē pagēdam sexcētis anglis quib⁹ preerant guillermus poytus & iohānes rippellaus. Procedēte tempore postq̄ hostis ad dieppa3 ptinaciter sedet: Ludouicus Caroli fili⁹ viēnēsis dalphinas patris iussu ingēti collecta militū manu ex pictauis dieppā petit dissoluēdę obsidionis gratia. Qui secūdum amnē summonobriā iter faciens: obuios sibi excepit sexcētos supra mille milites qui ei in ea expeditione obsequerētur. Eorum primi ductores extitisse referuntur sancti pauli comes: domicellus de cōmerci / Gaucurtus / castillionis lauali comitis frater: & eius castillioni domin⁹ qui ad amnē matronā est. Accessione huiusmodi procerū instructior factus dalphin⁹ abbatisuilla3 se contulit: quo thedoalum burgeñ. ad se venire iubet. Is vbi aduenit: ꝯsilio de re gerēda capto: thedoalū cū trecētis militibus præmittit: q ad anglorū castra cōmeatū inuehi ꝓhibeat: ipe paulopost reliquas copias Dieppam ducit: vbi postq̄ militē ex labore paulisp recreatū habuit: occidente iam ꝓpe sole sexcentū ꝓbe armatos ad collē vbi hostis cōsidebat ꝓficisci imperat. Fuit mox illa cōtinuo fere ymbre madens nec ꝓpterea erumpere in frācos destitit hostis: q̄q̄ acri pugna in munitiōes suas regredi a francis cogeret. Postridie dalphinus dieppā mouēs in collē polletū in cōspectu hostium copias sistit. Habebat eñ fabricatos ligneos pōtes ad transmittēdas fossas quib⁹ se anglus p ambitum

ligneæ turris circūsepserat. Igit secūdo die postq̄ ad colle3 successit: pontes rotis prouectos ad fossas admouēs: mox signo dato oppugnare turrim festinat. Nec segniter hosti3 obstitit: & insilientibus in eū francis summa vi ꝯflictatur: hos saxis opprimēs: alios telis sagittisq̄ vulnerās. Ad primū cōgressum octoginta franci cęsi sunt: trecētis & supra grauissime sauciatis. Quib⁹ integri hortante ludouico succedentes oppugnationē nequaq̄ deserebāt: dalphini præsentia: anglorū quoq̄ odio vehemēter animati. Nec defuere dieppēses: Qui balistarios sexagita educētes crebris scorpiōib⁹ hostē ne e turris muro tuto ꝓpugnaret: ꝓhibebāt. Eapropter instāte atrociter frāco milite: expugnata est turris: trecētis anglis īteremptis/ reliquis captis cū guillermo poytto: Iohāne ruppallo & Talleboti notho qui in dieppensiū potestate3 venere. Qui aūt frācę originis erant oēs suspendio affecti sunt cū aliquot anglis qui āte oppugnatam turrim dalphino cōuiciati fuissent. Tam firmo ꝓpugnaculo dissipato: tormēta quę in eo erant in oppidū dalphinus transtulit. Laudatis militibus ciuibusq̄ quorū diligenti opa pta de hoste victoria erat. Dedit item oppidanis munera ad sarciēda damna q̄ obsidiōis tēpore ꝑpessos esse cognoscebat. Insequēti anno. M. cccc. quadragesimoquarto de duorū & viginti mensiū inducis inter franciæ anglięq̄ reges cōuenit: pmissa vtrinq̄ libertatē merces cōmutādi atq̄ īter se negociādi. Per quod īduciarū tp̄us ne milēs ocio torpesceret sicilię regi Carol⁹ suppetias tulit aduersus mettēses: & quosdā lotharīgię īcolas q ei nō parebāt. Admonit3 mettēsib⁹ obedire cū dicto audiētes non eēnt: eos carol⁹ circūsedit mlt3 copiis & dalphini p̄ntia pōtes. Firmata obsidiōe/ romanus īpator de heluetiis q̄st⁹ q̄ īpio rebellarēt: carolū p bourgalemoniū germanū īsignē eqtē orat ptē militū sibi ꝯtra desciscētē a se heluetiū cōicet. Ea res cū īgrata regi nō esset: dalphinū basileā cum copiis mittit. assistēte illi bourgalemonio fœderici militis p̄fecto 1444. Expeditō ī mettēses

In heluetios. Dum autē viam pergit heluetiorū nō contēnendā manū non lōge a basilea offendit: in quos cū in hortos quosdā se recepissent arma cōuertens: bourgalemoniū ante alios amisit cū aliquot aliis interēptum. Fudit nichilominus hostem & ad vnū occidit. Inde ad sanctū hippolitū mouens spe oppidi cōfesti oppugnādi: cū id frustra conatus fuisset: habuit tn̄ sibi obtemperātes oppidanos. Sed frācus miles suo more ex agris prædas agēs furētē gentē in se excitauit: ita vt diuersis locis cōsociati heluetiorū manipuli nō paruā copiarū partē occiderūt. Igit bourgalemonio mortuo fuisq; parti occisis dalphinus regionis asperitate cognita ad patrē qui apud nantiū lotharingiæ primariū oppidum erat reuersus est. Quo se cōtulit comes suffortus anglus ab henrico ad carolū missus q caroli filiā regi suo vxorē peteret. Necq; id comiti denegatū est. Præerat mettēsibus iohānes vitotus barbarus & feris moribus hō. Hic equo insigni vtebat: in cuius cauda assutū erat tintinabulū vt ingrediēs egrediēsq; sæuus impator audiret: atq; cognosceret. Adeo quidē inhumanus vt ex suis aut ex hostibus captum neminē precio redimi sustineret. Si autē cōpertum haberet fœminas vrbe egressas de virorū liberatione ptractasse: eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatē vicit ciuium puidētior modestia. Fatigati itaq; diuturna obsidiōe mettēses: regē muneribus placāt: ducētis scutorum milibus belli impēsas cōpensantes. Rebus ad hunc modum ordinatis: Carolus cathalaunū pfectus est. Sub idē tēpus cum ecclesię synodus basileę haberet: eugenius pōtifex romanus cognito q patres qui cōsilio aderant eū a pōtificatu amouere studerent: synodū ferrariā & inde florētiam trāsferre laborauit.

Ductor mettensiū crudelis.

Felix sabaudus papa. Vnde basiliēsis synodus amedum sabaudū qui solitariā vitam apud rapaliā viuebat in pōtificē quē fœlicē noiauit assumpsit: Interī mortuo eugenio cū romani cardinales thomā de susanna eugenio substituissent nicolaum quintū eum appellantes: orto in ecclesia scismate Caroli maxime

opera cōtētio sopita est: cōcessa fœlici p sabaudiā amplissima legati potestate. Per eosdē dies tāetsi inter reges frācorum atq; angliē inducię ,pcederent: Frāciscus tñ surien⁹ cognomēto aragonēsis tumultuaria armatorū manu feugeras q normānię finitimę sunt ad britāniā ptinētes circūuētas cępit atq; populat⁹ est. Qua de re britonū dux apud carolū per nūcios qstus: ostēdit hanc in illū cōtumeliā ab hoste illatā esse: inducias illibate cōseruantē/ decere ab anglo repetere quod per nefas abstulisset. Querela ducis accepta: carolus ad anglię regē & sombressetū ducē iohānem hauartū & guillermum cousinetū ex suis aulicis mittit: q res ex feugeris induciarū tpe a frācisco surreptas repeterēt. His respōsum est franciscū aragonēsem id nō ex sententia regis cōmisisse: factum neq; regi neq; sombressetō placere. Quod vt carolo sombressetus psuasuz faceret: per nūcios idē significat petēs vt ob eā rem nichil de induciis nouaretur. De accepta autē iniuria si oratores louueriū mitteret/ eodē venturos sombresseti legatos: qui ꝯtrouersiā pariter cōponerent. Id carolo cū gratum fuisset: dies cōuentioni apud louueriū dict⁹ est. Ibi dū oratores ꝯsultant: interī de tollēda anglis pōtisarcha fortissimo ad sequanā in normānia oppido Floquet⁹ ebroicēsis prętor vir bello strēnuus consiliū capit. Vector quidā quadrigari⁹ solitus p id oppidū iter crebro facere: & eam ob cām anglis iam not⁹ prouiderat aīo eius loci præsidiū negligēter agere: neq; satis oppidi custodię attētum esse. Igitur rē a se frequēter aīaduersam ad Floquetum iacobūq; de claromōte & dominū de maulgnio belli peritos defert. petitq; sibi aliquot delectos milites attribui q illuz ad id negociū iuuēt. Designant imprimis duo: q singulis securibus desumptis lignarios se fabros simulātes vectorē comitant. Quos singulatim alii lōgo īteruallo nē multitudo suspitionē faceret subsequūtur. Qui oēs definito iter eos die ad cauponā quę in suburbio est hospitii prętextu cōuenere. Hui⁹ autē cauponę hospes

iniuriaȝ supra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorãs quadrigari⁹ ab indignãte ob iniuriã hospite cubiculũ seorsum petit vbi ipse cũ suis secreto diuerset: simulq̧ rem cõceptã illi patefacit. Letus rei indicio hospes: opẽ quoq̧ suã illis pollicet̃. Insequẽte nocte domin⁹ de Bressy cum militũ cohorte q̃ proxime oppidũ põt versus sancti Andoeni portum se ad insidias cõponit. Floquetus ad alterã põtis regionẽ quæ louueriũ spectat: cum iacobo claromõtano & quingẽtis equitib⁹ ĩ vicino nemore se collocat. Vector quadrigarius sub lucẽ insequentis diei cũ vehiculo ad primã vsq̧ pontis portã cũ simulatorib⁹ fabris tantũ progressus: ianitoreȝ noie appellat. orans ianuã sibi reserari: q̧ festin⁹ esset merces importare quo eas vehẽdas receperat: simulq̧ præmiũ beneficio pollicetur: fidẽ dans pro eis qui secures ferebãt. Ianitor qui vectorẽ notũ haberet: adhibito secum anglo portã recludit. quã mox vector ingressus vehiculũ ibi sistit simulansq̧ ex marsupio nummos in mercedẽ anglo depromere. vnum qui ex britonũ moneta erat labi in terrã ex industria ꝑmittit: queȝ nũmũ vt humo leuaret dũ ianitor ꝓcũbit: vector exerto pugiõe cõfodit. ii vero qui fabri putabant̃ ad secũdam portã interim cuȝ processissent: anglũ interimunt. moxq̧ ex insidiis Floquet⁹: aliiq̧ milites ꝓperãtes oppidũ arcẽq̧ hostiliter vociferantes inuadunt. omni præsidio vel cęso vel capto: cum ad eã horam nõ aliter q̃ secur⁹ quisq̧ obdormisceret: inter captiuos cõpræhẽsus ẽ comes fauquẽburgus diues anglus. Ea res anglos mirũ in moduȝ cõtristauit. Quibus ne paci pręcluderet̃ via: carolus quę capta erant reddenda censuit: si feugeras restituerẽt. Id ad sombressetũ referẽtib⁹ anglis: vtriq̧ legati ad cœnobiũ quod bonũ portũ vocãt postea coiere. Interim gerberoyum in bellouacis a dño de mouy: & ĩ burdegalis conacus: malgrinusq̧ a verdrino vascone & a floqueto in normãnia cõchę captę sunt. De q̧b⁹ locis recuperãdis misso a sombressetο iohãne infante/ Ca-

rolus respōdet si feugeras britonū duci reddant: ea quę recenter capta frāci tenerēt se restituturū. De feugeris in mandatis nichil habere cū iohannes infans respōdisset: re infecta discessit. Nec ab his q ad bonū portum ꝑuenerāt aliud gestū est. Reuersis ad Carolū oratorib⁹: ipse de belli ratiōe cōsiliū cū suis cōmunicat quippe qui hostis suffugia dolosq; nulla modestia ꝑuincere posset. Ad britonum ducē missis nūciis bellum cōmuni beniuolētia gerendū suscipitur. Per pręcedentiū tēpus induciarū nō destiterant angli qui mantā Vernoliūq; & Latiniacū occuparāt vias publicas insidere: quosq; passim vel spoliātes vel iugulantes: & vt a crimine patrociniū sumerent: eos qui ab eis talia paterent armigniacos appellabāt. Facies tamē suas ne agnoscerent laruis obtegebāt & ꝑsonati quidē incedētes: laruatos se appellari gloriabant: eosq; pseudo faciatos vulgus vocitabat. Aduersus tot mala coeūtib⁹ vndiq; copiis ausus hostis ex feugeris in britones eruptionē facere viginti supra centū anglis occisis in suas munitiones redire coactus est.

In normānia apud Vernoliū multor cui⁹ molēdinum oppidi muris ꝓximū erat nocturnis excubiis designatus cū forte obdormisset: ab anglo excitat⁹ iniuriā acceperat. Quā ęgre admodū ferēs multor: de ꝓdēdo frācis oppido ratione cum Floqueto init. Cōmoditate facinoris accepta floquet⁹ mercedē hoi pollicitus: Petrū blesseyū & iacobū claromōtanū rei cōscios facit. Quos ad cōstitutū diē ꝑuenietes multor ꝑ molēdinū cui ipe pręerat scalis ad muros oppidi admotis i vernoliū admittit. Erat eni dies ille dñicus ad rē diuinā audiēdā xpianis maxime celebris. hinc occasiōe accepta multor q eo quoq; die excubuerat collegas sub lucē admonet ad ecclesiaʒ rei diuinę gratia ꝓperare: vt dei religione expleta: mox cibo matutino reficerētur. Igit collegis abeūtib⁹ gratuʒ francis facinus multor ꝑpetrauit suā iniuriā vlciscens. In minima siquidē fera iterdū animus inest: se ad vindicandū pro tēpore cōponens. Capto

Vernoliū capitur

Nota.

oppido qui euadere potuerũt angli in arcẽ se receperunt. atq; eam q̃ in media arce est turrim muro fossisq; apprime munitam occupant. Ex qua ne hostis dilaberet: Iohẽs dunensis comes quẽ Aurelianũ nothũ supra nominauim⁹ Caroli militiæ p eos dies princeps ꝓtenus aduenięs turri circũsedit. Nec multis interiectis dieb⁹ accepit Tallebotuʒ cũ copiis Bretoliũ aduẽtasse: non aliá ob rem q̃ vt obsidioneʒ dissiparet: importaretq; cõmeatũ obsessis. Eapropter dunẽsis comes nõ diu verr. olii morat⁹ relicto in obsidiõe florẽtio dilliers carnotẽsi in tallebotũ ducẽs eũ nõ procul ab haricuria est assecutus: loco quidẽ munitissimo se continentẽ. In quo a francis die illa tota ad pugnaʒ ꝓuocatus nullá pugnãdi potestatẽ fecit. Sed insequẽte ei⁹ diei nocte in Haricurię arcẽ se ꝓtulit. Frãci aũt relicto talleboto: ebroicos ꝓfecti sunt. Dũ hęc in normannia gerũtur: Carol⁹ ligeri p ambasiá trãsmisso: vernoliũ petere constituit opẽ laturus obsidẽtibus turriʒ. Et per eos dies comites deu & sancti pauli cũ quattuor equitũ milib⁹ nogentuʒ ducẽtes oppidũ arcẽq; capiũt præfecto iohãni fabro cũ iis q in p̃sidio erãt data libertate abeũdi. Arcẽ vero iniecto igne desolatá frãci reliquere. Inde ꝓgrediẽtes sequana traiecto ad pontẽ audomari vocãte eos ab ebroicis dunẽsi comite iter carpũt. Illis igit̃ ad riuũ amnẽ q præter muros fluit se cõferentib⁹ dunensis comes cũ reliqua copiarũ parte in regione q̃ ad rothomagũ vergit castra ponens: postq̃ omia q̃ ad oppugnationẽ necessaria erãt parata nũciant̃ dato signo quisq; certatim in muros euadere contendit. Itaq; magnis animis anglus obsistit. Sed in oppiduʒ irruentes picardi: moxq; altera parte dunenses: hostẽ propulere. Qui i ędes publicas q̃ in mercato sunt cõfugientes paulopost comitũ dunẽsis & sancti pauli potestati se ꝑmisere. Qui ei capti sunt fuere viginti supra quadringentos: inter quos oppidi ꝑtæfect⁹ mõtesaurus normãni fisci moderator fuit/ & Fouquet⁹ heton⁹ ãglus. Re bñ ad põtẽ audomari gesta

Pons audomarus capitur.

dñs de mouy ad loci pręsidiũ statuit. Sub idẽ tps alię quę-
dã arces a francis duce loheaco receptę sunt. Et vernoliana
turris: rege carnoti agente deditionẽ fecit modico redem-
ptionis precio ab iis q in p̄sidio fuissent psoluto. Secuti
sunt lexouii: ad quod dunẽsis comes cũ iis q ad pontẽ au- Lexouiũ.
domari militauerãt mouẽs eos nulla vi adhibita receptos
suis legibus viuere pmisit. Manta plus laborꝫ vt se dederet Manta.
attulit: deditionẽ recusantib⁹ anglis q eã tuẽdã receperant
Sed deficiente ab eis plebe & porta q sancti nomẽ habet cũ
bona oppidi parte armis occupata: ciues ad francos egres-
si de deditione cõditiones acceperunt. Quod ab anglis cõ
pertũ eos humiliores fecit. Nã accepta discedẽdi cum suis
fortunis libertate oppidũ reliquere. Cæterꝫ q cũ hoste alio
se pferre duxissent idẽ permissum est. Manẽtib⁹ nihil noci
tum omnino fuit. Rebus cõpositis petrũ breseyuꝫ comes
dunensis oppido pręposuit. Carolus eodem tpe ex car
notẽsib⁹ vernoliũ venit ab incolis magna animi alacritate
& beniuolentia exceptus. Atqꝫ interim pictauẽsis sene-
scallus petrus bresseyus memorabile facinus adort⁹ est. Est
castellũ apud normannos lõgnyuꝫ cui pręextendit atriũ Longnyũ
patẽs (quod bassam curtẽ franci dicũt) fossa muroqꝫ circũ
septũ. Ei castello præerat sanctimarianus francisci arago-
nensis gener: habẽs ad loci pręsidiũ milites ducẽtos: quos
in atrio ptinebat. Cũ hoc bresseyus colloquio habito im-
petrat castelli deditionẽ oportuno tpe a se faciendã. Adue
niente cõuentorũ die bresseyus armatos longnyũ mittit:
quos sanctimarianus soceri amicitiã eiusqꝫ vxoris præsen
tiã parui ducẽs in castellũ clam p posticũ introducit. Qui
aũt in atrio stationẽ habebãt francis in castello pspectis ob
sistere quidẽ conati facile quasi & numero & robore inferi-
ores cœpto destituerũt: q oẽs capti & bonis spoliati sunt
pręter francisci vxorẽ q cũ fortunis (in generũ multũ prius
oblocuta) libera discessit. Sub idẽ tps caduceator a floq̃ Vernonẽ-
to ad vernonenses q sequanã in normãnis accolũt missus ses.

vt in Caroli ditionem fidemq; se cōuerterent a Iohāne do remonto loci præfecto irrisus est: dicente se quidē cū locī colis oppidi claues per q̄ libenter præbiturū. Nec morat⁹ ad clauiū artifices pergens doremontus: multas rugibine vetustateq; semesas claues caduceatori colligatas tradit. Cui respōdēs caduceator: hę inquit obsoletiores sunt q̄ vt tam celebris oppidi portis ꝯueniāt. moxq; ad comitē dunensem q interim proxime vernonē copias admouerat accessit: referens ea quę a doremōto gesta cognouisset. Illusione accepta: comes ad oppidi regionē q̄ ad rothomagos spectat ꝓsedit: dño de mouy & guillermo canuto alteram partem obsidentibus: quib⁹ erat francorū sagittariorū frequens manus attributa: q ad belli necessitatē recēter fuerāt ex ruricolis delecti & a vectigaliū omniū contributione sine controuersia liberi. Enimuero ex ędibus sexaginta: vn⁹ assumptis armis ab iis qui domū restāt īstructus: & aureo tm̄ nummo dum domo egredit̄ donatus: in militiam pergit: & horū quidē egregia opera carolus multis locis prosperè vsus est. Ex eorū numero hi q sub dño de mouy & canuto militabāt. insula q̄ in vernonis conspectu est occupata: confestim pōtē q̄ in oppidū via est intercipiūt. Quare ꝑterriti oppidani ex suis ad comitē legāt iohēm abaronē anglū & guillermū daguenetū cū aliquot loci bonę opinionis incolis. Quib⁹ ad comitē admissis: Daguenetus ita locutus esse ꝑhibet̄. Ad vernonēses (illustris comes) caduceatorem misisti q eos regis tui noīe admoneret: se atq; oppidū eius potestati ꝑmittāt. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̄obrem admonēdos nos esse ducas & quid a nobis tibi faciendū putes. Comes vt modestus erat respondens non ignoratis inquit viri oratores vernonem cū arce & circūiacenti agro ad Carolū regē paterno iure ꝑtinere. Quę cum vel vi vel dolo ablata hostis occupet: nunc patri ad regnum succedens carolus: ea sibi restitui iure optimo petit. Fuisse nanq; per supiores annos multa gesta bella quibus

Institutū francorū sagittariorum

Oro comitis dunensis ad vernonēsium oratores.

vastatū regnū attritusq; ppls diu multisq; misere elāguit: demū inducias inter principes intercessisse: vt interim cōcordię via pararet. Sed parum in fide stātib9 anglis: medio induciarū tpe feugeras occupasse & expilasse: quaz adhuc tenerēt tametsi cōpluribus conuentionibus de redintegrando dāno fuisset tractatum. Tā multis iniuriis acceptis: carolum ex procerum consilio constituisse iustissimis repetere armis quę a patre atq; a se angloruz perfidia sustulisset Eam causam esse q̄obrem vos de deditione faciēda admonere præcepimus. Postq̄ hęc a comite dicta sunt qui missi fuerant seorsum a contione secedētes: recusantibus anglis deditionē oppidani caroli se partes sequi omnino constituerunt. Relictis propterea apud comitem obsidibus: vernonem repetentes: vernonetum imprimis (idem arci nomen est) restituere. Verū q a rothomagensibus non plurimū vernonenses absunt: & inde subsidiū affuturum sperarent oppidū dedere ea lege pollicentur: si anglus suppetias illis infra proximum sabbatum non ferret. Constituto die quia se destitutos ope ītelligerent: emissis libere ex psidio anglis: dunensem comitem in oppidum vernonenses admittunt: qui loci atq; arcis custodiaz rigaldo de fontanis assignauit. Dum hæc vernone geruntur carolus ebroicas: deinde louuerium petens: ab incolis incredibili lęticia exceptus est. Quo tpe guillermus canutus arcem q̄ dangu appellatur ex prefecto portugallo voluntaria deditione recepit. Et sancti pauli comes gorneyum in fide admittēs oppido atq; arce a carolo donat9 est. Comes itē dunensis post quindecimū obsidionis diē haricuria potit9 ē

Interī mouentes ex vernone pceres ad carolū louuerii agentē cū ingētib9 copiis puenerūt: p quos dies rupis guidonis dn̄s eius noīs arcem quę ad euz ptinebat dedente se præfecto recuperat. Contractis ad louueriuz omib9 copiis: Carolus maturat ea persequi quę ad reliquā normāniā subiugandā opus erant. Carolū igitur arthesium comitē

Copię ad carolū cōueniunt.

dem: sancti quoq Pauli comitē & iohannē saueusum cum quattuor armatorū milib⁹ ad nouū castrū cui p̄fect⁹ erat adam billotonus anglus in p̄sidio habens quadragīta su pra cētū milites ꝓficisci iubet. Captū est oppidū vi / arxq recepta: cōcessa anglis facultate suas ide fortunas exportā di. Dunensem p̄terea comitē carolus alteras copias duce re chambrassiū mādat: quē cōplures franci ꝓceres vno ex ercitu comitati sunt. Inter quos fuere comites claromontē sis & niuernensis: doruallus & ialōnus frācię marescallus. carolus culautus: petr⁹ breseyus: gaucurtus: buellus pedi tum equitūq milia quattuor educētes. Castris ad chābra siū admotis post diē octauū: guillermus ermit⁹ anglus ar cis p̄fectus (lege cū francis libere discedendi ꝓposita) loco cessit. Erat dessayū in alenconii ditione castellū quod an glus multis annis tenuerat: ab eoq lacus nō longo multū iteruallo distans. Hunc lacū cū hi q ad dessayū erant expi scandū p eos dies accepissent: plerīq lacū petunt pisciū cō cupiscētia illecti. Ea re p nūcios cognita: alēconii dux con tractis ex tpe copiis: ad lacū occultis itinerib⁹ cōtendens: anglos illic palātes oēs itercipit. Captosq in dessay cōspe ctu sistens: eos neci destinat nisi arcem dedant. Deditū op pidū est & castellum. Ex dieppa quoq q in p̄sidio erāt partim fœcanū cœnobiū quod ad occeanū est petētes no ctu expugnant. Nec longa mora iterposita ecce ab anglia nauis q̄ circiter centū milites ad fœcani presidium ferebat: ad portū appellit. Quos fœcanę oppugnationis ignaros & ideo in cōtinentē egressos franci ꝓhendunt. Ad hęc britānię dux: francorū suorūq robore stipatus ex britan nia cōstantiā ꝓfectus ciuitatē secūdo sui aduēt⁹ die (abeū tibus ide anglis) cepit. Eadē fortuna nulloq negocio san ctū Laudū & vicinas arces nō paucas occupat vbi ex fran cis presidiū cōstituit. Sub id tēpus alenconiēses ad du cem suū missis clam nūciis: patere illi aditū in oppidū ꝑ mittunt. Quo nūcio dux spem recupandę hæreditatis ca

Chābrasium. Dessayū. Fecanū. Cōstātia. Sanctus laudus. Aleconiū

piens: ꝓtinus copiis ad oppidū collatis ab icolis itromittitur: anglis in arcē fugientib⁹ quā fractis animis defensantes paulo post ducis se arbitrio dedidere. Auxiliat⁹ est duci ad hanc rē ludouicus bellomōtus q ex cœnomānia ad eū sexaginta eqtes ducēs cōuenerat. Fuit eodē anno. M. cccc.xlix. apud vascones francis fortuna (sicuti cœperat cā didior gastone fuxi comite maulissonē obsidēte: q a carolo vasconię regionis ad pyreneū vsq; administrationē receperat. Erāt gastoni in obsidione tria eqtū & decē sagittariorū milia. Quorū repētino conspectu ꝑmoti oppidani ad gastonē nūcios de deditione misere. Angli vero vbi id cognouerūt: in arcē quę in edita rupe est ꝓfugerunt. Itaq; maulissone recepta: comes fuxi cū accepisset in arce pœnuriā frumēti & cōmeat⁹ esse: rupē ex omi parte circūuallat. Cui aīo obsistēdi: rex nauarrus (cui⁹ filiam gasto habebat vxorē) sex varii gn̄is hoim milib⁹ ꝯtractis: cū gastonis militū ordinē roburq; explorasset: suis paulo retrocedere iussis: ad comitis se colloquiū admitti īpetrat. Coiere paruo militū nūero pricipes: mille a castris francoꝝ passib⁹. Vbi rex nauarr⁹ comitē allocut⁹. Miror te inqt carissime gener neglecta veteri nostra amicitia maulissonē quā tuendā michi angl⁹ cōmiserat vīdicasse: & nūc arcē quoq; capere conari: cui me⁹ conestabilis suo & anglorū noie ꝑsideret. Ad regis verba gasto ad sequentē modū respōdit. Affinitatē recte rex illustris cōmemoras: q̄obrē tibi & beniuol⁹ & obsequēs esse debeo: si alio me nō duceret parendi necessitas & honestas officii. Carolo regi subiectione & fide cū sim īprimis obnoxi⁹: tum ob id maxime q̄ vasconiā meę tutelę supposuit: iussus ab eo maulissonē cepi. neq; hinc abscedā donec aut alter me fortior extrudat: aut arcē ad caroli ditionē redire cōpulero. Comitis volūtate cognita: nauarrus copias ad se reduxit. Obsessi vero īpetrata discedēdi securitate arcem dedidere. Eodē tpis tractu q̄dam in normānia arces captę sunt a dn̄o de blāuilla: touqua: in rupe

Gasto fuxi comes.

Maulisson.

Nauarr⁹ rex āglos secutus.

Gastonis responsio

Do⁹ bo lo superat

ꝓxime occeanū extructa: a dunensi comite argētonū: vbi simulato metu de muro de deditiōe ꝓlocut⁹ hostis: arma cū pararet: quidā in ꝑp̄lo primores: diuersa qua āglus pte dolos agit: frācos affati fraudē manifestāt: orātes signum quod prę se ferrent sibi ꝓten⁹ dari. Oppidanos ꝯstituisse carolo regi parere: anglis expulsis. Signo recepto / francos admonēt eo accedere quo signū in muro erectū cernerent se qdē illos in oppidū accepturos. Admissis ꝑ muros bono numero frācis: angli suo cōmēto frustrati: in arcē ꝓpro pere ꝯfugerūt. Quā nō multo post dedidere: ex suis fortunis oībus: p̄ter baculū vnū nihil īde exportātes. Nec fuit oliuerio de carsalio p̄sidii p̄fecto melior ꝯditio. Per eos dies castellū gaillardi loco edito ad sequanę ripā cōstitutum (carolo ī obsidiōe agēte) captū est. Frenei quoq₃ arx ab alēconii duce (dedētib⁹ se libere āglis) recepta Gisortiū p̄terea richardus merburus anglus carolo restituit. Donatus ꝓpterea a carolo sancti germani in laya ditiōe atq₃ p̄fectura: duos īsup liberos iohēm atq₃ hemonē q apud pōtē audomari capti in custodia tenebant recepit. Gisortio p̄posit⁹ est Gaucurt⁹ veteranus auratę militię eques: rerū gerendarū longa experiētia & fide in regē spectat⁹.

Johānes gaucurt⁹.

Tot ꝑ normāniā locis potit⁹ rex: cū & ꝓcerū p̄sentia & robustissimo exercitu īstruct⁹ esset: ꝯtractis ad nouiburgi planiciē copiis / dunēsem comitē sequanā (rothomagū versus) trāsmittere iubet p̄missis ad ciues caduceatorib⁹: q ciuitatē ad caroli ius repeterēt. Quos hostis cōminata illis morte audire recusauit. Tenebat. n. ciuitas firmissimo anglorū p̄sidio. Caduceatorū relatione ꝑcepta: carolus copias ad ciuitatē ꝓmouere mādat. Admotis in vrbis cōspectu militibus: atq₃ ꝑ caduceatorē de dedēda ciuitate ciuib⁹ iterū admonitis: postq̄ triduo toto quo illic acies ꝯstitit: nemo ī colloquiū ꝓdiret: ingruerentq₃ cōtinui imbres (erat. n. hyemis principiū) dunēsis comes ad pontē arcis se recepit: diuersantib⁹ ꝑ circūiacētes vicos ad hibernandū militib⁹. Dū hęc ita

Rothomagus obsidetur.

rothomagi agunt: aliquot ciues quib⁹ grauis eēt anglorū pricipatus: duas turres cū muro ītermedio p̲ speciē custodię occupant: aīo quidē francos oppugnatiōis tp̄e in ciuitatē admittendi. Ea spe erect⁹ Carol⁹: dunēsem comitē cū oībus copiis rothomagēses adoriri iubet. Posito in cōspectu ciuitatis toto exercitu: duas acies dunēsis īstituit. vnaq̄ cui ip̄e p̄erat ad portā (q̄ bellouaca dicit̄) sistit. Altera quā claromōtensis comes carol⁹ ducebat iter furcas & ciuitatē se locat. Expectātib⁹ in eo ordine frācis: si quod a ciuitate signū ꝓdiret: venit ad eos hora post meridiē ferme secunda hō eques renūcians duas turres a q̄busdā ciuib⁹ nō alia cā teneri q̄ vt opē accedētibus francis afferrent. Quo nuncio admonit⁹ dunēsis sagittarios ad eam partē qua turres erāt mittit. ip̄e vero pedes (reliquo comitāte exercitu) subsequit̄. Iam scalis erectis quadragīta armati in ciuitatē euaserant: cū Tallebot⁹ cū trecētis egregie īstructis peditibus ꝓperans: militare vexillū in summo muro sistit. Moxq̄ ī eos q̄ murū superauerāt / & q̄ turres tuebātur debacchat⁹: sexagīta trucidat p̄ter aliquot quos seruādos delegit captiuos. Qui vero p̄cipiti lapsu e muro in fossam volētes se demittebant: vel crure vel brachio (paucis īcolumibus) sunt mutilati. Post secundā oppugnationis diem rothomagēses īdignati aliquot ex suis nō mediocres ciues a talleboto occisos esse: neq̄ parū formidātes ne altera oppugnatiōe expugnati p̄da fierent francis: primores ciuitatis (assumpto suo archiep̄o) cū populi turba ꝓdeūtes. sombrecetū forte ducē quē rex anglus normānię prefecerat: p̲ viam offendunt atq̄ ad īsequentē modū pontifex alloquit̄. Nosti clarissime dux q̄ proxime nos circūsedit francorū exercitus: neq̄ miserā ciuitatis cōditionē ignoras. Secūdus nūc atq̄ quadragesimus dies agitur: quo nec frumēti neq̄ vini neq̄ lignorū quicq̄ ad nos importatū est Oīm rerū & maxime annonæ caritas apud nos est: p̄necessarium est si salui esse volum⁹ / rem cum francorum rege ꝓponere. Liceat

Tallebotus.

Pontifex sombrecetū alloq̄t̄.

Igitur tua cum venia reipublicę & tuę saluti cõsulere. Mittere legatos qui icto cum francis qualicũq; fœdere ciuitatẽ quiete aliqua leuẽt. Hæc põtificis oratio q̃uis duci nõ cõueniret: circũ tamẽ aspiciens cũ paucis satellitib⁹ inter populi turbã se stipatũ intellexit: ferocitate cęlata: humilitatem prę se tulit: se inquiẽs boni cõsulturũ quod ciues optimũ factu arbitrarent̃. Moxq; ad publicas ciuitatis ędes se conferentẽ: põtifex & populi melior pars secuta est. Ibi cõmuni assensu põtificẽ cum aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores constituũt. Quibus mãdata dãt francũ regem cõuenire: & cũ eo pacis q̃ optimas ꝯditiones possent impetrare. Igit̃ pręmisso ad põtisarcẽ pontificis officiali: qui ꝓficiscendi ad carolũ securitatẽ legatis obtineret: securitate habita ad sancti andoeni portũ trib⁹ passuũ milibus ab ipsa põtisarce distantẽ oratores cõuenere. Affuere caroli nomine dunẽsis comes: cancellarius: petrus bresçyus: & guillermus cousinotus: & nõnulli alii ex regio consilio literati homines. Cõsidentibus vtrinq; legatis: rothomagẽsis põtifex orat rothomagẽsib⁹ imprimis remitti si quod ab illis in carolum regẽ perperam gestũ esset: Id quicquid esset non incolarum malicia neq; franci nominis odio sed ꝙ anglorũ potẽtatui inuiti subiicerẽtur fuisse perpetratũ. Nunc regis potestati se ciuitatẽq; ꝓmissuros si cuiq; liberũ foret vel abire quo suus anim⁹ inclinaret: vel in ciuitate saluis fortunis incolere: Si tñ ad discedendũ pateret anglis sine offensione ad suos cõmilitones via. His tñ a pontifice postulatis nihil detractũ est: mõ iuramẽto firmarẽt ciuitatẽ in Caroli ditionẽ posituros. Adiurati: cũ in vrbẽ noctu reuertissent: gestorum a se rationẽ donec illuxisset ponere nõ valuerũt. Coacto postera die cõcilio: cui sombrecetus assistẽtib⁹ plerisq; anglis p̃sidebat: postq̃ legationis seriem põtifex enarrasset: ciuib⁹ cõuenta probantib⁹: indignãtes angli cõcilio egressi: alii in palatiũ: alii in arcẽ rapti armis se receperũt. Qua re cõmoti Rothomagenses: arma

quoq; desumpsere: cõstitutis passim aduersus hostiles in- sidias excubiis. Simulq; anglorũ a se discessionẽ per nũciũ carolo significãt: vt sine cũctatiõe subsidiũ illis ferat: vno oẽs animo esse recipe illũ in ciuitatẽ. Interim cũ ii q excu- babãt: anglos quosdã p vias armatos incedere cõspexisset septẽ ex illis trucidatis reliquos in suas munitiões reppu- lerunt: murorũ parte cũ aliquot turrib⁹ & portis occupa- tis. Nec longa interiecta mora dunensis comes cũ ingẽ- tibus copiis veniens: Sanctę katherinę cœnobiũ quod in colle ciuitati adiacẽte situ3 est (anglis q in prę sidio erãt sese dedẽtib⁹) recepit Quib⁹ ne p viã honfleũ petẽtibus pdãdi occasio esset: carolus pecuniã ad quotidianã impẽsam do nare iubet. Mox vero cœnobiũ ingredit. Dunensis autẽ comes ad portam quam marchauillam dicunt castra fecit Anno christianę salutis millesimo quadringẽtesimo qua- dragesimonono. Ad quem ꝓtenus accedentes ciuiũ pri- mores ex ꝓpugnaculo quod ꝓ ianua erat ita sunt ꝓlocu ti. Faustus fœlixq; regi & nobis tu⁹ ad nos illustris comes aduentus sit: populi siquidem iussu tibi occurrimus: por- tarũ claues repsentantes: quo ĩtelligas patescere franco mi liti in ciuitatem aditũ: & quem voles ex totis copiis nũerũ ad nos ĩtroducere. Quib⁹ dunensis comiter respõdit: nõ suo quidem sed eorum arbitratu se omĩa gesturum. Visũ3 est mille equites cũ suis sagittariis q in ciuitatẽ admitteren tur satis esse. Horũ pars ꝓxime palatiũ (quo sombrecet⁹ atq; tallebot⁹ suũ psidium continebant) stationẽ3 habuit Altera inter palatiũ & arcem sedẽ3 accepit. Tertia duce pe tro bresevo: in ipo arcis ꝯspectu ꝯstitit. Reliqu⁹ exercit⁹ in gens qdẽ & supra q̃ añ ãnos mltos visus fuisset copiosus p agrum qui ad bellouacos spectat diuersat⁹ est. His sicuti annotauim⁹ ordinatis: angli q põtẽ ad sequanã amnẽ te- nebant se dedidere. Sombrecetus vero orat ad carolũ ire si bi liceat. Admissus petit id ratũ haberi qđ Rothomageñ. põtifex de reddenda ciuitate apud sancti Audoeni portũ

ad se venies retulisset. Cui ad huc modu Carol9 modeste respodens. Rem inquit sombrecete paru; equa efflagitare videris. Poteras equo iure cu rothomagensibus frui cu de deditioe agere. Sed tu aduersus pacis lege pugnas quatu per te fieri potuit spem in armis reposuisti. conat9 ciues a me auertere. Constitui ppterea te e palatio nunq dimissurum donec libera ciuitatem vna cu hofleo: & reliquis que tui occupat locis in mea ditione restituas. Postq hec sombrecet9 accepit: valedices regi in palatiu remigrauit comitantib9 illu; comitib9 Claromotano & Deu. Postridie palatiu arceq; obsidere Carol9 iubet. Sombrecet9 aute vbi ad oppugnatione parari ta diligenter oia a fracis videt in colloquiu cum Carolo admitti petit. Ad rege; cum venisset: eade quae pri9 postulas: vt ea quae fuerat Rothomagesib9 indulta coditio sibi suisq; pmaneret: respo sum accepit: id se frustra sperare qui apud sancti andoeni portu conuenta recusarat. Atq; ita a carolo sombrecet9 in palatiu digressus est. At dunesis comes Caroli iussu palatiu; arceq; fossis circuuallat: ne obsessis egrediendi facultas vlla esset. Igitur machinis tormetisq; circu admotis: Sombrecetus dunensem ad colloquium vocat. Data vtrinq; fandi potestate: & diurnis per vices induciis cofirmatis: postq diu multuq; vltro citroq; itu atq; reditu est. Couenit sombrecetu cum vxore & fortunis suis atq; anglis liberu; dimittere: ea lege vt aureorum quinquaginta Carolo pacis tractatorib9 milia sex persoluerent: ere quod a ciuib9 & incolis angli contraxerant imprimis dissoluto. Oppida preterea atq; arces ab anglis per normannia occupatis restituere t. His iureiurando roboratis & obsidibus: inter quos Tallebotus erat datis: sombrecetus dimissus est. Qui date carolo fidei non oblitus thome hou & fouqueto ethoni mandat loca de q bus pueneratin caroli potestate reponat. Reposita oia pter harfleu sut: qua arce corsonus q ea praesidio tenebat relinquere pernegauit. Que ca fuit: vt vnus obsidiu Tallebo

tuis aliis abeūtib' i custodia seruaret. Emissis rothomago anglis kalendis nouēbribus (oīm sanctoꝝ solennibus rite religioseq; absolutis) carolus regio apparatu ciuitatē ingressus: mira admodum exultatione & oīm leticia exceptus est. Dū hęc rothomagi gerunt britonū dux feugeras dedēte se francisco aragonensi recupat: q ab anglis quoq; deficiens francoꝝ partiū fuit. Mathagotus prӕterea (q belesinū presidio anglorū tenebat) postq̄ nullo suorū subsidio se adiutū iri cognoscit. locū duci alenconii liberū dimittit. Fusam itē per id tps fuisse inuenio anglorū cohortem ad gaurayū normānię oppidū cū frumentatū pergerent. Hęc cędes a militib' comitis sancti pauli ducib' gaufrido courano & Ioachino roaldo facta esse tradit. Postq̄ tps quod satis ad res rothomagi pponendas erat/ carolus exegit: caudebecū pfectus: harfleū exercitum duci iubet.

Carolus rex rothomagū ingreditur.

Recupat feugere.

Harfleu.

Cui' obsidio difficultatē multā afferebat. Tū ppter maris ęstuaria. Tū ppter hyemis aspitatē q̄ & gelu & ymbrib' plus solito ihorruerat. Neq; in agro vicino ędes aut tuguriola erāt ad militū stationē sed vt qsq; meli' poterat scrobib' ad hoc effossis: sedē sibi parauerat paleis atq; genestis eas obtegētes. Pręerāt tormentis atq; impedimētis iohannes & iaspar bureau fratres idustrii homies. Hi vineis atq; aggerib' extructis: bombardas sexdecim ad quatiendum harflei muros in ipsi' ęstuarii arenis statuerāt: ita vt p fossas ad oppidi pxime muros tuto pueniri posset. Et Carolus quidē casside armat' & manu clipeū ferēs. iterdum ad opus visendū accedebat. Ab occeano aūt quiq; & vigīti nauiū classis excubabat ne vel ab anglia obsessis suppetię pdirēt vel obsessis fugę adesset facultas. Hac tam arcta circūsessione coangustatus hostis: dunensem comitē ex muro secū verba habere efflagitat. Huic nomē erat Thomas auringan' in psidio habēs anglorū milia duo. Cōueniēte comite deu: cū diu fuisset de deditiōe fabulatū: tādē natalis dñici die decretū ē: hostē ifra kalēdas ianuarias loco exced

furum: suis inde facultatib⁹ sine cōtrouersia exportatis. Id decretū sigillis sex francorū ꝓcerum firmatū est: & ab hoste octo obsides dati: kalēdarum die harfleū receptū & obsides restituti. Quinto post die relicto firmo pręsidio carolus honfleū copias mittit. Ipse interim in cœnobio gemetensi diuersat⁹ est. Quo ad eū agnetē (quā ꝓpter egregiam speciem bellā appellabant) venisse iohānes charteri⁹ gestorū caroli scriptor tradit: eo aīo vt regē admoneret ꝓditionis qua in eū qdā cōiurauerāt. De hac agnete cōstans mea ętate fama fuit eā a Carolo adamatā fuisse & puellā breuissimę vitę peperisse: q̄q̄ carolus ex se ꝓgnatā esse oīno diffiteretur. Decessit in eo cœnobio agnes condito sexaginta milium aureorū testamēto: vbi ex secta eius precordia humo tradita sunt: reliquū cadauer lochias elatū & in diuę marię tēplo sepultū. Fuit nāq; admodū lepida & faceta: luxuq; & vestiū cultu supra mulieris modestiā gloriabūda. Qui fastus q̄nquidē nō nisi grandi sumptu ducit: eius pōpę impēsam ad amorū mercedem carolus facere credebat. Accessit ad stupri suspitionē ꝓpinquorū agnetis ad dignitates ecclīasticas repetina ꝓmotio. Per eos dies comes fuxi cōtracta ingenti militū manu: Lantretū fratrem & fuxensem nothū obsidere guycem: validā in agro baionēsi arcem iubet. Id postq̄ nauarrus conestabilis cognouit: coactis anglorū copiis vna cū georgio soltinto baionensi prętore: natib⁹ per amnē qui baionā præterfluit vt obsessis auxilio adesset ducēs a francis (quib⁹ hostis aduēt⁹ prædictus erat) intercept⁹ est: & anglorū ducēti supra mille occisi: Georgi⁹ autem vbi male suis fauētē fortunā intellexit: Cuneo sexaginta equitū facto: per mediā francorū aciem irrūpens in ꝓpugnaculū arcis ꝑuenit. Vnde noctu egressus cū baionā se recipe festinat a fuxēsi notho fugiēs capt⁹ est. Ad hōfleū redeo. Quo ꝑmissi franci sagittarii dū reliquę copię aduenirēt aliquot ꝓliis cū hoste decertauerūt. Quo postq̄ dunēsis comes accessit: & tormēta admota sūt

Honfleū. Bella agnes. Guyces castellū ꝓpe baionā

Coursonus eques anglus honflei præfectus ad.xii.Calendas martias cędere arci:nisi infra eũ diem subsidio suorum iuuaret̃ ꝓmisit.Frustrat⁹ expectatione:arcẽ reliquit: fortunas suas secũ exportãs.Freneyũ itẽ receptũ est:libere abeũtib⁹ anglis:qui illud presidio tenebãt:recepto quoq; monforto ꝑfecto qui apud pontẽ audomari capt⁹ extiterat:ꝓ cuius redẽptione salutiorũ milia decẽ soluerũt. Eisdem diebus thomas cui quirielus cognomẽ fuit: cum trib⁹ hominũ milibus ex anglia normaniam appellẽs:vanlõgnas inuadit:quas post primũ & vigesimũ obsidionis diẽ(libere inde emisso a bello roaldo)capit.Nec diu illic moratus: ipse cũ suis & iis qui ꝓpinquioribus oppidis in præsidiis erant:Cadomũ baiocasq; mouẽs: per vada clemẽtis iter facere cõstituit.Ea re cognita Carolus comiti claromõtano mandat Thomã quirielũ ꝑsequat̃. Igitur assumptis castrẽsi comite: & petro breseyo aliisq; insigni virtute ꝓceribus: sexcẽtos equites cũ sagittariis ducẽs Gaufridũ ceuranum: Et ioachinũ roaldũ præcedere cũ suis cohortib⁹ iubet:q hostiũ iter exploret. Inuento tandẽ hoste: postremã aciẽ adoriunt̃.Occisis mox aliquot anglis: tãt illa fortuna contenti: paulo ab hoste seorsum se receperũt: donec inuẽtũ a se hostẽ comiti nũciassent.Nũcio accepto comes copias diligẽter ꝓmouet:& anglos assequi festinat: q ad vicũ formigniacũ q carẽtum inter & baiocas est:iam ꝑuenerant:& cõspecto ꝓcul frãco exercitu i acie stabãt instructi:adciscẽtes ꝯfestim sibi ex baiocis mathagotũ.Erãt illis a tergo pomaria & sepes q̃ francũ in eos ꝓgredi maxime ꝓhibebãt: Quare in ꝯspectu hostiũ veniẽs comes leuib⁹ ꝑliis anglos lacessit.Verũ multitudine militũ inferior richemõtem ex sancto laudo ad se venire ꝑ nũcium orat. Qui ipigre aduenit:iacobo luxẽburgo eũ comitãte:quos lauallus domallusq; & ioeacus seq̃bant̃: q ducẽtes & q̃draginta eq̃tes ꝑter sagittariorũ magnũ numerũ simul efficiebãt. Iam eñ comes claromõtan⁹ diu pedes pugnã cõmiserat: & paululũ Pugna formigniana.

cesserat loco: aliquot tormentis amissis cū richemōtus ex molēdino cui de fossa appellatio ē: vbi castra posuerat suos in hostē emittit. Quos postq̄ ad pontē quē de barra incolę vocāt cōcessisse mathagot⁹ cōspexit: ipse cū vero insigni eq̄te anglo & mille satellitib⁹: desertis sociis pars cadomū: pars baiocas petit. Desert⁹ a Mathagotho quiriel⁹ ad inferiorē ꝓfluentē (quo vicus alluit) cōmilitones suos cōcedere iubet. Illic commisso acerrimo prælio: sagittarii anglos fundūt: & partim interimūt se cum comite claromōtano ꝓtenus cōiungētes. Nec mora iussus a richemōte petrus breseyus superiorē anglorū alā īuadit: quosq; obuios ꝓsternens q̄q̄ viriliter anglus decertaret. Vtroq; cornu fuso: richemōtus superato fluēto hostē totis copiis aggreditur. Decertatū est eo loco īcredibili ꝑtinacia. Nec ꝓfuit anglo q̄ multitudīe ꝑstaret. Occubuere eñ septingēti septuagintaquattuor supra milia quattuor: & thomas quirielus cū aliis mille insigni nobilitate anglis capt⁹: octo tantū ex frācorū exercitu desideratis. Prę cęterꝭ frācis enituit eo prælio spectatissima monsgasconis & sancti seueri fortitudo. Nec caruit laude petrus breseyus plurimiq; habit⁹ est dn̄s māneyus Floqueti militū ductor: q̄ floquet⁹ effracto a calcitrante equo crure apud pontē arcis ęgrotus decubabat.

Parta insigni victoria frāci viruꝫ copias duxere: nō sine cōtrouersia: conestabili ne an comiti claromōtano eius victorię gloria deberēt. Plerisq; affirmātib⁹ in conestabilē victoriā esse referendā q̄ magistratu sup̄ior esset. Aliis contra cēsentib⁹ comitē claromōtanū ad id præliū a rege delegatum noīe fuisse: eiusq; auspiciis partā victoriā. Diremit cōtētionē Carol⁹: & rē sapiēter fortiterq; gestā claromōtano assignauit. Parisiani de victoria formigniana certiores facti: duodecim puerorū infra primā adolescentiā milib⁹ ad sanctū innocēteꝫ ꝯtractis: supplicationē ad diuę marię tēplū decreuerūt: singulis eorū lucernā cereā accēsam manu gestātib⁹. Viro quo se frāci ꝯtulerant recepto: claro-

montan⁹ baiocas cōtēdit richemōtus ad britonū ducē Uir⁹ capit Abrince.
pfect⁹ est q delecto exercitu abrincas circūsidere statuerat.
Circūuallata ciuitate & crebris p dies viginti oppugnatiō
nib⁹ vexata: Lanyet⁹ loci pfect⁹ cū præsidio libertate abeū
di ipetrata ciuitatē reliquit. Tōbellenā præterea arcē nō lō
ge a diui michaelis iugo distātē in rupe extructā: britonū
dux anglis (q̄q̄ frequētes eēnt) paruo negocio exclusis: Ca
roli noīe recepit. Eodē anno q fuit salutis q̄dringentesim⁹
quinquagesimus supra mille Carolus ad baiocēses dunen Baiocenses.
sem comitē cū exercitu legat. Qui nichil morat⁹ ad subur
biū quod Cadomū versus spectat castra fecit. Claromōta
nus comes & ipse castrēsis cū suis copiis alterā quę ad carē
tonū vergit occupāt. Dño de mōtenayo copiarum ducis
alēconii ductori & Roberto conigano scoto pars q ad di
ui frācisci cœnobiū ē cessit: atq3 ita trib⁹ diuersis locis baio
censes obsessi: dies quindecim grauē obsidionē tolerauere
egregie pugnātib⁹ anglis q in psidio erāt nōgenti lōgo ar
morū vsu bellaces. Itaq3 q̄q̄ crebro tormētorū iactu muri
p ambitū ciuitatis deiecti eēnt: facileq3 expugnationē fore
milites frāci existimarēt: inuitis principib⁹ bis vno die op
pugnationē tētauere. cupidi deturbare tota normānia an
glos. Accepi regnobertū quē in sanctorū numerū relatū
baiocēses magna religiōe venerant: q viuēs & baiocassin⁹
comes primū: & deinde eps extitisset: visū fuisse p quietē
dunensi comiti: eumq3 oppugnationis admonuisse: quā
miles francus apparabat: vetuisseq3 ne id pateretur: sed fu
rentem exercitum reuocaret. Id si faciat: bene quidem obsi
dionem sibi cessuram. si secus dispendium accepturū: at
q3 ea visione excitatū comitem mox ad milites properas
se: eosq3 ab oppugnandi pertinacia reduxisse: mathagotū
vero post quindecimam obsidionis diem ad colloquiū
cum dunensi comite accessisse: conditionesq3 suę & an
glorum ex ciuitate digressionis accepisse. Enimuero tam
etsi multa sibi concedi peteret: illud tantum impetrat:

abiret cũ suis cõmilitonib⁹ liber: armis relictis. Clariorib⁹ aũt fœminis singulos equos q eas veherent habere: equitibus aureos decẽ peditib⁹ quinq; exportare permissum. Interdictũ ne cadomũ sed chereburgũ se reciperent. Sub idẽ tps briquebecũ valongneq; a conestabili receptę: cum sancto saluatore vicõto. Deinde cadomũ obsessum qđ firmissimo pręsidio anglus tenebat. Richemõthus ad diui stephani monasteriũ stationẽ accepit: cui se pfestim comes claromõtanus cõiũxit. Erãt his militãtes eqtes mille duceti cũ quattuor milib⁹ & quingẽtis peditib⁹ duobusq; milibus frãcorũ sagittariorũ. Dunẽsis comes suburbiũ vãcellẽse obtinuit: quingẽtos equites: pedites quingẽtos supra milia duo: & totidẽ frãcos architenẽtes ducens. Affuere quarto post die niuernẽsis comes cum comite deu: & armatorũ fortissima manu: q orna amne p pontẽ ad idipm a frãcis ↄstitutũ: trãsmisso ad trinitatis cœnobiũ cõsedere

Cadomẽses.

Cõuenientib⁹ ad hũc modũ copiis: postera die ꝓpugnaculũ quod ad diui stephani ędẽ vergebat expugnatuꝫ est. Venit deinceps carolus & cũ eo renat⁹ sicilię rex: mille eqtibus: duobusq; sagittariorũ milib⁹ equo vectis: & totideꝫ francorũ architenentiũ milib⁹ stipat⁹: diuersatusq; ẽ apud ardaynũ monasteriũ vbi p tps obsidiõis habitauit. Auxit militũ animos caroli praesentia: & circũductis p ambituꝫ fossis: cuniculis ad oppidi mœnia succedebãt. Et ꝓpugnacula q̃ ad vancellẽse suburbanũ pro portis erecta erãt. Dunẽsis añ oẽs oppugnare cœpit: viq; expugnauit. Conestabilis vero nihilo segnior turrim q̃ ad anglũ oppidi sanctũ stephanũ versus extabat suis p cuniculũ missis deiecit. Ea ꝓlapsa hostẽ ita pterruit: vt de deditione mox colloquiũ iniret. Reb⁹ cõponendis carolus dunensem & cũ eo petrũ breseyũ iohannẽq; bureũ pręfecit. Anglorũ nomĩe richardus herissonus cadomẽsis praeses quẽ balliũ vocant & robertus gargeus cõuenerunt. Pro se eustacium gauttetuꝫ & diui stephani abbatẽ cadomẽses misere. Conuẽtionis dies

postridie festi diui baptistę iohis fuit. Pactū est anglos oppido excessuros: si infra iulias kalēdas ope subsidioq; suorū nō iuuarent. Ad cōstitutum diē cum nemo illis suppetiaret cōuentis paruerūt: oppidum arcēq; dedētes. Erat in arce dux sombressetus cū vxore & liberis: magno vallatus militū presidio. Naz ad oppidi custodiā quattuor anglorum milia fuisse memorant. Quib⁹ ad sua in angliā conuehēda naues date sunt. Liberato anglis cadomo dunēsis comes cū ducētis equitib⁹ & sagittariorū frequētia p arcē in oppidum ingredit. Quinto post die carolus a pplo magnifice exceptus: postq̄ magistrat⁹ officiaq; distribuit: exercitū fallesiam ire mādat. Dū cadomi Carolus agit venere a philippo burgūdorū duce oratores dn̄s croyus & iohānes croyus fratres: & darsius quoq; cāpanus eques aurat⁹: q Caroli filiā peterēt: Carolo philippi filio vxorem dari.

Procedentib⁹ fallesiam copiis: & iohāne bureo q impedimentis preerat multos sagittarios ducēs longo interuallo subsequēte: angli eruptiōe facta impedimēta adoriunt: quos cum ęgre bureus sustineret: affuit ꝓfestim poton⁹ cū valida cohorte cuius virtute in suas munitiones hostis se rettulit. Succedentibus deinde copiis: fallesia toto ambitu circundat. Cui obsidioni cum multo plures q̄ negocio cōueniret assistere carolus intelligit: richemontē cū parte copiaꝝ chereburgum mittit. Qui ad fallesiam manserunt multis subactis fossis tormentisq; muros quatiunt: obsessos nullo tpe quiescere pmittētes. Qua reueriti ādreas tresbotus & Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad p̄sidium cum quingētis supra mille anglis reliquerat ne vi expugnarent: ea conditione fallesiam ir. Caroli potestate reponēdā datis obsidibus se astringūt: si Tallebotū dn̄z suū (q apud druydas capt⁹ tenebat) Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum induciis (nemine suppetias obsessis ferēte) & tallleboto recepto: angli q fallesiaz tenebāt liberi abire. Fallesiæ prefecturā potono Carolus cōtulit. Atq; in

Fallesia.

Dãfrõtū. de exercitus partem carolo culanto duce danfrõtuꝫ legat. Ea arx & si fortissima esset validoqꝫ anglorum pręsidio teneretur: hostis nichilominꝰ fortune praesentis iniquitateꝫ cõsiderãs: impetrata abeundi potestate oppidū cum arce franco ꝑmisit. Eadē tempestate xp̄ianę quidē salutꝭ anno millesimo quadringētesimo quinquagesimo franciscꝰ britonū dux qui Caroli partes ꝯstanti fide secutus fuerat: mortē obiit. Huic aduersus egidiū fratrē inexpiabile odium fuit. Propterea ꝙ anglicę factionis esset: neqꝫ vlla rõne vt ab ea resipisceret adduci poterat. Quare ĩ custodia habitus francisci tandem iussu a duobus satellitibus: mãtilibꝰ ad eius iugulū cõtortis strangulatꝰ. Eius necis culpã in mõtabanum q egidii custodiam a duce receperat britones referunt: dicētes egidiū quidē bono in francos aĩo fuisse sed mõtabani perfidia secus ac ille sentiret frãcisco relatū extitisse eiusqꝫ rei testes postea fuisse collegas mõtabani: quoꝝ pars vltimo supplicio affecta est: pars fuga vitę consuluit.

Egidiꝰ ducis britannie frater strãgulatꝰ

Nota.

In chereburgi obsidione res añ illã ętatē inaudita gesta est: cuius auctorē fuisse iohēm burēū traditū est. Est chereburgū arx ad maris ęstuariū sita loco arenoso & ad tormēta locãda solo instabili quo ꝑ dies singulos semel atqꝫ iterꝫ mare influit. In taꝫ malefido loco iohēs bureus tormenta stabiliuit obtegēs ea ꝯtra pelagi iniurias tegumentis coriaceis: q̃ multa pinguedine ip̄e deūxerat. Eo pacto puluis q in tormētis erat defensus: nullo maris humore vitiari poterat. ita vt restagnante pelago tormenta facile ad iactū erigerenꞇ & muros arcis ꝯcuterent. Rei nouitateꝫ admiratus thomas gonelus praesidii moderator: dedēdę arcis ꝯsiliū capit. Erat illi filius ob ęs cõtractū rothomagi obses. Hūc in preciū deditiõis sibi restitui petit. Quo recuperato ipse cū toto chereburgi p̄sidio in angliã liber dimissus est. Initio huius obsidionis occisus ex muro est praefectus coytiuus frãcię admiraldus bello strēnuus & fide erga carolum spectatus. Interemptus praeterea tedualus cormosianꝰ tre

censis prætor bello nõ illaudatus eques. Hęc chereburgi arx vltima locorum fuit quę anglis deuictis in normãnia Carolus recuperauit. Post annũ & dies sex q̃ bellum inchoasset: parua quidẽ hominũ cęde atq; strage si hostiũ multitudinem atq; potentiã: variasq; p loca victorias putes. Est eñ terra normannia vna metropoli & sex vrbibus quattuorq; & nonaginta munitissimis oppidis atq; arcibus potẽs: plerisq; vicis frequens ad ciuitatũ speciẽ extructis: quã sexto vix die expeditus pertrãseat: pecoris & piscium ferax frumẽti vberrima: pomorũ atq; pirorũ tam passim cõferta: vt hic potũ gẽs sibi affatim exprimat: & ad exteros copiose fructus exportet. Lanificii plebs studiosa est & bibax etiã pomacii quod siccerã vocãt. Gens oĩs suapte natura callida: nullis exteris legib⁹ obnoxia: morib⁹ suis & ꝯsuetudine quã ptinacissime tueť viuit: doli quidẽ & litis apprime gnara: quo fit vt cũ illa societatẽ aut negociũ sortiri exteri formidẽt: alioquin doctrinę & religioni dedita bello insuper idonea & fortis. Cuius egregia ĩ exteros gesta plurima referunť. Post subactam normanniã quã armis tuendã richemõtus accepit: Carolus ad aquitanos animũ cõuertit: quibus quadragita supra cẽtum annos anglus dñatus fuerat. primas eius belli partes recepit lemouicensis vicecomes & cum eo carolus culautus marescallus: potonus santralianus: petrus louuanius: ioachinus roaldus: & gaufridus de sancto belano. Hi ad bergeracũ agri petragoricorũ ducẽtes oppidũ circunuallant: admotisq; tormẽtis expugnant. Cui ad pręsidiũ pręficiť cũ centũ equitibus philippus culautus. Inde iosacum in dordonę amnis ripa situm mouentes: occisis quinq; & viginti anglis castellũ capiũt: dedẽtib⁹ se mox aliquot finitimis locis. Cũ ad aqtaniæ expeditionẽ pecunia ad militꝫ stipẽdiũ parũ sufficeret: delat⁹ ẽ xanconi⁹ regii fisci primari⁹ quęstor ꝙ regiã pecuniã male administrasset: idcirco ĩ vincula apd' turonos ꝯiect⁹ ĩgẽtẽ admodũ pecuniã regio se ærario derasisse ꝯfess⁹ ẽ. Igi-

Normannia et normanni.

Aqtania.

tur diuturno carcere castigatus q̃q̃ grauior peculatoris pœna deberetur: tñ centũ & vigiti milib⁹ aureorũ a benigno rege mulctatus est. Leue quidẽ ꝓ imenso furto suppliciũ.

Comes dorual⁹

Per id tp̃s doruallus comes albreti fili⁹ anglos exosus: ex basaco ad medocũ nõ ꝓcul a burdegala ĩsulam: prędæ gratia iter faciẽs: cũ sui curãdi & reficiẽdi cã in saltu q secus viã erat restitisset: certus efficitur burdegalenses duce suo maiore (sic.n. ciuitatis magistratũ vocãt) in eũ arma desũpsisse: atq; in ꝓxio circiter noue peditũ milia adesse. Quo nũcio minime exterrit⁹ doruallus: tametsi qngentos tñ: sed egregia virtute milites haberet / aciẽ istruit: moxq; hostẽ adorsus: sexcentorũ supra mille hoim cędẽ fecit: fugiẽte burdegalã duce. Cepit pterea ducẽtos & mille captiuos Hui⁹ victorię partes sibi merito vẽdicauerũt stephan⁹ vignol⁹ Robin⁹ petit⁹ q scotorũ cohortes ducebat. & alter militũ ductor cui lespinass⁹ cognomẽ fuit militari fortitudine atq; vsu exercitati.

Altercatõ de modo p̃standi fidẽ regi p britonum ducem.

Francisco britonũ duci cũ petr⁹ in pricipatu successisset / ad carolũ se cõtulit qui eo tẽpore mõbasonem icolebat. Veniendi cã erat fides carolo ob ducatũ prestãda: vtq; in regis verba iuraret. Fidelitatis sacramentũ soluẽtibus mos est cingulũ ensem clipeũq; deponere. q relicta / ad primariũ regis cubiculariũ ptinent. Postq̃ fide carolo p̃stita ea militię isignia petrus deposuit: Trenellus cãcellari⁹. Tu igitur inquit illustris dux: regi liberã prorsus fidẽ exhibes: eiq; vt dño pariturus te illi subiectũ ostendis. Cui ducis cãcellari⁹ qui iuxta astabat respõdens. Nõ inquit vt locutus es: francorũ regi se subditũ dux ꝓfitetur. Diuersa est & in hoc atq; aliis frãcię principib⁹ ratio fidei p̃standę. De hoc verbo cũ diu altercatũ fuisset. Et ego inquit Carolus o illustris dux: tuorũ antecessorũ more te admitto. Deĩde petrus ob mõtisfortis comitatũ in Caroli verba iurauit: nullaq; adiecta cõditione carolo fide se astrixit. In sequẽti vere rex dunẽsem comitẽ in aquitaniã legat adiectis illi copiis. Impatq; montẽguyonẽ circũside

re. Ad quē angolismorū dux nō longe post cū iusta militū manu: ipseq̨ iohānes bureus accessit. Fuisse in eo exercitu quadringēti equites cū suis peditib⁹ & gesariis: & tribus francorū sagittariorū milib⁹ referunt. Eques. n. apud francos is est q vno gladiatore & duob⁹ sagittariis militat publico stipendio alitus. In p̄sidio mōtisguyonis erat Arnoldus de sancto iuliano: qui desperata salute confestim ī colloquiū cū dn̄o rochechoardi & rochefoulādi iohāneq̨ bureo venit. Deditiōis ꝯditionib⁹ firmatis: cū ad diem p̄finitū nemo anglorū noīe suppetiatū arnoldo venisset ip̄e libertate cū suis bonis abeūdi obtēta: montēguyonē caroli potestati reliquit. His quoq̨ dieb⁹ dunēsis comes blayam q̄ e regione medoci īsulę in littore maris sita est duobus locis obsedit: qui in portę ꝯspectu statione sibi cōstituens: ad arcis regionē reliquas copias locat: q̄bus p̄fecti erant iacob⁹ chabānus & ioachinus roaldus: a mari vero iohānes bursarius classi imp̄itabat: armatos cōplures atq̨ cōmeatū vehens. Qui ad portū succedētes: quiq̨ ingētes hostiū naues ex burdegala obsessis subsidiū frumentūq̨ laturas cōspiciūt. Quas itrepidi adoriunt: & duro ꝯmisso p̄lio anglos in fugā agunt. eos ad stationē vsq̨ burdegalē sem p̄sequētes. Reuerso ex hostiū fuga bursario blaya tormentis quatitur: ita vt multis partibus muri corruerint & franci aliquot sagittarii de petri louuanii phalangę occidēte iam sole in muros ꝑuaserint: sequētibusq̨ reliquis oppidū vi ceperint ducētis ex p̄sidio partim occisis partim captis: cęteris in arcē se recipientib⁹. Quibus vita his conditionib⁹ salua fuit. Oīs in regis potestatē iure captiuitatis venirent. Vnde p̄cio dato se redimere postea possent bona sua oīa sub custodia deponerēt: nec īde quicq̄ exportarent. Liberati aliquādo in francos arma nō caperent. Nec captiuitate eximerent nisi ea q̄ per aquitaniā occupabant libera dimisissent: dimissis etiā quibusq̨ quos vel iure belli vel contracti æris obligatione ipi haberent in vinculis.

Eques.

Mōsguyon.

Blaya.

Erat cū anglis petrus de mōteferrato homo isigni nobilitate qui psenti libertate donat⁹ est. datis obsidib⁹ filio & nepote: donec decē aureorū milia psoluisset. Qui si itra quadragesimū diem fidelitatis iuramentū carolo pstaret: duo qꝫ suę ditionis oppida dunensi comiti seruāda cōmitteret pecunia absolueretur. Rebus apud blayam ita cōstitutis
Burgus. franci oppidū arcēqꝫ recipiunt. seqꝫ mox ad burgū conferentes (vbi berardus de mōteferrato cū quigētis bellacib⁹ armatis in psidio erat) loco potiūtur: dedentib⁹ se anglis & sua ide libere ex cōposito exportātibus. Eodē ferme tēpore quattuor locis frāci obsidionē posuere Albretus cū duob⁹ suis liberis & robusta militum manu arquas: armigniacus comes ryonē: comes de pointieure castillionē in petragoricensiū agro circūuallat. Dunēsis comes frōsacū natura atqꝫ arte munitissimā arcē petere iubet. Interim autem libournenses missis ad dunēsem comitē oratorib⁹ certis se legib⁹ caroli ditioni credidere. Obsessi vero quattuor locis angli cū accepissent burdegalos de deditione cū francis verba facere acerrime qdem se defendebāt: euentū conuentionis pstolantes vt vna cū ciuitate cōi pacto vterētur aut re infecta pditioni tēporū se accōmodarent. Sed q frōsacū tuebātur: obsidione angustati ad. xiiii. kalen. iunii arcem francorū potestati pmittere ꝓmiserunt nisi itra illam diem suarū partiū duces opem illis afferrēt. Postq̄ frustra auxiliū expectāt: fronsacū vt cōuenerat reliquunt cū suis bonis abeūtes: receptis obsidib⁹ quos ad ꝓmissi firmitatē dunensis comes acceperat. Dū hęc in pdictis obsidionibus gerūtur: burdegalēses ad dunensem comitē suos nun-
Burdegalenses. cios mittūt cū mādatis se atqꝫ ciuitatē cū ꝓuīcia vasconiæ caroli potestati diffinitis cōditionib⁹ summittēdi. At nos deditionis formulā nō subiicimus ꝓpterea qꝫ burdegalēses in fide nō māserunt: q̄q̄ exacta die qua ex anglia opem pstolātur: francos i ciuitatē iduxissent. Fuxensis comes & captaubussus burdegalorū exemplū secuti: in caroli di-

tionem venere: quibusdā adiectis conditionibus quas du nensis comes fortunā nō aspernatus regis nomie admisit. Pacata omi fere ꝓuicia: magna pars exercitus domum dimissa est quę viginti miliū robustorū virorū & qui armis assueti essent numerū efficere certo cognitū est. Superat vltima vasconū Baiona: quā missis cū expeditione comitibus fuxi & dunensi circūuallare carolus mādat. Obsidio ꝓpter bina fluenta doram & niuā quibus ciuitas pene ois alluitur: duob⁹ locis ita partita fuit: vt alter exercitus alteri suppetiari nō posset. Paucis tamē itercedentib⁹ diebus angli qui suburbiū sancti leonis forti ꝑsidio tenebant (rebus suis diffisi) suburbiū cū sacris locis icendunt: ad suos se recipientes. Quos isecuti ꝑpere frāci parū abfuit quin vna cū hoste in ciuitatē irrumperent: sed altissima fossa impediti impetu abstinuerūt. Postridie eius diei albretus & vicecomes Tartās(us) cū ducētis equitib⁹ & tribus sagittarioꝝ milibus sublíciū pontū qui ad sanctū spiritū ducit: per quez ad obsidentes hosti patebat accessus / occuparunt eūq; deficiunt. Erat ad mare ꝓpugnaculum quo eruptionē facere hostis poterat. Igitur imparatos itercipere francos rat⁹: cū clam milites eduxisset: bernardus biernus fuxensis nothus in hostem ꝓgressus eū in ciuitatez egregia virtute retrusit. Nec longa iteruenienté mora templū ciuitati ꝓpinquum fossis atq; aggere diligentissime munitum partim dolo partim vi atq; armis capit: atq; ita circūquaq; ciuitate conclusa: obsessi metu percellūtur. Nec tardant nūcios ad comites mittere qui colloquium impetrent. Quo assecuto: pax eis concessa est: si Iohannem de belmonte rhodium equitem præsidii pręfectum cum omni reliquo præsidio captiuum darent: reliquis ciuitatis incolis suis legibus relictis / si quadraginta aureorum milia in rebellionis mulctam persoluerent. Ad hunc modum Baiona Caroli ditioni restituta est. Die vero insequenti oriente sole sereno cælo crux candida in cælo visa ap- Crux candida.

paruit quã & frãc⁹ anglusq; palã ꝯspexit Quo cęlesti signo arbitrati ciues se diuinitus admonitos carolo parere: mox angli regis insignib⁹ abiectis cãdida se cruce (vt frãcis mos est) ornauerunt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atq; baiona ciues ad carolũ q apud talliburgũ agebat: veniũt: fidẽ nõ secus q̃ suo regi exhibẽtes: baionẽsib⁹ aũt carol⁹ ex miliũ quadraginta mulcta viginti remisit. Eadẽ tẽpesta

Gãdẽses.

te gandẽses a philippo burgũdionũ duce discessere ob salis tributũ quod illis ãnuũ imponere conabaẽ. Hinc bello excitato: magna pars regionis cęde atq; incẽdio vastatur. Nec fuit philippo icruẽta victoria. Rediere tandẽ in ducis beniuolẽtiam gandẽses: rebellionis pœnas magno ęre luẽtes. In anglia quoq; ob reipublicę admistrationẽ dux eboracẽn. & sombresset⁹ cõgregatis copiis manu ꝯferere festinabant nisi epõrum studio atq; moderatione destitissent.

Constãtinopolis a turcis capitur.

Per id tẽp⁹ nicolao quinto ecclĩam romanã ministrãte: cũ turci capto bizantio gręciaʒ omnẽ fere occuparẽt: Guillerm⁹ destoteuillus rothomagẽsis cardinalis ad carolũ legatus mittiẽ qui iter frãcos anglosq; pacis arbiter esset. Nã tam potẽtib⁹ regib⁹ bello ꝑ odiũ occupatʒ: reliquos xpiani nõis populos a turcis iuadi & facile vinci põtifex verisimiliter formidabat. Legato carolus respõdit: dolere sibi ea q̃ a turcis gręcia patereẽ. Neq; se adeo i anglos esse ꝓcitatũ: quin positʒ armis ęquã honestatẽ paceq; admittat. Id semper nõ mõ optasse: sed & hosti obtulisse. Ea si interueniat: se armis milite atq; opib⁹ afflictis xpianorum rebus vltro auxiliaturũ. Traiecerat in angliã ad henricũ regẽ eadeʒ cã archieps rauẽnates. Cui ꝑ regis hẽrici ad id delectos cõsultores respõsum est. Cũ tm̃ terrę a frãcis angli sustulerint quantũ carolus ab eis abstulisset: tũ oportunuʒ fore vt de pace ꝯuẽtio habereẽ. Tã supbe verbum fecit hostis: cui de xpianorum eminẽti periculo nulla cura erat. Igiẽ legationis exitus inanis extitit. nisi q; scholę parisiensis deprauatos mores cõpositiores reddere legat⁹ studuit: excõicatio

Reformatio schole parisiẽsis

nis mucrone feriens eos q posita rū a se legū preuaricatores forent: q ve schole rectoratū id est primariū magistratum q tertio quoq3 mense finit: pecunie largitiōe reciperet. Qua lege ceteri quiq3 scholastici magistrat⁹ tenebant: ne solito strepitu atq3 largitione officia veniret. Dū hec a legato gerunt: iacobus cuerus caroli argentarius cū turcis cōmercium habēs: delat⁹ ē q ois generis arma ptra ecclesiasticā phibitionē ad illos importasset: opificesq3 & fabros eiusmodi artis ad eos demisisset. Christianū insup e turcorū seruitute forte elapsum dño suo captiuū remisisset: & ingētem per linguā occitanā pecuniā exegisset. Eas ob res ī carcerē Caroli imperio piectus est: deinde grādi ere mulctatus in exiliū deportatus. Pœnas quoq3 false delatiōis luit fœmina isignis cui mauritaniensis nomē erat. Inuenio sabaudie ducē per id tēpus in Carolū nō nihil cōmisisse: & propterea regem irritatū expeditionē in sabaudū duxisse. Delicti vero modū scribere nō possum quē a scriptorib⁹ nō accepi. In forestā carolus cū venisset (vnde breuis in sabaudos est transit⁹) legatus destoteuillus ad nicolaū pōtificē reuertens cognito caroli aduentu: ad ducē primū puerso itinere: mox ad regem venit: atq3 ita egit vt cōmissorū pœnitens dux oia satis carolo facturū iureiurando pmitteret. Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domū copias misit. Legatus cœptū iter persequit. Interea burdegalēses vetuste anglorū psuetudinis & ptubernii nō obliti aduersus francos cōiuratione facta: dñm lesparrū cū aliquot ciuitatis optimatibus per speciem alicui⁹ cōuenientis negocii a se dimittunt. Cuius cōiurationis auctores fuisse referūtur mōferratus & dangladus fidei quā carolo pstiterāt cōtemptores. Euecti in altū qui burdegala egressi erant in angliam ad henricū se conferunt. Promittūtq3 se ciuitatē q3 suam eius potestati permissuros si exercitum in aquitaniam mittat: francorū apud eos nullas copias esse pter eas q in presidiis erant constitute minus ad cōserendū prelium

Jacobus cuerus.

Burdegalorū a carolo defectio.

sufficiētes. Legāt ad id bellū a henrico tallebot⁹ qui anglorum milia quinq; classe i pōnēs ad medocū insulā.xv.halēdas decēbris adnauigāt: cōfestimq; aliquot cohortes late dimittens terrorē incolis incutit. Burdegalēses audito tallleboti aduētu: alter ad alterū sermone clam habito: francorū præfectos liberos dimitti oportere ꝯsulebant. Hi erant coytiu⁹ aquitaniæ seneschallus & iohānes podiēsis ꝓpræ tor ciuitatis. Dum in dubio res agit̄ quidā secreto abeūtes portā anglis referāt. Nec mora vterq; præfect⁹ cum omni presidio & regiis magistratib⁹ ad hostiū man⁹ nulla cede cōmissa ꝓditi sunt. Cōiuratiōe ad carolū perlata: vtrūq; mareschallus cum doruallo comite & ioachino roaldo ad Claromōtēsem comitē qui aquitaniæ præerat mittit: sexcēti equitib⁹ & eis adiūctis sagittariis eos comitantib⁹ Sed diligēs hostis prius aliquot arces cepit atq; copiæ cōuenissent. Superuenerāt quoq; talleboto ex anglia quattuor milia armatorū cum octoginta nauib⁹ cōmeatū affatim vehētibus. Et castillio quidē fronsacusq; in potestatē tallebotí ꝑuenerūt. Carolus autē postq̄ turoni hibernasset nouas copias educens lisigniaci castra fecit: atq; idē ad sanctū iohānem ꝓgressus accepit charlayū oppidū a iacobo chabano vi captū esse multis anglis occisis atq; eos qui in turrim cōfugissent capite omnes punitos extitisse ꝓpterea q̄ prestitā carolo fidem abiurassent hostē secuti. Nec multo post castillionē in agro petragoricē. copias ducere Iohēachū iubet: attributis ipi octingentis supra mille eq̄tib⁹ cū sagittariis. Positis apud castillionē castris: Iohēs bureus & iaspar ei⁹ frater impedimentoꝝ prefecti septingētos quos cōtinēter habebāt fossores fossis circūdare castra imperāt. Cognito q̄d ad castillionē gerebāt tallebot⁹ eductis quinq; anglorū milib⁹ in frācos ꝓgredit̄ q̄ ad ei⁹ aduentū in vallū se festinante recipiūt. Pedites vero sagittarios segnius agētes tallebot⁹ circiter centū intercipit. Qua fortuna elatus cum francos fugere ꝑsuasum haberet: nec suę adhuc copię

Castillio.

oēs puenissent: paulo restitit atq; interim se curare milites iubet. Hęc mora franco non inutilis fuit. Nā interea vallū munitiorib⁹ tormētis munit: & se in hostē animose corroborat. Coacto oī exercitu tallebotus ad francos munitiotiōes ducēs: in vallū tumultuario impetu irrūpere ptēdit. Quē cōstāti ɣtute frācus exturbat. Vtebaī eo die tallebot⁹ (q veteranus esset) paruo gradario ex quo suos in prælīū aīabat. Reliqui vero oēs pedites dimicabant: & incredibili animi feruore castra oppugnabant: militaria signa longe plura ad ostētationē ferentes q̄ illorū numero puenirent. Pugnatū est diu atq; acerrime ita vt diu dubia victoria neutri spem pmitteret. Donec accito mōtabano & p̄fecto henaudoo cui britonū ducis phalāges audiebāt: frāci virib⁹ receptis hostē ppellūt: aliquot eorū signis occupatꝫ. Quā ob rem aīo tabescētes angli: cū Talleboti gradariū glande pstratū & ipm tallebotū a sagittario franco occisum conspexissent in fugā cōuertūtur. Occubuere in eo p̄lio octingenti angli obscuri nois cū quadragita viris illustribus in quib⁹ fuit talleboti fili⁹. Fugientiū vero atq; eorū q se amni dordonę credidere par numer⁹ fuisse referī. Mōferrat⁹ aūt Danglautus & caudali fili⁹ cū quiq; milib⁹ castillionē ptenus petiuere. Lesparrus burdegalam. At castillionēses q̄q firmo p̄sidio tenerētur deditionē tamē fecere: Caroli se oino volūtati pmittētes. Quorū cōsiliū secuti melionenses atq; libournēses dicto paruerūt. Quiq; nouū in media īsula castellū tenebant post quintūdecimū obsidionis diē a claromōtensi comite recepti sunt. Idem fecere blāchafortēn. cadillaci: sancti macherii īcolę: lāguonii & villēdrani. Nam ex angolismis carolus libornū veniēs hostē timore pterruit: ita vt paucis intermissis dieb⁹ aliquot oppida atq; arces ceperit: & burdegalā sagittarios miserit qui agrū vastarēt: extructo e regiōe ciuitatꝫ ppugnacło ī loco quē lormontū incolę dicūt: vbi ad pręsidiū cōstituti fuere loheacus/ ludouicus de bellomōte/ iacobus chaban⁹/ iohā

Moritur tallebot⁹.

nes & iaspar bureus frēs. Erat nō lōge in portu classis regia armis cibariisq; abūde īstructa in cui⁹ ꝓspectu etiā angli in nauib⁹ stabāt q ad nauiū tutamē ꝓpugnaculū exędificauerant vn̄ in frācos excursiones dieti faciebant. Sed tandē cōmeatu destituti: pressiq; cōtinuo francorū incursu: pręsertim cū finitima loca oīa sibi erepta essent: nec quo se reciperent haberēt caroli clemētiam poposcere. Erat em̄ carolus natura ꝑbenign⁹ & iam pestilēs aer exercitū offēdebat quāobrē recepta in fide burdegala: anglis dedit abeūdi potestatē. Durasum autē & lesparrū aliosq; ꝓditionis principes viginti relegauit. Sed lesparrus non multo post apud pictauos capitis suppliciū luit: q alterā in carolū ꝓditionem cogitasset. Atq; ita burdegalēsium reb⁹ cōpositis: claromōtano comite ad ꝓuincię custodiā præfecto: carolus turonū regressus ē: cū flueret a xp̄iana salute annus q̄dringentesim⁹ quinquagesimus terti⁹ supra mille. Quo tpe Guillermus edelinus theologus doctor sancti germani de laya prior: apud ebroicas ad perpetuū carcerē dānatus est ob falsę religionis cām: Nam cū illustris cuiusdā fœminę amoribus teneret: neq; cōsuetudine eius frui facile posset: demonē sibi patronū adhibēs: eum in arietis specie adorauit: a quo postea edoctus scopam sumere & inter fœmora equitis instar ponere: quo volebat breui momēto se traducebat. Quod ipietatis genus valdensiū esse dicit. Aduersus autē burdegalensiū leuitatē atq; pfidiam carolus duas apud eos arces extruxit quib⁹ in fide cōtineri ppls recens cōuersus posset. Per id tēpus cū de præsulatu auxitano duo diuersarū partiū ꝯcertarēt. Armygniacus comes caroli mandata aspernat⁹: alterū cōpetitorū iustinū noīe in sacerdotii sedē ꝑduxerat. Quam rē ęgre carolus ferens claromontanū comitē cū copiis in armygniacū mittit. Qui adiutorib⁹ comite dōmartino & floqueto eboracēsi prætore rebellē spoliauerūt terris suis. Otho quoq; castellan⁹ florentin⁹ & guillerm⁹ gōfierus simulachra q̄dā magica arte

Guillerm⁹ edelinus idolatra.

consecerãt: quorum nixu (vt ipsi stulte sperabãt) precipuã apud regẽ inter aulicos auctoritatẽ ꝯsequerent. Eius rei cã ad carolũ delati / alter Tholosæ / alter turonis in carcerẽ cõiectus est. Iohãnes præterea alẽconii dux caroli mãdato Parisii cõpræhẽsus meldunũ in custodia deducit. Ipse em̃ tẽporuꝫ trãquillitati inuidẽs & partę a Carolo quietis impatiens: nouos belli mot⁹ ab anglia ꝑcurabat: missisq; ad hostẽ frequẽtibus nũciis: hortabat appetere normãniam: se illis adiutorẽ fore pollicitus. Castella arcesq; habere se: q̃ oia veniẽtibus ꝑderent. Carolum ꝑcul abesse & tribus diuersis regionib⁹ copias suas cõtinere Loca multa prius occupare posse q̃ carolus sentiat: & vt firmore fide cõsilia ꝓcederẽt: filiam suã eboraceñ. ducis filio in matrimoniũ dare cõstituit. Ad hanc ꝓditioneꝫ ministeriis vsus est iacobi hay angli: thomę gilleti sacerdotis dãfrõti & hõtitonis caduceatoris angli & emõdi calleti. Quib⁹ occultũ signũ alẽconi⁹ hoc dat: pollicẽ ei⁹ dextrũ manu præhẽdere ad quẽ vel verba vel litteras eẽnt de hisce reb⁹ reddituri. Hęc postq̃ testib⁹ & ipsi⁹ alẽconii spõtanea cõfessione cognita sũt: Carolus apud vindocinas cõuentu ꝓcerum habito: iohãnem alẽconii ducẽ fortunis oibus priuatũ secundo postq̃ captus fuerat anno mortis supplicio dignũ pronũciari iubet. Sed clemẽs rex sententiã postea moderat⁹ est: nec enim mors proditori inflicta est & eius liberis fortunę restitutę.

Iohãnes alenconij dux capit

Ad hęc oia ludouici quoq; in carolũ cõtumacia itercessit. Hic em̃ cum natu grãdior esset occasione ex aulicis qui patri & reb⁹ publicis inseruirẽt sumpta ex curia in dalphinatum abire a patre impetrauit cõstituto ad hoc tempore mensiũ quattuor. Id seu suapte natura seu suorũ prauis cõsiliis fecerit non facile scripserim. Illud certuꝫ est ludouicũ molestissime perpeti: q a patre nõ satis ꝓ suo arbitrio pecunię & ꝓuentuũ sibi suggereret. Et domesticis eius dolebat: totam regendi auctoritatem penes quosdam aulicos esse q publicis officiis atq; magistratib⁹ pręfecti diuitiis ab

Ludouicus a p̃re deficit.

undarēt: Ludouico vero primogenito scilicet. Caroli obsequētib⁹ preter quottidianā impēsaʒ nichil illis supesset. Hac opiniōe ducti dalphinatū petiuerūt premētes oīa vectigalib⁹ & ab opulētiorib⁹ pecunias exigētes. Nichil eñ est quod indigēs nobilitas sibi nō licere putet. Cui⁹ rei cōscius fact⁹ Carol⁹ dalphinates petit: vt ludouicū apud viēnā vbi ꝓpugnaculuʒ in colle sibi ędificauerat cōpræhēderet. At ille patris aduētu ꝑterrefactus ad philippuʒ burgūdię ducē mox ꝓficisci festinat. Interim vero carolus omnē dalphinatū vēdicat mittitq; ad regni exit⁹ ludouici digressum obseruare. Qui nichilomin⁹ clam dilapsus: in brabātiam ꝑfugit: receptusq; ē a philippo: & debito honore habitus: apud quē annos fere decē mansit: Missis interim ad patrē oratorib⁹ q ꝯciliatū eū redderēt patri eiq; liceret ī patris ꝯspectū ꝑ aliquot annos nō venire. Addidit huic legationi philipp⁹ oratores se excusaturos ꝙ ludouicū hospitio admisisset tāti regis filiū cui ipse obsequi maxime teneretur: trepidāti quidē & patris irā potissimū formidāti: cupiēti quoq; ī turcos expeditionē ducere si coadiuuaret pater. Auditis vtrisq; legatis carolus respōdit: honoris plurimū ludouico quidē deberi si ī patrē debitā pietatē exsolueret: neq; philippū errasse ꝙ eū hospitē haberet. Verū mirari se que cā timoris ludouico fuerit: ꝙ tātopere trepidaret: cū patrē facilē & maxime mansuetū fuisset exptus: cui⁹ rei testes locupletes eēnt gabriel vern⁹ & celestinensiū auinionēñ. prior: q ob rē ipsam nicolai pōtificis romani auctoritate ad eū oratores aliquādo ꝯuenerāt: ꝙ vero postulationib⁹ nō acquieuisset mīme mirādū esse ꝓpterea ꝙ eius postulata optimorū virorū sentētię repugnarēt: q sentirēt nequaq̄ decere vt fili⁹ a patre atq; a regno ꝓcul abesset: ꝯsiliū secut⁹ hoīm ıprobōrū. Expeditionē vero in turcos ī ludouici mentē incidisse: se ꝓfecto admirari cuius ipse anteq̄ a patre discederet nunq̄ meminerat. Idipm nichil aliud esse q̄ dilationē vere erga patrē recōciliatiōis: eo maxime tem-

pore cũ hostis anglus vigilantissim⁹ esset regnũ francorũ repetere: aduersũ quẽ milite opus erat. q̃ vero dalphinatũ vẽdicasset: id ad terrę incõmoduz nõ esse cui⁹ incolę libertatem nõ amisissent: quos de hac re oratores ad dalphinũ ituros sperabat: q̃ nullius se incõmodi pressura vexatos testarent̃. Verũ neq̧ litteris neq̧ legationib⁹ ludouicus moueri potuit ad patris ꝯspectũ redire: diuq̧ res ĩ dubio fuit: an bello tãta discordia finiret̃. Sz dissimulata res ẽ: ĩterea q̧ carol⁹ interiit. Dũ hęc ĩter patrẽ filiũq̧ agitant̃ rex hungar⁹ magdalenã caroli filiam vxorẽ petit. Cui⁹ rei cã sexcẽtos eq̃tes turonũ ad regẽ mittit cũ ĩsignib⁹ munerib⁹. Erat laodislaus triũ regnorũ hũgarie/ bohemię: atq̧ poloniæ princeps: cui⁹ ope carolus cõstituerat ĩ turcos exercitũ aliquãdo ducere. Qui supra aliquot annos nicolao q̃nto romanã sedẽ moderãte ꝯstãtinopoli imperii gręcorũ caput ceperãt ĩperatore trucidato. De qua re ad caroluz frãciscus philelfus scribẽs eũ diligẽter admonuit: vt more maioruz suorũ fidei cãm tutelãq̧ reciperet. Hanc ꝯstãtinopolitanã cladẽ Mahumet⁹ turcorũ rex intulit quarto Calẽdas iunii anno xp̃ianæ salutis Millesimo.ccccliii. Excipiunt̃ a carolo legati ĩcredibili apparatu: Sed leticię & cõmuni omniũ gaudio se infœlix nũci⁹ admiscuit. Itaq̧ nũciat̃ laodislaus mortẽ obiisse cuius interit⁹ veneni suspitiõe nõ caruit. Legati nichilominus nõ mĩore cura accipiunt̃: comitati illustrib⁹ viris q̃ publica eos impẽsa leuarẽt donec ĩ germaniã demigrarũt. Intermissis paucis post hęc dieb⁹ petr⁹ britonũ dux diuturno morbo correptus ĩteriit. Qui successorẽ habuit richemontũ frãcię conestabilẽ morte post paucos dies absũptũ. Quẽ secut⁹ frãcisc⁹ aurelianẽsiũ ducis nepos ducatũ adept⁹ ẽ. Carolũ deĩde mors excepit cũ nũciatũ ei fuisset quosdã potionez apparasse q̃ interiret. Ea re tã vehemẽter turbatũ animũ ĩduit: vt dies septẽ totos cibo abstineret: hortãtib⁹ maxĩe medicis se ĩedia magis q̃ morbo affici Sz dũ edẽdo vitę ꝯsulit coercitis arteriis cũ stoach⁹ nihil

Cõstantinopolis capitur.

Laodislaus rex moritur.

Carolus egritudinẽ ꝯtrahit.

cibi reciperet absumiт̃: die festo diuę marię magdalenes sacris xp̃iano ritu p̃ceptis. Elatusq̃ est ex magduno yueriẽsi regia põpa ĩ sepulchro maiorũ suorũ. & ĩ diui dyonisii cœnobio sepultus. Rex p̃culdubio in quẽ fortuna asperrime primũ deseuiit tanq̃ exterminare eũ regno statuisset. Deinde blãde illũ attollẽs victorẽ gloriosum atq̃ dei benignitate patrię restitutorẽ effecit. Nã illud de eo scribi dignũ ẽ q̃ discordãtib⁹ de regno ãglis dux eboraceñ. richard⁹ regnũ affectans Henrico regi nõ dissimulato odio aduersari cœpit. Cui⁹ cœpt; hẽric⁹ occurrẽs grãdi exercitu ꝯtracto se cãpestri loco aggere & firmis munitionib⁹ vallato ꝯtinebat cõstitutis octo p̃ circuitũ portis atq̃ custodib⁹ sui generis ne q̃s nisi notus in castra se cõferret. Ad quẽ locũ richard⁹ eboracensis & varuici comes frequẽti populorũ manu instructi p̃mouẽtes cũ iã custodes clã haberẽt amicos: vallũ ingressi ad Henricũ p̃uenerũt quẽ depræhẽsum occisis aliquot p̃cerib⁹ q̃ hẽrico circũsistebat: lõdonias deduxerunt pręcedẽte illũ varuico q̃ ensem conestabilis more præferebat. Moxq̃ ad arcẽ q̃ Henrici præsidio tenebat̃ succedẽtes cũ illã obfirmatã inuenissent: pręfectos quattuor viros insigni nobilitate ad colloquiũ vocãt: p̃mittũtq̃ iureiurãdo adiecto vitã illis & fortunas saluas fore si arcẽ ill' pateface rent. Persuasi p̃ceres regi occurrũt: atq̃ mox salu tato henrico dũ illũ a tergo comitant̃: orta in pp̃lo seditiõe quidã in eos insiliũt: vnũq̃ illustrẽ apprime virũ: cui descallis cognomẽ erat mactant. Reliquos postridie añ arcis portam capite mulctatos quadrifariã exsecuerunt. Fidei rara est rõ apud eos q̃ imperii cõcupiscẽtia digladiant̃: q̃q̃ sceleris autorẽ pœna nõ p̃tereat. Itaq̃ superat ex hẽrici familia dux sombrecet⁹ q̃ iniquo aĩo ferẽs regẽ a cõiuratorib⁹ nõ secus ac captiuũ teneri cõpluresq̃ suę cognationis fuisse interẽptos: iuuẽtutẽ multã eorũ maxime quorũ parẽtes aut cognati perierãt cogit: atq̃ richardũ in planicie sancti albõis inuentũ plurimoq̃ milite ĩstructũ adorsus cũ plerisq̃ ali-

is necat. Cuius caput amputatũ q̃n quidẽ regnũ affectauerat straminea corona illudi iubet. His hẽrici aduersitatib⁹ pmotus carolus: lr̃as ad normanos dat: sinãt absq; cõtrouersia anglos ad se hẽrici partes secutos trãsfretantes regionẽ incolere: diuersariq; & in ea libere negociari. Tali profecto benignitate vsus est carolus in eũ q hostiliter illũ sępenumero fuerat psecutus: tẽtauitq; quoad fieri p eũ potuit hẽrico auxiliari vt eũ in libertatẽ vendicaret. Ad hunc modũ humanarũ rerũ mutabilis cõditio est: vt in sublime ꝓuectus casurũ se merito formidet: deiectus aũt nequaq̃ aio tabescat: Hẽrico fœlicia initia fuere: carolo cõtra. deturbatus ille regno est: hic in regnũ post mltas aduersitates gloriose exaltatus: & victoriosus appellat⁹. Pridie mortis ei⁹ visus est fulgẽtissimus cometa tãti principis interitũ præcurrens: & futurorũ nunciator.

LEni & mãsueto patri asper & vehemẽs fili⁹ successit ludouicus: consilio pręceps ingenio vario & domesticis vix satis pspecto. Nec dubia fides fuit Carolũ iuniori suo filio carolo regnũ si cõmode potuisset relicturũ: sed belli seminaria execrat⁹ ludouici mores atq; absentiã longanimiter tolerauit. Cogitauerat em̃ diu tacitus bellũ in burgundos mouere: plerisq; sibi assentientibus ꝓcerib⁹: & cũ ad id ꝓpẽsus esset: expectabat tm̃ belli aliquẽ motũ a burgundo excitari: ne tã autor dissensiõis q̃ ꝓpulsator iniurię esse videretur. De caroli morte nũcio accepto: pmulti q officia magistratusq; administrabant ad ludouicũ ꝓtenus gratulabundi se in Hannoniã cõtulerũt: sciscitaturi ab eo qd illos facere præciperet: impetraturi quoq; de suis magistratibus & officiis stabile firmamentũ. Fuere q pecuniã ęrario debitã & ad hũc diem conseruatam ludouico nouo atq; inopi regi psoluerunt. Quattuor tm̃ ex omni numero petitorum admisit: Petrũ orfauerũ: Nicolaũ louuerũ: quos ad ratiocinia regiorum cõputorũ consiliarios instituit: iohãne bailleto requesta-

rum cōiudice & in cancellaria referēdario ordinato: symonem carolum in eū quē prius magistratū gerebat restituit q̄q̄ iam fere ętate defectus esset: & nō nisi letica iter cōficere posset. Reliquos magno numero parisiū remisit: ei⁹ aduentū pręstolaturos. Interea cōfluūt ad ludouicū ornatissimi quiq; pceres q sacrandū nouellū regē remos perducerent. vbi iouenellus loci archipręsul eū more maioru; vnxit atq; bn̄dixit. Quo mysterio absoluto ludouic⁹ ad parisios protenus profectus est: nec facile scripserim quo fastu & pōpa a parisiacis sit exceptus. Nā vt silleā ppli ex oī francorū imperio ɔcursum: q ad festum diē conuenerat: mira erat p oēm ciuitatis publicā viā ludorū frequētia: gloriantibus inter primos burgundis: q in regnum sua opa reducē Ludouicū post longū a pr̄e discessum iactitabāt. Ex actis per hęc solennia aliquot diebus: cum Philippus burgundorū dux domū repetere cuperet: regē magnope cohortatus est: irā si quā animo in pceres cōcepisset deponere: obliuisci prorsus atq; oblitterare q̄ pręterita erāt: satis admodū esse illi q nullo tumultu rex esset & vocaret: & quia frater illi esset debere adolescentē amare atq; amplecti: & patris hereditatē cū illo legitima portiōe diuidere. Hęc atq; similia multa locut⁹ philippus ludouicū dimisit: picardiā reuisurus. At ludouicus q exulceratum animū haberet: & patrias leges iam didicisset: exteris morib⁹ p diuturnum vsu; imbutus multa partim suo ingenio: partim eorū q absentiā a patre exiliū fuisse reputabāt: agere cœpit & principes imprimis parui admodū habere Venationis oēm prope ɔsuetudinē prohibens: ita vt piaculum esset aues aut canes alere: cassibus vti: insidiari feris animātib⁹ nisi quoad ipē pmitteret. Et quod illi maximum ad eas q̄ superuenerūt discordias momētū fuit: magnopere nixus ē infime sortis hoīes prę procerib⁹ opulētos sublimesq; facere. quos ad suas vehementes volūtates obsequētissimos esse cupiebat. Non eñ ęquanimiter ferebat si quis dicen-

ti vel imperanti sibi quauis ratione aduersaret plus suopte ingenio q̄ cuiq; sapiētissimo fidēs. Fuit illi post annos aliquot inter pręcipuos domesticos iohānes du lude: iohannes balua quē cardinalē romanū sub Sixto quarto atq; innocentio octauo ipsi vidim⁹: Iohannes hebergus post baluam ebroiceñ. pręsul: dñs de foresta: oliuerius dyabolus: quē ludouicus sublata dyaboli appellatione malum: dein de dāmam cognominauit: stephanus ostiari⁹. Quib⁹ ministris pro sua volūtate diuerso tempore vsus est. Accessit his longo post interuallo doyacus versutus in primis & temerarius: supraq; generis sui conditionem audax. Ab his vt quisq; per vices Ludouico obsequebatur posthabiti principes & magna ps nobilitatis: desciscere a ludouico: seq; & suam dignitatem tueri constituunt. Igitur clandestinis nunciis quid singuli sentiant sciscitantes: postq̄ de sententia illorum satis constitit: britonum dux franciscus oratores ad Ludouicum qui pictauię agebat mittit: simulans nescio quid quod vtriq; vtile esset. Nec repugnat Ludouicus tantū petit ducem ad se venire: q ab oratoribus ꝓmissa pręsens confirmet. Dant fidem legati id se facturos: seq; prope diem vna cum suo principe reuersuros. Cum illi pictauia a rege abeuntes: duodecim tantum passuū milia confecissent: clam dilapsus carolus regis frater: ad eos se contulit: in britanniamq; festinanter profectus est. quo illum pręcesserat iohannes Dunensis comes discessionis caroli maxime consultor. Sic enim inter principes condictum erat. Nec defuerunt permulti proceres: qui eū mox relicto rege sequerētur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux (qui ludouici sororē in matrimonio habebat) apto bello insurgit: & quicquid regii fisci in suis terris erat occupat. Crussolumq; & trainellum: atq; doriolū primores fere regis aulicos in custodia cōtinuit. Deditq; sedulo operam eximere de diui anthonii bastilda Anthoniū chabanum q illic ludouici edicto seruabat. Itaq; eodē ferme

tpe quo hęc gerebant. Anthoni⁹ noctu ad ducē aufugiēs magna lętitia ab eo exceptus. Quippe q̄ ludouicū nō diligeret: & futuro bello cōmodissimus esse sperabat. Huius ergo tam manifestę defectionis initio turbat⁹ ludouicus: Carolū de melduno Iohānem baluā: & iohānē præuotū ad parisios statim cū litteris mittit quib⁹ ciuitatis rectores & primos ciues monet: eminētis ob caroli fratris a se defectionē periculi. Intelligere se principes arma aduersum se mouere: opus ideo esse vigilantissima custodia: ne noui in ciuitate motus ꝓdirent. Vnā eorū ciuitatem esse regni caput: vnde reliquę vel belli vel pacis exemplū accipiant. Si in fide parisii ꝑmaneant: nihil sibi timēdū esse q̄ cōiurati moliant. Ea oratiōe ꝓciues ad audiendū parisii excubias cōstituūt/ adhibitis primariis portis custodib⁹ aliquot etiā prorsus obstructis. Cathenas p̄terea q̄ ad viarū compita negligētius curabātur reficiūt. Hęc dū parisii gerūtur: anthoni⁹ chabanus custodia elapsus ꝑ vastiniū iter faciēs/ sanctū forgeū & sanctū Mauriciū (quas arces goffridus cuerus p̄sidio tenebat) capit: bonis omibus direptis ipsoq̄ goffrido captiuo abducto. Insurgētibus tot reb⁹ nouis: Ludouic⁹ accito renato andegauen. duce (quē sicilię regem appellabāt) & Carolo cœnomanorū comite fortem. xxx. fere miliū militū exercitū cogit. Sed cū dies nō paucos ibi moratus parū admodū ꝓficeret: attributa renato caroloq̄ fratrib⁹ parte copiarū: q̄ britonū cœptis obsisterēt: reliquū exercitū in bituriges ducit. Biturigē tū ciuitatē pręteriit: quā magno præsidio a borboniensi notho fratris sui Caroli noīe teneri acceperat: moxq̄ in borboniū (quod biturigib⁹ vicinū est) ꝓfectus: castellū sancti amādi expugnat. Nec multo post mollissonii in ludouici potestatem venere: cedēte loco iacobo borbonio oppidi ꝑfecto. Per hos dies cū nōnulli ex p̄sidio sancti Forgei satellites: moretū incurrissent: ideq̄ quosdā qui eo loci ex senonibus hospites diuersabātur noctu abduxissent

Ludouicus copias cogit.

re cognita Ludouicus iubet pontes chamosii & de bello monte dirui. Iam eñ fama erat Carolũ Philippi burgundorũ ducis filiũ qui ex cõiuratis erat copias cõtraxisse: vt cũ aliis cõiuratis iũgeret exercitũ. nec mendax fama erat. Nã anthoni⁹ philippi nothus: adiũcto burgũdionũ marescallo: cũ aliquot cohortib⁹ pcurrens Caroli exercitum royam & mõdideriũ occupat. Erãt apud peronã tũc tẽporis in psidio comes niuerneñ. & Ioachin⁹ roald⁹ frãciȩ marescallus cũ quattuor milib⁹ armatorũ qui cognito Caroli aduẽtu: relicto ad oppidi custodiã aliquot ex nobilitate francorũ viris. & quigentis sagittariis. peronã deferentes mox Nouiomũ Compẽdiũq; se cõtulerũt. His belli motib⁹ dũ picardia agitatur: Ludouici soror Carlota borboniorũ ducis cõiunx ex viri psilio sanctũ porsanũ (vbi rex agebat) petit finẽ discordiis positura. Sed ĩtentiõe frustrata rionẽ (quo dux ex molinis iterim se receperat) reuertiť.

Eodẽ tẽpore sancti mauricii arx dedẽtib⁹ seis qui in psidio erãt a Carolo meldunẽsi recepta est. Iussiq; quoq; sunt parisii arma domi in expedito seorsũ habere: facere de muris nocturnas excubias: faces p cõpita & per domos laternas noctu accẽsas ponere. Conat⁹ est rex illis dieb⁹ ex schola parisiensi delectos habere armatos quib⁹ ad belli necessitates vteretur. Prȩerat aũt scholȩ rector guillerm⁹ fichetus magni animi vir: doctrina & dicẽdi arte potẽs: q in caligine iacẽtib⁹ humanitatis studiis lumen mea ȩtate attulit: excitauitq; cõplures latine discere & elegãter loqui. His igiť acceptis a rege de armãdis scholasticis litteris: pcione gñali habita: disertã habuit orationẽ: qua veritus non est: repugnante Ludouico sentẽtiã dicere qua maxime pbat⁹ atq; clarus factus est. Nã cũ bessario grȩcus cardinalis post aliquot annos romana apud regẽ legatiõe fungeretur: audita fisceti fama: eũ ad se accersiuit atq; in vrbẽ duxit: cõmendans illũ Sixto quarto romano põtifici. Extant eius ficeti rethoricorũ libri: orones quoq; atq; eplȩ. Bessarionis autẽ

Fichet⁹.

opus est defensio platonis aduersus trapezuntium: q plato ni couiciat⁹ aristotelē illi pferebat. Sollicitis ad hūc modū parisiis: carolus philippi fili⁹ ferox iuuenis (a quo auxilii plurimū reliqui cōiurati pricipes expectabāt) copias ad pontem maxentii qui est ad ysaram amnem ducit. Con dixerāt aūt ii q arma aduersus ludouicū parabant: se ideo cōuenturos vt populū vectigalib⁹ pressum: & pene seruū in libertatē vindicarēt. Adeo solers est male errātiū cautio vt iusticię velamen suę iniqtati ptendāt. Incedēs igit cum exercitu carolus: libertatē populo passim pponebat: specie beniuolētię plebē sibi cōciliās. Eius pōtis atq; arcis psectū maderū petri orsauerii vicariū pecunia carolus corrupit: arcēq; recepit. Indeq; flumie traiecto: castella quedam minimo negocio ptenus occupat. Venere quoq; in eius potestatē bellilocus & dōmartinus. Mox occupato latini aco libellos rationū regii fisci burgūdi diripiunt atq; incēdunt: exactis vectigalib⁹. Salis itē prōptuariis patefactis: potestatē faciūt sumēdi salis: pcio mercatorib⁹ tantū psoluto: atq; ita a tributo libera oia esse pnūciant. Grassante ad hunc modū carolo ioachin⁹ roaldus veritus (quod vero simile erat) burguridū parisiū pficisci cū bona equitū manu in ciuitatē se cōtulit. Interea aūt ludouicus rionē i aruernia obsidet: quo borbonii atq; nemorsi duces armygniacus pterea comes & albretus se receperāt. Erāt in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armatorū longo militię vsu spectatorū: quorū numero & robore territi duces: de pace ad ludouicū nūcios mittunt. Iurātq; (si regis gratiā recuperent) se illi pbe sincereq; iseruituros: nauaturosq; diligentē operā vt reliqui sibi cōfœderati pricipes in beniuolentiā redeant/ & fidē seruent. Deq; ea re parisiū ad regē nūcios ad. xviii. kalēdas augusti legaturos. Q; si alia pricipibus mens maneret: se nihilominu⁹ cōstanti fide conuēta cōpleturos. Hęc conuentionis formula adhibitis apostolicis scribis: litteris mandata est: pœna excōicationis in

Libertas populo pponitur.

Riona obsidetur.

p̄uaricatores adiecta Que oīa parisiis referre Carolū charlaiū vigilū prefectū ludouic⁹ iubet. Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuę katherinę vallis scholariū ędem supplicatiōes. Interim cōpositis acieb⁹: carolus burgūdus ad sanctū dyonisiū castra facit: atq; postridie sancti clodoaldi pontē missis aliquot cohortib⁹ occupare ꝯstituit. Quem tertio oppugnatū tādem (dedēte se p̄fecto iacobo mairo) hostis obtinet. Et ne regni caput parisiū timide p̄teriisse carolus videretur: ꝓmotis copiis caduceatores p̄mittit q liberū p ciuitatē trāsitū petāt. Id si nō īpetrent: dicāt carolū vim illaturū ciuitati. Pręerāt eo die portę q̄ ad sanctū dyonisiū ducit Petr⁹ orsaueri⁹ & iohēs pōpancurt⁹. Qui cum respōsum dare caduceatorib⁹ incipiūt: ecce burgūdi copias oēs ad sanctū vsq; lazarū ꝓgressas ꝯspiciūt: quasi īcautos custodes ītercipere sperarent. At armat⁹ popul⁹: & cū suis Ioachinus roaldus acerrime restiterūt. Moxq; in ꝓximū campū hostis acie īstructa ꝓgrediens (aliquot ex suis īteremptis) ciuitati cōminat̄. Sed cū ex muro tormenta in suos frequēter iaci ꝯspexit copias reduxit. Moxq; sequana p sancti clodoaldi pontē trāsmisso: cū accepisset ludouici fratrē cū britonib⁹ p belsiā iter facere: ad mōtēlericū ducit. Iā.n. rione discesserat ludouic⁹ & magnis itinerib⁹ parisiū appetebat: certior factus de burgūdorū accessu. Verū cognito q a tergo frater / & a fronte burgundus copias haberet: numeroso pedite qui eū seq̄bat̄ nō expectato: chartras cū multo eq̄tatu cōtendit: rat⁹ burgundū pri⁹ fundere: q̄ cū illo britones iungerent̄. Eo vbi castra Carolus habebat cū ꝑuenisset rex: nulla sui curādi mora militi concessa: ferūēs furēsq; in hostē ꝓgredit̄. Fuit cōgressus suo īitio formidabilis & nō īcruent⁹. Nā q in prima acie burgūdi pugnabāt: plurimi se in fugā ꝓripiunt. Fuereq; ex illis p q̄ multi fuga capti atq; occisi. hui⁹ rei fama ad parisios plata: arma q̄sq; rapit: atq; p agros effundit̄: ꝓhensur⁹ ex fugiētib⁹ prędam. Vidi ipse frequētes captiuos dissolutis armis vulne- Pugna apud mōtlericum.

ratos in ciuitatẽ deduci. Et populuꝫ omnẽ non secus ac in certa victoria exultare. sed ludouicus sancti pauli comes reliquã Burgũdorum aciẽ in statione atq; ordine ꝑtinẽs: ludouici vires sustinere fortissime militẽ admonebat. Ludouicus auteꝫ hoste parti fuso: reliquos adorit: qui se currib⁹ tanq̃ vallo atq; munitionib⁹ circũsepserãt: cõuersis in francos tormẽtis: quib⁹ nõ paucos clari nois equites ꝓstrauerũt. Itaq; cõserta pugna ꝑtinacissime dimicatũ est: ita vt ludouico nõ lõge emineret periculũ inter suos fortiter præliãti. Et burgũdo quoq; fortuna minata ẽ: quẽ semel a gaufrido de sancto belino: iterũq; a gilberto grassaio cõprehẽsum sui eripuerũt. At equites franci tãetsi magnis virib⁹ in hosteꝫ vecti cõplures ꝓsternerent: nemo tamẽ peditũ pone sequebat̃ qui ꝓstratos iugularet: quãobrem spaciũ erat deiectis exurgẽdi: & preliũ instaurãdi. Pugnatum est varia fortuna vsq; ad vesperam decimę sexte diei iulii mensis: donec milites scoti qui regii corporis custodiã gerebãt: aĩaduertẽtes ludouicũ graui in periculo versari (Nã die tota ꝑ ęstus & cędes nichil sibi desumpserat: & sexcẽti eqtes quos cœnomanorũ comes: montalban⁹ marescallus: & gargaisalus ducebant prælio exterriri turpiter deserto ludouico aufugerant) assumptũ regem in arcẽ mõtlerici ꝑduxerũt: atq; ita pręliũ dirẽptũ est: manẽte in sua statione burgũdo Cęcidisse ex vtroq; exercitu sexcẽti supra tria milia memorãtur. Inter frãcos occubuit Petrus breseyus / gaufridus de sancto belino & floquetus. Ex burgũdis longe plures. Eñiuero principis custodes oẽs ꝓpe interierũt. Recreato paululũ rege: ꝯsiliũ fuit corboliũ se cõferre: etq; inde parisiũ ꝓficisci. Cũ corbolii esset: accepto ꝙ carolus burgundus eo in loco vbi pugnatũ erat ꝑnoctaret: non inq̃t mirari illũ oportet ĩ cãpo manere: cui neq; ciuitas vlla neq; arx ad diuersandũ patet. Secũdo post pręliũ die in ciuitatẽ ludouicus venit. Vbi inter cęnandũ dũ casũ fortunãq; suam cõuiuis memorat: multa fortiter sapiẽterq; locutus est: in

certā instabileq̨ hoīm cōditionē causatus. Callebat eñ litteras & supra q̄ regibus mos ē erat eruditus. Vñ & multos ad illachrymādū ꝓuocauit. Nihilominꝰ se iterū in hostez ductuꝝ differebat. Sed a prudētibus dissuasus parisii se cōtinuit. Habuit siquidē ad eū egregiā orōnē guillermꝰ quadrigarius parisianꝰ pręsul: qua rerū pręteritaꝝ memorem cū ludouicū reddidisset: sequentiū rationē habere hortatus est. Decere regē cōsiliis oīa ꝓuidere. circū se habere boni ęquiq̨ amātes viros: qui & pacis tranquillitatē seruēt: & belli motus modestia atq̨ iusticia moderētur Pręsulis oratione rex adductꝰ: deligi sibi viros spectatos iubet q ad eiꝰ cōsiliū quoq̨ die vna cū cęteris veteribus cōsiliariis accederēt. Itaq̨ ex ciuibꝰ sex: ex parlamēti senatu totidē: exq̨ parisiensi schola pari numero ꝓbati homīes id negocii receperunt: duram ꝑfecto ꝓuinciam si pricipis vehemētiam attendas: quā breseyus viuens per facetiā lepide aliquādo expresserat. Insidens eñ exiguo equo ludouicus dū venatū exiuisset: sequēti oratiōe a breseyo est iterpellatus. vnde inquit serenissime rex tam fortem equū nactus es? Cur ait ludouicus (breseyꝰ) id cēses: qñquidem pusillus est? Quia te breseyus iquit & cōsilium tuū totum vna comportat. Nō dissimili cauillatiōe rursus regē taxauit: cū a rege anglorū oratores ad eum venissent. Nam quęrēte ab familiaribꝰ aulicis Ludouico: quod in oratores anglos pręcipuum sine suo stipendio munus cōferret: est breseyus inquit tibi cantorum ecclesiasticorum frequēs chorus quos non magni existimas: nec eorum canticis oblectaris: censeo illos quibus facile carebis: oratoribꝰ vniuersos dones. Subrisit Ludouicus tametsi intelligeret per cauillationez id a breseyo dictum esse: ꝓpterea q̨ ad rem diuinam: & ad curarū leuamen cātorum harmoniis ipe perraro vteretur. Enimuero decoros rerum mūdanarum a maioribus obseruatos ritꝰ & mores ludouicus neglexit: & demissa regia maiestate: multis ad cōuiuiū admissis populariter discumbebat: ob

Ludouici mores.

scœne interdū loquēs: præsertim cū de mulieribus sermo incideret. Neq; sumptuosa veste induebat: neq; curialium pōpa gaudebat Fuit em̄ illi a mōtlerici pugna intēt⁹ summopere ad sui custodiā anim⁹: vindictę atq; ꝓrogandi imperii appetēs: & lōgioris vitę longe cupiētissim⁹. Studuit præterea q̄plurimas copias habere. Quib⁹ cū stipēdia tribuere cōmode ipse nō posset (occupatis a cōiuratis locis vnde hęc percipi solebāt) pecuniā a parisiis mutuo petit. Quā vtpote grandē cōferre nō pauci ciues ꝑnegarūt. Indignatus ꝓpterea ludouicus quosdā regio magistratu atq; officiis amouit: ad oēm prorsus casum suspitiosus: nec vlli satis credulus. Inde patuit delatorib⁹ ad multorū ꝑniciē via. Nā accusatos cōplures fuisse accepim⁹: qui leuib⁹ causis nō auditi: extincti sunt. Per idē tēpus iohānes burgēsis q dominū suū iohannē berardū parlamētei senat⁹ consiliariū in britāniam secut⁹ fuerat: gratianusq; & franciscus meriodeus fratres: offen ę maiestatis criminati in flumine sequana demersi periere. Et post aliquot dies petr⁹ guerol dus q a britonū duce parisiū explorator venisse dicebatur capite punit⁹ atq; inde in partes quattuor sect⁹ est. Fœminæ præterea aliquot & parisiani ciues delati q cū ꝯiuratis sermonē cōtulissent in ꝓfluēto noctu extincti sūt. Nichil enim tutū a delatorib⁹ erat. Satis ad iteritū erat fuisse quomodolibet accusatū. Sed ad cōiuratos redeo. Burgūd⁹ victoria ad mōtelhericū habita: gloriabūdus stāpas petit vbi ludouici fratrē & britonū ducē cōuenere accedētibus ad eos reliquis coniuratis: atq; eo loci captato cōsilio post quindecimum diē in vastinium mouent. occupatq; priusnū moretūq;. Aduersum quos sallazardus & qui sub ioachino roaldo militabāt ad yonā sequanāq; vt transitu hostem prohiberēt progressi: q̄nquidē numero militum lōge inferiores essent retro abire: atq; ita nauib⁹ apud moretum repertis ꝯiurati yonam sequanamq; amnes exuperāt Erat inter cōiuratos iohēs renati filius dux calabrię: quē

Cōueniūt apd̄ stampas principes.

postq̄ cū copiis i agro antissiodorēsi venire ludouic⁹ acce-
pit: dñm p̄cigniaci & christoforū palardū ad eū mittit: si
forte ad se magnis pollicitationib⁹ adducere possent. Nā
quia ob neapolitanū regnū patris sui renati nomie aduer-
sus ferdinandū alphonsi aragonēsis regis spuriū bellū sū
scepisset: & tāto bello p se met haud satis esset: spe ludouic⁹
ducebat eū in grām reuocandi: dū auxiliaturū se illi in eo
bello promitteret. Sed ꝯstanti aīo dux iohēs: propositi te-
nax ad ꝯiurationis socios ire pseuerat. Qua re cognita rex
parisiacis rebus cōsulēs: sagittarios pedites quos frācos su
pra appellauim⁹ q ex normānia recēter venerāt: ad p̄sidi
um ciuitatis cū quadringentis equitibus ordinauit. Mox
ꝙ rothomagū ꝓfectus est misso ad parisios comite deu:
qui sui loco vrbis belliꝙ ratione haberet. Et cū p cloaca-
rū fossas quib⁹ sordes & purgamēta ciuitatis per paludes
ducūtur multę salices plātatę excreuissent ita vt ad ꝯstituē-
das isidias facile accōmodari posse viderētur: oēs magno
possessorū incōmodo deiectę sunt. Tumulus vero qui ex
portatis ruderib⁹ atꝙ q̄squiliis vrbis ad diui dyonisii por
tam excreuerat iussus est effodi. Sed cōuenientib⁹ ad op⁹
plurimis plebeis: cū res parum ꝓcederet: relicto inani ne-
gocio: aggeres ītra pomeriū atꝙ tabulata ad vrbis tutelā
extructa sunt. Interim cōgregati principes charentonii
pontem capiunt: recipientibus se ad parisios iis qui p̄si-
dio fuerant designati. Ponte capto postq̄ hostes sequanā
traiecerunt: ludouici frater Carolus beautam quę matro-
nā versus: saltum vicēnarum claudit ad diuersandū occu-
pat. Dux britonū ad sanctū maurū cōcessit. Carolus phi-
lippi fili⁹ cōstanū (q̄ paterne ditiōis erat) ꝓfect⁹ est. plu-
rimę aūt ex britonibus burgūdisꝙ cohortes in ipso saltu
sub diuo stationē habuere. Quod vbi comes deu cogno
uit: Ramburū ad ꝯiuratos legat: atꝙ cōmittit sciscitari ex
principibus quid sibi velit tantus armorū apparat⁹. quā
mentē in regē atꝙ rempublicā ipsi gerant: se parisiis esse po-

Salices oēs p paludes deiiciūtur.

Rāburus ad cōiuratos miss⁹.

stum a Ludouico moderatore: qui ad recōciliationem & beniuolētiam magis q̄ ad belluꝫ animū intēdat: si ad rem cōponendā mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus rāburus ad principes pergit. Sed eius legationis exit⁹ soli comiti qui rāburū miserat cognit⁹ est: ne in vulgo forsitā temere ꝓlata deterioris fortunę metu populus ad res nouas inclinaret. Vix eñ ramburus reuerterat: cuꝫ hostis in planicie vbi diui anthonii cāpestris monasteriū est se late diffudit. In quē prodeūtibus parisiis leuib⁹ præliis paruo vtrinq̃ dāno certatum est. Insequēti die Carolus luduici frater ex cōfœderatorū sibi principū sentētia litteras quattuor ad parisios mittit. Ciuib⁹ vnas: parlamēteo senatui alteras: clero tertias: reliq̄s parisiacis scholasticis. Quarum hæc sentētia fuit. se cū illustriorib⁹ regni principibus nō hostili aīo sed reipublicę gratia cōuenisse: mitterēt ad se paucos sapiētes & spectatos hoīes: quib⁹ coitionis eorū causę fierent cōmunes. Cognitis litteris leganł ciuiū noīe iohānes choart⁹ castelleti ꝓprætor/ franciscus hasle & arnoldus oleari⁹. Ex clero thomas courcellus/ iohannes de oliua theologi doctores: & Eustacius oleari⁹. Ex parlamēti collegis iohānes boulēgerius/ iohānes sellarius/ iacob⁹ fourneri⁹. Ex scholla parisiēsi iacob⁹ iunius/ iohānes olearius/ iohānes montigniacus: & enguerrann⁹ parenti medicus. Hi oēs duce guillermo quadrigario parisiano pontifice ad principes se cōferunt. Quib⁹ in cōsilium admissis iohānes dunēsis comes principū vice causas eorū vocationis edisserit. Accepto quid animi principes haberēt. legati ad consiliū quod in ędibus publicis ciuitatis eius rei causa paratū erat reuertentes: principū sentētiam ad insequentē moduꝫ detulerūt. Principes ludouici mores iam diu considerasse: populū nō modo vectigalib⁹ insuetis & seruitute premere: sed se quoq̃ & omnē fere nobilitatē contēptui habere: oia ꝓ sua volūtate gerere: se legeꝫ se iudicē se parlamentū esse: omnē regnandi spem in armis & militibus re-

Oratores ex parisijs ad cōiuratos.

Relatio oratorū.

ponere: domesticos ex humili genere sibi cōparare: qui illi assentētur: q quodlibet imperāti pareāt: studere prorsus pares illos principibus facere. Delatorū plena esse omnia: nemini suas opes: sed nec vitā in tuto esse. Proscribi relegari ob friuolam suspitionē q̄ plurimos nihil iam auctoritatis principibus relictum esse. feris & beluis plus securitatis et libertatis q̄ hoībus esse: pecuniam & fiscum in nulli⁹ pē si hoīes largissime ꝓfundi: pēsiones illis ānuas sine modo dari que principibus adimūtur. Iam ꝓxime instare vt ad vnū singula atq; oīa intēperanter ptineāt. Eas causas principes mouisse vt instructi ad suam tutelā armis ad regiam vrbem (a qua cōmune francorū iudicium petatur) coiuisse: vt more maiorū consilio cleri procerūq; & populi contracto: de rebus cōmunibus quiete agi possit: Ludouicuʒ quidem illorū & regni francorum regē esse: sed eorum muneris atq; dignitatis esse: hortari atq; cōmonefacere illum: maiores suos imitari: patriis legibus vti: in suo queq; iure atqʒ consuetudine cōtinere: vectigalia moderari: misereri populi: cui fortunarū nichil ꝓpe sit. Igitur petere in vrbē sine vlla iniuria aditū. Hęc sunt inquit quadrigarius que a principib⁹ dicta vobis deferēda accepimus. Relatione cognita de ꝯuentu cōmuni cogēdo sentētia placuit: neqʒ vrbē illis negandā esse: si fide data iniuriis abstinerēt: soluerentqʒ quicquid impēsę ipsi in vrbe facerēt. Et hoc quidē (si ludouicus assentiat) cōcedere contio respōdit sine cui⁹ assensu nichil temere se agere licebat. Qua de re postera die legati ad principes reuerterūt parisiorū sniaʒ renūciantes. At pręfecti militū quos p̄sidio ludouic⁹ reliq̄rat cognito parisiorū respōso: suos milites recēsuerūt: & militari ordine pambulauerūt ciuitatē/ instructi armis tanq̄ ad p̄liādū accincti. Ea re ppl's exultabūd⁹ spem meliorē cepit. Addidit quoqʒ animū mōtalbanus admirald⁹ cū copiis eo die aduenies. Nec pigritat⁹ est ludouic⁹ a normānia cū impedimētis & bona peditū atqʒ fossorū manu reuerti/ nep

eius absentiā cōiurati in ciuitatē reciperētur. Nō eñ parū suspectos habuit parisiēses: q̄ se incōsulto nūcios ad principes demisissent. Reditu ludouici cognito: principes totis fere copiis cū magno tubarū & tubicinū classico per sequanę ripā ad diui antonii planiciē in ꝓspectu parisiorū ostentādi sui cā ꝯuenerūt. In quos nulla eruptio facta est: stantibꝰ summo silētio ad custodiēdos muros armigeris; et ex parisiacis ciuibꝰ nō paucis. Ad vesperam autē eiꝰ diei et insequētibꝰ aliquot diebus cū rursus se ostētaret hostis occurrit illi ex ciuitate miles: & nūc ad anthonianā: nunc ad dyonisianā portam prelia: militari quadā iactantia cōmisit. Interī ludouicus edoctꝰ quæ fuisset de recipiēdis in ciuitatē principibꝰ sentētia/ eos ꝓscribit qui in eā sniam venissent: iohānem oleariū/ eustaciū & arnoldū eiusdem cognominis & generis ciues Iohannem choartū & Franciscum haste. Quadrigarius quidē pōtifex q̄q̄ maxime regi suspectꝰ atq̄ exosus esset/ nō tamē in ꝓscriptorū numero habitus est. Nā q̄ homo integer & sanctę ęstimationis habebat̄/ in eū temere sęuire ludouicus tēperauit. Carpebat nichilominꝰ atq̄ reprehēdebat antistitē q̄ ad hostes se inscio ꝓdiisset. Augebat crimen iohannes ꝓfessione monachus albigēsium pontifex & romanus cardinalis natione Burgūdus homo litterarū opinione clarus: qui quadrigarii ad cōiuratos profectionē ad crimē maiestatis referebat. Nec dubium fuit Ludouicū id sollicite curasse: qua aliquā do causa quadrigariū in aliam ecclesiā traduceret. Sed paucis post annis cū pontifex vita functus/ epigrāmate & sepulchro se digno honoratꝰ in æde virginis esset: Ludouicus laminis ęneis quibꝰ epigrāma quadrigarii inscriptū erat alterū adiicere iubet: famæ hois maxime repugnās atq̄ aduersariū. Per id tēpꝰ certior factꝰ rex Carolū burgūdum statuisse e regiōe ꝯflani extruere pōtē p quē in alterā sequanę ripā traduceret exercitū. egressus ciuitate: fossorū magnū numerū ad eā partē ducit: q fossas aggeresq̄ ad ꝓ-

Pena in oratores q ad cōiuratos legati fuerāt

hibendũ hostẽ cõcinarẽt: disposito pedite ad fossores cõtra burgũdũ ꝓtegendos. Sed callid⁹ hostis cũ materiam iã in prõptu dolatã haberet: paulo supra cõflanũ ad portũ q anglus dicit̃ pontẽ extruit/ funib⁹ ad oppositã fossorib⁹ partẽ firmissime colligatũ. Et iã transmittere conabat̃: cũ sagittarii franci & equites aduenĩũt: qui tormẽtis telisq; ita agunt: vt traiiciẽdi ptãtẽ hosti adimerẽt. Atq; interi dũ emin⁹ certat̃: ex nũero fossorũ qdã normãn⁹ nãdi peritissimus: in medias fluẽti aquas ĩstar mergi clã illapsus: funes vinculaq; & cetera põtis retinacula nõ pcipiente hoste dissoluit: moxq; põs secundũ flumẽ act⁹ burgũdo fuit inutilis. Normãnus vero ad suos rediit incolumis. Cedente loco hoste: nõ multo post per nũcios de cõcordia agi coeptũ est. Deputãtur a ludouico coenomanẽsis comes pricigniacus & iohãnes dauuetus. A principib⁹: iohannes calabriae dux: Ludouicus sancti pauli comes: & iohãnes dunẽsis. Qui proten⁹ cõgredientes duorũ dierum inducias ad reliqua cõponenda statuũt: & quia de pacis formula interim nõ satis ꝯueniebat: dies septẽ iduciis adiecerũt. Dũ hec a delegatis de cõcordia agitant̃ venere ad regẽ ex nobilitate normãna nõ parue copie: quae ad sãcti marcelli suburbiũ stationẽ habuere dãno incolarũ. Nã cum vindemiarum tẽpus esset: gens vuarũ suauitate illecta vix seminaturos vinearũ fructus sine modo decerpebat & vorabat: nec rapinis aliũde abstinebat: colonos afficiẽs ꝯtumeliis. Duos tñ ex ea gẽte iniuriarũ poenas subiisse inuenio. Quorũ alter decinct⁹ & nud⁹ caput: facẽ accẽsam gestans p ciuitatem ad publicas edes in grauia deduct⁹. a procuratore vrbano supplex veniã delicti postulauit. moxq; linguã candẽti ferro illi pforata ẽ: & deinde in exiliũ actus. Eius tã grauis supplicii cã fuit: q dũ a porta ne in ciuitatẽ ingrederet̃ a custodibus reiicitur: parisios p contumeliã burgũdiones appellasset. Duo ẽm apud gallos noia diu ad ignominiã ferebant̃ burgũdorũ scʒ quos franci hostes habebant

Insolẽtes normãni.

Et armygniacorũ quorũ generali appellatione frácos burgũdi designabát. Postridie sancti pauli comes a ludouico accersitus: prius nõ venit: q̃ cœnománorũ comitẽ rex obsidẽ dedit. Veniẽti ludouicus ĩ campũ q diui anthonii monasterio proxim⁹ est occurrit: & postq̃ horas duas totas cõfabulationẽ sine arbitris ꝯsũpsissent: rediẽs in vrbẽ rex solito hilarior in portę vestibulo ad circũstantes ꝯuersus: nõ inquit deinceps a burgũdis tot pœnis atq; sudoribus afficiemini. Nam iniurias ꝓhibebo. Sic loquẽte ludouico: Petrus heronus in curia castelleti ꝓcurator; vuas nihilominus inquit illi nr̃as auferũt nec illis occurrit: quam vocẽ excipiẽs rex: Minus ait est vineas vr̃as spoliari paucis racemis: q̃ hostẽ occupare ciuitatẽ: & opes vr̃as quas terrę visceribus infodistis raptas tollere. De ꝯcordia cũ hacten⁹ nihil bñ ꝓcederet. ad. xiiii. kalẽdas octobris inducię ꝓlõgatę sunt. Per quas nõ sine regiõis detrimento cõiurati in sua castra multũ cõmeatũ coegerũt. Fuerũtq; post longas cõsultationes omẽs cõuẽtus irriti: ceciditq; tota cõcordię spes. Et copię q̃ ad portũ anglũ in munitionib⁹ erãt imperante ludouico se ad cartusiẽses recepere: religiosum locũ occupátes: ita vt in cellis monachorũ promiscue diuersarẽtur equi & milites: pulsis inde sanctis viris. Nec moratur hostis: flumĩe trãsmisso copias regias q̃ apud sanctũ marcellũ & vicina suburbia castra habebát adoriri. Vbi cõgressum est magnis viribus: aliquot vtrinq; cęsis atq; captis.

Ludouicus aũt interea secũ reputás opepręciũ fore si eorũ q̃ de pace a delegatis agitata fuerãt: parisios conscios faceret. Cõtracto in ędes regiarũ rõnũ ex quaq; parisiorũ conditione cõsilio: petrũ moruilleriũ cácellariũ mittit: q diceret se fratris sui & reliquorũ cõiuratorũ petita cognouisse. Et carolũ fratrẽ añ oẽs petere sibi in partẽ patrię successionis aquitaniá cũ xantonib⁹ & tota pictauia: vel normannię integrũ ducatũ distribui. De qua re consiliũ prudẽtiũ virorũ cũ cepisset: fratri respõdisse: se id quod regno

peculiare erat: dirimere & alteri dare nō posse. Verū cāpaniā briamq; aliis legib⁹ teneri: quas libens fratri donaret: melde monsteriolo meldunoq; exceptis. Carolo preterea philippi filio pecuniā grandē obtulisse: ad leuandā impēsam: quā ī illa expeditione ipe fecisset. Que tametsi ampla atq; magna essent: ꝯiuratos tñ ea recusasse. Et hęc inquit cācellarius cōicata vobis esse rex voluit: ne ęstimet⁊ illū illiberalem in fratrē: aut in quēpiā fore: si de cōcordia cōuenire posset. Hęc locutus moruillerius cōsiliū dimisit. Interim apud pōtisaram ludouicus sorbierus q a ioachino roaldo relictus pręsidio fuerat: in oppidū atq; arcē britones admisit. Et vt recēti ꝓditiōi alterā adiūgeret: mox ex pōtisara cū aliquot armatis melannū ꝯtēdit: alba cruce vt semper dū regi obsequebat̄ insignit⁹: vt absq; vlla inimicitiæ suspitione in oppiduꝫ receptus falleret oppidanos. At de ꝓditiōe iā edocti oppidani atq; ad muros in armis stātes dū sorbierū ꝓspiciūt: ꝓditorē illū iterū atq; iterū magnis vocibus inclamāt. Quāobrē illusus ꝓditor pōtisaram reuersus est. Parisii vero ii q ad muros ciuitatis hostiū castra versus excubabāt: noctu vidēt ignitā stellaꝫ in fossam qua ędes dardorsiæ sūt cecidisse. Verum ęthere ne an ab hoste ignis ꝓcederet nō satis cōscii: rē Ludouico renūciāt: q cōfestim locū petēs quo cęlestis flāma excidisset: diu ibi moratus est: dubius si ad incēdēdā vrbem illud ab hoste fuisseꝫ excogitatum: atq; interim mandat haberi per singulas vrbis regiones atq; ad muros custodias. Per id tp̄s miles q in vrbe apud quēq; ciuē passim diuersabat̄ verbo petulās atq; contumeliosus in tantū extollebat̄: vt dicere non vereret̄: opes q̄ in ciuitate erāt nō ciuiū sed suas esse: īōq; claues ædiū se ciuib⁹ detracturos atq; pro sua libidine & arbitrio vsuros illis: frustra cōfidere illos: q vias cathenis ferreis impeditas haberēt: quas ipi in prōptu effringere atq; euellere potuissent. Hāc militū ferociā & temeritatē referētibus multis: mercatorū ꝓpositus accersitis primorib⁹ ciuib⁹ de

Pōtisaraꝫ sorbierus ꝓdit.

Flāma repētina.

Insolens miles.

re ipa cõsiliũ capit. Itaqz ꝓtenus statuit fieri p ciuitatis cõpita nocturnos ignes: & illic singulos p suas regiões armatos vigilias facere. Secundũ hoc edictũ: vigilat totis locis: & q̃q̃ ludouicus ꝓhiberet: vigilatũ tñ est. Hęc sollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. Scio em̃ p eá tẽpestatez parisios a suo pręsidio q̃ ab hoste magis sibi timuisse præsertim ꝙ intelligerent raros in fide regis stare: sed inclinare ad cõiuratos: si sors obtulisset. Nã eadẽ tẽpestate q̃ ignes p vrbẽ fiunt: sancti anthonii ꝓpugnaculũ.i. vt vulgus loqtur: bastilda cõpertum est portis reclusis peruiũ: quod ad hostẽ noctu admittẽdum factũ esse pmulti interpretabãtur. Nam & tormẽtorum aditus p quos ignis indi ad puluerẽ põt adactis clauis obstructi erãt: ne in aduenientẽ hostem iaci glãdes aut saxa possent. Sed postq̃ tot ignib⁹ illuminatã ciuitatẽ hostis animaduertit: cœptis destitit. Accessit ad has quotidianas ludouici curas binus p vices nũcius: vnus q gisortiũ renunciat copiis hostium circũdari: nec in oppido aut in arce quicq̃ pręsidii esse. Nullũ pręterea tormentũ aut machinam illic aduersus hostẽ relictam Alter rothomagũ a coniuratis sollicitari. Cui⁹ nuncii fidẽ auxere vxoris breseii lr̃e q̃ a mariti occubitu rothomagi incoluerat. His lr̃is significabat se brequemõtũ palatii rothomagensis præfectum ꝓhẽsũ in custodia habere: ꝙ hostium partes sequi videbat̃: propterea in tuto esse eã ciuitatis partẽ q̃ a ponte & a palatio erat. Verum tametsi hęc ita nunciabant̃. postera tñ die iohẽs borboniorum dux vnus ex coniuratis in arcẽ per posticum recipit̃. Qua re cognita principes ludouico renũciant: carolum eius fratrẽ neqz cãpania neqz bria pro parte hæreditatis ꝯtentũ esse: normãniã vnã & solã petere patrimonii loco. Eã ob rem cum primariã ducatus normãnici ciuitatẽ occupatã rex intelligeret: quã ñ facile recupare sperabat: & qd̃ breseii quã dixim⁹ vxor: iohẽs itẽ hebert⁹: & balua ebroicẽsiũ pręsul sibi pfamiliares suadebãt: normãniã fratri dono coactus reliquit

recepto biturigũ principatu. Pacato fratre: superant ceteri ꝯiurati: qb⁹ facere satis optebat. Carolo burgũdo cesserē i ppetuā possessionē perona roya & mõdideriũ: ad hęc guinarũ & bolonię comitat⁹: q̄uis ea loca ludouicus soluta pecunia a philippo p̄re redemisset. Iohāni calabrię duci ingens pecunia data est & copię attributę quas regio stipēdio quo vellet duceret. Borboniorũ duci par pēsio quā a carolo septimo annuā pcipiebat assignata est: cum solitis copiis. Et q̄ in ꝯiugis dotē soluta nōdũ pecunia erat psoluta. Comes dunēsis quęcũq; ꝯiurationis tpe bona sibi ablata fuissent restituta accepit: annua illi pēsiōe adiecta. Dōni martini comes i terras & possessiōes quas iudicio senatus parlamēti regis fiscus publicatas habebat: restitut⁹. Sancti itē pauli comitē ludouicus conestabilem instituit: mortis quā postea passus est pręludiũ. Postq̄ ꝯiuratis satis a rege factũ pax ppetuarũ induciarũ noie præconis voce & in ciuitate & in castris principum vulgat̄: fitq; & cõmeatus & rerum venaliũ cõmunio. Illud tñ precipue indecorũ visũ est: ludouicum tm̄ regē ad carolum burgundũ cõflauũ vsq; profectum esse: diuq; cum eo in agro seorsum cõicasse. Sed erat ludouico ingenium ad futura lõge ꝓspiciēs. Et q̄ p̄ntes iniurias vlcisci aliq̄n cupet simulabat amicitiā nõ nesci⁹ quosq; ꝯiuratos seorsũ posse posthac castigare: si burgũdũ ab illis separet. De quo postea astu & latētib⁹ cõsiliis ip̄e vindicat⁹ ē. Nōdũ erat de britonũ duce ꝯuentio firmata. Restituit̄ illi mõtisfortēsis comitatus cũ grādi pecunia.

Pactũ cũ cõiuratis p̄icipib⁹.

Per eos dies fiebāt a parisiis magna sollicitudīe excubię & nocturni ignes: ne aut i regē aut i seipos quicq̄ vł domestic⁹ miles vel peregrin⁹ molireꝛ. Surrexit eadē tēpestate leodioꝝ ppłs & i brabātinos q burgũdarũ partiũ erāt crudeliter grassabaꝛ. Ei⁹ rei gr̄a carolus philippi fili⁹ copiis receptis: picardiam repetere cõstituit. Nõ tñ prius digress⁹ ē q̄ venieti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit pręstita ob normānię ducatũ fide. Hinc carol⁹

Leodij bellũ mouent.

normannorũ dux appellat⁹ rothomagũ petit. Quẽ ludouicus sex miliũ passuũ itinere comitat⁹: salutatiõe vtrinq̧ data: ad villeriũ bellũ vna cũ carolo burgũdo pq̃ familiariter ꝓfect⁹ est: vbi dies tres cõposito ad beniuolentiã vultu nõ secus atq̧ amicitię glutino astricti conuixere. Hęc q̃ de ꝯiuratorũ factiõe scripsim⁹ anno grę. M.cccclxv. gesta sunt & tertiꝯ kalẽdas nouẽbris termiata. Pricipibus q̃etis q̃nquidem q̃ vellent a rege recepissent/ reipublicæ & ppli (cui⁹ cã se ad arma venisse pricipio p̄dicabant) patrocinio destiterũt. Redeuntẽ Ludouicũ ciues ad cœnã in ædib⁹ ciuitatis splendidissimo apparatu accepere: ibi decanis & cẽturionib⁹ vrbis grãs egit q̧ in fide erga eũ pmansissent. Eã ob rẽ eo aĩo in eos esse: vt benefacere illis cupiat: & q̃ ab eo priuilegia accepissent ea ppetua fore: q̃ & ipe quoq̧ iterũ approbaret firmaretq̧: alia insuper adiectur⁹ si petant. Grata regis oratio ciuib⁹ fuit. Dũ rex parisii agit robertũ destoteuilla magni nois equitẽ parisiensi p̄positura donat amoto iacobo villerio ciues hortatus roberto p oĩa audiant. Cuius apud montlerici pugnã egregiã virtutem compertã habuisset. Inde parlamẽti primores ad se vocat & iohannẽ nanterranũ hoiem vtiq̧ iustitia & ęquitate probatũ sed minime ad ludouici stomachũ facientem ex primo p̄sidente secundũ creat & iohannẽ dauetũ eius loco instituit. Moruillieriũ quoq̧ cancellariatu priuat: suffecto illi guillermo iuuẽnello de vrsinis qui patre ludouici regnãte eundẽ magistratũ sine rep̄hensione gesserat. His ita ꝓ ei⁹ arbitratu ꝯstitutis selectisq̧ ex parisiacis ciuibus quos sibi ꝯsiliarios haberet aurelianũ adiit. Quito post ludouici di gressum die cometes flagrantissimus occidere in parisiorũ vrbem visus est: vt longo satis tẽpore ciuitas tota flamma ĩuoluta esse putaretur. Sed iam ad res normãnorum redeam⁹. Carollus normãnię nouellus priceps postq̃ ad sanctę katherinę montẽ ꝓxime rothomagũ cũ britonuɀ duce accessit: aliquot ibi dies sedit dũ ad eũ in ciuitatẽ ad-

Ludouici i parisios beniuolentia.

Magistratuũ mutatio.

Normanniã Ludouic⁹ recuperat.

mittendũ põpa a ciuib⁹ cõponitur. Sed interim non satis inuicẽ cõuenientib⁹ pricipib⁹: britonũ priceps & domni martini comes quib⁹ dolebat tantũ apud carolũ auctoritatis nõ habere quantã ipi suo iudicio meruissent: de carolo in britanniã reducendo verba fecere: q̃ mox ad carolũ plata sunt. Qua de re misso ad ciues iohãne lotharingo ꝑtenus rothomagenses duce eodẽ iohãne ĩ montẽ euadũt & carolũ in ciuitatẽ nulla adhibita (ꝑter q̃ cleri) cerimonia recipiunt. Nã ad diuę virginis templũ pduct⁹ a canonicis diuia cãtica psonãtib⁹ honoratus est. Ludouico apud aurelios agẽte aliquot prefecti militũ ꝑfectura amoti sunt Inter quos põcetus riueri⁹ & cõuenarũ comes fuere. Et lo heacus marescallus restitutus. Contemptus a duce & rothomagẽsibus britonũ princeps q̃ maximis itinerib⁹ põt argentoniũ cõtendit: quo se ludouicus fraternę aduersus ducẽ cõtentionis certior fact⁹ (ꝑmissis magnis copiis) cõtulit ratus occasionẽ sibi offerri qua normanniã a fratre eriperet. Frequenti ibi colloquio aliquot dies rex duxq; consumpsere cõsulentes qb⁹ ducatũ modis recuparet. Duobus locis eodẽ tẽpore copias ludouicus habebat. Borboniorũ dux ebroicas moxq; vernonẽ recipit: Carolus meldunensis eques aurat⁹ gisortiũ gorneyũq; capit: & octogi ta scotos partis aduersę apud chayllũ vicũ fudit. Per idẽ tẽpus dñs de sternayo ludouicũ fugiẽs rothomago excesserat: quẽ vno ordinis augustineñ. fratre comitatũ & cordigeri veste amictũ qdã armati ꝯphẽderũt. Paucis aũt diebus in custodia apud louueriũ habitus ipe cũ suo augustineñ. cõsorte in amne dura extinctus est. Deinde exemptus sepulchroq; in ęde virginis honoratus. Periere ꝑterea alii nõ pauci ex normãna gente q carolo duci fauebãt. Et thomas basinus lexouiorũ eps in brabantiã se recipiens cũ iuris peritissim⁹ haberetur iuris ĩterptationẽ in schola louaniẽsi quoad vixit ꝓfessus est: homo ꝓcul dubio magnanimus & morũ ludouici cõtẽptor. Cognito q ludoui

Dñs de sternayo extinguit

cus vrbes oppidaq; occuparet: Carolus rothomagi se continuit. Que in ędes cões ciuitatis pductũ rothomagenses p veteri sua erga normãnos duces ɔsuetudine: ędes illi despõsant: dato anulo quẽ ad fidem despõsationis gestaret: moxq; allatũ in ppli ɔspectu gestorũ normãnorũ codicẽ legũt. Fuisse olim francorũ regi liberos duos: quorũ grãdior annis regnũ: iunior vero normãnię ducatũ ministrasset. Quem frater a fratre armis repetere frustra tentauit: sed irruẽtibus in regẽ normãnis: eũ in exiliũ egisse: duce suo ĩ regnũ summa vi ĩducto: & nũc quidẽ se more maiorũ potẽtes esse: tutari ducem acceptũ: nihil esse carolo quod formidet: cũ apud eos tuto versari possit: qui munitã vrbem gentẽ fide spectatã: opes ducesq; nõ mediocres & pter hęc animũ habeant virilem se suaq; defendendi. Postq̃ ludouicus ĩferiorem normanniã ad se recepisset: inde per pontẽ audomari & nouiburgi campaniã reuertens: iohãnem borboniũ louueriũ pmittit/ cui⁹ oppidani se illi regis nomine permiserũt. Ex louuerio ludouicus mouens: pontẽ arcis obsidet. Quo tẽpore regii quidã milites dũ eunt frumentatũ: equites quattuor carolinę factiõis captos ad ludouicũ ducũt. In quib⁹ erat paruus balliu⁹ qui dedendæ põtisarę auctor extitisset. Hos cũ capite truncari ludouic⁹ iuberet: sic ĩquiunt. O rex si salua nobis vita erit: tu nostra opera pontẽ arcis recipies. Fuit grata regi pmissio. Liberatis itaq; captiuis põs arcis in ludouici potestatẽ venit. Sed fugiẽtib⁹ in arcẽ aliquot loci ĩcolis tertio post diẽ deditionẽ fecerunt. Vbi iohãnes hebertus regii fisci generalis moderator captus est. Territi tam vicinę arcis deditiõe rothomagenses ad Ludouicũ oratores de ɔponenda ĩter fratres cõtrouersia mittunt. Quib⁹ respõsum est: omnia ad britonũ & borboniorũ duces referre q pro eorũ arbitratu contentioni finẽ darent. Dũ hęc agũtur carolus Ludouici frater Rothomago relicta Honfleũ/ moxq; Cadomũ petit: nõ satis gnarus qd animi rothomagẽses in se haberent

Normannorũ ĩ recipiẽdo duce ritus.

rothomagenses ad ludouicũ nuncios mittunt.

Iohãnes vero Lotharingus dũ clandestinã ad flamingos fugã parat captus ad carolũ deducitur. Nec mora iterposita rothomagẽses ludouico se permittũt. Qui multos per normãniam magistratu ꝑtenus amouit aliis loco istitutꝫ Rothomago ad hunc modũ recepta: cũ nihil belli sibi vltra formidaret: magnã ludouicus copiarũ partẽ cũ tormẽtis bellicis parisiũ dimittit. Amotoq; Carolo melduneñ. equitũ quam gerebat ꝑfecturaꝫ anthonio chabano dõni martini comiti cõmittit: & palacii sui primariũ magistratũ in craonũ transfert: q̃ q̃ melduneñ. ꝑ cõiurationis principũ tẽpus cõstanti fide ludouico inseruisset. Leui momẽto adducti reges nũc hunc nũc illũ tollunt deiiciũtq;. Scitũ ꝓpterea gallicũ ꝓuerbium est: principib⁹ obsequi: hęreditariũ nõ esse. Et cũ anthonio chabano blãcę fortis arx in vasconia pertineret: cõmutatione facta ludouicus gonessam & gorneyũ in amne materna simlq; creceyũ i brya chabano donat. Sed diuersa longe sors petro de ambasia accidit. Nam cũ in suspitionẽ regi venisset: ꝙ calabrum ducem iteq; eiusdem factionis cõscios coluisset: caluũ mõtem in iugo mõticuli ad ligerim extructum petro pertinẽtem solo æquari ludouicus iubet. Et gauuinus mãniel rothomagensis proprętor nescio q̃ ob rem repente delatus capit: ductusq; ad pontem arcis: in medio ponte tabulato extructo capite dãnat. Cadauere in ꝓfluẽtũ deiecto capite auteꝫ trũcato lanceæ affixo & ad populi spectaculũ exposito. Fuitq; rothomagensi clero fortuna nocens. Nã ecclię decanus aliquotq; ei⁹ collegę canonici ꝓscripti sunt. His expletis sęuissime iudiciis Ludouicus aurelianum cõtendit. Ibiq; legationem ad anglum regem jam diu a se destinatam expedit. Cuius hi primi fuere Rossilionus comes: lingonũ eps: borbonius nothus: frãcię admiraldus: iohãnes põpancurtus & oliuerius regis. Eodẽ ꝓpe tpe anthonius de castro nouo ludouico antea familiarissimus: tunc aũt suspectus: & ideo a curia maxime alienus fact⁹ ꝑ claria

ei planiciē mutato cōsueto amictu incedens: a chabano ca pit. & ad ludouicū cū suis cōsortib⁹ deducit: quē nō ꝓcul a magduno in vinculis rex asseruari iubet. De anglis vero relatū est eos expeditionē in frācos parare: ꝓpterea misso Parisiū conestabili edictū ꝓfert ludouicus: quosq; nobiles frācosq; sagittarios. xviii. kalē. iunii ad bellū paratos esse: sed inducię legatorū opera ad duos & viginti menses constitutę sunt. Quo tempore comes cœnomanorum linguę occitanę administratione priuatus est: & in eius locum dux borboniorū iohānes īstitut⁹. Atq; vt de recte curāda republica ludouicus spem aliquā de se daret: sacerdotū procerūq; magnum numerū parisium vocat: quorum illud pręcipuum fuit cōuenisse. Nam cōuentionis nullum cōmoduz ad rēpublicā accessit. Leodiis per id tempus philippus burgūdionuz dux bellū intulit: atq; obsessam dinānum eius gētis munitissimū oppidum expugnat: diruitq; actis in exilium incolis. Vidi ipse ex spoliis infortunati oppidi grādia volumina sex in leuiticū moysi ab origene edita nitidisq; caracterib⁹ sincere scripta quę Parisii venierunt. Grauis p eos dies anni salutis. M. cccc. sexagesimi sexti pestilētia parisios vexauit: in ciuitate eñ & vicino territorio quadraginta milia absumpta fuisse referunt. Quo morbo arnoldus ludouici astronomus & medicinę artis cōplures ꝓfessores interiere. Per eā tēpestatē venere a philippo burgūdo ad ludouicū oratores. Quibuscū de re ꝓpter quā venerāt cū nō satis ꝯuenisset: rex bellū illis īdixit. Moxq; Loheacū parisiis pręfectū creat. Cāpaniaz vero castillione loheaci fratri regēdam cōmittit. Sancti pauli comes factus vt prędixim⁹ ex hoste conestabilis: normāniæ pręficit. His itaq; viris rē bñ geri dū bello impediret sperabat. Prius tñ q̄ ad destinatū a se aduersus burgūdos belluz ꝓficisceret: rothomagū petit. Quo varuicū comitē ex anglia ad se accersitū postq̄ adnauigare cognouit boyllā quīdecim milib⁹ passuū Rothomago distantē cōtendit. Vbi

Bellū leodiense.

varuicū a se precipuo honore exceptū iubet rothomagū nauigio pcedat. Ipe terrestri itinere pfectus est. Dū ciuitatē varuicus ingredit miro cleri ciuiūq3 apparatu & pōpa (qm̄ ita ludouicus imperauerat) ad diue virginis edem deducit. Fuit ludouici cū varuico duodecim dierū familiaris & archanus pgressus. Inde salute inuicē ipartita varuic⁹ in angliā reuertit a Ludouico atq3 iohāne borboniorū duce pciosis donis honestat⁹. Quē ludouici oratores admiraldus / Laudunēsis antistes / iohēs pōpācurtus & oliuerius ruffus sunt comitati. Hi postq̄ in anglia mēses fere quattuor frustra exegissent: ad Ludouicū tubis venatoriis corneis & lagenis tm̄ coriaceis (quaꝝ studiosi maxime āgli sūt) a henrico rege donati remearūt. Per eos dies philippus burgūdoꝝ dux brugis morit. Quē sui diuionē pductum apud cartusienses digno se mausoleo cōdiderūt mense iunio / anno christiane salutis. M.cccclxvii. At ludouic⁹ cuius pcipua cura erat magnis armatorū viribus se regnūq3 ptegere parisios armari iubet: siue quia nosse volebat qd viriū ciuitas haberet: siue q̄ ei⁹ rei fama terreri hostem sperarent: dū audisset ex vrbe regia tot hoim milia educi posse. Itaq3 cū ad idus septēbres vt imperatum erat sub singulis magistratuū atq3 ministeriorū signis p diui antonii portam ciuitate spectāte ludouico egressi essent: septuaginta milia fuisse relatū est. Leodii p id tēpus aduersus ludouicū borboniū pontificē suū bello decertant: q̄ apud Huyū obsident. Quod oppidū dū ferocissime oppugnāt pontifex clam dilapsus est. Cuius neptē quia carolus burgūdus vxorē habebat miro in leodios cōcepto odio copias cōtrahit: mittitq3 p insigniora sue ditionis loca bellum leodiis indicere. Qui autem id negocii exequebātur: vna manu exertū gladiū: altera facem ardentē gerebant. Hac re significātes leodiorū gentē igne ferroq3 perdendā a carolo fore. Fuisse aūt cōstat leodios francis iam diu coniūctissimos: eorūq3 amicitiam semper secutos: q̄obrem Ludoui-

Legati in angliam.

Parisiorū armatorū numerus

Leodienses.

Ludouic⁹ copias ad leodiẽses mittit.

eus suppetias illis ferre constituit. simul ne ex eoruȝ ruinas gloria burgũdo & vires accederẽt: mittũtur eius rei gratia quadringeti equites cũ sex sagittariorũ francorũ milibus: quorũ ductores creanť chaban⁹ dõnimartini comes. Salazardus robert⁹ cõnyban⁹ scotus: & Stephanus vignolus.

De pragmatica sanctione tolleda.

Fama ante hos dies ferebať: ludouicum pio põtifici romano ꝓmisisse se pragmaticã sanctionem de qua in caroli septimi gestis diximus deleturũ si aliquãdo ad regnũ sine cõtrouersia peruenisset. Eius ꝓmissi pius põtifex nõ oblit⁹ cũ eandẽ pragmaticã maxime execraret eamqȝ heresim appellaret: Legatũ iohãnem diui bñdicti monachũ attrebatensium cardinalẽ ad Ludouicũ mittit qui regẽ se ꝓmisso soluere hortaretur. Cui audiẽs ludouic⁹ legato litteras ad parlamenteũ senatum dat: de ipsa pragmatica abrogãda. Erat in ipso senatu iohãnes roman⁹ regius ꝓcurator. Hic (iohãne ballua ad curiã ludouici atqȝ legati noie cũ litteris veniẽte: petẽteqȝ senatuȝ vt eas suo decreto roboraret) ego inqt iudices hãc cõmodissime legis abolitionẽ nõ approbo: & quaten⁹ ad meũ officium attinet iohãnis balluę petitionẽ impedio. Ea re incãdescens ballua (erat eñ ingenio versipelli & doloso nimis) Iohanni romano multa est cõminatus. Cui repugnare etiã schola parisiensis non formidauit: ecclesię consiliuȝ appellans. Igitur ballua ad Ludouicũ re infecta reuersus: legationẽ cũ altero q a pio legatus venerat ad Carolũ burgundũ (rege imperãte) suscepit. adiũctis sibi iohãne driesco & aliquot viris iurecõsultis. His mãdatum est res inter leodios atqȝ Carolũ cõponere. Eodẽ tpe in amne sequana extinctus est siluester cognomẽto monachus patria antissiodorẽsis ad ludouicuȝ delatus q aduersus eũ cõspirasset. Sub his quoqȝ dieb⁹ agẽte apd iohẽm dauuetũ Ludouico dũ multa iã nocte domo ꝓdiret: ignita stella in ęthere supra ędes emicuit q regẽ ad Tornellas vsqȝ vbi parisii diuersabať secuta est: nec vltra comparuit. Inter hęc nunciať ludouico magnã britonũ turbã

cadomū erupisse: arcemq; cepisse: atq; inde mouētes baiocas occupasse. Adeo nāq; erat illis dieb⁹ incōstans frācorū principū in regē fides: vt nūc pax mox bellum esset: cogitāte semp ludouico principū factiōes dissipare atq; vlcisci. Cuius inceptatiōibus & motātib⁹ se in dies studiis principes noua remedia suscitabāt. Ob eā rē lohe a cuz Ludouic⁹ cū equitib⁹ centū: & ad numerum pertinētibus sagittariis mittit: q britonū cœptis obsisteret. Iohēs aūt alēconi⁹ quē ob cōiurationē a se cū anglis factā a carolo septimo in vindocinēsi cōuentu cōdemnatū memorauimus a Ludouico postea custodia exēpt⁹: cū britonib⁹ sentiebat: eratq; partium caroli biturigum ducis: cui arces atq; suæ ditiōis oppida tradere pmiserat. Deprēhēsus preterea est anthonius de nouocastro Ludouico q̄ maxime familiaris: queȝ pditiōis accusatum in arce hussonis apud aruernos distineri arctissime iubet. Cōuersus inde ad rempublicam Ludouicus cōscius sibi quantū odii atq; īimicitiarum ob plurimos a se vt voluerat magistratu officioq; destitutos cōtraxisset: legem tulit magistratus perpetuos fore: neq; amoueri inde eos posse qui ea gererent: nisi morte interueniēte: vel cōmutatione aut dimissione facta: aut culpa forte gestoris aliis officia mandarētur. Si aduersus legem precum importunitate fecisset donationem inanem fore. Lege lata: normanniam petit: iussit militū prefectis copias oēs cogere & se pten⁹ sequi. Dū vernone agit ludouic⁹ conestabilis sancti pauli comes a carolo burgundo ad euȝ venit. Qui multa de burgūdo atq; leodiorū gente memorans: sex tandē mensiū īducias burgundo īpetrat. Leodiis posthabitis: tametsi copias & exercitū ptra carolū sistissēt ludouici auxiliū pstolātes. Induciis īpetratis: conestabilis ad burgundū regressus est. Rediere item per id tēpus ad regem iohānes ballua & reliqui cū eo qui in legatiōe erant. Iam.n. paulo supra fuerat ballua ad cardinalatū romanæ sedis: ludouici sedulo īteruētu: nō sine multoꝝ admiratio

ne euectus. De legatione & quid in ea factū sit ex ipsis indu
ciis intelligi potest. leodios videlicet falsis suggestionibus
a ludouico esse desertos: & burgūdo pmissum miserā gen
tem bello persequi. Quę cū auxilio se destitutaʒ intelligit:
non aliter cū burgundo paciscitur: q̄ ingētem illi pecuniā
persoluisset: murosq; & turres suę ciuitatis parte aliqua di
ruisset. Eadē tēpestate ballua cardinalis a Ludouico mis
sus parisios in agrū q clericoruʒ iuxta sancti germani mo
nasteriuʒ appellať: pgredi armatos iubet: quorū numerū
et armorū moduʒ recēseret: Ludouicoq; referret. Recēsuit
ipse veste linea ornatus & mula vectus: indignū sane sacer
doti atq; pōtifici mun⁹: quāobrem chaban⁹ dōnimartini
comes in cardinalē cauillat⁹ est. Cuʒ enim apud ludouicū
chaban⁹ per id tēpus ageret: indignatus sacerdotē ad mili
tare negociū deputari. Tu inquit puidētissime rex balluā
cardinalē eundēq; ebroicēsem epm parisium milites vrba
nos recēsere mittis. te oro michi indulge ebroicas pficisci:
vbi de sacerdotib⁹ sacrandis scrutiniū faciam. Tam eñ hęc
michi cura: q̄ epo militum recognitio conuenit. Chabani
verba cū risu excepta sunt. Dū hęc geruntˀ britones ingē
tibus copiis normaniam ingressi cōstantiā vsq; puadunt.
Quæ cā ludouico fuit eos milites reuocādi quos ab exerci
tu & militari sacramēto demiserat. Itaq; adeo numerosum
exercitum cōtraxit: vt ad cœnomanos aduersus britones
pfectus: cētum armatorū milia habere diceretˀ: præter eos
qui impedimētis machinisq; præfecti erant. Id ita esse cuʒ
britones accepissent: ludouicū a congressu & prelio remo
rari instituūt. Itaq; de induciis regē per nūcios ꝯueniunt.
De quib⁹ cum diu plixeq; tractaťˀ: dies plurimi preteriere:
per quos & frācus hostisq; cœnomanorū atq; alēconiorū
agros vexabāt: illi quasi hospites familiarius hi tanq̄ præ
dones hostiliter rapiebant. Carolus autē burgūdus dū
hęc a ludouico in fratreʒ britonesq; geruntˀ: Leodiēsi bello
expedit⁹ oēs suas copias ad sanctū qntinū cogit: eo ꝯsilio

Ingēs exercitus.

(vt dicebat) vt carolo bituricẽsi britonibusq; suppetiaret: præsertim aduersus eorũ inimicos: Ludouici nomẽ callide non exprimens: ne in dominũ suum regem arma sumere videretur. At ludouicus q̃q̃ multis copiis potẽs britones adoriri potuisset: timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugnaret: vel fortunæ iniquitate aliqua portione militum ipse minueretur: militem quatenus potuit a congressu prohibebat studebatq; maxime aliquã sibi occasionem vel cõuentionis vel pacis nõ indecoram offerri atq; hoc pacto sperabat aliquando tempus fore cũ dissociatos hostes vlcisceretur: quibus cũ vna pugnãtibus non temere audebat pugnam cõmittere. Igitur ad carolum fratrem mittit apostolicũ legatum cuius supra fecim⁹ mentionẽ: qui per hos dies cœnomaniç agebat. Chabanũq; atq; driescum illi adiũgit qui cõcordiç viam inueniat. Audiuit carolus legatos: verũ ad pacẽ nichil cõmodius esse respondit: q̃ publicũ regni conuẽtum vbi tanta animorũ & belli discidia cõponi oporteret. Quod postq̃ per nũcios legati ludouico rettulerũt: ipse in dilatione spem reponẽs: consiliũ apud turonos ad kalendas apriles anni xpianç gratiç. M.cccc.lxvii. indixit. Cõuẽtionis definito tẽpore affuerẽ ex toto regno principes: rex imprimis siciliç renatus: iohãnes borboni⁹: persicus comes: alẽconii ducis filius: multa quoq; procerũ pontificũq; atq; abbatuũ frequẽtia. Misere prçterea insigniores populi suos oratores. Qui prçside ludouico considẽtes tandẽ rogatis sentẽtiis: dixerũt normãniç ducatũ ea lege francorũ regno pertinere: vt illũ in alterum transferre rex ipse nõ posset. Verũ quod ad Carolum pro paternç hereditatis portione attinebat ludouic⁹ duodecim librarũ turonẽsiũ milia fratri designaret: decreta illi aliqua terræ regiõe cũ comitat⁹ vel ducatus appellatiõe insigni. Adderet p̃terea annuã viuẽti Carolo sexagita miliũ librarũ ex regio censu pẽsionẽ. Britonũ vero dux q Carolũ ad se deduxerat & cõpiis i normãnis loca occupabat:

Ludouici metus.

Cõuent⁹ turonis.

M

ea libera dimitteret. Id si recuset: & cũ anglis societatẽ hẽat: Ludouicũ cõpellere armis ducẽ ad satisfactionẽ debere eo ꝙ ablata repetẽti opẽ a ꝓcerib⁹ cõferendã esse. Quod autẽ de male admĩstrata republica & iusticię erratis pleriqꝫ omnes querebant: deligerẽtur aliquot clariores hoĩes qui male habẽtibus se reb⁹ cõsulerẽt. Inter quos adesse deceret Carolũ burgũdum: tum ꝓpter regię cognationis attinẽtiã: tum ꝙ frãcorum primas pariũ haberet. His hoc pacto per cõsilium definitis: contio dimissa est. Fact⁹ est paucis post dieb⁹ xp̃i ascẽsionis die per turoniã terrę mot⁹. Cũqꝫ inde Ludouic⁹ parisios reuisisset: publico ędicto iubꝫ omnes qui armis assueuissent ad se quarto nonas iulias cõueniant. Interi borboniẽsem cardinalẽ romanũ: & sancti pauli comitẽ ad Carolũ burgũdum oratores legat: qui pacis ꝯuentiones bonis cõditionib⁹ quoad ꝑ eos fieri posset tractarẽt. Copias nichilominꝰ in normãniaꝫ aduersus britones duce admiraldo mittit: q ꝓspera fortuna vsus Baiocẽses fugatis britonib⁹ recepit. Eadẽ tẽpestate cũ multi delati maiestatꝫ capitis suppliciũ luissent anthoni⁹ meldunẽ. qui arctissima familiaritate ludouico inseruiẽs plurimũ de eo ꝑ varios a se diuerso tp̃e gestos magistrat⁹ officio se merit⁹ esse putabãt: post diuturnũ carcerẽ andelliũ ꝑductus in medio rerũ venaliũ foro capite punit⁹ est. Inter has tot intestini belli tẽpestates principũqꝫ simultates quibus alter alteruꝫ fallere astu & dolis studebat multas vltro citroqꝫ conuẽtiones legationesqꝫ gestas fuisse scio: quæ cũ inanes exit⁹ habuerint a me scriptę nõ sunt. Quid eñ ad rẽ attinet ꝙ carolus Ludouici frater & frãciscus britonũ dux cõuenta quæ turoni edicta fuissent grata illis esse significauerũt: & ciuitates se restituturos q̃s apud normãnos occupabant: si quas Ludouicus in britãnia ceperat dimitteret: quæ oĩa irrita ceciderũt Nã & si magnis stipati copiis i[illegible]tuo cõspectu frequẽter principes cõstitissent: mot⁹ tamen omnis & armorũ ostẽtatio vel iducĩis vł vanis colloquiis

Anthonius meldunẽ. capite punit⁹.

ad tẽpus quiescebat. Itaq₃ astatu & fallaciis nõ virtute aut gloria militari res gerebant. id ante oĩa curantib⁹ principibus ne a Ludouico circũuenirẽtur: ingeniũ scilicet eius potentiãq₃ metuẽtes. quãobrem vix relinquebãt per franciã locus: qui grassatorib⁹ nõ labefactaret. Fugiens eñ ex hussonii (quę arx in aruernis munitissima est) custodia anthonius de nouocastro cum philippo sabaudo & pouceto ripario aliisq₃ ludouico infensis cõiunctus nouas turbationes excitauit. Qua re cognita parisiẽsis agri nobilitatẽ omnem ad Gõnessam armis instructã repẽte ludouic⁹ vocat: quasi parum illi esset tot milia armatorũ iam diu cõtracta habere: quib⁹ etiã maxime cupiẽtibus non faciebat cũ hoste congrediẽdi potestatẽ. Inter hęc cũ põtisarã ꝓficisci rex cõstituisset: audito ꝙ Burgũd⁹ peronę castrametaret: ex nouiomo peronã paucis comitat⁹ se cõtulit. Cardinalis eñ ballua & borboni⁹ tantũ (prӕter aulicos aliquot) sequebãtur. Ausus tamẽ est ludouicus ad hostẽ ire: seq₃ illi familiarius (prӕter omniũ opinionẽ) credere. Ibi inter eos modici momenti pax cõuenit: iurante burgundo: ludouici partes se non secus ac subditum decet tutaturum. Proinde burgundo rex confirmat quęcũq₃ in cõuentione attrebateñ. patris sui tẽpore definita extiterant. de quibus in caroli septimi vita scriptum a nobis est. Eius reconciliationis gratia supplicationes parisii decretę & ignes per ciuitatis compita velut in cõmuni gaudio facti. vulgatũ est burgũdum diu cogitasse de rege capiẽdo & inde in brabãtiam abducẽdo. Sed ab anthonio fratre eius notho dissuasum abstinuisse. Per eos dies quia leodiẽsium antistites nullũ adhuc diuinę eucharistię sacramẽtũ sacris altaribus immolasset: leodiẽsis pp̃ls in eũ insurgẽs sacrũ ministeriũ pontificẽ facere cõpulit. Cuius seditionis mot⁹ (epõ recõciliato) cũ sedat⁹ esse putaretur: Carolus burgũdorũ dux namurcũ cum iusto exercitu mouẽs de leodiis vltionẽ sumere vehemẽter optabat. Ad quẽ ludouicus tanq̃ eiusdẽ

Fallax burgũd⁹.

Leodienses.

Regia leuitas.

expeditionis socius vltro venit. Eo quoq; leodius presul placādi burgūdi cā accessit: nec proficit iurāte burgundo nō prius ciuitati parcere: q̄ ciues & vrbē subegisset. Enimuero pontificē apud se ne ad suos rediret cōtinuit. Recognita leodii de rebus suis desperātes: egressi ciuitate hostē adoriunt captos sine miseratiōe mactātes. vbi tñ obsidione se angustari cōsiderāt: ad primā oppugnationē primores ciuitatis vtcūq; potuerūt elapsi aufugerūt: relictis in ciuitate mulierib⁹ & incōposita plebe religiosis quoq; atq; infantibus. Ergo irrūpentib⁹ prociter burgūdis ludouicus primū deinde burgūd⁹ ciuitatē intrat. Fitq; mox passim occisio & strages: virginib⁹ vis & religiosis mors infertur: neq; indulgētia vlla militū in pueros fuit: quin stupratas a se virgines crudelis satelles iugulauit. Sacerdotes eadē hora rē diuinā in tēplis faciētes gladiis periere. Nec satiat⁹ est inhumanus hostis tā multa cęde. prædas ex oī ciuitate & ex tēplis sacrilegia fecit: incēsa postea vrbe & muris dirutis quorū ruinis fossas ęquauit. anno salutis Millesimo quadringētesimo sexagesimo octauo. iii. kalēdas nouembres.

Leodiensiū calamitas.

Veterib⁹ francorū amicis ad hunc modū pessundatis: Ludouicus silluanectū reuersus ē. Quo vocatis ad se parlamenti iudicibus & q fisci atq; ęrarii rōnib⁹ præerāt: p Balluā cardinalē ea patefacit q̄ inter illū & Carolū burgundū de cōcordia & pace cōuenerāt. Iubetq; grauib⁹ pœnis adiectis: ea oīa cōmuni decreto rata atq; comprobata haberi Nec iussioni defuit auctoritas. p cōpita siquidē regię vrbis cūcta hæc public⁹ pręco nūciauit: & veniētib⁹ paulo post ad senatū parlamēteum burgūdi ducis oratoribus: diplomata & syngraphi de hmōi pactꝫ dati sunt. Quod vero sequit̃ an scribere aliqn̄ dubitaui facin⁹, pfecto sua nouitate indignū rege. Picas & graculos q ī caueis humanas voces vel sibilare vel imitari edocti apud parisios ad voluptatē domesticę alebant̃: moxq; ceruos & grues capi oēs & ambasiā duci Ludouicus imperat. Reuerso turonuꝫ ludo-

uico ballua cardinalis(q plus ceter aulicis apud regē astu atq auctoritate valebat)dissidētē a ludouico frēm ad beniuolentiā reuocat:atq ita agit vt posthabitis q̄ consiliu tu ronense de capienda paterna hęreditate definiuerat:Ludouicus aquitaniā carolo fratri relinqret. Qua recepta cōtentus carolus bello abstinuit. Sed ballua q apud pictauos humili loco natus paruo incremēto sed ingenio versuto i ludouici familiā venerat:magnisq & excellentib⁹ bñficiis primū:deinde episcopatu mox cardinea dignitate autc re Ludouico fuerat honoratus:quo ipe aīo esset tandē apparuit. Autor eñ fuit vt peronā ad burgundum & postea namurcū aduersus leodios Ludouicus accederet. At vbi fratrū mutuā charitatē supra quā senserat firmā eē intellexit: paci inuidēs:lr̃as familiari cuidā suo ad burgundionū ducē dat:q̄ interceptę ad rege delatę sunt. His lr̃is Ballua ducē admonebat sibi maxime caueret. Cōcordiam q̄ inter fratres intercessisset ad eius perniciē factā esse:eos expeditionē in eū tantisper differre donec aquitanię datā sibi prouinciā carolus plustrasset.rēq oēm domesticā & exercitu ordinasset. Opus propterea illi esse maiorib⁹ q̄ vllo tpe copiis & regē acerrime bello infestare. Ballue cognita pfidia: rex proditorē cōprehēdi & ad mōbasonem custodiendū duci mādat:sub tutela iohis Torcei normāni fidissimi imprimis aurati equitis a quo ędificatū est ambleuillę castellū in agro Rothomagēsi cū canonicorum collegio: opus memoria dignū. Interim rex nyortū atq rupellā petit. Vbi dū regionē lustrat:fratrē offēdit. Qui paulopost Turonū pfectus in regis verba more aquitanorū ducū iurat.

Ballue cardialis iniqtas.

Et quia armygniaci regiis iussis repugnarēt:pfectos militū admiraldū & chabanū cu copiis mittit q illos parere cōpellāt. Qui nulla cęde facta regionē oē recepert. Dū hęc gerunt ludouicus beniuolentiam in britonū ducē cōceptā patefacere meditat⁹:diui michaelis regiū insigne aureū:& torquē p illustres nūcios duci legat. Quod oblatu

Dux britonū regis ordinē recusat.

dux recusauit: q p supiores dies vt fama erat vellus aureū burgūdi ordinis susceperat: amicus videlicet burgūdiōis & ei arctissime pfœderatus. Ea re maxime indignat⁹ rex: britonibus bellū indicit: simulq; exercitū ī britones ire iubet: dato britoni decē dierū spacio: intra quod suū in regē animum siue ad pacem siue ad bellum reuelaret. Per id tps Edouardus subacto hērico rege cū regnū angliæ vendicasset: cōpositis inter principes discordiis oīm snia bellū in frācos suscipit. Quod postq̄ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiūgit. Cōpulsis arma capere quibusq; sine discrimine q feudo aliquo potirent. Que iussio neq; clerū neq; quosuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime perculit regē: nūciatū quoq; est burgundū ducē gandaui visum esse regis angli iarteriā (Id eñ est aureum cingulū: principis peculiare insigne) cruri suo alligatā & in pectore crucē rubrā anglorū instar gestare. Quo vno firmatā inter Edouardū burgūdūq; amicitiā significabat. Et vt inter tot curas fortuna ludouico paululū blādiretur ludouicus villarus moriens ludouicū vniuersalē sibi heredē instituit. Cuius hereditatē p se rex adiit possedit q; opulentā & locupletē. Interim varuicus comes: & clarentie dux vna cū eorū vxorib⁹ edouardū fugiētes octoginta nauibus vecti honfleū adnauigarūt. quos in ptinentē expositos admiraldus liberalissime excepit. Cuius rei certior factus burgundus: ad senatū parlamenteū lrās dat: varuicū hostē eius a Ludouico acceptū esse preter pacis leges: de q bus inter regē & se pueneratp̄res idcirco: eosdemq; iudices hortari: Ludouico suasum faciāt opē nullā varuico suggerat. Si secus acciderit: psecuturū se hostē: eūq; vel e medio francorū regno abducturū. Hāc verborum ducis arrogātiam senatus non multi pendit. Et ipe varuicus nihil inde territus. multis apud normannos diebus mansit. Atq; ad Ludouicū ambassiā se cōferēs familiari confabulatione de suo aduentu cum eo tractauit. Affuit quoq; anglorū regi

na renati siciliensis filia cum eius filio Edouardo galliarum principe. quem postea Edouardus qui regnũ angliæ Herico sexto pulso vẽdicauit occidit. Instruit igit aduersus illos non modicã burgundus classem quã ad littus normãni occeani varuico insidiari iubet. Simulq; mercatores frãcos qui negociandi causa in nũdinis erant compræhẽdit. causam hinc sumens q varuicus dum ab anglia perfugit. Burgunde ditionis negociatores captos abduxisset. Illis diebus fere pridie kalẽdas Augusti Carlota ludouici regis vxor: Carolũ filiũ ambasiæ enixa est patri successorem Cui communi gaudio aliud mox accessit. Britonũ princeps franciscus Ludouico reconciliatus est. Interuenientibus maxime renato siciliensi. Carolo ludouici fratre & iohanne Borbonio. Nec cunctatus est franciscus ad Carolum burgundum nuncios mittere: q coniurate aduersus regem societatis syngrapha illi referrent. Fuit burgundo ingratissima res. Eam ob rem magno nixu studet varuico viam ad ad anglos intercludere. At rex tanq̃ voto sanctum Michaelem visere teneretur normanniam petit. Absolutusq; voto per abrincas Honfleum veniens ingentis magnitudinis naues instruit. In quas conscendentes angli principes ad suos se retulerunt: nec a burgunda classe (quę p longam moram commeatu deficiebatur) vllo sunt damno affecti.

Classis burgũdorum.

Britonum dux ludouico recõciliatur.

Igitur Angliam ingressus varuicus postq̃ paruo tẽpore quæ sua erant recepit: venere magno fauore ad eum supra quinquaginta milia armatorũ. Quib⁹ auxiliarib⁹ per angliã agẽs: Edouardũ hostẽ i primis quęritabat. Sed ille oĩm fere auxilio destitutus ad Burgundum qui eius sororem in vxorem habebat profugit. Varuicus autem cõciliatis regni pcerib⁹: Henricũ quẽ edouardus captum tenuerat in regnum restituit. Ipe vero regni atq; Henrici moderator fuit institutus: Hęc a varuico prospere gesta esse cum angliæ regina accepit parisiũ ex Ludouici sentẽtia pficiscitur: traiectura inde in angliã ad virũ suum Henricum regẽ

Quo cũ appulisset: magni animi mulier cupiẽs viri regẽ administrationẽ gerere: discordes iter se ꝓceres ãglos fecit

Oppidũ sancti quintini recapitur.

Per id tp̃s sancti Quintini viromandorũ oppidũ artur⁹ de lõga valle oppidanis assentiẽtib⁹ cepit. Quo paucis post dieb⁹ conestabilis ludouici noie cũ eq̃tib⁹ ducẽtis se recepit. Rex ꝟo p̃missis silluanectũ copiis parisiũ veniẽs expeditiõem in burgundũ duxit: bonã spem capiens: eas vrbes recuperãdi q̃ ad sommã amnẽ Carolus occupabat. Nec sua expectatiõe frustratus est: Ambiani siquidẽ Roya quoq; & mõdideriũ in ludouici ptãtem venerũt: q̃ omia firmissimis munitionibus ꝓtenus circũambire vbi opus erat mãdat. Ministrarunt ad id opus Parisii magnũ fossorum & ligneorũ fabrorũ numerum. Sed tam ingentis im pẽsę rationẽ minime pricipes habẽt. pœnitet. n. eos cõfestim lõgę militię: ita vt ꝓposita parũ melioris fortunę cõditiõe: rẽ a se bene gestã putent si iducias hosti dent. Enim uero burgũdus castra in arthesio iter ambianos bapãmasq; fecerat: vbi fere obsessus: & rebus ad bellum longe necessariis inops vinci paruo negocio posse videbat̃. Multis. n. quotidianis leuib⁹ p̃liis burgũdi a cohortib⁹ frãcis tentati: frequẽti damno afficiebãtur. Superuenere nihilomin⁹

Inducię dãnosę.

ĩsperatę multorũ dierum iduciæ q̃q̃ in burgũdia dalphinus comes egregie aduersus hostem pugnasset. iteremptis captisq; plurimis. In auctores induciarum dicta scriptaq; sunt dicteria & libelli famosi: eaq; publicis templorũ foribus crebro apposita: ęgre ferentib⁹ quibusq; optimis nihil recte agi dum occasio se sponte Ludouico p̃sentaret. His vt diximus apud francos se habentibus magnis apud anglos turbationibus Hẽricus vexabatur. Inter quas Edouardus burgũdi ducis auxiliis irrumpẽs. post multas vario euẽtu cõflictationes Edouardo tandem victoria cessit: hẽrico capto: eiusq; filio waliæ principe cum comite waruico iterempto. Ea re cognita ludouicus picardia rẽlicta turonos repetit. Interim pedemõtanus priceps qui ludõ

uicũ comitabatur: & comes deu: vita defuncti sunt. Nam cum multi ꝓfluuio alui per galliam laborarẽt: eodẽ morbo nõ pauci periere. Cepit per id tempus idignatio carolũ aquitanię ducem: deq; rege fratre male suspicatus est: cuius indignationis causas ipse nõ noui. Armygniacũ tamen comitem (cui⁹ terras ludouicus vẽdicauerat) patria extorrem reuocat: eiq; inuito ludouico partẽ restituit rerũ ablatarũ. atq; ita cõueniente ad carolũ cũ armygniaco fuxensi comite copię cõtrahũtur nõ aliter q̃ si bellum aduersus regem pararent. Mittũtur eam ob rem a Ludouico in aquitanos copię cũ machinis & frãcis aliquot sagittariis. qui cœptis aduersariorũ obsistãt. Fama per hos dies falso vulgata est: carolũ aquitanũ burdegalę mortẽ obiisse. Introducta quoq; est autore ludouico cõsuetudo campanã hora meridiana (vt in noctis crepusculo solet) pulsandi quo tẽpore popul⁹ vno poplite humi deflexo angelicam diuę marię salutationẽ obtinẽdę publicę pacis gratia: religiose exhiberet. Qui mos hactenus diligẽter a plerisq; seruatur. Erat siquidẽ ludouicus a pietate nõ alien⁹ q̃tum ex rebus a se gestis liquet. Fuit agnes quæ bella nũcupata est ludouici patri pellex. Ea in diuæ mariæ tẽplo quod in castello lociarum est sepeliri voluit. Datoq; sacerdotibus annuo ꝓuẽtu/ in medio tẽpli choro sepulchrum sibi extrui impetrauit. Ad eũ locũ aliq̃n diuertens ludouicus: sciscitatus cuius hoc esset monumentũ. Est iquit vnus ex clero agnetis illi⁹ quã ꝓpter formę decorẽ bellã vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimẽto est sepulchrũ/ vellem⁹ cũ tua venia alio aliquo sacello reponere. Nõ ęquũ inquit rex postulatis. q̃q̃ eñ illa dũ vixit mihi sit multũ aduersata: mulieris tñ bustũ cõtra leges non violabo. Sed nec vos arbitror illius cadauer sine largo eius munere hic collocasse. Seruate benefactrici quod viuenti ꝓmisistis. Nec vobis fas esto/ hinc mouere sepultã. Vt autem illius causa obnoxiores deum orare sitis: accipite do uo sex milia librarum.

belli suspitio i aquitania.

Aue maria.

Ludouici in agnetẽ pietas.

Et hęc dicens nũmos iussit sacerdotib⁹ tradi/ quos in ppe tuos tẽpli reddit⁹ ĩpenderet. Porro iduciæ q̃ cũ burgũdo positę erãt: ad paucos dies ꝓductę sunt. Interim nichola⁹ calabrię dux Renati siciliensis nepos cui ludouici filia desponsata erat: deserto socero: ad burgundũ declinauit: spe duct⁹ sibi in matrimonio assumendi filiã quaꝫ burgũdus vnicã habebat. Sed a patre (sicuti alii quidã pricipes) illusus est. Nã harũ nuptiarũ expectatiõe cũ plerosq̀ȝ in amicitia pater cõtineret oĩs tandẽ fefellit. Inter quos Fœderic⁹ impator fuit. Nã cũ post subiugatũ Gheldrensem ducatũ burgũdus treuerim quo eũ impator vocabat accersisset Post multa secretiora cõsilia burgũdus vicariũ se impatoris ĩstitui postulauit pollicit⁹ reducere q̃tis virib⁹ possꝫ ad ĩperatoris manus q̃ ab aliis ablata tenebanť. His quoqȝ pleriqȝ addebãt: burgundũ affectasse vt a Fœderico coronareť in regẽ qua dignitate esset Ludouico ęqualis q vt iactabat nõ erat opib⁹ & ꝑtãte ĩferior. Id cũ impator ꝓcessurus esse videreť burgũdi filiã filio suo maximiliano vxorẽ dari petit & mox nuptias celebrari. id se facturũ burgũd⁹ nisi ĩpetrato vicariatu negat Igiť cũ impator diu petita differt: clam vrbe digressus: se in germaniã relicto burgundo ꝓtulit. Nã illud cõstat vtrũqȝ pricipẽ de gloria certasse. ita vt burgũdo fœderic⁹ ĩuideret. Carol⁹ vero ĩperatorẽ ꝯtẽneret. Illud ꝓpterea verũ est quod vulgo a frãcis dici solet Duos crassitudine ęquales vno vase ꝯpręhendi nõ posse.

Nicolaus dux lotharingie ad burgũdũ ꝯfugit.

Eisdẽ dieb⁹ diuæ Mariæ templũ quod apud cleriũ in aurelianẽsi agro magnis ĩpensis ludouicus extruxerat/ cõflagrauit: igne negligẽter asseruato: quem ad liquandum plumbũ tecti artifex in quotidiano vsu habebat. Quo die rex de caroli fratris morte nũciũ accepit. Obierat. n. apud burdegalã veneno a nescio quo abbate nõ inscio vt creditũ est rege appetitus. Quã ob rem accepta aquitania ludouicus petrũ de belloioco dñm regioni ꝑfecit. Per induciarũ tẽpus burgũdionũ dux collecto in agro attrebatẽsi.

grandi exercitu: Anthoniũ fratrẽ suũ nothũ cum parte copiarũ neellam mittit. Quam a loci præfecto & sagittariis francis quĩgentis acerrime defensam: frustra iterũ atq; iterũ Anthoni⁹ oppugnauit. At petitus picardus (id.n. pręfecto nomen erat) Cõsilio cũ loci dña capto: ad Antoniũ cũ ipsa domia componendę rei desiderio ꝓfectus est. Pactum extitit: relictis equis atq; armis exituros oppido milites: vitę incolumitate cõcessa. Hoc accepto responso: sagittariisq; relato: dum miles armis se nudat: ecce ab oppidanis clam in oppidũ admissus hostis: exarmatos sagittarios trucidat: eos vero qui in templũ salutis causa cõfugerant qui plurimi erant oĩs ad vnũ burgũdus satelles mactauit. Eo cũ dux equo insidens aduenisset: templũ ingressus vt cędem cruoreq; humanũ cõspexit: Iam ĩquit noui q̃ cruentos habeo carnifices. Neq; mitius Petito præfecto pepercit: qui in vincula cũ aliquot insignioribus armatis ꝓiectus tenebatur. Hominẽ enim (cui ab Anthonio fides data erat (furca suspendere iubet. Atq; oppidũ mox incensum dirutũq; reliquit. Protenus quoq; royam cõtendẽs eam circũuallat multo milite atq; machinis egregie munitam. Nam pręter quadrigẽtos supra mille sagittarios: erãt in ea pręsidio duceti delecti equites cum eorũ pręfectis Petro auberto. Mignone/ Loyseto balagnio/ dño de mouy: & domino rupempreo auratis equitibus. Et hi quidẽ nulla oppugnatione expectata deditiõem ea lege fecere: si saluos ĩde abire liceret. Relictis igitur per ignauiã armis atq; ĩpedimẽtis: vecordes hoĩes vno bacillo cõtenti nõ sine ꝑpetua ignominia per medios hostes irrisi roya discesserũt

Roya vt diximus capta burgundus magna animo voluẽs. cũ sibi a ludouico nullam vim paratam esse existimaret: bellouacos picardis post ãbianẽses ad occidẽtẽ ꝓxios petit: rat⁹ ciuitatẽ vbi nullũ pręsidiũ erat prima oppugnatiõe subiugare. Sed plurima arrogãtẽ multa deficiũt. Bellouaci tametsi ĩsperato hostis aduẽtu nulli⁹ ꝑñtanei mali

Neella capitur.

Burgũdi crudelitas

Bellouacum.

periculo admoniti essent: venientē tamen burgūdum magno animo a muro ꝓhibent. In ea oppugnatione egregia virt⁹ puellę cuiusdā apparuit. quę a burgūdo milite dū in murū scandit vexillū extorsit. Donec guillermus de valle normāni seneschalli vicari⁹: cum ducētis equitib⁹ auxilio accessit: qui ciuitatē ingressus ad muros se ꝓtenus cōfert. vbi hostis incredibili ptinacia depugnabat. Venere nō multo post crussolus: ioachin⁹ roaldus: guerin⁹ grōgnus atq; torceyus trecentorū equitū: cum adiunctis sagittariis ductores. Quib⁹ cōmeatū affatim parisii submistrauerūt: missis pmultis fossorib⁹ qui fossis atq; aggeribus ciuitatē cōmunirēt. Eniuero sic opus erat: nā subactis bellouacis libera in normānos burgundo patebat via. Fuit eñ eius rei tātus timor: vt in ipsa parisiorū vrbe regia magnoperę curatū sit vrbis fossas purgare: muros instaurare: cathenas p cōpita repēte (autore pserti dyonisio hynselino) recensere. colubrinas ĩsup atq; serpētinas ꝯflare atq; fabricare. Per id tēpus antissiodorēses q supra paucos dies admoniti ludouico parere spreuerāt burgundorūq; pręsidiū in oppidū admiserāt: eruptiōe facta dū frumētatuȝ eunt quidā ex cāpanis eqtes illis occurrūt: centū sexaginta ex grassatorib⁹ perimētes: octoginta ĩ captiuitatē adductis. Perseuerāte in obsidione apud bellouacos burgūdo: dura ĩ castris eius annonę caritas fuit. festinās igĩt priusq̄ fame miles vrgeret: aīo firmat acerrimo cōgressu ciuitatem expugnare. Ingentē ad hoc cratiū & ligneorū fasciū copiā cum multa materia cogit: quib⁹ vrbis fossas ĩpleret. Obsessi re cognita ad parisios mittūt: minuscula tormēta & cōmeatū cum balistariis petitū. Nec defuit petentibus misericors ciuitas Pręerat ad pṡidiū portę q̄ domus hospitalis appellaĩ Robert⁹ stoteuillus parisiorū pręses militaris apprime eques Quā portā iactis in fossas quas proxime diximus cratib⁹ fascibusq;: hostis adoriĩ. Scalis quoq; admotis ĩ muros cōscendere pseuerat. Nec ꝓfecit q̄q̄ horas quattuor cōtinen-

Dura obsidio bellouacorū.

ter pugnasset. In ea oppugnatiōe quingenti supra mille armati ex burgūdis in fossas decidisse atq; occubuisse referūtur. Nocte insequēti qa ciuitatis portę obstructę erant: patefacto muro salazardus cū aliquot cohortib⁹ in burgūdiorū castra sub diei crepusculū erumpēs: tribus hostium tentoriis incēsis: plerisq; occisis impedimēta aliquot ex illorū castris rapiēs: i ciuitatē dū reuertit: ab hoste eum insequēte pressus: raptas a se machinas in fossas ciuitatis pręcipitat: ęgeq; ad suos se recepit. Bellouacorū obsidionis tpe aurelianēses officio in obsessos functi sunt. Imposita eñ carpētis centū vini dolia ad bellouacos dono miserūt: cu3 magno sagittarū & missiliū nūero: arcub⁹ additis atq; balistis. Postq̄ sex & vigīti cōtinuos dies ad bellouacu3 burgūdus incassū sedisset: diē diuę magdalenes festo obsidionē diluculo soluit: segetes vicosq; qua iter faciebat vrēs: donec ad sāctū valeriū castra posuisset: qd' oppidū cū aliis vicinis oppidis/ modico p̄sidio defensis minimo negocio cepit. Ex his locis qn̄quidē vero simile erat in iferiorē normāniā hostē p̄fecturū: conestabilis & chaban⁹ octingētis eqtibus assumptis: normāniā petunt occursuri burgūdo A qbus nullo fere dāno burgūdus affect⁹ est: quin vicos atq; oppida p caletos grassat⁹ icenderit Rothomagū vsq; mouēs. Vbi conestabilis se recipiēs parū admodū burgūdo incōmodat⁹ est. Nisi q a pplo ciuitatis vix excitat⁹: nōnullos ex suis cū aliquot ciuib⁹ armatis eruptione3 facere pmisit. Burgūdus aūt īde digrediens in picardiā copias reduxit. Sed neq; in britānia qcq̄ a ludouico p̄clare gestu3 est: q̄q̄ quiquaginta hoīm milia in armis habere diceretur Nā legationib⁹ pollicitationibusq; tardat⁹: cū res cōpositas p̄xime esse sperat: illusit eū hostis. Dimissa normannia: burgūdus nouiomū oppugnare īstituit. Sed cursol⁹ & quidā cū eo militū pręfecti. illo se cōferentes suburbiis incensis ne illic diuersaretur hostis: ciuitatem maximopere tutati sunt. Robert⁹ p̄terea stoteuillus ex bellouacis mo

Salazardus.

Burgūd⁹ in normāma.

uens: & deinde ioachin⁹ roaldus: ad burgūdos qui apud eu oppidū in præsidio erāt: nūciuꝫ mittunt petētes oppidum ludouico reddi. Moxq; ꝓpositione facta: locū & sua omnia deserētes: equites vno equulo: pedites baculo contenti abierunt. Hoc exēplum secuti valeriēses rēburiēsesq; deditionē nulla vi facta fecere. Eodē tpe comes roussyus conestabilis fili⁹ burgūdę factiōis obstinatissim⁹ sectator: burgūdię pręfectus diffusis late copiis tornodorū vsq; debacchat⁹ trecas & cāpanię partē vastabat. Cōtra vero: dalphin⁹ comes ꝑ burgūdiam bono exercitu potēs: oīa igne cōsumpsit: par pari repēdēs. Fiūt interim cū britonib⁹ per ludouicū inducię. Quo tpe regina filiuꝫ ludouico parit: cui vita breuis fuit. Petr⁹ aūt borboni⁹ comes belliioci aquitaniæ ministrator dum lestorię multa nobilitate ornatus agit: a suis in armygniaci comitis potestatē ꝓditur: atq; eo pacto ciuitatē comes recuperat. Eam ob rē lodouicus aliquot ex nobilitate suspectos infidelitatis lochiæ in vincula misit. Inter quos iohānes deymerus crimē confessus capite dānat⁹ est & in partes quattuor sectus. Qui moriens cadetū albretēsem ei⁹ ꝓditionis ptinacissime accusauit. Dum eius rei grā ludouicus in pictauis imorat̄ pax inter illū & britonum ducē intercessore oudeto de ria conuenit. Data britoni non parua pecunia. Porro alēconii dux iohēs acceptę crebro grę oblit⁹: cū ↄstituisset possessiones oēs suas in burgūdū ducē accepto ide p̄cio trāsferre: & ad eū clā ꝓficisci: p tristānū hęremitā iubente ludouico capit̄: & Lochias primo ductus: paulopost parisiis in lupara arce in custodia ↄsenuit. Lestoria quoq; quā misso exercitu ludouicus duce iohāne cardinali albieñ. atq; yuone de fago obsidebat armygniaci culpa diruit̄. Nā re cōposita vt armygniac⁹ loco cederet: cū in ciuitatem franci sine vlla violentia ingrediunt̄: armygniacus in eos insurgēs occidere eos iubet. Vñ clamor exortus dū in castra pfert̄: franci p effractos antea muros irrūpentes armygniacū ipm &

oēm sine discrimine ppl'm trucidant: comitis vxore cū tribus suis pedissequis tm̄ salua. Hic iohēs armygniac⁹ est q sororis illecebra captus: cū eā incestu polluisset: nisus ē eā pōtificis romani auctoritate ducere vxorē. Cuius stultitię fauisse dicit ambrosius cābrayus q per ideȝ tp̄s referēdari⁹ erat Calixti pontificis. Accepta em̄ ab armygniaco multa pecunia: bullā dispēsationis de sorore desponsanda armygniaco tradit: quā reuera adulteratā & a se falso editā postea ꝯfessus est prędēte apud romanos pio pōtifice maxio Quo iubente ambrosius in custodia apud mōtoliuetum monasteriū habit⁹ est. Sed e custodia noctu adiutore suo emissus: in galliam se recepit vbi aliquot ānos mutatis frequenter locis ꝓfugo similis delituit. Quippe cui Carlota mater alioquin benigna mulier suam domū occluderet: offensa scilicet filii criminibus qui homicidio primū/ deinde hac quaȝ dixi falsitatis ignominia notabatur. Ingenio tamen & astu erectus viam inuenit apud ludouicū fortunę melioris: simulans a regina angliæ se desiderari quem in angliam traduceret. Qua re intelligens ludouicus eum hominem esse quo ad dolos vteretur: Ambrosiū ad se accersitum stipendio iuuit. & mox īter aulicos habuit. Quē non multo post supplicationum regiarum magistrum/ & deinde pariensem cancellarium vidimus. hominem ꝓfecto dolosum & pręter modū glorię studentem. verboꝝ & iactātię vanitate redūdantē & ꝓfluū: fidei aūt modicæ: & cui ꝓbe ꝯfidere nemo posset. Cui⁹ mortē nec ꝓpinqui nec ali⁹ qsq̄ illachrymasse visus ē. Sepeliri voluit in sacello sorbonę aū arā maiorē. Dephēsus apud lestoriā cadetus albretēn. & Pictauiā ꝑduct⁹: capitis suppliciū luit. Agebat ꝑid tp̄s parpigniaci iohēs tarraconię rex Qui lestorię ciuitatis desolatiōe accepta: ꝙꝙ audierat philippū sabaudū cū īgētib⁹ copiis ī eū aduētare ꝑpigniaco abiit. ob qd̄ diu qdē atq; ꝑtinacissime a frācis digladiatū est. Sȝ victor frāc⁹ extitit & russilionē totū ludouic⁹ obtinuit. Per hos dies ni

colaus lotharingię dux apud nātium peste absumpt⁹ est.
Fuit & siluanecti habit⁹ conuētus: veniētib⁹ a burgūdo duce legatis: qui belli causas tolleret. Nec fuit cōcordiæ locus: tametsi multos dies multa agitando legati cōsumpsissent. Burgūd⁹ vero ducis lotharingi morte accepta: lotharingiā armis sibi subiugare tētauit: causam assumens: ꝙ nicolaus qui defunct⁹ erat obęratus illi esset: simulꝗ apud se anxie meditať regiū nomē vsurpare. Sed illusus a federico burgūdus cum pecuniæ egeret: nec suis virib⁹ sufficeret ludouici potestatē minuere ad venetos mittit: a quib⁹ stipendium trimestre mutuo impetrat: quo ex gēte veneta parti coactas copias aluit. Missaꝗ in niuernēses exercit⁹ parte: rupē castillionis & aliquot regiōis loca dolo capit. Per eos dies petrus Borboni⁹ de belloioco annā ludouici filiā desponsat. Iterū quoꝗ burgundi oratores cū regis legatis cōpendii cōueniunt Vbi tandē post lōgas cōcertationes: paucorū mēsium inducias firmāt. Quo tēpore burgūdus inimicitias in ludouicū omnifariā exercēs: yteriū mercatorē: qui post caroli aquitani ducis mortē ad burgūdū se cōtulerat: magnis ꝓmissis inducit: veneno tollere regē. Igitur cōstituto illi quinquaginta miliū aureorū precio: toxicū parat. Dat ꝗ iohanni audaci (quē seruū habebat) ferendū: pollicit⁹ mōtes aureos si maleficiū fœliciter exigat. Recipit ab yterio iohānes negociū & ambasiā vbi rex erat profectus: quēdam in ludouici popina sibi notū (qui condiēdis saporib⁹ prȩerat) cōuenit. Cui ꝙ aquitano duci ad simile ministeriū seruierat: rē patefacere nō vereť. Atꝗ ad facinoris preciū viginti aureorū milia secure ꝓmittit: credul⁹ hoīem ad veneni ꝓpinationē facile cōsortē ducere: qui dn̄m suum nō dissimili maleficio sublatū fuisse sciret. Audiuit iohānē sūma dissimulatiōe coquus: sed rē neq̄q̄ patrari posse ait: nisi colinet⁹ primari⁹ coquorū cōsci⁹ accederet. Igiť recepto a iohāne veneno: colinetū ad id negociū cohortari polliceť. Colinet⁹ vero a ꝑsorte coquo edo-

ctus: simul cum eo ad regē pergit. Veneficū ꝓdit: & ab eo exhibitū toxicum ꝓfert. Rex veneficū exhorrēs: autorem pręhēdi iubet. Qui tanq̄ rei bñ gerēdę secur⁹: iter ad yteriū faciebat. Sed nō lōge a stāpis depræhēsus: ad ludouicū deductus ē. moxq̄ cōfessus crimē: paulopost in custodiā detrudit: data ingēti mercede fidelib⁹ cocis. Asseruat⁹ vero ē iohānes audax in publicis ędib⁹ parisiorū. deinde capite truncatus. Cuius quattuor exsecta mēbra ad quattuor regni extremas regiones cum titulo ꝓditionis furcis suspensa. omnes eius ędes dirutę sunt & natalis dom⁹ solotem⁹ sine vlla restitutionis spe euersa: inscripta ruinę causa. Eo die quo id gestum est: Legati ab aragonia parisiū venere: a suo rege mādatum habētes de cōtrouersia ob russilionē & parpigniacū orta tractare. Nec multo post rex quoq̄ parisium successit. Iussitq̄ parisios in armis esse & militari ordine p diui anthonii portā vrbe egredi. Quorum multitudinē aragonēses legati admirati sunt. Centū em̄ & quattuor hominū armatorū milia e ciuitate in agrū ꝓdiisse relatū est. Regrediētib⁹ in ciuitatē parisiis oratores vicenas ludouicus ducit. Vbi regia cęna acceptos duob⁹ eos poculis aureis varia cęlatura ornatis donauit. Horū precium tribus ducatorū milib⁹ & ducētis ęstimatū est. Venere eodem tempore ab germania dux bauarus: & britonū oratores: quos siluanecti Ludouicus audiuit. Affuerūt præterea incassum burgūdi. Britonib⁹ liberaliter Ludouic⁹ respōdit. Legationū causas diuinare magis q̄ ꝓbe scribere possum.

Ex siluanecto cōpendiū: mox nouiomū: rex ꝓficiscit. Ceperat comes sancti pauli frācię conestabilis sanctū quintinū viromādorū oppidū extruso præfecto curtono cū præsidio quod in eo ludouic⁹ posuerat. Oppidūq̄ conestabilis: īposito ex suis præsidio: rege inuito occupabat ita vt in suspitionē veniret cōcepti in regē belli. Nec aliter ad Ludouicū accessit: q̄ pōte iter se & regē facto ad colloquiū ꝓdiit: satellitib⁹ egregie stipat⁹ Colloquio paucis arbitris

Venefic⁹ dephēdit

Legati aragones

Conestabilis temeritas.

expleto: rex offensã omnẽ comiti remittit. Iureiurãdo interposito q in ludouici fide pmaneret. Erãt per id tempus iter federicũ impatorẽ & burgũdum simultates. Nitebat̃ ppterea magnopere impator burgũdo incõmodare: vnde missis frequẽter ad ludouicũ nũciis illum hortabat̃ cũ burgundo amicitiã nõ inire: se vnũ satis esse q ducis superbiã deprimeret: eũq; redderet regi obsequẽtem. Nec tamẽ exaudiuit federicũ Ludouicus: sed cũ ex picardia silua nectũ reuertisset: cum burgũdi legatis inducias anni vni⁹ firmat. Interea in iohãnem alẽconii ducẽ capit; sentẽtia et bonorũ omnium publicatio in senatu parlamẽteo p petrum doriolũ cãcellarium fert̃. Burgũdo vero duci nulla fuit iduciarũ & iurisiurãdi reuerẽtia: quin in lotharigia ducẽs virdunũ ceperit: sollicitaueritq; edouardũ anglum regẽ aduersus Ludouicũ trãsfretare. Quãobrẽ edouard⁹ magno exercitu cõparato: priusq̃ moueret: ludouicũ per caduceatores petit aquitaniã sibi normanniãq; restituat. Nec diu distulit edouard⁹ ad diui michaelis montẽ classẽ traducere. Quod postq̃ ludouicus accepit: copias in normanniã misit: eorũ militũ q recẽter fuerant ab eo instituti/ et dalphini custodes appellabant̃. Per eos dies tãetsi induciarũ finis nõdũ esset burgũdi q peronę & p circũadiacẽtia loca i præsidio erãt oia vsq; ad ysarã flumẽ infestabãt. Et aliquot ex eis arsonã iã diu desolatã instaurare ceperãt Sed missis aduersus pdones ex ambianorũ & bellouacorũ præsidio armatorũ turmis: nõ expectata pugna grassatores aufugerũt. Nec destitit miles frãcus sed accitis ex finitimis præsidiis aliquot cohortib⁹: qb⁹ præterea plebei plurimi se cõiunxerũt: ad attrebates pfecti in suburbio ciuitatis castra posuerũt. Vbi nocte tota diuersati: deputati agricolis q eos seqbant̃ ad excutiẽdos p villas & agrestes mansiões frumẽti manipulos: maximã tritici copiã & pecorũ ingentẽ numerũ ex attrebatẽsi agro cõportauerunt. Nã id prius facere meditati vannos & flagella currusq; cõplures

Snia in alenconij ducem.

secũ adduxerũt. Recepere quoq; nõnullos captiuos quos raptor violatis induciis abduxerat. Principio insequentis veris rex in picardiã mouẽs: tronquenũ vetustissimã nõ lõge a mõdiderio turrim: vbi pditorũ hoim turma duce motino caulero se receperat: oia incursionib⁹ ĩfestãs expugnat: occisis aut patibulo appẽsis q in ea inuenti sunt: pter ipsum motinũ quẽ rex vita & officio donauit. Turris ipa solotenus deiecta ẽ. Mõdiderieñses autẽ cũ deditionẽ recusassent: obsessi oppiduz dedidere: suis fortunis oibus relictis abeũtes oppidum vero solo pstratũ ẽ. Roya pterea ludouico paruit. Nec spes deerat picardiã atq; arthesiuz recipiẽdi: nisi sancti pauli comes conestabilis dolo vsus regẽ fefellisset. Cui pgredi cupiẽti litteras mittit: Edouardũ anglũ ingẽti classe petere normãniã Idcirco op⁹ eẽ cautiõe: ne destitutos psidio normãnos hostis iuadat. Si ad illos partẽ exercit⁹ ducere rex velit: se vnũ cũ reliq militia satis eẽ q bellũ in picardia gerat. Mot⁹ hoc nũcio ludouic⁹ ĩ normãniã ducẽs de anglorũ aduẽtu nichil accepit. Redeũti aũt conestabilis scribit: ãglos calisiũ appellere: & carolũ burgũduz nussii obsidiõe relicta: fœd⁹ cũ fœderico iperatore iniuisse. Que oĩa tãetsi nulla eẽnt: caduceator tñ ãngl⁹ cognomẽto scal⁹ cũ lrarũ fasce dephẽsus: & ad ludouicũ pductus vera esse iurauit. Neq; horũ quicq tã iniquo aĩo ludouic⁹ tulit: q conestabilẽ clam sollicitare borboniorũ ducẽ: vt burgũdi partes relicto rege sequereẽ. Cuius pfidie syngraphum a conestabili missum borbonius p epm mymatẽsem Ludouico demiserat. Eodẽ tempore in burgũndia apud guyum nõ procul a castro chynone magna burgũdorum turma a frãcis superaẽ: cum ducẽtis equitib⁹ qui ex venetis burgũdo auxiliares venerãt. Fuit nõ psperior attrebatib⁹ fortuna. Admirald⁹ cui decreta belli ratio in picardia erat: pe attrebatũ dispositis insidiis. xxx. eqtes lacessitũ attrebates mittit. In quos velut in contẽnẽdi numeri cohortẽ: eruptiõe facta attrebates cum suo presidio pficiscunẽ. At qui

Conestabilis dol⁹.

ab admiraldo premissi erant: metum simulantes pedetentim retro abeunt: donec suorum insidias preterissent. Quamobrem interceptí attrebates inter medias francorum copias: ad quingentos supra mille occubuerunt. Et cum romontus reginę frater qui burgundarum partium erat his se ducem prebuisset vix ad suos se recepit: equo eius interempto. Iacobus autem sancti pauli cum aliis insignibus viris captus. Paulo supra hos dies auraicensis princeps quem in custodia ludouicus habebat: nullo precio liber factus: seditionemque suam regi summisit. donatus est est propterea potestate cudendi numismatis aurei atque argentei. remittendi insuper criminosis necis poenam: nisi heresis aut maiestatis rei haberent. Edouardi autem Anglię regis classis viginti milium armatorum calisium appulit. Qua re cognita mox ad priorem exercitum nouas copias ludouicus ex parisiis duce Roberto de stoteuilla contrahit. Et Carolus burgundionum dux nussio relicta: ad edouardum noctu venit: cui amice gratulatus est. Nam edouardi sororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere est rem prospere gerat: & sua reciperet: que a francis iniuste tenebantur. At aliquot diebus exactis cum neque a carolo: neque a conestabili promissa illi seruantur (conuenerat enim inter illos: dum edouardus in arthesium venisset: admittere illum in aliqua munita loca vbi & se atque exercitum recreare & tuto diuersari posset) Iamque lihonem in sanguie terso copias cum promouisset: pollicitis illusus: ad ludouicum siluanectum vbi in victorię coenobio agebat oratores mittit dicere se archanum quicque habere quod illi comunicatum esse cupiat. Designet locum & tempus ad rem exigendam. Pinquigniacum in ambianorum agro ad id deligitur. Interim mutuam a parisiis grandem pecuniam ludouicus petit. Ea fuit quinque & septuaginta milium nummum aureorum: quam dissoluere infra kalendas nouembris ipse promisit. Ad pinquigniacum ex ambianis rex veniens: frequenti atque admirabili militum manu stipatus: duos in ponte pinquigniaci appendices extruere iubet. Vnum quo ipse: alterum quo congredi edouardus posset. Fuit inter

Edouardus anglus apud calisium.

Conuentio regum apud pinquigniacum.

vtrūq; appendicē paries medius: cancellatus ita latis fora minib⁹: vt p ea dextras dare & ꝯtingere reges possent. Cōuenientib⁹ ad designata loca principib⁹: cū se alterni salutassent: longa fuit inter eos (centū vtrinq; admissis illustribus arbitris) collocutio. Inde vbi regib⁹ visū est: illis seorsū exeūtib⁹ principes dā sermonē ꝯtulerūt. nec dilata diu cōcordia est. Itaq; de septē annorū induciis ꝯuenit. iiii. kalendas nouēbris dū voluit annus salutis Millesim⁹ quadrigētesimus septuagesim⁹ quint⁹. Donatusq; a ludouico edouardus est quinq; & septuaginta milib⁹ aureis. & quīquaginta milia p singulos induciarū annos illi ꝓmissa. Ornauit quoq; magnis munerib⁹ clarētię ducē edouardi fratrē. Rebus vt paucis annotauim⁹ apud piguiniacu; gestis: angl⁹ oēs copias calisiū remittit. Iubetq; hauartū & primarium suū scutiferū apud Ludouicū morari: donec se ꝓmisso absoluisset. 1475

Digrediēte calisiū edouardo: ludouic⁹ de luxēburgo conestabilis cui regū ꝯcordia nō cōueniebat: nuntium cū lrīs ad anglū mittit. vicio illi ascribens: ꝙ imbelli īpe aio cū ludouico pactus fuerit: ꝓmissis videlicet illect⁹ hois q eu; falleret. Lrīs cognitis: eas edouardus ludouico cōicat. Conestabilis nequitia.

Interiectis inde nō multis dieb⁹ accedētib⁹ ad ludouicū britonū ducis oratorib⁹ pax firmata est & annorū nouē inducię cū burgūdo positæ. Additum quoq; de ludouico luxemburgo: q ad eū pfugerat: regi dedendo. Missi sunt peronā q illū exciperent borbonieñ. nothus admiraldus: dn̄s de sancta petra: & guillerm⁹ cerisayus cum bona armatorū turma. exceptū conestabilē in diui anthonii propugnaculū apud parisios philippo oleario loci prefecto custodiendu; cōmittunt. Deputat deinceps ludouic⁹ petrū dariolum cācellarium & duos parlamēti pręsidētes cū aliis iurecōsultis de conestabili quęstionē habere. Igit̄ iterrogat⁹ cōfessusq; plurima in regem deliquisse: in curia; parlamenti post longam custodiam deducit̄. Vbi a cancellario regiū insigne. id est aureū diui michaelis torquē quē

collo gestabat: deponere iussus est. Moxq; igressus ad eũ iohẽs põpancurt⁹: illustris inquit comes: hactenus in custodia regis iussu habitus fuisti. Vbi de his q̃ in regẽ & rem publicã cõmisisti quęsitũ est diligẽter. ꝯfessus es maiestatẽ frequẽter offendisse: cũ hostib⁹ conspirasse. & fidẽ violasse qua reipublicę eras obnoxius. Iã venio ad te a parlamento senatu missus: significare mortis sñiam q̃ hodie in te lata ẽ. Hodie tibi moriendũ in grauia añ ędes publicas ciuitatis. Terras & fortunas oẽs tuas publicatas & fisco attributas eẽ tibi renũcio. Ad hęc ludouic⁹. O inquit optime maxime deus: q̃ dura hęc sñia est. Te supplex oro: da mentẽ sincerã te agnoscendi. Sic locutũ quattuor theologi magni noĩs doctores vt ꝯstitutũ fuerat reũ adeũt: salutaribus illũ monitis cõsolaturi. Cõfessiõe more xp̃iano expleta: orat viaticũ xp̃i corporis sibi ministrari. quod nõ obtinuit. Res tamẽ diuina quã missam appellam⁹ corã illo facta est. & panis bñdictus oblatus: quẽ religiose manducauit. Inde a palatio ad grauiã p mediasvulgi turbas pductus: atq; ĩ tabulatũ cõscendens: postq̃ ad diuę marię templũ (quod ex tabulato cõspicuũ erat) cõuersus lõgiusculã orõnẽ plorans habuisset: a carnifice iohãne cousino vno gladii ictu capite punitus est. Cadauer aũt p cordigeros in iporuz ecclesia humatum est: decẽbri mense die decimanona. Anno. M. cccc. septuagesimo quinto. De eius criminib⁹ & supplicio epigrãmata gallica latinaq; multa scripta fuerũt.

Conestabil' mors.

Moneta noua.

Eodẽ tpe monetę pręciũ mutatũ ẽ: & scuta aurea cusa: quinq; & xxx. solidorũ turoneñ. estimatione. Cui opi quattuor tñ viri pręfecti sunt germanus de merla / Nicolaus potierus / dyonisius brito & symon ausoranus. Vectigal quoq; indictũ singulis doliis q̃ e regno ad exterã gentẽ exportarẽtur. Nã pro quoq; vini dolio (quã franci caudã vocãt) aureum nummũ portitores exigebant. Post hæc aliquid in romanos molitus ludouicus: de cõgreganda ep̃orum synodo cogitauit. nã cũ sibi antea non ꝓcessisset: q̃ de vniuersa

li eccliæ conuentu agendo suos oratores ad diuersos prin cipes miserat de suo regno habẽdum consiliũ pceptũ vulgauit: iubẽs quosq; pontifices & maiorũ ecclíarum rectores ad suas sedes intra a se ɔstitutũ diẽ redire. Deinde voto astrictus aniciũ (quod podiũ dicũt) aruerniæ ciuitatẽ pgit. Vbi nouẽ totos dies: diuę marię tẽplo quod ĩ galliis summa religiõe colitur se promissis absoluit: mox lugduni transiens ad dalphinates cũ puenisset: accepit carolum burgundũ q in heluetios expeditiõem duxerat fusum fugatũq; cum suo exercitu fuisse. non procul a gransone oppido: et arcibus duabus receptis quas heluetiis ipe abstulerat. Tormẽtis machinisq; amissis: castra & sarcinas omẽs direptas. Receptas insup ab Heluetiis arces & grãsonẽ esse Inuẽtosq; in illis quingentos & duodecĩ alemãnos quos suspendio burgundus necauerat / eos oẽs patibulis liberatos terrę cõmendasse: & eisdem alemãnoruʒ furcis lorisq; burgũdos strangulasse quos gransonem recuperãtes heluetii deprẽhenderant. Eadem tẽpestate nemorsus dux a dño de belloioco in arce carlati circũuallatus deditione facta captus: ad regẽ primũ: deinde viennã & deinceps parisium perducitur & in custodia asseruať. Circũuallatiõis tpe eius vxor caroli andegauẽ. filia cum peperisset: tã partus dolore q̃ animi ægritudine mortẽ incurrit: mulier spectata plurimũ atq; laudata. Rebus apud gransonẽ dissipatis. Carolus burgũdus cũ ioignam in finib⁹ sequanorũ se ex fuga militemq; recepisset Heluetios iterũ persequi (sicuti ferox & vidicte pcupidus erat) constituit. At q illi milite & pecunia opus esset: guillermũ gonnetum eius cãcellarium: cum aliis vndecim bonę apud suos auctoritatis viris ad flandrenses & ditionis eius populos legat. q militeʒ resarciant: sextãq; bonorum suorum omnium partem ad belli impẽsam ministrẽt. Legatis responsum est. Carolo si facultas deficit se tuto recipiẽdi: subsidiuʒ illi vt pricipi & duci suo se qdẽ pbituros: donec domũ salu⁹ redeat Belli ãt

Dux nemors⁹ capitur.

Burgũd⁹ fusus.

in heluetios gerendi cām nullā videre: cui⁹ gratia sese bonis & pecunia p̄mere aut mlc̄tare necesse sit. Hęc dū a burgūdo gerūtur ad ludouicū lugduni agentē renatus ex andegauēsi familia siciliç rex accessit. Cum quo de ꝓuiciç comitatu ad hūc modū trāsactū est. Erat Renat⁹ plenus dierū sine liberis princeps: cui⁹ filia angliç regina ab Edouardo de familia ducū eboracen̄. in custodia tenebat̄ eius liberādç cā Ludouicū sibi hęredem ꝓuinciç renat⁹ instituit. Datis a ludouico milib⁹ quiquaginta scutorū aureorū: q̄ redimendæ reginç cā edouardo soluta sunt. Regina liberata iuri qd̄ a morte p̄ris in comitatu ip̄o vēdicare potuisset abrenūciat: cōstituta quotānis (dū sup̄stes esset) pensione quā ludouicus reginç p̄solueret. Accidit p̄ hos dies nō ꝓcul a dordano plena miserationis cędes. Ludouicus bresey filius normāniæ marescallus carlotā agnetis (quę bella appellata est) filiā ex carolo septimo Ludouici patre (sicuti credebatur) genitā habebat vxorē. Hic laxādi animi cā cū in siluā assūpta vxore venatū ꝓdiisset: domū noctu reuersus: cū se lassū sentiret: seorsū ab vxorio cubiclo cubitū pergit. Carlota aūt libera ad tp̄s viro: Iohānem lauernum pictauū cū quo stupri cōsuetudinē fecerat: ad se ꝓtenus in cubilū admittit. Qua re cognita: iohānes apotecarius domus senescalli ꝓuisor scelus dn̄o defert. Vnde furens senescallus gladio exerto cū cubiculi fores repēte effregisset: inuentū adulterū interiore tantū tunica amictū ꝓtenus cōfodit. Cōiugem vero quę se ad liberos in ꝓximo penetrali receperat: culcitra obtectam manu app̄hensam: humo p̄sternit. Quā in genua ꝓcumbētem & mariti misericordiam fœmineo ploratu orantē: traiecto p̄ mulieris pect⁹ mucrone mactat. Sed ad susceptā hystoriā reuertamur. Rege lugduni agēte renunciatū est Carolū burgundionū ducē reparato exercitu ad moracū in heluetios castra posuisse: atq̧ exile oppidulum circūuallasse: eoq̧ renatū lotharingię ducē (a quo nantiū burgūdus abstulerat) cū va

cedes carlote vxorꝭ marescalli a viro fctā

Moracū i heluetijs.

lidis copiis suppetiaturū heluetiis accessisse. primāq; hostiū aciē fudisse: in fugā verso remōto comite eius aciei du ctore. Vnde ex moraco eruptiōe facta: eos q in psidio erāt cū lotharingo duce se cōiungentes in hostiū castra fugatis cęsisq; q̄plurimis peruasisse: nec fuisse fugę moduz donec ioignam peruenissent. Quę aūt in burgundionum castris spolia capta essent: heluetios ad beneficii cōpensationem benefactori lotharingo reliquisse. Occisoruz in ea pugna numerus. xvii. miliū fuit. Victoria de burgundis habita renatus argentinā (quę straburgus dicitur) se recepit. Indeq; quattuor armatorū milib⁹ roboratus: nantiū quod sibi burgūdus vsurparat recuperare cōtendit. & oppidum (quod ducentorū supra mille militū pręsidio tenebatur) obsidione cingit. Qua firmata ad argentinenses reuersus: cū nouas copias coegisset: eas prioribus quas ad obsidionē reliquerat adiūgit: nantiūq; recuperat. Hæc dū aguntur Ludouicus turonū repetēs: multis votis quib⁹ se astrixerat satis p religionis debito fecit. Erat enim diuę mariæ christi matri vel reuera: vel simulatiōe deuotus. Cui⁹ templis multa donaria obtulit. Interim burgūdus (cui aduersa oīa succedebāt) ęgre admodū ferens a modico principe (vt ipse qrebatur) vinci: resarcitis p tēpore copiis: ex salinis sequanorū oppido nantiū ducit. Cū eñ de renato sermonē haberet illū magnopere parui existimabat tanq̄ gygas ipse: ille nanus esset. Per eā tēpestatē de castellę regno disceptatio insurgit. Erat henrico castellę regi (vt ferebat̄) ex legitimis nuptiis filia: & ex patre grādis natu soror: hęc aragonū: illa portugallorꝝ regi vxor datur. Quāobrē vterq; regū castellā vendicare magnis virib⁹ cōtendit. Portugallus rex francū regē secutus: Ludouicū per se conuenit. sperās maxime discordiis iter eū & burgūdū cōpositis: copias sibi ad vendicandā castellā attribui. Fuit mediū fidi⁹ portugallus rex icredibili magnificētia a parisiis exceptus Verū cū ad burgundū in obsidione Nantii agentē pacis

Rex portugalie ad burgūdū vadit. q̄ nantiu obsidebat

cã p horridã hyemẽ frustra pcessisset: ad Ludouicũ rediit. Burgũdꝰ.n.nãtiũ tã arcte cõcluserat: vt fame ꝓpe deficiẽtes burgũdo pmittere se obsessi destinarẽt. Militabat i burgũdianis castris lõgobardꝰ quidã comes quẽ campobassum appellabant. Hic vel suapte pfidia vel pecunia clam corruptus: a burgũdo deficiẽs cũ nonaginta equitibus ad ludouicũ regẽ venire cõstituerat. At p regis iternũcios tardatus ne ꝓditiõis particeps ludouicus esse videret ad Renatũ ꝓfectꝰ est: cui burgũdi cõsiliũ oĩe patefecit. Duo vero suę factionis angelus & mõtefortus: qui eũ ad ꝓditionem cõceptam sequebãtur: iussi sunt cõdeũ petere: q locꝰ a nantio secũdo tm̃ lapide distat: ad mosellã flumẽ: qua a mettensibꝰ & luxemburgis ad burgũdos cõmeatus iportabatur. Quarto aũt nonas ianuarii renatus varengeuillã ad sanctũ Nicolaũ cũ suis & heluetiorũ copiis ꝓgrediens & postridie cũ nouãuillã aduenisset: ad lacũ qui nõ ꝓcul abest acies ĩstruit. Vnã dabestanus comes & qui friburgũ suricũq; icolunt. Alterã bernẽses atq; ternẽses duxerũt. Atq; ita partito agmine alteri secũdum flumen alteri per viã militarẽ nantiũ versus cõposito ordine icendunt. Iam eñi burgũdus suos in acie sisterat. & heluetios q via publica ꝓgrediebãtur: tormẽtis appetere ꝓperabat Quod animaduertẽtes aciei ductores sinistrorsum ad ꝓximũ collem diuertũt: in quos burgũdus iacobũ galleotũ italũ: & iudocũ lalanũ flandriæ primariũ iudicẽ: bino agmine mittit. Iubetq; hostẽ ab equitibꝰ inuadi: sequẽte illos numeroso peditatu. Mox nihilominꝰ heluetii q ĩ colle erant ꝯuersa ĩ burgũdos facie: vix credibili ipetu in veniẽtem in se hostẽ ꝓcedũt: ita vt ad primũ colubrinaꝝ iactũ peditatꝰ oĩs burgũdorũ fugę se ꝯmiserit. In galleotũ aũt ii q ad flumẽ iter

Apud nãtiũ renati victoria.

habebãt nulla mora ĩcursantes totã cohortẽ fuderunt. Est põs nõ ꝓcul nãtio qua via est ad thyonu illã & luxẽburgũ quã cãpobassus comes occupauerat. Ad pontẽ postq̃ fugiẽtes burgũdi ꝓuenerũt: insequte eos feroci et lotharigo

pars flumis vadis se credẽtes: ab heluetiis trucidabãtur. ps fluctib⁹ obruri iteribãt. pars qui siluis se credebant: ab icolis sine miseratiõe iugulabant. Nec cessauit lotharing⁹ hostẽ psequi/ donec adueniens plima nox eũ ꝓhibuit. Tum de burgũdo duce iterisset ne an viueret sollicitus: quãdo quidẽ de eo nullũ nunciũ acciperet: ad mettẽses cõfestim sciscitatũ mittit: an ipse per eorũ ciuitatem euasisset. At ille reuera dũ se fuga saluare ptendit: labẽte equo quẽ isidebat fuerat trib⁹ vulnerib⁹ occisus. vno ad caput secus aurez ad dẽtes vsqꝫ ptigẽs. Altero ad femora. tertiũ ad anũ. Id certissima fide compertũ est capto baptista adolescente ex colũnensiũ familia. qui duci eodẽ tempore familiarissime obsequebatur: qui nõ dubia de illo indicia ꝓtenus ostendit. Assensusqꝫ eũ testimonio eius matheus portugalensis ducis medicus. atqꝫ anthonius eius frater noth⁹ quem lotharingus captiuũ habebat. Cuius rei fidem vix admiserũt arthesiẽses & ii qui burgũdorũ potestatis erant: temere atqꝫ pertinacissime asseuerantes eũ e pugna ad germanos dilapsum esse. ibiqꝫ septẽnem pœnitẽtiam vouisse: quã postq̃ explesset inde cum potẽtia reuersurũ: & suas iiurias vindicaturum. Noui nonnullos qui in ea credulitate obstinati: equos/ gemmasqꝫ venales exhiberent/ venderentqꝫ si quis eas plus iusto emeret dilata solutione: donec Carolus eorum princeps exacta pœnitentia rediisset. Eam credulitatem auxit quidam vir horridam vitam agens inter suetuos in oppidulo cui bruxellę nomen est qui cum statura & voce non absimilis carolo esset/ nec se ostentaret sed pœnitẽti par & semper mœst⁹ eẽ videret vulgus facile hũc ꝓ carolo habuit donec euidẽtiorib⁹ signis ad verũ puentũ ẽ Inuentũ ducis cadauer nudũ in pratello quod riuulus alluit in diui Georgii ecclĩa apud nantiũ ãno salutis. M.cccc lxxvi. postridie epyphaniorũ dñi pditũ est. In eo loco vbi tot occisorũ corpora iacebãt lotharing⁹ victor sacellũ cõdidit: addicto sacerdote q memoriã defũctorꝫ ppetuo ha-

Pertinax i dominũ amor stulta credulitas.

1476

beret. Edidit quoq; in pratello crucē ex lapide vbi Burgū dus occubuerat. Hic me locus admonet in catalogum cōferre quot flādria ab exordio rectores comitesq; ad hūc vsq; carolū per annos fere septingētos habuit/ vt hinc cautionē accipiāt ii qui splēdore principatuū & generis antiquitate elati: facili p incōsiderationē lapsu/ fabula posteris fiunt. Terra flandria/ insula gallię belgicę/ ab occidēte britānico occeano: ab oriēte scalde flumine: a meridie lisa amne qui in morinis orit̄ circūsepta ē. tota fere palustris & siluis olim impedita/ sicut ex cęsare liquet. qui morinos bello aggressus: difficile sibi audiētes fecit/ ppterea q̄ ī siluas se recipiētes/ querēdi fuerūt vt vincerent̄. Est em̄ nō parua pars flādrię etiānū morinorū pontifici q̄tuȝ ad xp̄ianam religionē attinet subiecta. Et hanc fuisse olim non pcul siluam illi non temere quis putabit: quæ carbonaria silua in neruiis fuit. vbi tornacū insignis ciuitas extructa est. Cuiꝰ spirituali ditioni altera flandrię portio paret. Est tn̄ nō vulgaris opinio: dicētium hānoniam olim syluā carbonariā fuisse dictā. Ea regio raris colonis cum diu inculta & plurimis fossis interscissa māsisset: latronibꝰ patuit: qui prędas ex trāseuntibꝰ agebāt: donec ad annū salutis sexcētesimū vicesimū primuȝ qdā cui luderico lillescuquo appellatio erat/ lotarii q̄rti frācorū regis filiā vxorē habēs: cū liberos quindeci ex ea genuisset: maximus natu anthoniꝰ siluę flādrię custos a lotario positus est. vocatusq; forestariꝰ. Silua eni francorū ligua foresta appellat̄. Vn̄ forestarii nomē deriuatū. Sed huic narratiōi rari assentiūt. aliis tradentibꝰ: ludericū ex germania vxorē duxisse. & vicū incoluisse arlebecā/ q vnus in illa terra erat. Vxor aūt cū flandra diceret̄: ab eius noīe fuisse flandriā dictaȝ. Ludericū vero a carolo magno siluę custodiā vt eā a latronibꝰ quietā redderet accepisse. anno gr̄ę septīgētesimo nonagesimosecūdo ibiq; quattuor & quadragita annos imperasse: & ei filiū successisse ingecamū. q vicorū extruendoꝝ diuersis flādrię locis autor

Flādrie comites ꝛ rectores.

Ludericꝰ

Nota de finibus flandrie 4? 8

44?

extitit. Porro exacto sui magistratus anno quindecimo apud arlebecã vita excedẽs sepult⁹ est. Fuit illi hęres fili⁹ andaquerrus reipublicę curator atq; amplificator industri⁹. gandauũ eni / curtracũ atq; aldenardũ: nec nõ cassellетum cõstruere cœpit. Relicto autẽ balduino filio post. xiii. sui forestatus annũ arlebecæ humatus est. Post patris excessum balduinus regionis administrationem est adeptus. Erat Iudith speciosa fœmina quæ Caroli calui franci regis tum filia esset / & edouardo (qui & adolaphus dicebatur) anglo regi nupta: mortuo marito in franciã rediens a balduino rapta est / & matrimonio iuncta. Qua ĩiuria affect⁹ rex balduinũ psequi pgit. queadmodũ a nobis supra relatũ est. Ab hoc balduino burgus quẽ nunc ĩcolę brugas vocant ędificari cœpt⁹ est. Ipe vero a suscepta administratiõe anno decimoseptimo vita destitut⁹ in diui bertini cœnobio apud sanctũ audomarũ cęlebri sepulchro est honoratus. anno xpianę pietatis octingentesimo. lxxxix. Cui successor fuit balduin⁹ / quẽ caluuũ flandri vocauere. qui brugas muro circũdedit. & ethelsundã edelphidi anglorũ regis filiã vxorem accipiens: liberos duos arnoldũ & adulphũ bolonię postea comitẽ ex ea tulit. Decurso autẽ accepti comitatus anno quĩdecimo gandaui sepultus est: ĩ cœnobio quod diuo petro dicauerat. Arnoldus patris prĩcipatu recepto: religiose vixit. Nam apud sanctũ donatũ qui locus brugis celebratissim⁹ est sacerdotes duodecim a se ĩstitutos decimarũ largissimo puentu donauit. Fuit illi vxor alisa viromandorũ comitis filia / q̃ illi genuit balduinũ. Ab hoc arnoldo. vt a me supra memoratũ est guillermus normannorum dux per speciẽ recõciliatiõis nõ longe a pigquiniaco trucidatus est. Exactis aũt in principatu xxxviii. annis gandaui apud sanctũ petrũ tradit⁹ est sepulchro. anno xpianę misericordię nõgẽtesimo sexagesimo quarto. Post quẽ suscepit filius comitatũ: triũ annorũ comes. Quo tpe data ẽ illi vxor matildis emario saxonũ du-

Andaquerrus.

Balduinus.

Bruge.

Balduin⁹ caluus.

Arnold⁹.

Balduin⁹

Arnold⁹. ce nata. quę peperit arnoldū. Huic balduino sepulchrum cū suis maiorib⁹ apud gādauū fuit. Cui⁹ successori arnoldo q iuuenis nomē accepit: cura & diligēs sollicitudo extitit subiectū sibi pplm iusticia cōtinere. Nam tāetsi timori esset: amabat tn̄ vehemēter ꝓpter summā ei⁹ ęquitatē & perseuerantē iusticiā amicitiā iniit berēgarii regis italię: cui⁹ filiam susannā thori participē assumpsit. A recepto comitatu anno primo & vigesimo: dū fluit annus salutis nōgētesim⁹ octogesimus octau⁹ morit̄/ relicto filio Balduino cognomēto pulchra barba.

Balduin⁹ pulchra barba. Cui vxor fuit ennia filia guichardi luxēburgorum ducis. Prefuit flandrię annis. xlvii. suscepto filio/ qui balduin⁹ de insula vocat⁹ est. Sepelit̄ gandaui cū maiorib⁹ suis. A cuius morte comitatū administrauit balduin⁹ insulanus annos duos & triginta a quo diui petri de insula tēplum extructū est. Est enim insula munitissimū & populo frequēs cum firmissima arce oppidū flandrie finitimū. Huic fuit vxor alisa philippo francorū rege

Balduin⁹ insulan⁹. nata. que duos liberos mares enixa ē: balduinū & robertū et fœminā. que guillermo notho normāno duci (a quo regnū anglię vindicatū est) nupsit. Orta inter germanię imperatorē & hunc balduinū simultate: balduin⁹ comitatū

Balduin⁹ qui alostēn. nūcupatur occupauit. Sed cōpositis tandē discordiis imperator balduino comitatū in feudum dedit.

Ludouicus pius. Hic successorē habuit filiū ludouicū cui pio cognomē inditum est. ex q̄ richilde comite hanonię ꝓgenita duo liberi fuere/ arnoldus & balduin⁹. Subditis amātissim⁹ maxīe ꝓpter benignitatē & egregios ipius mores fuit. Tertio aūt suę administratōis anno vita defectus in henone monasterio sepelit̄.

Arnold⁹. Balduin⁹ Arnoldus q illi suffectus est/ cū bellū aduersus robertū frisonū ducē mouisset occubuit. Post quē balduinus balduini insulani nepos comitatū est adeptus: quem cū gaufrido in palestina militasse supra scripsi Accepta autē gertrude vxore filia duci saxonū/ quā holládiæ comes moriēs reliqrat/ mare vnū robertū & fœminas duas exce-

pit. Eiꝰ opꝰ ē apđ casselletū diui petri ecclīa vbi viginti sa-
cerdotes assignatꝭ annuis, pu̇entibꝰ collocauit. Rexit flan-
driā annos duos & viginti. Eo absumpto: robertꝰ suscepit
principatū / & ad recuperādā de mahumeti seruitute hie- Robertꝰ.
rusalē opam cū gaufrido de buyllone dedit. tulitq̄ ex filia
guillermi normāni ducis balduinū. Erat illi ꝯsobrinus sa-
cerdos sc̄ti donati brugēsis p̄positꝰ / quē flādrię cācellariū
assumpsit. Iussitq̄ ꝑpetuo decreto eū posthac eadē digni-
tate fungi q̄ p̄positꝰ haberet. Sepultꝰ est attrebati apđ san-
ctū vedastū: post annū. xvii. sui principatꝰ. Successor bal- Balduinꝰ
duinꝰ cū margaritā boloniæ comitis filiā vxorem accepis-
set: nec inde liberos haberet comitiali morbo affectus: mo
nachatū ꝓfessus est / designato hærede Carolo reginę dal
matarū filio / qui ei cōsobrinus erat. Apud sanctū bertinū
sepulturam accepit: cum annos octo flandriam gubernas
set. Pari annorū numero Carolꝰ ministrauit. Hic cū rei di- Carolus.
uinę apud sanctū donatū adesset: in oratorio / ab inimicis
& quidem familiaribus occidit. Inde comitatū vsurpauit
guillermꝰ vicecomes yprensis: qui vxorē ex filia caroli dal
matę duxerat. sed secūdo mēse ab vsurpato comitatu inte-
riit: nullis liberis relictis. Cęterū dux normannorū guiller Guillermus.
mus / caroli primi cōsobrinꝰ / rege frācorū ludouico adni
tente: eiecto guillermo yprēsi flandriā occupauit: deterio
ra oia faciēs. Quāobrem flādri Thericū / quē dux dauȝay Thericꝰ.
ex gertrude Caroli auia susceperat / accersunt. Hinc excita-
to bello / cū thericꝰ in oppidū alostū se recepisset: a guiller
mo normāno circūseptus est. At guillermꝰ dū obsidionē
ꝑtinacissime cōtinuat: sagitta ꝑcussus vita excessit. Exactꝭ
mēsibꝰ. xv. postq̄ flandriā itrauerat: ipositꝰ est honorifico
mausoleo / i diui Bertini æde: q̄ est apud sāctū Audomarū
Fuit illi successor Thericus / quem bello persecutus erat / &
flandria extrudere conabaṫ. Hic apud damyatam atq̄ hie
rosolyma sub Ludouico francorū rege ordines francorūȝ
militum duxit. vnde reuersus domū / aliqđ de xp̄i sangui-

ne extulisse tradit/ quez in sancti basilii tēplo apud brugas reposuit/ monumētum scilicet xpi passionis/ quod a flandris maxima veneratione colit. Sibyllā vxorē duxit siciliē si rege ꝓgnatā. hinc philippus & margareta ꝓdiere. Margaretā balduin⁹ hānoni⁹ comes vxorez accepit. Patri therico apud vatenas post secundū & quadragesimū annum

Philipp⁹. sui magistrat⁹ sepulto: successit Philipp⁹ hierosolymiticā expeditionē secut⁹. A qua rediēs: qn̄quidē liberis carebat: ysabellā ex sorore neptē/ Balduini hānonii comitis filiam Philippo augusto adolescēti vxorē dedit: sicut in ipsi⁹ augusti gestis scripsim⁹. Inuenio hūc nescio quā ob rē depræhēsum/ & ī vinculis habitū interiisse: & in claraualle cistercii ordinis cœnobio humatū: anno xpianę passionis Millesimo nonagesimo.

Balduin⁹ Tenuit deinceps flandriā balduinus gratia cōnubii quod cū margareta therici filia cōtraxerat. Pręfuit regioni cum laude. tulitqꜫ ex vxore liberos mares duos. balduinū qui hierosolymorū imperiū adept⁹ est/ & philippū namurci comitē duas p̄terea filias margaretaz q̄ philippo augusto tradita ē: & alterā brabantini ducis vxorem.

Balduin⁹ Hūc secut⁹ est balduin⁹ qui flādrię atqꜫ hanonię principatū moderat⁹ ē. Sed duab⁹ susceptis ex vxore fœminis iohāna & margareta: in palestinā cū xpiano exercitu mox ꝓficiscēs: post egregia multa militię opera in cōstantinopolitanū imperatorez assumpt⁹ est. inde a sarraceno hoste intercept⁹: nullo post tēpore cōparuit. In demortui locuz filia ei⁹ iohāna flandris hānonibusqꜫ imperauit/ accepto

Ferrād⁹. in virū ferrādo/ portugallo genere oriundo: frācis admodum infesto. Quā ob rē othonez germanū imperatorē secutus/ dū bellum aduersus philippū augustū francorum regē gerit: captus: in arcę cui lupar ę apud parisios nomen est asseruat. Mortuo sepultura fuit in monasterio marquetensi. Iohāna vero viduitatis pertęsa/ secūdas cum thoma sabaudi ducis filio nuptias ꝯtrahit. Quarto deinde anno vita excedens cum ferrando apud marquetas sepulta est.

Eius enim monasterii institutrix nō procul ab insula fuit. Huic soror Margareta suffecta flandriæ hānoniæq; comitatus annos trigita quattuor gubernauit magni animi fœmina. Semel eñ atq; iterum nupsit. Ex priore viro bossardo/q ex anglorū regum familia ꝓdierat iohānem filiū genuit:breuis vitę pueruꝫ. Ex altero guillermo dāpetro guido nat⁹ est & guillermus. Guidonē qui matre recusante segardi de betunia filiam sibi copulauerat diu a se relegauit. Iohānē quoq; alterū filium maiorē natu ꝑsecuta eñ exheredare statuit. Quæ cā fuit guidoni cū matre recōciliatiōis Eapropter exurgēs guillerm⁹ romanorū rex/ & hollādiæ dominator(cuius filiaꝫ iohānes dauēnes habebat vxorē) genero aduersus margaretā auxiliat⁹ est. Verum ludouic⁹ francoruꝫ rex/ cū medi⁹ arbiter accessisset ex parlamēti decreto ꝓnunciatū est: iohāni deberi hānoniam. Flandriaꝫ autem matre defuncta guido possideret. Mors paulopost terris eripuit margaretaꝫ: quę apud flynas in monasterio eiusdē nominis(quod a duaco flandriā versus miliaribus quattuor distat)monumēto honorata est. Ideo flādrię comes Guido est effect⁹. Cui annos sex & triginta præfuit/ liberis tā maribus q̄ fœminis fœcūdus. Quinq; eñ ex priore vxore masculos extulit:guillermū:robertuꝫ: balduinū philippū & iohānem:q leodiēsium pōtifex extitit. filiarū quę quattuor fuere noīa nō inueni: præter q̄ vnius philippetę quæ anglo regi despōsata ante nuptiarū diem parisiis interiit. Ex secunda quę namurco principabat̄ filios tris & filiam vnaꝫ generauit. quę comiti gheldrēsi data est vxor. Hic guido anglis amicus eos ad bellū secut⁹ est. Tandē cū filio roberto capt⁹ vinctusq; moritur. Cui⁹ cadauer apud flynas humari rex ꝑmisit/ Anno Millesimo tricentesimo quarto. Rebellātib⁹ autē ob guidonē captū flandris & tādem a philippo subiugatis: pax data est/ ꝓmissis philippo mītis nūmorū milib⁹. Cui⁹ cā insulā duacū & orchias ab eis ī pign⁹ rex accepit. Post guidonē roberto de bethu-nia.

Margareta. Guido. Robert⁹ de bethunia.

O

nia flādria obuenit. factusq; auctior ē bethunię atq; teneręmōdę accessu. Attrebates quoq; hūc sibi patronū & defensorē (id est vt illorū sermo est) aduocatū assumpserūt. Ex vna vxore caroli sicilię regis filia carloman⁹ illi natus est. quē ferunt inter scapulas crucis simulachrū ex matris vtero attulisse. Sed cum matre nō multo post tempore obiit mortē. Ex altera cui niuernū atq; rhetelū attinebāt mares duos Balduinū & robertū: quattuor insup fœminas excepit.

Robert⁹ philipp⁹ pulcher.

Philippo autē pulchro cū robert⁹ infensus eēt: propterea q̄ pfecturo hierusalē sexcētos auxiliares milites robertus mittere recusauerat philippus tris quos habebat filios in comitē cum ingētibus copiis ducere iubet. Sed pfectus nulla re gesta exercit⁹ domū se recepit. Defuncto tādē philippo: & mox ludouico hutino: in philippi longi beniuolētiā ē admissus. Mortuo sepultura apud ypras fuit in diui martini cœnobio āno dn̄ici natalis Millesimo. ccc. xxxii. post octauū & vigesimū annū sui principat⁹. Comitatum pten⁹ assumpsit Ludouic⁹ niuernēsis comes ludouici filius qui frāci regis filiam margaretā vxorē acceperat.

Ludouicus niuernensis.

Nam ex cōditione nuptiarū conuenerat: mortuo hoc ludouico filium eius in flandriā recipiendū. Quam ob cām indignatus robert⁹ cassellanus: bellū in ludouicū niuernēsem excitat. Sed parlamētei senat⁹ definitione sedatū est: vt in Caroli pulchri vita annotauimus. Occubuit apud creciacū ludouic⁹ relicto Ludouico filio qui de marla cognominat⁹ est & brugis in beati donati ęde sepult⁹. Ludouico de marla niuernū & rhetelū cum salinis & machlinia accesserūt.

Ludouicus d marla.

Moxq; matre margareta vita defuncta: arthesiū atq; burgūdiam adiuit. duxitq; vxorē margaretā brabātino duce pgenitā/ quæ alterā margaretā enixa est: & duci burgūdionū philippo in pnubio data qui. xv. annū agēs interiit. Inde ad iohānem frācorū regē burgūdia ptinuit. Quā paruo post tēpore cū filius eius philipp⁹ cui audaci cognomē fuit margaretā hui⁹ ludouici de marla despon-

fasset philippo rex donauit: iis legibus quas in iohānis gestis lector agnoscet. Humat⁹ est ludouicus apud sanctū petrū insulanū. Deinceps successit philipp⁹ audax omniū q̄ socer ei⁹ ludouicus possederat heres genuit ex Margareta iohānē anthoniū præterea brabātię postea ducē/ lothricique & lemburci principē & philippū: qui niuerno rhetelioque principat⁹ est. Fuerūt itē audaci ex eodē cōiugio fœminæ tres. Prima duci austriæ: altera sabaudię: tertia Guillermo hanonio comiti nupsit. Extruxit i agro diuionēsi cartusiorū ędes/ vbi voluit mortuus sepeliri. De iohāne filio quia supra abūde scripsi: nō producā hystoriā. Ei⁹ scelere est quicquid hacten⁹ simultatis & bellorū franci principes exercent. Suscepit ex margareta bauarię ducis filia marem vnū philippū & fœminas sex. Vna quę agnes dicta ē iacobo borbonio iūcta est. Hic aduersus aurelianorū ducē grauissima vsque ad iternicionē odia exercuit. Tādē apud monstroliū quod ad yonę amnis ostiū collocatū est trucidat⁹: et inde ad cartusios diuionēses elat⁹ humat̄ anno xpianę resurrectionis. cccc. xix. supra mille/ post q̄ annos. xv. flandriam administrauerat. Philippum vidim⁹ vna cū vtraque burgūdia atque flandria: arthesiū: brabātiā/ lothricū: lemburgum: hanoniā: hollandiā: zelandiā & frisiæ partem/ cum salinis machlinia & namurco obtinere. Illi deinde accessit luxemburgus. Hic patre interfecto anglorū partium fuit. Cum autē vxores tris habuisset ex postrema ysabella quæ rege portugallo oriunda erat tris liberos excepit anthoniū & iodocū quos cita mors absūpsit. & Carolū: Gādauos q suo more seditioso tumultu rebellauerāt nō sine suorū iactura tādē cōpescuit pœnaque affecit. Defunct⁹ brugis: diuione i ęde cartusiorū sepult⁹ ē: anno salutis Millesimo q̄dringētesimo sexagesimo septio. xviii. kalēdas augusti. Pri philippo successit hic Carol⁹ de quo pr̄is narratio texit a renato lotharingorū duce fusus. filia ei⁹ maria ex familia borboniorū ducū p mr̄es gēita maximilianū federi-

Philipp⁹ audax.

Iohānes

Philipp⁹.

Iodocus

Carolus.

ci germanorũ ĩpatoris filiũ virũ accepit. Ex quo philippũ & margaretã cũ extulisset: equo lapsa & ĩde paruo post interuallo moriens/ quotquot carolus principatus tenebat Philippo filio reliquit. Ad hunc modũ post vnum & triginta flãdriæ comites potentatu illustris burgũdię clarissimum nomẽ in sua familia Carolus extinxit. Nisi ꝙ illi fuerũt supstites aliquot fratres nothi quos ex multis mulieribus Philippus eius pater susceperat. Sed de Lotharingo reliqua psequamur. Carolo duce mortuo ꝑtenus ĩ burgundiã exercitũ ducit quã totã post paucos dies Ludouici noĩe recupat. Secuti burgũdos ipi antissiodorenses regi paruerũt. Certior factus de burgundorũ interitu ludouicus turonũ linquẽs postq̃ suo more varias diuæ mariæ ędes munerib⁹ honestasset: Nouiomenses adiuit. Breuiq; tpe mondideriũ Peronã Abbatisuillã Monstroliumq; cũ aliquot locis vsq; ad attrebates occupat. Attrebates vo pugnacissimi & duri animi ppl's parere detrectarũt: recepto ĩ ciuitate flandrẽsi præsidio. Interim dũ cũctant attrebates regi obtemperare Ludouic⁹ grãdẽ exercitũ & belli apparatũ cogit. Sed tandẽ captã ciuitatẽ q̃ seorsum centum fere passibus ab oppido loco editiore sita ẽ: & raro muro munita instaurat: aduersus oppidanorũ vim atq; iniuriã. ad quos ex aliis recẽter recuperatis locis multi odio noĩs frãci pfugerant. Quib⁹ tanta temeritas fuit: vt p muros & publicos parietes furcas sculperẽt appensis albis crucib⁹: tan q̃ ipm regẽ francosq; suspendio dignos arbitrarentur. Fuerũt q pudẽdas partes reuelatas e muris militib⁹ ostentarẽt cõuiciantes regi. Venere tñ ex oppidanis ad ludouicũ aliquot ex primorib⁹. Qui hãc cõcordię formulã reportauerũt. Manerẽt ipi in regis fide atq; ptãte/ Vectigalia & fiscũ regii quęstores administrarẽt. pecuniã inde quęsitã Maria caroli burgũdi filia vnica: ab ipis regiis ministris acciperet donec regi primario principi suo debitã fidẽ psoluerit: interim nullũ regiũ pręsidiũ oppidani recipent. His ita

Philipp⁹ Margareta. — Attrebates obstiti.

compositis ludouicus ad opdidanos mittit borbonium cardinalē: petrū doriolū cancellariū: Guyotū potū & philippū desquerdū: q ab attrebatibus fidei iuramētū exigāt Quo sancte (vt putabat) prestito: cū legati in diui vedasti cœnobio discūbunt: pars perditorū hoim insurgens: clamore (vt in seditiōe solet) sublato in cœnobiū pcurrit: frequēter vociferans occidite: a legatis tñ tēperatū est. Qui ptenus in ciuitatē ad Ludouicū se recipiunt. Quā iniuriam dissimulans rex: morinū petit. Inde hisdinum occupat: & paulo post arcē emissis q in eā cōfugerant cum suis fortunis militibus. Dū hisdini esset ludouicus: attrebates simulata ad eū legatione admiraldū adeunt: petentes vt bona eius venia hisdinū ad regem mittere suos nūcios liceat Acceptis ab admiraldo de pfectiōe lrīs: octodecim (odardo butio duce) oppido egressi: flandriā versus iter cōstituunt: eo cōsilio vt mariā caroli filiā pueniret. Cuius doli puidus admiraldus: quosdā ex suis exploratū legatos miserat. Qui in fraude depræhēsos ad ludouicū oēs perducit. Hi vltimo supplicio affecti sunt. Odardo capuciolum pellibus aduocati more ornatum appositum est. Erat eñ publicus attrebatiū pcurator: & in eo amictu caput amputatū: tignoq; sublatū: cū inscriptione. Hoc odardi caput est Hac attrebatiū pfidia irritatus rex: dū boloniam religiōis cā pergit: circunuallare oppidū iubet. Reuersus bolonia tormētis muros turresq; quatit. Extruxerāt oppidani contra ciuitatē ppugnaculū quo se tuētes ciuitatē maxime infestabāt. At tormentorū violētia ppugnaculū a francis ita deiicitur: vt in oppidum longe patēs pspect⁹ esset: Simul q; ludouicus oppidanorū bona militi diripiēda publicat quāobrē animosior factus: q̄ maximā spem diripiendi oppidi miles capiebat. Verū impēdenti piculo pterriti oppidani ad ludouicū mittunt: miam implorātes: quā preter multorum voluntatē impetrarūt: admiserūtq; ad se regis copias quantū regi visū est. nec tñ opprobriis abstinebāt

in mariá caroli hęredē ꝑpensi. Quá lōge a se in flādria agē
tē nō minus q̄ numen aliquod obseruabāt: ita vt q̄dā ob ꝑ
fidiá in regē capite dánati: cū securi ceruici districtá vnico
euadere verbo potuissent: mori ꝑtinaciter maluerint q̄ di-
Attrebatium pene. cere viuat rex. Mulctati sunt attrebates multa fusi celatiq;
argēti copia. nec eo magis demissiore aīo erát: quáobrem
veteres loci incolas ludouic⁹ in penitiorē franciá transfert:
vocatis ex reliquo regno nouis colonis: quos in illorū lo
Frācisia. cū velut in nouá coloniá mittit mutatoq; noīe: francisiam
attrebatū vocat. Interī magnopē studet ludouic⁹ quomō
mariá caroli filiá ad se traducere posset. Promittit itaq; pu
ellę maritū ex regio genere dare: nec sinere eá dispēdio ali-
quo affici: sed ditionē q̄ ad eá ꝑtineret tanq̄ suā defensare.
Cui⁹ rei cā oliueriū dámam regiū tonsorē q̄ flādrēsis erat
ad eá mittit. Non eīm frāco alicui pricipi rex satis ꝯfidebat:
ne legatiōis munere fretus ꝑniciosum quicq̄ machinaret.
Oliuerius aūt postq̄ ad mariá venit solita temeritate vsus:
vel q̄ ita in mādatis accepat: petit apud mariá seorsū col-
loquiū hr̄e. Quod cū puellę pudori atq; celsitudini nō cō
ueniret: sermonē priuatim facere non impetrat. Sed ea q̄ a
ludouico accepat dicere p̄ntib⁹ ad hoc a maria delectis ꝑ
ceribus illū optuit. Nec legato fides habita ē. Igit̄ ad ludo
uicū inanis reuertit. At flādrēses tametsi oēm belli rōnē
vitare cuperēt frācis tn̄ relictis ad germanos respiciūt. Erat
frederico alemáno imꝑatori filius maximilianus vnū &
vigesimū annū agens. Cū hoc nuptiarū fœdera ꝯciliant.
Nam q̄ pater ad imꝑatoriá maiestatē plurimū thesaurū
per annos ferme quinquagita quib⁹ imperiū administra-
uerat adiecisse putabat: spes illis erat magni aduersus regē
francū subsidii. Ea re cognita ludouicus henricū hisbuck
coloniensem q̄ a puero apud eū fuerat educat⁹: specie visē
dorum amicorū suorū in alemanniá ire iubet: vt reuera ex
ploraret q̄d de nuptiis agerēt. Hēricus cū argentiná venis-
set cognoscit de ineundo fœdere cōuētum apud francfor

diā ad kalēdas iunias edictū esse: quo ipe impator & cū eo maximilianus: ipi quoq; flādrenses puenirēt: Curat ppterea ludouicus francfordiā nuncios mittere: eiusq; negocii munus mihi committit mandans oratori nomen nō prius assumere: q̄ cōpertum mihi esset q germani pricipes suas partes tuerent. Sūma legatiōis fuit francfordię in cōuētione ipa memorare q̄ amicitia inter impatores regesq; frācos diu pmanserit. quib⁹ legib⁹ atq; institutis perseuerauerit beniuolentia. Mariā burgundi hæredē feudi legib⁹ erga ludouicū astringi: longo vsu obseruatū esse: ne qua illustris inter francos fœmina viro peregrino iure nuptiarum rege incōsulto piungat. Decere illā patriis obtēperare institutis. impatorię dignitatis & fidei esse nō violare amici iura. Tēperet igit fredericus ne id cōmittat quo veteris amicitię sanctitudo offendat. Talibus mandatis edoctus apud argentinam henricū hisbucū offendi. Vbi dies sex immoratus: cum de conuentu francfordiēsi nunciū nullū accipimus fama aduolat maximilianū p rhenum amnē coloniam petere. Eo propterea festinātes: maguntiā pficiscimur quo marię quoq; oratores se cōferūt. rati maximilianū in eam ciuitatē aduentare. Verū nulla statione magūtię facta preterlabit & coloniā per paucis comitat⁹ contēdit. Quē & nos itē secuti: coloniā puenimus clā sciscitantes: quisnā princeps francorum amicitiam sequebat: cui litteras quas permultas a ludouico habebam redderemus. Vnū tm̄ neq; satis perspectum iuliaci ducem conuenimus. Qui legatiōe accepta respōdet: nos tarde quidē (negocio expleto) aduentasse. se maximiliano fide astrictū esse: a qua sine dedecore resilire nō possit. neq; tuto nos diu i eis locis diuersari posse q̄ inimica nobis essent. Sed tm̄ obnixe curaturū: ne quid nobis aduersetur. Post dies viginti quibus maximilianus profectionem in flandriam parat: eo quo colonia egressus est die aquisgranum accessimus. Quo pterea maximilianus centū supra mille tm̄ equitib⁹ stipat⁹ se cō-

tulit. Postera aũt die ad ludouicũ q̃ maximis potuim⁹ iti nerib⁹ ꝑ leodios primũ: ide ꝑ cãpaniã atq̃ arthesiũ festinã tes rei a nobis gestę fecim⁹ certiorẽ. Erat. n. ꝑ hos dies Mo tini: ꝓmiserat q̃ ad sanctũ audomarũ magnã copiarũ suarũ partẽ: vt locũ obsidione cigeret. Redierãt eo tp̃e ex anglia vieneñ. archieps/ & oliueri⁹ ruffus: q ludouico rettulerant edouardũ polliceri auxiliũ: missurũq̃ i hollandiã supra vigiti militũ milia (si ita ludouic⁹ volet) q terrã ipã; occupẽt. Inter hęc dubi⁹ rex aio pendebat quorsum iclinaret: cũ subito deferẽ maximilianũ. xvi. milib⁹ armatoru; potentẽ basseyã aduenire. Qua re adduct⁹ copias ꝓtenus a sancto audomaro reuocat. Cameracũq̃ ꝓfectus: copias maiores ꝯtrahit: nũ q̃ satis sui secur⁹. Admiserant. n. ludouicũ cameracẽses appositis legib⁹. Cui⁹ rei nõ multo post eos pœnituit marrafino illis ꝓfecto: q ex sacris reliquiis auro argẽtoq̃ (vt fama fuit) detracto: se ditauit. Itaq̃ torque multi põderĩ ornat⁹ cũ ad ludouicũ venisset: illi occurrẽs briquebecus torquẽ venerari simulauit q̃ ex sacris reb⁹ cõflatã esse accepisset. Cũq̃ torquẽ palpare tẽtaret: noli inq̃t ludouic⁹ tangere: res. n. sacra est. Eius sacrilegii marrafin⁹ nõ tam autor fuisse fertur q̃ ille cui iohẽs de daillon nomẽ erat: a quo grauia attrebates etiã incõmoda acceperũt. Ludouico aũt religiosa cura icessit ablata cameracẽsibus restituere. Studebat. n. eos sibi subiectos ꝑpetuo & parlamẽteo senatui reddere audiẽtes licet ad germanici ĩpatoris ditionẽ ꝑtinerent.

Cameracenses.

Ex cameraco senatũ parlamẽti Ludouicus nouiomũ accersit. Vbi de iacobo nemorsi ducis (quẽ carlati dep̃hensum dixim⁹) q̃situ est. Qui ꝓpterea q̃ post habitã apud rionẽ cũ rege concordiã cũ hostibus senserat quarto nonas augusti ob lęsam maiestatẽ morte dãnatus: capite apud parisios in foro publici mercati apud hallas punit⁹ est. & ei⁹ cadauer a fratrib⁹ diui Frãcisci in eorũ ecclesia sepultũ. Per eos dies ortis inter principẽ Auraycẽsem & Craonũ ob burgũdiæ administrationẽ inimicitiis

Dux nemorsi.

dum res bello decertatur: Auraicensis a fratre adiut⁹ q Castelliguyonis dn̄s appellabat̄: & Claudio valdrayo: guyū in sequanis oppidū accedens a craono impetitur. Vbi cōmissa pugna cecidere vtrinq̄ qngenti supra mille armati: quáobrem quia francis victoria fauisset: supplicatiões decretę sunt. Eodem p̄terea tempore dux gheldrensis mille & quingētis alemānis īstructus. tornaci suburbia cremare cōstituens: a tornacēsibus primo cōflictu occiditur: & in vrbem īfertur. Secūdo vero erūpentibus in alemannos equitib⁹ frācis. cū aliquot vrbis īcolis cędē fecere duorum miliū: septingētis viuis cōpręhensis. Et cū flandrenses ad blācam fossam multo numero castra haberēt: missis ī eos copiis ꝓfligati ad duo milia cecidere. Reliquorū in fuga dep̄hensorū duo quoq̄ circiter milia corruerūt. In sequanis vero quos altos vulgus burgūdos dicit: nō paruā frācorū cędem auraycēsis apud grevū & alia ad ararim id est sagonā loca fecit: eorū imprimis q sub Salaʒardo & conygano scoto militabāt. Eadem tēpestate caroli magni & diui Ludouici simulachra q̄ in ędib⁹ palatinis apud parisios īter regū statuas suo ordine posita erant: ad caput aulę: vbi sacellū cōstructū est: iubēte ludouico posita sunt.

Gheldrensis dux capitur.

Flādrenses cedūt.

Accidit p id tp̄s in anglia edouardi in fratrē clarentię ducem dira sentētia. Cōstituerat clarētię dux sorori quę burgūdo duci olim nupserat auxiliū p̄ter edouardi ꝯsiliū ferrę: quáobrē ꝯp̄hēsus & in vincula cōiectus multis pōst interiectis dieb⁹ cōsilio ad Edouardi p̄sentiā aduocato dux hanc in se sententiā accepit. Ex lōdoniensi arce extra ciuitatē ad patibulū traheret̄. ibi cōspiceret ītestina sua cremari: cui mox caput tolleret̄: & cadauer quadrifariā secaret̄. Sed a tam ignominiosa dānatione (hortāte matre) tēperatum est. Eius tn̄ supplicii genus hoc fuit. Itaq̄ in maluatici vini dolio viuus extinguit̄. & idē exēptus capite trūcatus ē. Alteram mortis causam angli afferunt q ille regnū expul

Edouardi i fratrē seueritas.

vel exactione & exilio/ aut nece suos reges commutare.

Maximiliani ast⁹. Per dies edouardus misso Hisdinũ ad regem hauarto:res flandrensiũ componere frustra tẽtauit. Interi quia cõdeti presidio tornacenses ĩfestabantur:ita vt cõmeatus ad illos difficile importaretur:ludouicus oppidũ cũ arce recepit: discedẽtibus ĩde cũ suis fortunis militibus. Cõdeto capto: cameracũ: moxq; attrebatũ ludouicus petit. Quo maximilian⁹ flamingiq; de pace ad regẽ legatos mittunt. Promittunt relicturos se ludouico Arthesiũ/ Duacũ/ Insulam/ orchias/ sanctũ audomarũ cũ vtraq; burgũdia: si ab armis rex cesset. His ꝓmissis confestim credulus rex cameracũ/ quesneyũ/ bouchiuiũq; cũ reliqs que occupauerat locis flãdrensib⁹ restituit. Et vt fidem promissis detrahere nõ putaretur maximilianus: castra ĩter duacũ attrebãtesq; locat. vnde cũ ludouico expeditior cõgressus esset Duxit regẽ multis verbis maximilianus. nec fidei satisfecit. Interim carolus de ambasia burgũdo bello a ludouico praefectus multas arces atq; oppida que ad hostes desciuerant recuperat: beluẽcesq; quadragita milibus nummũ aureorũ mulctat. Mittũtur paulopost attrebatũ a maximiliano oratores; quibuscũ preter vni⁹ anni ĩducias nihil actũ est. Redeũte a picardis ludouico vt erat in superos magnopere deuot⁹: diui martini turonẽ. exteri⁹ feretrũ quod ferreũ erat: ex solido argẽto fabricare mãdat. Op⁹ ipsum vsq; quaq; absolutũ ducentis milibus librarũ turonẽ constitisse fertur. Nec differt cõsilium aurelianis habere. Vbi ei⁹ loco petrus belliioci dñs presedit: cõsidentibus plurimis maiorũ ecclesiarũ sacerdotib⁹ atq; studiorũ generaliũ insigniũq; ciuitatũ legatis Eniuero de pragmatica sanctione de qua varie sentẽtie ferebãtur: deq; ecclesiarũ annatis: quarũ gratia ingens e regno francorũ pecunia Romã quotannis exportabatur ingrere cupiebat: adhibita moderatiõe ne tantũ nummoꝝ romana auaricia sine rei christianae cõmodo exigeret. Ad eã rez aduersus romanoꝝ ambitionẽ

Feretrũ diui Martini argenteum.

Cõtio aurelianẽ.

illis stipendio)alebat. Inter quos martin⁹ cognomēto magistri theolog⁹ doctor fuit: litteratura celebris qui de quattuor virtutibus quas vocant cardinales laudatissimū scholasticis volumen scripsit: nō multo post morte absumpt⁹ Sed mox cœpti pœnitens ludouicus aureliam cum venisset/ cōtionem dissoluit: dicens se eandem lugduni postea habiturū. Per eos dies apud aruernos in cœnobio issoriensi monachus quidam cū hermofrodita esset: grauid⁹ est effectus: asseruatusq̧ summa diligentia donec parturiuit. Eadem præterea regiōe leo domesticus domini sui domo elapsus: complures viros fœminasq̧ vorauit: donec egressus in eū cum multitudine incolarū dominus cū forte leo apparuisset: cognito dño ad eū se belua ꝓtulit. Quam confestim multis telis turba confodit. Apud Atrebates Symon courthosius ludouici p arthesiū vniuersalis ꝓcurator: malę fidei homo simulat sibi in flādria negociū esse: quo per inducias (quę positę erāt) ꝓfectus mariam Maximiliani vxorem adit: ante omia pręcatus se in seruū illa recipiat. Illi quidē obsequi q̄ regi malle: cū ad illam arthesii comitatū pertinere maxime cōstet. Si in officio quod a ludouico habebat per eā cōfirmetur se non minus fidū fore q̄ suā familiā q̄ burgūdę domus celsitudinē olim secuta esset. maria (cui⁹ studiū erat multorū amicitiā cōparare) homini assentitur: eūq̧ ad fidem & iusiurandū admittit. Ille officii & marię benignitatis securus spe bona domū reuersus: accusat̄ ꝑfidię. Captusq̧ & turonū ad regē duct⁹: post q̄ crimē cōfessus est capite trūcatur. tale fuit pręmiū proditoris Per eos dies anno salut͡ɜ. M.cccclxxviii. machina ingens (quam bombardam dicunt) turoni conflata: & inde Parisium vecta: triste sui spectaculum prębuit Ad diui Antonii portam extra muros cum instrata & cōposita prorsus a peritis eius operis esset: dum pila ferrea pondere quingentarū librarū in cauū machinę deuoluit: Bōbarda 1478.

ignem excutit quo pila ipa repēte depulsa: machinę in primis autores: moxq̧ quattuordecī ꝓxime astātes viros ita dissipauit: vt p aereȝ mēbra ꝓuecta ęgre inueniri & colligi potuerint. Lōgi⁹ quoq̧ euolās pila: aucupē auib⁹ insidias ponētē oppressit. Alii præterea sex violētia spūs & sulphuris fetore grauē valitudineȝ incurrerūt. Iohānes autē mangueus q machinaȝ cōflauerat frustratim per agrū recept⁹: apud sanctū medericum sepult⁹ est. Iam vero ad picardos ꝯuertamur. Cameracēses q̄q̄ p̄fectū haberent dn̄m de fiēnis ei⁹ nationis insignē equitē: cū bono frācorū p̄sidio: deficiētes tn̄ ad maximilianū ei⁹ militē accersunt: frācis expulsis. Nec min⁹ p̄fidi fuere bouchiniēses q nōdum finitis induciis flādrensiū cohortes receperūt: īterimētes quosq̧ in arce depræhēsos frācos. Ea re cognita Ludouic⁹ nouas copias cū multis machinis atq̧ tormētis: ad carolū de ambasia qui campaniam moderabat̄ mittit: imperatq̧ sequanos id est superiores burgūdos petat: eosq̧ acerrime infestet. Paret ambasian⁹ Ludouico: & mox arcē rochefortem capit: Dolam insuper vi expugnat: diruitq̧. Quibus de rebus cū nūcium rex accepisset: vehementer gauisus est. Cogitauitq̧ per campaniā luxemburgū ꝓficisci: quam regionem cōstituerat tanq̄ ad se pertinētem recuperare: sed aliis distractus cœpto destitit. Nam Maximilian⁹ qui grandeȝ exercitū coegerat ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validū francoꝝ pręsidiū: cui p̄fectus impabat auratus eques de sancto andrea nomē habēs militię pitissimus. Eius opa ciuitas defensa est. Vbi aūt maximiliani aduentus ad cohortes pviciniora morinis loca platus est: cōfestim erumpūt: morinis subsidiū p̄bitture. Incedētes aūt cū iā ab oppugnatiōe depulsus Maximilian⁹ esset hosteȝ ꝓcul cōspiciūt: quadraginta pene armatoꝝ milib⁹ instructum: quē maximilianus romōtusq̧ imprimis ducebant. Francorū copiis præerat philippus desquerdus: q ꝓten⁹ signo dato pręliū cōmittit. Cecidere ex prima burgūdoꝝ

Cameracenses.

Bouchinienses.

Maximilian⁹ morinos petit.

acie pmulti: sarcinis eorũ preciosis direptis atq; amissis. & q fugę se mãdauerunt eos miles francus aeriã vsq; psecut⁹ est. At franci sagittarii rati se victoria potitos esse: dũ prædę aĩm intendũt: a romõto comite intercepti non secus ac oues apud guynegatã mactant̃. Ex burgũdis vndecim: ex francia quinq; milia occubuisse relatũ est. Periit ĩ ea pugna præfectus beluosianus: & vastus mõpedon rothomagensis prætor. Venere viui captiui in manus francorũ nõgenti fere burgundiones: inter quos polonię regis filius fuit. Receptis post pugnã militib⁹: Maximilian⁹ malannoyũ nõ procul distantẽ arcẽ cui p̃erat cadetus remonet⁹ vasco expugnat. Cadetus aũt fide ab iis qui eum ceperãt accepta cum ad Maximilianũ perductus esset: & triduo in viculis habit⁹ maximiliani iussu strãgulat⁹ est. Quo illiberali atq; ĩhumano facto exasperatus ludouicus: ex oĩb⁹ burgũdis q a francis capti tenebant̃ quĩquagĩta selectos pari supplicio afficere mãdat. Ex quib⁹ eodẽ quo cadetus necatus fuerat loco septẽ suspensi fuere: decẽ in cõspectu portę duaci: totidẽq; pxime insulã: & apud sanctũ audomarũ pari numero: nõ pcul deniq; ab attrebato alii decẽ laqueis vitam finierũt. Eius supplicii p̃positus regię domus exactor fuit: õctingẽtis ad sui tutamen equitib⁹ & frãcorũ sagittariorũ sex milibus stipatus. Qui exacto supplicio nõ lõge a guynis viã facientes. dũ flãdriã versus incedũt decem & septẽ munitiora loca occupant. vnde exacta multimoda pręda ad sua p̃sidia re rediere. Afflicti sunt pręterea magno detrimẽto flãdrenses: qui. lxx. nauib⁹ ex prucia cũ plurimo cõmeatu nauigãtes: a Colũno normãno superati: totis nauigiis & mercibus a frãcis spoliati sunt. Inciderat his diebus in mentem Ludouici aduersus iohãnem borboniorũ nescio quid iracũdię: ita vt perdere hoĩem velle videretur Quesiuit pfecto aduersus ducẽ cui soror nupta erat eius p dendi occasionẽ. Vnde iohãni auino parlamẽtei senat⁹ cõsiliario: & Iohãni doyaco aruerno negociũ cõmittit plu-

Hãc rem alij aliter narrãt vt in appẽdice post finẽ gaguinu scripto ruz videre est.

Pugna guynegatana.

rima preter patrias leges aduersus borboniuz perpetrādit: vt inde irritatus borbonius: aliquid in regez patraret quo in eum merito rex moueret. Nec veritus est doyacus præsente duce pretensis sibi velis & tapetib⁹ sericeis atq aureis assidere: & ius dicere. Diem preterea dicere ducis insignioribus officiis in parlamēti senatu se sistēdi inter quos affuit iohānes hebert⁹ constātiēsis antistes qui in custodia asseruatus est: & eius bona regię ditioni deputata. Quo tēpore rursus cū maximiliano. vii. annorū inducię intercesserūt: cōsilio magis alterutrū fallendi q̄ ineūdę pacis. Trahebat enim maximilian⁹ ludouicū multis ꝓmissis: que soluere ipse minime ꝯstituebat. insidiabatur illi ludouicus si ingenio aliquo a galliis extrudere illū potuisset. Sed ꝑ id tēpus ęgrotare maxime ludouic⁹ cœpit. Nā comitiali morbo cū interdū ꝑmeret: elephātię quoq occulta indicia pre se ferebat: et hemorroydis crebro vexabat: quāobrē medicoruz diligenti opera vsus est: & presertim iacobi quoteri burgūdi qui ad extremā vsq diem illi obsecut⁹ est: multis opib⁹ ab eo ditatus. Valitudine autem paulisper leuatus nichil prorsus vel serium vel ludicrū pretermisit: quod ad bonā valitudinē conueniret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandū eum. sicut maiorū murium venationes: quas in cubiculo exhibebāt. Cōdiderat ex tabulatis

Cap⁹ regis & curribus munitiōes q̄ suo ambitu grandē exercitum cōplecterent: vbi miles tanq̄ in vrbe cōtineret. Neq ille min⁹ solido ciuitatis muro: siue ad iaciēda siue ad repellēda tormenta firmę erant: poterantq dissolutę quorsum iussisset rex vectura transferri. Eas laxādi potius animi cā q̄ necessitate in planicie pōtis arcis explicari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet: eiq negocio philippum desquerdum & guillermum picardū preficit. mādatq militē ibi mēsem vnū totum agere: cognoscēdi grā quāto cōmeatu opus illi esset. Re aliquot dies ꝓspecta militē ī sua præsidia dimisit: ipe turonū ꝓficiscit. Eadē tēpestate frācisc⁹

britonũ dux missis mediolanũ nũciis q̃ arma cõpararet atq3 ad se ferrent: dũ p aruerniã arma (velut fasciculatas & bõbice ne pulsu tinnirẽt obtectas merces) nuncii vehunt: doyacus cõprẽhẽdit: quib⁹ armis eũ rex confestim donat: Letus q̃ britonẽ hoc dãno affecisset. Nõ mult̃ post diebus cũ grauius solito ęgrotaret ludouic⁹: certauit magnis munerib⁹ opem a diuis impetrare: quib⁹ cõplures ecc̃lias abũde ditauit. At cũ vota oblationesq3 illi parũ p̃cederẽt nouissime diuo iohãni baptistę deuot⁹ extitit. Instituitq3 in sacro sacello parisiaci palatii missam dietim p̃petuo cantari: q̃ de ipõ dominico baptista esset. Cantorib⁹ aũt libras mille annui cẽsus designauit: ex vectigali q̃d Parisiani portitores a vectoribus marinorũ piscium exigũt. Diuum præterea Claudium qui apud sequanos in monte iura colitur religiose veneratus est. Adiuitq3 monasteriũ multa militũ manu stipatus. prius tamẽ q̃ peregrinationẽ assumeret: Carolum filiũ Petro borbonio cũ regni administratione p̃mittit. Quo tempore dum annus salutis. M. cccc. vnus & octogesimus agitur: fames cõplures absumpsit. Lõga. n. inedia vexati plerique: cũ acceptũ dono cibũ mãderent: illũ ad stomachũ trãsmittere coercitis inedia arteriis nõ poterãt. Hoc diro ĩcommodo lugdunenses/ aruerni/ borboniiq3 imprimis laborauerunt. Anno qui secutus est iohãna ludouici soror iohãnis borboniorũ ducis cõiunx molini febre interiit: mulier ante alias optima. Mortua quoq3 est maria maximiliani vxor: relictis liberis duobus: mare & fœmina. Peregrinatione claudiana exacta ludouicus cleriũ veniens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuersat⁹ est. Alleuatusq3 paululũ morbo: magdunũ se cõtulit. nec diu ibi moratus: cleriũ cũ redisset: flãdrię oratores audiuit: q̃ de pace ad eũ venerãt. Quib⁹ p̃benigne respõsum est. Quare ad suos leti reuertẽtes/ reliqua q̃ paci cõueniebãt tractauerũt. At sub ip̃s tp̃s aeria ad lisam flumen (quo flamingi ab arthesiensib⁹

Dira fames. 1481.

disiunguntur) a philippo desquerdo recipit: dedēte illā oppidi prefecto: qui triginta scutorum aureorū milibus a ludouico muneratus: prefecturā quoqꝫ centum equitū cum solito stipēdio accepit.

Leodij.

Apud leodios fuit ludouico borboniēsi aduersa fortuna. Nā guillermus marchianus (quē arduēnę aprum leodii vocant) belli quęsita occasione: ludouicum episcopuꝫ cum incōposita populi multitudine vrbe egredientē ex insidiis adorit: & manu sua necat: mox pōtificis nudum cadauer pre ecclesię maioris foribꝰ plebi conspiciendū exhibuit. Fertur eū a ludouico rege pecunia militeqꝫ vt id faceret fuisse adiutum ꝓpterea ꝙ maximiliano antistes cōplaceret. Non erat ludouico a morbo requies: seqꝫ ī dies magis ac magꝫ debilitari sentiebat: & mortis metu angebatur: nemo enim fuit illo vitę cupidior Tñ prouidus finis ambasiā se portari iubet.

Ludouici ad filium oratio.

Ibi Carolū filium admonēs. Sum inquit carissime fili breuioris ꝙ̄ ęstimas vitę: vtiqꝫ morbo afficior cui nulla subuenire medela queat. Tibi post me regnanduꝫ est: in qua re tibi maxime necessarii sunt fideles ministri. Inter plurimos quorū fidem & diligētiam ipse expertus sum duos tibi cōmendatos facio. oliuerium dāmam & iohannē doyacum. Illius seruitio ita vsus sum: vt eius maxima ope vitā michi diu seruataꝫ esse puteꝫ. Illum in tuo obsequio post me habeto: nichil de officiis aut fortunis quę seruiēdo ꝯsecutꝰ ē illi detrahi sinito. Guyotuꝫ quoqꝫ potū & bochagium ita existimabis: vt viros cōsilio & prudētia valentes. Philippū vero desquerdū in rebus bellicis plurimū scire atqꝫ intelligere dubius non sum: eius prouidētia atqꝫ moderamine dum bellū erit vtitor. Cęteros qui magistratꝰ a me aut officia adepti sunt cōseruato: populo quē ingruentiū belloruꝫ necessitate multis vectigalibꝰ extenuaui quoad per te fieri poterit leuato. Matri ne credito: cū enim sabaudiēsis sit: burgūdis fauere michi semper visa est. Alioquin bonā & pudicam illā sum arbitratꝰ. Hec postꝙ̄ dixit turonū reuersus excogitauit

a musica valitudinis leuamē quęrere. Quamobrē accersiri mādat omnis generis musici instrumēti lusores: quos centum & viginti ꝑuenisse constat. Inter quos affuerunt ouiū pastores qui multos dies non procul a regis cubiculo continenter modulabanť eius consolandi causa: & ne somno quo grauabatur succumberet: iussit præter hoc hominuꝫ genꝰ: alterū longe diuersum ad se ꝑuenire. Solitarii & qui eremū incolebāt homines: quiqꝫ opiniõe sanctitatis plurimi ęstimabanť. Fœminæ quoqꝫ spectatę religionis turonum cõuenerunt: quibꝰ negocium mandatum est: deum indesinenter orare: vt regi salute restituta maneret ipse diu superstes. Tam appetēs diutissime viuendi fuit ludouicus Pręsagiebat credo animo turbatiões quas ipso mortuo regni administrandi concupiscentia importauit. Venere per id tēpus ad valitudinariū regem flandrensiū brabantinorum & hānonieñ. oratores: quos per iohannē de vaccaria primariū parlamēti præsidentē & philippum desquerdum audiuit. Post aliquot cõuentiones tandē de pace cõuenit: vt carolus ludouici filius Margaretaꝫ maximiliani filiaꝫ dum legitima vtriqꝫ ętas esset acciperet vxorem. Donanť a ludouico legati. xxx. milibꝰ scutoruꝫ aureorū præter pocula argēti cęlati quod illorum causa rex cudere iusserat. Erat autē Margareta infra bimatū: & a gandauis educabatur. Igitur redeūtibus gandauū flamingis oratoribꝰ: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducēda. nec minus curabat rex magna pompa Margaretā a flamingis recipere. Ob eam rem petrū Borbonium cū multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiā mittit. Annā quoqꝫ sororem quæ petro nupserat occurrere nouę nuptę iubet. Fit pręterea a parisiis multiplex & variū ad eam excipiendā paramentū. Quarto autē nonas iunii anno salutis. M. quadringētesimo octogesimotertio: margareta Parisium ingreditur infans puella. Et paulopost ad ludouicū ambasiam frequenti pompa deduciť. Vbi desponsationis festū

Carolus margaretam maximiliani filiā despōsat.

1483

P

communi omniũ lęticia mense iulio celebratus est. Quo anno ludouicus sursum deorsumq; a superis: hominibusq; opem suę valitudini implorans sacrum liquorem: quẽ sacrando remis clodoueo cęlitus missum supra diximus: ad se turonum deferri iubet. Allata est prætereà ex sacro palatii sacello summi sacerdotis aaron virga: & victorię crux: quam carolo magno diuinitus fuisse datam pleriq; asseuerant. Sed definitę mortis nemo limitem produxerit. Infirmatur indies magis ac magis ludouicus: nec ꝓsunt miris modis quæsitę & raro antea excogitatę medicinę. Nam humano sanguinę quem ex aliquot infantibus sumptum hausit salutẽ comparare vehementer sperabat. Verum tertio kalendas septembres apud turonos moritur: qui mortis supplicium aut metum multis frequenter incusserat. Voluit autem in diuę marię apud Clerium templo sepeliri. Vbi monumentum sibi extruxerat: in quod viuens adhuc descenderat: decubueratq; tentans si cadaueri eius monumentum quadraret. Qui tametsi durissimis pro suo arbitrio institutis nobilitatem populumq; presserit: operę tamen precium regno erat aliquot illi annos vitam superesse: donec Carolus adoleuisset: quem tenerum & nullo rerum vsu exercitum hæredem relinquebat.

In hunc Ludouicum hoc lusimus epigrammate/ ex eius persona loquentes.

Ne dubites vero me dicere nomine regem:
Lex ego. pœna. modus. gratia cuiq; fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
Mox aderant dictis facta relata meis.
Nec satis hoc. nostra vultu præcognita mens est:
Et solo nutu pleraq; gesta meo.
Et si vnq̃ in terris potuisti cernere numen:
Me tanq̃ ęthereum credere fulmen habes.
Pascua: pastor: ager: bos: grex: armenta: colonus:
Saguineq; & fastu nobilitata domus:

Clerus item: & vatię patiens [illegible]
Aut lucro illectus paruit: aut tremitu.
Hoccine miraris? potius mirabere romam/
Quę pede concordi vota secuta mea est.
Vix habet in sacris venerandum francia patrem:
(Principe me) quem non fecit apostolicus.
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
Plurima numinibus qui pia dona dedi?
Quid memorem saltus? quid classes/ spicula: telas?
Mille meis canibus silua ferebat apros.
Crimen erat cuiuis lustris errare ferarum:
Caprea/ dama/ lepus/ omnia regis erant.
Ardea per nubes: per sentes abdita perdix:
Falcone emisso decidit esca michi.
Quinetiam sęuos astu tardauimus hostes.
Et tandem incautos fecimus esse nichil.
Rhenus/ arago/ ligur/ ruscillo/ sabaudus/ & anglus
Ingenium/ moresq; extimuere meos.
Quodq; magis stupeas/ glaciatis amnibus altis
Gammarus est raptim iussus adesse cibis.
Nec dubium/ lictor iussus distringere ferrum/
Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terrę & pelago: quantum natura reponit
Presuimus. Sed habet vltima fata caro.
Millibus ipse tamen multis ditatus alyptes/
Pugnauit genesis ducere lustra meę.
Sed medicas cohibet naturę conditor artes:
In mortem nulli est imperiosa manus.
Cętera sunt nobis subiecta timore/ vel armis:
Nunc verme & sanie non redimendus agor.
Me dicas posthac lodoicum multipotentem:
Flectere pro nutu maxima qui potui.

Eiusdem compēdii Liber vndecimus.

Olenti mihi deinceps scribere/ lachrymæ suboriunt: dū fluidas vitę spes & fortunę volubilitatē attēti⁹ ꝯsidero. hic eñ q̨ ꝓxime sequit magnanim⁹ princeps superata quā egerrime exegit pueritia/ cū adoleuisset expectationē quidē inter viciū virtutēq̧ de se dedit. Sed decursis aliquot annis dexterior factus: & voluptati frenos ponēs/ qualis futurus esset facile potuit intelligi: nisi pręceps illū morbus/ & inexpectata mors adolescentiā vix supgressum abstulisset. Fuit eni illi cui carolo octauo nomē erat: mitius ingenium & natura benignior. Quē nulla eruditiōe latina institui pater voluit. existimās lr̄as impedimēto esse regnātib⁹. Idq̧ de se iudiciū faciebat. q cū excellēti ingenio esset: & plurima nosset: ad molestiā sibi eruditionē accedere dicebat. Credo ludouicū ꝓuidere caroli fragilitati voluisse. cui infantiā non satis firmā esse cōspiciebat. Tener3 eni atq̧ imbecillibus mēbris primo Carolus fuit: ita sedulo duci illū & gestari molliter priusq̄ solide incederet oportuerit. Cui incōmodo doctrinę studiū & laborē nō cōgruere pater arbitrabat. Alioquī erat carolo anim⁹ disciplinę appetēs. Nam ludouico mortuo cū regiā adeptus est dignitatē: scriptos gallice libros libenter legit. tentauitq̧ latine scire. Consecratione remis suscepta: ꝓtenus de supfluis ludouici donationib⁹ ratio habita est. q̄ ad ius fisci reuocatę sunt. De oliuerio dāma cū propter multa: tū ob necem ab eo/ ludouici iussu/ ꝑpetratā vltimū suppliciū sumptū. Nā cū Daniele quodā flamigo sibi plurimū in flagitiis familiari vitā patibulo terminauit. In quē sequens carmen a nobis editū est.

Sunt sua criminibus ridentia tempora tonsor.
 Currere quæ subito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe pręnoscere damma.
 Vt saltem horreres tollere: cęde pios.

Te natura homine cũ mater flandra tulisset:
Arte vna noras radere cęsariem.
Hunc talem & seruũ te sępe lutecia vidit.
Tutus ab hac poteras ducere sorte dies.
Raptus ad excelsam lodoici principis aulã/
Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crinẽ huic tondens/ dum suffers lingere ficos.
Par ducibus/ regi regulus alter eras.
Quid tibi non licuit soboles o dira neronis?
Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei sacra: censuram nemo gerebat:
Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxiliũ/ vel mors/ vel mulcta/ negantẽ
Pressit. eras iudex. lictor. & exitium.
Regnasti. satis est. surgũt noua sydera mundo.
Turba scelestorũ territa luce fugit.
Agnosce o tõsor quo te scelus extulit atrox.
Et te præcipitẽ propulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit.
Et scelerũ auctorẽ dãnat. & insequitur.
Nescio quid de te superi: vel fata reponunt:
Seu lictore cades: seu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi constans sententia furcas
Expetit. vt satiet/ te pereunte/ odium.
Interea vinctus culpas absterge gemendo.
Peccasti. morte est nunc redimenda salus.

Doyaco aures amputatę. Sz statim ab initio suscepti regni ortæ sunt de Caroli tutela & regni administratione discordię: ęgre ferentib' plerisq;: annã caroli sororẽ rebus gerendis anteferri. Primus ob eã rem ludouicus aurelianoꝝ dux (quasi præludẽte sibi ad regnum fortuna: quod mortuo carolo est assecutus) bellũ mouit: multa prius molit' vt regni gubernacula reciperet. Ioãnã enim alterã ludouici filiã vxorẽ habebat. Sed expectatiõe fraudatus apud san

ctũ albinũ (q locus britonũ est) dũ cũ britonib⁹ sociis nõ satis feliciter præliat̃ capt⁹ est: & in arce biturigũ diu asseruat⁹. Sed de viro sollicita vxor quia regis soror erat crebris postea pręcib⁹ mariti liberationẽ impetrauit. Libertati restitut⁹ fidẽ carolo debitã maximiliani ꝯiuratiõe relicta seruat. Inde maximilian⁹ q burgundiã arthesiũq; post caroli soceri sui iteritũ a ludouico occupatũ repetebat magnis viribus insurrexit. In britones quoq; (frãcisco duce defuncto) arma a carolo sumpta sunt. Sup̃stites erant frãcisco filię duę quib⁹ vna appellatione anna nomẽ erat. In has donec fidei iura secundũ fundi leges ꝑsoluissent: neue rege inconsulto nuberent: bellũ indicit. Fit in nanẽtẽses ĩcursus/ & dura sed tandẽ inanis obsidio. Misit britonib⁹ hẽricus septimus anglię rex subsidiũ. q̃q ipe supra nõ multos annos ꝓfugus ad carolũ veniens diu apud eũ mãsisset pecunia liberaliter adiut⁹: atq; inde acceptis a Carolo militib⁹ ĩ angliã nauigãs regnũ occiso richardo vẽdicasset. Cui⁹ rei gr̃a aliquot legatiõib⁹ cũ frãcisco luxẽburgo/ & carolo marignyano ad eundẽ Henricũ functi sum⁹. Qui neq; amicitię/ neq; bñficiorũ recordatiõe distineri potuit: quin expeditionẽ boloniã vsq; traduceret/ vbi castris nõ ꝓcul positis tentauit eã expugnare. Demũ Philippi desquerdi q arthesio præerat/ opa reb⁹ cõpositis: copias in angliam reduxit Pacis eñ q̃tum sibi sine anglorũ offensiõe licuit Henricus amator erat. Sed anglis morẽ gerẽs magis q̃ suopte igenio adductus: militẽ ex anglia deduxerat. ne ĩ suspitionẽ suis veniret: q franco regi plus ęquo beneuolus esse videretur.

Postridie initę cũ hẽrico pacis/ carcaluẽti britõis negligentia atq; inertia Attrebatũ (cui⁹ pręfect⁹ erat) a Maximiliani copiis noctu captũ est: nemine oĩno defendente ciuitatẽ. Quinimo ipe Carcaluẽt⁹/ creditis cuidã ex suis portarũ clauib⁹/ strato segniter decubãs in hostiũ ꝑtãtem venit Militabãt ĩ copiis maximiliani theutones pleriq; atq; germani: q cũ stipendia multis diebus nõ recepissent rapinis

liassent in sacras ędes debacchati ita vt nō locū maximilia
no recuperasse: sed extremę desolationi destinasse miles vi
deret. Tam dira passi ciues non tm̄ inde mœroris q̄tū gau
dii ex francorū deturbatione ceperūt. Exact; post aliquot
mensibus: arcē ad maiorē mercatū / & munitiōes ciuitatis
aduersus oppidū a ludouico extructis fundit⁹ desolauerūt
Adeo imbibit ppl's ille frāci nōis odiū: q̄q̄ ad frācos maie
statis & iurisditiōis vetustissima lege ptineat. Fuit nō mul
to post cū maximiliano cōciliata vel potius simulata con
cordia in vrbe syluanecteñ. Dimissa tñ margareta: qm̄ spō
salia patri grata nō erāt: carolus recōciliatis britonib⁹ an
nā eorum dñam vxorē accepit. Et ferdinando aragonum
regi rusciillo / præter multoru; opinionē est restitutus. ita
enī ludouicum caroli patrem morientem testamento vo
luisse vulgatum est. Mittitur propterea ludouicus de am
bassia albigensus antistes: qui ex Caroli sententia ruscillonē
ferdinando taragoneñ. restituat. qua vna te perpetuam in
ter reges amicitiam parari putabatur. Verum longe secus
post accidit. Igitur cū a bellis quiescere carolus potuisset:
cura illi incessit: de sicilię regno. quod sibi patrimonii iure
pertinere contendebat. Nec potuit a sententia dimoueri.
Nec parisiorū oratores eius rei causa ad eum missos audi
uit. Cōtractis propterea terra mariq; copiis hortāte maxi
me alexandro sexto romano pōtifice / & ludouico sfortia /
qui Alphonso neapolitano infensi erant: in italiam duces
Lugduni primū aliquot dies moratus est. non satis certus
an alpes ipse transcenderet. Distinebatur enim ciuitatis de
litiis & quarundam amoribus fœminarū. Sed vbi aer pe
stilēs factus est: Viennā dalphinatium vrbē petit. Āncede
bat eū copiosus exercitus / & iā ad astenses supatis alpibus
peruenerat: cum necdum firmasset animo quid primum
exequeretur. Stat tandem sequi excercitum. Nam licet pu
sillo corpore esset: ducebat tamen animi magnitudie prę

Margareta dimittitur.

Expeditō neapolitana.

clarũ quiddã gerendi. Igitur viennã digressus: Vercellas sabaudi ducis ciuitatẽ ꝓfectus est. Quo eius salutãdi causa Ludouicus sforcia cũ aliquot italię principib⁹ se contulit. Ibi paucis dieb⁹ exactis/ quia copias partim pisas: partim bononiã pręmiserat/ mox ipse secutus rapellã genuẽsiũ munitissimũ oppidũ plurimis oppidanoruꝫ cęsis expugnat. Pisas inde petẽs magna oĩm lęticia & plausu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad se admitterent grandi exercitu potentẽ. cui⁹ & si diu amicitiã coluissent: militũ tamẽ variã fidem ꝑtimescebant: qui ferociter agẽtes: in tam lõginqua expeditione prędę & opib⁹ inhiabant. Erat petrus medices apud florẽtinos imprimis opulẽtus q in suspitionẽ venerat tyrãnidis. hic caroli gratiam meritur⁹ petrã sanctã atq sarꝫanellã olim ianuensiũ oppida Carolo tradit. Proinde magno suorũ comitatu ornat⁹ rex a florẽtinis admittitur. Quo tẽpore Picus mirandula genere illustris philosophus & orator nomiatissim⁹ multarũq linguarum sciens. xxx. suę ætatis anno vita decessit. Apud florẽtinos nõ multos dies morat⁹ Senas ꝑgit. Cui senẽses obuii/ hospitio liberaliter illũ susceperũt: ministrato affatim cõmeatu. Inde tuscanellã ꝓgrediens/ cũ oppidani alexãdro iubente militẽ aditu ꝓhiberent: pœnas luerũt. Viterbiũ quoq nolẽs repugnãsq exercitũ accepit. Põtifex romanus alexãder cui caroli aduẽtus ꝓpter eius magnitudinẽ formidabilis erat: ferdinãdũ alphõsi filiũ ad ꝑsidiũ vrbis adsciuerat: ꝓhibiturus quoad posset carolo vrbis ingressum. Cui populus roman⁹ aduersabatur. Quãobrẽ vbi aduẽtare regẽ põtifex accepit: sibi timens in molem adriani: q̃ sancti angeli castellũ appellat se festinãter ꝓripit. Rex vrbẽ ingressus: militẽ a tumultu tẽperare iubet. Quosdã qui edicto nõ paruerũt supplicio (trib⁹ per vrbẽ erectis furcis) afficit. Inter hęc ferdinãdus cogitur vrbe excedere. Dũ paucos dies in vrbe rex agit: nec vllus auditur militaris tumultus: securior sui alexãder arce egressus regẽ

Picus mirandula.

ad colloquiũ admittit. Fecit rem diuinã põtifex. eiq; post sumptã eucaristiã vinũ in sacrũ calicem Carolus ministrauit. Fuere sicuti accepi pleriq; ex cardinaliũ cœtu: qui carolo suaderent alexãdrũ captũ abducere: vt põtificatu amoueretur. Quibus audiens nõ fuit pius princeps: pfide se facere ratus: si post datã fidẽ: calũniã inferret põtifici. Discedens ab vrbe carolus ne sibi via itercíperetur: terracinã/ cui auxur vetus nomen est/ a pontifice accepit zyzynũ etiam turcũ fratrem: sed hostem magni turci quem ex galliis vbi asseruabatur: innocẽtio octauo traditũ supra ãnotaui: cõsentiẽte alexãdro secũ eduxit quatin⁹ subacto regno apulię ope zyzyni finitimos turcos expugnet. Iaz.n.a iuliano cardinali ostiã accepat. Reb⁹ ad hunc modũ ordinatis; campaniã adiens carolus. aquilã in mõticulo sitam dedẽtib⁹ se sponte icolis recepit. Ad sanctũ germanũ qui oppidũ est situ & arte lõge fortissimũ statio fuit: repugnantibus ptinaciter oppidanis. qui se fossis/ frequẽtissimisq; aggerib⁹ muniuerãt. Sed insiliente franco milite: postq̃ machinę admotę sunt/ tertia post hora oppidum expugnat Vnde perterrit⁹ alphõsus qui neapolim tenebat: ferdinãdũ filiũ ad se vocans: regnũ illi reliquit. Ipse in siciliã fugiens paulo post vita deficitur. Nã q tyrãnidẽ apud neapolĩ exercuisset alphõsus: odiũ ppli mirũ in modũ in se cõflauerat. Ferdinãd⁹ fugiẽte pre in castrũ oui/ veniẽte neapoli carolo se recepit. Quã ingrediens carolus applaudentes illis honoratissimos quosq; ciues habuit/ & plebem. inde p internũcios: vitę & status honestã cõditionem/ si in galliã se recipere velit fernãdo pollicetur. Id quia recusaret idẽ fugere compulsus est. Ad Caroli secundas res appulia successit. deinde Calabria. mox etiã lucania. Tam psperis successibus inuidens põtifex: cõsociatis sibi venetis: & maximiliano romanorũ rege: quibus cuz accedebat rex hyspanie: & ludouicus mediolaneñ. hi omes ad carolũ legatos

Carolus i cãpania.
Aquila.
Sãct⁹ germanus.
Alphõsus fugit.
Ferdinãdus fugit
Alexãdri z venetoꝝ in regẽ cõiuratio

Legati ad carolū. Caroli re sponsum. sicut ꝓmisisset copias ducat. Ad hęc subidignatus rex ꝓte nus respōdens. vos iquit oēs aduersum me arctissime con iurastis: sed vestras cōciliationes vnus irritabo. ita vt vos veneti/ mercaturā non rerū impia discatis me auctore mo derari. Hoc verbo dimissis oratorib⁹: grauiora neapolita nis tributa remisit: quib⁹ ab alphōso grauissime p̄mebāt Pacata neapoli & p loca p̄fectis cū valido p̄sidio impositis summā rerū gilberto mōpensierio comiti de borboniorū

Carolus i galliā re ditum pa rat. Alexāder ꝯnetū fu git. ducū ꝓgenie cōmittit. ipse in galliā cum parte copiarū re uerti parat. Redeūti portas vrbis alexāder claudit Quam licet fossis atq; aggerib⁹ vallasset: ornetū tn̄ cū cardinalib⁹ se ꝯfert. Veniēs romā carol⁹ fauēte pp̄lo in ea statione fecit Et quas ab alexādro vrbes habuerat libere dimittit præter ostiā: & ȝyȝymū turcū qui apud neapolim vita decesserat Inde ꝓfectus senas in suā tutelā accepit. Dum fornouiū nō longe a parma ciuitate appropinquat nūcium accipit venetos & reliquos ꝯiuratos vias isidere qua erat trāsitur⁹ Erāt in hostiū castris milia quadraginta armatoꝝ. Carolo septē ad sūmū milia electissimorū pugnatorū militabāt diuturno itinere fessa/ & nō minus idigentia viatico. nam reliq exercitus bonā partē neapoli & alibi p p̄sidia reliq̄rat miserat quoq; genuā ducib⁹ philippo de sabaudia & Hu gone ambasiano alterā nō exiguā manū: q spem illi iulia nus cardinalis fecerat vrbem recipiēdi. Sublatus ꝓpterea hostis exploratū quasi habebat: venturū in suā potestateȝ

Uana ho stiū expe ctatio. carolū: aut reuera vulnere aliquo moriturū. Quīquagita nāq; (alii dicūt centū) milia ducatorū ꝓposuerant in mer cede illi/ q regeȝ vel viuū vel occisum in castra abduxisset. ei qui q franci caput exhibuisset p̄miū ducatoꝝ sex erat cō

Uictor ca rolus. stitutū. Tali spe militem hostis venetus aīabat. Sed nihilo segni⁹ dispositis acieb⁹ carol⁹ cōgredit. & postera die taro flumie traiecto: victor ad astenses se recepit. Cecidere ex ve netis pleriq; noīatissimi & opulentissimi ciues. Nec quēq̄ ex hostib⁹ captiuū frācus miles seruasse iuent⁹ est. Seq̄bāt

carolū turba multa famulantiū q̄ sarcinas vehebat: atq; eorū q exercitū curiositatis magis q̄ belli cā comitabant̄ quorū magna cędes fuit. Cū ad astenses venit: ludouicū aurelię ducē cui mediolanū ptinere iādiu cōstans opinio erat: nouarię a mediolanēsib⁹ arctissime obsessum accepit. Ei⁹ liberādi cā carolus cū hoste min⁹ honestā pacē iniit. Atq; sic liberato ludouico/ in franciā cū reuertisset: diui dyonisii cœnobiū ɔtēptis parisiis adiuit: vota q̄ supis vouisset/ solutur⁹. Mos. n. regib⁹ frācis supra multos ānos fuit: cū lōginquā expeditionē assumunt petere a beatis martyrib⁹ opē & e cōditorio vbi illorū reliquię p̄cipua veneratione seruant̄ feretra in patentē tēpli arā sistere. nec pri⁹ reponere: donec a militia reuertētes feretra in ,ppriā sedē ipsi restituant. Igit̄ voto secundū priscā maiorū suorū ɔsuetudinē liber fact⁹ carol⁹ parisios visere dedignat⁹: relicta dextrorsum vrbe: p sanctū antoniū de cāpis iter faciens: pōte chalentonio traiecto: p belsiam ambasiā est ,pfectus. Indignationis in parisios cā erat: q̄ ad neapolitanā expeditionem centū milia nummū cōtribuere parisii negauerant. Cogitauit ,ppterea carol⁹ aliquo incommodo illos afficere. & quo id faceret modo oportunitatē expectabat. Redeūte i frāciā carolo stati neapolis a fide defecit. & mortuo gilberto mōpēserio reliq p̄fecti ęgre sua p̄sidia tuētes ad carolū se recepere. Primā adolescentiā carolus cū parū caste egisset: vires illi intabuerant. ita vt ante paucos menses q̄ moreretur macilentia extenuatus atq; effœtus effectus: preteritas interi detestari voluptates: seq; ad castimoniā colligere videbatur. Eapropter indolebat illi maxime q̄ sine liberis esset: cum ex Anna vxore quos genitos tris habuerat mors abstulisset. Decessit ambasię septimū & vigesimū vix agēs annū: dum laxandi animi gratia ex deambulatorio cum vxore pila ludentes despectat. vii. idus aprilis anno salutis M.cccc.xcvii. Pridie vero kalendas maii funus ad sanctum

Francoꝝ regū mos

Parisios rex ɔtēnit

Carolus īfirmatur

Carolus octauus moritur.

Pōpa fu- 1497

ordine cõspexi. Apud ambasiã in diui florẽtini tẽplo/ per iohãnem peraudi cardinalẽ expletis exequiis: comitãtibus inde suo ordine veste lugubri principib⁹ atq; primorib⁹ aulicis ministrisq; supra milia septẽ & plucentib⁹ continẽter quadrigẽtis facib⁹: quas totidẽ pauperes pullis tunicis & caputio induti prɇferebant: postq̃ ad beatɇ mariæ tẽplum/ quod de cãpis in parisino suburbio nũcupaṫ/ primo & vigesimo die ab ambasiæ exitu ꝑuentũ est: defuncti feretrũ in eodẽ tẽplo ea quæ secuta est nocte reponiṫ: pernoctãtib⁹ ibi ꝑmultis suo ad hoc noĩe designatis curialib⁹ Ad eam tã numerosam põpam toto itinere nonaginta milibus passuũ deducendam: ex instituto petri de rufe aurati equitis primi (secundũ vulgi appellationẽ) regis scutiferi præfecti erãt honorati ductores/ qui multitudinẽ semota famulantiũ & seruorum colluuione moderarentur. Et ad quẽq; locuꝫ vbi diuersandũ esset: præcedebat cũ domesticis regiæ aulæ ministris Castellaudius/ eius temporis magister domus/ qui alimenta nõ secus ac viuenti adhuc Carolo/ multitudini pararet. Anteibãt præterea omnem pompã longo interuallo cãtores & ministri regalis capellɇ vt per ecclesias vbi statio futura esset/ aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædestinatum ordinem a quoq̃ erraretur: Guyot⁹ mazacius: Petrus loysius: & Rigaudus seruãdis ordinibus erant prɇpositi. Erant itẽ q cõmeatum & diuersoria curarẽt. Igitur parisii accepto nuncio de funeris aduentu: altera die secundũ cuiusq; ordinis cõditionẽ ad eũ vbi Cadauer repositũ erat locuꝫ ꝑcedẽtes: sequenti mõ funus sunt comitati. Ibat añ oẽs cõmissarius vn⁹ castelleti: cui assignati assistebãt bono numero seruientes/ quos Clientes vocãt/ cũ singulis tunicis nigris/ baculos ei⁹ coloris manibus ferentes: ad dimouendã plebẽ: ne ꝓgredienti põpe foret molesta. Hos sequebanṫ dextrorsum sinistrorsumq; pauperes portandis facib⁹ (vt supra exposui) deputati. A singulis tɇdis pendebant scuta duo insignib⁹ liliis

picta. Veniebāt inde quattuor & viginti cū singulis cāpanulis polinctores (quos clamatores parisii dicūt) a pectore & scapulis regis insignia gestantes. q nec punctū quidē tpis a pulsandis tintinabulis cessabāt. Dextro latere / viri religiosi cū sua quiqꝫ cruce / primū mendicantes / post ceteri diuersorū ordinū (sicuti antiqtas ferebat) incedebāt. his subibat præfectus vigilū cū suis seruientibus. Inde quattuor & viginti salis baiuli q hannonii vocitātur. Hi nēpe venerant ꝙ priuilegii iure funeris feretrum ferre ꝯtendebant Sed priuilegio derogatū est. Retro hos tabellarii equites q ferēdis regiis lr̄is designant̄ / mox regii corporis custodes / inde suitenses cum singulis gesis / quas hallebardas appellant / ingrediebātur: quibꝰ prǣerat Claudius prǣfecti custodum vicarius. Post ibant ii qui illustri genere orti: honor̄ vocātur infantes. Inde regiǣ domus magistri quibus pro more singuli baculi in manu erant. Talis erat dextri lateris institutio. Sinistrū tenebat magno numero studii parisiēsis vniuersitas: incipiens ab extremis clamatoribus / & inde secundū singularū facultatū collegia sursum ad rectorē vsqꝫ / versus episcopos. Rectori prǣibant bidelli cum suis baculis & massis argenteis. nec aderant scholastici omnes ne per illorū multitudinem via arctaretur. Inter hos hinc inde procedētis pompæ ordines post faciferos ibat castellaudius mula insidens / sequentibus cōministris peditibꝰ vt a me dictum est. His suberant tubicines inuersis tubis: & caduceatores. inde Claudius signum militare regi peculiare gerebat: equo vectus non ignobili. Ducebatur hinc sex equis carpentū in quo regis corpus ad diuam vsqꝫ mariam de campis fuerat aduectum / veluto tectū nigro / & aureo desuper pallio instratum. Cuius limbi per quadrū ex veluto colore cælesti pendebāt (aureis liliis / arminisqꝫ quales ꝓ insignibus Anna vxor defuncti gerebat intexti. Sup hǣc distensa erat lata crux cādida. Equi cū suis iugis & loris pari veluto / sup addita cruce tegebant̄. Adeqtabant

hinc atq; hinc equis vecti Emarus ronus/ & Canuquanus illustres scutiferi. Carpento posthibat Blandin⁹ quotti dianæ regis impēsæ scutifer. Atq; inde sex generosi adolescentes/ Pagios vocāt/ totidē insignib⁹ equis vehebātur: simili apparatu quē de carpento diximus. Minabatur post hos nō inferiori ornamēto Equus cæteris dexterior: Hunc gladii latorē aulici vocant. Quē sequebant̄ in equis insidētes splendido sanguine nati suffacus & sanctamem⁹. Post huiusmodi mediū ordinem dextrorsum ꝓcedebant sacerdotes & clerus parrochialiū ecclesiaru3: inde ii qui sacello palatino & q maiori ecclesię inseruiūt. Succedebāt monasteriorū abbates/ sancti Victoris. Maglorii/ diuę genouefę & de fecano. Accedebāt subinde pōtifices. Sarlatēsis. Valētinus. Andegauus. Altissiodorēsis. Parisiēsis. Cardinales duo/ gurcius & luxēburgus. ille natione pictauus in germania pręsulatum obtinebat. Hic ex picardia nobili stirpē genitus cœnomanis pręerat antistes. Sinistrorsu3 pręter scholasticos nemo incedebat. Eratq; rector e regiōe prelatorum suo ordine postremus. Inter hos & pontifices medii ibant viatores regii virgas suas quæ massę nominantur inuersis capitellis gestātes. Inde caduceatores duo qui reges armorum nūcupantur monioius dico & clarenoyus. Post quos alter equus (cursoriū vocāt) toto præter oculos corpe veluto amict⁹ sine assessore ducebat̄. Cui petr⁹ de rufe primari⁹ vt añ dixi scutifer paruula mula vect⁹ accedebat regio ense accinctus. Pone hūc triū passuum interuallo ibat pedes Iacobus de stoteuilla parisinus pretor virgā manu ꝓferens. inde ex regis maxime domesticis clarissimi hoīes/ q lecticā vbi caroli fun⁹ cōditū erat cōportabant. Cui supextabāt tanq̄ in lecto iacēs caroli simulachrū simillimu3 quoad fieri potuit viuo. Erat lectus lintheo ex subtili tela hollandina in terrā ꝓfluente instratus. cui suppositū erat grāde veleutēū palliū vlnis quinquagita ꝓstās. Desup intextū ex auro palliū quinq; & viginti vlnis exten

debat similibus limbis quos in carpẽteo supra descripsi ꝑter armias. Addita erãt puluinaria aurea duo. Altero simulachri caput altero pedes nitebant aurea corona caput decorabat. Tibias induebãt sericei coturni blauio vt ita dicã colore/ sup assutis aureis liliis. Vestis prima ex purpureo tafeto. i. tenui serico & fimbrię ei⁹ aureę erant: Erat & altera tunica supior ex satino cęlestis coloris aureis liliis intexta. quib⁹ supextabat chlamis arminis duplicata/ dextrorsum apta ex veluto pari colore: liliis supinductꝭ. Ad chlamidis extremã fissurã armũ ꝟsus fibula erat multꝭ gẽmis & auro florẽtino ꝑciosa. Chirotecatis autẽ manib⁹ cũ statua esset: dextera sceptrum sinistra gerebat manum quam iusticiæ franci vocant. Ea est huiusmodi. indicem digitum & medium erectos habet. reliquos cum pollice ad volam implicitos deflectit. Dextera man⁹ paulo altius q̃ sinistra pectori eminebat: vt qui in digito aureus anulus erat videri posset. Aurei pallii angulos quattuor parlamentei senatus pręsides singuli singulos tenebant: vestibus ornati quib⁹ in curia solẽnia iudicia exercent. Ad lecticæ latera incedebant cęteri senatores rubris tunicis vestiti. Quos hostiarii lugubri toga præcedebant. Supra lecticam aureum velum quadratum decem baculis sustinebatur. quos mercatorum prępositus & scabini vectitabant. Eius veli singula latera velutea erant: ad eundem modum quo carpentum ornatum fuisse scripsimus. Quo etiam tegumento baculi tegebãtur. Ad lecticæ sinistrũ latus militare signũ quod panonem appellãt ludouicus daucus gestabat. Dextrorsum peculiare regis signum ferebat yuo dalegre. Retro prodibat cum integro vexillo Carolus tremolus. quem comitabatur chaumontus regiæ domus primarius magister. Veniebãt inde pricipes Mõpenseri⁹. de guysa. de dunoys. & dux albanię talarib⁹ chlamidib⁹ pullis capuciisq amicti. i. de cãbellarii: & ii quos regii ordinis torqb⁹ carol⁹ donauerat. q̃ttuor i. de & . xx. architenẽtes qb⁹ viuẽtꝭ caroli

pręcipua custodia fuerat. Mox sequebātur selecti nobiles ducenti tersas & splēdidas hastas manu gestantes. Sinistrū latus suo ordine decorabāt regiarum rationū cōputores. vectigaliuꝫ quoqꝫ id est vt aiunt iusticię generales. regii itē thesaurarii & ex castelleto frequētes iudices atqꝫ ministri/ honoratoruꝫ quoqꝫ ciuium ingens multitudo. Postremū omniū ibant vrbis parisiorum sagittarii: bini ꝓcedentes. Hoc apparatu & luctuosa pōpa funus ad diuę marię pontificiale templū deductuꝫ est: spectante ex fenestris tectisqꝫ vicatim innumera plebe ciuitatis. Maioris templi singula ornamēta & subselliorum ordines/ vela/ tapetes qui parietes vestiebant scribere operosum & longū esset. Lichnorū autem per tēpli muros sursum deorsumqꝫ tāto fulgore ecclesia & micabat & calebat: vt illo veniētes pauloqꝫ morati ęstuarent. Postridie solēnibus exequiis facta re diuina pari quo supra dictum est incessu: cū ad dyonisianā portam vētum ē/ ordo deducētium funus/ trāsito suburbio & rectore cū suis scholasticis domū repetēte talis fuit: qualem ab ambasia ad beatā vsqꝫ mariam de cāpis seruatū fuisse diximus. Inde ad crucē quæ in via militari ad sanctū dyonisiū est/ & pendēs nūcupatur pompa processit. Quo religiosi cœnobitę ecclesiastico ornamēto conuenere: funeri per sacras cerimonias obuiātes. Præerat illi abbas de fecano. nā loci abbas supra aliquot annos cardinalis factus romę agebat. Vbi ad oppidi portam pōpa successit quattuor parlamenti præsides & cęteri senatores suum iterū ordinem receperunt: obambulantes funus. Cui tādiu astiterunt: donec funebribus officiis absolutis ad sepulchri locuꝫ deduxissent. Fecit rem diuinaꝫ cardinalis luxēburgus. funebrē orationem iohānes andegauus præsul qui regius confessor fuerat: habuit/ lamentationis plenam. Dum in fossam cadauer deponi cœptū ē: adscitis per caduceatores regiæ domꝰ magistris singuli singulos baculos quibꝰ ministrādo regi vsi erant in fossam demiserunt. Inde caduceatores

ipsi & armorum seruientes sericeas vestes regiis insignibus pictas exuentes: eas cum suis massis deponunt. Qui vexillum (cui guydon nomē est) gestabat/ demissam magna religione lanceam ad tumulum prostrauit. Eadē obseruatione fecit is qui regium signum ferebat: cū pars adhuc feretri extra fossam extaret. Eo in fossa instrato: accedens qui panonem gerebat/ humi signū deposuit Simile fecit signifer maioris vexilli. Magnus inde scutifer petrus de rufe regiū gladiū quem terrae cōmiserat: in altum exerens: postq̄ exaltata voce viuat rex pronūciauit: caduceatores suas tunicas receperūt. Mox ex cābellariis prim⁹/ vexillū maius erexit quod postea eminēti loco positū est. His ad premissū modū religioso ritu cōsummatis epulatū est: in regia domo/ nō secus ac regib⁹ mos est. Si quis hystoriae haec ꝯiunxisse me calūniabit: miret magis/ nusq̄ apud Frācos scriptores inueniri quo ritu qua ve pompa aut cerimoniis suorum regum funera ad sepulchrū superiorib⁹ seculis deducta sūt. Delectauit me/ in ipso etiam publico luctu/ haec raptim annotasse: quae futuris hinc funerib⁹ exēplaria sint/ & nō aliū de querātur. Minus eñ operosum fuerit priora emulari: vt illis aliquid adiiciatur: q̄ ancipiti (in represēnti) cogitatione/ quid factū aut gerendū sit augurari. Occidentalib⁹ enim incolis exteri auctores vicio vertūt: q̄ se & sue gentis originem & progressum turpiter ignorent.

De caroli autē morte cui multis legationibus inseruieram hoc epigramma sum meditatus.

Nunc tandem agnosco stultus mēdacia mundi:
Et spes exiguas dum punctum viuimus eui.
Congeries nos fallit opum. nos fallit & etas.
Nec fida vllis est quesita potentia regnis.
Deserit elatos sublimis gloria reges.
Calcat & excelsum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem si vis: repetito funera carli.
Late cuius erat omnis possessio francus.

Cui tremefacta caput summiserat appula tellus.
Britoq; depositis parebat subditus armis.
Quem ligur & veneti consulto marte petitum.
Terribilem sensere manu. forteq; duello.
Fomouii multo maduit dum sanguine campus.
Ille pila dum forte videt colludere seruos.
Confestim abripitur: & vox occlusa fatiscit.
Vix quater aspirans septena volumina solis:
Emoritur/ sine prole sacrum diadema relinquens.
I iam. rumpe alpes/ multorum effunde cruorem.
Dilata imperium/ promitte palatia cęlo
Cuiq; domus terra est longo seruanda sopore.

Scripsit quoq; de caroli inopinato obitu egregi⁹ autor faustus andrelinus q̄plurima. De quib⁹ hæc digna lectione excerpsimus.

Ecce trucis numē non exorabile parcę
Florida trūcauit surgentis stamina carli
Stamina nęstoream transcendere digna senectam
Cumęam: phrygiamq; simul: sed strenua virtus
Ante suum veniens iuuenili in corpore tempus:
Ipsis inuidiam superis cōmouit atrocem:
Et tanto orbarunt fœlices numine terras.
Festaq; plaudētis decorarunt atria cęli.

Et de pręcipuis caroli virtutib⁹ est eiusdē distichon.
Religio. bonitas. animus. donatio. iustum:
Hoc sita sunt tecum Carole summe/ loco.

Ecundū hunc (quoniam sine liberis decesserat) Ludouicus aurelianorū & valesii dux maria cliuiēsi matre nat⁹/ qui quarto stirpis gradu Carolū contingebat dū blesis agit/ rex assumitur. Statimq; sepulto Carolo Remis inungit. Mox iudicio ecclesiæ dimissa Iohāna quā vxorē Ludouici metu cū gibbosa deformiter esset inuitus duxerat: annā caroli relictā sibi copulauit: dato iohānę in partē successiōis biturigū ducatu.

Dū hæc agūtur maximilian⁹ romanorū rex: nunq̄ quiet⁹ princeps: cui⁹ cœptis fortuna raro fœliciter arrisit: coacto raptim exercitu: sequanos/ id est superiores burgūdos petit. in alteram burgūdiā quæ frācorū est/ licet ad philippū maximiliani filiū ptinere pleriq; disputēt: impetū factur⁹. Itū est, ptenus aduersus hominis conat⁹ leuibus pliis atq; incursionib⁹ nō sine vtriusq; exercitus dāno prælusis. Verum succedēte proxime bruma: induciatū est. Venere per hos dies a venetis legati nouo regi gratulātes. suppetiasq; illi aduersus ludouicū sforciā pacti: in amicitiā recepti sūt. Nō defuere cōfestim ab initio qui vel ineūdę gratię cā: vel rerū innouādarū studio vel ostētandi sui libidine moti ludouico psuaserūt aīaduertere q̄tū a maiorū legibus magistratus & iudicia desciuissent. decere illū qui reipublicę gubernacula suscepisset: restituere ea in priscā integritatē quę corrupta & neglecta esse cōstabat. Igit̄ ludouicus ante oīa pręclarū rat⁹/ si optimis legib⁹ regnū stabiliret: iudiciorū formā correxit. & disciplinę scholasticorū priuilegia interpretat⁹ est. Porro a religionis obseruātia incipiēs/ p oīa iudicia & forēsia officia perq; generaliū studiorū cōseruatorias sedes/ & priuilegiorū aliquot ptectores decretū & suā explanationē adiecit. Iussitq; in parlamēti senatu atq; aliis regni foris promulgari: misso eius rei causa ludouico albigessiorū pontifice. Tētauit autē parisianorū scholasticorū vniuersitas tueri suā libertatē/ & de regiis cōstitutionibus ea demere/ quæ priuilegiis et diuturnæ eorū cōsuetudini diuersa cōtrariaq; esse videbant̄. Misit, ppterea suos ad senatum oratores qui peterēt quæ cōstituta a rege erāt benignius explanari. neq; sinerēt iudices apud quos iudiciorū potestas erat turbari scholasticorū quietem/ qui & parisiis maximo ꝯmodo essent/ & xp̄iano orbi luminis atq; fidei stabilimētū afferrēt Si quid graui⁹ solito & præter veteres regum sanctiones statutū foret. mox dissipandā forte tam ingentē litteratoꝝ hominū multitudinē: alioq; abiturā

Morū ac institutorum reformatiões.

vbi tranquillã sedẽ3 obtineret. Ad hęc senatus respõdit/ se a rege iussos promulgare quas tulerat leges. Apud illũ autoritatẽ esse abusiones tollendi & corrigẽdi errata q̃ a suis cõmitti subditis cõperisset. Nihil de illorũ priuilegiis demere regẽ velle. Cęterũ quoad senat⁹ poterat ꝓcedere qdẽ illis ptãtem sua priuilegia edẽdi. q̃ curię exhibita incontaminata seruarent. Igiť hoc iudicãte senatu: vniuersitatis syndycus biduo tm̃ impetrato aliquot q̃ pro tpis angustia ꝑsentanea habebat priuilegia apd' scribã deponit. Neq3 melior inde facta est scholasticorũ cõditio. Neq3 derogatũ est legi. quã ludouicus rex cõdiderat. Quod iniquo aĩo ferentes scholastici coacto numeroso ꝯuẽtu: de intermittendo studio: deq3 litterariis exercitatiõib⁹ deserendis ꝯsultãt. Dicunť in eo cœtu variæ sentẽtię / donec tertio cõuenientes: ꝯventũ est in sñias eorũ/ q̃ prædicatiõibus & quottidianis interpretationibus interdicere suadebant. Postridie ei⁹ cõuentionis dies erat festus eucharistiæ sacramenti. Missum est autore iohãne caue q̃ vniuersitati pręerat rector/ ad eos q̃ cõcionaturi in ecclesiis erant vt plebi nunciarẽt/ non habendas deinceps verbi dei prædicatiões/ donec priuilegiorũ suorũ integrã libertatẽ schola parisiensis recuperasset Fuere inter prædicandũ q̃ liberius locuti sũt: ita vt ad seditionẽ oratio illorũ spectare plerisq3 visa sit. Venerat ꝑ hos dies ad vrbem guydo de ruppe forti cãcellarius in quẽ ꝓbra & libelli ꝑ multa vrbis loca positi fuerũt: incidit ꝓpterea suspicio id a scholasticis factũ esse. moxq3 per vrbem rumor irrepsit: scholasticos turmas & cõuenticula ad seditionẽ habere. Quãobrẽ paranť ab vrbis pręposito armati. nec minus vigilũ pręfectus excubias habet: viasq3 diligẽter circuit ciuitatis/ q̃ q̃ ex omni schola inuent⁹ ẽ nemo nõ quietus/ & domi se oĩno ꝯtinens. Mirũ profecto est q̃ cita & ꝑnix fama/ hoĩes quos multi inter magistrat⁹ existimasses fefellit. Ex his eñi nonnulli lr̃as tanq̃ de re cõperta ad regẽ dant festinãter: scholasticos in armis esse: sollicitare ad ple

bem populū. verendū esse ne ciuitas tota ad rebellionē ꝓpe diem spectet. festinet ergo: tanq̄ ad restinguēdū incēdium accedere. His lr̄is permot⁹ rex paucis post dieb⁹ aduenire nunciat̃ plen⁹ indignationis aduersus scholā quā nesciebat innocētem. Qua re accepta: nūcios suos corboliuꝫ quo rex vēturus ferebat̃ schola iō pr̨emittit: vt priuilegiorū antiquā libertatē recupet. aut positis per eū legib⁹ benigniorē rex explanationē adhibeat. Qui missi erant sollicite inqrentes quo in scholasticos animo ludouic⁹ esse videretur: cōperiūt illū irritatū esse vehemēter. ꝙ decretis parere tam cōtumaciter cunctarent̃: excitarentq̊ suis contionibus populi furorē quo parisii oēs nō modice turbabātur. Ea re p illustres aulicos accepta: oratores mutato de retinē dis priuilegiis ꝯsilio: pacare an̄ oīa regē leui orone cōstituunt. Igit̃ ad regis cōspectū admissi in hac snīa locuti sunt. Nihil ab eorū vniuersitate perperā esse factū. Falsa esse qųe aduersarii ad eū de seditiōe detulerāt. scholasticorū multitudinē domi quietissime agere. expectare cū summa modestia qd ei⁹ amplitudo imperaret. Videret ne p paucoruꝫ insipientiā / cōsultissimos quosq̊ pgeret vlcisci. Eū quidē positū regē esse: sed (vt est in principe apū) q vel aculeo careat: vel habitū ad vindictā nō exerat. remittat ei⁹ clementia / quod a iunioribus leuiter garrituꝫ extitit. esse in omni ciuitate dicaces. Linguas ad stulte loquendū fluxas & labiles tā parui habendas q̄ imbecilliū canū latratus. Summi principis laudeꝫ pr̨ecipuā: ab ira ne excandeat temperare: māsuetudine leniri: vt amari magis q̄ timeri studeat. Ipm vnū esse: quē nō secus ac filia patrē schola parisiensis obs̄uet. In eo spem repositam scholasticorum: q pr̨eter solam libertatem & libros possideant: dicēdi ab oratoribus: fine facto georgius de ambasia rothomagensiuꝫ primas: q inter aulicos plurimi habebat̃: eruditi inquit viri nō mirum vobis esse debet: si ęquissimus rex de abusibus q prætextu vestræ libertatis cōmitti deferunt̃ vestris priuilegiis limi-

tes posuerit. Ipi pro vestra eruditione nostis quid in his oĩbus peccatuꝫ hactenus est. Emendare vos ipsos prius decebat: q̃ alterius censura iudicaremini. Neq; enĩ sua opiniõe rex / sed prudentiũ virorũ cõsultis ac respõsis erratorũ delicta legib⁹ cohibuit. quib⁹ repugnare vos nõ oportuit ita vt repentinis edictis a vr̃o studio cessaretis / ꝓhibentes disserere p ecclĩas populo verbũ dei. Quo mediusfidius facto regem a vobis despectum esse quis ignoret? Vestræ libertati detractũ ire rex noluit. Dolos amouere / fraudes amputare est arbitrat⁹: nõ vt vestræ quieti aduersaret̃ aut bonos a litteraria lucubratione auerteret. Tenet memoria quãta tranquillitate vos fouerint reges q eum præcesserunt. Nouit q̃ sunt in regnum suum & rem cõmunẽ xp̃ianorum vestra merita. Sed vestra res sincera esse non põt q peruersoꝝ abusionibus atq; illegitimis negociis ꝑturbatur. Ea regis cõscientia est vt paucissimos malit doctrinæ recte incũbentes q̃ discolorum incompositã multitudinẽ. Date operaꝫ vr̃orum mores componere. vt regiis institutionib⁹ audiẽtes sapientiaꝫ cuius gratia conuenistis cõparetis. Si hoc ritu conuersabimini: cum principis gratiã vobis impetrabitis: tum priuilegia vestrę communitati affatim conferẽtur Hęc cũ pontifex dixisset: petentib⁹ legatis: an aliud præcipere rex illis optaret. Ite inquit & conscholasticos vestros qui hoc noĩe digni sunt / salutate. de malis nulla mihi cura est. moxq; ꝑcusso manu pectore: ipi me inquit suis predicationibus taxauerunt. illos aũt mittã alio prædicatũ. Intellexerunt hoc verbo oratores iratũ esse regẽ. Festinantes ergo parisium reuerti: vocata eodem die magno numero vniuersitate. q̃ accepissent oratores retulerũt. Rector vero ex vniuersorũ s̃nia ꝓtenus iubet / studii cõmunionẽ / exercitationesq; repetere. & prędicatoribus contionari permittit. Ingressus est vrbem Ludouicus multis armigeris cum tensis arcubus & procerum multitudine stippatus. vbi habito postridie parlamenteo senatu: leges ab eo semel posi

tas publico edicto pertinacissime cōfirmauit. Erat quidā ex contionatoribus thomas varuetus cameracēsis qui nescio quid minus ꝯsulto inter prędicanduꝫ dixerat. Hic sui conscius non expectato regis aduētu: cameracū vnde oriundus erat se recepit. Iohannes aūt standonc brabantinus theologus doctor vita & doctria clarus/ ludouico alioqn suspectus qui collegio montis acuti præsidebat/ regno interdictus est. proscriptionis causam non comperi. His rebus gestis cum philippo deinde archiduce ob pręstādā regi fideꝫ liberaliter actum. Veniens enī attrebatum (quo missi a ludouico rege/ guydo de ruppe forti cancellari⁹ & ludouicus luxemburgus ligniaci comes se contulerāt) in verba regis/ stante pro tribunali cācellario/ philippus flādrię & arthesii comes iurauit. oppidaqꝫ cum toto arthesio quę anteq̄ pubesceret/ rex vt feudi dominus occupabat: recepit. Sub idem tempus heluetii qui & suitenses in germanos vastatis illorum agris ferociter incurrūt. Maximilianus numeroso exercitu instructus suitenses vlcisci festinat. Cæterum ludouicus iniuriarū memor quas a ludouico sforcia apud nouariā supra annos tris acceperat: simulqꝫ mediolani ducatum tanq̄ ad se pertinentem vindicare constituens: grandi conflato exercitu alpes traiicere copias pręmittit Quas (reuisa obiter vxore/ quia grauida erat) Lugduni non cunctanter assequitur. Vbi magistratuum ciuiumqꝫ ordinibus accurate dispositis: cleri præterea apparatu/ publica omnim lætitia excipitur. Itaqꝫ ingrediente ludouico ciuitatem: vbiqꝫ ludi iociqꝫ celebrantur. & plausu cantuqꝫ æther resonabat: ea præsertim causa: ꝙ nouo regi maxime gratulari lugdunenses cupiebant. & in expeditionem aduersus insubres proficiscēti fœlicem auspicari euentum conabantur. Nam animo reputātes insidias quibus apud fornouium carolus octauus appetitus fuisset/ & quo apud nouariam modo ludouicus laborasset: nemo non gaudebat accinctum ad bellum

Philipp⁹ fidē pstat

Bellū heluetiorum

Expeditio in mediolanum.

regẽ ĩtueri: quẽ & hostes vlturũ / & sua repetiturũ sperabát Enĩuero mediolanẽsiũ ducat⁹ supra aliquot ános a morte Philippi / q fuit ex vicecomitũ familia vltim⁹ mediolani priceps & anno salutis.cccc xl vii. supra mille e vita migrauerat / ad aurelianensiũ ducẽ Ludouicũ hoc potissimũ in re pertinere cõstabat. Itaq; philippus sororẽ habẽs valentiná hanc ludouico: qui regis caroli sexti frater / & aurelianensiũ dux erat vxorẽ tradit. data illi in dotẽ astensi vrbe. quá nihilomin⁹ tradere licet a carolo fuisset sępenũero admonit⁹: tam diu recusauit: donec rerũ necessitate adduct⁹ spe auxilii a carolo impetrádi: illá raynaldo drensnensi caroli regis prefecto (qui ꝑpterea missus erat) restituit. Quá a raynaldo recepta: sequenti ꝑxima nocte phillipus febre & alui ꝑfluuio interiit. Raynaldus autẽ tametsi duob⁹ tm̃ armatorũ millib⁹ ĩstructus astam teneret: postq̃ de philippi morte certior fact⁹ est: simulq; ĩtelligit mediolanẽses cõsiliũ capere dominũ ne quẽpiá admitterẽt: an in libertatẽ se asserẽtes rem suá paucorũ moderationi cõmitterẽt: dũ occupare alexandriá cupit: nõ nulla agri illius loca vi obtinet. diripitq;. donec repugnátib⁹ boscensib⁹ / qui ad alexandrinos pertinẽt / cũ illos pertinaciter obsidet: mittunt a mediolano milites / qui raynaldũ multis francis partim captis / partim occisis exuperát. & victũ in alexandriá ducunt. Fuit alexandrinorum in captiuos ferina crudelitas.

Eodem tẽpore insurgentib⁹ per frácia diris factionib⁹ & rege p tpis interualla mẽte capto a mediolanensi bello cessatũ est. Erat franciscus sforcia vir aĩo & opere militaris qui blanchá mariá Philippi filiá vxorem duxerat. quam ex agnete nobili maynę stirpis foemina philippus illegitimo thoro genuerat. Eá ob rem franciscus mediolanenses ducatũ occupare cõtendens: depulsis venetis / q aliquot vrbes in ea regione tenebát / ducatũ occupat / recepto vniuersi mediolanẽ. agri dominio. Ad quá rem magno vsui fuit renatus andegauorũ dux / qui collecto ex frácis ad bel

Itum siciliense milite francisco se ꝑiunxit. vt quietis aliquã/do mediolanensium rebus eius copiis in rem suam vtere/tur. Itaq̧ postq̃ manus gallica ad franciscum venit: pontẽ vicum (ad olium amnẽ ponte facto) circũuallat. vbi exar/dens in expugnatione francorum furor: miserabilem ĩ op/pido cędem/ incendiũq̧ excitauit. Quod cum restigui fa/cile nõ posset: totũ oppidum/ quia venetarum partium erat/ permittente francisco cõflagrauit. Hęc clades ad fini/timas ciuitates delata/ miro terrore ĩcolas pculit. ita vt ad sua iam mœnia stare gallos existimarent. Hinc cremona: mox brixiensis ager/ & quæ in mõtanis sunt oppida atq̧ arces: octauo post põtis vici excidiũ die: frãcisco paruerũt. Atq̧ ĩde succedẽtib⁹ ꝓspe reb⁹/ mediolanẽses frãcisco se ꝑ miserũt. Tã vtilis fuit illi gallorũ anim⁹ ferox. Sed itali scri/ptores crudelitatem appellant/ propterea ꝙ italus miles stipendia faciens hostium spolia magis q̃ belli finem velit. Francisco liberi quattuor fuere. galeacius. philipp⁹. ludo/uicus. ascanius: ipse intercute morbo iterijt. Galeacius suc/cessor ab andrea lampugnano in diui stephani templo a/pud mediolanum occiditur: relicto filio galeacio. Quem patruus eius ludouicus sforcia venenauit. inuasitq̧ mor/tuo adolescẽte ducatũ ad hos vsq̧ dies/ cum ludouic⁹ rex bellũ tyrãno indixit. Superatis igitur mense augusto al/pibus: cum astam copiæ peruenissent: duo in alexãdrinis oppida: quorum alteri Non: alteri roqua nomẽ est expu/gnata diripiũtur: soloq̧ ęquãtur præter Roquæ arcem q̃ in edito loco sita aditu difficillima est sed tñ incensa. Mox in alexandriam itum/ ductore Ianiacobo/ qui a ludouico sforcia ob male a tyrãno administratam rempublicam ad ludouicum regem se cõtulerat. Tenebãtur alexãdrini fir/mo sforcianorum præsidio. ideoq̧ acerrime primo impe/tu se tuentes summa difficultate expugnari potuerũt: do/nec e muro Galleacius qui vrbi prefectus erat se proripiẽs ad sforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore subi

gendis magna non sine nostrorũ incommodo cædes facta est & pars ciuitat9 direpta. nã pter id quod in sforciano rũ fide stare alexãdrini ptinaciter studebant: addebat illis animos vetus odiũ gallici nomis. quod post senonensiũ in italiã irruptionẽ omibus fere italis semper exosum fuit: nũc illorũ leuitatẽ/ nunc crudelitatem auariciãq3 & libidi nẽ exprobrãtibus/ quasi hmõi vicia nõ maxime apud il los regnent. Nulla enim re insignior fere sicilia est: q̃ princi pũ qui in ea regnauerunt nece. Et cõditor vrbis Romulus fratris sanguine imperiũ est auspicatus. ipse deniq3 in sena tu ab iis quos cõscripserat patres direptus est. Indigna est nomie crudelis illa fœmina: quę in patrẽ recẽter trucidatũ carpentũ quo vehebatur aurigam agere coegit. Sed nun qd Tarquiniũ cũ sua omni posteritate expulit roman9 fu ror? Proscripsit & cõsules. Corinthũ ob leuem culpã deso lauit. Horret anim9 sillanæ crudelitatis meminisse. q atro ci imperio legiones quattuor clemẽtiã miserabiliter ppræ cantes trucidatas in tyberim pręcipites dedit. Qui præne stinos fide impunitatis data spoliatos armis e cõspectu ci uitatis ad quattuor milia & sexaginta iugulauit. Quin & occisorũ capita crudelis dictator oculis eius oblata aspice re p voluptatẽ non horruit. Nec humanior existimari ma rius debet/ qui marci antonii pręclari oratoris mẽsę appo sitũ caput manibus per ludibriũ contrectauit. Quis nescit cęsarem multis in curia vulneribus p̃sente senatu fuisse ne catũ? Sed ne singula cõmemorem: plerosq3 etiam laudatis simos imperatores insolẽs roman9 miles occidit. Simile ĩ aliis multis italię ciuitatib9 & regulis legim9/ & accepim9 nostra memoria perpetratũ. Gallia autẽ semel acceptos re ges iuiolata fide obseruauit. Sed panygericũ ad gallos: in italos satyrã scribere nõ assumpsi. Perseuerãt ab ortu cuiq3 gẽti cognata vicia: q̃ altera alteri ĩproperet. Illud obiter di co extare p italiã gallicę glorię atq3 maiestatis ppetua mo numẽta: quib9 ad hũc vsq3 diẽ illustranť insubres. & p̃da

ras a gallis cōditas vrbes habēt. Mediolanū/ Comū/ Brixiam/ Veronā/ Bergomū/ Tridentū/ atq; vicentiā. nōnulli papiam addūt quā a boiis atq; cœnomāniis Eutropius pditā tradit. Quiimmo magnę portioni italię pdurat gallicū nomen. quod & ab eisdem & a senonibus gallorū populis initiū accepit. Extant alia recentiora gallorū nō obscura apud italos gesta. in quib⁹ nō exiguā laudē obtinet Carolus ille magnus francorū rex. qui apostolicę sedis inimicos frequēti expeditione vltus est. Cuius munificentia obrutā ruderib⁹ florentiā restituit. Nec abscōdere potest sicilia q̄ a gallis olim per richardū & tancredū pcq; andegauorū principes ornamēta accepit. Ad quorū gloriam accedit appulia atq; neapolis vbi visuntur magnifica gallicę virtutis argumenta quib⁹ admoneri decebat ingratam pnunciā ne in pulchre meritā de se gētem: panhormi: perq; reliquam siciliā clandestinis cōciliabulis furens crudelitatem nouo exemplo exerceret/ per pditionem ausa/ quod palam agitare sibi metuēs pfidia formidabat. sed ad ppositā narrationem me cōuerto. Alexandria quia astensib⁹ finitima est ad omnē motū gallicę vltra alpes expeditionis primā belli molem sustinere solita/ ruinas hacten⁹ suæ calamitatis ostendit. Accepta alexandrinorū expugnatione mox papiēses in regis potestatē trāsiere. Quo euentu permotus vecors sforcia/ & desuorū erga se fide dubius: subducere se periculis cogitauit. Positoq; i arce mediolanē. ad presidiū milite: dat nō paruam prefecto pecuniam. ratus arcē quę longe munitissima est annū totum aduersus irruentē francū resistere posse. quo in tempore ipse ad Maximilianū romanorum regem (cui suam neptem in matrimonio collocauerat) se recipiens germanorū inde copias educeret. Atq; ita cum filio & paucis clam per comū per lacum larium tridentum ignauus abscessit vbi a Maximiliano romanorū rege receptus cōuocatis tertio germanię pricipib⁹ de recuperādo ducatu auxiliū petit. Fugiēte sfor

Ciuitates in subriū gallis cōdite.

Sforcie vecordis fuga.

cia non multo post mediolaneñ. regẽ admiserunt. Et arcis præfectus idem facere admonit⁹ semel atq; iterũ restitit tã q̃ arcẽ sincera fide sforcię seruatur⁹. Sed auaricię (quę lombardis cõgignitur) obsequens: arcẽ dediturum se promittit: si quã in ea supellectilez ludouicus discedẽs reliquerat/ regio dono sibi liceret accipere. Placuit partim cõditio & dimidiuz supellectilis præfectus accepit. Decẽq; millibus nũmum aureorum a rege donat⁹ est ne diuturna obsidione forte labefactãda arx impẽdiosa reparatione indigeret. Quę sex validissimis turribus exurgit quas latissima fossa et aqua perennis cingit. Estq; intra eius arcis ambitũ altera quã roquetã vocãt vix (si defensorẽ habeat) expugnabilis. Vnde ad tertiũ vsq; lapidem sunt subterranei meatus tres/ per quos fieri libera in campos eruptio potest. In ea biẽne viaticũ & arma reposita erant/ quot duorũ hoim millib⁹ instruẽdis sufficerent. Et duo machinarũ bellicaruz milia prẹter quattuor ingẽtes bõbardas tam in priore arci q̃ in hac roqueta reperta sunt. vanũ ꝓculdubio & inutile in tãta mole munimentuz quod meticulosus atq; ignauissim⁹ princeps viso necdum hoste deseruit & prodidit auarus præfectus. Igitur rex munitionem admiratus: vah inquit hunc locum annos multos facile defendissem. Hanc arcez franciscus sforcia condidisse perhibetur. Mediolano cũ arce recepto reliqua regionis oppida cũ castellis vniuersis libera paulopost deditione in regis potestatẽ traducta sũt

Genuẽses Venere præterea genuẽses. quibus p̃fectũ dedit Philippũ rauestanũ materno sibi genere attinẽtẽ. Venetis cremona cũ aliquot insignibus mediolanẽsis pricipat⁹ locis (q͡a ita ab initio ꝯuenerat) permissa. Turcoꝝ insultus. Sub idẽ tp̃s turcorum classis quos auxiliares sforcia adciuerat / a venetis gallisq; maxima parte deleta est. Præerat venetorum classi anthonius grimanus inter venetos apprime diues qui cum victoriã in manibus haberet pusillanimiter agẽs turcho nõ restitit quin naupactũ (lempatũ vocant) ingressus solo ęq̃

uit. Fráci vero salamina nauigátes / hostiliter occupauerút igni ferroq; oia vastátes. Cephaloniá venet⁹ inuasit cepitq; Turchus forúiulliú inuadés oia crudelissime in predá vertit. Sed a hungaris & Bernardino comite francpano obsessus hostis / fame tabescétibus equis p inaccessa capris môtiú iuga reptando potius q̃ incedédo euasit. Interemptis magno numero quos abducebat xpianis captiuis. Tá ꝓspera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductæ Italiæ ciuitates & reguli / legatos quiq; ad regem miserút gratulatú rebus ei⁹ ꝓsperis oblatúq; opé suá : si ea vti placuisset. Fuerútq; a poetis ei⁹ regionis multa ad regi excellentiá carmina honorifice scripta & oblata. In hac rerú fœlicitate quidá mediocri nobilitate armati licentius militú more agentes ob stuprú & fœdas libidines vltima (rege mádáte) passi sunt. Fuit his diebus per gallias pluuiosus aer: & ꝓpter continuos imbres vuę nô maturuerút Et parisiis peste laboratú est: nô tñ diuturna. Priusq̃ in lôbardiá ꝓficisceretur ludouicus / de normáno scacario (id est cômuni gentis normánorú foro) suasu maxime Georgii de ambasia rothomagensiú archisacerdotis hęc statuit Mos erat post rollonis mortem diligéter obseruat⁹ statutis annis scacariú rothomagi indicere. Ibiq; ex omni normánorú côuentu totos tris méses ius dicere litigatoribus qui ad scacarium doleátiam (quo nomine ꝓuocatio significatur) perferebát.. Id tempus quia expediendis iudiciis haud quaq̃ sufficeret: restátibus multis causis q̃bus patronorú culpa finis dari nô posset. (Patronis em̃ qui ꝯsuetudinarii a normánis dicútur suúq; a litibus lucrú augurant id iterstitiú maxime côducebat). Edixit ꝓpterea rex scacarii nomen in plamentú cômutare: vt nô alternis ánorum vicibus: sed ppetuo côsensu causę in eo agerétur: iusq; diceretur. Igitur huic plaméto iudices q̃ttuor & côsiliarios sex & viginti istituit. Addidit p̃terea cácellariá & regiú sigillú Præsides fuerunt Iohánes hebert côstátianus præsul. An-

Scacariú i parlamétú cômutatio.

thonius boierus monasterii sancti andoenii abbas. Cristoforus de carmona/ & Robertus calange. Cœperunt sedere in eo parlamēto kalendis octobris anno dominicę pietatis quadringentesimo nonagesimonono supra mille. Quo anno tertio idus octobris anna regina fœminā parit. cui claudię nomē inditū est. Et pons nouus apud parisios secundo & nonagesimo anno postq̄ cōditus fuerat: cū vniuersis ędibus quæ pulcherrimo ad vtrūq; pontis latus ordine eadēq; forma atq; altitudine sexaginta super extructę erant horā ante meridiē circiter nonā totus cōcidit. Quod vix existimandū incōmodum/ præpositi & scabinorū vrbis negligētia accidisse cōsentanea oīm fama prædicabat. Cum enim annuas octingentas libras ex pontis prouētu acciperēt permodicū tamē in eo instaurādo impendebāt reliqua in suū cōmodum reponētes. Nā superiore anno/ ędilibus qui magistri operū vulgo appellātur/ denūciantibus tigna quib⁹ pons nitebatur antiquata esse: atq; ideo opus esse (veterib⁹ sublatis) alia apponere: negociū distulerant: donec imminēte prope diem ruina: cū de instaurādo ponte nulla spes esset: faber lignarius ad cēsorem criminum iohānem papilionem veniens: ruiturum ante meridiem eius diei pontē constāter affirmat. Quāobrem (asseruato in custodia fabro) censor ad curiam protenus venit. Quē q̄ intempestiuius solito accederet (erat enī hora fere septima) Theobaldus bailletus ex curię pręsidibus secundus ratus censorē de captiuis pro suo officio aliquid cōsulturum/ rogat quid velit. Est inquit cēsor aliud miserabile. Pon nouus proximā & nunc instantē ruinam minat̃. Id renunciare senatui aduenio. Inde theobaldus confestim ad senatū cōuersus/ dirum nunciū explanauit. Mox ex senatusconsulto censor nihil cunctatus oēs pontis inquilinos migrare iubet. simulq; regios seruiētes ad pontis extrema locat: q transituros prohibeant. Dū supellectilē quisq; suā & merces auferre trepidus festinat: q in ea re tardiores fue-

1590 (margin note, handwritten) — Pōtis ruina. (margin note)

runt/ vna cū pōte corruerūt. Fuit hęc iactura cū multis inquilinis tum reipublicę parisiorū apprime molesta. Inquilini domib⁹ mulctati/ & quos p̄cario aliena domicilia subire oportebat/ sua damna querebātur. Plebs tanto accepto incōmodo ī rectores tumultuari & furere timebāt. Quod ne accideret: parlamenteus senatus prępositū mercatorū iacobū pedēferreū & scabinos cōfestim accersiri & in custodia apud regiū palatiū seruari iubet. In quos iudiciū ferre nō prius voluit q̄ de pręsenti fortuna regẜ s̄niam explorasset. Pręnūciabāt ruinā ingētes in edib⁹ rimę/ & in trabium tignorūq̧ cōmissuris hyat⁹. Et pauimētū fatiscere cœpit. moxq̧ nō sustinētibus tantā molem veteranis tignis: pauimentū primo reliqua inde om̄ia quæ ponti hęrebāt in semet ꝓna & tāq̄ sibi occurrētia miro fragore ꝓlapsa sunt simulq̧ tanta puluerum nubes aerem obscurauit: vt nihil esset vidētibus ꝑspicuū Sistit sequana suos fluxus: & sursum nō secus ac si cataractis fuisset cohibitus refluxit. Puellę enim quędam dum ad glatinia cum paulo supra pontē pannos abluūt/ altera fluminis restagnatiōe correpta extincta est. Altera fluctibus pręualēs enatauit. In cunis obligatus infans in summā aquam emergens (ad nauigātib⁹ qui in flumię cū lembis erāt nautis) periculo liberatus est Vnus ex iis qui quotidiano q̄stu operas suas locāt/ dū ex quadā domo magnū sagittarum atq̧ telorum fascem efferendum ab opifice desumpsisset: ipse vna cum fasce clitellis ad humeros imposito in flumen collapsus/ nullo vulnere p̄terq̄ parua cutis derasione offensus nautarū ope eripitur. Alter vbi dissolui pauimētū aīaduertit: ad posteriorē ędiū suarū fenestrā raptim cōscendens: cū nandi perit⁹ esset/ se deiecit in amnē: atq̧ euasit incolumis. Tam vario euentu aliis saluatis: alii non admodū multi ruina attriti perierunt: Eius pōtis longitudo septuaginta passuū & pedū q̄ttuor. Latitudo octodecim passuū erat. Sustinebatur secundū aluei latitudinē decē & septẽ tignorum ordini

bus. Singuli ordines tigna triginta cõtinebant. Quodq; tignũ paulo plus pedis crassitudine cũ esset: duobus & quadraginta pedib⁹ longũ erat. In eo põte deambulãtes cum nulla parte aspici flumẽ posset: in ptinẽte se esse: & in nundinis diuersari reputabãt. itaq; tãta ibi opificũ atq; rerum venaliũ copia & varietas erat: tam præterea ęqualis & speciosa domorũ facies: vt inter publica regni frãcorum opera id est non iniuria primarium dici potuisset.

De põtis ruina apđ parisios.

De huius pontis casu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
Quid sors forte ferat/ aut qui sit casibus autor/
Argumenta patent plus solis lampade dãni.
Non fato cecidit/ non ictu fulmineo pons.
Nec mala portendit dirus pręsagia casus.
Prętor & ędilis/ & stipes debilis ęuo/
Pontis causa fuit miserandæ infausta ruinę.
Qua sexaginta flumẽ desorbuit ędes.
Matresq; & teneros violentus sequana partus.
Et famulos pariter sęuo torrente vorauit.
Mole ruinarum stagnauit gurges/ & vnda
Retroflexit iter/ donec pręstantia rupit
Alueus indignans sibi dudum peruia claudi.
Et se terrifico prouexit murmure fluctus.
Obruta nunc saxis/ nunc tignis vndiq; trita.
Corpora mersa latent. & piscibus esca manebunt.
Crispini festum dicent insigne nepotes
Tam tristi clade/ quam mœsta lutecia plorat.
Quingentos nostrę post annos mille salutis/
Dimidium cicli si vis subducere solis.

Mediolanensiũ ordinatio.

Inter hãc parisiorũ publicaꝫ calamitatẽ rex Mediolani agens ad ordinandã insubriũ rempublicã animũ intẽdit. Quã a sforcia vehemẽter vexataꝫ grãdi tributo leuauit. Nã ex annuo vectigali mille sexcẽtorũ octo milliũ sexcẽtorũ octogintasex librarũ turonẽsiuꝫ quæ sforcia exigebat: rex

sexceta & viginti duo milia & quingetas libras tm accipe cotet⁹: psidia munitiorib⁹ locis iposuit. Comissaq; in primis ianiacobo primaria ducat⁹ gubernatioe: illu mediolani i palatinis ędib⁹ hitare iubet. Quetino scoto roqta pmittit/ eiq; duceto pedites francos & totide scotos attribuit. Maioris arcis custodia dño de scepeio madat cu qdringetoru militu fraci sãguis & leuis armaturę psidio. Ianuesib⁹ rauestanu. Sauonesib⁹ yuone dallegre pfecit. Palatio vrbis iohanes de scto symoe: castelleto quod vrbi Ianuæ eminet guyon⁹ regis admirald⁹ pręponit. Castellis aut & isigniorib⁹ oppidis q etruria versus mari ligustico adiacet/ fracoru atq; suitesiu psidiu collocauit. Ad huc modu ppositis p insubres reb⁹ rex in fracia mese decebri reuertit. Pręstolabant trecis regis aduetu guillerm⁹ iuliaci & Carolus gheldriæ/ duces. qb⁹ erat de isignib⁹ ferox cotetio. Indignabat em iulliacus/ carolu vicinu sibi duce eade q ipe gestabat insignia vsurpare relictis maioru suoru insignib⁹ duce insup iuliaci se nucupare: nec resipiscere quis sępenumero fuerat ne id faceret admonit⁹. Vn crescete idignatioe q par pari cędere recusabat res armis cœpit disceptari. Digladiatuq; est multu acerrime. Et iulliacus quide oppidum arcklens quod i planicie & loco silluestri situ munitissimu carolo ptinebat cepit. Couenerat igit tade ad fracoru rege de ea cotrouersia referre: vt quod ille arbitraret id litem dirimeret. Quaobre pfectis aurelia ducib⁹: & ca diligeter agitata: Carolu gheldriæ iulliaci ducis insignib⁹ abstinere pnuciat. Oppido vero arcklens iulliacu cędere: & illud carolo restituere decernit. Vsusq; digna rege munificetia qttuor millibus numu aureoru iulliacu donat/ astituta insup i annos singulos pesione. Comitabant iulliacum duce cu plurimis tum viri illustres Philippus de vernebergh. Guillerm⁹ de vualdech comites. Guillerm⁹ de renebergh baro insignis. Dñs iohanes nagel ecclesiæ monasterien. canonicus & diui iohanis osnaburgen. ppositus. Crato de mylendunck eques

Iuliaci ducis aduentus.

auratus. Iohãnes palant de vvildenbergh domin⁹. Robertus plettẽbergh Godefridus hansseler iuuenis generosus. quem suorum aulicorum numero rex ascripsit. Reliquis vel pulchro munere vel annua pensione honestatis.

Comparata hoc pacto intra duces amicitia/ rex lochias profect⁹ est. Carolus gheldrius molinũ: Iuliacus parisios petit. Vbi dũ honoris causa regiũ senatũ ingressus consedit: Iohannes Couardus/ primari⁹ pręses/ in mercatorũ prępositũ/ scabinosq3/ de qb⁹ supra a nobis dictũ ẽ/ sniam tulit. Pecunia eñ ꝓut quis eorũ negligẽti⁹ magistratũ gesserat multat⁹ ẽ: oẽsq3 officio amoti: ita vt inqlinorũ q pontẽ icolebãt/ icõmodũ & iacturã (dãni ęstimatiõe ꝑhabita) cõpẽsarent. In reliquos qui extra ordinẽ erant: & supra aliquot annos scabinatui prefuerãt: q imminẽti tã diu ruinę nõ occurrissent pœna indicta est. quito idus Ianuarii. Anno christianę religionis. M.cccc.xcix. Peroratio.

1499. Aec sũt quę ex ingẽti frãcorũ annaliũ aceruo delecta ad cõpẽdiũ deduxi: ducẽtorũ supra mille annorũ curricula cõplexus. Legat pi⁹ lector cui hęc forte cõueniẽt. Sin minus: iustis saltẽ gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

Additiuncula de rebus post obitum domini Gaguini pręclare gestis.

Actenus Gaguin⁹ noster. Quẽ si fata virũ nobis cõseruassent: nõ tacuisset isignis victorias: nobilis triumphos: atq3 iclyta & xp̃ianissimo & iuictissimo rege digna: Lodoici duodecimi frãcorũ reg3 gesta. Non inquã tacuisset q̃ta dexteritate Lodoicu3 sforciã ducat⁹ mediolanẽ. incubatorẽ in vicula ꝓiecerit: et fratrẽ ei⁹ Cardinalẽ ascaniũ ope venetorũ captũ ditioni suę addictu3 habuerit: & demẽtissime ac etiã pulcherrime donatũ remiserit Neq3 nõ scripsisset q̃ta virtute neapolim rursus expugnatã receperit: Turcasq3 ꝓfligauerit: & quãta

mortaliũ pſidia gallus neapoli faceſſere coact⁹ ſit: vt facile obſtruxerit illius ora q de gallis expulſis poemati ſuo triũ phũ inſcripſit: q (ſi virũ noſco) meritas temeritatꝫ ſuę pœnas fauſto Andrelino poetę regio/ ꝓpediẽ dabit. Neqꝫ vero ſilẽtio ꝑteriiſſet cũ q̄ta feſtiuitate: ſplẽdore: fauore & verę amicitię teſtiõiis philippũ auſtrię archiducẽ in hiſpanias ꝓficiſcẽtẽ & redeũtẽ amplexus ſit. At ne id quidẽ indictũ aut illaudatũ reliquiſſet: quãta pietate/ quãta põpa & regii ſanguis ſtẽmate lõga ſerie ducto idẽ pĳtiſſim⁹ atqꝫ inclytiſſim⁹ regũ Lodoic⁹ duodecim⁹ oſſa & cęteras optimi patris ſui Caroli ducis Aureliani reliqas e Blaſiano monumẽto pariſios trãſferẽdas: & maiorũ ſuorũ Mauſoleo (qd̕ ibidẽ apud Cęleſtinos hñt iſignifſimũ) ſub ſacro quadrageſimalis ieiunii tpe: anno dñi. MDV. apponendas curauerit: vt taceat vaniſſim⁹ ille chronicari⁹: q i ſupplemẽto chronicarũ (Sic em̃ iſcribit opus ſuũ) nõ ẽ verit⁹ tã laudatę vitę ducẽ: tãqꝫ anxie iuſtũ virũ mẽdaciter aſſerere ob demerita apud pariſios vltima ſupplicia luiſſe. Vt non ſit ſũmopere mirandũ ſi de priſcis reb⁹ multa mẽtiti ſint hiſtoriographi: cũ res pręſentes & q̄ ſub oculis viuẽtiũ adhuc verſant tã apertis inuertũtur mẽdaciis. Fuerit autem regii muneris vt qua pietate cineres paternos multa iaꝫ pace repoſtos trãſferẽdas curauit: inocẽtiam paternã vindicet: & operis illã partẽ ſi nõ mundo (quod tamẽ per ſummi põtificis authoritatẽ illi q̄ facillimũ fuerit) at regno ſuo extерminet. Sed (vt finẽ faciã) neqꝫ Gaguin⁹ nr̃ operi ſuo iuidiſſet fauſtiſſimas & auſpicatiſſimas nuptias ſũma prudẽtia regis & toti⁹ regni imo cęli auſpicio celebratas ꝑ venerabiliſſimũ dñm Georgiũ de amboſia: cardinalẽ & ab latere ſũmi põtificis legatũ: iter frãciſcũ Valeſii ducẽ nobiliſſimũ et regni hęredẽ: atqꝫ Claudiam vnicũ regni ſpecimẽ & vnicã regis reginęqꝫ filiam. Verum quia de tantis rebus (vt de Carthagine cenſuit Salluſti⁹) conſultius fuerit tacere q̄ aut parum aut frigide dicere (pręſertim cũ pauli Aemilii viri

disertissimi & authorꝝ grauissimi nō iteritura sint: q̄ quoti die scribit monimēta) verbū nō amplius addo.

Recitatio aliorū de pugna morinensi.

Aeterū qa polliciti sum⁹ q̄ ab aliis de pugna apud morinos gesta scripta sūt i mediū adferre: ea sūt hmōi. Maximilian⁹ austrię dux cū eqtib⁹ suis & magno peditū p̄serti flādrioꝝ numero aciei francoꝝ debite istructę obuiā ꝓcessurus e munitiōe sua (qd̄ ꝑcū vocāt) erupit: relicto tñ ibidem pro custodia sarcinarū & cōmeat⁹ valido p̄sidio. frāci āt maximiliani primā aciē magnanimiter excipiētes pauloq; post aggressi: cędē magnā faciūt & q a pte maximiliani stātiuꝫ fugę se dederūt eques frācus Aeriā vsq; ꝓsecut⁹ ē. Interea validū p̄sidiū morinoꝝ erūpit & munitionē ac custodiā sarcinularꝫ. cōmeatuū & rerū p̄ciosaꝝ interrūpit: cęsis ꝑmultis: captꝭ nō paucis: & direptꝭ spoliis. Quib⁹ attētis cū flādrini pedites fugę sese accigerēt comites de Romōte & de nassau: eos fortiter animātes acie bono ordie cōposita retinuerūt: i ei⁹ medio ducē cū nobilib⁹ eqtib⁹ ꝯstituētes. Supuenit āt Philipp⁹ desquerd⁹ regius in eo p̄lio vicari⁹ / cū igēti exercitu eqtū necnō octo miliū frācoꝝ sagittarioꝝ peditū: q copias maximiliani ter aggressus irrūpe nō valuit: fortiter tuētib⁹ se flādrinis: & subinde erūpētib⁹ nō sine frācoꝝ strage. Stabāt aūt seorsū bipti to agmie frāci sagittarii circiter octies mille: q parti machinis maximiliani grauiter quatiebanť: parti ad p̄dā sese accigebāt: intelligētes munitionē ac vallū seu castra i qb⁹ sarcinę flādrorū erāt a frāco eqte expugnata: quocirca se victores rati & i p̄dā ipruděti⁹ irruentes a p̄fatis comitib⁹ de Romōte & de Nassau sūt intercepti & velut oues apud Guinegatā trucidati. Itaq; ab exordio hui⁹ cōgressus ex frācis & Burgūdis quattuordeci milia desiderata memoranť: inter q̄ prefectus Beluacesii & p̄tor Rotomageñ. cęsi sūt. Nec cōpertū habeť vtrū de frācꝭ an de Burgūdis plures ceciderit. Venere tñ viui i man⁹ ac vincula frācorū septigēti fere bur

gūdi: iter quos nō polonię regis fili⁹ (vt qdā dixerūt) sed dñs de polē nobil' admoduꝫ & alto loco nat⁹ eques ex austria fuit. Verū cū āceps pliū fuerit: victoriā eqtuꝫ frācis: & peditū Burgūdis nō iniq cēsores attribuūt. Finis.

P. Fausti andrelini foroliuēsis poetę laureati ac regii in amplissimo gymnasio Parisiēsi oratoriā ac poeticā artem ꝓfitētis in gallicas hystorias ab eruditissimo Roberto gaguino editas Carmen.

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
Cum titan puro splendidus axe micat:
Hystoriis sic galla tuis monumēta relucent
Exculte ac breuibus clare Roberte sonis.
Grandia milleno qs tędia voluerit anno
Quę rudis immenso codice massa parit:
Gallia q̄ debet regalibus inclyta gestis
Tam debent scriptis regia gesta tuis.

Herasmus Rotterdammus Roberto Gaguino viro vndecūq; doctissimo Salutē dicit.

QVod francorū regū principūq; res gestas: idōei scriptoris desiderio: hacten⁹ in tenebris ꝓpe sepultas pedestri hystoria in lucē efferre atq; imortalitati ꝯsecrare institueris Roberte gaguine: pcipuū gallicę academię dec⁹: nō possum equidē istū tuū laborē nō magnopere ꝓbare. Sumpsisti eni (imo poti⁹ suscepisti) mun⁹ (mea sñia) pulcherrimum: & cū oib⁹ latinarū lrarum studiosis: incredibili voluptati futurū: tū vero gallię tuę splēdidū imprimis. magnificū ac (vt ita dixeri) triūphale: deniq; tua doctria: tua eloquētia: tua pietate dignissimū. Neq; eni vlla te alia cā (quandoquidē neq; quęst⁹ neq; glorię vel leuis vnq̄ tibi habita ratio est) ad istud negocii capessendū ꝓuocatū esse facile crediderim: q̄ singulari in patriā pietate: quam & tu: & optimus quisq; semp fecit maximi. Dolebat nimirū tibi (quod ego quoq; mecuꝫ interdū mirari soleo) gallorū virtuti glīam tā maligne respō

dere:& q olī cū italis factis sepe ꝯtenderint:nūc etiā ꝑcesserint:eos tñ ob hystorici pœnuriā:opinione ac fama tā lōgo interuallo ꝯsequi. Dabunt itali mihi veniā:si nobis idē videt̃: quod franciscū philelfuȝ italū natū non puduit fateri. Extat em̄ illius ad carolū regeȝ octaui(opinor)auum epistola:in qua pręter multas laudes:quib⁹ franciæ regnū ꝓsequit̃:illud quoqȝ ingenue fatet̃. Romanos quidē olim pacis belliqȝ artib⁹: lōge oiȝ amplissimū sibi peperisse imperiū:pręterea nō segnius ingeniis: q̄ prius fecerāt armis: cū grecis ꝯtēdisse: verū antiquā illā imperii gloriā: factionibus ac studiis prauis:in deterius ꝓlapsam esse. Cōtra vero francię regnū:prudētia regū:principū fide:ciuiū ꝯcordia:eousqȝ creuisse:vt iā facile cū quouis alio xp̄iani orbis imperio possit cōtendere/ vel opibus/ vel imperii finibus vel rerū gestarū magnitudine/ vel reguȝ nobilitate: quos plurimos habuisse cōstat:nō fortissimos mō: verūetiam pientissimos. Quapropter in hoc regno:nō iniuria: senat⁹ xp̄ianus cōtra turcorū violētiā potissimū atqȝ vnicū præsidiū sibi collocasse videt̃. Sed tñ vnuȝ quiddā adhuc tanti imperii maiestas desiderare videbat̃. Cetera vel par vel nō inferior:Liuio atqȝ Salustio vincebat adhuc italia. Naȝ (vt scite cecinit Horati⁹)regū ducūqȝ bñ gesta: quātūuis alioquin ꝑclara:aut intermoriātur:aut obscurent̃ ætate necessum est:nisi hystorici eloquētis opa lr̄is(vnicis rerū custodib⁹)cōmendent̃:perinde gl̄ia apud posteros valitura:atqȝ is q scripsit ingenio valuerit. Hāc tu supremā ꝓuinciaȝ: disertissime gaguine:tanq̄ fatis tibi seruatā: velut alter Scipio summo oim applausu suscepisti: difficillimā plane atqȝ immensi negocii:sed tñ roberto prorsus aptissimā. Qui ita credā rogas? Cū multis de causis:tū duab⁹ potissimuȝ ita mihi videt̃. Duo sunt em̄ ꝑcipua:q in hystorico ꝓbato queri solēt. Nēpe fides & eruditio. Nā vt scriptoris leuitas veris quoqȝ nōnūq̄ fidē abrogat:ita & grauitas hystoriographi priuata auctoritate reb⁹ ipis fiduciā quādā addere solet. Vt itē narratoris imperitia(vt fidē faciat quod ne ipȝ

quidē pōt) tñ res plerūq; p se satis illustres obscurat: immi nuit: deturpat: ita docti scriptoris igeniū: obscura illustrat humilia eleuat: splēdidis lucē quādā ac dec⁹ apponit. Qm̄ vero & fides & eruditio: vtraq; tāta ī te sūt quāta in alio ne mine: nemo ꝓfecto fuit isti muneri aptior vel istud mune ris nemini fuit apti⁹: q̄ tibi vni: q posses: & ꝓ singulari tua grauitate fidē facere: & ꝓ nō vulgari eloquentia rē adorna re. Iā facile suspicor humanissime gaguine te subirasci Herasmo tuo: q laudū tuarū vel tantillū ausim attingere. Ne q; em̄ me clā ē: q̄ modesto / q̄ pudēti (ne dicam putidulo) sis ingenio prędit⁹: quippe q amicā etiā laudatiūculā mul to molesti⁹ ferre soleas: q̄ quispiā ali⁹ cōuiciū ferat. Sz obse cro te: dato hāc veniā meo in te amori: vt q passim oēs p̄di cāt: fas sit etiā amico meminisse. Cui eni tuorū: icredibil vi tę tuę: morūq; itegritas: inocētia: grauitas: nō ē spectatissi ma? Vbi gētiū ñ p̄dicata? Adeo vt ñ mō de scriptꝫ: sꝫ ne de dictꝫ qdē gaguini vlla possit īcidere suspitio vanitatis. Ad de q; cū oēs norit: te frācos reges tuo merito sp fecisse plu rimi: seriis ī reb⁹ opa tua p sepe vsos. te regiis arcanis ꝯsiliis q; sępenumero accitū. te regio noie. cū apd' diuersas gētes tū apd' italos crebra legatiōe fūctū eē: facile ꝯiiciūt. te vnū gallorꝫ gesta: & prisca curiosi⁹ relegisse: & recētiora explo rati⁹ vestigasse. De eruditiōe porro tua qd ego ꝯmemorē? Ipa (qd' aiūt) abeūte se p̄dicat. Testis abūde ē hoc celebra tissimū gymnasiū vrbis parisię: cui⁹ tu florētissima alioqn studia prim⁹ latinarꝫ lrarꝫ opib⁹ decorasti: pulcherrimoq; incremēto eloquētię: quā vnaꝫ adhuc desiderare videbant̄ adauxisti. Ipa testis est italia: q̄ te sepenumero maximis de rebus grauissime disserentē audiuit: nō sine stupore: imo fortassis nō sine dolore: q; (vt de Cicerone dixit appoloni us) eloquētię laudē quā vnā adhuc sibi ꝓpriā habuissꝫ: ve deret p te gallię cōmunē fieri. Testes sunt litteratissimi qq; nrę mēorię scriptores: q certatim vno ore oēs: tuū igeniū p̄dicāt: efferūtq;. Quorū nulla ꝓpe pagina ē: q̄ sibi gagui

ni nomē nō habeat. Testes deniq; sūt/ vel locupletissimi/ p̄sul āplissime/ tui libri q iam p orbē dissemiati. passim sūma cū studiosorū voluptate lectitant̄. In qb⁹ oib⁹ tametsi vel orone soluta vel carmie: nō eruditis solū: verūetiā curiosis aurib⁹ abūde satisfacias: i isto tn̄ scripti gn̄e. i. i historia (si qd vltra crepidā sutori pmittis) singularē quendā ac mirificū artificē p̄stare videris: atq; i cęteris qdē plurimos i historia teip̄m supasse. Tāta est sermonis puritas: elegātia Salustiana: fœlicitas Liuiana: sūma luculētia: varietas iucūdissima: in ꝯsiliorū/ rationū/ tēporū/ cōmoditatis/ dignitatis/ ac cęterorū id gen⁹. q̄ doctū historicū arguūt: obseruatiōe singulare artificiū. Tāta est narratiōis viuacitas vt res geri nō narrari videat̄. Neq; vero deest dulcis q̄dā breuitas: q hystoricis vt rara ita gratissima lectorib⁹ ē. Nā bone deus q̄ vastā rerū siluā: q̄ breui volumie: q̄ absolute cōplecteris: & ꝓlixe breuis & breuiter ꝓlix⁹? Cui igit̄ nō p̄dare cū gallicis reb⁹ actū videat̄: cui talis p̄co ꝯtigerit? Alexāder ille magn⁹ cū ad Achillis sepulchrū puenisset O te fortunatū (inqt achille: q Homerū tātū poetā laudū tuarū p̄conē sortit⁹ sis. Et qs franciā quoq; nō fortunatissimā cēseat: q Robertū suarū laudnm pręconē optimū nacta sit? Quid illi superū benignitate p̄stari potuit/ pulchrius magnificēti⁹/ diuini⁹? Nichil ꝓfecto neq; tu gaguine doctissime. isignem tuā erga patriā pietatē grauiore prorsus argumento potuisti declarare. Quę tametsi antea quoq; plurimum tibi deberet vt quā latinis mercibus prim⁹ ditasses. hoc tn̄ inestimabili bn̄ficio adeo deuinxisti. vt quantāuis habeat: parē tn̄ nunq̄ sit gratiā habitura. Quę. n. statua q tituli: quod monimētū valeat isti⁹ bn̄ficii magnitudini respōdere? Prisci illi maiores suos q vel iperiū parassent. vl̄ auxissent rēpublicā: vel aliter de patria benemeriti essent. solebant diuis afficere honorib⁹: titulis in ęs icisis honorare: statuis donare aureis. At q lōge p̄stanti⁹ est: maiorꝝ gloriā ab ortu ad occasum vsq; ꝓtendisse: q̄ agrorū limites ex

tēdere. Min⁹ est saxea mœnia: ędesq; vrbanas ab incendio tueri: q̄ optimorū regū ac ciuiū gloriā ab iuidis obliuionibus (sic.n. appellat Horati⁹) & iteritu vīdicasse. Nō paulo magnificētius mihi videt̄ patriā optimis lr̄is auxisse/ locupletasse/ decorasse/ q̄ spoliis: q̄ exuuiis q̄ ęris/ q̄ id gen⁹ monimētis phalerasse. Nullę.n. tabulę: nullę cereæ: nulla munismata: nullę statuę: nullę piramides: neq; clari⁹ indicant: neq; fideli⁹ custodiūt regū gloriā/ q̄ hois eloquentis lr̄ę. Posthac gallorū glr̄ia/ q̄ hucusq; tanq̄ angustiis inclusa delituit: fulmis instar emicabit: & gallo quidē cātore. sed (qd̄ pulchri⁹ ē) romana tuba decātata oīm regionū aures psonabit. Oībus illa terris. vrbib⁹. gymnasiis/ legetur. celebrabit̄. cantabit̄. nec gaguini beneficio vnq̄ iterire nouerit imo cū ętate vsq; succrescet. Amplectere igit̄ O francia immortale laudū tuarū monimentū Robertū gaguinū alūnū tuū imortalitatis tuę vindicē. ama. cole. venerare. Nos certe & pbuscūq; egregia studia cordi sunt: te p̄sul amplissime nō amare nō poterim⁹: p quē id quod in litteraria supellectile p̄stantissimū habeamus: hoc est historiam adauctū esse cōspicim⁹. Vale decus litterarū & meum.

Ad Robertū gaguinū ordinis sancte trinitat ministrū gn̄alem. Cornelii Girardi goudēsis Hieronymianę vallis canonici regularis Epistola in laudem cōpendii eiusdē qd̄ de gallię rebus accuratissime ædidit.

Legi tuū in historias gallię cōpendiū optime pater Roberte gaguine op⁹ meo iudicio: quod vt tibi non imerito apud posteros imortalitatis nomen afferat: ita & singulis e sua dignitate quū rerū gestarū noticiā: tū militiæ peritiā copiosissime subministret. Nihil in eo legi/ quod vel exp̄ssius vel luculēti⁹ dici potuit: & qd̄ vel oīm in historia maximi facim⁹: fidē rebu⁹ tribuis/ ac oīa vt ꝯsulta vt gesta sūt/ explicas euidenter Nō tuis nō hostib⁹ tua pcit auctoritas. ita singulorū vicia

& factiones/ ita singulorũ virtutes & strategemata probas vt neq; in exteros odio: neq; amore in tuos flecti videare. Nulla in te grę suspitio/ nulla simultatis inuenit: quo minus q̃ rei veritas postulabat dicere præsumpseris nihil. O aim integerrimũ. O pectus veri tenacissimũ. O virũ ęquitatis obseruãtissimũ/ q perĩde turpia atq; p̃clara oim facinora/ & deprimit & extollit: vt nescias vtrũ in ciues an hostes ꝓpensior habeat. Nã in oi hystoriographo nihil vnq̃ magnificẽtius/ nihil illustri⁹/ nihil deniq; laudabilius q̃ri põt/ q̃ vt nullo amore nulloq; odio a vero deflectatur. Id em̃ vel vnũ oim est: in quo palmariã sibi crispus Salustius nauauit operã/ qui & teste liuio & nr̃o aurelio/ iccirco celebrior: q ceteris rerũ scriptorib⁹ verior æstimetur. Vt. n. nihil falsi scriptor fidelis ĩtermiscere debet: ita etiã nichil veri quod nõ dicat p̃termittere. Hęc. n. sunt veluti duo cãdelabra q̃bus oĩs historia necessario illustreĩ. Quę vbi deesse cõtinget: nihil quod nõ fumo & caligine plenũ sit reperies. Hę sunt p̃terea duę colũnę q̃ tẽpli porticũ sustẽtabant. Historiã equidẽ meo iudicio nõ ab re tẽpli porticũ dixerim q̃ oĩbus nobis ad diuinarũ rerũ archana tanq̃ ductrix & magistra ĩtroitũ patefacit. Tu aũt optime pater: & oim litterarũ facile princeps Roberte gaguine/ nõ solũ hęc q̃ p̃dixim⁹: verũ etiã q̃ ex vsu historię esse Marcus anthoni⁹ ĩ secũdo de oratore libro p̃cipit tã mirabili artificio obseruasti oĩa: vt nõ parũ ad Thucydidis & ingeniũ & laudem accesseris. Et q̃d dicã? Tã creber es rerũ frequẽtia: tam verbis aptus & sentẽtiis vt quũ in multis tuarũ editionũ opibus p̃rimos: tũ in hoc tuo ꝯpendio: teip̃z vicisse videaris. Nũc em̃ in eo militũ selectus/ nũc expeditorũ cõgressus ita describis & ĩculcas: vt cũ reb⁹ sudare sentẽtias prudẽs lector ĩueniat. Ita ante oculos ponis oĩa: vt nõ legere historiam: sed pugnantiũ turmis interesse me credã. Postremo quod nõ minime demirat⁹ suz: vbi opportune hĩta occasiõe siue de cymbris & burgũdis. siue de religiõe & eccl'ię cerimo

nils: qd externarũ rerũ affers: tam artificiose excurris. vt tñ icepte narratiõis textũ nõ confundas / neq; aliquo modo abiicieda fuisse: sed eodẽ ꝓpe modũ glomere pẽdentia & filo ꝓfusa videant. Et vt vno verbo ꝯplectar vniuersa / ita reb⁹ tpm ordinẽ / locorũq; & ꝑsonaꝝ descriptionẽ: ita verbis dicẽdi genus modo fusum modo collectũ / sed nõ sine mirifica suauitate accõmodas: vt nihil sit quod legentem nõ summe delectet: & tuã igenii facilitatẽ: icredibileq; memoriã: oib⁹. ꝓdicet & oñdat. Parcius te laudo cãdidissime pater q̃ dign⁹ sis. tum ꝙ primarias tuę laudis ptes / me⁹ herasmus: illo suo facũdissimo ore occupauit. tum ꝙ tuis ex lrĩs (q̃ tua modestia est) tuarũ laudũ: te ipatientissimũ esse itelligã. Scribo tñ hęc (q̃tulacũq; sint) ne amici mei aut eũ me esse garriant q vere iudicare nõ possim / aut certe adeo malignũ vt laudare nõ velim. Vale.

In laudem operis Epigrãma Cornelii Girardi. In quo ipm librũ quid in se contineat / & de fide rerum quid promittat loqueutem introducit.

Ad lectorẽ Liber in ꝑsona Cornelii canonici regularis.

Osse cupis lector quo Gallia creuerit ortu
Et quib⁹ ad summũ est regibus aucta gradũ:
Quis dñi cultum / quis cœperit oppida muris
Cingere / & ecclesias rite dicare sacras?
Quid pax accumulet quid martius excoquat horror:
Et quibus hic cœpta est religio ipsa viris.
Me lege: me placido complectere mentis amore
Nam cano liligeri fortia gesta trc ni.
Olim qua Tacitus placuit / breuitate vigemus
Atq; Titi nobis iam prope splendor adest
Qua cunctos superat Crispus / recitatio veri
Assidua / & rerum stat mihi plena fides.
Nil ego prætereo / nulli mea pagina parcit.
Sit meus / aut hostis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus / quę vero consona vidi:

Iusticię & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens (quod non probo) bile tyranne
Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
Exilium ve pati/ plus tibi (crede) noces.
Mox alium qui me genuit dabit ecce Robertus
Qui cum lacte olim/ non nisi vera bibit.
Quinetiam vasto tanta est michi copia in orbe
Vt metuam ipse tuas nil (miserande) minas.
Si mala te cruciant seuę contagia mentis:
Quę noto/ non ego te sed tua culpa premit.
Hęc tibi me lector voluit Cornelius ipse
Dicere voce data. qui michi totus auet
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit.
Cui nichil est vero gratius atq; fide.
Hic michi signifero pręcepit honore reuisam
Marte olim rutilos orbis & vrbis auos.
Non locus est inquit/ quem non tua gesta decorent
Te nouit Latium/ Rheblata/ Pindus/ Arabs
Anglia te celebrat scotus/ Brito/ dalmata/ iberus
Te belgę & Phrisii: Teq; sicamber amat.
Te cymbri/ Octauii/ te Sueui/ teq; Turingi
Francones/ Hubii/ Parthenopeq; colunt.
Perge igitur fœlix & te duce Gallia vbiq;
Fulminet/ ac nomen tollat in astra suum.

Iodoci Badii Ascēsii de pręstātia gallorum.
Et autoris huius vtilissimi compendii Carmē.

Acria męonio tot prælia digna cothurno:
Totq; cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica fœlici depleuit marte iuuentus.
Nullaq; principib⁹ tam formidata togatis
Gens capitolinas toties obsederat arces:
Vnde auro pelli poterat nō viribus vllis.
Scilicet in somnis norat perducere noctes:

Atq; assueta malo: patiensq; algoris & ęstus
Prima per imbriferas sese traduxerat alpes.
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subq; iugū graios victrix missura superbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallogręcia nomen.
Nec tamen antiqua superis deuinctius vllum
Relligione genus: nullū obseruantius ęqui:
Nullumq; excultis tam præstās moribus ortū est.
Sed neq; sacrorū reseranda occulta ꝓphanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis.
Ne torpore graui iuuenum mens victa: librisq;
Freta: aspernetur sacros ediscere ritus.
Nec sua nobilibus præconia fulta triumphis:
Et clarum facimus memori mandare poetę.
Gestiit: aut docti scriptis concredere cadmi.
Scilicet egregie contenta egisse: diserte
Dicere neglexit: donec vi martis & ęqui
Octauum inuiti carlum coluere latini:
Parthenopeq; suum dominum agnouisse coacta est.
Teq; decus nostrum pulso lodoice tyranno/
Insubres verum dominūq; ducēq; salutant.
Nunc siquidem altisonę tua fortia gesta camœne
Certatim ad superos tollunt: vnde aurea Fausti
Exoritur veterum nulli cessura poesis:
Quin adeo nostri nitor indelebilis ęui
Primus ab italia linguam transferre latinam
Fœlix: Robertus tua stēmata clara Gaguinus
A proauis atauisq; trahit: prolēq; per omnem
Ingreditur: totam referens ab origine gentem
Et quas quisq; vrbes curuo signauit aratro:
Et quibus auspicibus gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum pręclaris annue cœptis
Et patere in toto resonent te pulpita mundo.

FINIS.

Eiusdem Ascendii de insignib⁹ Franciæ in hoc ope pts q̃ graphice suo quibusq; loco recensitis epigramma.

Ira canāt alii sçuorum insignia regum:
Exuuiasq; ducū/ quos mars depressit iniquus.
Sint aliis aquilæ fusi monumēta cruoris:
Informes vrsi: prædarores q; leones
Ornamenta/ ferant radiantibus vndiq; flāmis
Et thetidi & veneri/ vulcania lapsa/ per auras
Arma: numęq; pio demissum ancile/ togatis
Gestamen saliis. at nobis cœlica dona
Et pia Francorū placeant insignia regum.
Aurea cœlesti primū suffulta colore
Lilia/ cæsareis olim iam credita ceruis.
Auriflamma dehinc/ veterum victoria regum.
Tum sacrum nitidis allatum chrisma columbis:
Totq; salutiferi monumenta salubria christi
Crux. cuspis. claui. tunica inconsuta: corona:
Hæc tua diuorum genitrix sunt francia dona.
Adde duces bello formidatosq; pelasgis
Italicisq; equites: simul & pulcherrima rerum
Ornamenta/ viros omni virtute cluētes
Iustitia in primis: quę cœlo egressa perennem
Parrhisio sedem posuit mansura senatu.
Docta vbi cecropias exercet pallade mentes
Pagina dia nitēs fidei splendore probatæ.
Atq; vbi diuini nitet obseruatio cultus.
Nec dubitē gnauos solerti mente colonos
Mollibus assyriis arabisq;/ & pinguibus vmbris.
Antetulisse: quib⁹ grandi est industria gazę
Et mucro decori siquando in bella citantur.
Adde alia egregiæ sexcenta insignia laudis:
Quę bonus exculto Gaguinus codice nobis
Edidit: historię princeps & gloria Francæ.

Iodoci Badii Ascensii de operis huius accessione atq augmēto Ad lectorē: cui salutē dicit: Carmē.

Andide ne dubites iusta ęra reponere lector/
Cultius ac multo ditius exit opus.
Accessere etenim/ quas gallia possidet/ vrbes:
Cunctaq gallorum sub ditione loca.
Flandrorū comites primęua ab origine ducti:
Atq alia in propriis plurima iuncta locis.
Vndecimusq liber tristi cum funere Carli
Octaui: & toto funeris officio.
Mœstaq parrhisiis magni disruptio pontis:
Aduentusq ducis causaq Iulliaci.
Quinadeo regum clarissima gesta duorum:
Quorum marte/ potens itala terra/ ruit.
Ergo agedum reducem Lodoicum gallia regem
Victorem insubris conspice lęta soli.
Conspice censorem specimēq lutecia morum:
Et normanne tui perlege iura fori.

Pręclarissimū hoc de francorū gestis compendiū multis notatu dignissimorū additionibus libriq vnius accessione locupletatū: & non segni accuratione a mendis tersum: Impressit rursus diligens ac peritus chalcographus Thilmānus keruer in inclyto Parrisiorum gymnasio: impensis optimi bibliopolæ Iohannis parui. Anno a natali christiano. M. quingētesimoseptimo. Ad idus ianuarias.
Deo dicantur gratię.

IEHAN PETIT

